

Aus dem Nachlaß
von
Peter Göring
† 27. August 1927.
Geschenk
seiner Kinder

Mit 107 Kupferplatten

Nicht ausleihbar

VA.
WOO

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK.

XXII. DEEL.

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK

XIII DEEL

V A D E R L A N D S C H
W O O R D E N B O E K ;

• O O R S P R O N K L Y K V E R Z A M E L D

D O O R

J A C O B U S K O K .

T W E E - E N T W I N T I G S T E D E E L .

K — M.

M E T K A A R T E N , P L A A T E N E N P O U R T R A I T T E N .

T E A M S T E L D A M , B I J
J O H A N N E S A L L A R T .

M D C C X C .

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK;

Rara

BOESCHER'S VERZAMELDE

Niederl. g. 364

J A C O B
LANDS
UND STADT
BIBLIOTHEK
DUSSELDORF
ZWEITEN THEIL

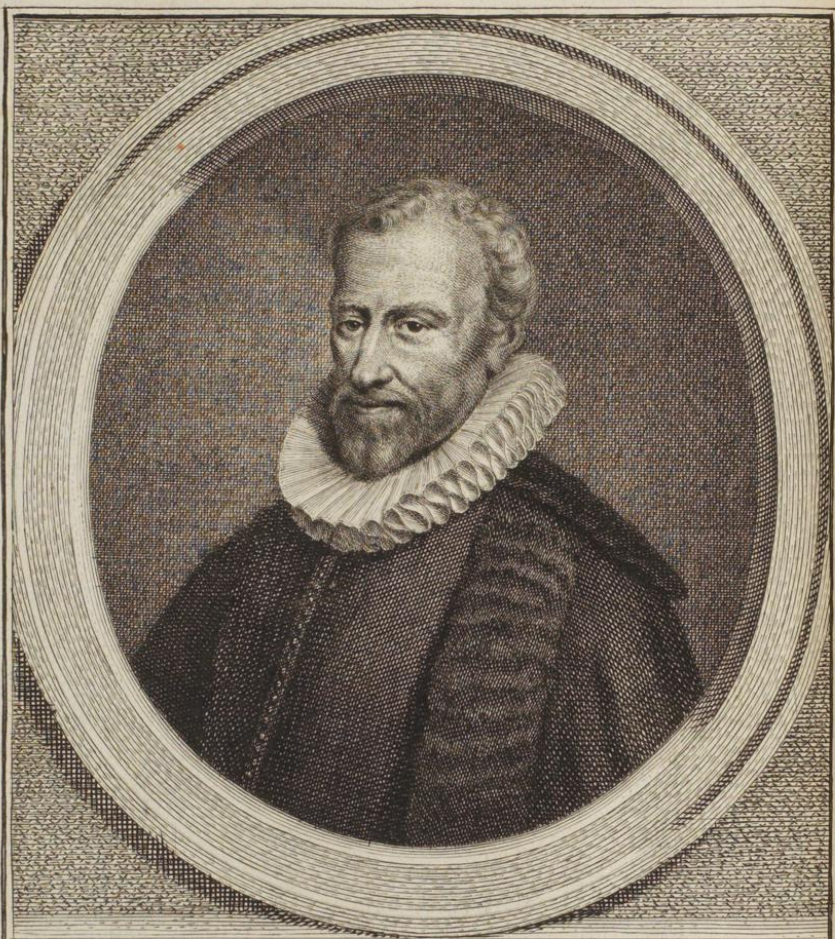
R. M.

MIT KAPITELN, BEWAARTEN ON VERWANTEN.

43. g. 248

JOHANNES ALBERT

THE
BOOK
364
34
BIBLI
LL 177

NICOLAAS VAN DER LAAN,
Burgemeester en Raad der Stad Haarlem .

J. Houbraken juist nae Scheldery by den Wel Ed. g. v. Heer Willem van Loon Jansz. Oud Schepen van Cillnel der Stad Amsterdamm.

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

L A A.

L AAN, (NIKOLAAS VAN DER) een Haarlemsch Burger, ijverig voorstander van den Staatsgezinden Aanhang, gedurende de Spaansche beroerten, althans van de belangen van Prinse WILLEM DEN I, naardien hij, op last zijner Doorluchtigheid, in den Jaare 1572, bij eene buitengewoone verstelling der Wet, tot Burgemeester wierdt verkoozen. Men benoemde hem, in dien hachelijken tijd, tot dien gewigtigen post, dewijl de meesten, die thans op 't Kusfen zaten, geoordeeld wierden, tot handeling met Spanje geneigd te zijn. Een blijk van vertrouwen op zijne kunde en eerlijkheid vertoonden, twee jaaren laater, 's Lands Staaten, door hem, nevens eenige andere Staatsleden, te benoemen tot het opstellen van eene nieuwe Ordonnantie op de Regeering van Holland en Zeeland. Het Ontwerp vondt goedkeuring ter Staatsvergaderinge, en ook bij zijne Doorluchtigheid. Nog in 't zelfde jaar verkoos hem de Prins onder de achttien Leden van den Landraad, welke kort daar naa wierdt opgericht. Een gewigtigen dienst betoonde VAN DER LAAN, in den Jaare 1582, aan *Enkhuizen*, toen hij, zitting hebbende, van wegen zijne Stad, ter hooge Staatsvergaderinge van Holland, hielp te wege brengen, dat een verraaderlijke toeleg, op die Stad gemunt, te leur liep.

Zie Resolutien van Holland en BOR.

L AAR, (PIETER VAN) bijgenaamd BAMBOOTS, gebooren in het Dorp *Laaren*, in Gooiland, in of omtrent het Jaar 1613. Zijn vroegrijdig schrijven en tekenen met krijt en houtskool, toen hij nog een kind was, diende ten voorbode van 't geen

XXII. DEEL.

A

hij

hij 't eenigen dage zou worden. Zijne Ouders, bot vierende aan 's Kinds heerschende neiginge, dedden hem in de Schilderkunst onderwijzen. Trek na hooger vorderingen, dan hij meende hier te Lande te zullen bereiken, deedt hem al vroeg de reize na *Frankrijk* aanneemen, en, naa eenig vertoevens, van daar na *Rome*. Hier gaf men hem den bijnaam van *Bamboozio*, zulk eenen betekenende, die op het maaken van grappen, zonderlinge lichaamsbuigingen en kwinkslagen is afgericht. Zo wel door zijne lichaamsgestalte als vernuftigen Geest, was hij daar toe bijzonderlijk geschikt. Het enkel aanschouwen van zijnen perfoon deedt straks iemand lachen. Zijn Onderlijf was driemaal langer dan zijn Bovenlijf. Hij hadt een korten Borst, met het hoofd tusschen de schouders gedookt, en bijkans geen Hals. Onder de verscheiden staalen van VAN LAARS poetzemaakerijen, verhaalt SANDRART het volgende. Zijn bovenlijf wist hij, door zamentrekking, nog korter te maaken, dan het van natuure was. Onder het dansen, waaria hij zeer vlug en vaardig was, vertoonde hij dikmaals de gestalte van een enkel menscheijk Onderlijf, met een hoofd daar op geplaatst. Op zekeren tijd, nevens SANDRART en andere Kunstenaars, te *Tivoli* zich verlustigd hebbende, verliet hij heimelijk het gezelschap, steeg te paerd, en de Poort van *Rome* genaderd zijnde, zette hij zich in elkander, haalde het paerde over hoofd en bult, en reedt also spoorslags na binnen. Zijne vrienden, niet wetende waar hij beland ware, naa hem aan de Poort gekoomen, vraagden aan den Schildwagt om eenig narigt. Doch deeze gaf ten antwoord, geen man te paerd, maar wel het paerd van VITARINO, te hebben zien na bijnen rijden, alleen met een bedekt valies daar op, en hangende aan wederzijden een paar Laarzen. Door deeze en soortgelijke vermommingen deedt hij dikmaals zijne medgezellen bartlijk lachen.

Op sterk aanhouden zijner Ouderen en Vrienden keerde VAN LAAR, in den Jaare 1639, na 't Vaderland te rug. Hij zette zich met der woon neder te *Haarlem*, daar zijn broeder Schoolmeester was. Hier schilde hij verscheiden stukken; die naaderhand voor een hoogen prijs verkogt wierden. Veeltijds schilderde hij Struikrooverijen en Italiaansche Pleisterplaatzen. Verscheide van deeze zijn zedert in print gebragt, onder andere

eene

eene struikrooverlij in eenen Rots, en de zo genaamde Kalkoven. Van wegen zijne mismaakte lichaamsgestalte, was hij veel gekweld met een benaauwden Borst; de kwaal verergerde op zijn zestigste jaar. Hier toe sloeg weerzin in het oefenen der kunst, gevolgd van zwaarmoedigheid; door den tijd nam deeze zódanig de overhand, dat zij hem des leevens zat deedt worden, en het wanhoopig besluit neemen, om daar aan een einde te maaken, door zich zelve te verdrinken in eene waterput.

Zie HOUBRAKEN EN SANDRART.

LAAREN, een Dorp in *Goiland*, ongeveer anderhalf uur gaans Zuidwaarts van *Naarden*. Doorgaans houdt men het voor 't oudste Dorp van 't gantsche Gewest. Deszelfs legging is zeer vermaaklijk, uit hoofde van het geboomte en de omliggende hoogten, allen bekwaam tot Bouwlanden. In den Zomer- en Oogsttijd verschaffen deeze bekoorlijke gezigten. Men berekent het getal der Huizen op ongeveer honderdvijftig. De Kerk, met een achtkantigen Toren in den Gothischen smaak, is een oud gebouw. De Predikant van 't nabuurig *Blarikum* neemt ook hier den dienst waar. Eertijds stondt de Kerk op een plek grounds, een weinig ten Westen van het Dorp, na den kant van *Hilversum*. Zints de Spaansche beroerten wierdt dezelve aldaar afgebroken. Nog heden draagt de bedoelde grond den naam van *Laarder Kerkhof*; het bestaat uit een vierkant Pleintje, op eenen heuvel van een aarden Borstwering omringd. Volgens de meening der Roomschegezinden, zouden eertijds hier veele Wonderwerken verrigt zijn. Naar mij berigt wordt, zouden nog verscheiden dier Gezinte aldaar begraven worden.

LABADIE, (JAN) een zonderling mengelmoes van Godsvrüge en Dweeperije, wierdt gebooren, op den dertienden Februarij des jaars 1610, in Frankrijk, te *Bourg*, in *Guijenne*. Volgens sommigen was zijn Vader Edelman van 's Konings Kamer en Gouverneur dier Stad. Op zijn zesde of zevende jaar, zondt hem zijn Vader in het Kollegie der Jesuiten te *Bourdeaux*. Hier oeffende hij zich, eenigen tijd, in de Wijsbegeerte.

geerte, doch paarde daar nevens de beschouwende kennis van de Godgeleerdheid. Dit wekte der heerschende neiginge, welke zich al vroeg in hem openbaarde, in de hand, om door het Land te gaan prediken. Hij deedt het, nog eer hij de gewijde Orde hadt aangenomen, in welke hij, naa verloop van tijd, wierdt toegelaaten. Als Lid vertoefde LABADIE onder het Genootschap der Jesuiten, tot in den Jaare 1639; toen verliet hij dezelve, om zijne aanhoudende lichaamszwakheid, uit zijne strenge levenswyze ontstaan; hoewel anderen meenen dat hy daar uit verdreeven wierdt om zijne vreemde leerbegrippen.

Naa zijn vertrek uit de Orde, uit welke oorzaken dan ook ontstaan, begaf hij zich na *Parijs*. Veeler toejuiching won hij aldaar, door zijn ijverig prediken, onder andere die van den Generaal van het Oratorie, en van den Bisshop van *Amiens*. Ten blijke van goedkeuringe boodt hem de Kerkvoogd het Kanunnikamt in zijne Hoofdkerk aan. Spoedig omhelsde hij deeze aanbieding, en vertrok voorts van *Parijs*; 't welk hij te eerder verliet, alzo hem eenige onaangenaamheden dreigden, van wegen zijne begrippen aangaande de leere der Voorbeschikkinge, Genade, Boete en eenige anderen. Te *Amiens* aanvaardde hij den post van Bestuurder der Geweentens. Meermaalen heeft men opgemerkt, dat eene ijverige devotie, of overdreevene Godsvrugt, het gemoed vertederende, zomtjids niet zuiver is van vleeschgezinde aandoeningen. Bij LABADIE schijnt dit te hebben plaats gehad. Men verhaalt althans, dat hij, om eenen Minnehandel, in welken hij, in eeh Vrouwenklooster, was ingewikkeld, genoodzaakt wierdt, *Amiens* te verlaten.

Naa eenigen tijd vertoevens in *Port-Royal*, begaf hij zich na *Toulouze*. Hier gaf hem de Aardsbisshop, waarschijnlijk van zijnen aart onkundig, het bestuur over een Nonnen Klooster. Hier leerde hij aan de Zusters, dat men twee- of drie-maalen ter weeke, zich den *Staat der Onschuld* moest herinneren. Ten dien einde (wij volgen 't berigt van geloofwaardige Schrijvers) deedt hij de Nonnen zich naakt uit kleeden, en predikte voor haar in deezen staat, met geflootene deuren. Een zijner voornaamste beginzelen van Devotie was, dat men

zich

zich niet moest ontrusten over de bewegingen des Lichaams, mids men 's morgens zijne eerste gedagten tot God wendde. Meenig minnehandel was het gevolg dezer Vleeschgezinde Leere. De Zusters, die weerstaand booden aan 's Mans aanslagen, ondergingen de bestraffingen van LABADIE, onder voorwendzel dat haare harten nog niet genoeg vergeestlijkt waren. Andere, daarentegen, vonden finaak in deeze soort van Geweetensbestuur. De Bisfchop daar van de lucht gekreegen hebbende, en met reden bedugt voor kwaade gevolgen, verdeelde de verdagte Nonnen: waar op LABADIE de vlugt nam.

Thans vervoegde hij zich in eene Heremitagie van Karmeliten te *Graville*. Zijne voorgewende heiligheid deed hem ook hier een ingewikkeld vertrouwen vinden. Aan de buitenspoorigste dweeperijen vierde hij den teugel. Men noemde hem den *heiligen Vader*, en verbeeldde zich groote dingen van de mededeëlinge van den H. Geest, welke de eenvoudige misleide Kluizenaars waanden in de magt van LABADIE te staan. Doch ook hier was zijn Geestlijk Rijk van korten duur. Op de aannadering des Bisfchops van *Bazas*, met eenige gewapende manschap, om hem te vatten, moest hij zijn verblijf verlaten, en elders eene schuilplaats zoeken.

Wanhoopig om deeze onder de aanhangers der Roomfche Kerke te vinden, zocht hij thans zijn heul bij de Onroomfchen. De Graaf DE TRAVAS, een Fransch Edelman van den Hervormden Godsdienst, ontving hem met opene armen; hij waande, dat een perfoon, die een Jefuit en Devotaris was geweest, een steun zijner Kerke zijn zoude. Zonder behoorlijk onderzoek omtrent LABADIES voorgaand gedrag, nam hem de Gemeente van *Montauban* voor haaren Leeraar aan. Hoewel hij, bij de verstandigen, wel haast in 't oog liep, won hij het vertrouwen van veelen onder de Vrouwelijke kunne. Om de zo genaamde Geestlijkheid en 't gemoedelijk bidden in de Hervormde Kerk in te voeren, gaf hij drie kleine boekjes in 't licht, om de voortreffelijkheid daar van te betoogen.

Van zijne onkuifche en vleeschgezinde Devotie gaf LABADIE hier een nieuw bewijs. De Heer BAYLE spreekt 'er twijfelagtig van; doch de Heer BASNAGE verzekert het geval, van den perfoon, welken het onmiddelijk wedervoer, meer dan eens te hebben

ben hooren verhaalen. Volgens de berigten zou 't ergerlijk be-
 drijf zich aldus hebben toegedraagen. Onder andere hadt om
 Geweetensbestuur en hulp in Godsdienstige werkzaamheden van
 LABADIE verzogt Mejuffrouwe DE CALONGES. Naa eenige voor-
 afgaande bestuuringen tot een Geestlijk leeven, welk hij deedt
 bestaan in inwendige opgetogenheid en volkomene afrekking
 van zinnelijke voorwerpen, prees hij der Jonkvrouwe een
 bepaald onderwerp ter overdenkinge aan, en beval haar, eeni-
 ge uren lang, daar op alle haare aandagt te vestigen. Opge-
 wonden zijnde tot den hoogsten top van verrukkende opge-
 togenheid, nadert LABADIE Mejonkvrouw DE CALONGES, en
 steekt zijne hand in haaren boezem. Vol van ergernisse over
 zulk een vuil bedrijf, sloot zij hem met veel drifts van zich,
 en maakt aanstal om hem deswegen te bestraffen. De geile
 LABADIE, zonder van gelaat of houding te verzetten, sprak
 haar in deezervoege aan, met een schijnheiligen toon en hou-
 ding: „ Ik zie wel, mijne Dogter, dat gij nog verre af zijt
 „ van de Volmaaktheid. Erken nederig uwe zwakheid, en
 „ bid God om vergiffenis, dat gij zo weinig aandagtig ge-
 „ weest zijt op de Verborgenheden, welke gij moest over-
 „ denken. Zo gij daar aan de noodige aandagt hadt besteed,
 „ zoudt gij gevoeld noch gemerkt hebben, wat aan uwe kee-
 „ le geschiedde. Maar gij waart zo weinig afgetrokken van
 „ de zintuigen, zo weinig” (mijne pen weigert bijkans het
 „ qverschrijven der Lastertaale) „ zo weinig van de Godheid
 „ doordrongen, dat het geen oogenblik leedt, of gij bemerk-
 „ te dat ik u aanraakte. Ik wilde eene proeve neemen, of
 „ uwe vuurigheid in het Gebed u boven de stoffe verhefte,
 „ en u vereenigde met het Opperste Weezen, de leevende
 „ bron der Onsterfelijkheid en der Geestlijkheid; en ik zie mee-
 „ veele snarte, dat uwe vorderingen zeer gering zijn; gij
 „ kruipt nog langs de aarde. Laat dit u beschaamd maaken,
 „ mijne Dogter, en u aanspooren om de heilige pligten van
 „ het gemoedelijk bidden beter te betragten.” Nog meer ge-
 „ rgerd dan ter neder gezet door deeze godlooze redenen, brak
 „ de Jonkvrouw, hoewel misleid, nogthans verstandig en deugd-
 „ zaam, alle gemeenschap af met den gevaarlijken LABADIE; die,
 „ nie

niet lang daar naa, om eenige geschillen te *Montauban* ontstaan, ook van hier de wyk moest neemen.

Eerst vertrok hij na *Orange*, en vervolgens, in den Zomer des Jaars 1659, na *Geneve*. Hier vertoefde hij tot in den Jaare 1666, wanneer hij te *Middelburg*, in *Zeeland*, wierdt beroepen tot Leeraar in de *Walsche Kerk*. Nog in dat zelfde jaar maakte hij aldaar eenen aanvang van zijnen predikdienst. Meer rugbaar wierden, zints dien tijd, 's Mans zonderlinge leerbegrippen. Hoofdzaaklijk kwamen ze hier op neder. Hij geloofde dat God de menschen konde bedriegen, en zomtijds met 'er daad bedroog. Volgens hem was de H. Schriftuure niet volstrekt noodig ter zaligheid, dewijl de H. Geest onmiddelyk werkte op de Ziel der menschen, en haar de noodige verlichtingen mededeelde. Hoewel hij den Doop als een Zegel des Verbonds beschouwde, moest, egter, dezelve niet in de kindsheid bediend, maar tot rijper jaaren worden uitgesteld, als zijnde een teken dat men der waereld gestorven was. De onderhouding van den Sabbath beschouwde hij als onverschillig, en den eenen dag niet hooger dan den anderen. Christus zou duizend jaaren op aarde regeeren, om Jooden en Heidenen, nevens de slegt leevende Christenen, tot bekeeringe te brengen. Het bespiegelende leeven was een staat van Genade en van Godlijke vereeniging geduurende dit leeven, en het toppunt der volmaaktheid. Tot eene proeve van 's Mans denk- en leerwijze zal dit genoeg zijn.

Intusfchen, gelijk het dikmaals gaat met drijvers van nieuwigheden, vooral in 't godsdienstige, maakte LABADIE veel opgangs door zijne schijnbaare strengheid van gedrag. Verscheiden lieden van naam vielen hem tœ; onder andere de vermaarde ANNA MARIA SCHUURMANS, die vervolgens ook daar toe overhaalde ELIZABETH, dogter van den Keurvorst van den *Paltz*, en Kleindogter van Koning JAKOBUS DEN I van Engeland, niet min vermaard om haare Dweeppzucht, dan haar Grootvader om zijn beoeffenen en voorstaan van de Schoolsche Godgeleerdheid. Meermaalen stondt LABADIE na eene verblijtenis met de niet min befaamde ANTONETTE DE BOURIGNON, die insgelyk veel op hadt met het Bevindelijke leeven. Hij hadt, behalven de in 't oogloopende, daar voor eene heimelijke reden. *Mejuffrouw DE

BOURIGNON hadt onder haare aanhangers zekeren Heer DE KORT; deeze hadt een ontwerp beraamd, om een Eiland in Holstein, het *Noordstrand* genaamd, bewoonbaar te maaken, ten einde om van de aanhangers van gemelde Jonkvrouwe aldaar eene Volkplanting op te rigten. LABADIE, niet ongewoon om van plaats tot plaats verdreeven te worden, hadt, met zijn aanzoek, ten oogmerke, om, in gevalle van nood, eene veilige toevlugt agter de hand te hebben. Doch zijn toeleg mislukte. Te veel verschilde DE BOURIGNON van hem in bedoelingen, om daar aan de toestemming te kunnen geeven.

Veele moeite, zo in de Kerk als in den Burgerstaat, baarde, onder dit alles, LABADIE, door zijn vervolgiek gedrag tegen den Heer WOLZOGEN, Hoogleeraar en Predikant in de Walsche Gemeente te *Utrecht*. Deeze hadt een Boek in 't licht gegeven, onder den lijst verdagt maakenden tijtel: *Philosophia S. Scripturae Interpres*; „ de Philosophie eene Uitlegging der H. Schriftuure.” Naadat verscheiden Godgeleerden daar tegen de pen gevoerd hadden, oordeelde LABADIE een korter weg te moeten inslaan; hij stookte zijne Gemeente op, om het Boek te doen veroordeelen en verbieden. Men bragt de zaak op het Walsche Sijnode, 't welk thans te *Naarden*, in Holland, wierdt gehouden. Tegen de verwagting des Yverzaars, verklaarde de Kerkvergadering den Heer WOLZOGEN voor rechtzinnig, berispte het gedrag der Middelburgsche Gemeente, en veroordeelde LABADIE, om in het volle Sijnode aan den Utrechtschen Hoogleeraar te belijden, hem 't onregt beschuldigd, en daar van een hartlijk leedweezen te hebben. Doch LABADIE wagtte niet, dat hem dit Vonnis wierdt aangezeid. Heimelijk verliet hij *Naarden*, en keerde weder na *Middelburg*.

Misnoegd over den uitslag, zette hij thans zijne Gemeente op tegen het Sijnode; eene openlijke scheuring scheen 'er het gevolg van te zullen weezen. Sijnode op Sijnode hielt 'er zich mede bezig, om de zaak ten einde te brengen. Doch LABADIE weigerde in deeze te verschijnen, en het gezag van andere te erkennen. Hij beweerde, niet 't onregt in zich zelve, maar met eene averechtse toepassing, dat „ de Wetten van Kerkelijke Genootschappen het Geweente „ niet

„niet konden verbinden; dat aan dezelve een opperst gezag
 „toe te schrijven, even zo veel was, als het Pausdom van
 „nieuws in te voeren; en dat deeze Vergaderingen, de din-
 „gen alleen bij een Menschelijken Maatsfok kunnende afmee-
 „ten, men der Schriftuure eene Medgezellinne toevoegde,
 „door haare beslissingen tot eenen Regel des Geloofs te stel-
 „len.” Geene uitkomst aan den twist ziende, zondt het Sijn-
 node eenige Gelastigden na *Middelburg*, om dien te bemid-
 delen. Doch, onder andere, door den invloed van 't gemeen,
 konden deeze hun doel niet bereiken. Van hier dat de Staa-
 ten van het Gewest, met hun hoog gezag, tusfchen beiden
 kwamen, en aan LABADIE den predikstoel ontzeiden. Gewel-
 dig klaagde deeze over dit vonnis, als geveld, zonder vooraf
 gehoord te zijn. Nogmaals kwam de zaak op het Sijnnode te
Dordrecht, 't welk hem insgelijks afzette. Gevolgd van eenen
 hoop zijner aanhangeren, zo mannen als vrouwen, bestondt
 LABADIE, ondanks dit alles, te prediken, en het Nachemaal uit
 te deelen. Beducht voor de gevolgen, ontzeide hem thans de
 Regeering van *Middelburg* haare Stad en derzelver Regtsge-
 bied.

Op eene nieuwe schuilplaats moest nu wederom LABADIE
 bedagt zijn. Hij vondt dezelve in het nabuurig *Veere*, alwaar
 hij veele vrienden hadt. Onder deeze waren vermogende
 Kooplieden, die hem met opene armen ontvingen, en de be-
 fcherming der Stadsregeeringe bezorgden: welke evenwel niet
 belette, dat 's Lands Staaten hem aldaar de inwooning ontzei-
 den, en voorts buiten het Gewest banden. Vrugtloos ware
 ook dit bevel geweest, hadde niet Zijne Hoogheid Prins WIL-
 LEM DE III het zijne daar nevens gevoegd. Ondanks de voor-
 wendinge der Heeren van *ter Veere*, „dat men bedugt was
 „voor het Gemeen, 't welk niet zonder oproer zou gedoo-
 „gen, dat aan hetzelfde een Man ontvoerd wierdt, die een
 „zo stigtelijk leeven leidde”, gebodt de Prins VAN ORANJE,
 als Markgraaf van *ter Veere*, aan LABADIE om 't hoog bevel
 van 's Lands Staaten te gehoorzaamen, met nevensgevoegd ver-
 bod aan de Ingezeetenen der Stad, om hem verdere schuil-
 plaats te verleenen.

Om een nieuw heen koomen moest dus onze Geestlijke Zwer-
ver zoeken. Hij vondt het, eenigen tijd, op eene plaats, tus-
schen *Utrecht* en *Amsterdam*. Om een bestaan te hebben, lei-
de hij hier eene Drukkerij aan, van welke veele zijner Geschrif-
ten wierden in 't licht gezonden. Doch vermids dit middel niet
toereikende was, zondt hij, van tijd tot tijd, zijne zendelingen
in *Amsterdam* en andere Hollandfche Steden, om vooral in de
huizen der aanzienlijksten toegang te vinden, en door derzelve
onderstand in zijne behoefte geschraagd te worden. Hierin niet
naar zijnen wensch slaagende, vertrok hij, eerlang, na *Erfurt*,
en van daar, om het uitbrekend Oorlogsvuur, na *Altona*.
Naa een kort verblijf overleedt hij aldaar, genoegzaam in de ar-
men zijner getrouwe medgezellinne, de boven vermelde ANNA
MARIA SCHUURMANS, in den Jaare 1674, het vierenzestigste
zijns ouderdoms.

Zie BAYLE, MOSHEIM, CHZ.

LAET, (JOHANNES DE) van geboorte een Antwerpenaar.
Het meest bekende Werk, welk van den arbeidzaamen man het
licht ziet, is eene *Beschrijving van de Westindien*, in zeven-
tien Boeken. De doorluchtige HUGO DE GROOT hadt eenige
aanmerkingen in 't licht gegeven, raakende den Oorsprong der
bewooners van *Amerika*. DE LAET, van den geleerden Staats-
man in denkbeelden verschillende, schreef hier van eene Weder-
legging. Bekend zijn de Fransche Maandwerkjes, onder den
naam van *Republiques*. Veel bragt hij toe tot de uitgave van
dezelve. DE LAET overleedt in den Jaare 1649, tot groot leed-
weezen, onder andere, van den geleerden CLAUDIUS SALMASIUS,
als die zich van hem bediende, om de ruwe en bijkans onlees-
baare Ontwerpen zijner Werken in orde te brengen. Zedert
plagt hij dikmaals te zeggen, dat hij, door het sterven van DE
LAET, zijne eene hand hadt verloren.

Zie *Memoir. de Litterat.*

ES III)

estijfje Iver-
e pleats, wa-
heboen, is-
ter Gelebric-
in middel niet
e zandingsen
voord in de
vor derzelve
Hierin niet
na Eysart,
in Aisnon
am in de ge-
melle assa
erenzestig

M, enz.

twerpenet,
ien man he-
in zere-
nact eenig
spring der
den Staat-
ve Weder-
nder den
gere van
oor bed-
MASTUS,
odlees-
Zedert
van in

AKW

ANVES re)

Geestijke Iwer-
 p eene plaats, wa-
 an te hebben, be-
 de tijde Geschif-
 midt in middel niet
 zijne zendingen
 om roccil in de
 en door derzelve
 den. Hierin niet
 lang, te Erfort,
 uur, te Anna.
 regras in de ge-
 vermeldt even
 vierenzestig

SHEIN, etc.

Antwerpen.
 zaamen met te
 d'ien, in zere-
 or hadt eenig
 Oorsprong te
 leerden Sme-
 n eene Welke-
 s, onder den
 e uingere van
 ot groot leed-
 s salmasus,
 v'ans oolde-
 en. Zedert
 ven van de

terut.

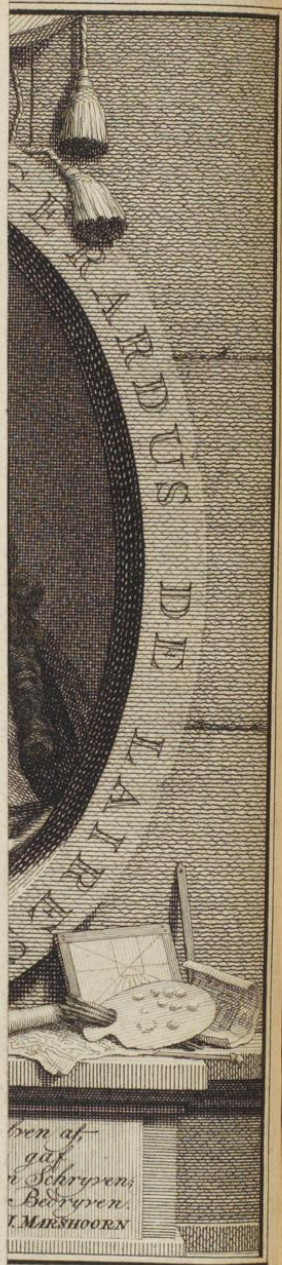
LARA-

G. de Lairesse fecit.

J. C. Philips sculp. nit.

J. C. Philips sculpsit

LAIRESSE, (GERARD DE) gebooren te *Luik*, in den Jaare 1640, naa eenigen tijd te hebben genooten het onderwijs van zijnen Vader REINIER LAIRESSE, Kunstschilder van den Prinse van *Luik*, en van den beroemden BARTOLET, verliet zijne Geboortestad, en zette zich te *Utrecht* neder, om 'er zijn fortuin te maaken. Lang hieldt het aan, eer hij zijn doel bereikte. Bij wijlen bijkans brood gebrek hebbende, moest hij zich vernederen om Haardschutten en Uithangborden te schilderen. Gelukkig hadt LAIRESSE eenen buurman, die zijne kunst wist te schatten, en eenige kennis hadt aan GERARD UILENBURG, Kunsthandelaar te *Amsterdam*. Verdrietig in zich zelven dat een zo glansrijk licht in duisternisse verborgen bleef, vervoegde zich bij LAIRESSE de menschlievende buurman, met den raad, om een paar Stukjes te vervaardigen, en voorts dezelve, na *Amsterdam* te zenden. Spoedig was hij gereed, en volgde den ontvangen raad. Een vrouwspersoon daar mede na *Amsterdam* gezonden hebbende, bevonden zich ten huize van UILENBURG de vermaarde JAN VAN PEE en GREBBER, die insgelijks voor hem schilderden. Te zamen konden deeze zo veel Fransch te hoop haalen, dat zij de brengster, die geen Hollandsch verfontd, begrijpen en te woord konden staan. In tegenwoordigheid van UILENBURG bezagen zij de Schilderstukjes, erkenden en roemden daar van de waarde, en preezen ze hunnen Meester te koop aan. Op de vragge, hoe veel men 'er voor eischte, tot antwoord bekoomen hebbende, naar *believen*, betaalde hij zestig Guldens voor ieder; voorts aan de brengster vraggende, of niet de maaker zich met der woon te *Amsterdam* zoude willen nederzetten, om voor hem te schilderen? waar op spoedig een toestemmend antwoord volgde. Om zijnen man te gewiser te neemen, reisde UILENBURG, nog dien zelfden dag, met de Nachtschuit na *Utrecht*, vervoegde zich bij LAIRESSE, en wierdt het spoedig met hem eens dat hij met zijne woning zoude opbreeken. Kleine toebereidzels waren 'er noodig tot verhuizing, van wegen den behoefligen staat, in welchen LAIRESSE leefde.

Straks naa zijne aankomst te *Amsterdam*, vervoegde zich onze Kunstschilder op een morgen ten huize van UILENBURG; VAN PEE en GREBBER waren 'er insgelijks. In verwagting van

Foot

's Mans

's Mans komste, hadt men een ledigen doek op den Ezel gespannen, en vraagde hem, wanneer hij eenen aanvang wilde maaken? *Zo aanslonds*, was het antwoord van LAIRESSE; 'er nevens voegende, *wat men begeerde dat hij 'er op maaken zoude*. UILENBURG deswegen zich onverschillig betuigd hebbende, gaf voorts den Kunstschilder een Palet met verf en een Kriopen; waar naa deeze zich voor den Ezel nederzette.

Tot nog toe hadt LAIRESSE, met zijne eene hand, iets onder zijnen Rok verborgen gehouden. De nieuwsgierigheid, wat dit zijn mogt, wierdt voldaan, toen de Schilder, eer hij aan 't werk ging, een Fiool ten voorschijn haalde, de snaaren stelde, en zo kunstig daar op speelde, dat GREBBER, een goed Muzikant, zich grootliks daar over verwonderde. Thans leide hij het speeltuig neder, greep Palet en Kriopen, en maakte, in weinige oogenblikken, de schets van zijn stuk; dit moest verbeelden *Jozef en Maria met het Kindeken in den Beestestak*. Dit voleindigd hebbende, greep hij van nieuws de Fiool, speelde een stukje, ging wederom aan het werk, en voltooide nog dien zelfden voormiddag het Kindeken, de troniën van JOZEF en MARIA, nevens een Oskokopje, tot verwonderinge der omstanderen, zo over de fraaiheid der uitvoeringe, als over den spoed in het bewerken. Niet vreemd kan den kunstkenneren deeze vaardigheid voorkoomen, die in aanmerking neemen, dat LAIRESSE, boven veelen zijner kunstbroederen, daar in dermaante uitmunte, dat hij, naaderhand, den berg Parnas met APOLLO en de negen Zanggodinnen, op éénen dag volkomen heeft afgeschilderd.

Terwijl LAIRESSE voor UILENBURG schilderde, wierdt hij bekend bij andere Kunstkoopers, en ook bij lieden van aanzien in den Burgerstaat. Ten behoeve van deeze, als dié hem meer gelds uitloofden, oeffende hij eerlang zijne kunst. Bijkans ongelooflijk groot is het getal van stukken, hier en daar verspreid, welke hij zedert ten voorschijn bragt. Men ontmoet ze nog heden ten dage, ginds en elders, in Burgerhuizen. Een der grootsten is het Zolderstuk van de Kamer der Regenten in het Leprozenhuis.

Onder dit arbeidzaam leeven, trof LAIRESSE, in den Jaare 1690, het ongeluk, van het gebruik zijns gezichts geheel beroofd

roofd te worden. Doordrongen van zucht voor de kunst, gaf hij, in deezen staat, nog lesfen aan Schilders en Plaatsnijders, die, ten zijnen huize, eene weeklijksche bijeenkomst hielden. Het sober inkoomen, welk hij hier uit trok, kon hem niet behoeden voor drukkende behoefte, in den avondfond zijns levens. LAIRESSE overleedt, op den elfden Junij des Jaars 1711. Eenige kunstbroeders bewezen hem de eere om hem ten grave te draagen, op het Leidfche Kerkhof. Te regt voegde de Dichter LANGENDYK, in het Lijkdicht, waar mede hij 's Mans naagedagtenis vereerde, deeze regels :

- „ De Fenix, die aan bei zijne oogen blind,
 „ Naauw aas in 't land, dat hij vereeuwigt, vindt,
 „ Wordt naa zijn tijd vergood, en hoog bemind,
 „ Met vollen luister.
- „ De Fenix, die de Schilders heeft verlicht,
 „ Wierdt mild beloond, eer 't misfen van 't gezicht
 „ Hem leerde, hoe in ramp de ondankb're zwicht
 „ Op vluggé wicken.”

Zie HOUBRAKEN.

LAKERVELD, eene Heerlijkheid, in het Land van *Vianen*, paalende, ten Noorden, aan *Achthoven* en *Leksmond*. Haare uitgebreidheid wordt begroot op ongeveer duizend en negentig Morgens Lands. 'Er legt geen Kerkdorp in het Ambagt, maar enkel eene lange ftreek Huizen, langs den gemeenen weg, die na *Gorinchem* loopt. In het Kerkelijke behooren de inwooners onder *Leksmond*. Met den Ambagtsheer deezer Heerlijkheid heeft die van *Lakerveld*, beurtelings, het regt van aanstellinge van den Leeraar. De Landftreek, in zich zelve vermaaklijk, is vermaard om haare Hoenders, die hier in menigte worden aangekweekt, en elders in goeden reuk staan, zo wel om haer smaaklijk Vleesch, als veelvuldig leggen van Eijeren.

L.A.

LALAING. (PHILIPS, Graaf van) Na menigmaalen voo-
spoedig geslaagd te zijn, namen de zaaken der Spanjaarden een
zeer ongunstigen keer in de Nederlanden, in den Jaare 1576.
Prins WILLEM DE I, beter Staats- dan Krijgsman, en altoos op
zijne luimen leggende, om den vijand, door list en handeling,
eenen kans af te zien, nam ook deeze gelegenheid te baate. Aan
de Staaten van verscheiden Gewesten zondt hij Brieven, waar
in hij hen vermaande, zich tegen de Spanjaarden te vereenigen,
en de vrijheid te verwerven, welke nu, door de verdeeldheid
der onderdrukkere, voor de deur stondt; met nevensgaande
aanbieding van zijnen dienst en den bijstand der Staaten van Hol-
land en Zeeland. Overtuigd van de noodzaaklijkheid der mede-
werkende hulpe van 's Lands Edelen, zondt zijne Doorluchtig-
heid, onder andere Nederlandsche Grooten, een Brief van voort-
gelijken inhoud aan den Graave VAN LALAING. Een man van
veel aanzien en gezags moet deeze geweest zijn; zo als niet
onduidelijk blijkt uit het gedrag der Staaten te *Brusfel*, toen zij
hem, in zo gevaarlijke tijden, benoemden tot Stedehouder van
den Hertog VAN AARSCHOT, wien 't opperbeleid van zaaken van
Oorlog was opgedraagen. Zedert nam de Graaf deel in een
Verbond van Vereeniging tuschen de Algemeene Staaten, in
den Jaare 1577 te *Brusfel* geslooten. Uit den inhoud en be-
doelinge daar van kan men over 's Mans inzigten een oordeel
vellen. Men verbondt zich daar mede, den Roomschen Gods-
dienst te zullen voorstaan, en, behoudens behoorlijke gehoor-
zaamheid aan den Koning, de Spanjaards met derzelve Aan-
hang te zullen verdrijven: alles, tot herstellinge van rust en
welvaart, en tot behoudenisfe der Voorregten en loslijke ge-
woonten. De Staaten, nog in 't zelfde jaar een Leger verza-
meld hebbende, droegen aan den Graave VAN LALAING het Op-
perbevel over het Voetvolk op. Ook benoemden ze hem, na-
derhand, tot Afgevaardigde om in onderhandeling te treden met
den Hertog VAN ANJOU, die den Staaten zijne hulp hadt ange-
boden. Niet lang, nogthans, genoot de Staatsgezinde Aanhang
de hulpe van LALAING. Omgezet door zijnen broeder, den Heer
VAN MONTIGNI, en andere Edelen, verliet hij de Voorstanders
der Vrijheid, en verzoende zich met den Koning, in den Jaare
1579. Indien het verhaal van zommigen geloof verdiene, zou
hij

hij op eene zonderlinge wijze aan zijn einde zijn gekoomen. Het houdt in, dat hij, kort naa zijnen afval, door een hoeffslag van zijn eigen paerd getroffen, dus jammerlijk zijne dagen eindigde.

Zie BOR en HOOFT.

LALAIING, (KORNELIA VAN) was de Zuster van den Graave VAN RENNINGBERG, en Echtgenootte van den Baron VAN MONCEAUX. Naa verscheiden poogingen, door anderen vrugeloos aangewend, zou deeze, meent men, haaren broeder hebben overgehaald om van partij te wisselen, en de zijde der Staaten te verlaten: een bedrijf, 't welk, voor de Vrienden en Voorstanders der Vrijheid, vooral in de Provincie Groningen, de heilloosste gevolgen te wege bragt.

Zie R. TRESINGA *Memorien*.

LAMBERT, (MOOI) anders LAMBERT HENRIKSZOOM genaamd, was Hopman ter Zee, voor Rotterdam, in den Jaare 1605. Veel afbreuks deden, omtrent dien tijd, de Duinkerkers aan den Nederlandschen Koophandel en Scheepvaart. 't Gelukte hem, geholpen van JAN GESBRANDSZOON, Onder-Admiraal van het Noorder-Kwartier, den Admiraal der Duinkerkers aan te tasten, zijn Schip te enteren en voorts 'er-zich meester van te maaken. Zedert tot Schout-bij-Nacht onder het Kollegie van de Maze bevorderd, wierdt hij, in den Jaare 1607, onder den Admiraal JAKOB VAN HEEMSKERK na Gibraltar gezonden. Volgens het besluit van den Krijgsraad, naa het inloopen van de Straat gehouden, viel hem te beurte, om te gader met den Admiraal, den Spaanschen Admiraal D'AVILA aan te tasten. Bekend is het lot, welk den Heere VAN HEEMSKERK hier te beurt viel. Een Kogel, reeds in 't begin des aanvals, van 't vijandlijk Galjoen gefchooten, nam zijn flinker been weg, en kort daar naa het leeven. MOOI LAMBERT, het Schip des gefneuvelden Admiraals kort op de hielen volgende, gaf den Spaanschen Admiraal

raal

raal de laag van agteren, en klampte hem aan boord. D'AVILA sneuvelde bij deeze gelegenheid, en boette alzo zijnen scherts, kort vóór het begin des strijds; met het voorneemen der Hollanders, om zijne Vloot aan te tasten, hadt hij toen hartelijk gelachen, in den trotschen waan, met zijn Galjoen tegen alle de Staatfche Schepen het spits te zullen kunnen afbijten. MOOI LAMBERT, geholpen van twee andere Schepen, naa een hardnekkig gevegt, deedt 'er eerst de Vlag afhaalen, en vervolgens eene menigte Volks overspringen. Een schroomlijk bloedbad en 't verdrinken van veele Spanjaarden, uit wanhoop in Zee gesprongen, was 't gevolg dier zege.

Indien MOOI LAMBERT de perfoon geweest zij, welke door JEANNIN, in zijne *Negotiatien*, wordt bedoeld, moet hij een vijverig tegenstander geweest zijn van het Bestand met Spanje, waar over in den Jaare 1608 gehandeld, en 't welk, evenwel, vervolgens geslooten wierdt. Hij verhaalt, naamelijk, dat een zeker perfoon, LAMBERT genaamd, door Prins MAURITS na Frankrijk gezonden, aldaar verspreid hadt, dat de meeste Steden van Holland en gantsch Zeeland het eens waren met den Prinse, die liever zou willen sterven, dan in 't Bestand bewilligen; als mede, dat de andere Gewesten de wet van Holland en Zeeland, met of tegen hunnen wil, zouden moeten ontvangen. MAURITS ontkende, zedert, iemand te hebben gezonden, om zulk een gerugt te doen loopen. Omdat hij zijn belang in het voortduuren des Oorlogs vondt, kan MOOI LAMBERT iet diergelijks van zich hebben laten gaan.

Waarschijnlijk zal MOOI LAMBERT, geduurende het twaalfjaarig Bestand, eenigen tijd hebben stil gezeeten. Niet vroeger althans, dan in den Jaare 1618, vinden wij zijnen naam vermeld. Tot de aanzienlijke waardigheid van Admiraal geklommen, ontmoeten wij hem in de Middelandfche Zee, kruizende met eene Vloot op de Turksche Zeefchuimers, wien hij merkelijken afbreuk deedt. Door zijne wakkerheid kreegen de Nederlandfche Koopvaardifchepen ruim baan, voor een tijd, in dit belangrijk vaarwater. Drie jaaren laater kruiste hij op de Duinkerkers, om hun het uitloopen en flooren van den Nederlandfchen Scheepvaart te beletten. Hij volhardde, met tusfschenpoozen,

in

in dusdanige verrigtingen, tot aan het einde zijns levens, waar van wij het juiste tijdstip niet vermeld vinden.

Zie VELIUS; VAN DEN SANDE; *Resol.*
van Holland; enz.

LAMBERTSCHAGEN, een Ban, in het gedeelte van Noordholland, de *Vier Noorderkoggen* genaamd; de Oostzijde daar valt behoort onder de Stede *Abbekerk*, en de Westzijde onder de Heerlijkheid *Hoogtwoude*. Niet meer dan ruim achtenzeventig Morgens Lands zijn voor deezen Ban op de Verpondingslijsten gebragt. Bij een aantal van ongeveer veertig Huizen, staat de Kerk op eene hoogte. Van de Oudheid des Gebouws getuigen de Duif- en andere groote steenen, daar aan te zien. De Leeraar van *Abbekerk* neemt ook hier den Dienst waar voor de Hervormde Gemeente, die klein is; de meeste inwoners zijn Roomschgezind, en hebben 'er eene Statie.

LA MOTTE, (VALENTYN DE PARDIEU, *Heer van*) een tijdgenoot des Graaven VAN LALAING, ontving den post van Overste van het Geschut bij het Leger der Algemeene Staaten, ten tijde als LALAING Bevelhebber wierdt van het Voetvolk. Doch hij bleek wel haast, niet waardig te zijn eener zo gewigtige bedieninge, dewijl hij, nog in het zelfde jaar, zich niet alleen heimelijk met den Koning verzoende, maar ook de zo genaamde Malkontenten overhaalde, om met hun Leger over te gaan tot de Spaansche zijde. Geen wonder dan ook, dat hij, bij een Plakaat der Algemeene Staaten, voor muiteling en verrader, en alzo voor Vijand des Vaderlands verklaard wierdt. Zedert rigtte hij zijne Krijgsbedrijven openlijk tegen den Staatsgezinden aanhang. Naar verdienste mislukte hem zijn aanslag op den *Briele*. De aangelegenheid dier Stad kennende, smeedde hij, in den Jaare 1579, een ontwerp, om 'er zich door verraad van te verzekeren. Ten dien einde ontboodt hij bij zich, te *Grevelingen*, eenen Scheepshopman uit de gemelde Stad, JAN SIMONSON ZON genaamd. Deeze, naa alvorens aan Prinse WILLEM kennis te hebben gegeven van het opontbod, vertrekt, met diens

medeweeten, na *Grevelingen*, en vertoont, naa eenig zamme-
 len, den schijn van zich te hebben laten overhaalen, en de
 Stad te zullen leveren. Loos van aart, hoewel dermaate onge-
 oeffend, dat hij leezen noch schrijven konde, brak de Hopman
 deeze zamenkomst niet af, zonder den Heere LA MOTTE twee-
 honderd Kroonen te hebben afgetroond; hij gaf voor, dit geld
 noodig te hebben, om den Hopman der Bezettinge, nevens
 eenige andere, te winnen, om hem de hand te leenen in het vol-
 voeren van den toeleg. Door tusfchenkomst van eenen Bode,
 die telkens af en aan ging, maakte de schrandere SIMONSOON,
 eindelijk, afspraak met den Heer LA MOTTE, dat deeze eene taa-
 melijke Vloot, onder Prinsenvlaggen, op den *Briel* zoude af-
 zenden. Zo gedaan als gezegd. De Schepen vertoonden zich
 eerlang, doch ontdekten te laat de looze veinzerij des Briele-
 naars. Want deeze, de Bevelhebbers van verscheiden Holland-
 sche Schepen van den toeleg, onder de hand, verwittigd, en
 de noodige onderrigtingen gegeven hebbende, vielen deeze de
 Vloot van LA MOTTE onverhoeds op het lijf, en maakten 'er zich
 genoegzaam geheel meester van. Geen kleine afbreuk was hem,
 te vooren, kort naa zijnen afval, toegebracht, door den Heer
 LA NOUE. Naa zich van *St. Omer* te hebben meester gemaakt,
 lag het volk van LA MOTTE gelegerd omtrent *Duinkerken*. Hier
 overviel hem LA NOUE, versloeg tweehonderdvijftig man, en
 dreef de overigen op de vlugt; belettende hem voorts, als ook
 den Heere DE MONTIGNI, het brandschieten en stroopen, waar
 mede zij het platte Land geweldig kwelden. In den Jaare 1587
 was de Heer LA MOTTE tegenwoordig in het hevig beleg van de
 Stad *Sluis in Vlaanderen*. Het bewind voerende over de Ge-
 naakgraavingen, bekwam hij eene zwaare wonde, die in 't eerst
 gevaarlijk geschat, doch eerlang niet doodelijk wierdt bevon-
 den. Zulk eene kwetzuure bekwam hij naderhand, in den Jaare
 1595, in het beleg van *Dourlans*. Een Musketschoot maakte
 een einde van een leeven, 't welk, uit hoofde van 's Mans
 Krijgshaftigheid, heilzaam konde geweest zijn voor de zaak der
 Staatsgezinden, indien hij, in gevolge der opgevatte verwagtin-
 ge, hunne belangen ware toegedaan gebleeven.

Zie BOR EN HOOFD.

LAMP-

RDIEU, Her v.)

, na eenig rumme
 n overhaalen, en de
 zwa die meere onge-
 ste, link de Hopma-
 sere LA WITTE twee-
 tij gaf voor, die gald
 Bezettinge, nevens
 te leenen in het vol-
 ms van eenen Dole-
 mdere suoproopen
 , dat deere eenen
 den Bril zoudt si-
 pen vertoonden sich
 veinzerij des bride-
 verscheiden Hölub-
 and, verwijngt, n-
 de, vielen deze te
 en maakten 'e tid-
 e afbreuk was her-
 ge, door den hier
 i meeser gezant,
 Drinkerken. He
 erdvijftig man, n
 n voorts, als ood
 n stroopen, wu-
 n den Jaare 1571
 svig beleg van de
 nde over de Ge-
 e, die in 't eers-
 k wierdt bevon-
 id, in den Jaare
 rtschoor maakten
 te van 's Man-
 dor de zaak der
 vante verweging

207.
LAND

CORNELIS LAMPSINS,
BARON VAN TABAGO
Ridder van de Ordre van St. Michel
Burgemeester en Raad der Stad Vlisfingen.

7. November, 1682 na het Schilderij by den Heer Kétele geboren Klerk A. / C. Lampsins, Gemeentjéris der Stad Amsterdám.

LAMPINGS, (ADRIAAN EN KORNELIS) geboeders, en zeer aanzienlijke en schatrijke Kooplieden te *Vlissingen*. Wegens hen wordt verhaald, dat zij, behalven hunne veelvuldige en groote aandeelen in andere, twaalf Schepen voor eigen rekening uitrusten, te zamen gewapend met honderdtachtig Stukken Geschut. Eenigen van deeze dienden om ter Kaap te vaaren op den vijand, andere tot het drijven van hunnen uitgebreiden Koophandel. Naa alvoreens op eene hunner Lijnbaanen gewerkt te hebben, voer vervolgens de vermaarde DE RUITER; eerst als gemeen, en naaderhand als Schipper, op een van hunne Schepen. Zo hoog steeg hun vermogen, dat ze eerlang eigenaars wierden van het Westindisch Eiland *Tabago*, zedert door hen *Nieuw Walcheren* vernoemd. De Engelscher ontamen 't hun, in den Jaare 1664. De Heer KORNELIS LAMPINGS voerde den tijtel van *Baron van Tabago*, en van *Ridder van de Orde van St. Michiel*. De waardigheid van Burge-meester en Raad bekleedde hij, daarenboven, in zijne Geboortestad. Hunne naazaaten hebben zich zedert nedergezeet te *Amsterdam*.

Zie DE LA RUE, AITZEMA EN *Notulen van Zeeland*.

LANDMAN, (THADDEUS DE) een dier heerschzuchtige Leer-aaren, schandvlekken van hun gewigtig beroep, die de Zielzorge, de eenige hun toevertrouwd, vergeetende, waereldlijke belangen op den predikstoel bragten, en, argwaan of wederstand tegen 's Lands hooge Magten kraaiende, in plaats van vrede en liefde te verkondigen, twist en oproer stookten. Hij was Leeraar onder de Hervormden in 's *Graavenhage*. Misnoegd over het Verbond, met Frankrijk geslooten, voer hij daar tegen hevig uit van den Predikstoel, in den Jaare 1665, en voedde alzo het ongenoegen, 't welk reeds deswegen plaats hadt onder een zekeren aanhang der Gemeente. 's Lands Staaten, voor de gevolgen daar van bedugt, deeden hem, eerlang, ernstig aanzeggen, dat hij, voortaan, voor dergelijke opstookingen zich te wagten, en naar de inzigten der hooge Regeeringe hadt te voegen. Hij zweeg nu eenigen tijd.

Doch toen men, in den Jaare 1672, het Volk hadt in 't oor geblaazen, dat veele Regeeringsleden den Lande ongetrouw waren, en 's Lands zaaken onmogelijk een gunstigen keer konden neemen, zo lang men den Prinse VAN ORANJE geen hooger gezag opdroeg, dagt hem de kans te schoon, ter botvieringe aan zijne heerschzucht, om hier niet te moeten onder roeien. Ongehinderd meende hij thans den Predikstoel van zijnen ijver te kunnen doen daveren, dewijl zeer veele Staatsleden nu eene andere gezinte voedden, dan in den Jaare 1665.

Zie AITZEMA.

LANDSBERGEN, (JAN VAN) Geneesheer en Burgemeester te *Middelburg*, was een ijverig voorstander van het Huis van *Oranje*. Terwijl Prins WILLEM DE III nog in de Wieg lag, wendde hij, nevens zijnen Amptgenoot HENRIK THIBAUT, *Heer van St. Aagtenkerk*, zijne uiterste poogingen aan, om den Vorsteliijken Zuigeling te doen aanstellen, of, zo dit niet wilde gelukken, voorbeschikken tot Stadhouder van *Zee-land*. Behalven 's jongen Prinse toekomende grootheid, hadden ze hier mede op het oog, hem, in tijd en wijle, de bestelling der Wet in de Steden te bezorgen, welke 's Lands Staaten, nu geen Stadhouder hebbende, niet onduidelijk deden blijken, voortaan aan zich zelve te willen trekken. Om lieden, die met hem in begrippen en bedoelingen overeenstemden, op het kussen te brengen of te houden, hadden LANDSBERGEN en THIBAUT bewerk, dat de twaalf Kiezers, die te *Middelburg* een dubbel getal plagten te benoemen, waar uit de Stadhouder gewoon was de verkiezing te doen, de benoeming niet deden, zo als men gewoon was, uit de Burgerij alleen, maar voor een gedeelte uit de Regeeringe. Hun oogmerk hier mede was, om de begunstigers van het Huis van *Oranje* aldus de meerderheid te doen behouden; zij meenden, buiten deeze voorzorge, daar omtrent minder zekerheids te hebben. Zeer euvel nam de Burgerij deezen inbreuk op haare en der Stads Privilegien. Onder de hand voedden zommigen van meer aanzien dit misnoegen. Zelf wil men dat de Predi-
kau.

kanten 'er onder roeiden, en de schending der Voorregten openlijk doorstreeken. Een geschil, dus hoog loopende en rugbaar geworden, moest noodwendig van gevolg zijn, en de bemoeijingen van 't Gemeen gaande maaken. In 't begin van Junij des Jaars 1651 zag men een talrijken hoop optrekken na de Vergaderplaats der Staaten, den dood dreigende aan LANDSBERGEN en THIBAUT, die 'er mede tegenwoordig waren; doch zij maakten zich heimelijk te zoek, en verlieten, in allerijl, de Stad en vervolgens het Gewest. De gaande geworden menigte dus te leur gesteld, koelde thans haaren euveldoem aan het huis van LANDSBERGEN; boeken, schilderijen, porcelein, huisgeraaden, alles wierdt een prooi der baldadigste vernielinge. Zonder de tusschenspraak van eenige Predikanten, hadde het huis van THIBAUT een diergelijk lot getroffen.

Zie WAGENAAR, *Vad. Hist.*

LANDSDIEP, (*Het*) een Zeegat in Texel, het beste en meest gebruikelijke in deeze beroemde Haven. Uit het *Marsdiep*, 't welk meer binnenwaarts legt, loopt het Zuidwestwaarts aan, tusschen den vasten wal van de Heider en den befaamden Zandbank de *Zuider-Haaks*.

LANDSMEER, een Ban met een Dorp van dien naam, in het Baljuwschap van *Waterland*, volgens gedaane opgave, binnen zijnen omtrek bevattende ruim vijftienhonderd Morgens Lands. Naar gelange van den meerderen of minderen bloei en welvaart des Lands, heeft het getal der huizen verandering ondergaan. In den Jaare 1749 telde men 'er tweehonderd achtenvijftig. Twee Dorpen leggen 'er in den Ban: *Landsmeer* en *Watergang*; als mede een Gehugt of Buurt, *Kadoelen* genaamd, niet verre van den Y- of Waterlandschen Dijk, ten Westen van Buikslot. Omtrent een half uur van dit Dorp, en even zo verre van *Oostzaanen*, legt het Dorp *Landsmeer*, geheel in de lengte gebouwd, zijnen aanvang neemende bij het straks genoemde Gehugt, en strekkende tot aan de Heerlijkheid van *Purmerland* en *Ispendam*. In geheel Waterland is dit het

grootste en volkrijkste Landdorp. De Kerk is niet zeer oud, en heeft geen anderen dan een lang spits houten Torentje op den Westergevel. De meeste inwoners geneeren zich met den Landbouw; sommigen vinden hun bestaan in het venten van Eijeren en binnenlandsche Visch te *Amsterdam*. De Kruidmolen, de Hagelgieterij en de Loodwitmaakerij, staande aan den Vaart binnenden Buikflood, behooren onder *Landsmeer*.

Zie *Tegenw. Staat*.

LANGENDYK. (PIETER) Met een Vaderlandsch genoeg en her-nieuwen wij de gedagtenis eens Mans, wien de Dichter SMITS, Nederland aanspreekende, met reden noemt, *zijn' MOSCHUS, zijn' HOMER, zijn' PLAUTUS, die 't bederf der zeden ging te keer; den schranderen LANGENDYK, den LIVIUS van 't Sparen*. Zijne geboorte viel voor, te *Haarlem*, op den vijf-entwintigsten Julij des Jaars 1683. Zijn Vader, ARENT LANGENDYK, gehuwd met ANNEKE NIEUWENHUIZEN, een Metzelaarsbaas, hadt het zo ruim in de waereld, dat hij ter eigen bewooninge een huis bouwde, in de Gierfraat, over de Botermarkt. Doch hij overleedt, toen zijn Zoon PIETER slegts den ouderdom van zes jaaren hadt bereikt. Zedert hieldt de Moeder, eenigen tijd, de kostwinning aan, doch verwisfelde, wel haast, dezelve met een Linnenwinkel; zedende, intuschen, haaren Zoon na *Amsterdam*, bij den vermaarden WILLEM SEWEL, om onderweezen te worden in de gronden der Latijnsche taale. Eenigen tijd, onzeker hoe lang, hadt hij hier gewoond, toen de Moeder, eene spilzieke en kwalijk oppassende Vrouw, genoodzaakt was haare zaaken op te geeven. Zij vertrok na 's *Hage*, en geneerde 'er zich zeer sober van een klein winkeltje, nevens haaren Zoon, die hier bij haar kwam inwoonen. Nu kortte hij den tijd met tekenen, en het schetzen van Landgezigten. Doch meer dan tijdskorting noodig hebbende, kwam hij op den inval om door middel van een Weefgetouw de dringende behoefte te vervullen. Een vindingrijk vernuft met vlijt gepaard deedt hem zo gelukkig slaagen, dat hij wel haast de kunst verfondt om Garen-Damast

en

het zeer end
orentje op den
met drie Landen
van Eijeren
Kruimolen, de
den Vaert bij

Staat.

genoegen be
Dichter stant,
zijn' roem
der zaden gong
LIVUS van 't
, op den vijf
t, ARENT LUS
N, een Mees
at hij ter eij
, over de bo
in PICTA leep
ledert hielt di
th verwaald
ndende, imm
rmaarden wa
gronden die
ing, hadt hi
kwalijk oppo
op re gevee
eer fober va
hier bij ha
enen, en ha
ikoring me
er middel van
vullen. Een
zo gelukke
aren-Demas

Zie LANGENDIJK, h
Alom beroemt doo
Die koning heeft geleer
De tijd begrim me dien
Vry vrucht' loos van
En Neerland heeft

J. Koubraken fculp.

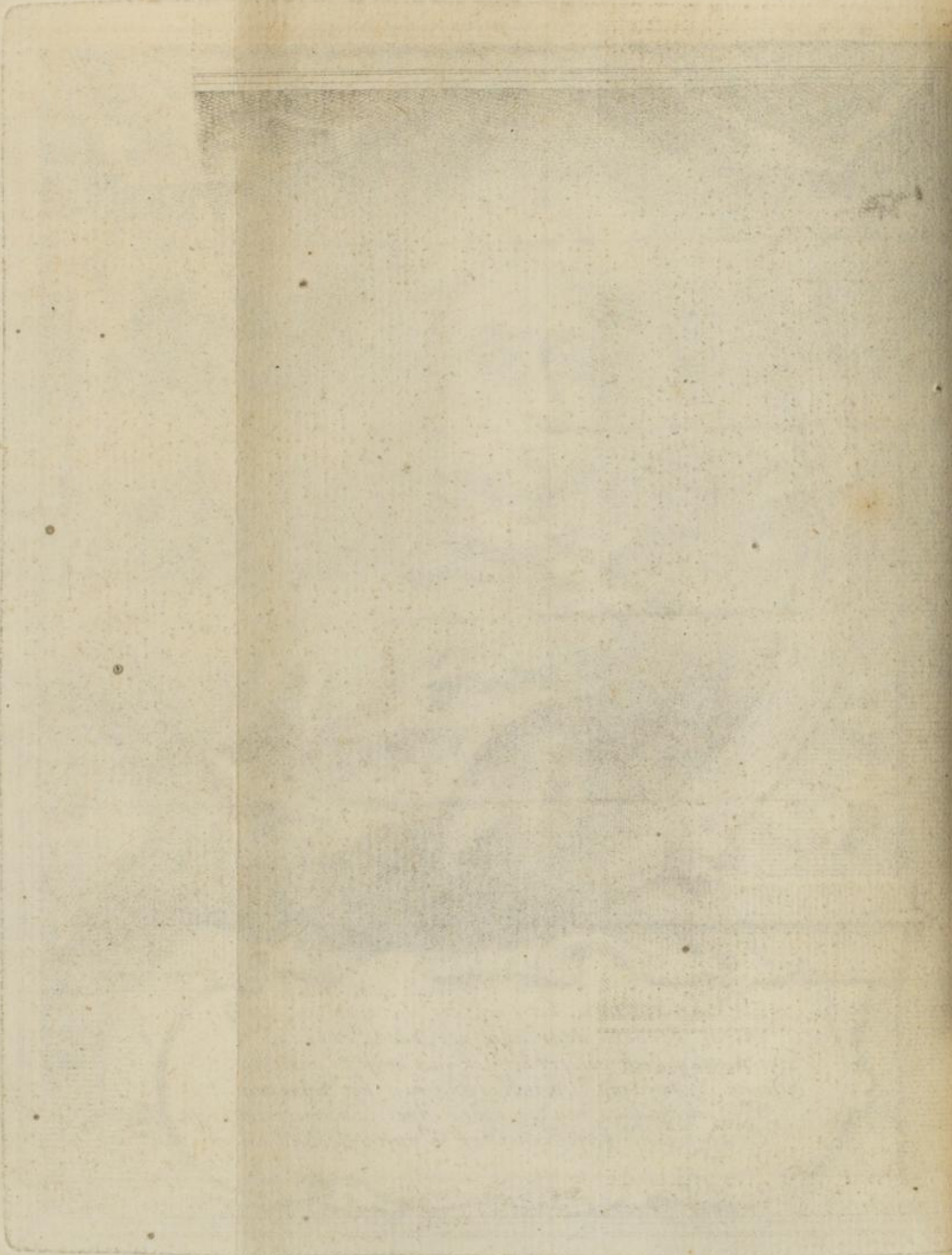
et zeer vud,
rentje op den
met den Land-
en van Eijeren
ruidmolen, de
den Vaert bij

Slaat.

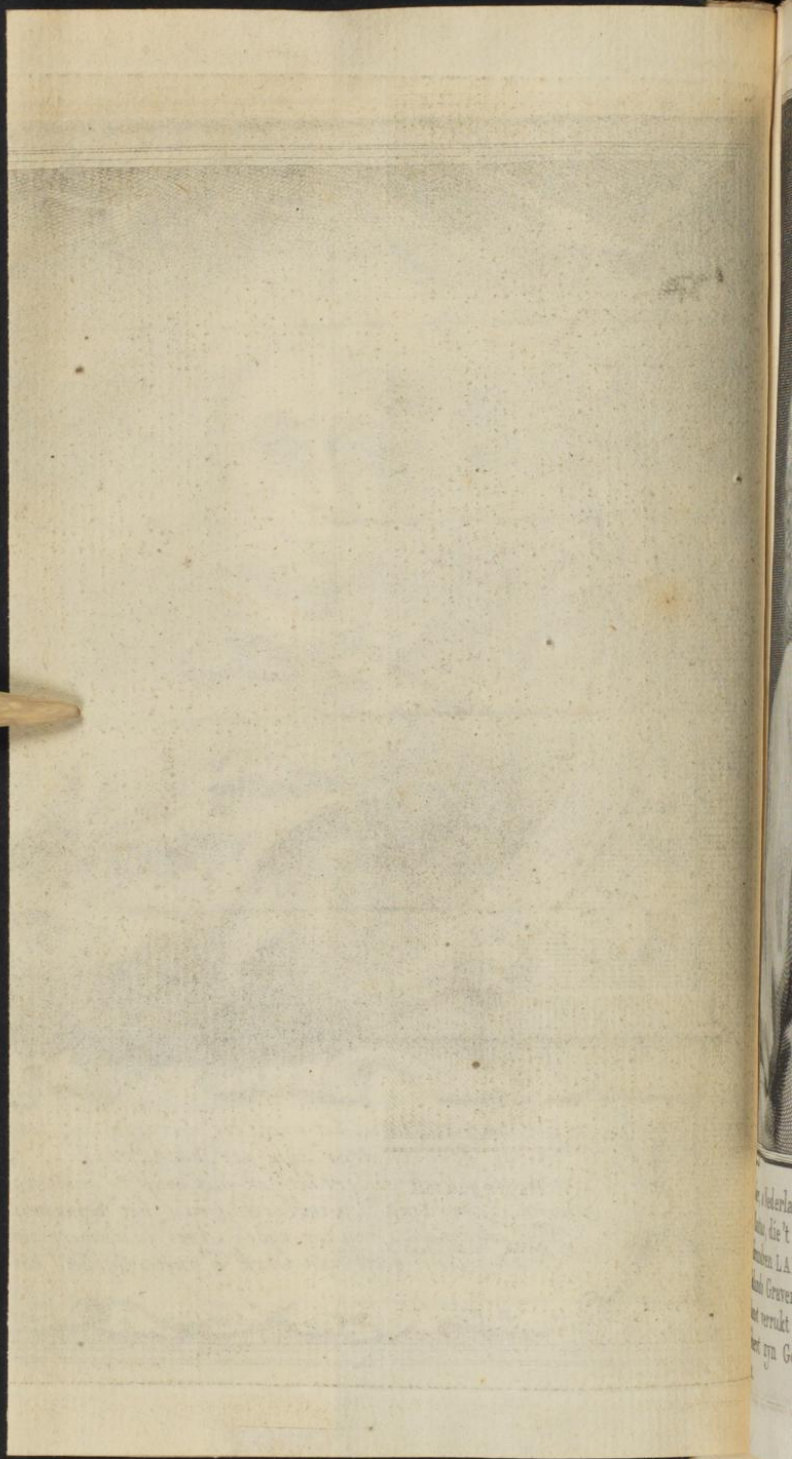
genoege her
Dichter van,
zijn' moeders
der ziele gog
LIVIVS van
, op den vijf
r, ARENT LAN
n, een Meis
at hij ter ege
, over de bo
on PIETRA (lep
Zeelen hielt d
ch verwisde
endende, int
ermaarden w
e groonden
lang, had h
t kwalijk opp
op te geve
zeer sober v
hier bij her
kenen, en h
ijkoring me
nor middel v
rvullen. Ee
n zo gelukke
Garen-Demas

J. Kruvaker sculp.

Niederlande
die die b
LAN
Goven
vermakt d
Gee

...deria
...die t
...L.A.
...Graves
...erukt
...rya G

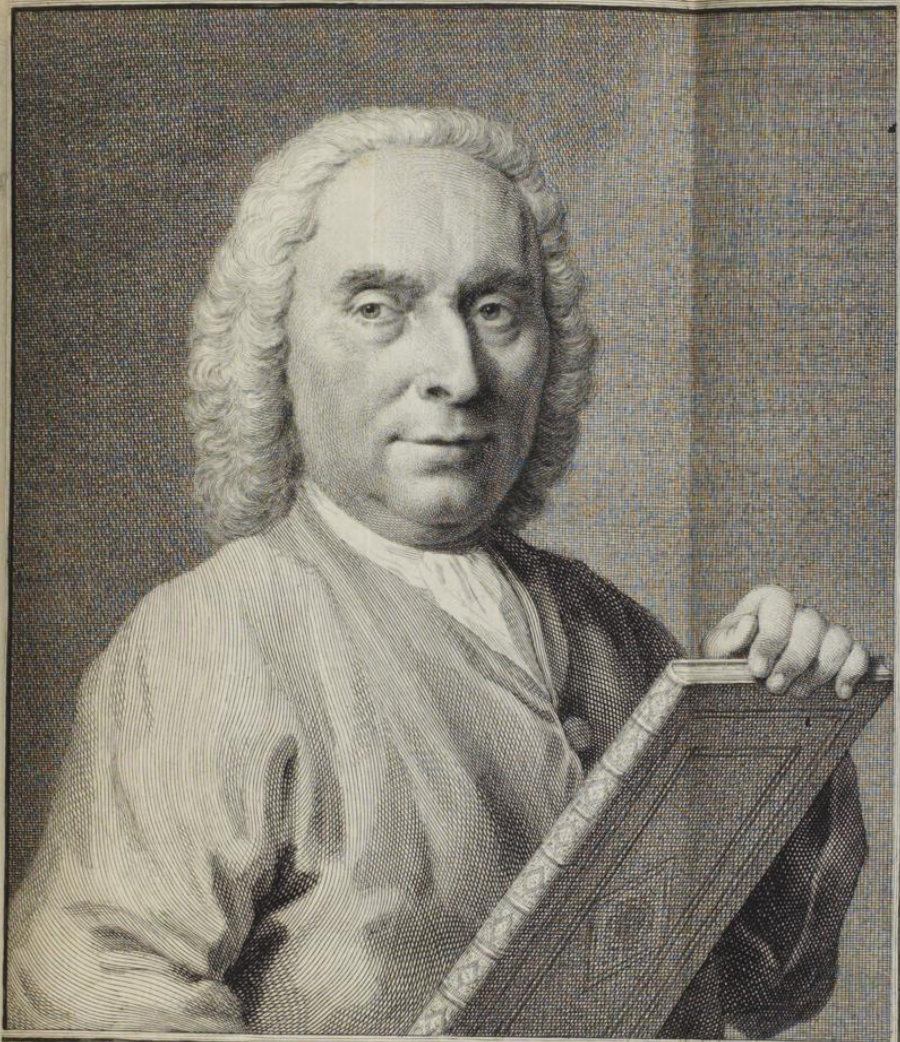

C. Prank ad vivum del.

Zie hier, o Nederlandt
Uw' Plautus, die't bed
Den schrandren LANGE
Die Hollands Graven de
Zyn Kunst verrukt de
Doch seherst zyn Geest

MDCCCL.

Gebooren te Haarlem, den 25ten July, 1683.

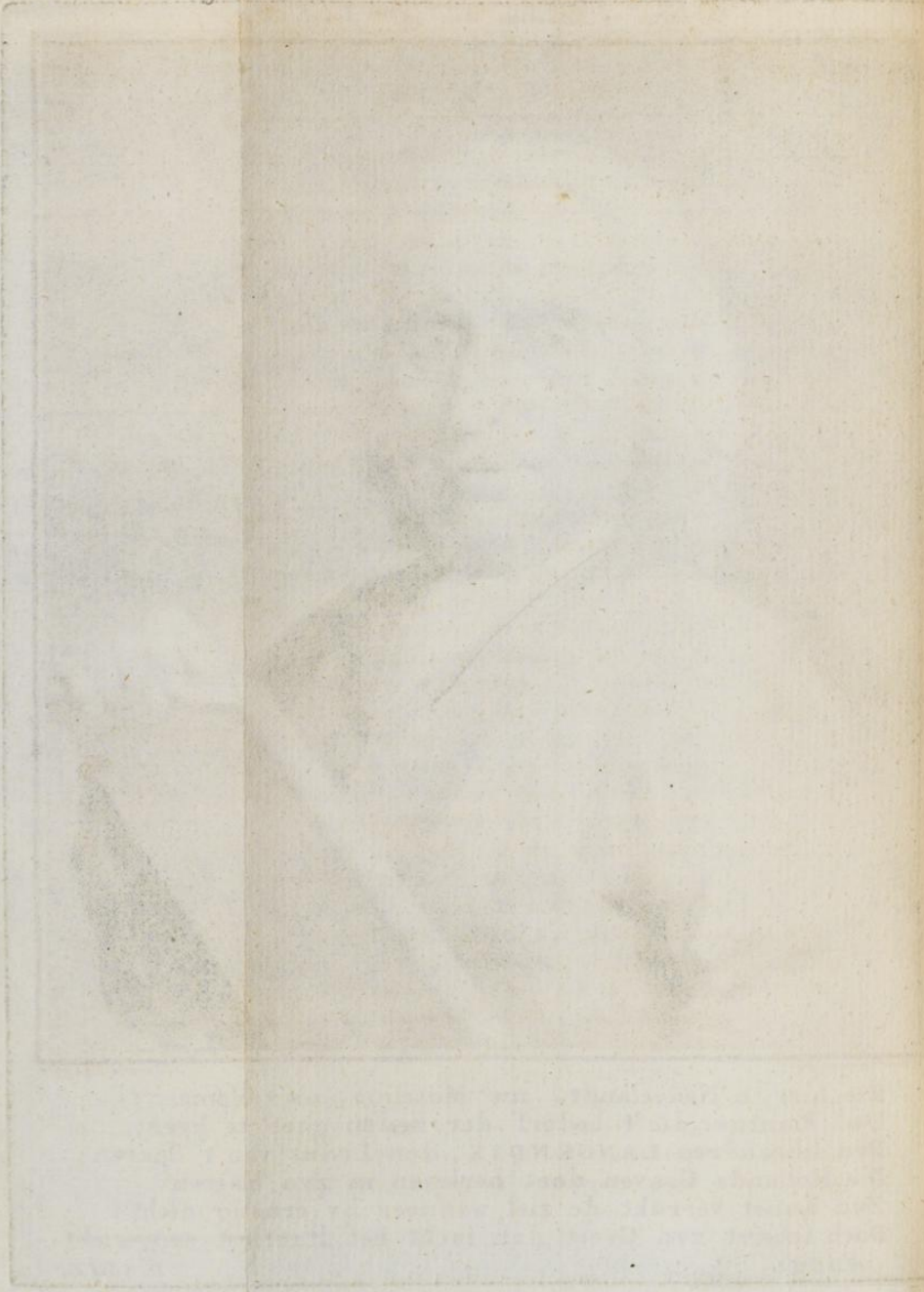
C. Print ad vivum del.

J. Houbraken sculpsit 1751.

Zie hier, o Nederlandt ! uw' Moschus, uw' Homeer ;
Uw' Plautus, die't bederf der zeden gaet te keer ;
Den schrandren LANGENDYK, den Livius van't Sparen,
Die Hollands Graven doet herleven in zyn blaëren :
Zyn Kunst verrukt de ziel wanneer hy ernstig dicht ;
Doch seherst zyn Geest dan licht het staetigst aengezicht.

MDCCL.

D. SMITS.

es Servus
 Gedacht an
 hier i wan
 ver, verhoeg
 wie hij hi
 dat hij, nes
 va an de d
 Hoe een in
 do Hese ja
 ber de Meer
 Peltius van
 or apen Pa
 als puc.
 Rechi in
 van sijne mi
 der bideppa
 es niet an
 sijne wagger
 e van. He
 de van, nar
 oeping ver
 s dinsten a
 amicus van
 i Hese fter,
 Hese van op
 van te dien d
 or de bank
 Gid, van den
 Door de we
 velle Hese
 van niet de
 van Hese fter
 deelen te we
 gers, erfli
 vordig de d
 Rekerijers
 of genooce
 van der Herr

en Se
stelle
hier
ver
wie t
koll ist
von ca
Man es
das He
best d
Furche
an ajpe
das post
Ruch
von ajpe
des tunde
es stier
ajpe wa
e ruse
de was, d
penning
er dierat
stiches m
i Man ajpe
stices hat
von te dier
vor de hat
das, von d
Dier te
eine Hand
Dus me
ca von Pa
deed m, q
jere, erth
wichtig is d
Reiter
ij gnuocce
von der der

en Servetten te kunnen weeven; de Tekenkunst, hem in staat stellende om zijne eigen Patroonen te vervaardigen, kwam hem hier in wonder wel te stude. Een stukje hebbende afgeweeven, verkogt hij hetzelfde te *Amsterdam*. Om de ruimte, welke hij hier door bekwam, nog verder uit te breiden, befloot hij, nevens zijne Moeder, zich met der woon te begeeven na de straks genoemde Stad. Gelukkig was deeze inval. Naa eerst in dienst van den Heere PRADO, en vervolgens van den Heere JAN BRAND, eenigen tijd gesleeten te hebben, nam hem de Heer ABRAHAM VERHAMME, een der voornaamste Zijde-Fabriekers van dien tijd, op eene vrij aanzienlijke Jaarwedde, tot zijnen Patroontekenaar aan. Negen jaaren bekleedde hij dien post.

Reeds in 's *Graavenhage* hadt LANGENDYK bewijs gegeven van zijne zucht en bevoegdheid tot de Dichtkunde. Verscheiden hinderpaalen stonden hem aldaar in den weg, om 't een en ander aan te kweeken. Deeze te *Amsterdam* merkelyk zijnde weggeruimd, verzuimde hij niet, zijner neiginge bot te vieren. Het spel *Don Quichot op de Bruiloft van Kama-che* was, naar 't schijnt, de eerste vrugt zijns vernufts, die opmerking verdiende. Het wierdt gedrukt in den Jaare 1711, en driemaal agter een, met groote toejuichinge, ten *Amsterdamschen* tooneele gevoerd. Deeze gelukkige uitslag wekte 's Mans ijver, en deedt dit eerste verscheiden andere Tooneelstukken kort op de hielenvolgen. Om zijne Lier een hooger toon te doen slaan, leende hij den Heere HARMANUS ARKELKOT de hand tot het berijmen van het uitmuntend Treurspel *Cato*, van den *Engelschen* Dichter ADDISON.

Door zo veele blijken van vernuft getroffen, verkoos de aloude *Haarlemsche* Rederijderskamer, onder de Zinspreuk *Trouw moet blijken*, in den Jaare 1720, onzen LANGENDYK tot haaren *Factor*. De pligt, welken hem deeze post opleide, deedt hem, verscheiden maalen, telkens met den aanvang des jaars, ernstige Dichtstukken leveren. Der optekeninge niet onwaardig is de dienst, welken LANGENDYK aan de *Haarlemsche* Rederijders deedt. Tegen de vrijheid van Aecijs, welke zij genooten, kwamen eenige Tappers op, met het voorgeeven dat het verloop hunner neeringe en het ledig staan hunner

kroegen daar uit voornaamelijk ontfondt, en een verzoek dat de gemelde vrijheid mogt worden ingetrokken. LANGENDYK verdeedigde het Voorregt zijner Kunstbroederen, in een dichtmaatig *Verweerschrift der drie aloude Haarlemsche Redenkamers*, zo mannelijk, dat de Regeering dezelve bij haare aloude Vrijheid handhaafde.

De tijd, voor welken LANGENDYK zich aan den Heere VERHAMME hadt verbonden, liep midlerwijl ten einde. Kans ziedede om buiten vaste verbintenis een bestaan te hebben, besloot hij, zedert, zich vrij te houden. De Haarlemsche Fabrikeurs, in 't bijzonder, deeden bij hem veelvuldig aanzoek om zijne alom vermaarde Patroonen. Van hier dat hij, om te gereeder bij de hand te zijn, in den Jaare 1722, zijne wooning verplaatste na den Kleinen Houtweg, even buiten zijne geboortestad. 's Jaars te vooren hadt hij, zijne Dichtstukken thans tot merkellijke dikte zijnde uitgedijd, de twee Eerste Deelen daar van in 't licht gegeven. Een ruim bestaan hadde nu onze Dichter kunnen genieten, zo niet zijne Moeder, door haare verkwisting en overgegeevenheid aan den drank, van zijnen overwinst een goed deel hadt te zoek gebragt. LANGENDYK's gelukkig temperament verligte dien last: hij begeerde niets meer, mogt hij, bij het genot van kost en klederen, slegts zijne Boekerij en Printverzameling behouden. Evenwel sloeg zijnen moed eenigzins neder een ongemak aan zijn gezigt, welk hem, in den Winter des Jaars 1724, bezogt. Uit vreeze van zijne gewoone kostwinnig niet te zullen kunnen voortzetten, hervatte hij zijne Damastfabriek. Hoewel hij 't gebruik des gezichts wederom bekwam, hieldt hij, egter, den nieuw begonnen handel aan, en breidde dien nog verder uit.

In den Jaare 1727 overleedt de Moeder van onzen Dichter; die daar op, nog in 't zelfde jaar, eene andere Vrouw binnenshuis haalde, welke hem tot geen minderen last verstrekke. 't Was JOHANNETTA MARIA SENNEPART, van *Amsterdam*, welke hij, reeds vijftien jaaren haar gekend en bemind hebbende, in September des gemelden jaars ter Echtgenootte nam. Behalven haare kwistzucht, was zij ziekelijk van lichaam en ongemaklijk van humeur. Met veel lankmoedigheids droeg LANGENDYK den last, hem
hier

hier door opgeleid, tot in den Jaare 1739, wanneer zij hem door den dood ontviel.

Thans ook van deezen last ontheven, is 't natuurlijk, zich den Dichter voor te stellen, als in ruimte en onbekrompenheid zijne dagen slijtende, zo niet zijnen voorraad vergrootende. Wat 'er ook de reden van zijn moge, het tegendeel is waarheid. Hij vondt naamelijk, door geldgebrek, in den Jaare 1747, zich genoodzaakt, zijne geliefde Boeken en Printen, nevens zijnen Inboedel, voor 't grootste gedeelte te gelde te maaken, en alzo van nieuws zich gedompeld in den staat van voorige bekrompenheid. Een elendige ouderdom ware, hoogstwaarschijnlijk, zijn deel geworden, hadde niet de Overheid der Stad dien ramp gunstiglijk verhoed.

Te weeten, door zijne uitgave van de *Graaven van Holland*, in twee Boekdeelen, in den Jaare 1745 afgegeeven, hadt LANGENDYK een bewijs gegeeven van zijne Historiekunde. Van de Stad Haarlem was geene andere draagelijke Beschrijving voorhanden, dan die van SAMUEL AMPING; en deeze liep niet verder dan tot op den Jaare 1628. Zucht voor zijne Geboortestad hadt onzen Dichter, al eenigen tijd geleeden, genoopt dit Werk te vermeerderen en te vervolgen, en daar toe verscheiden stukken doen bij een verzamelen. Ten goeden ure wierdt thans de Haarlemsche Regeering te raade, eene uitvoerige Beschrijving van haare Stad te doen vervaardigen. Overtuigd van LANGENDYKES bevoegdheid tot dit werk, en mischien ook uit mededogen met 's Mans beklaagelijken toestand, benoemde zij hem tot Historieschrijver der Stad, en stelde hem, van het Besluit, daar omtrent genomen, ter hand eene Acte, gedagtekend den vijfden Februarij des Jaars 1749. Om hem, voor kommerlijke broodzorge te behoeden, en gelegenheid te geeven om al zijnen vlijt aan dit omslagtig werk te besteeden, deedt men hem, daarenboven, de gulhartige aanbieding, om hem, van Stads wegen, zijn geheele leeven lang, van spijsze, drank en inwooninge te verzorgen in het vermaarde en vermaaklijke Proveniershuis der Stad. Met blijdschap aanvaardde LANGENDYK de eene en andere aanbieding. Nogthans heeft men nimmer eenige vrugten gezien van deeze nieuwe aanstelling. Den tijd van ruim zeven jaaren, welke hij zedert nog

leefde, besteedde hij meest aan de beoeffeninge van zijne geliefde kunst. *Xantippe of het booze wijf des Filosoofs Socrates beteugeld*, was, onder andere, de vrugt daar van.

Om de vertooning van dit stuk te bevorderen, was onze Dichter, in de maand Februarij des Jaars 1756, na *Amsterdam* gereisd. Ongefteld kwam hij van daar te rug, en bleef vervolgens zukkelen, met tuschenpoozen, tot in de maand Junij, wanneer zijne kragten oogschijnlijk afnamen. Tot nog toe was hij geen Lidmaat geweest van eenige Christlijke Gemeente. Uit hoofde van de Gezinte zijner Moeder en zijn inwoonen bij WILLEM SEWEL, hadt hij, geruimen tijd, overgehield tot de gemeenschap der Kwaakeren, doch nu al lang dezelve verlaaten. Zijn Vader hadt behoord tot de Gemeente der Doopsgezinden. Thans den dood voor oogen ziende, beklagde hij zich aan eenen zijner Vrienden, zich bij geene Gezinte vervoegd, en de plegtigheden van Doop en Avondmaal verwaarloosd te hebben. Hij voegde 'er nevens, niet gerust te zullen kunnen sterven, zonder dit verzuim op de best mogelijke wijze geboet te hebben. Met veele aandoening las hij hier op voor, zijne berijming van de twaalf Artikelen des Geloofs, en verzogt op de belijdenis daar van met den Waterdoop bediend te worden, door eenen Doopsgezinden Leeraar, naardien de leere dier Gezinte met zijne gevoelens de meeste overeenkomst hadt. Op 's Mans begeeren, naa vooraf bekoomene toestemming van den Kerkeraad van de Gemeente, vergaderende op het Klein Heiligland, bediende de Eerwaardige JAN VISSER die gewijde plegrigheid aan den vee-gen LANGENDYK, op deszelfs krankbedde, op den dertierenden van de maand Junij. Vijf dagen daar naa overleedt hij, in den ouderdom van zes dagen minder dan drieënzeventig jaaren.

Zie het *Leeven van P. Langendijk*, agter het Vierde Deel zijner Werken.

LANGER- EN KORTER-AAR, gemeenlijk *der Aar*, of *ter Aar* genaamd, is een Ambagt met een Kerkdorp, onder de Heer-

Heerlijkheid van *Voshol*, in Rhijnland. Het ontleent zijnen naam van de *Aar*, een Water, 't welk tussehen *Oudshoorn* en *Aarlanderveen*, in den Rhijn valt, en het Ambagt in twee deelen scheidt. Het Westlijke daar van heet *Langer-*, het Oostlijke *Korter-aar*. Veel Turf wordt aldaar gegraven. Zommige uitgeveende Landen heeft men zedert droog gemaakt; andere zullen, mischien, voor altoos onder het water bedekt blijven. In het Dorp *Langer-aar* hebben de Hervormden eene fraaie Kerk, zijnde een Kruisgebouw, met een tamelijk hoogen zeskantigen Toren, die ouder is dan de Kerk. Op deeze staat nog een kleiner Toren, zo wel als de voorgaande van een Klok voorzien, doch beiden zonder Uurwerk. Men vindt 'er veele Roomschgezinden; zij hebben eene Kerk, zo wel te *Korter-* als te *Langer-aar*. De Heer JUSTUS VERWEY, Priester in de eerstgenoemde Kerk, heeft aan dezelve een Orgel ten geschenke gegeven.

LANGERAK, eene Hooge-Heerlijkheid in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, in het Zuidlijkste gedeelte der Provincie, en aan den Zuidkant van de rivier de Lek, in den Alblasferwaard. Van de Stad *Nieuwpoort* tot aan *Tienhoven*, onder het gebied van *Vianen*, strekt zij ongeveer drie vierendeelen uurs langs de straks genoemde riviere. In haare uitgebreidheid wordt zij gerekend duizend Morgens Gronds te beslaan.

LANGERAK, (*Het Dorp*) in de straks gemelde Heerlijkheid, legt een weinig ten Oosten van de Stad *Nieuwpoort*. Nu ruim veertig jaaren geleeden, telde men aldaar honderd dertien huizen. De Kerk, een groot en fraai gebouw, is voorzien van een Koor, en pronkt met een tamelijk hoogen Toren. *Langerak* was de geboorteplaats van den vermaarden Boekhandelaar en niet ongevalligen Dichter FRANÇOIS HALMA. Zijn Vader, in den Jaare 1661 overleeden, was 'er Predikant onder de Hervormden.

LANGERAK, (*Huis te*) insgelijks gelegen in de gemelde Heerlijkheid, heeft den naam gegeven aan een Gellagt, 't welk

welk reeds vóór het einde der Dertiende Eeuwe bekend was. Het Huis of Slot zelve, niet verre van *Nieuwpoort*, hebbende de gedaante van een ouderwetsch Kasteel, met twee spitzen, rondom in 't water gelegen, heeft deeze bijzonderheid, dat hoewel het onder Zuidholland behoort, en aan de Graaflijkheid leenroerig is, noghans de eigenaar daar van in de Ridderfchap van *Utrecht* kan beschreeven worden; meer dan eens heeft men daar van voorbeelden gezien in het Geflagt der Graaven VAN DEN BOETZELAAR.

Van het Geflagt VAN LANGERAK is de eerste, dien wij vermeld vinden, GYSBERT VAN LANGERAK, op het Jaar 1277. De tweede, WALTER of GUALTER VAN LANGERAK, wordt genoemd op het Jaar 1285. Hij was Schildknaap van Utrecht, en komt voor als Borg voor die van den Huize VAN AMSTEL, bij FLORIS DEN V, Graave van Holland, en JAN VAN NASSAU, Bisschop van Utrecht. WALTER, die eene Zuster hadt, getrouwd met HUIBERT VAN VIANEN, Ridder, Heer van Vianen, liet na eenen Zoon, JAN VAN LANGERAK, Ridder, vermeld op de Jaaren 1350, 1367 en 1374. Te gelijk met hem leefde, misfchien zijne Zuster, MARGARETA VAN LANGERAK; zij was Abdisse van Rijsburg, en overleedt in den Jaare 1358. Heer JAN hadt eene Vrouw genomen uit den Huize VAN ARKEL, en wierdt bij dezelve Vader van GYSBERT VAN LANGERAK, Ridder, vermeld in den Jaare 1384. Eene Vrouw uit het Geflagt van BLOIS was zijne Echtgenooie, en hij bij dezelve Vader van JAN VAN LANGERAK, Ridder geflagen naa het Gevegt bij *Afen*, in den Jaare 1426, waar in hij de belangen van Vrouwe JAKOBA VAN BEYEREN kloekmoedig hadt voorgeftaan. Eene aanzienlijke huwelijksverbintenis ging Heer JAN aan, met Jonkvrouwe ALFERADE VAN POLANEN, Dogter van Heere Otto van Polanen, Ridder, Heere van Asperen, en van Jenne, Erfdogter van *Voorst en Keppel*, in Gelderland. Tot eenen Bruidfchat bekwam hij, met deeze, de helft van *Asperen*. De Zuster zijner Huisvrouw bragt de andere helft ten huwelijk mede. Omtrent dien zelfden tijd vinden wij vermeld *Maria van Langerak*, gehuwd aan Barthout van Asfendelft, Ridder, Zoone van Diderik, Ambagtsheere van Asfendelft, en van Maria van Haarlem; wijders *Bartha van Langerak*, Abt-

Abdisse van Rijsburg, gestorven in den Jaare 1441; als mede, *Gysbert van Langerak*, Schildknaap, Heemraad van den Alblasferwaard, in den Jaare 1458. Heer JAN, boven vermeld, liet slegts eene Dogter na, *ELBURG* genaamd, erfge-naame zo van *Langerak* als van *Asperen*, en van beide de tijtels voerende. Door haar huwelijk met *RUTGER VAN DEN BOETZELAAR* bragt deeze het Huis *Langerak* in dat aanzienlijk Geslagt, in welks bezit het zedert is gebleeven. Zie verder het Art. *VAN DEN BOETZELAAR*.

Zie *W. VAN GOUTHOEVEN, Oude Holl. Kronijk*; *VAN LEEUWEN, Bat. Illust. OUDENHOVEN, Zuid-Holl.*

LANGESTRAAT, eene Landstreek, voor een gedeelte gelegen in Zuidholland, en anderdeels in Staatsch Braband. Het Hollandsch gedeelte, welk wij hier bedoelen, legt tusschen de Heerlijkheid van *Geertruidenberg* en den Grond van *Waalwijk*, aan den Brabantschen bodem. *Langestraat* ontleent zijnen naam van de rechte Straat of weg, welke, vóór den Watervloed van den Jaare 1421, in eene aanmerkelijke lengte, liep van den Toren van *Raamsdonk* tot aan dien van *Baartwijk*, en van daar, Zuidwaarts, over *Vlijmen*, tot aan 's *Hertogenbosch*. Hier en daar is nog de oude Straat in weezen, en vindt men wijders, onder het graaven, daar van verscheiden overblijfsels. Nog tegenwoordig vindt men 'er eene Straat; doch deeze loopt in eene kromme lijn. Aan dezelve leggen de Dorpen *Raamsdonk*, *Waspik*, *Kapel* en *Bezoijen*. Daarenboven leggen in deeze Landstreek eenige Heerlijkheden. 't Geen de *Langestraat* inzonderheid een beroemden naam heeft doen verwerven, is het menigvuldig schoon Hooi, 't welk aldaar wordt gewonnen, en waar op men, zedert het verbod van den uitvoer van 't *Friesche Hooi*, zich nog meer dan voorheen heeft toegeleid. Het wast op de Buitenlanden, die door de overstrooming van het water uit den Biesbosch zo veel vettigheids schijnen te ontvangen, dat ze niet behoeven gemest te worden. Elders ont-

moet

moet men in de *Langestraat* veele Moer- en Zavelagtige landen.

LANGEVELD, eene Heerlijkheid en Dorp, in Rijnland, bij *Noordwijk*. Het getal der huizen is zeer gering. De Kerk is eene overoude Kapel, met een klein steenen Torentje. Niet meer dan tweemaal in 't jaar, op den tweeden Paaschdag en op den tweeden Pinxterdag, wordt 'er in gepredikt. De Predikant van *Noordwijk-Binnen* is gehouden om alsdan der dienst waar te neemen.

LANGEZWAAG, een Dorp in de Friesche Grietenij *Opsterland*, onder het Kwartier *Zevenwolden*, in het Kerkelijke vereenigd met *Kortezwaag*, een ander Dorp, niet verre van daar gelegen.

LANGWEER, een Dorp van hooge Oudheid, in de Friesche Grietenij *Doniwarstal*, onder het Kwartier van *Zevenwolden*. De Edele DOUWMA, ten zijnen tijde het hoofd der zo genaamde *Vetkopers*, bezat weleer eene State, Stins of Slot in dit Dorp. Nevens eenige andere Dorpen, wierdt het, in den Jaare 1517, door de *Burgundischen* in koolen geleid.

Zie *Oudh. van Friesland*.

LATHEM, Heerlijkheid; zie BAAR.

LATHMER, een Adelijk Huis, in het Landdrostamt van *Veluwe*, onder het Schoutamt van *Vorst*. Het legt rondom in eene Graft beslooten, over welke men langs eenen brug toegang tot het gebouw heeft. Men vindt 'er fraaie Singels en Wandelwegen. Bij de eerste beplantingen heeft men naderhand verscheidene nieuwe aangeleid.

LATOMUS, (JACOBUS) Kanunnik, en daarenboven Hoogleeraar in de Godgeleerdheid op het Hoogefchool te *Leuven*, berugt wegens zijn wanhoopend sterven, het gevolg van het wederstreeven van den drang zijns gemoeds. Van hem wordt verhaald,

haald, dat hij, naa alvorens der Hervorminge te zijn toegedaan geweest, naaderhand zich als een vijand daar van aanstelde. Hij voerde de pen tegen verscheiden Mannen, die na verbetering in het Kerkelijke haakten, en dezelve voorstonden, als ERASMUS LUTHER, OEKOLAMPADIUS en anderen. Op zekerer tijd, te *Brusfel*, voor Keizer KAREL DEN V predikende, wierdt hij onverwagt van zulk eene bedremmeling bevangen, dat hij niets dan wartaal voortbragt, en onder zijne toehoorders een algemeenen lachen verwekte. Naa zijne wederkomst te *Leuven* overdagt hij menigmaalen dit vernederend voorval. Van overdenken verviel hij tot zelfverwijt, over 't geen hij tegen zijn gemoed hadt gesproken en gefchreeven, en eindelijk tot wanhoop. Dikmaals liet hij, in zijne Godgeleerde Lesfen, zich ontvallen, dat hij tegen de waarheid hadt gestreeden. Om de indrukzels en uitwerking hier van te voorkoomen, welke 'er de voorstanders der Roomfche Kerke met reden van vreesden, hieldt men hem, als eenen krankzinnige, opgefhooten. Dit belette niet dat hij, bij herhaalinge, uitriep: *Hij was verdoemd en van God verworpen; hij hadt op zaligheid noch vergiffenis te hoopen, omdat hij met opzet tegen God hadt gestreeden.* Op den negenentwintigsten Maj des Jaars 1544 maakte de Dood een einde van zijn wanhoopig leeven.

Zie F. JUNIUS, *van de Oordeelen Gods, over de misdaaden der menschen.*

LAURENTIUS, (JACOBUS) gebooren te *Amsterdam*, waarfchijnlijk in den Jaare 1584. Van zijne Ouders opgeleid zijnde tot de bediening der Hervormde Kerke, verrigtte hij den predikdienst, agtervolgens, in de Gemeenten van *Oude-Niedorp*, *Diemen*, *Hoogkarspel*, *Naarden* en eindelijk te *Amsterdam*. Hier overleedt hij in de maand Maart, of in die van Maj des Jaars 1644. Van hem zijn verscheiden Twistschriften voorhanden, vooral tegen de Roomfche Kerk, mer naame ook tegen zijnen Stadgenoot MAXIMILIANUS SANDÆUS, een lid van het Genootschap der Jesuiten. Zo veel belang

schep

TEER, enz.

Zavelcige

ijland, hij
De Kerk is
wie. Niet
n Pouching
reidit. De
alsin toe

Opferland,
: vereenigt
er gelegen.

e Priefche
renwollen.
genaamde
die Dorp
tre 1571,

van Ve-
dom in
egang
andel-
rlicheit

weeren
verag-
eder-
ver-
ald,

scheen men te Rome in 's Mans Schriften te stellen, dat ze aldaar verboden wierden. Op verzoek van HENRIK JAKOBZON STAETS, Stads Timmerman, maakte LAURENTIUS, in den Jaare 1628, eene beschrijving in rijm, van de voornaamste Stadsgebouwen, onder opzigt van gemelden STAETS getimmerd. De Heer WAGENAAR getuigt, van dezelve meermaalen te hebben gebruik gemaakt.

Zie VEERIS *Kerkl. Alphab.* VAL. ANDR. *Bibl. Belgica.*

LAUWERS, een van ouds zeer vermaarde Stroom of Rivier, dienende; onder andere, tot eene Grenscheidinge tusfchen de Provincien Friesland en Groningen. Een samenloop van oorzaken heeft haare bedding, op veele plaatzen, merkelyk vernauwd. Daar zij eertijds met tamelyken spoed stroomde, is nu, hier en daar, droog Land.

Zie WINSEMIUS.

LEDENBERG, (GILLES VAN) bekleedde den post van Klerk bij 's Lands Advokaat van *Utrecht*, (want men hadt ook in dat Gewest, geduurende eenigen tijd, zulk eenen Amptenaar) tot in den Jaare 1588, wanneer hij dien verwisfelde met het aanzienlyk Ampt van Sekretaris der Staaten van het Sticht. Naderhand wierdt hij ook tot Griffier der Leenen aangesteld. In latere tijden, de denkwijze van den Heere VAN OLDENBARNEVELD zijnde toegegaan, hadt hij merkelyk deel in de bemoeijingen, het algemeene Land betreffende, vóór en in het Jaar 1618. 't Was LEDENBERG, die, in den Jaare 1617, op de ingekoomene tijdingen van beroerten, in Holland voorgevallen, ter *Utrechtsche* Staatsvergaderinge den voorflag deedt, omtrent het aanneemen van Waardgelders, naar 't voorbeeld van verscheiden *Hollandfche* Steden, alwaar men deeze voorzorge noodig hadt geoordeeld, ter handhaavinge van de openbare veiligheid. Men leende het oor aan zynen raad, en nam, daar mede overeenkomstig, een

en, die ze
 in juna-
 18, in den
 vornaamte
 stemmerd.
 enze heb-

 J. L. AND.

 Rivier,
 schen de
 van oor-
 lijke ver-
 mde, is

 erk bij
 at Ge-
 rot in
 vrieu-
 rhand
 atere
 ijnde
 alge-
 Was
 e tij-
 scie
 men
 nd-
 e-
 e-
 en

L. Schöke, inv. et fecit 1718.

L. Schöke, Pinx.: coccard.

HET LYK VAN EEN KIST OPGEHANGEN. A.º 1619.

HET LYK VAN GILJES VAN LEDENBERG, BUITEN S'GRAVENHAGE IN EEN KINT OPGEHANGEN. A.º 1619.

een besluit, op den zevenden September des genoemden jaars. Gelijk de gewigtigste en meest geheim vorderende zaaken door zijne handen gingen, dus hadt hij ook kennis, in den Jaare 1618, van het voorneemen om zich te verzekeren van eenige Steden, ten einde om alzo het ontwerp van Prins Maurits te verijdelen, die gehouden wierdt, ginds en elders eene buitengewoone verandering in de Regeering in den zin te hebben. Naaderhand, toen zijne Doorluchtigheid haar misnoegen over het aanneemen van Waardgelders openlijk betoonde, en dit bedrijf *rebellie* noemde, wierdt de Heer LEDENBERG, nevens anderen, gelastigd, om over dit stuk in onderhandeling te treden. Prins MAURITS, eer men dit werk nog bij de hand nam, door *Utrecht* na *Arnhem* willende reizen, hadt LEDENBERG in beraad geleid, om de Poorten der Stad, die langer dan naar gewoonte geslooten gehouden wierden, voor zijne Doorluchtigheid niet te openen. Toen men dit ongeraaden vondt, geschiedde het, egter, met zijne toestemming en bewerking, dat het huis, alwaar de Prins zijnen intrek hadt genomen, met eenige Vaandelen Schutters wierdt bezet, zo 't heette om hem eere aan te doen, doch in de daad om den toeloop van Contraremonstranten, en voorts eene gevreesde inneeming van Kerken en verandering in de Regeering te beletten. Zedert vertrok LEDENBERG, nevens eenige andere Afgvaardigden, na 's *Hage*, met last om met den Prins over de afdanking te spreken, mids de gewoone Kompagniën, welke thans binnep *Utrecht* bezetting hielden, en die men niet volkomen vertrouwde, uittrokken, en andere, staande op soldij van de Provincie *Utrecht*, in de plaats gesteld wierden. Eer men ter zaake tradt, hieldt LEDENBERG een gesprek, ten huize van den Predikant UITENBOGAERDT, met de Heeren DE HAAN, HOGERBEETS en DE GROOT, Pensionarissen van *Haarlem*, *Leide* en *Rotterdam*. Hij bragt hun verscheiden zwaarigheden onder 't oog tegen de afdanking: onder andere, de vreeze, die men hadt, dat Prins MAURITS aan de Staaten 's Lands van *Utrecht* en aan de Regeeringe der Stad geene behoorlijke zekerheid zoude willen geeven, inzonderheid raakende de openbaare gesteldheid van den Godsdienst, zo als dezelve bij de gemelde Staaten was vastgesteld; als mede, dat indien de

voorgenomene onderhandeling vrugtloos afliep, dezelve niet geheim zoude blijven, maar de Wethouders zou doen verflaauwen, en de gewoone Kompagniën, door het geopperde misverftand, en de nieuwe Soldaaten of Waardgelders, door de aangeboden afdanking onwillig maaken.

Niet kwalijk gevielen deeze redenen aan de boven gemelde Pensionaristen; die voorts verklaarden, daar van te zullen verflag doen ter Vergaderinge van Holland, en 't gevoelen van den Heere VAN OLDENBARNEVELD inneemen. 't Gevolg hier van was, dat LEDENBERG nevens zijne Mede-Afgevaardigden eene bijeenkomst hieldt met de genoemde Hollandsche Heeren, ten Huize van DANIEL TRESEL, Eerften Klerk van de Algemeene Staaten, alwaar die van *Utrecht* hunnen intrek genomen hadden. Lang en breed wierdt hier gehandeld over het aanhouden of afdanken der Waardgelders: LEDENBERG stelde daar van een Verbaal op. 't Gevolg was, dat hij nevens de andere Afgevaardigden na *Utrecht* wederkeerde, zonder, zo als hun last inhieldt, met den Prinse gesproken te hebben. Zedert bezorgde LEDENBERG, dat aan eenige Hollandsche Afgevaardigden, te *Utrecht* gekoomen met voorflaggen, strijdig tegen de inzigten van Prinse MAURITS, bij 's Lands Staaten gehoor verleend wierdt. Om zijner Doorluchtigheid nog meer te wederstreeven, van welke vermoed wierdt, dat dezelve een oogmerk hadt om Krijgsvolk na *Utrecht* te zenden, vaardigde hij bedienden af na *Nieuwerfluis* en elders, om de naderende Troepen op te houden, en 'er de Staaten oogenbliklijk kennis van te doen toekoomen.

Ondanks alle deeze tegenkantingen, bereikte de Prins VAN ORANJE zijn oogmerk; de Waardgelders te *Utrecht* wierden afdankt, en nevens anderen LEDENBERG van zijn Ampt verlaaten, 't welk hij meer dan dertig jaaren hadt bediend. Voorziedende wat hem boven 't hoofd hing, hadt hij getragt, zijne bediening op iemand zijner vrienden over te draagen; doch hier aan weigerde men de toestemming te geeven. De Heer LEDENBERG verliet toen de Stad, en begaf zich na *Gouda*. Tot zijn ongeluk keerde hij eerlang van daar te rug. Want, naa alvoreens eenige weeken in zijn eigen huis in verzekering te zijn gehouden, wierdt hij, onder een sterk geleide, na 's *Hage* overgevoerd,

voerd, en in een vertrek van het Hof opgeslooten. Dit geschiedde op den zelfden dag, op welken men de Heeren VAN OLDENBARNEVELD, HOGERBEETS en DE GROOT in verzekering hadt genomen. 't Leedt eenigen tijd, eer men hem onder- vraagde, naa dat zulks alvorens reeds te *Utrecht* was geschied. Zommigen hebben aangetekend, dat men, niet naar genoegen geslaagd zijnde in het bekoomen van antwoord, hem met den Pijnbank dreigde. De Fiskaal VAN LEEUWEN, door bewer- king van LEDENBERG, voor acht jaaren afgezet, doch nu her- steld, zou, meent men, het seherp onderzoek voornaamelijk aangeraaden, en also tot 's Mans ontijdig einde aanleiding ge- geeven hebben; hoewel anderen dit stellen op rekening van bewustheid van schuld en vreeze voor openbaare straffe.

Hoe 't zij, naa dat de Fiskaalen VAN LEEUWEN en SYLLA, op den tweeëntwintigsten September des Jaars 1618, den Heer LEDENBERG, in zijne Gevangenis, ondervraagd hadden, begaf deeze, naa dat ze vertrokken waren, zich in een vuurig ge- bed. Naa hetzelfde stelde hij in handen van zijnen Zoone, wien men hadt vergund hem gezelschap te mogen houden, een open briefje, in de Fransche taale, welke deeze niet ver- stondt. Hij belastte hem, hetzelfde zorgvuldig te bewaaren; 'er nevens voegende, zich niet te moeten ontrusten, ingevalle hij in den nacht eenig gerugt hoorde, also hij, veelligt, den aandrang der natuure zou moeten voldoen. Ondertusfchen wierdt 'er dien nacht niets vernomen. Doch in dien van den acht- en negenenwintigsten hoorde de jonge LEDENBERG zijnen Vader zulk een ongewoon geluit slaan, dat hij ijlings oprees en om licht riep. Een treurig schouwspel vertoonde zich aan zijn oog. De elendeling wentelde in zijn bloed en was alreeds overleeden. Mer een Broodmes hadt hij zich zelven twee wonden in den Buik toegebracht, en daar naa den hals afgefneeden. De inhoud van het Briefje, zijnen Zoone ter hand ge- steld, liep in deezen zin: „ Ik weet dat men geneigd is, in „ mijn perfoon een voorbeeld te stellen, mij te verhooren „ tegen mijne beste vrienden, mij te pijnigen, daar naa mij „ te overtuigen van tegenstrijdigheden en valscheden, gelijk „ men spreekt, en vervolgens op punten en kleinigheden een „ schandvlekkend vonnis te bouwen: want zo moet men han-

„delen, om de gevangeneming en opluiking te regtvaardigen. Om dit alles te ontwijken, gaa ik tot God langs eenen korter weg. Tegen den dooden valt het vonnis niet van verbeurdverklaaringe van goederen. Gedaan 17 September 1618. O. S.” Vergeefs verzogten de vrienden des ongelukkigen om het Lijk, aan de Algemeene Staaten. Doch Prins MAURITS was afwezig, en men konde niet besluiten, buiten diens medeweeten en toestemming, het verzoek in te willigen. 't Liep aan tot den vijftienden Maj des volgenden Jaars 1619, eer het vonnis wierdt uitgesproken. Het hield in, dat het Lijk, in de kist, op eene Horde na buiten gesleept, en aldaar aan eenen halven Galg zou gehangen worden. Tevens wierden alle zijne goederen verbeurd verklaard. Oogluikende gedoogde men, dat het Lijk heimelijk wierdt weggehaald, en voorts ter aarde besteld in de Kapelle van het Huis te *Zuilen*, toebehoorende aan den Schoonzoon van den Heere LEDENBERG, den Heere VAN LOKHORST.

Zie BRANDT EN WAGENAAR.

LEEFDALE, (CHRISTOFFEL VAN) bediende van den Graave VAN EGMOND, was een der eerste Ondertekenaaren van het vermaarde Verbond der Edelen, in den Jaare 1565. Twee jaaren daar naa opende hij, nevens verscheiden anderen, zijne beurs, tot voorstand van de goede zaak der Vrijheid; althans verbondt hij zich schriftlijk, indien men ze mogt noodig hebben, tot het opbrengen van tweehonderd Karels Guldens.

Zie BOR EN HOOFT.

LEEN. In de *Inleiding tot de Hollandsche Regtsgeleerdheid* van HUGO DE GROOT, vinden wij van dit woord, of liever van de zaak, daar door aangeduid, de volgende beschrijving: „Leen, of regt over Leengoed, is eene erfelijke en onsfplitsbaare voordeelige Beheering van eens anderen ontilbaar goed, met onderlinge verbintenisse van bescherminge aan „ de

„de zijde des Leenheeren, en van manschap of hulde en heir-
 „gewaaden aan de zijde des Leenmans.” Van tweederleien aart
 zijn dusdanige bezittingen; men onderscheidt ze in *regte* of
kwaade, en in *goede* of *Onversterflijke Leenen*. Bij erfenisfe
 gaan de eerste over alleen op den oudsten Zoon en deszelfs
 manlijke naakoomelingen. De andere blijven in het Geslagt,
 zo lang 'er iemand, 't zij van het vrouwlijk of manlijk oir,
 overig is. Gelijk eertijds door de Graaven, dus wierden na-
 derhand de Leenen door de Staaten van Holland uitgegeeven.
Kwaade worden zomtjids in *goede*, en deeze wederom in *al-*
lodiaale, dat is, vrije en eigen Leengoederen veranderd. Vol-
 gens Besluit van 'sLands Staaten van den twaalfden Maart des
 Jaars 1722, kan deeze *Allodialisatie* geschieden, naa vooraf-
 gaand onderzoek, tegen betaaling van het tiende deel der waar-
 de. Al van ouds, en nog in den Jaare 1723, begrootte men
 het getal der Leenen, van de Graaflijkheid of de Provincie
 van Holland afhankelijk, op ruim zestienhonderd, zo niet op
 tweeduizend. Niet allen leggen in het straks genoemde Ge-
 west, maar ook een goed aantal in *Gelderland* en *Utrecht*.
 Zints het gemelde jaar, evenwel, is het getal merkkelijk ver-
 minderd, doordien veele *geallodialiseerd*, of tot vrije eigene
 goederen zija verklaard, op de gezegde wijze.

LEENHOF. Het groot getal Leenen, het slegt bestuur over
 dezelve, en de veelvuldige geschillen, daar uit ontstaande,
 gaven aanleiding, aan 'sLands Staaten, tot het verzoek aan
 Keizer KAREL DEN V, tot het beraamen van gepaste schikkin-
 gen, daar toe betrekkelijk. Dit bewoog den Vorst, in den
 Jaare 1519, tot het doen oprigten van een *Leenhof*. Het be-
 stondt uit twaalf Leden of Leenmannen: te weeten, zes Ede-
 len, of andere der Vaderlandsche zaaken kundige mannen, en
 zes Regtsgeleerden. De verkiezing van dezelve stondt aan den
 Graave, of deszelfs Stedehouder. Het Berigtchrift is gedag-
 tekend den 20 Maart des Jaars 1519. Naderhand, vooral ge-
 duurende de *Nederlandsche Beroerten*, kwam dit Hof in ver-
 val. Veele geschillen, tot hetzelfde behoorende, wierden ge-
 bragt voor het Hof van Holland, en alzo menigmaalen, tot
 merkkelijk nadeel der belang hebbenden, sloopende gehouden.

Ruim honderdveertig jaaren naa de eerste oprigting beflooten 's Lands Staaten het *Leenhof* te herstellen. In de maand Mai des Jaars 1660 ontving de Raadpensionaris DE WITT den noodigen last om als Stadhouders der Leenen, nevens President en Raaden van Holland, de geschillen en verdere zaaken, de Leenen betreffende, af te doen, en alzo het aloude *Leenhof* uit te maaken. 's Jaars daar aan stelde men een Berigtschrift op, bij 't welke de Stadhouders van de Leenen en de President en Raaden van 't Hof van Holland in den tijd, mids allen Leenmannen zijnde, tot Leden van het Leenhof verklaard wierden. Hoewel dit Berigtschrift nog heden in waarde wordt gehouden, het *Leenhof*, in deszelfs eerste of hervormde gedaante, is niet meer in weezen, maar daar voor in de plaats gesteld, de

LEENKAMER van Holland, ook die der Registers genaamd. Eene meerdere uitgebreidheid, dan het genoemde Hof, heeft deeze ontvangen, als zijnde verscheiden mindere Leenkamers daar mede vereenigd, met naame die van *Arkel, Voorne, Putten en Strijen, Altena en Egmond*. Den naam van *Registerkamer van Holland* voert zij insgelijks, dewijl de Voorregten, Handvesten, Keuren en Giften aldaar bewaard worden. Een onwaardeerbare schat van Papieren, 's Lands Geschiedenissen betreffende, is diensvolgens hier voorhanden. De Leden der Leen- en Registerkamer zijn een Stadhouders en Registermeester der Leenen en drie Leenmannen; een van deeze is tevens Griffier. Tot haaren dienste heeft de Kamer eenen Klerk en Kamerbewaarder.

Zie DE GROOT, *Inl. tot de Holl. Regtsgeleert.*
BORT, *van 't Leenrecht; Groot Plakaatboek; Resol. van Confid. ten tijde van*
DE WITT, enz.

LEERDAM, (*Het Graaffchap*) in het gedeelte van Zuidholland, welk den naam van *Vijf-Heeren-Landen* draagt, strekkende, langs den Diefdijk, tot aan *Everdingen*, heeft het Graaffschap

schap *Kuilenburg* ten Noord-Oosten, en de Landen van *Arkel* en *Vianen* ten Noord-Westen. De Heerlijkheid *Schoonderwoerd* en de Baronij van *Akkoij* leggen in dit Graaffchap. Eertijds een gedeelte geweest zijnde van het aloude *Teijsterbant*, wierdt het daar van afgescheurd, en zedert de eigendom der Heeren VAN ARKEL. Meer dan vierhonderd jaaren bleef het in dit doorluchtig geflagt. Door huwelijk kwam het aan den Huize VAN EGMOND, in den Jaare 1410. Door het huwelijk van Prinsse WILLEM DEN I met ANNA VAN EGMOND, ging het Graaffchap in het Huis VAN ORANJE over, waar in het tot heden toe gebleeven is. Men vindt 'er meest Weilanden, zeer gefchikt tot het aansokken van paerden, waar in hier veel handels wordt gedreeven.

Zie VAN DER HOUVEN, *Handy. Kron.*
ALTING, *Not. Germ. Infer.*

LEERDAM, (*De Stad*) in het straks gemelde Graaffchap, aan de rivier de *Linge*, nabij de grenzen van Gelderland, legt met de Steedjes *Asperen* en *Heukelum* na genoeg in een gelijkzijdigen driehoek. Indien 'er, 't eenigen dage, een stroompje, de *Lee* of *Lea* geheeten, aan de regter zijde van den *Linge* geloopen hebbe, zo als de Heer ALTING gist, over welken vervolgens een *Dam* wierdt geflagen, zou de Naamsafleiding daar van zeer natuurlijk volgen. POP VAN ARKEL, van zijne Moeder een onmeetelijken fchat van Goud en Zilver geërfd hebbende, zou, in 't laatst der Tiende of het begin der Elfde Eeuwe, *Leerdam* gefligt hebben. Zedert van een Dorp in eene Stad veranderd, heeft de Plaats thans eene zeer regelmaatige gedaante, die van een langwerpig Vierkant. Meest alle de Straaten loopen lijnrecht, en worden van Dwarsstraaten doorneden. *Leerdam* legt voorts binnen eene Graft, van eenen Muur omringd, in welken men, behalven drie Waterpoorten, de volgende vier Gang- en Rijpoorten telt: de *Veenpoort*, *Schoonderwoertichepoort*, *Hoofpoort* en *Steigerpoort*. Van het Kasteel, welk men 'er eertijds hadt, zijn flegts drie Wagttorens in weezen. Het getal der Huizen, veele van welke

(Schep)
ing behooren
mand Mai
r den noo-
ns President
tanen, de
nde Leenhof
Bezigheids
en de Presi-
n tijd, mids
eenhof ver-
ten in waar-
rtie of her-
aar voor in

: genaamd.
Hof, heeft
eenkamers
rne, Put-
Register-
porregen,
den. Een
iedenisten
eden der
istermees-
is tevens
Klerk en

Regtel.
Plakaat-
ijde van

Zuidhof-
t, strek-
et Graaf-
schep

welke een zindelijk aanzien hebben, wordt op ruim tweehonderddertig begroot. De *Kerk*, die door twee Predikanten wordt bediend, is een fraai Kruisgebouw, pronkende met een zwaarden vierkantigen Toren. In het Koor ontmoet men het Graf van den laatsten Heere VAN ARKEL. Boven den ingang van het *Stadhuis*, in den Jaare 1631 gebouwd of merklijk vertimmerd, ziet men het Wapen van Prinse FREDERIK HENRIK. Het *Jagthuis* van den Graave van *Leerdam*, een vrij aanzienlijk gebouw, dient den Drosfaard tot eene wooning. Uit deezzen, nevens den Rentmeester van 's Graaven Domeinen, den Schout, twee Burgemeesteren en zeven Schepenen, bestaat de Regeering der Stad. Het stoelemaaken is aldaar het hoofdbestaan der Ingezeetenen. Wij merken hier nog aan, dat, nevens andere kleine Steden, *Leerdam* eertijds ter Vergaderinge van Holland wierdt beschreeven. Redenen van Staat, of om kosten te bespaaren, was vervolgens oorzaak, dat dit Voorregt allengskens is uitgesleeten.

Zie KEMP, *Beschr. van Gorinchem*.

LEERSUM, eene Heerlijkheid en Dorp, in het Overkwartier van het Sticht van *Utrecht*, strekkende Noordwaarts over de Amersfoortsche bergen, tot aan de Grift bij *Waudenberg*, en Westwaarts tot aan *Doorn* en *Darhuizen*. *Zuilenstein* wordt ook wel de Heerlijkheid genoemd, omdat zij daar mede vereenigd is, en door éenen Heer bezeeten wordt. Te gader bevatten ze honderdachtenzeventig Morgens Lands, en om en bij de zéventig Huizen. Het Dorp van dien naam legt tegen de Amersfoortsche bergen, ongeveer anderhalf uur gaans van *Wijk bij Duursede*. Om het toeneemend getal van inwooneren, heeft men, in latere jaaren, de Kerk moeten vergrooten. De Toren is een oud gebouw. De Lcraar, welke hier zijne woonplaats heeft, en Lid is van de Klasfis van *Rhenen*, neemt ook den Dienst waar te *Darhuizen* en *Ginkel*.

LEEUW, (GABRIËL VAN DER) bij de uitlanders, onder welke hij eenigen tijd vertoefde, DE LIONE genaamd, was van geboorte uit *Dordrechts*; op den elfden November des Jaars 1643 kwam hij

IN DER)

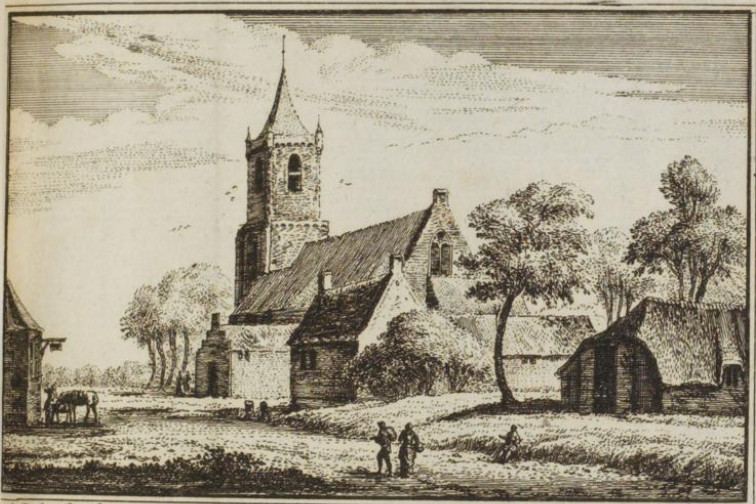
ruim tweehon-
dikanten wort
met een zwart
men het Graf
n ingag van het
elijk vertimmerd
ik. Het Jagt-
aanzienlijk ge-
Ut deeren,
1, den Schoor-
laar de Reges-
doftubftam des
nevens andere
e van Holland
kosten te be-
vrragt alleng-

n Gorinchem.

Overkwartier
arts over de
denberg, en
nfein word
mede ver-
Te gader be-
i om en bij
egt tegen de
is van Wijk
wooneren,
ooten. De
ijne woon-
neemt ook

ider welke
n geboorte
43 kwam
hij

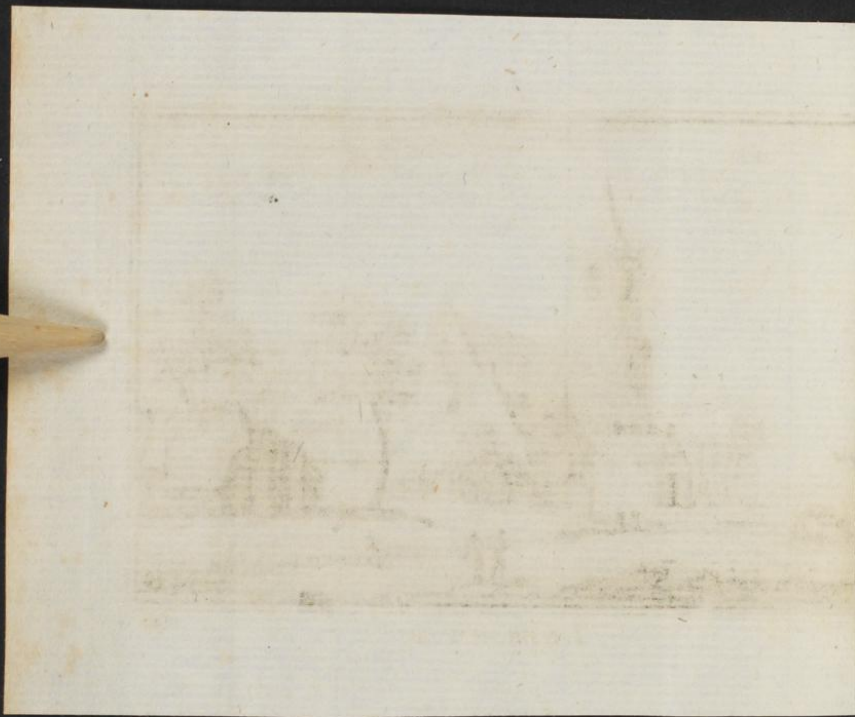
7

A. Rademaker fecit

LEERSEM

1630

REUT (GABR)

...der wereld.
...munt
...die den
...neest den
...roote en
...den ouden
...nog verd
...geenheid v
...in den e
...PLAATS.
...hem de
...duurde 2
...Napels,
...Spanje en
...vlootende bil
...eendigheid nie
...2
...vondt, wi
...naame na
...nog n
...willend
...zijden
...1688. V.A.
...voorkomen
...GABRI
...geen on

...de Hoofd
...gelegen, t
...en Franeker
...oorlog
...zullen wij
...den
...1190. Gel
...den omvang

hij aldaar ter waereld. Zijn Vader, BASTIAAN GOVERTS ZOOE VAN DER LEEUEW, muntte uit in het schilderen van beesten. De zelfde geest, die den Vader bezielde, insgelijks werkzaam in den Zoon, deedt den jongen GABRIËL al vroeg het penfeel opvatten. Zo groote en spoedige vorderingen maakte hij in de kunst, dat hij den ouden man wel haast voorbij liep. Om zijn kunstvermogen nog verder uit te breiden, dan zijne Geboortestad hem gelegenheid verschafte, vertrok hij na *Amsterdam*. Hier tradt hij in den echt met eene Zuster des Kunstschilders DAVID VAN DER PLAATS. Eenigen tijd naa zijne huwelijksverbintenis becroop hem de lust om vreemde Landen te bezoeken. Veertien jaaren duurde zijne afwezigheid. De helft daar van vertoefde hij te *Napels*, en de overige jaaren te *Lion*, *Parijs*, aan 't Hof van *Spanje* en te *Rome*. Bij zijne wederkomst vertoonde hij doorslaande blijken, wat zijne bedreevenheid betrof, dat zijne uitlandigheid niet vrugtloos geweest was. Doch, vermids, zijns bedunkens, zijne kunst in het Vaderland eene sobbre belooning vondt, wierdt hij, andermaal, te raade, zich buitenslands, met naame na *Rome* en *Napels*, te begeeven. Zijne oude Moeder leefde nog te *Dordrecht*. Van deeze, vóór zijn vertrek, afscheid willende neemen, begaf hij zich derwaarts. Onverwagt wierdt hij aldaar ziek, en overleedt 'er, op den derden Julij des Jaars 1688. VAN DER LEEUEW was welgemaakt, van een inneemend voorkoomen, en wist zich bij eenen iegelijk aangenaam te maaken. GABRIËL hadt een jonger broeder, PIETER genaamd, insgelijks geen ongevallig Schilder.

Zie HOUBRAKEN.

LEEUWARDEN, de Hoofdstad van Friesland, in eene aangename landstreeke gelegen, bijkans ten halven wege tuschen de Steden *Dokkum* en *Franeker*. Nog onzekerder dan de tijd der stigtinge, is de oorsprong der benaaminge. Met de gissingen omtrent het laatste zullen wij ons niet ophouden, doch, op het gezag van des kundigen, den tijd der bouwinge bepaalen op of omtrent het Jaar 1190. Gelijk het gemeenlijk gaat, hadt ook deeze Stad, in den aanvang, kleine uitgebreidheid. Merkelij-

ken aanwas bekvam deeze, aan de Westzijde, zints het Dorp *Oldehove*, met deszelfs Parochiekerk, binnen de Vesten wierdt getrokken. Dit viel voor in den Jaare 1432. Nog verder wierden haare grenzen uitgezet, aan den Oostkant, door het binnen trekken van het Dorp *Hoek*, hebbende insgelijks eene Parochiekerk; gelijk men insgelijks, aan de Zuidzijde, eene vergrooting maakte, door het bouwen van de zo genaamde *Nije* of *Nieuwe Stad*. Te gelijk met de gemelde uitleggingen trok men binnen den Muur, van welken alles omgeeven wierdt, verscheiden Adelijke huizen, zommige van welke nog geheel, of gedeeltelijk in weezen zijn. Met de Historie der Stad zullen wij ons niet bezig houden; zij is met die van 't geheele Gewest zeer naauw verbonden, en kan elders worden naagezien.

Leeuwarden, wiens omtrek op ruim achthonderd Konings Roeden wordt begroot, wordt, nevens eene breede en diepe Graft, van een aarden Wal omringd. Behalven vijf Water- telt men 'er vier Landpoorten: de *Vrouwenpoort*, *Wirdummerpoort*, *Tuinster* of *Vliesterpoort* en *Hoeksterpoort*. Het getal der inwooneren wordt veelal op veertienduizend begroot. Verscheiden zeer aanzienlijke Gebouwen ontmoet men in deeze Stad. Van eenige derzelven, zo Waereldlijke als Geestlijke, zullen wij hier eenig verslag doen. In de eerste plaats koopt in opmerking het *Landschapshuis*, zijnde de Vergaderplaats der Edel Mogende Heeren Staaten van Friesland. Het staat in het Oostlijk gedeelte der Stad. Binnen dit gebouw, 't welk van buiten een deftig aanzien heeft, ontmoet men eenen reeks van Vertrekken, naar gelange van het gewigt en de menigte der zaaken, die aldaar verhandeld worden. De onderscheidene kwartieren van het Gewest hebben 'er hunne Kamers, in welke de Afgevaardigden, ter gelegenheid van een algemeenen Landdag, bij een koomen. Ook is 'er eene Vergaderplaats voor de Edel Mogende Heeren Gecommitteerde Staaten in het Mindergetal. Het *Kollegie*, zijnde de plaats, alwaar de Edel Mogende Heeren Gedeputeerde Staaten bij een vergaderen, is een breed gebouw, nog laatst in den Jaare 1784 en vervolgens, naar den heden-dagsehen smaak, merklijk vertimmerd. De Edel Mogende Heeren Rekenmeesters koomen hier insgelijks bij een. De *Kansellarij*, niet verre van het Landschapshuis, is de Vergaderplaats

zines het Dorp
Vesien wint
og verder wist
voor het bis
sluissene Paro
sijde, een ver
genamde Nij
itleggingen tro
er wiert, ver
nog geheel, al
Stad zullen wi
e Gewest zee
n.
iderd Koning
eede en diepe
ijf Water-
summerport,
getal der in
t. Verichai
deezee Stal
sijde, zullen
oomt in op
ts der Edel
in het Onse
van boien
an Vervreb
er zaaien,
kwartieren
e Algenae
t, bij een
Edel Mo
stal. Het
e Heeren
gebouw,
n heden
Vogende
De Low
gader
plaats

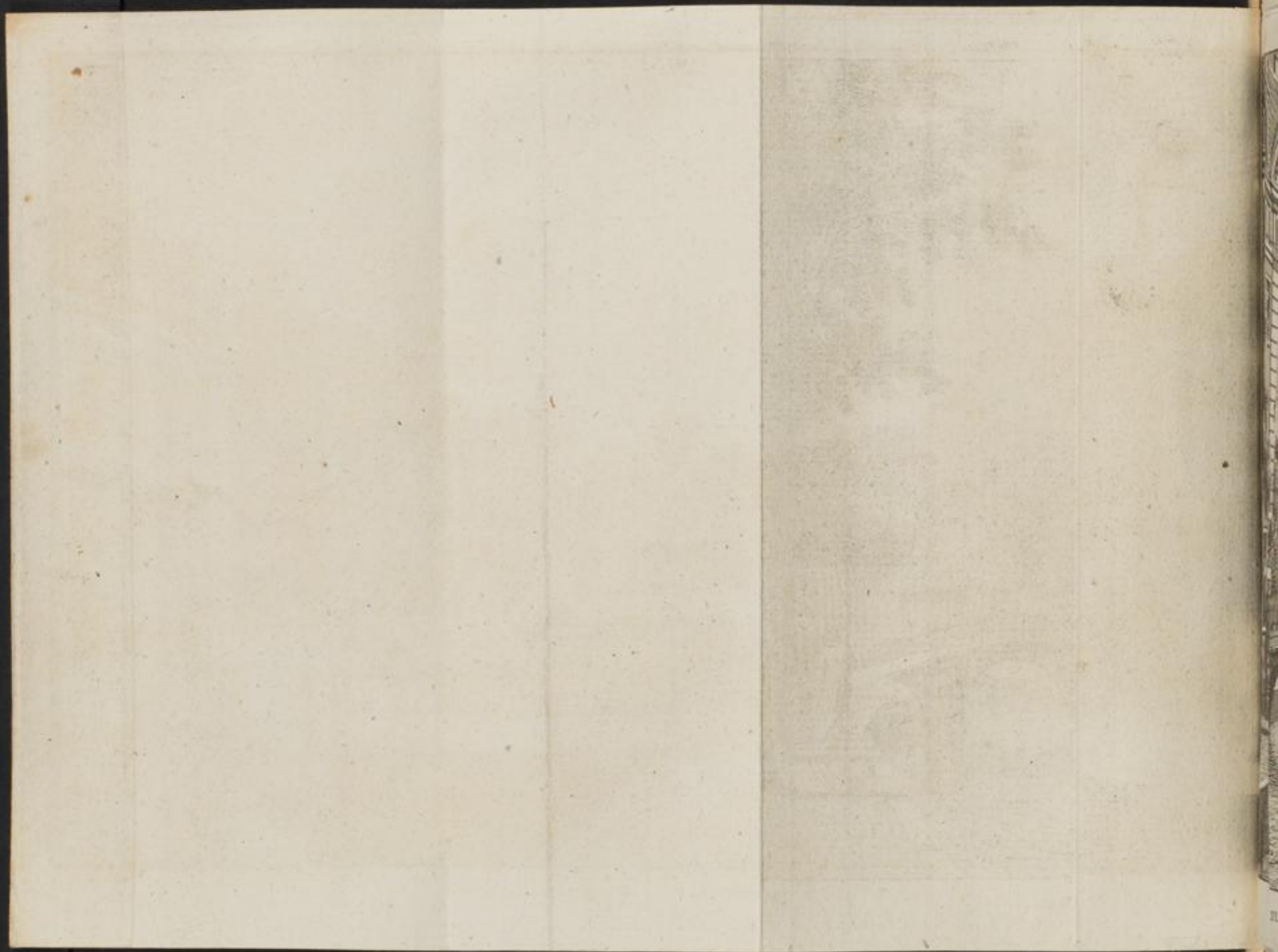
het Dorp
en wint
oder wint
e ker blo
ene Paro
me ver
samle Nij
pigen ind
vint, ve
gehoel, of
vallen w
ewest nar

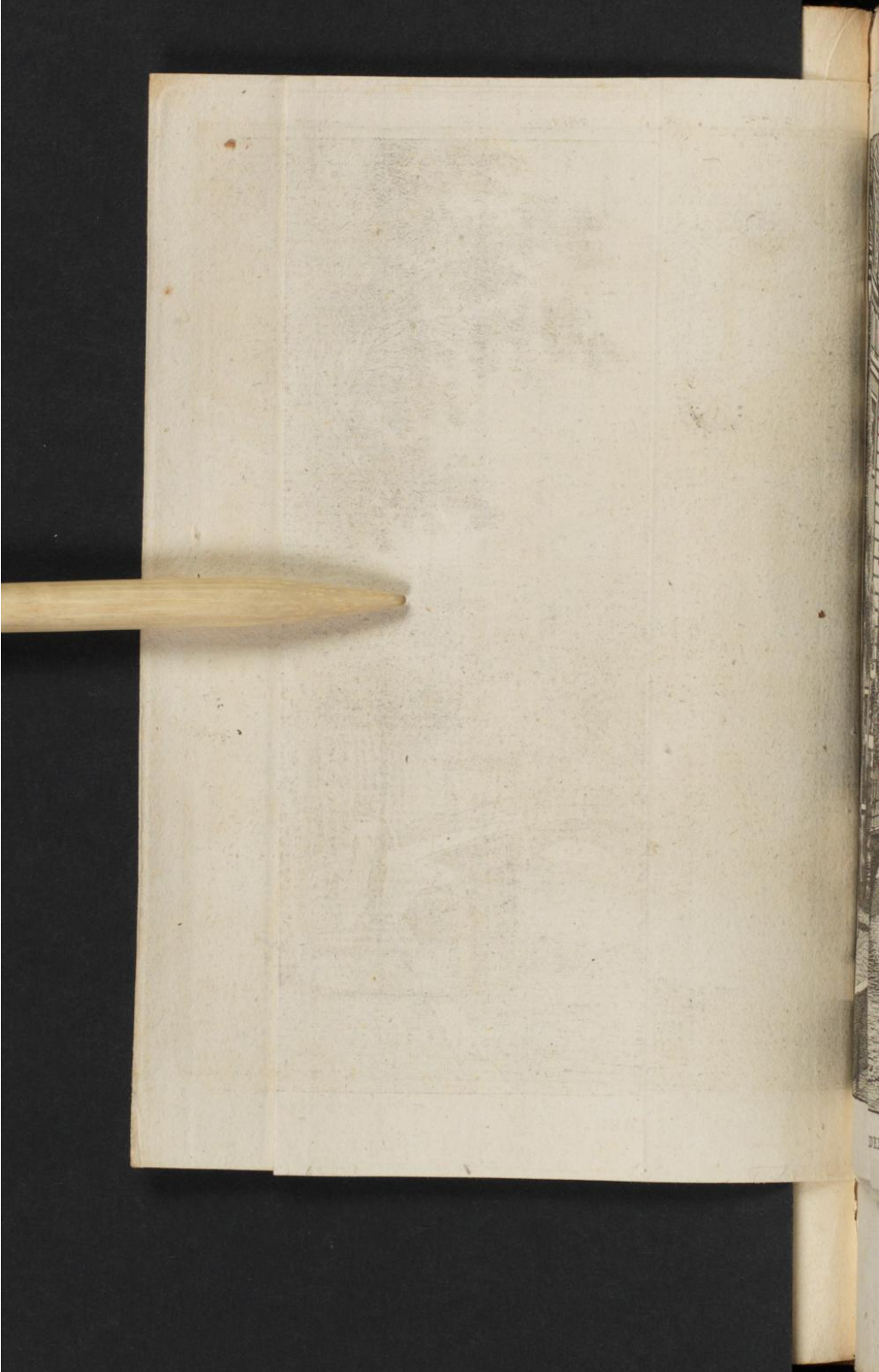
Konink
en dype
Vater- en
mijer-
tal de v
Verdr
eze Sal
, zalm
en in de
der Ede
er Om
n belen
Verdr
zanden,
vrieten
Geve
bij een
el Mo
die Heer
bouw,
vrijen
gebe
Kun
der-
tatis

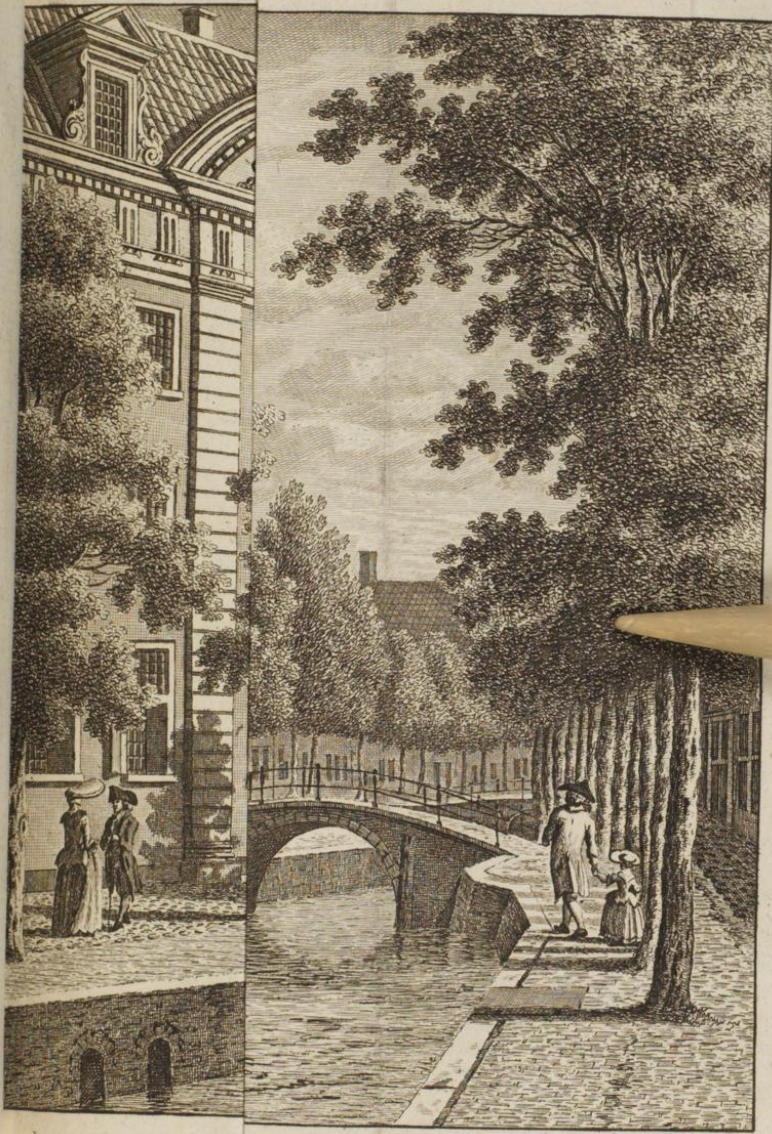

STADHOUDERLIJKE HOF TE LEEUWARDEN.

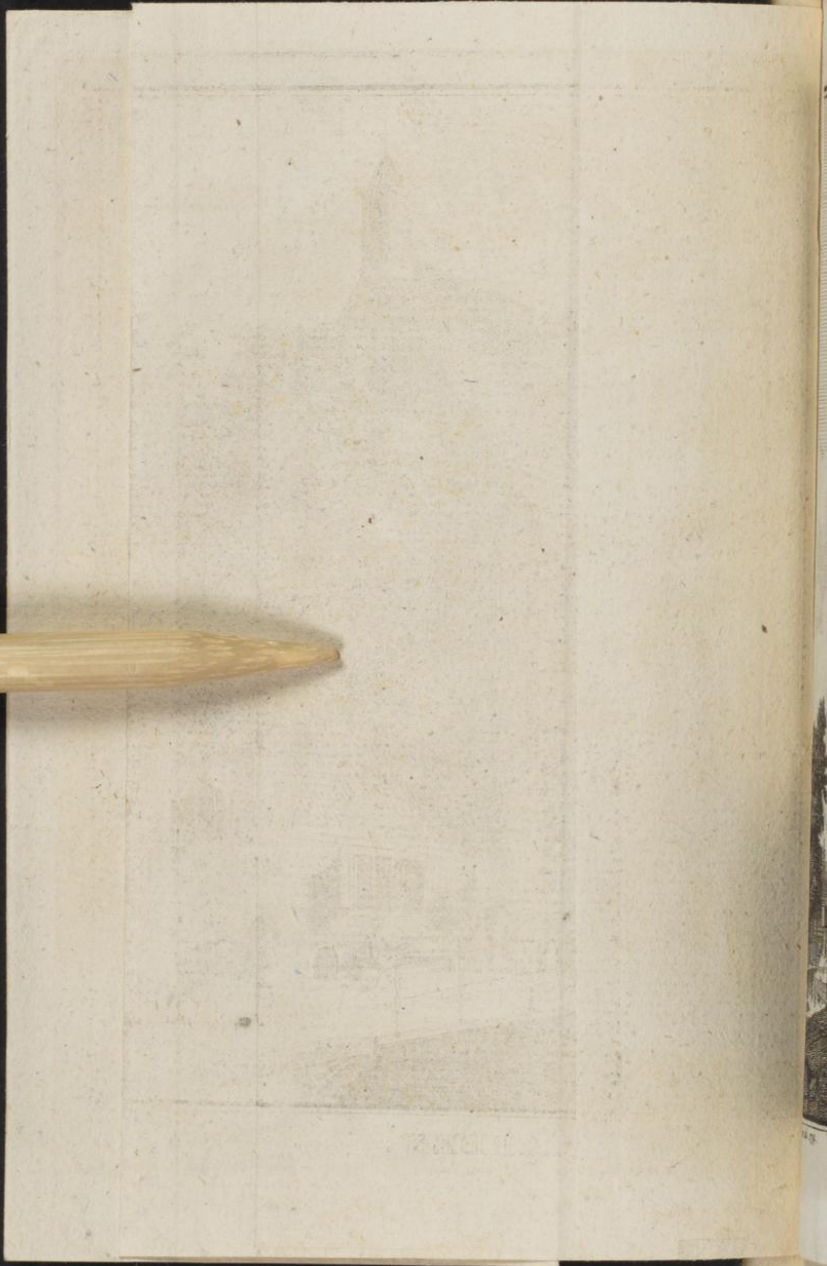
DEN .

T' KOLLEGE DER GEDEPUTEERDE STAATEN, TE LEEUWARDEN.

C. Brank, ad riv. del. 1754.

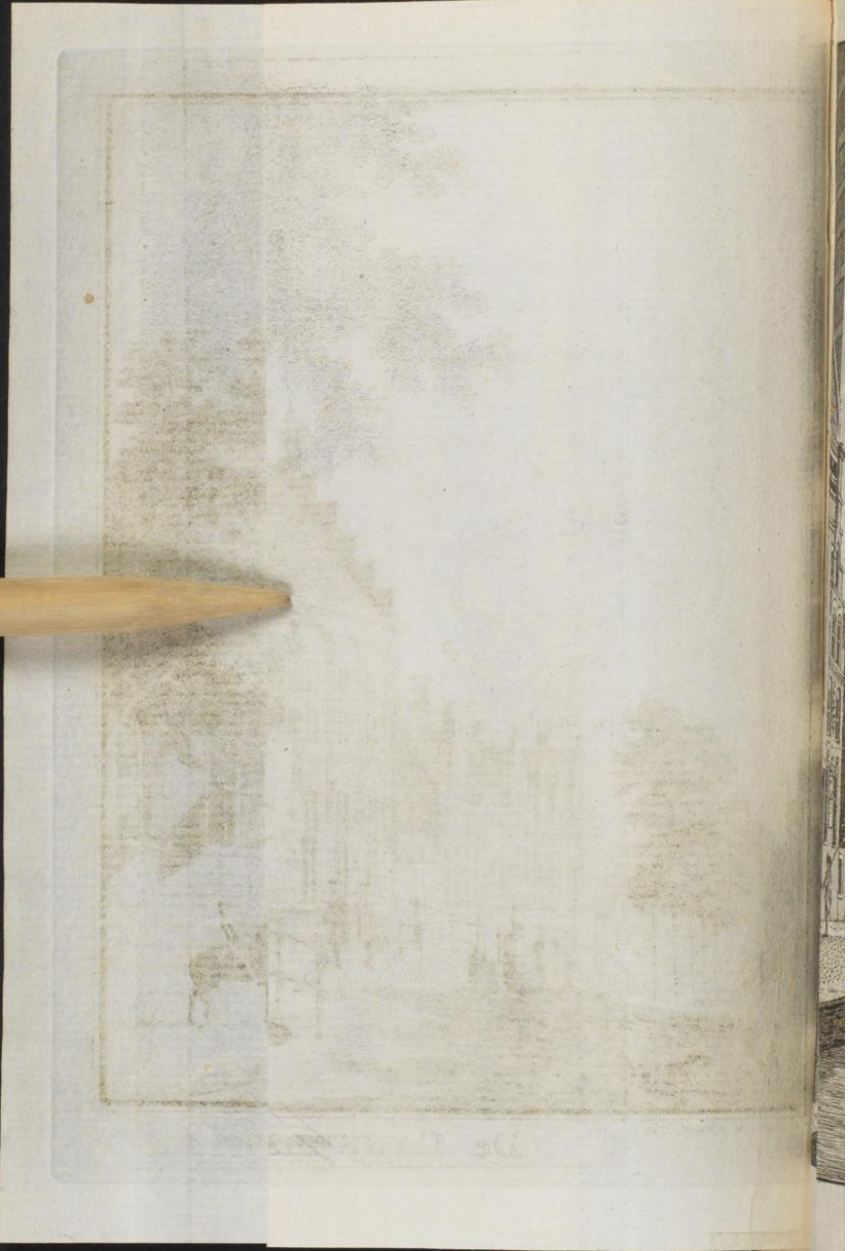
A A R D I E N .

C. Brink, ad. viv. del. 1754.

De CANSELARY te LEEUWAARDEN.

DE KANSELLARIJ TE LEEUWARDEN.

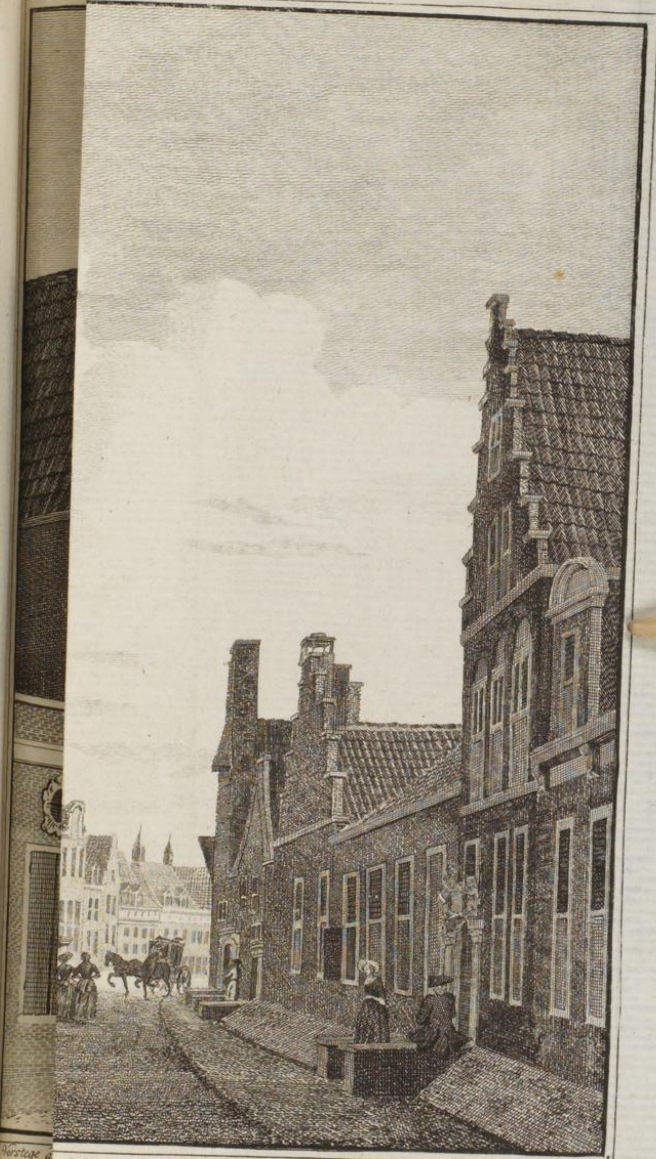

plaats der Edel Mogende Heeren Raaden van den Hove van Friesland. Het is een zeer aanzienlijk, hoewel oudmodich gebouw, voltooid in den Jaare 1571. De voorgevel is van rooden steen, doormengd met ongemeene sieraaden van gehouwen hardsteen. Voorheen las men boven den Ingang een Latijnsch Opschrift; doch vermids het Gewest, kort naa de stigting, van de Spaansche heerschappij verlost wierdt, heeft men het weggenomen, naardien men deszelfs inhoud onbestaanbaar oordeelde met 's Lands duurgekogte Vrijheid. Alleenlijk leest men in het Vak den tijd der volbouwinge, aldus: Redempt. Incarnati Anno MD LXXI. VII. ID. NOVEMB. Voorts ontmoet men in dit gebouw de noodige vertrekken, zo voor de Heeren Raaden, als voor derzelver Ministers: onder andere ook eene fraaie, sierlijk betimmerde en groote Boekkamer, voorzien van een uitgelezenen voorraad van voorname en kostbaare Werken. Het *Stadhouderlijk Hof*, alwaar de Heer Erftadhouder, te *Leeuwarden*, zijn verblijf houdt, is insgelijks een fraai Gebouw, inzonderheid van binnen, zijnde voorzien van de noodige Vertrekken, om het aanzienlijk Geslagt met deszelfs luisterrijk gevolg een genoegelijk verblijf te bezorgen. Het staat genoegzaam in 't midden der Stad. Van buiten vertoont zich het Hof als bestaande uit drie gebouwen, het middenste van welke eenigzins na binnen wijkt. Het *Oude Hof*, in 't welk de Moeder des voorgaanden Stadhouders haare dagen heeft geëindigd, is, zedert derzelver overlijden, verkogt, en wordt thans van twee huisgezinnen bewoond. Van meer aanzien, dan op veele andere plaatzen, is hier de *Hoofdwagt* der Krijgsbezettinge; zij staat tegenover het Stadhouderlijk Hof. Voor dezelve leggen, onder andere, twee Stukken Geschut Drieponders, bij Uitersten Wille aan de Provincie geschenken door Jr. HANS WILLEM, *Baron van Aijlva*, Generaal der Infanterie, en Gouverneur van *Maastricht*. Zij pronken met een Opschrift, aanwijzende, hoe dezelve, tot loon en lof van betoonde Dapperheid, aan den voormaligen Hoogedelen Eigenaar ten geschenke gegeven wierden door LODEWYK DEN XV, *Koning van Frankrijk*. Onmiddelijk van agteren aan de Hoofdwagt verbonden staat het *Stadhuis*, een gestigt der tegenwoordige Eeuwe. Op den

den ouderdom van ruim drie jaaren, leide wijlen zijne Hoogheid Prins WILLEM DE IV daar van den eersten steen, op den eersten April des Jaars 1715. Het tamelijk ruime gebouw wierdt, in den Jaare 1760, aan de agterzijde merkelyk vergroot, door den aanbouw van eene geheel nieuwe Raadzaal of Vroedschapskamer. In naame van den tegenwoordigen Heere Erfstadhouder, leide, op den twaalfden Augustus des gemelden jaars, Jr. r. b. BARON VAN HAMBROICK daar van den eersten steen. Als zeldzaamheden van den ouden tijd bewaart en vertoont men in het Stadhuis het zwaard van den zo genaamden GROOTEN PIER, weleer Admiraal van Friesland; als mede de Zwaarden, met welke twee Friesche Edellieden, GERBRAND MOKKAMA en JEMMA HEER JUWSMA, in November des Jaars 1512, voor het Blokhuis, openlijk onthalsd wierden. Onder de openbaare Waereldlijke Gebouwen verdient ook genoemd te worden het zo genoemde *Gedemolteerde Blokhuis*. Het ontleent dien naam van het oorspronlijk oogmerk zijner stiftinge. Het oude gebouw, in den Jaare 1499 ondernomen, en naderhand, in den Jaare 1571, door KASPAR ROBLES, *Heer van Billy*, Stadhouder van 't Gewest, merkelyk versterkt, was uitgebreider, dan het zich thans vertoont. Volgens GABRIËLA lag het in eene Graft van tweehonderdtachtig Roeden omtreks. Ook hieldt de Stadhouder der Provincie binnen hetzelfde zijn verblijf, met eene talrijke bezetting van Krijgsvolk. Het diende aldus tot een Kasteel, ter beveiliginge der Stad tegen aanvallen van buiten. Na dat de Stad de zijde van Prinsse WILLEM DEN I hadt gekoozen, hadt men een schalk oog op den Stadhouder LALAIN, om zijn vertoonen van blijken van Spaansgezindheid. Dit belemmerde de Stedelingen. Om van zijne overheersching verlost te worden, wierdt men te raade, door een behendigen Krijgslist, hem van het Blokhuis te verjaagen. In den nacht tusschen den laatsten van Januarij en den eersten van Februarij des Jaars 1579, verzamelden zich drie Vaandelen Staatse Soldaaten nevens de Stads Schutterij, onder het bevel van den Burgemeester JESSE LAMMERTSZ, om gezamentlijk het Blokhuis aan te tasten. Om de bezettingen van het bieden van weerstand af te schrikken, dedden ze zich verzellen, onder andere, van de Vrouwen en Kinderen van de
zul-

Hoog-
p den
bouw
& ver-
adzaan
Heere
gemel-
n den
ewaar
nam-
mele
iano
jans
inder
oeml
Har
fig-
mer,
Heer
erit,
gab-
elen
her-
volf.
Sind
hin-
oog
vor
van
de,
ver-
en
ich
ij,
un
er

Verstege a

HAARDE .

D. de Jong sculp.

Van der Waerdt del. 1712.

W. de Jong sculp.

HET OUDE HOF TE LEEUWAARDE.

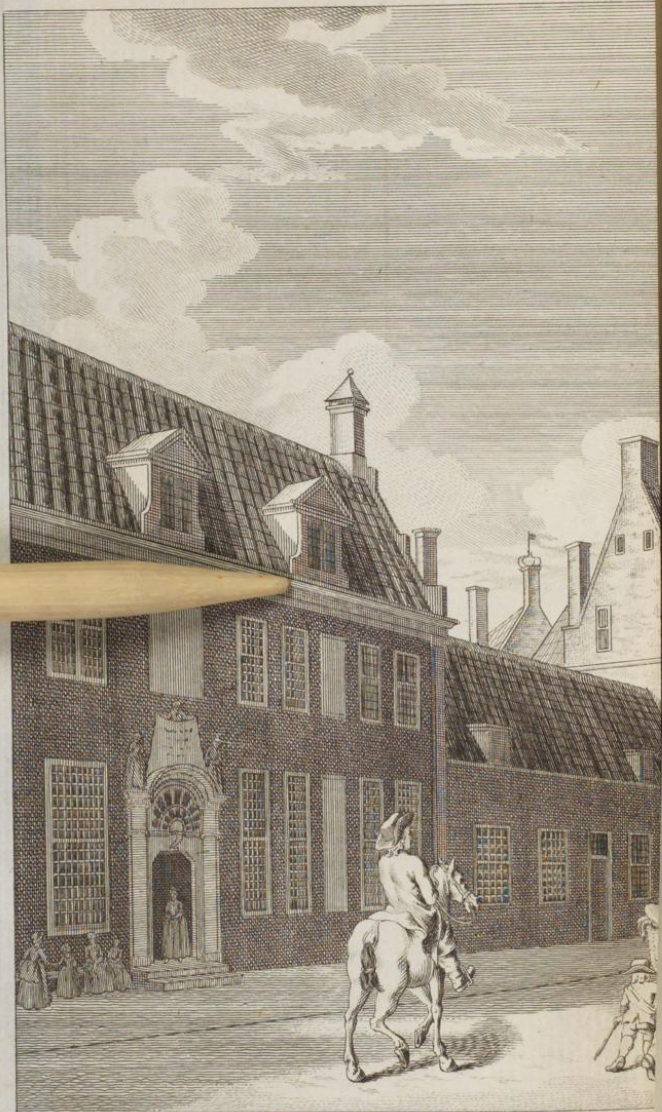
113

'T STADHUIS, HET HOF EN BURGER-WEESHUIS TE LEEUWARDEN.

Naar 't leven getekend in 1785.

'T STADHUIS, HET H

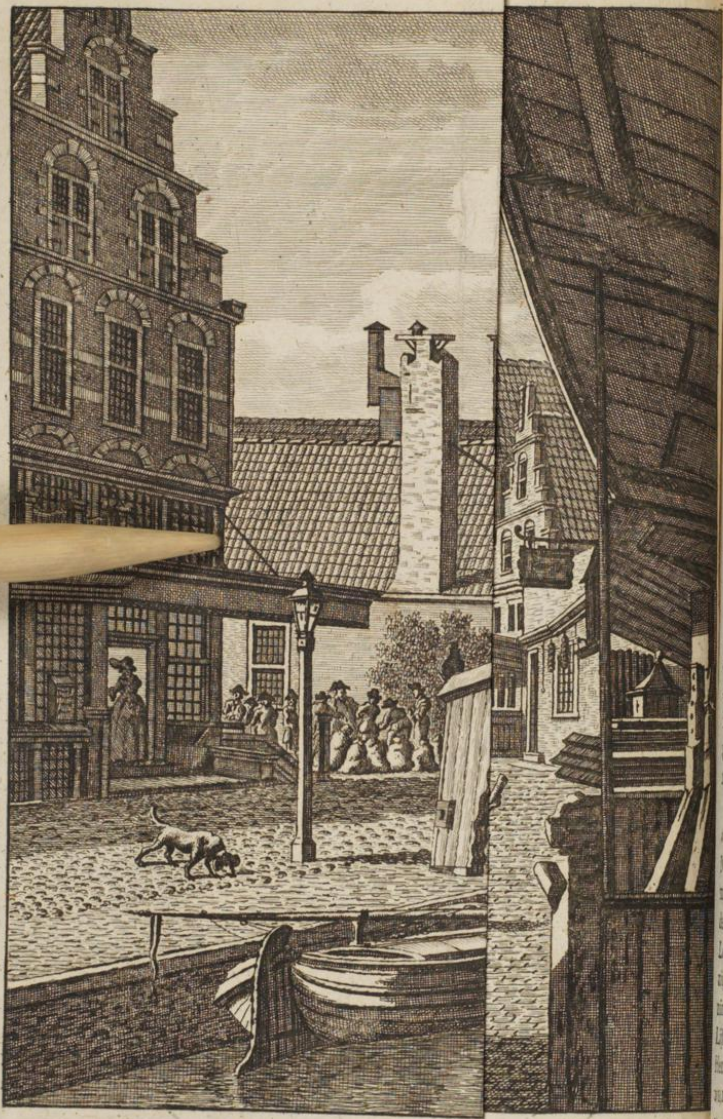
HET

HE

DE VISCHMARKT TE LEEUWARDEN.

zulken, die thans binnen het Kasteel de wagt, doch in de Stad hunne wooning hadden. Op dit gezigt gaf zich de Slotvoogd over, met beding van vrijen uittogt voor zich zelven en de zijnen. Toen *demolieerden* of sloopten de Burgers het gedeelte van het Blokhuis, 't welk aan de Stad konde nadeel doen, slegten de Wallen en vulden de Graften. Tegenwoordig dient het Gebouw tot een Provinciaal Gevangenis voor betigte misdaadigen, eer het vonnis over hen is uitgesproken. Aan de Westzijde staat het Schavot, van steen gemetzelde en rondom met yzeren leuningën voorzien. In het vertrek, waar uit men op het Schavot treedt, hangt aan den Zolder een opgezette Krokodil, zints de herbouwing van het Kollegie derwaarts overgebracht. Volgens overlevering zou het Dier, in overoude tijden, aan de Friesche Kusten zijn gevangen. Naast het gedemolieerde Blokhuis, staat 's Lands *Tugt- en Werkhuis*, binnen den omvang der gevulde Graften van het eerstgenoemde Gestigt. Het wierdt gebouwd in den Jaare 1661, en stond tot in het Jaar 1754. Een zwaare brand leide het toen, op den twaalfden November, genoegzaam geheel in de asche; een sterker en veiligër gestigt is zedert uit dezelve ten voorschijn gekoomen. De Stads *Waag*, staande aan de Grootte Markt, aan een Vaarwater of Graft, die door de geheele Stad loopt, dient beneden tot het weegen van allerlei goederen en koopmanschappen, en op de tweede verdieping tot eene Hoofdwegt voor de Stads Schutterij.

Thans overgaande tot de Geestlijke Gestigten, melden wij vooreerst de *Jakobijner* of *Grootte Kerk*. Zij staat in het Noordlijk gedeelte der Stad. Reeds in den Jaare 1487, wilmē, zouden de grondslagen daar van geleid zijn. Behalven de verscheiden gestoelten voor de Hooge Kollegien, welke te *Leeuwarden* vergaderen, pronkt deeze Kerk met eene menigte fraaie Graftomben, en met den Grafkelder, in welchen, zints het Jaar 1584 tot in den Jaare 1765, een goed aantal Lijken, uit het Doorluchtig Huis van Nasfaun, zijn bijgezet. Het eerste was dat van Prinsesse ANNA, Dogter van Prinse WILLEM DEN I, Gemaalinne van Graave WILLEM LODEWYK VAN NASSAU; het laatste dat van MARIA LOUISE, Weduwe van Prinse JOAN WILLEM FRISO. Recht tegenover het Koor ziet men

een

een kunstig Orgel, in den Jaare 1727 gemaakt. De Toren is een fraai gebouw. De *Westerkerk*, dus genaamd naar haaren stand in de Stad, behoorde eertijds tot het Klooster der Graauwe Bagijnen, 't welk, zints de Hervorming, tot andere oogmerken is aangewend. De Magistraat van *Leeuwarden*, in den Jaare 1609, voor eene somme gelds, deeze Kerk aan de Staaten van het Gewest hebbende overgedraagen, diende dezelve tot een Landschaps Tughuis, tot in den Jaare 1627; wanneer dezelve tot de voorgaande eigenaars wederkeerde, en van nieuws tot een Kerkgebouw geschikt wierdt. Men ontmoet ook hier de noodige gestoelten, zo voor de Leden der Hooge Regeeringe, als voor het Stadhouderslijk Huis. De *Galileëkerk*, staande aan den Oostkant der Stad, dus genaamd naar het Klooster der Minderbroederen, tot hetwelk zij eertijds behoorde. Het een en ander stondt eertijds buiten de Stad, ter plaatse nu nog *Old-Galileen*, bij verbastering de *Oude Galileen* genaamd. Om den vijand den kans af te snijden om 'er zich te vernestelen, brak men het Gefigt af, en herbouwde het binnen de Stad. De grond, ten Noorden van de Kerk, in welken men eertijds de Monniken begroef, dient thans tot eene begraafplaatze voor misdadigen, die in den Kerker sterven. Zo wel als in de overige, hebben ook in deeze Kerk de Leden der Hooge Regeeringe en van het Stadhouderslijk Huis hunne bijzondere gestoelten. Door zes Leeraaren wordt in deeze drie Kerken de Predikdienst waargenomen. Tot de Geestlijke gebouwen kunnen wij nog brengen den *Oldehoofster Toren*, een zwaar vierkant gebouw, zonder spits, en van boven plat, enkel van een Windwijzer voorzien. Volgens den eersten aanleg, zou men het gevaarte veel hooger hebben opgetrokken. Doch eene verzakking, in den Noordwesthoek, ruim twintig voeten boven den grond duidelijk te zien, deedt, waarschijnlijk, dit voorneemen ter zijde stellen. Boven den ingang leest men het jaargetal 1599, naastdenkelijk den tijd der stigtinge. Voorheen stondt bij deezen Toren een ruime Kerk, doch reeds in den Jaare 1576, door ouderdom, zodanig verzwakt, dat zij, door een geweldigen storm, in het begin diens jaars, geheel instortte. Misschien zal men, vervolgens, een plan beraamd hebben, om

ne-

nevens den Toren, eene nieuwe Kerk te stigten, doch dit, om de gemelde verzakking, gesfaakt hebben. Nog heden wordt de uitgebreidheid der aloude Kerke aangewezen, door eene rij boomen, op de grondslagen daar van gebouwd. Verscheiden Graffteenen dienen ten bewijze, dat 'er de Lijken van aanzienlijke familiën begraven leggen. Behalven de boven gemelden, heeft men te *Leeuwarden* eene *Walsche Kerk*; zij staat in de Kerkstraat, niet verre van de *Jakobijner Kerk*, en wordt door éenen Leeraar bediend. Voorts hebben 'er de *Lutherschen* en *Doopsgezinden* hunne bijzondere Vergaderplaatzen, beiden nieuwe gebouwen, en zeer zindelijk betimmerd. Van wegen 't aanzienlijk aantal Roomschegezinden, hebben deeze vijf Kerken; eene zesde dient ten gebruike der Jansenisten, de eenige in de Provincie. Onder de Kerkelijke Gebouwen is de *Joodsche Sijnagoge* het laatste, welk wij nog noemen. Ter opvoedinge of verzorginge van Weezen en behoeftigen, ontmoet men te *Leeuwarden* een *Diakonie-Armenhuis*, *Stads Weeshuis*, *St. Anthony Gasthuis*, en drie Hofjes. Het *Marcelis Gasthuis*, staande aan de Buitengraff der Stad, behoort aan de Doopsgezinde Gemeente. Het wierdt gestigt in den Jaare 1658, en in den Jaare 1766 fraai herbouwd.

Om thans te zwijgen van het vertier, welk het verblijf der Hooge Regeeringe, en verscheiden Amptenaaren, daar toe behoorende, binnen *Leeuwarden* veroorzaakt, is het eene bloeiende Stad, van wegen haare ligging midden in het Land, welke de bewooners der omliggende strecken derwaarts lokt, deels om 'er de voortbrengzels van den Land- en Akkerbouw te slijten, deels om 'er zich te voorzien van lijfsbehoefsten en anderè noodwendigheden. De Regeering der Stad bestaat uit vier Burgemeesteren, zes Schepenen, twee Bouwmeesters en veertig Vroedschappen.

Zie *Tegenw. Staat van Friesland.*

LEEU

LEEWARDERADEEL, in rang de eerste Grietenij in Friesland, in het Kwartier van *Oostergoo*. Zij ontleent haaren naam van de Stad *Leeuwarden*, omdat deeze genoegzaam in haar midden legt. Behalven zeer vrugtbare Wei- en Bouwlanden, ontmoet men, in dit gedeelte van 't Gewest, veertien Dorpen; eenige van welke tamelijk volkrijk zijn.

LEEUWEN, (*Het Huis te*) weker een oudadelijk gestigt, in Rhijnland, onder de Heerlijkheid *Alphen*. Het was reeds bekend in den Jaare 1450, als wanneer WILLEM VAN LEEUWEN, GERRITZZOON, hetzelfde, uit zijne eigen goederen, opdroeg aan het Geslagt der WASSENAAREN; van welke, als Plumgraaven, hij het wederom als een Onsterfelijk Leen ontving, met zeven Morgens Lands en twee paaren Zwaanen met derzelver jongen, te houden in den Rhijn. Daarenboven moest hij verheergewaaden, tussehen *Zwanmerdam* en *Leiden*, met een rooden Sperwer en een Stoop wijs. Een zwaare brand leide, in den Jaare 1619, het Huis in de asche; uit welke het, egter, nog in dat zelfde jaar verrees.

Zie VAN LEEUWEN, *Bat. Ill.*
en PLEMPER, *Beschrijv. van*
Leiden.

LEEUWEN, (SIMON VAN) de kundige onderzoeker der Nederlandsche Oudheden, zo dikmaals reeds door ons aangehaald, wierdt gebooren te *Leiden*, in den Jaare 1626. Na eene vlijtige beoeffening der Vaderlandsche Regten, die hem den trap van het Meesterschap deedt beklimmen, wierdt hij Veertig in den Raad zijner Geboortestad. In 't einde zijns leevens bekwam hij den post van Onder-Griffier van den Hoogen Raad, in 's *Hage*, en eindigde aldaar zijne dagen, in het zesenvijftigste jaar zijns ouderdoms. Een man van

OH-

SIMON van

Het Huis te)

nij in Frie-
leer haaren
genoegzaam
de Wei- en
van 't Ge-
melijk vol-

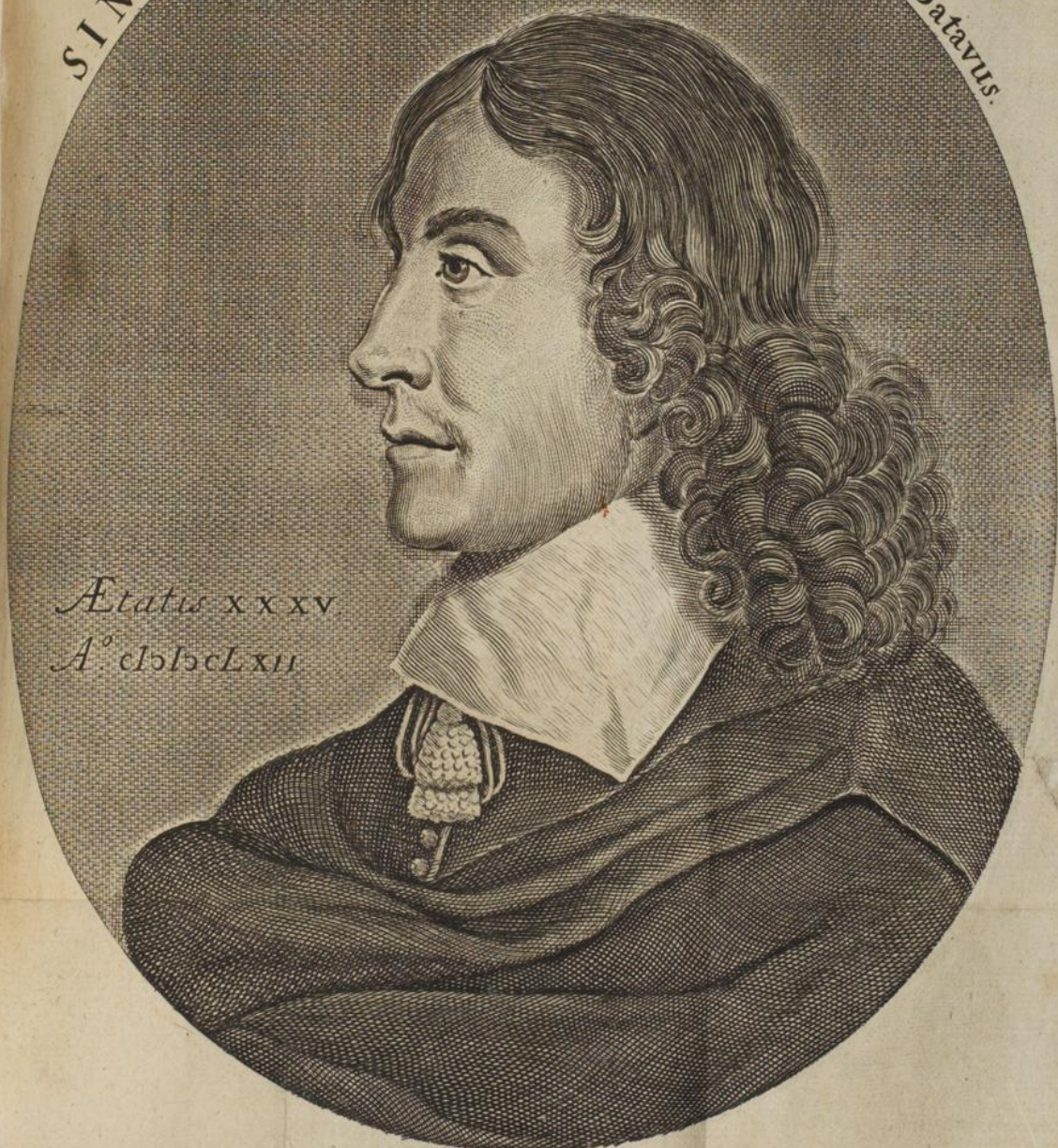
delijk gefig,
te was reeds
u van LEU-
veleren, op-
n welke, als
ijk Leen ont-
ren Zwane-
Doerbo-
merdam en
wijn. Een
Huis in de
ur verrees.

x, Bar. II.
Schrijv. van

er der No-
ons ange-
1626. Na
, die hem
wierdt hij
sinde zijns
van dea
ne dagen,
man van
an-

SIMON van LEEVWEN IC^{tus} Lugduno Batavus.

Ætatis xxxv
A^o cl^ol^ocl^olxii

ui legum sollers numerosa volumina versat,
Quemq; Atreca suum, vult Themis esse suum:
oculos, vultusq; refert, sic Læoni ora,
sub lare privato, publica cura Byto.

L. Philippe sculp.

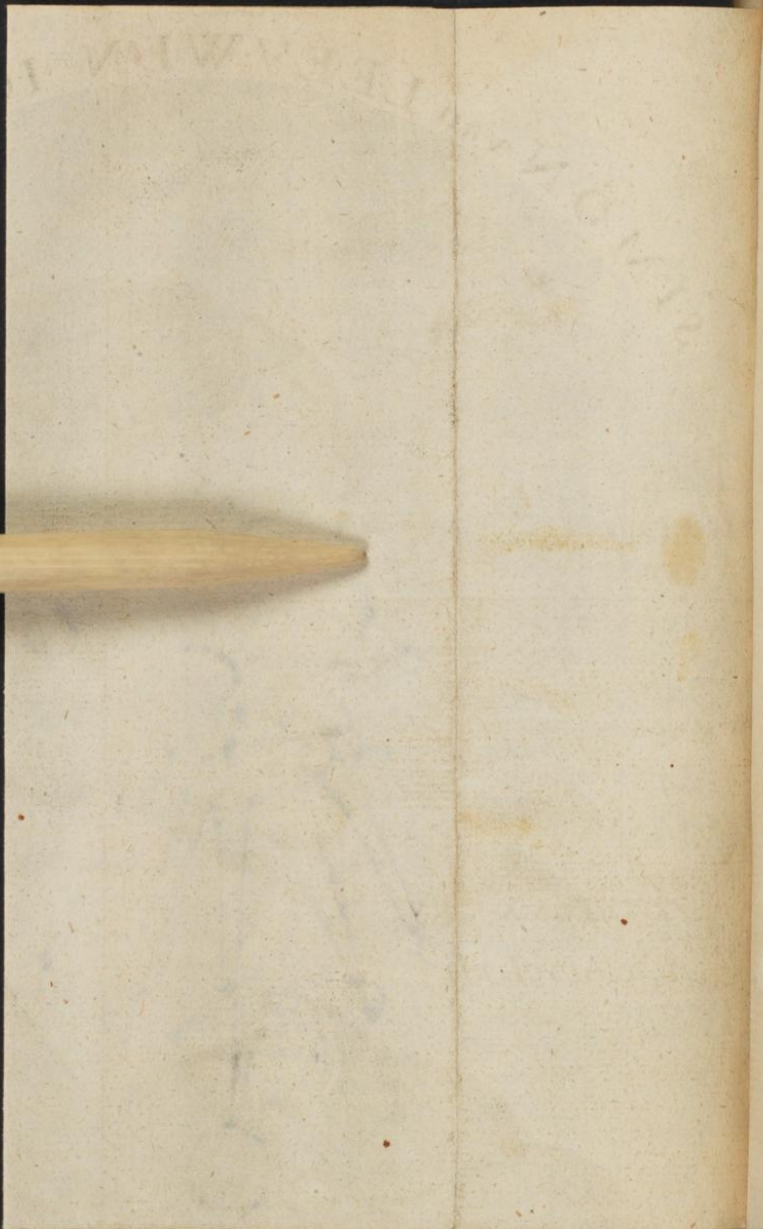
Dissimulat, nec fama virum, mentisq; loquantur
Pignora, supremos effugitura rogos.
Quem Batavis Paratilla suum, Censura forensis
Genti cuique suam nunc probat acta virum.

IOANNES WOORDANUS.

15

UNIVERSITÄTS- UND
LANDESBIBLIOTHEK DÜSSELDORF

Q
S
c

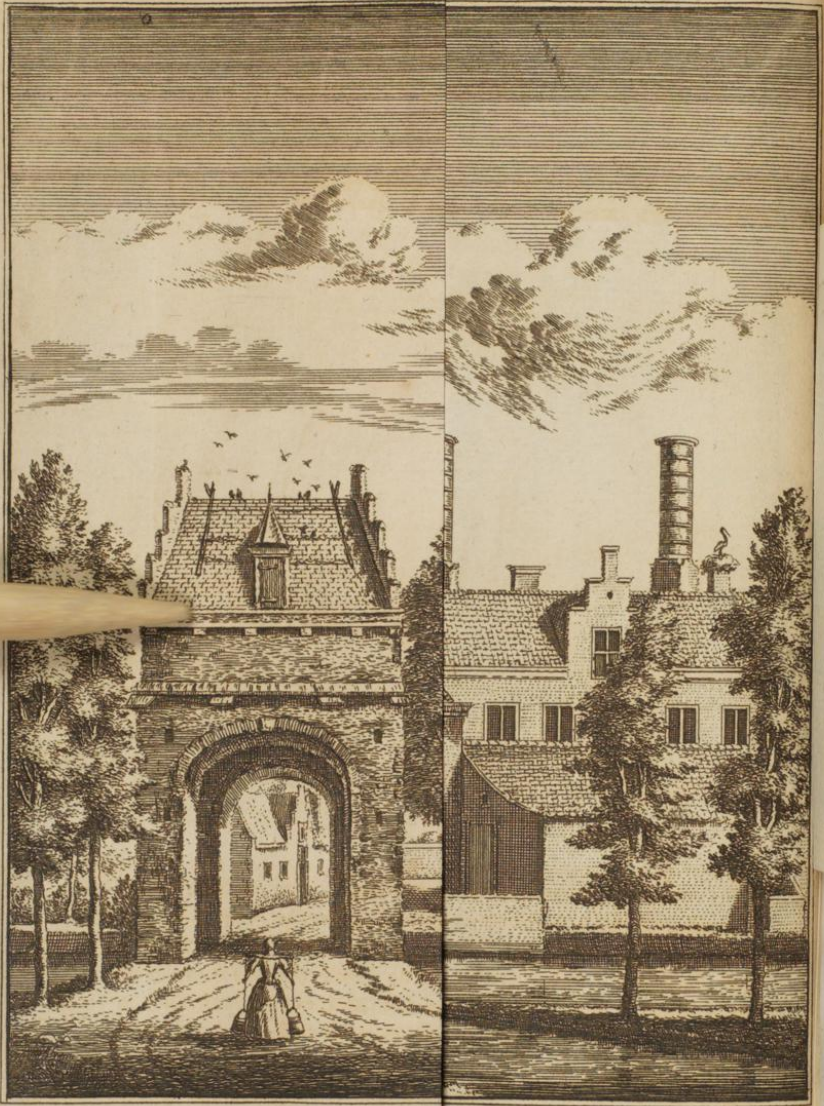
[Faint, illegible handwriting at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side.]

*l'Ancien Chateau de Leuvenhorst. appartenant à
l'Ordre DES NOBLES de Hollande.*

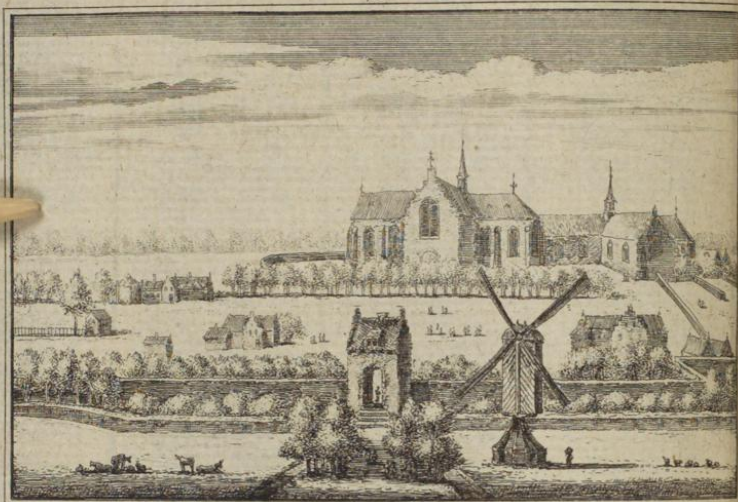
|| *t'Oud. Adelyk huys Leuwenhorst. toebehorende aan
de Ordere van de HEEREN VAN DE RIDDERSCHAP
van Holland.*

*L'Ancien Chateau de Leuvenhorst, toebehorende aan
l'Ordre DES NOBLES de HOLLREN VAN DE RIDDERSCHAP
Holland.*

horende
DDERFUE

ABDYE van LEWENHORST in Welfant

onvermoeide werkzaamheid en uitgebreide kennisfe was de Heer VAN LEEUVEN. Zijne regtsgeleerde oefeningen bragten hem op den weg ter naafpooringe der aloude Regtsgeleerdheid. De vrugt hier van was, eene Verzameling van oude Schrijvers, aanwijzing doende van den oorsprong en voortgang van het Romeinſche Regt. Zedert gaf hij zich vooruaame-lijk over aan het onderzoek der Vaderlandſche Oudheden. De vrugten van deezen Letterarbeid waren, zijn *Batavia Illuſtrata*, of Opgehelderd Batavia; Roomsch - Hollandsch Regt, behelzende een onderzoek, in hoe verre de Hollandſche Regten, in bijzondere gevallen, met het Romeinſche Regt overeenkoomen; Keuren en Ordonnantien van Rhijnland, nevens de wijze van pleiten, aldaar gebruikelijk. Tèr gelegenheid der uitgave van eenen Platten Grond van *Leiden*, deedt men aan hem het verzoek, om eene korte Beſchrijving der Stad daar nevens te voegen. Onder de hand dijde dezelve uit tot een geheel Boek. Ten tijde van zijn overlijden, hadt de Heer VAN LEEUVEN onder handen zijn groot Werk over den Oorsprong, Voortgang Zeden, Staat en Godsdienst van 't aloud Batavia; als mede van den Adel en de Regeering van Holland. 's Mans arbeid over deeze gewigtige onderwerpen is zedert door den druk in 't licht gekoomen.

Zie SUIKER.

LEEUVENHORST, eene gewezene Abdij, dus genaamd, wel-
 eer gelegen tusſchen *Noordwijk* en *Noordwijkerhout*, omtrent
 duizend ſchreden van het eerstgenoemde Dorp. Vóór den tijd
 der Nederlandſche Beroerten, in de Zestiende Eeuw, in wel-
 ke zij verwoest wierdt, diende het gebouw ter inwooninge
 voor Adelijke Nonnen. Deeze volgden den Regal der Cister-
 cienſer Orde, welke den naam van *Juffers* niet gedoogende,
 haar ſlegts *Zusters* deedt noemen. Naa dat de Spanjaarden de
 Nederlanden ontruimd hadden, wierden de goederen, tot de
 Abdij behoorende, verbeurd verklaard ten behoeve van het
 Lichaam der Edelen. VAN LEEUVEN was van gevoelen, dat
 de inkomſten deezer goederen, zedert de verbeurdverklaring,
 XXII. DEEL. D ge-

behoorende
 RIDDERSCHAP

gebezigd wierden ter ondersteuninge van behoefte Edellieden. Van het aloude gebouw is thans niets meer in wezen, dan twee vervallene Voorpoorten; de eene daar van staat aan den kant van den Noordwijkerhouter Weg, de andere strekt na eene Laan, uitkoomende aan de Leidse Vaart. Het Huis, welk nog den naam van *Abdy van Leeuwenhorst* draagt, wierdt in zijne tegenwoordige gedaante gebragt door den Raadpensionaris GASPAR FAGEL. De tweede Heer van het Lid der Ridderfchap, welke den post bekleedt van Raad en Rentmeester Generaal der goederen, tot deeze Abdy behoord hebbende, heeft het regt om in dit Huis te mogen wonen.

LEICESTER; (ROBERT DUDLY, *Graaf van*) zie DUDLY.
(ROBERT)

LEIDEN, eene Stad in Holland, om verscheiden zeer dugtige redenen, eener omstandige beschrijvinge overwaardig. Wij zullen ons wel wagten voor het doen eener keuze, tusschen de verschillende afleidingen van den naam deezer Stad. Eenige van dezelve zijn klaarblijkelijk beuzelagtig, andere gedwongen en verre gezogt. Met het opnoemen van dezelve zouden wij veel papiers kunnen bekladden, zonder den Leezeren weezenlijke onderrigting mede te deelen. 't Geen wij als zeker kunnen melden, is de *Oudheid* deezer Stad; hoewel deeze, misfchien, overdreeven wordt, wanneer men haar onderfelt, reeds in den jaare zeventig, naa de Geboorte van CHRISTUS, bekend geweest te zija. Men vindt 'er, die aan *Leiden* eene hoogere Oudheid dan aan *Dordrecht* en *Haarlem* toefchrijven, hoewel deeze ouder Brieven hebben. ORLERS, die van dit gevoelen was, geeft van dit gemis deeze reden: „Dat ons (schrijft hij) „diergelijke (oude Brieven) ontbreken, spruit daar uit, dat „dezelve mogelijk door het nederstorten van den Toren der „Pieters-Kerk op den 1 Maart des Jaars 1512 verplettert of „weggeraakt zijn: vermits in of onder dien Toren een vertrek „was, daar de Oude Handvesten en Papiere bewaart wierden.” Indien, evenwel, het *Lougedinon*, bij PTOLOMEUS, in het Reisboek van ANTONYN, en het *Lugdunum*, in de Reiskaart van BEUTINGER vermeld, ons *Leiden* geweest zij, zo als

ZOAN-

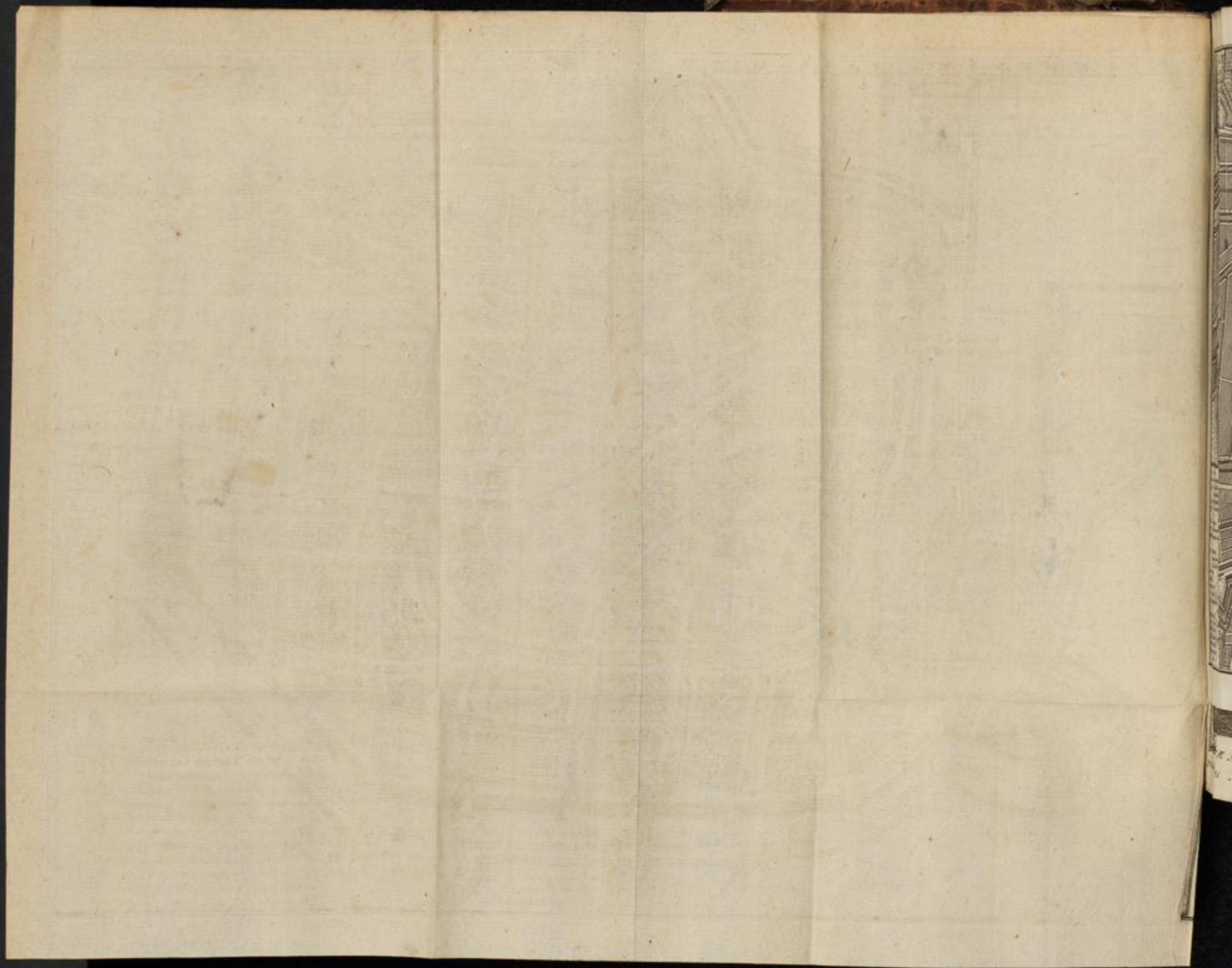
IN HOLLANT.

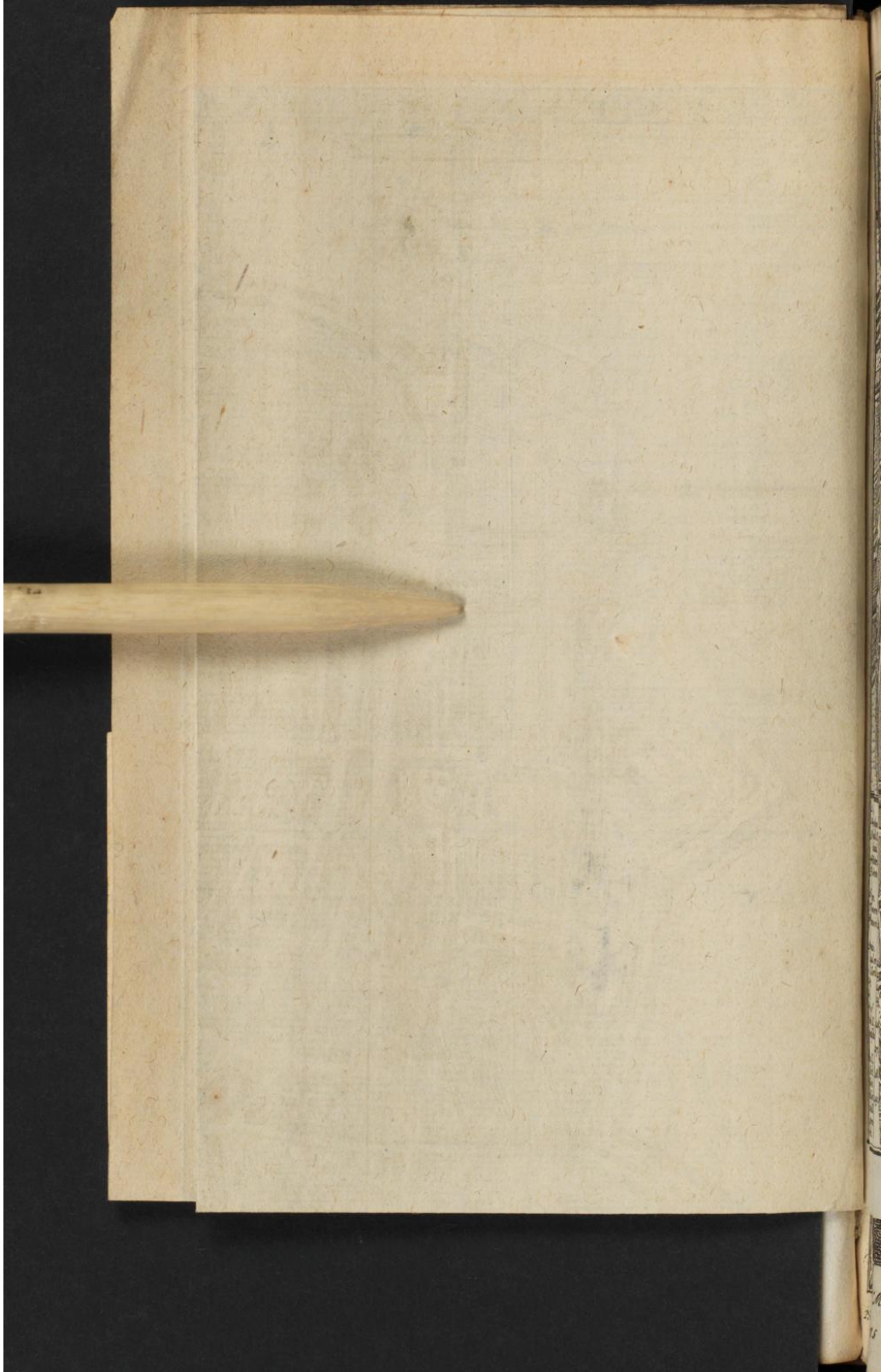

...ge Edellieden
...ezen, dan twee
...at van den kame
...strijt na bene
...des Huis, welk
...zagt, wierdt in
...Residenten
...der Ridderschap
...der Generaal die
...heeft het stuk

...de wou

...en zeer duelige
...rdig. Wij z
...s, tusschen de
...Eenige van
...gedrongen en
...uden wij ved
...n wezenlijke
...kannen oer
...misticien
...reeds in des
...bekend ge
...ene hoogen
...ven, hoewe
...lit gevoelen
... (Christe hi)
...ar uit, dat
...Toren der
...rpleetert of
...een verrek
...vart wiet
...romanus,
...n de Reib
...ij, zo als
...zant

LUGDVNVM BATAVORVM & LEYDEN IN HOLLANT.

76

LEID

- A. Witte Poort.
- B. Rye Poort.
- C. Hoogenwerfde
- D. Zyl Poort.
- E. Hoeren Poort.
- F. Maren Poort.
- G. Remonstrantsche
- H. Morsch Poort.

te Amsterda
by ISAAK TH
1742.

- 20. De
21. de
22. de
23. de
24. de
25. de
26. de
27. de
28. de
29. de

76

LEIDEN

- A. Witte Poort.
- B. Rye Poort.
- C. Hoogenvoerde Poort.
- D. Zyl Poort.
- E. Nieuwen Poortje.
- F. Nieuwen Poort.
- G. Ryndburgsche Poort.
- H. Nieuwe Poort.

te Amsterdam
by ISAAK TIRION
1742.

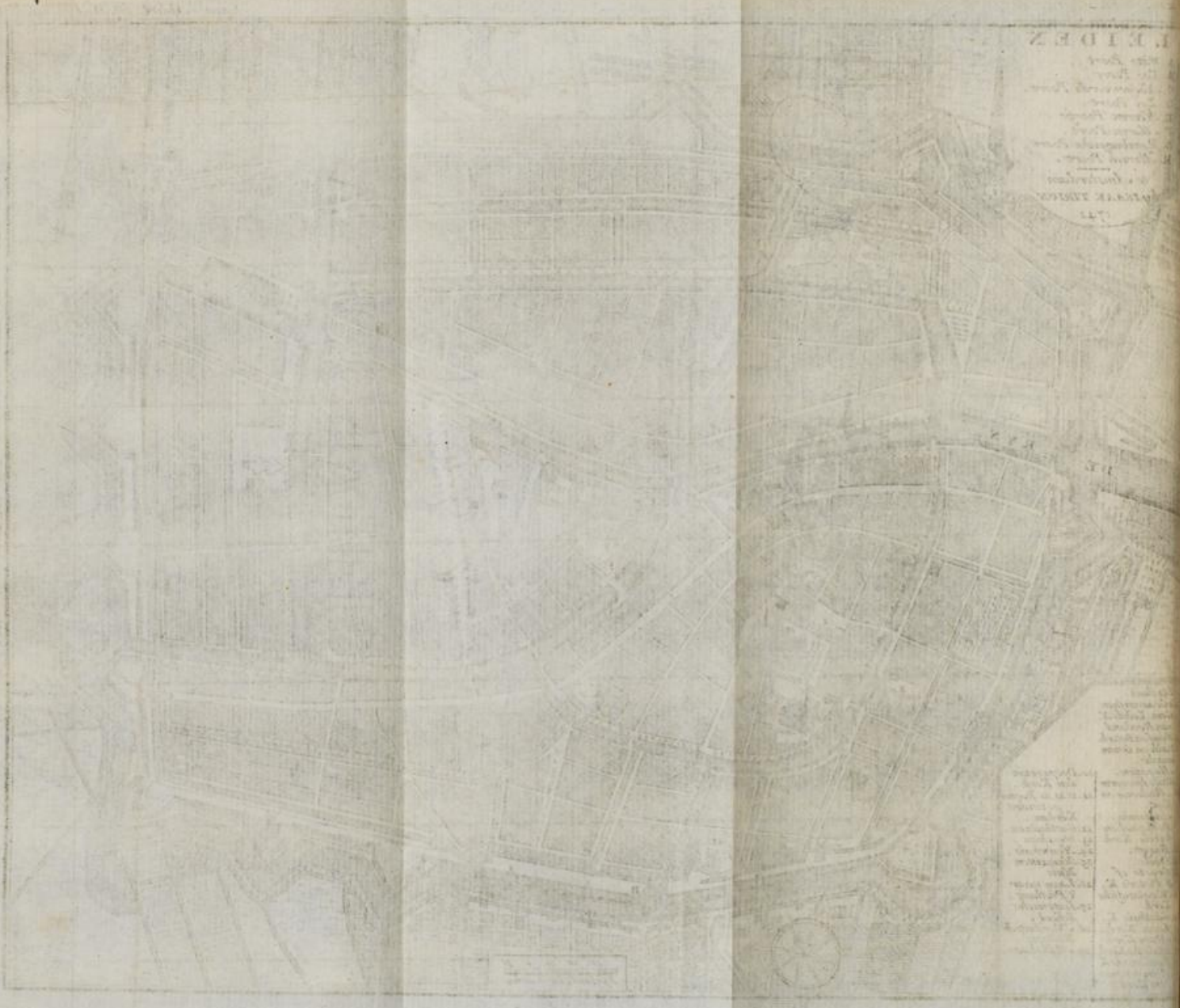

- 1. Stadhuis.
- 2. Graafvanden
- 3. Gm. Landk. K.
- van Ryndland.
- 4. Waag en Boterh.
- 5. Nieuw en Groen
- markt.
- 6. Hoogenpoort.
- 7. Stadh. Spinnery.
- 8. Academie en
- Tuin.
- 9. Anatomie.
- 10. Beekzaal en
- Engels. Kerk.
- 11. Burcht.
- 12. Doodt.
- 13. Groefte of
- S. Pieteris K.
- 14. Hooglandische
- Kerk.
- 15. Gasthuys K.
- 16. Loois Kerk.
- 17. Haro Kerk.
- 18. Nieuwe Kerk.
- 19. Remonstrant
- ten Kerk.

- 20. Dooptgezin
- den Kerk.
- 21. 22. 23. 24. Rynd
- gezin den
- Kerken.
- 25. Gasthuysen.
- 26. Woonhuys.
- 27. Koorhuys.
- 28. Kruisritten
- huys.
- 29. Laan naar
- de Posthuys.
- 30. Latynsche
- School.
- 31. 32. 33. 34. 35. 36.
- Nederlandsch
- Kollegie.
- 37. 38. 39. 40. 41.
- Nieuwebaan.

Ryndlandische Reeden

Die Stadt
 Düsseldorf
 von
 Johann Baptist
 Schmitt
 1794
 1795

Die Stadt
 Düsseldorf
 von
 Johann Baptist
 Schmitt
 1794
 1795

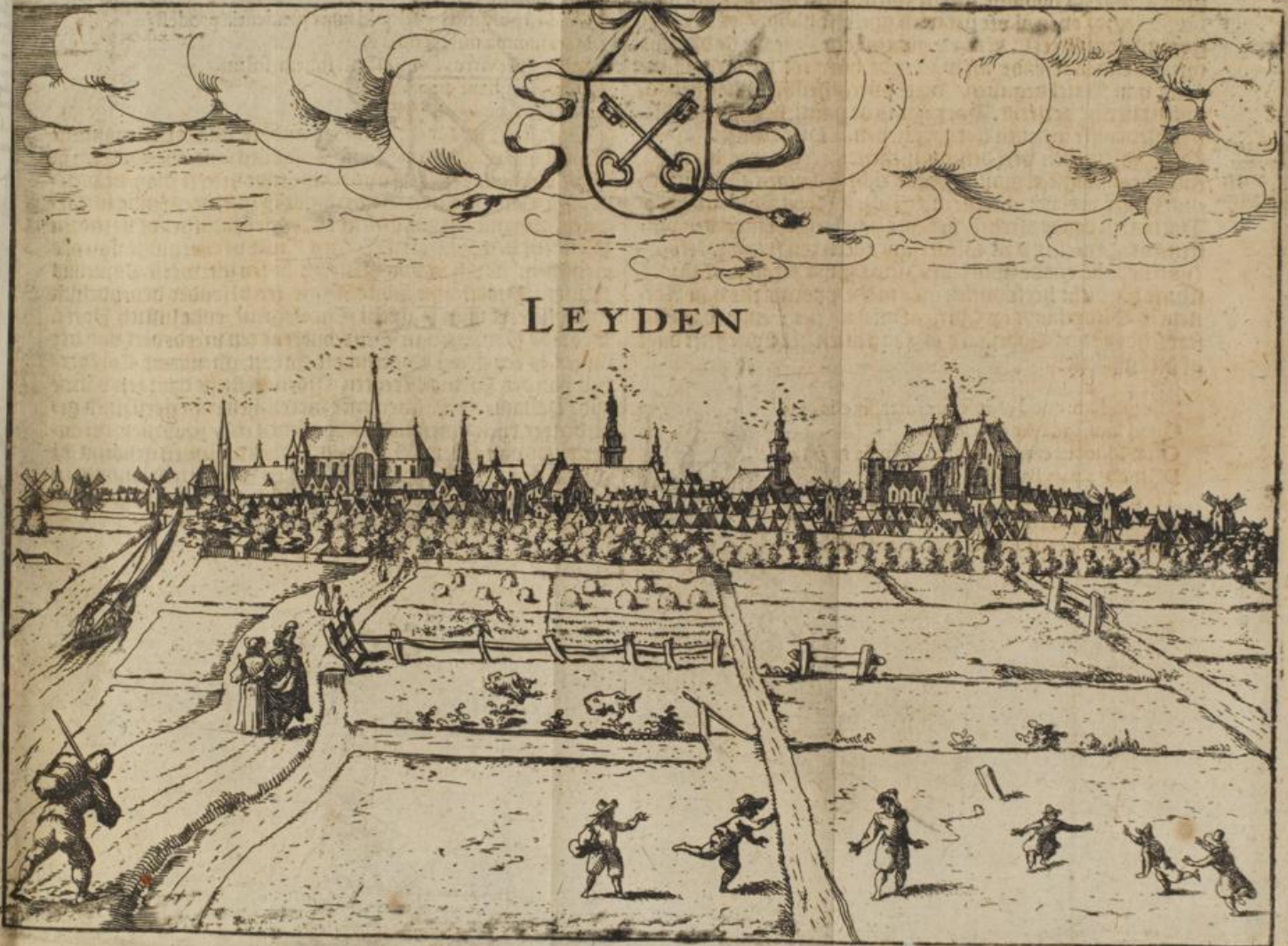
LIEBEN
Karte von
LIEBEN
1788
Verf. v. J. G. B. v. S.

Die Karte zeigt die Stadt Liebén mit ihren Mauern und Bastionen. Die Hauptstraßen sind durchgezogene Linien, die Nebenstraßen gestrichelte Linien. Die Gebäude sind durch feine Linien und Punkte dargestellt. Die runden Strukturen sind die Festungsanlagen. Die Karte ist in vier Quadranten eingeteilt.

proces/ende by vromisse werdt zijn lichaem opgegraven ende gherecht / eben al oft het noch gheleest hadde / ende al zijn goet gheconfiskeert. Ende aengaende de zyne die de dwalinghe bekenende ende affweerende haer tot de Religie der Stadt van Basal begaven / werdt vergiffenisse ende ghenade goedertierliche verleent. Daer nae is de gantsche Historie deser geschiedenisse in d'zuch uptghegheben. Hier teghen zijn uyt Delft ghesproten veel deuchdelijckende vermaerde mannen: ende nu onlangst Egidius Poete/ende Joannes Grammaticus. Maer veel vermaerder is geweest Joos Sasbout/groot Doctoor in beyde Rechten/verhoze van Keiser Karel den vijften/tot Cancellier van Gelderlandt: oock een fraey Poete/die (naechede de eynde zijns levens) selve zijn Epitaphie of Graefschijft ghedicht heeft/welck men in d'Opkerkerke van Aernem in Gelderlandt op zijn graf nu noch siet: ende want het seer schoon ende Godtsalich is/ soo heb ick het uytgeschijft daer af hier ghestelt:

Siste gradum: quod es, ipse fui, fortassis eris cras
Quod sum, cadaver putridum.
Olim Iodocus eram Sasbout: me misit in auras
Delft clara pars Batavie.
Ter denis patriæ causas decidimus annis,
Pars consili pars gloria.
Deinde, & pacatis Præses ius Cæsare Geldris

Dixi iubente Carolo!
Quid tituli? quid opes? quid nunc prudentia prodest?
Mors summa miscet inferis.
Sola manet virtus homini post funera, solam.
Dum vivis, hanc ama: Vale.

Delft heeft nu ter tijdt onder andere gheleerde mannen/ Arnout des voozsepden Joost Sasbouts sone/ ooc Doctoor in beyde Rechten/ een seer aensieneliche ende beleest man/ de welke oock Cancellier van Gelderlandt is gheweest: ende is naemaels overmidts zyne deucht ende gheschickthejdt verhozen President des Secreten Raedts / met verhoeringe van alle menschen. Oock is van Delft ghebozen gheweest Cornelius Musius/ Proost van Sinte Aghte/ een besonder deuchdelijck ende gheleert man / groot Theologien/ ende lustich Poete. Doozt de Poozten van Delft/ ontreat een vierdedeel van der mylen/ is een groot Convent oft Sticht/ gheuoemt Coninxvelt van der Pymoustreypen Orden/ gesicht dooz een van de oude Hollantsche Orden/ met wereltlijck ende geestelijck gebiedt/ seer rijck van inkomende goeden ende pzoenen/ tot onderhoudt van Edele Vrouwen/ Jonckvrouwen genoemt/ de welke/ soo verre zy gheen pzoessie en hebben gedaen/ mogen houwen ende trouwen/ nae haer beliefe: ende dit is waerelijck een edel ende eerweerdich Convent.

Aaa ij

BE-

Vermaerde
Mannen
uyt Delft
ghesproten.

proces / i jubente Carolo.
 de ghet d eituli? quid opes? quid nunc prudentia prodest?
 goet gh s summa miscet inferis.
 ghe bek manet virtus homini post funera, solam.
 fiadt v a vivis, hanc ama: Vale.
 goedert

Boemaerde
 Maemer
 upt Delft
 ghesproten.

geschiedt heeft nu ter tijdt onder andere gheleerde mannen/
 Delft Dit des boorzepden Joost Sasboutz sone/soo Doctoor in
 ende nu Rechten/ een seer aensienelijc ende beleefe man/ de welc-
 cus. Ma k Cancelier van Gelderlandt is gheweest: ende is nae
 Doctoor overmidts zyne deucht ende gheschickhepde verkozen
 sten/ tot rent des Secreten Raedts / met verhoeginge van alle
 (naechte) gen. Gock is van Delft ghebozen gheweest Cornelius
 schrijft gus/ Proost van Sinte Aghte/ een besonder deuchdelijck
 nem in gheleert man / groot Theologien/ ende lustich Poete.
 seer scho de Poozten van Delft/ ontrent een vierdedeel van der
 af hier g is een groot Convent oft Sticht/ gheuoemt Coninck-
 an der Premonstrepten Ouden/ gesicht door een van de
 Siste g Hollantsche Braven/ met wereltlijck ende geestelijck ge-
 Quod seer rijck van inkomende goeden ende probenen/ tot on-
 Olim ydt van Edele Vrouwen/ Jonckvrouwen genoeemt/ de
 Delft e/ soo verre zy gheen professie en hebben gedaen/ mogen
 uwen/ nae haer belieste : ende dit is waer
 Deindt en eni ende eerweerdich Convent.

Aaa ij

BE-

rodale

deleerde namme
ne noue begra-
teefte maake de
weestende in
cisterneprepara-
croeppan a
hetweert Con-
sonder draag-
ende in sinen
wierde de nam-
stheenen Con-
lichte Doop-
ende gelyck
de pypen van
jouwen gema-
dren gebou-
ende dit

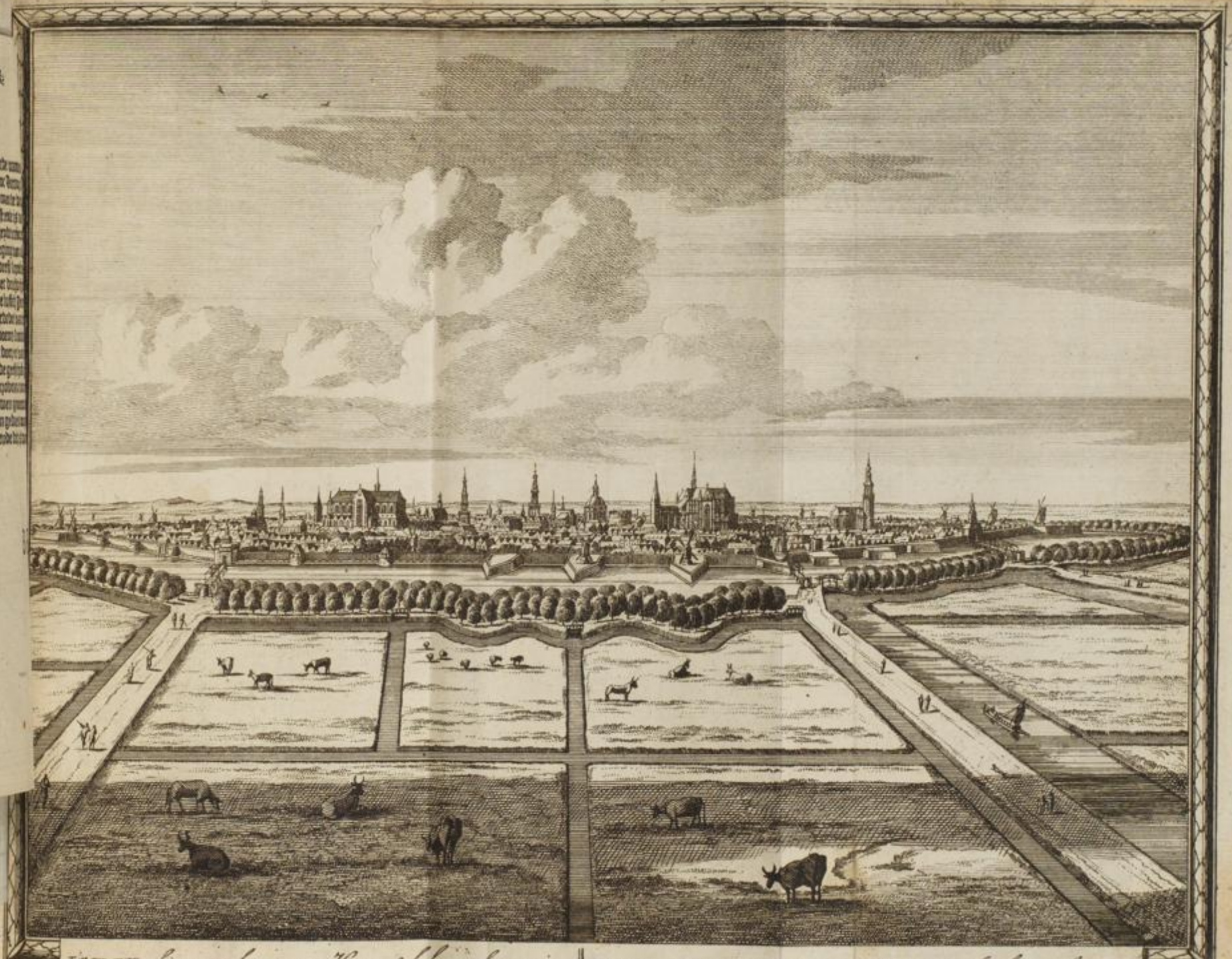

V.M. B. C. A. V. O. R. V. A. Academia sua
ns Rheni medium abrum.

Amst. C. P. 56

Dielefonte

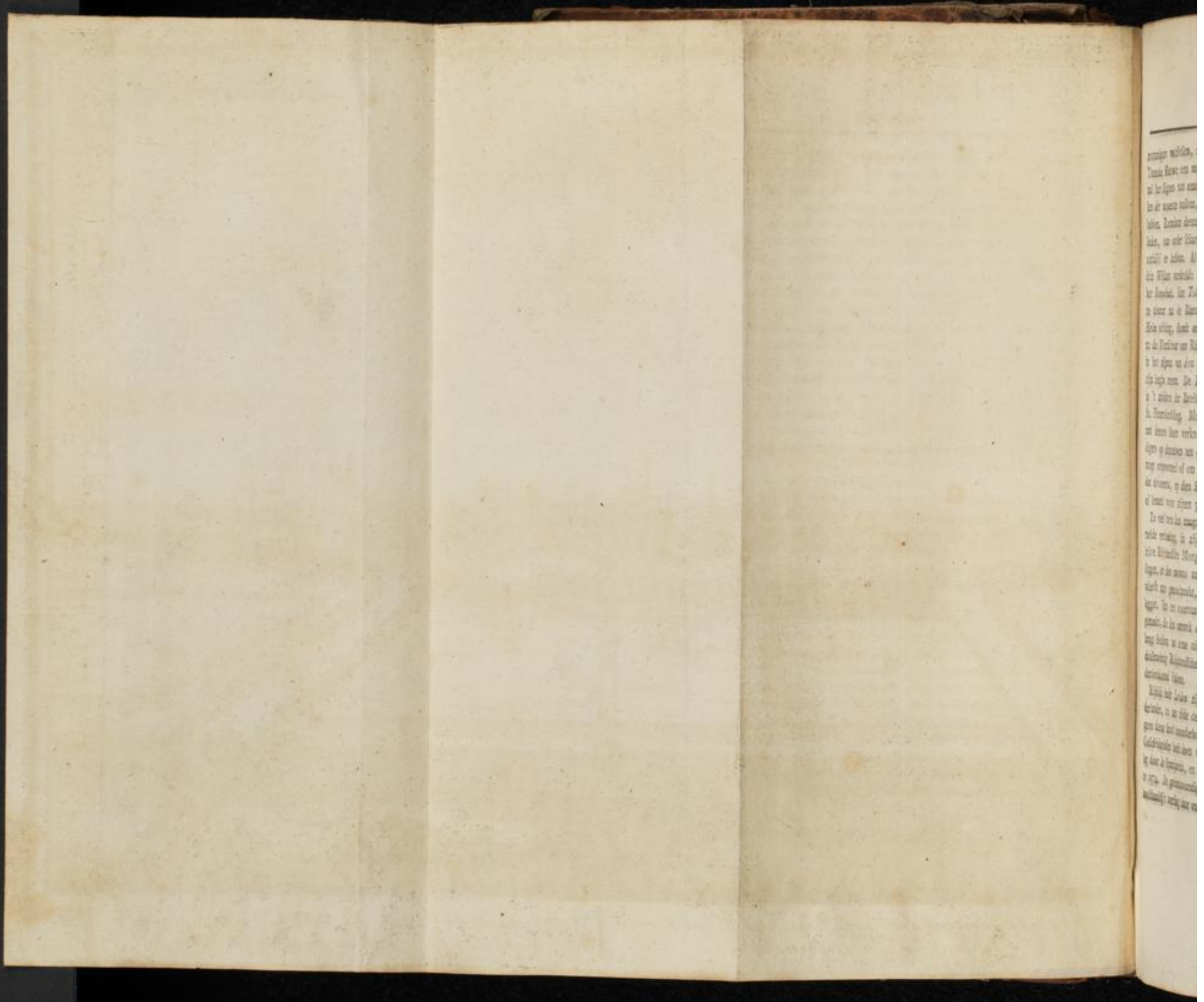
denia prode
 a solam.
 adete gherde van
 flooyt (nae nu
 te ende belet) ma
 te is ghetweert
 te gheschieder
 met betrouwen
 gebren ghetweert
 te em besoude
 elogien) ende
 streut een v
 Schijde ghes
 dan ghesicht
 overrijck ende
 geboen ende
 e. Jochts
 te m herden
 te blifste :
 Content.

LEIDEN, beremt door zyn Hooge Schole, gelegen in
 Hollant, op den verfloopten Ryn

LEIDA sive LUGDUNUM BATAVORUM, Academia sua
 celebris, occupans Rheni medium abscum.

Amst. 1717. 56

zwaaren wafelen, moet het
 Tweede Eeuw een aanwezen
 zij het figen van eenen Baug.
 In der woeste velden, den eert
 hebben. Rondom deezee vorrom
 leden, om niet fchar en fchar
 verlijft te hebben. Al vóór he
 die Wijzen verheld: die van
 het Dwaal: het Tolhuus ftond
 de alreer na te Blaauwe fteen
 Heko piling, ftond een de zij
 en de Vindhor van Rajjaland is
 in het figen van des Vindhor
 zijn hege reem De Blaauwe
 in 17 mieden der Drechtstret, en
 St. Pansierding. Maar ein d
 van deezee fteet verknogt. Ni
 ftegen op danden ten dood get
 nogt oppomd of om fchulden
 dat alreer, op dien Steen, di
 of kennet voor zinen perfoon o
 Zo vet ten kan naegaan, beide
 mede verling in zijnen om
 treve Rijnfide Morgens. Om
 fingen, en des omms van den L
 vintre ten gerozinkt, van tij
 leggen. In ten noorname verg
 gemakt, de ten omrek der Stad,
 lang deden in een ingebreidb
 oekening Rijnfide Morgens
 oerominkend fteen.

Rijkje hie Leiden zijn aande
 derinde, en ze vóór dieer Graue
 gen deezee had inonderheid een b
 Guldenduden hie doen verwerv
 ig door de fompje, en daar op 4
 te 1774. Je getuivandigheid dat
 hoelantje veeig dat van hier te

zomnigen vaststellen, moet het reeds omtrent het midden der Tweede Eeuwe een aanweezen gehad hebben. Naastdenkelijk zal het stigten van eenen Burgt, ter afweeringe van de invallen der woeste volken, den eersten grondslag der Stad geleid hebben. Rondom deezzen verzamelden zich Visschers en Landlieden, om onder schut en scherm der Burggraaven een veilig verblijf te hebben. Al vóór het Jaar 800 was de Stad in drie Wijken verdeeld: die van het *Tolhuis*, den *Herberg* en het *Bouwhuis*. Het *Tolhuis* stondt in de Breëstraat, ter plaatse alwaar nu de Blaauwe steen legt; de *Herberg*, daar de *Helm* uithing, stondt aan de zijde van het Stadshuis, alwaar nu de Vierschaar van Rhijnland is; het *Bouwhuis* vondt men in het afgaan van den Vischbrug, alwaar de Marsmanssteeg zijn begin neemt. De Blaauwe Steen, boven vermeld, legt in 't midden der Breëstraat, tuschen de Marsmans- en de St. Pieterskerksteeg. Meer dan één Voorregt was, van ouds, aan deezen Steen verknogt. Niet alleen wierden de misdadigers op denzelfen ten dood gebragt, maar ook geen Burger mogt ontpoorterd of om schulden bekommerd worden, zonder dat alvorens, op dien Steen, driemaal ware uitgeroepen, of iemand voor zijnen persoon of schulden borg wilde staan.

Zo veel men kan naagaan, besloeg *Leiden*, in de straks gemelde verdeeling, in zijnen omvang negenentwintig en eene halve Rhijnlandsche Morgens. Om den toeloop van Vreemdelingen, en den aanwas van den Lakenhandel, binnen *Leiden*, wierdt men genoodzaakt, van tijd tot tijd, de Stad uit te leggen. Van zes voornaame vergrootingen vindt men gewag gemaakt, die den omtrek der Stad, binnen haare muuren, gebragt hebben tot eene uitgebreidheid van ruim tweehonderd drieëntwintig Rhijnlandsche Morgens, op welke thans staan dertienduizend Huizen.

Rijkelijk hadt *Leiden* zijn aandeel in de beroerten der Nederlanden, zo ten tijde der Graaven als naderhand. Doch 't geen deezze Stad inzonderheid een beroemden naam in 's Lands Geschiedenissen heeft doen verwerven, is haar merkwaardig Beleg door de Spanjaards, en daar op gevolgd Ontzet, in den Jaare 1574. De gedenkwaardigheid des voorvals noopt ons, een hoofdzakelijk verslag daar van hier te herhaalen.

FRANCISCUS BALDEZ, Spaansche Bevelhebber, hadt, in 't laatst van October des Jaars 1573, het beleg om de Stad geflagen, doch in Maart des volgenden jaars, geenens kans ziende om in zijnen toelag te slaagen, hetzelve wederom opgebroken. Doch hij keerde eerlang te rug, om het Beleg te hervatten, op den zesentwintigsten Maj des zelfden Jaars 1574. Naa het ongelukkig sneuvelen van Meester ANDRIES ALLARTSZOON, in eenen uitval tegen de Spanjaards, aanvaardde het Krijgsbevel binnen de Stad Jonkheer JOAN VAN DER DOES, *Heer van Noordwijk*. Zo ijverig werkte de vijand van buiten, dat hij eerlang tweeënzestig Schanzen, klein en groot, in gereedheid hadt. Om de belegerden, door het doen van schoone beloften, tot overgave te bewegen, zondt men, van buiten, brief op brief in de Stad; die alleen beantwoord wierden met een stukje wit papier, zo 't scheen, doch waar op men, bij nader onderzoek, met flauwe inkt gefchreeven, deezen dichtregel las:

Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.

Door HOOFT vertaald:

„ De Vooghlaar, op bedriegen uit
„ Den Voghel lokt met zoete fluit.”

Ten deezen tijde zogten eenige uitgereide Leidsche Burgers, wien de hertred, door 't schielijk beleg, was afgesneeden, dertig Schuiten met Koorn na de Stad te voeren. Doch de wegwijzer, vooruit gezonden, om zekere Kade door te steeken, naa 't werk verrigt te hebben, leide zich bij 't gat tot slaaper neder, en was oorzaak dat de lijftogt gedeeltelijk in 's vijands handen viel; wien men, evenwel, kort daar naa, eenigen voorraad afhandig maakte. Om het overloopen tot de Spanjaards, waar toe zommigen, nu en dan, de lust bekreep, te keer te gaan, oeffende men de straffe der Vierendeelinge aan eenen dier onverlaaten, en hong de stukken aan de Poorten der Stad. Eene maand slegts hadt het Beleg geduurd, toen reeds de mondkost schraal omkwam. Naa het eerste beleg hadt men verzuimd, daar tegen te voorzien. Tot honderd en tien Lasten Koorn tel-

thebbet, land, die
eg om de stad
reinen haas ziele
rom opgebruik. De
leg te hervann, en
\$74. Na het
LLARTSOON, in
het Krijgsveed
, Heer van
dat hij eering
eendheid had
beloofden, en
brief op h
een stukje
nader onder
el las:

deijit swep.

d:

gen uit
ete fluit."

de Leidiche
was afgelen
ren. Doch
de door te
bij 't gar
zettelijk in
naa, eenigen
rot de Sp
kroop, te
nge aan een
ren der Stad
reeds de
dt men ver
Laren Kon

DEN

che Bevelhebber, die hij
het beleg om de stad
jaar, gaven hem een
ve waderen opgehoort.
e het beleg te hervaren, te
en jaar 1574. Na te
vrees ALLARTSON, te
vreesde het Krijgsbeleg
en 1573, Hier van het
buiten, die hij ontving
, in goedheid het
schoone bevelen, want
te baten, brief op het
eiden met een stoffe van
nen, hij weder ontrent
en dichtgepl las:

oren dan decripte avo

er veruuld:

op befragen uit
it met zote foit

te uitgevande Leilide be
ik beleg, was uitgevande
Sud te voeren. Doch te
rechter Kade door te
leide zich bij 't ge van
rijtrog gedeeltes in 'te
, het daar na, enige
overhoopen tot de lye
de last bekrloop, te be
Vinnobeelinge an een
van de Poorten der stad
mend, toen reeds de
te beleg hadt men ver
died en vica Laven kan

C. Falke. Amst. excudit.

HET ONTZEET VAN LEIJDEN. A^o 1574.

A. Falke. Amst. excudit.

de men vermitselend
 die de water op e
 trage n nu ppiere
 hoven: an de een
 Dit in der Perleed w
 an overaan; God
 draafje wett is 's
 dione, de lichte B
 ver Vigens Gable
 qua nu, de is, en d
 hiden. In d'over v
 ne die brenst, de
 punt an de onnemen
 wett te stalen dera
 optone klak, ma
 en dagliche verindere
 ligen ne lang worden
 eeny optreven, b
 wa ajdende, ne bevo
 dante die o fiekere,
 de 't hup ne d'gouwe
 weg, o wett der A
 Eland, en ne sijne V
 gijne maie ne wetticheit
 wett gubel, de over
 De maie ne og nie
 broek o' wett met. Van
 here o' wettoneg Ple
 vinen, maie de ester
 lange o' d'ne, l'epen
 fije, in de wettolagen
 en de wett ne hoven. O
 hiden, met d'gouwe
 wett, o' d' wettolagen
 een d'wettoneg door d
 wett, o' an die wettol
 die. Dit wettolagen b
 en wettolagen, 't wett

A. Fokke. inv. et fecit 1770.

A. Fokke. Simonsz. excudit.

de men vereenlijken
 doch de makers op
 meene en ook papie
 buites an de eene
 Di in der Vriheid w
 men graver jens; God
 flooclijne wurdte is 't
 ditzamer, de Leiliche T
 voor Vignette schelder
 gus moe, en s, om d
 hebben. Het dooven v
 van eken Spriet, dat
 pree me de succemend
 woede en wrolden dem
 gestomn klijng, mos
 en daglijche verniderit
 finger ter lang worden.
 slange onporeeven, t
 wa opdenen, ter bevor
 dunnor air u heeken,
 is 't begin van Augustus
 vang, in midde den A
 leelich, in men zijne V
 gared mite in weulicheit
 wurdte pouden, de overit
 De man was nog niet t
 brood d'ruid meer. Van
 deen a succzewentig Pas
 wienet omig eit eeter
 bouge in liden, soegen e
 Eyre. In den megelangen t
 en des vrid in liden, d
 helde, een larpnester
 swart, de lantmijche em
 een lantmijche vrag door d
 lanten, en van vier oorden
 les. Di succzewentig b
 een merret klagen, 't well

de men veertienduizend eeters. Elk hunner wierdt op een half, doch de waakers op een geheel pond brood gesteld. Men muntte nu ook papieren geld, van achtentwintig en veertien stuivers; aan de eene zijde las men: *HÆC LIBERTATIS ERGO; Dit om der Vrijheid wille*; aan de andere zijde: *URBEM LEIDAM SERVET DEUS; God behoede de Stad Leiden*. Eene aanspottelijke waarheid is 't, voor den naazaat, dat zommige Predikanten, de Leidſche Regeering, om het eerste Opschrift, voor Vrijgeesten ſcheldende, niet *LIBERTATIS*, maar *RELIGIONIS ERGO*, dat is, *om des Godsdienſts wille*, wilden geſteld hebben. Het uitlooven van eene ſomme gelds, voor 't hoofd van elken Spanjaerd, dat binnen de Stad gebragt wierdt, ge- paard met de toeneemende woede der bezettingen, deedt de woede tot uitvallen dermaate toeneemen, dat men het, bij openbaaren klokslag, moest verbieden. Gebrek aan toevoer en dagelijksche vermindering deedt het den benaauwde Stedelingen zeer bang worden. Dit den Staaten en den Prinſe van ORANJE aangefchreeven, bewoog hen, daar alle ander middel was afgeſneeden, ter bevordering van het Ontzet, dijken en dammen door te ſteeken, en het Land bevaarbaar te maaken. In 't begin van Augustus maakte men hier mede eenen aan- vang, en ontboodt den Admiraal LODEWYK VAN BOYZOT uit Zeeland, om met zijne Vloot te naderen. Brood- en ander gebrek maakte nu wenshelijk, 't geen anders voor eenen ramp wordt gehouden, de overſtrooming der vrugtbare Weilanden. De maand was nog niet ten einde, of men hadt 'er geen brood of zuivel meer. Van de driehonderd vijfentachtig Run- deren en zesenzeventig Paerden, welke in September geſlagt wierden, ontving elk eeter een half pond 's daags. Om den honger te ſtillen, ſloegen eenigen daarenboven de Huiden te lijve. Om den neergeslagen moed der Burgerije op te beuren, en den vijand van buiten, door ſchijn van vreugde, te mis- leiden, deedt Burgemeester PIETER ADRIAANSZON VAN DER WERF, de ſtandvaſtigſte en moedigſte in de Wethouderschap, een ſtaatlijken optogt door de Stad, verzeld van Stads Muzi- kanten, en aan vier oorden van dezelve de Schalmeijen ſtee- ken. Dit niettegenſtaande beſpeurde men, ginds en elders, een morrend klaagen, 't welk gevoed wierdt door Brieven van

buiten, waar in men beweerde, de onmogelijkheid van het zo hoog wasden des waters, dat de Vloot over 't Land zou kunnen naderen. Tot den honger floeg de Pest, die te gader, binnen weinige weeken, zesduizend menschen ten grave sleeten. Een aantal Burgers, aan Burgemeester VAN DER WERF, met bitze woorden, hunnen nood klaagende, ontvongen dit moedig bescheid: „Ik, lieve Medeburgers, heb eenen Eed „gedaan, en vertrouwen den veeleener van alle goede gaaven „toe, dat hij mij in standvastigheid gesterkt zal houden, om „denzelven waardiglijk te betragten. Ik weet dat mij eens „te sterven staat, en geen keur daar van, als 't zo weezen „moet, of gij 't mij, of de vijand doe. Dus, zo gij met „mijn dood beholpen zijt, slaat hand aan dit lichaam; slijdt „het aan stukken, en deelt ze om, zo wijd als 't strekken „mag; ik ben des getroost.” Met schaamte droopen, op die moedige en godvrugtige taale, de klaagers af, en schepten, ter verdeediging der Stad, daar uit nieuwen moed; die voorts gesterkt wierdt door de zwakke kunne, welke, schennis haarer eere van de Spaansche wulpsheid vreezende, haare bedgenooten of bloedverwanten, tot weeringe van dit kwaad, eene koene driestheid inblaasde. Zo hoog klom, bij veelen, de onverzandtheid, dat zij van zich lieten gaan, indien 't 'er toe kwam, liever den slinker arm te zullen opeeten, om met den regter te vegten, ja de Stad in koolen te leggen, dan zich aan den Spaanschen dwingeland over te geeven. Eenige hoope schepte men, in deezen benarden toestand, uit het opsteeken van den Noordwesten wind, op den achttienden September; hij deedt het water zo hoog klimmen, dat boyzot, met zijne Vloot, tot de Noord-A naderde: verder konde hij 't niet brengen, omdat het water thans ophieldt met rijzen. Duiven, hebbende briefjes aan haare pooten, dienden thans tot Boden, na en uit het Staatsche Leger, ter overbrenginge van wederzijdsche tijdingen. Onder dit alles klom de nood der Stad tot eene moedbeneemende hoogte. Meenig een hadt in zeven weeken geen brood geproefd. Lieden van aanzien aten nu zo gretig het Paerden- als voormaals Kalfs- of Schaa-penvleesch. Juffers deeden haare Schoothondtjes slagten en opdischen. Rekels en Katten waren Wildbraad bij den geme-

mee-

meenen Man. Zommigen behoïpen zich met gekapte Huiden, of Wortelen in Karnemelk gebrokt; anderen raapten vellen van drooge schollen uit den drek, en knabbelden 'er aan. Schamele Vrouwen, hurkende op de Mesthoopen, zогten na beenderen, daar nog eenig voedzel aan scheen. Toen men nog vleesch hadt, vervoegden zich de Jongens ter plaatze alwaar het wierdt uitgedeeld, om op te pasfen, of 'er een stukje viel, en sloegen 't raauw na binnen. Geronnen bloed fchepte men uit flinkgooten, en florpte het op. Gelijk behoefte list zoekt, nam men de proef van anders verworpen groen. Wijngaartsloof, met zout en flifzel gemengd, diende tot geen onfmaaklijk geregt. Bladeren van Peereboomen wierden op onderscheidene wijzen opgedifcht. De Kraamvrouwen moesten zich met een vierendeel van een Tweebak 'sdaags behelpen. Zwangere Vrouwen flonken van gebrek, en de vrugt verteerde haar bijkans in 't Lichaam. Zuigelingen gaven zomtijds den geest, onder het trekken aan de ledige borren. Bij wijlen vindt men 't kind in Moeders armen, te gader dood leggen. Een pond Boter, als 't te bekoomen was, goldt vijftien, en pint Melk vier, een Eij twee, een Wortel een, een Peer of Appel anderhalven fluver. Voor een zak Tarwe boodt men honderd guldens. Tot de verflindinge van menfchen, uit zulk een gebrek ontflaan, floeg die der Pest. Van wegen het knikken der knieën, onder de uitgemergelde lichaamen, hadden de leevenden naauwlijks kragts genoeg, om de dooden ten grave te draagen. Bij de thufkomst van de wagt, vonden zomtijds de Burgers hunne waardfte panden dood ter aarde leggen. Het waaken viel den uitgemergelde Burgeren ten uiterften bezwaarlijk. De Posten, op welke men 'er tien plagt te zetten, wierden nu door vijf, vier en drie bewaakt. Hoewel zijner trouwe bewust, moest een der Burgemeesteren den hoon verduuren, dat, in zekeren nacht, eenige Burgers eenen geflorvenen voor zijne deur nederleiden, om hem flilzwijgende te verwijten, dat hij 'er de oorzaak van was, en raad hadt te fchaffen. In deezen uiterften nood, toen de vijand den benaauwde Leidennaren toeduwde: *Eerder zou men de Starren met de hand bereiken, dan de Stad uit de hunne breeken*, en terwijl men, dag aan dag, in plegtige

rije Bedestonden, den hemel om redding aanriep, stak 'er, op den eersten October, met springvloed, een storm uit het Noordwest op, die het water het Land in joeg; en voorts acht freeken Zuidwaarts schietende, den Vlootelingen, in stede van negen, welke ze dus lang gepeild hadden, achtentwintig duimen waters toedreef. Deeze gelegenheid nam men te baate, om den Kerkweg te naderen, dien de vijand vast bezet hieldt. Doch het wasfend water hadt deezen, van schrik bevangen, van daar doen vlugten. Zo deedt hij ook uit den Schans te Lammen, welken de Admiraal boyzot van zins was, te doen beschieten. Zijne vlugt wierdt aangezet, door het inforten, in den nacht tusfchen den tweeden en derden October, van een gedeelte van den Leidfchen Wal, ter lengte van zesentwintig Roeden. Het gedruis daar van, bij den Spanjaard opgenomen voor eenen uitval der Stedelingen, deedt hem zijnen aftogt verhaasten. Hoe zeer in ftilte gefchied, was, egter, de hertred opgemerkt door een Knaapje, 't welk, fttaande op den Wal, het uittrekken en niet wederkeeren van brandende Louten uit den Schans hebbende opgemerkt, 's vijands aftogt daar uit afleidde. Om een loon van zes guldens, floeg hij, met het aanbreeken van den dag, op weg, om de waarheid te onderzoeken. Het wuiven met den hoed was het zein van de juistheid zijner redekavelinge. Zekerheids halve zondt men hem eenen Man naa; die, met een springpols der Vloote genaderd zijnde, den bezetelingen allen twijfel benam. Nu spoedde zich de Vloot na de Stad, en kwam 'er, op Zondag morgen, den derden van October, ten acht ure binnen. Onuitspreekelijk was aldaar de blijdfchap. Graften, Straaten en Steegen weergalmden van 't vreugdegefchal: *Leiden is ontzet! Gode lof in der Eeuwigheid!* Bij troepen streefde de uitgehongerde Gemeente na den Vlietbrug, de plaats, alwaar de Voorraadfchepen door de Veste fchooten. Brood, haring, kaas en andere fpijzen, door het Bootsvolk onder den hoop geworpen, wierden greetig opgevangen, te lijve geflagen, of huiswaarts gedraagen. Om 't eerst aan de beurt te zijn, in het ontvangen, fprongen 'er veelen in 't water, om na de Schepen te zwemmen. Door gulzigheid in het na binnen flaan, verflikten 'er in de fpijze, of overlaadden daar mede de Maage. Weshalven de Regeering genoodzaakt was,

op

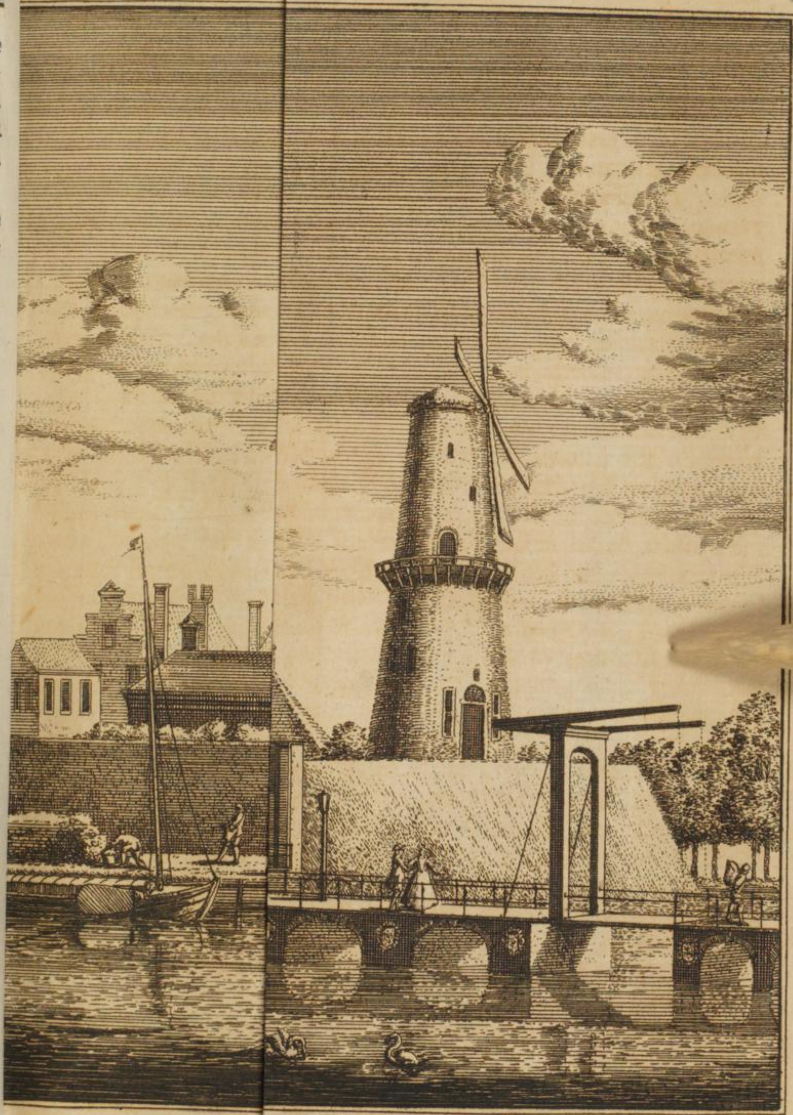
op het bergen en uitdeelen der eetwaaren orde te schaffen. Kort na hunne aankomst traden de Bevelhebbers der Vloot aan land, en, gevolgd van Regenten en Burgers, namen gang na de Kerk, om den Almagtigen te danken voor de toegebrachte uitreddinge. „ Daar (schrijft Hooft) finolten de gemoeden „ in hun' eighe vuurigheid, en was de beweeghnis zoo wel- „ digh, dat de harten van vrolijkheit, de ooghen van traanen „ ooverliepen, en de fleur van den zang der psalmen deden „ haaperen.” Der optekeninge niet onwaardig is het, dat eenige Leidenaars, het huis, van de Spaansche Veldheer BALDEZ, te *Leiderdorp*, zijnen intrek gehad hadt, naa deszelfs vertrek doorzoekende, aldaar eene tekening van de Stad en 't Beleg van *Leiden* vonden, en met zijne eigen hand, in kwaad Latijn, daar onder geschreeven, kort vóór zijnen aftogt: *Vale Civitas, valete Castellum parvi; qui relecti estis propter aquam, et non propter vim inimicorum:* Dat is; *Vaar wel Stad, vaart wel kleine Kasteelen; die verlaaten zijt om het water, en niet om het geweld der vijanden.* Straks naa het vertrek der Spanjaarden, nam de Vroedschap het besluit, tot het jaarlijksch vieren van het merkwaardig Ontzet, door het houden van een plegtigen Gedenkdag. Om een blijk te geven van 't genoegen over betoonde trouwe en standvastigheid, gaven 's Lands Staaten aan die van *Leiden* de keuze, tuschen ontlasting van Tollen voor een goed getal jaaren en het oprichten eener Akademie. Wijslijk namen ze het laatste aanbod aan. Zints het altoos gedenkwaardig Beleg en Ontzet van *Leiden*, levert de Historie der Stad bijkans geene bijzonderheden op, dan die zij met de overige Steden van 't Gewest gemeen hadt. Tot eene meer bijzondere beschrijving zullen wij daarom nu overgaan.

Leiden, in het hart van Zuidholland, meer bepaaldelijk in het vette Rhijnland, Hollands oogelij, gelegen, legt tweeëntwintighonderd en zestig Roeden van de Noordzee, drie uren van *Delft* en den *Hage*, vijf van *Haarlem*, *Gouda* en *Rotterdam*, zeven van *Amsterdam*, en acht uren van *Dordrecht* en *Gouda*. De Rhijn, een weinig binnen de Wittepoort, zich in twee Armen verdeeld hebbende, die zich vervolgens wederom vereenigen, verlaat de Stad bij de Zijlpoort. Daaren-

boven ontvangt zij de wateren van de Zijl, de Vliet, de Mare en de Does, allen bevaarbare watertjes. In den omtrek ziet men eene tallooze menigte Luthoven en Tuinen, en nog verder onfchatbaare Weilanden, leverende de alom vermaarde smaaklijke Leidfche Boter. Acht Poorten heeft de Stad: de Wittepoort, de Koepoort, de Hoogewoerdsport, de Zijlpoort, het Heerepoortje, de Marepoort, de Rhijnsburgerpoort en de Morschpoort: zommige van deeze zijn fraaie gebouwen. Voor omtrent vijftig jaaren begrootte men het getal der inwooneren op ongeveer zeventig duizend. Door het verval van den Lakenhandel zal het, zints dien tijd, merkelyk gedund zijn. Men heeft de Stad verdeeld in zevenentwintig Wijken, hier *Bonnen* genoemd; drie of vier *Bonmeesters* staan over ieder van dezelve. Tot het houden van Markten, heeft men 'er verscheiden ruime Pleinen. Boven die van alle andere Nederlandfche Steden, munt de Leidfche Vischmarkt uit, door eene fraaie Fontein; het water, in den Burgt opgepompt, wordt langs Buizen, onder de nabuurige Huizen en den Rhijn heepen, derwaarts geleid. Naa het slegten van verscheiden aanzienlijke gebouwen, welke men certijds binnen *Leiden* vondt, als het *Huis te Lockhorst*, het *Prinsenhof*, verscheiden Gasthuizen en eene reeks van Kloosters en Konventen, praaft nog heden de Stad met veele pragtige gestigten. De voornaamste van deeze zullen wij optellen en kortelyk beschrijven.

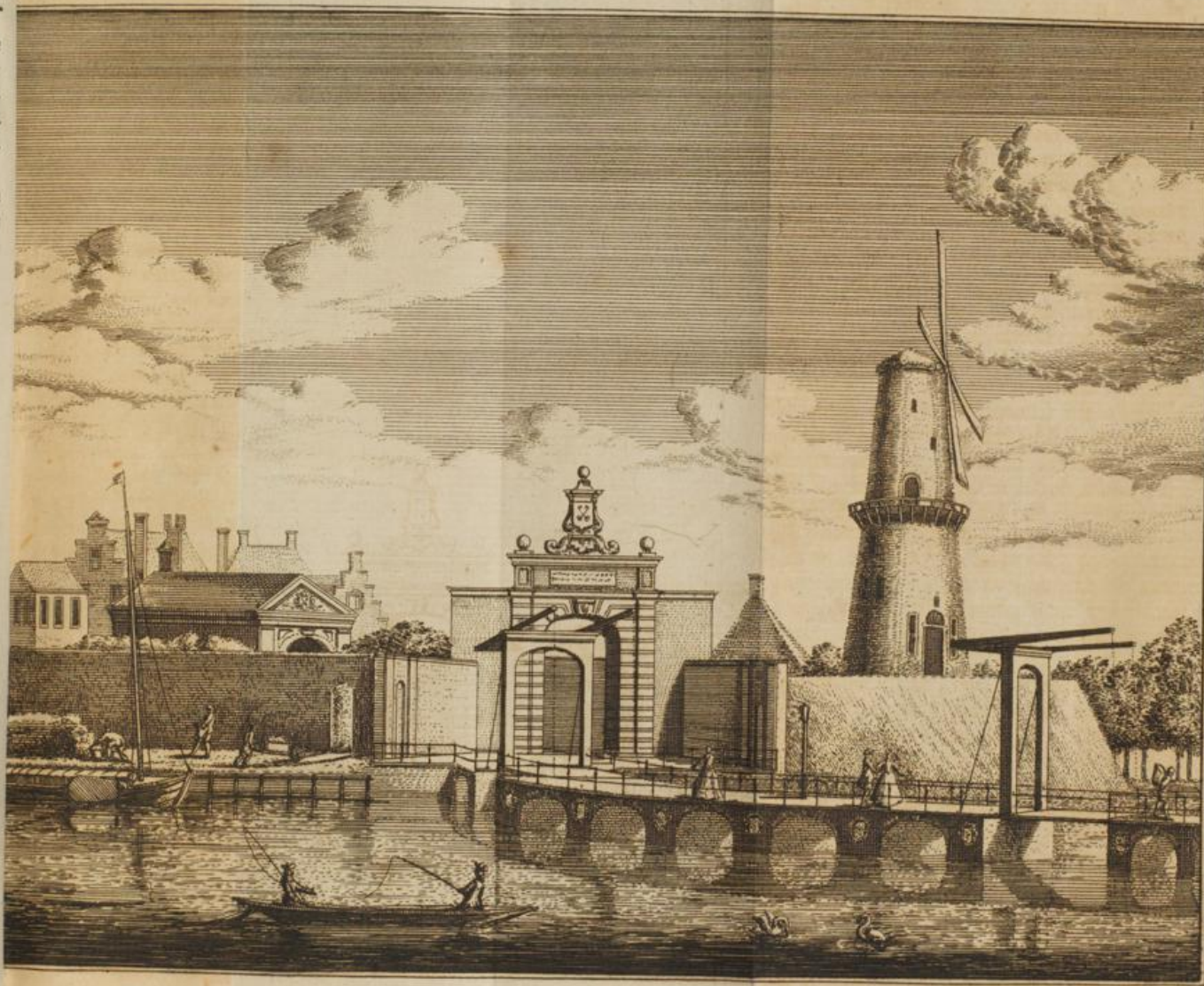
Vier Kerken, ten dienste der Hervormden, heeft men binnen *Leiden*. De eerste in rang is de *St. Pieterskerk*; zij staat in de oude Stad, op een ruim Plein, op 't welk verscheiden Straaten uitloopen. De tijd haarer stigtinge schijnt te moeten gesteld worden in het begin der Twaalfde Eeuwe. Immers leest men, in zeker geschrift, welk voor echt wordt gehouden, dat haare Inwijding voorviel op Zondag naa onzer Lieve Vrouwe geboorte van den Jaare 1121. Welcer pronkte de Kerk met een Toren, hoog eenendertig en eene halve Roede, of driehonderdvierentachtig Voeten. Voor de Zeelieden diende hij tot eene Landverkenninge, op een verren afstand. Het gevaarte stortte neder, in den Jaare 1512. Thans ziet men 'er slechts een klein spitsje, 't welk ten Dake uitsteekt. De Kerk, zijnde een kruisgebouw, rust op vierentwintig Zuilen, in den omvang twaalf

voe-

Mü de la Porte blande witte Poort.

Mare
 & hier
 g ver
 fmsch
 Wite
 n, her
 en die
 Voor
 oneres
 en La
 Men
 Voren
 besch
 bricht
 e Sa
 Fan
 Mo
 de ge
 Hout
 een
 Sal
 wien
 innen
 er in
 sta
 feld
 ren,
 sare
 oot
 To
 en
 een
 vrie
 lita
 is
 af
 os

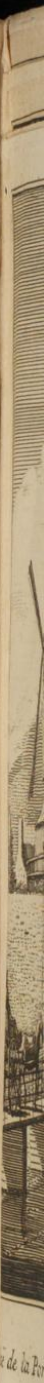
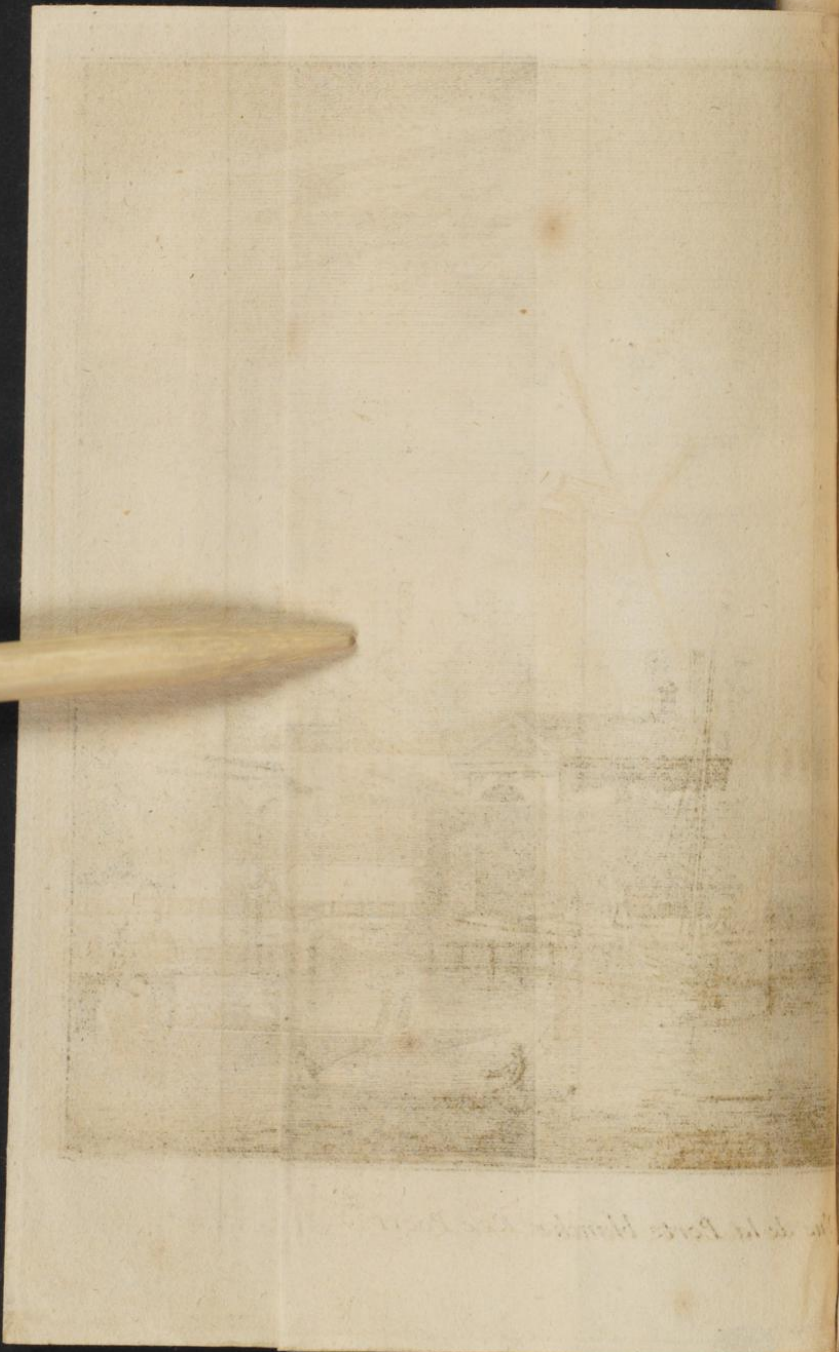
Vue de la Porte blanche.

Gezicht van de witte Poort.

1771

1771

Vuë de la Porte de y Koe Poort.

Vuë de la Porte de Vache.

| Gezicht van de Koe Poort.

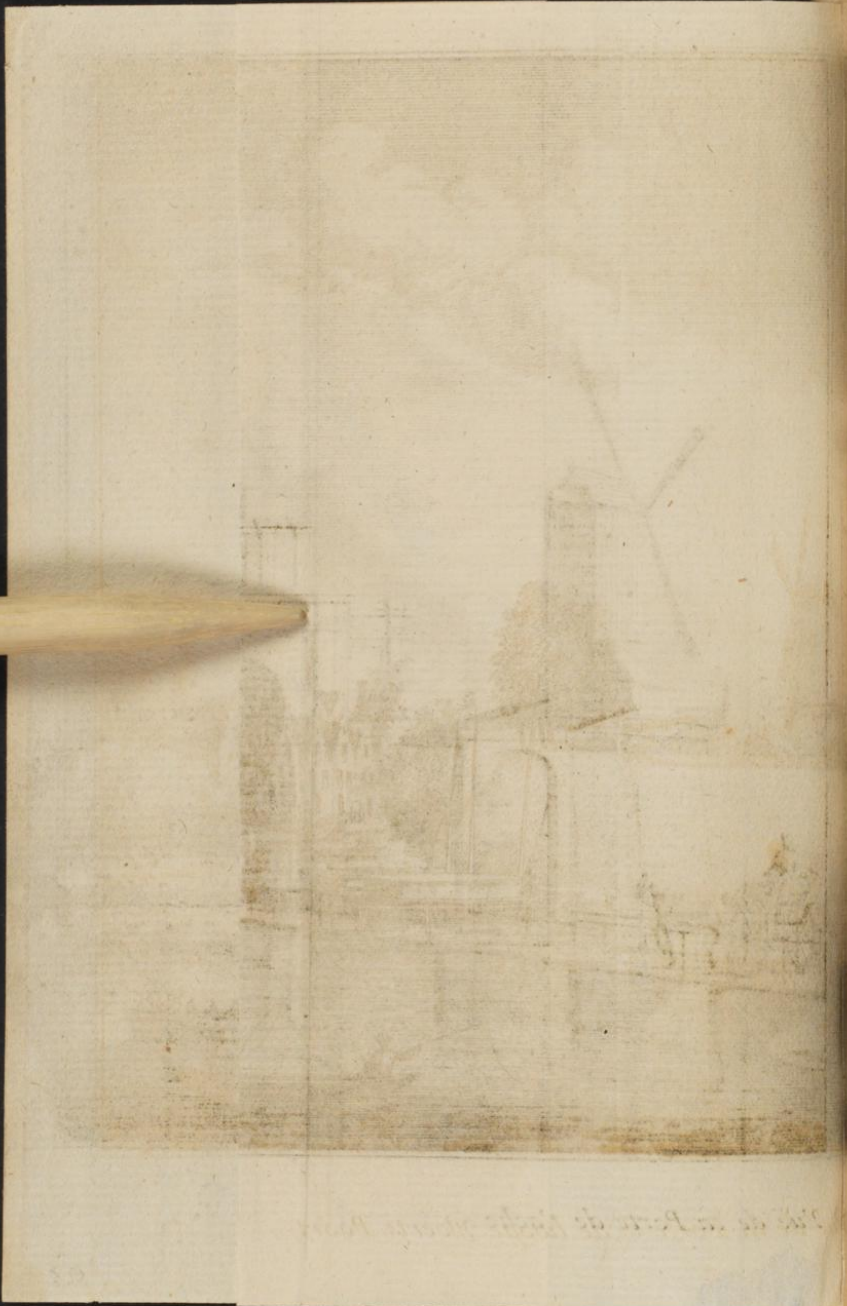

Von der Kirche zu St. Maria

in der Stadt zu Düsseldorf

la Porte

1782. In der Gegend von ...

la Porte

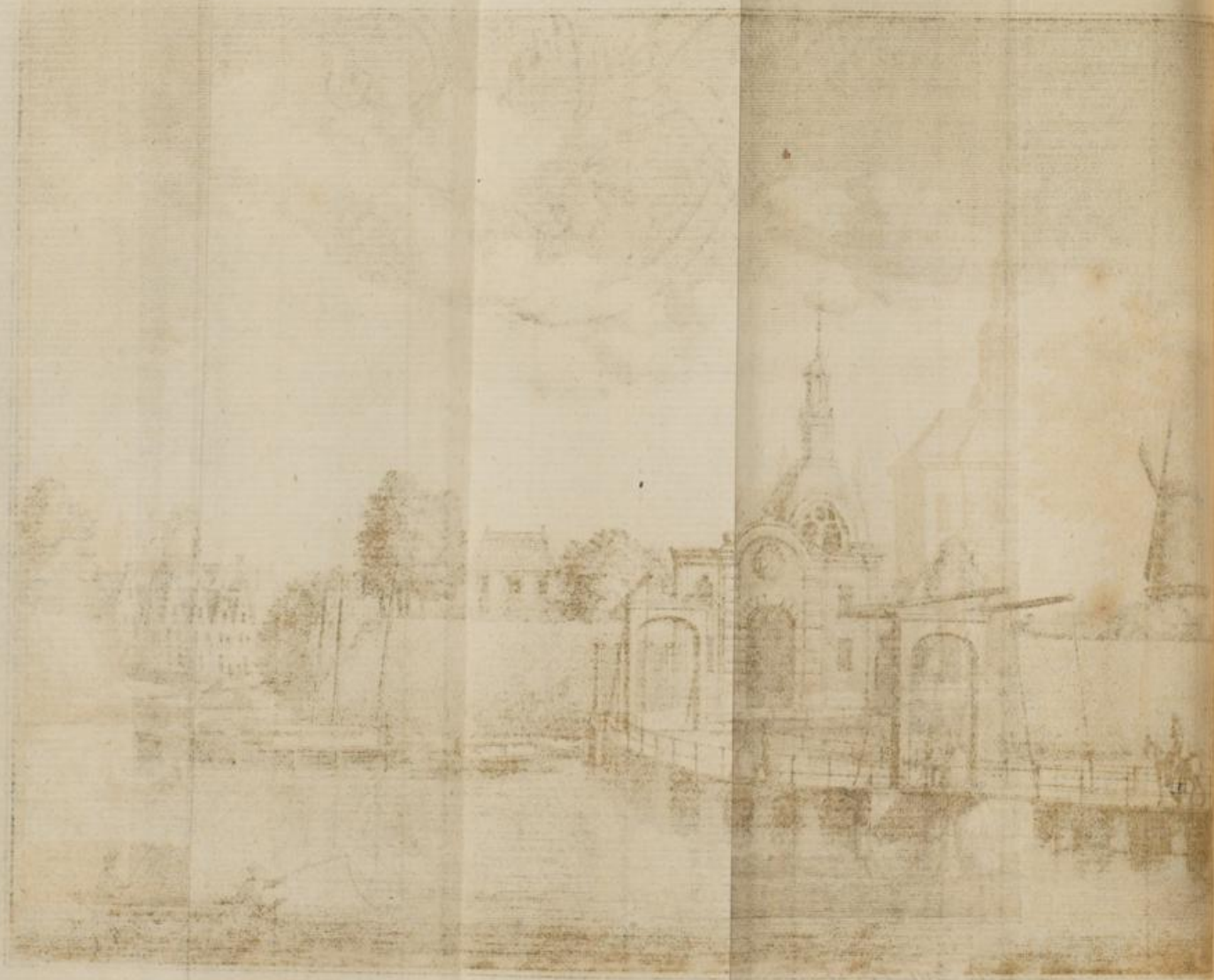

Vue de la Porte de de hooge Woerts Poort.

Vue de la Porte du hooge Woert.

|| *Gezigt van de hooge Woerts Poort.*

Die Ansicht von der Kirche St. Agathe

Die Ansicht von der Kirche St. Agathe

127

View of the Church of St. Peter and St. Paul

13

Vüe de la Portn de Zyl Poort.

Vüe de la Porte de Zyl.

|| Gezigt van de Zyl Poort.

Die Kirche von St. Peter

Die Kirche von St. Peter

in der im Jahre 1711

ve du Rhin près den Rhyn aan de Zyl-brug.

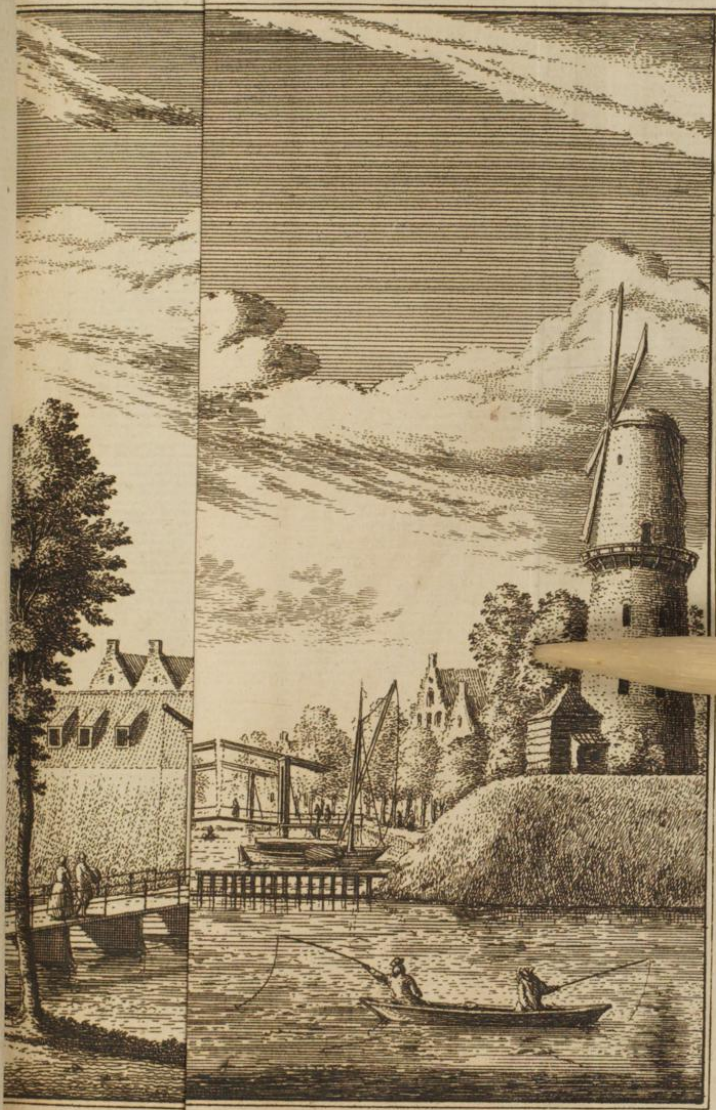

Vue du Rhin près du Pont nommé de Zyl-brug. || Gesigt langs den Rhyn aan de Zyl-brug.

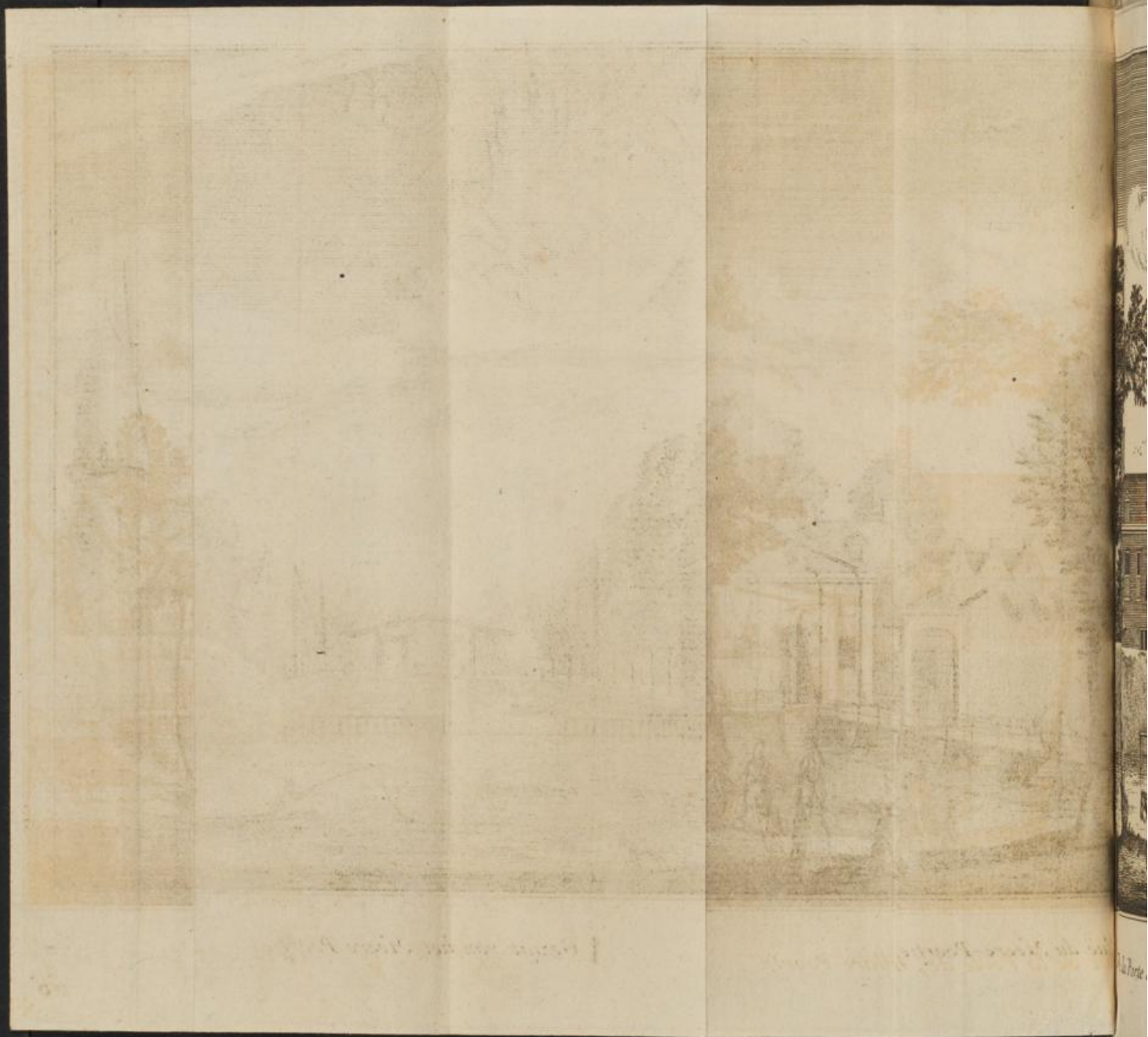

Vue du Heere-het Heere Poortje.

Vue du Heere-Poortje.

|| *Gezigt van het Heere Poortje.*

vue de la Porte de Mare Poort.

Vue de la Porte de Mare.

Gezigt van de Mare Poort.

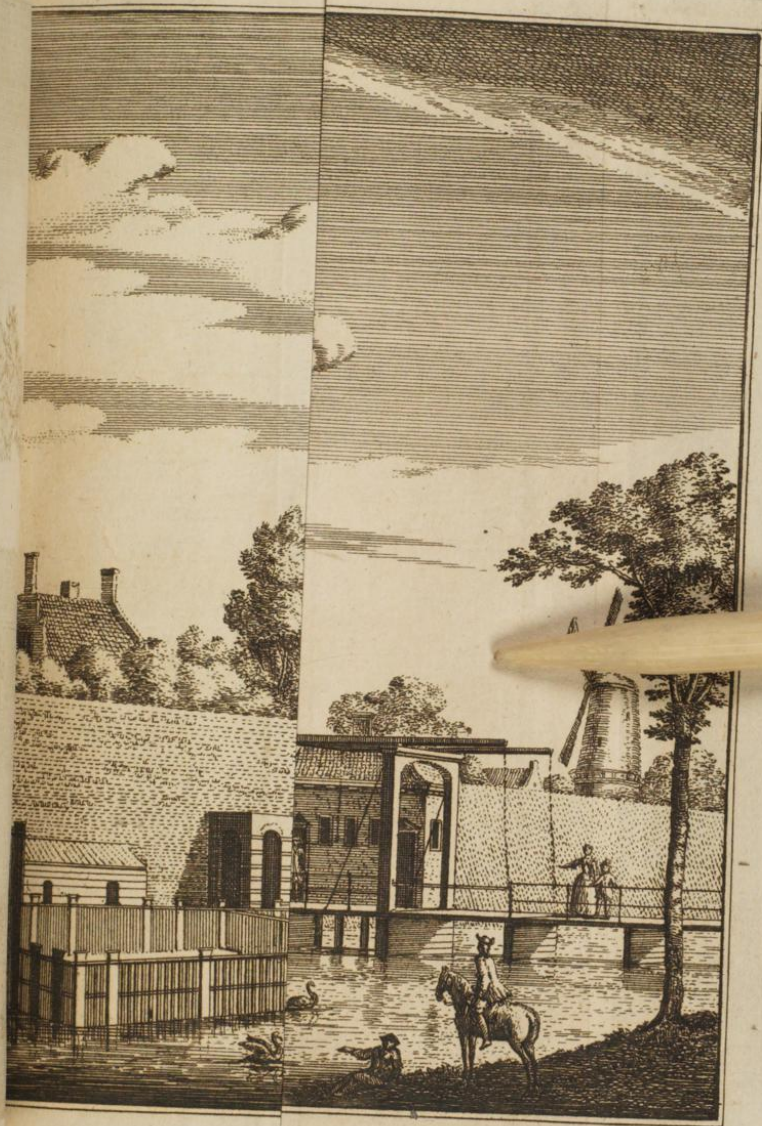
Faint, illegible handwritten text or a title, possibly in German, located at the bottom of the drawing area.

Faint, illegible handwritten text, possibly a title or description of the scene.

la Zarte

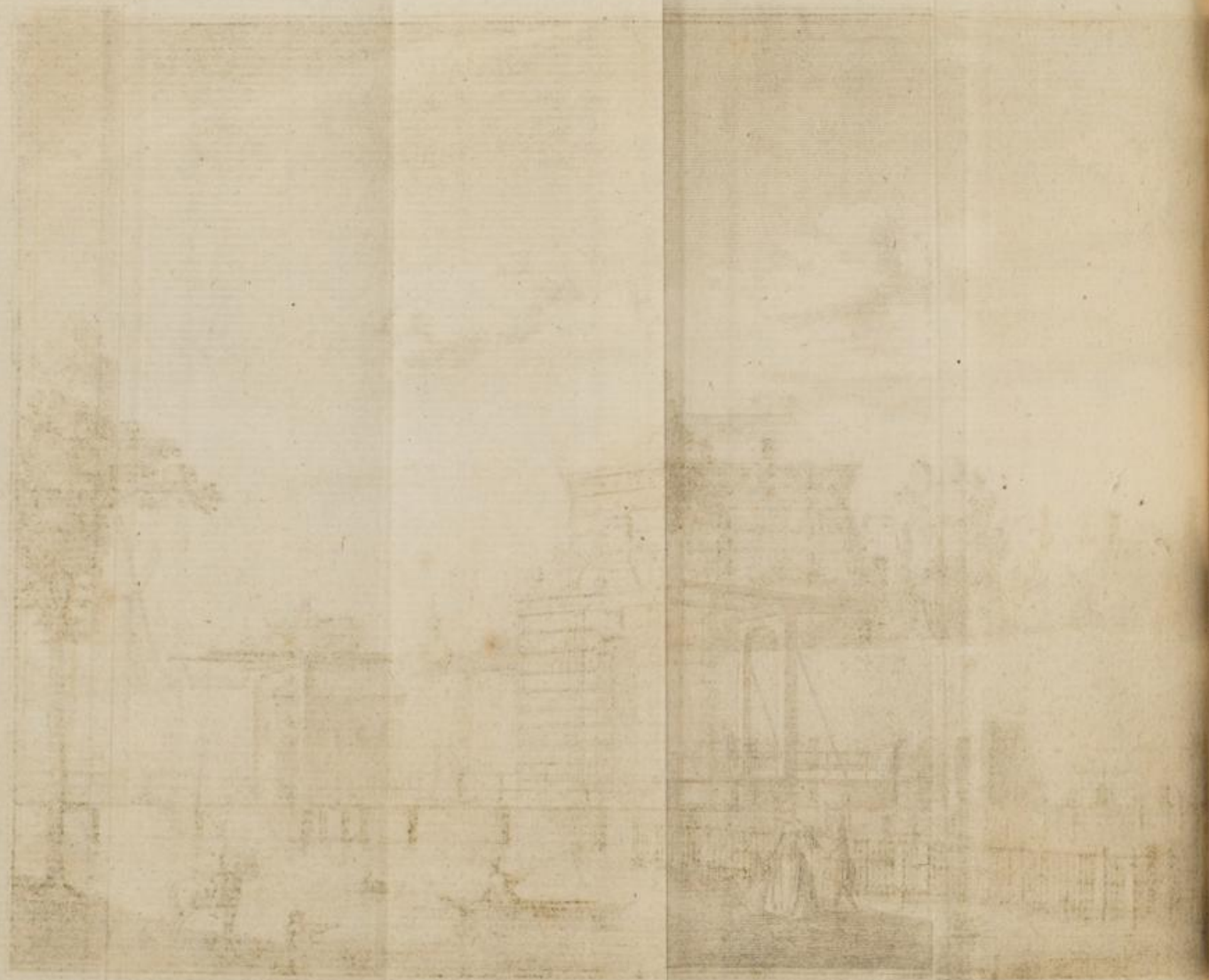

Vue de la Porte de Rynsburger Poort.

Vüe de la Porte de Rynsburg.

|| Gezigt van de Rynsburger Poort.

Faint, illegible text, possibly a caption or description of the structure.

Faint, illegible text, possibly a caption or description of the structure.

Faint, illegible text or a signature at the bottom of the drawing.

Porte

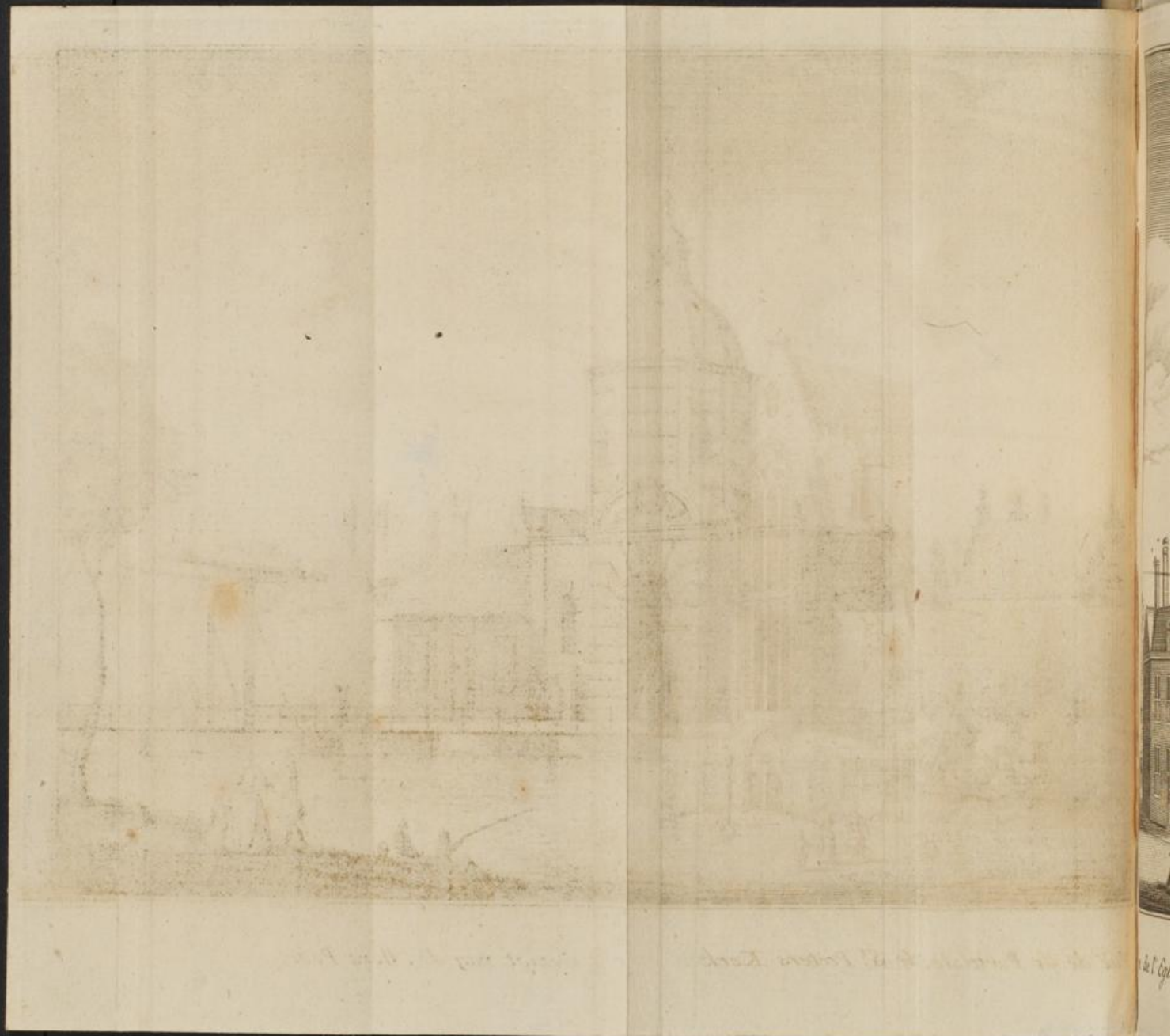

Què de la Porte de Moirs Poort .

Vue de la Porte de Mors.

Gezigt van de Mors Poort.

Handwritten text at the bottom of the page, possibly a title or description, which is mostly illegible due to fading. The text appears to be written in a cursive or script hand. On the far right edge, there is a small, partially visible drawing of a building, which is also very faint and difficult to see.

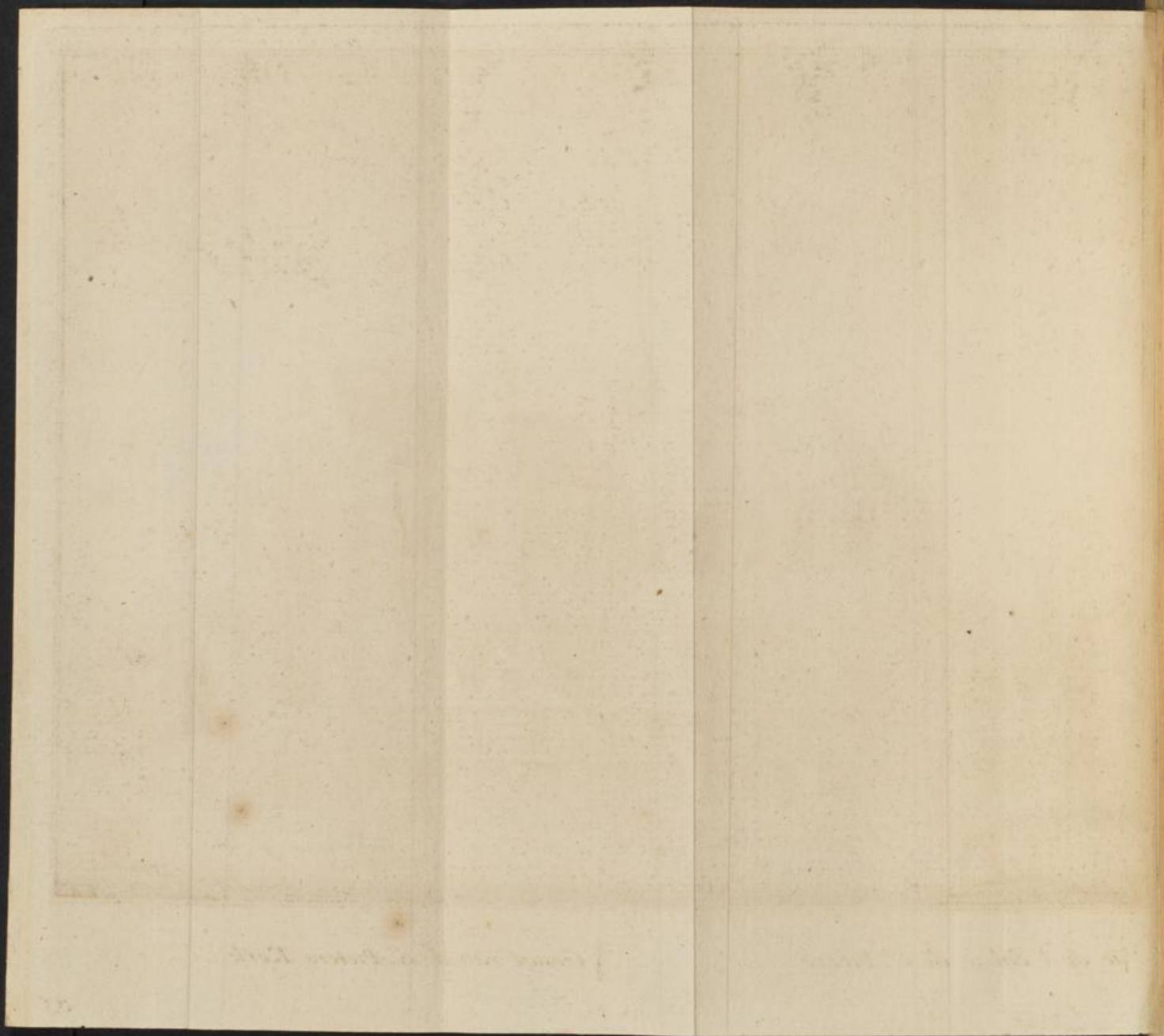

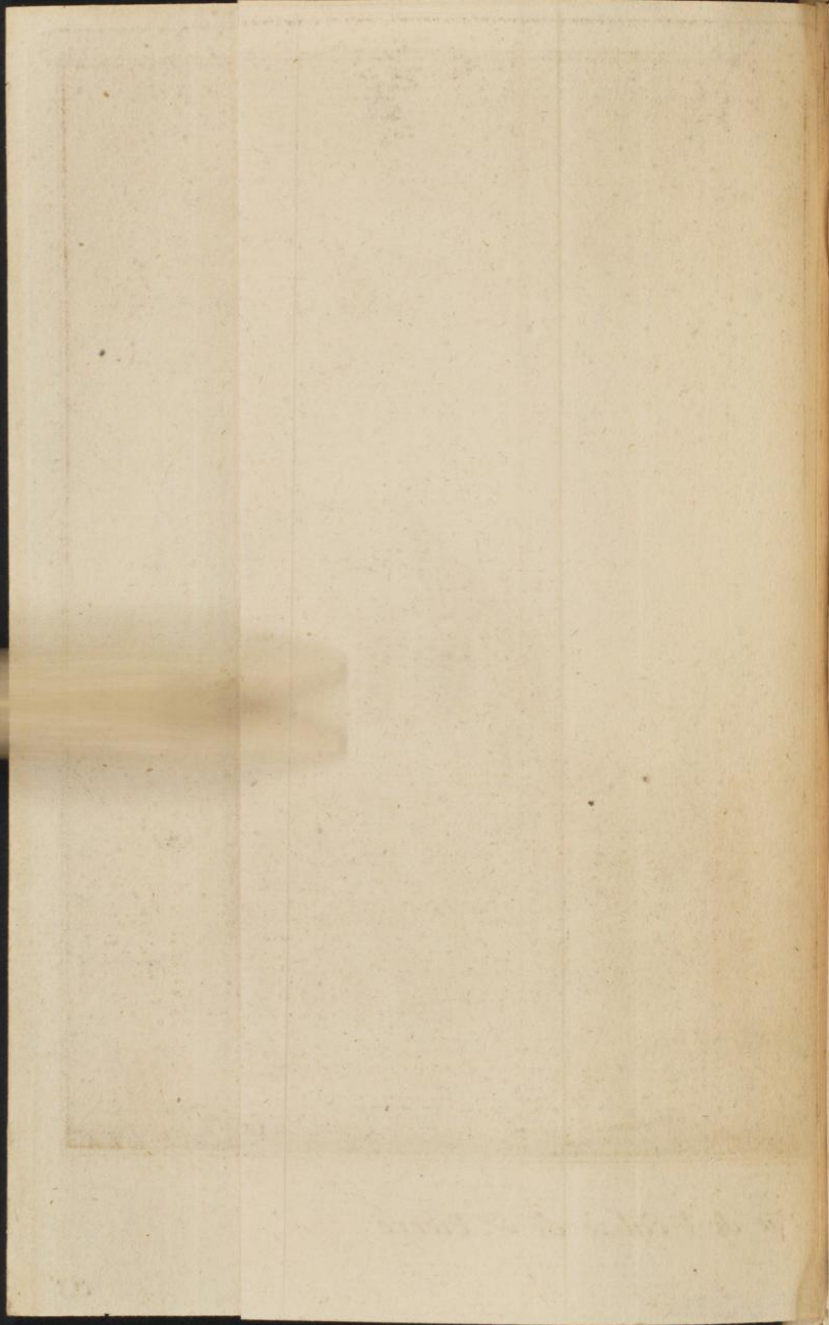
Vue de l'Eglise de St. Pieters Kerk.

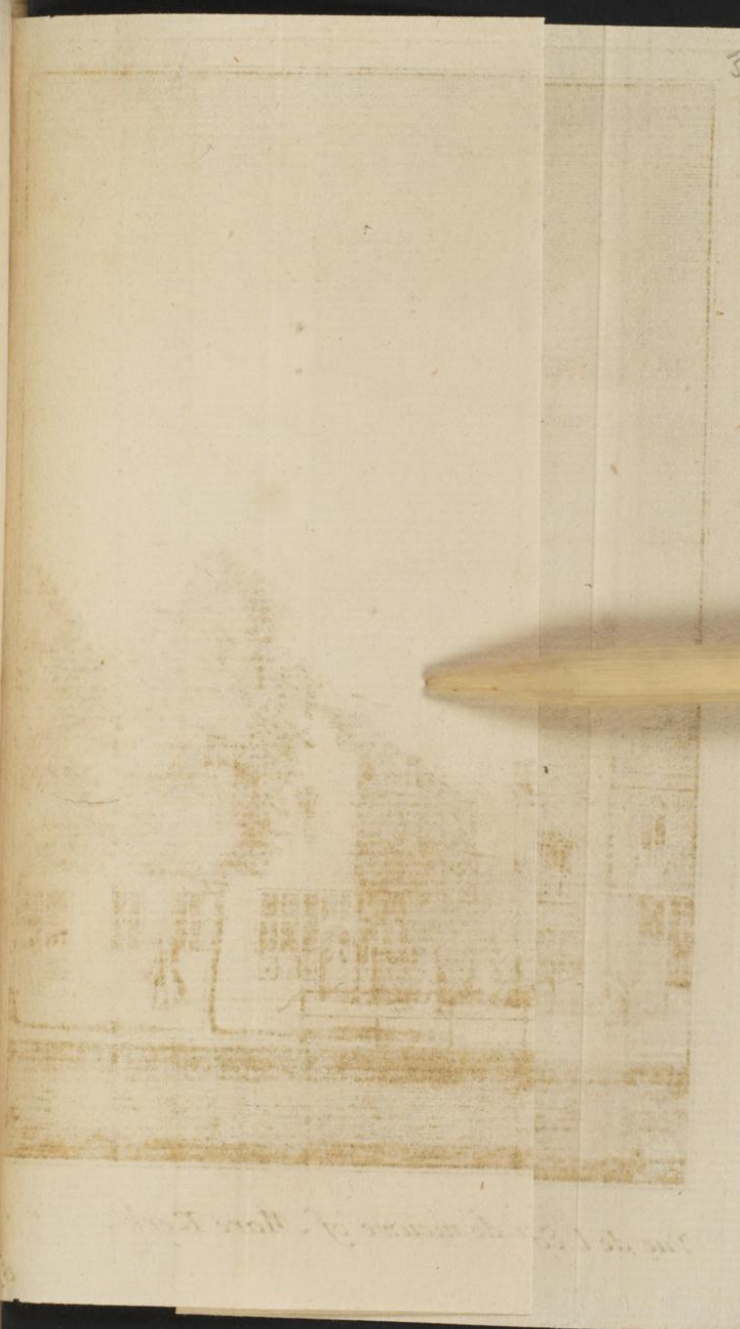

Vue de l'Eglise de St. Pierre.

|| *Gesigt van de St. Pieters Kerk.*

Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Vue de l'Eglise neuve ou Eglise du Mare.

Gesigt van de nieuwe of Mare Kerk.

Vue de l'Eglise neuve ou Eglise du Serk.

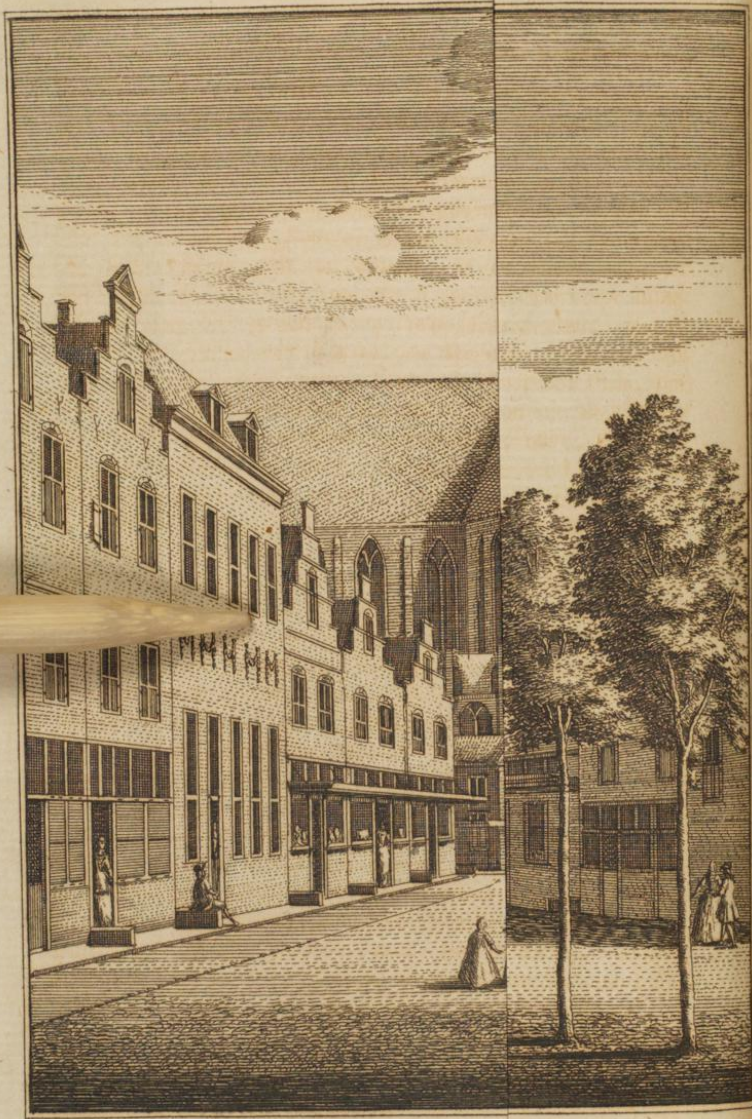
Faint, illegible handwritten text at the bottom of the page.

Die drei Bilder in dieser Folge zeigen die Hauptstraßen der Stadt Düsseldorf im Jahre 1800.

Vue de l'Eglise nommée de Hooglandsche Kerk. || Gesigt van de Hooglandsche Kerk.

Vue de l'Eglise nommée de Hoogt. Kerk.

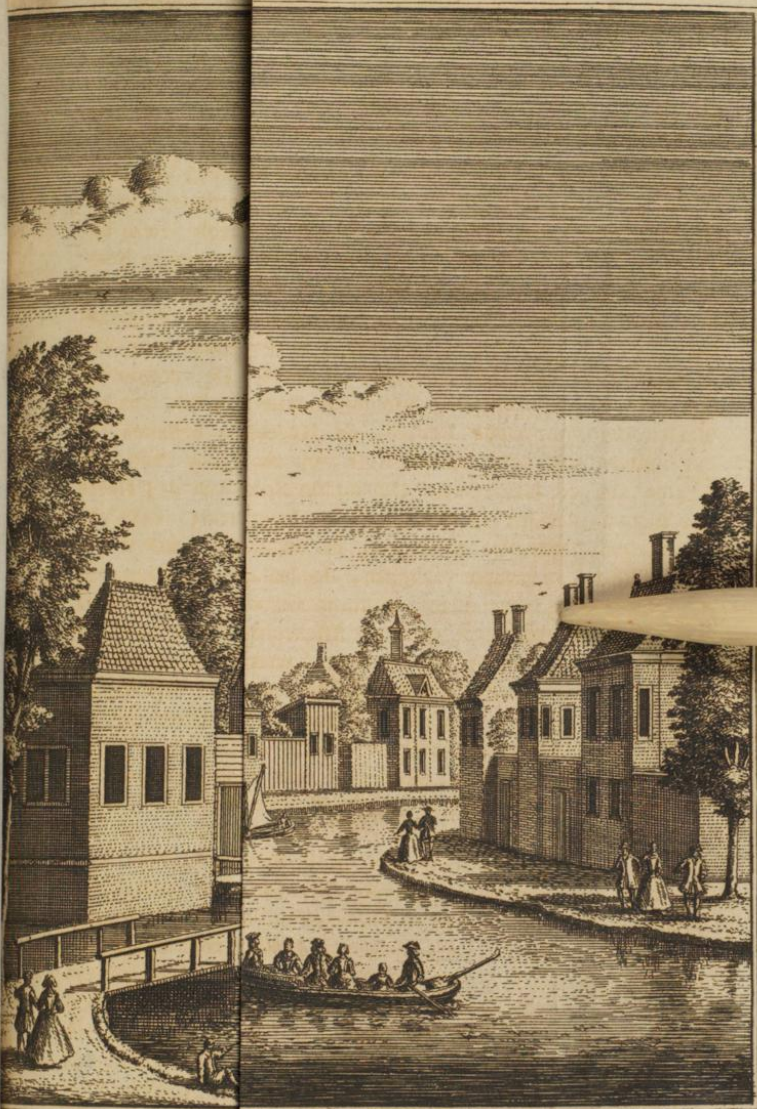
veeren e
vert o
er Ku
Vouers j
vo voor
ndere d
nus cu
ere. I
hooge l
lic die
ong det
magten
le belick
de dezo
pwordes
Tocm v
dize van
der belick
der ande
pette d
ves is s
auc, Ba
aid, in
dine aan
16-18 lei
pacty d
voor een
rethannij
derlijk. N
erevenen
schilanz
Wind ma
beet det
den. Oe
sout de
des jaar
wiers g
den Hoo

voeten dik; wel eens zo dik zijn de vier Pilaren, die het kruiswerk ondersteunen. Het Orgel, boven de Westerdeur, is een Kunststuk; zo is ook het Hek, welk het Koor afsluit. Voorts pronken de wanden met Wapenkassen en Grasschriften van voornaame Mannen, wier overblijfsels hier rusten: onder andere die van JOHANNES COCCEJUS, ROBERTUS DODONEUS, PETRUS CUNEUS, THOMAS ERPENIUS, PETRUS BOCKENBERG en andere. De *Hooglandsche Kerk*, dus naar haaren stand op het Hooge Land genaamd, was eertijds aan ST. PANKRAS gewijd. Met de stifting daar van maakte men een begin, in den aanvang der Veertiende Eeuwe. Opgekoomene geschillen verdraagden de voltooiing. Ook is het gebouw, volgens 't eerste bestek, nimmer voltrokken. Het zou, meent men, zonder deezen hinderpaal, eene der fraaiste Kerken van 't Gêwêst geworden zijn. Het gebouw, welk van een kleinen spitzen Toren voorzien is, rust op zesendertig zware Zuilen, ter dikte van tien voeten. Men ziet 'er, langs heenen, verscheiden beschilderde glazen en eene menigte Wapenschilden, onder andere dat van den vermaarden Leidschen Burgemeester PIETER ADRIAANZON VAN DER WERF, wiens Lijk hier begraven is; gelijk ook, in het Koor, dat van JUSTINUS VAN NASSAU, Bastaartzoon van Prinse WILLEM TEN I. De *Marekerk*, ook, in vergelijking der andere, de *Nieuwe Kerk* genaamd, staat aan *de Mare*, een tak van den Rhijn. In den Jaare 1638 leide de Zoon van den Leidschen Burgemeester WILLEM PAATS daar van den eersten steen. Men houdt deeze Kerk voor een Meesterstuk van Bouwkunde. Haare gedaante is achtkantig. Boven het lichaam der Kerke vertoont zich een sierlijk Koepeldak, waar uit een fraaie Toren, ter hoogte van zevenenveertig voeten, uitsteekt. In den Band, tusschen het Achtkant en den Koepel, staan de acht hoofdstreken van den Wind met steenen uitwaarts gemetzeld. Een pragtig aanzien heeft deeze Kerk, van wegen haare vier ingangen, ten Noorden, Oosten, Zuiden en Westen. De Predikant JOANNES DERMOUT deedt 'er de eerste Leerrede, op den derden October des Jaars 1649, dag, op welken het Ontzet van *Leiden* wierdt gevierd. De Inwijding geschiedde 's anderendaags, door den Hoogleeraar ABRAHAM HEIDANUS, in tegenwoordigheid der

Wer-

ge Kerk.

Wethouderschap. De *Gasthuiskerk*, naar de meening van zomigen het oudste Kerkgebouw, staat aan het Gasthuis, aan de Noordzijde van de Breëstraat, en heeft in dezelve twee ingangen. Een tamelijk hooge Toren, welke op deeze Kerk plagt te staan, wierdt, om deszelfs bouwvalligheid, in den afloop der voorgaande Eeuwe, gedeeltelijk, en nu vijftig jaaren geleeden, de rest afgebroken. In de plaats daar van heeft men 'er een fraai Koepeltje op gezet. De vergrooting der Stad en vermeerdering van inwooneren deden, naa het midden der voorgaande Eeuwe, de Regeering besluiten tot het bouwen van eene nieuwe Kerk, op een groot Plein, ten Oosten van de Heeregraft. De oudste Zoon van den Heere JAN MEERMAN leide, in November des Jaars 1663, daar van den eersten steen. De Oorlogen, in welke het Land wierdt ingewikkeld, en andere onheilen, deden den opbouw staa- ken, naa dat de grondslagen voltooid waren. Men bewaart nog heden op het Stadshuis eene Aftekening der te bouwene Kerke. Tot gemak der ingezeetenen, welke dien oord der Stad bewoonen, heeft men, op een steenen voet, een houten Loots gebouwd, die verscheiden honderden menschen kan bevatten. De nu vermelde Kerken worden bediend door twaalf Predikanten, onder welke doorgaans twee Hoogleeraars in de Godgeleerdheid zijn, die te gader ééne Predikbeurt vervullen. Met veertien Ouderlingen en zes Diakenen maaken zij den Grooten Kerkeraad uit. Wijders heeft men te *Leiden* eene *Walsche Kerk*, eertijds aan *Onze Lieve Vrouwe* gewijd, en toen, nevens de Pieters- en Hooglands-, eene Parochiekerk. Zij is van weinig aanzien, en onregelmatig gebouwd, zijnde agter hooger van Dak dan van vooren. Aan de Haarlemmer- straat heeft zij een hoogen spitzen Toren. Vijf Leeraars ver- rigten hier den Predikdienst. Nevens tien Ouderlingen en ook zo veele Diakenen, maaken zij den Grooten Kerkeraad uit. Op de Langegraft, omtrent de Mare, staat de *Hoogduitsche Kerk*, een net gebouw. De Predikant, welke hier den Dienst, in de Hoogduitsche taale, waarneemt, is Lid van den Nederduitschen Kerkeraad. Van wegen het groot getal Engelschen, welke, in voorgaande tijden, het Leidische Hoogefchool bezogten, vondt men geraaden, ten hunnen behoefte eene Vergaderplaats te schik- ken.

*de du Rhin le long langs de Tuynen by de Hooge-
 nommée de woerts Poort.*

*Vue du Rhin le long des Jardins, près de la Porte
nommée de Hoogewoerts Poort.*

*Rhyn gesigt langs de Tuynen by de Hooge-
woerts Poort.*

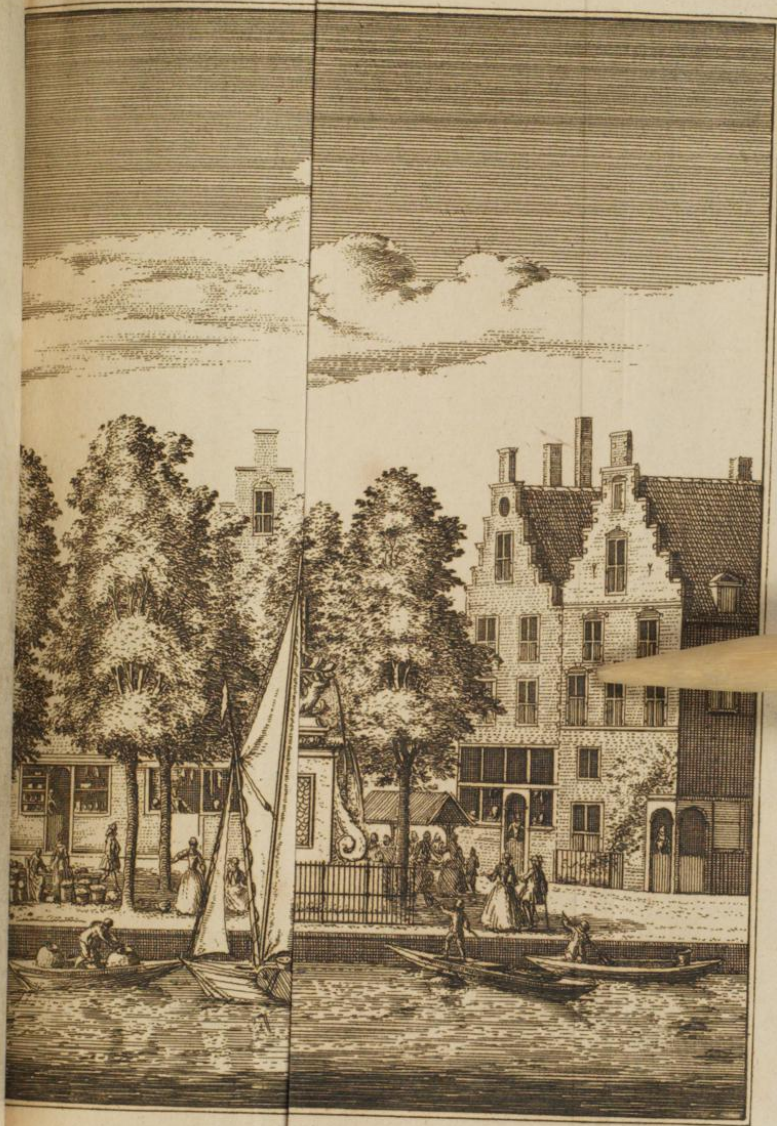

Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

la Rose

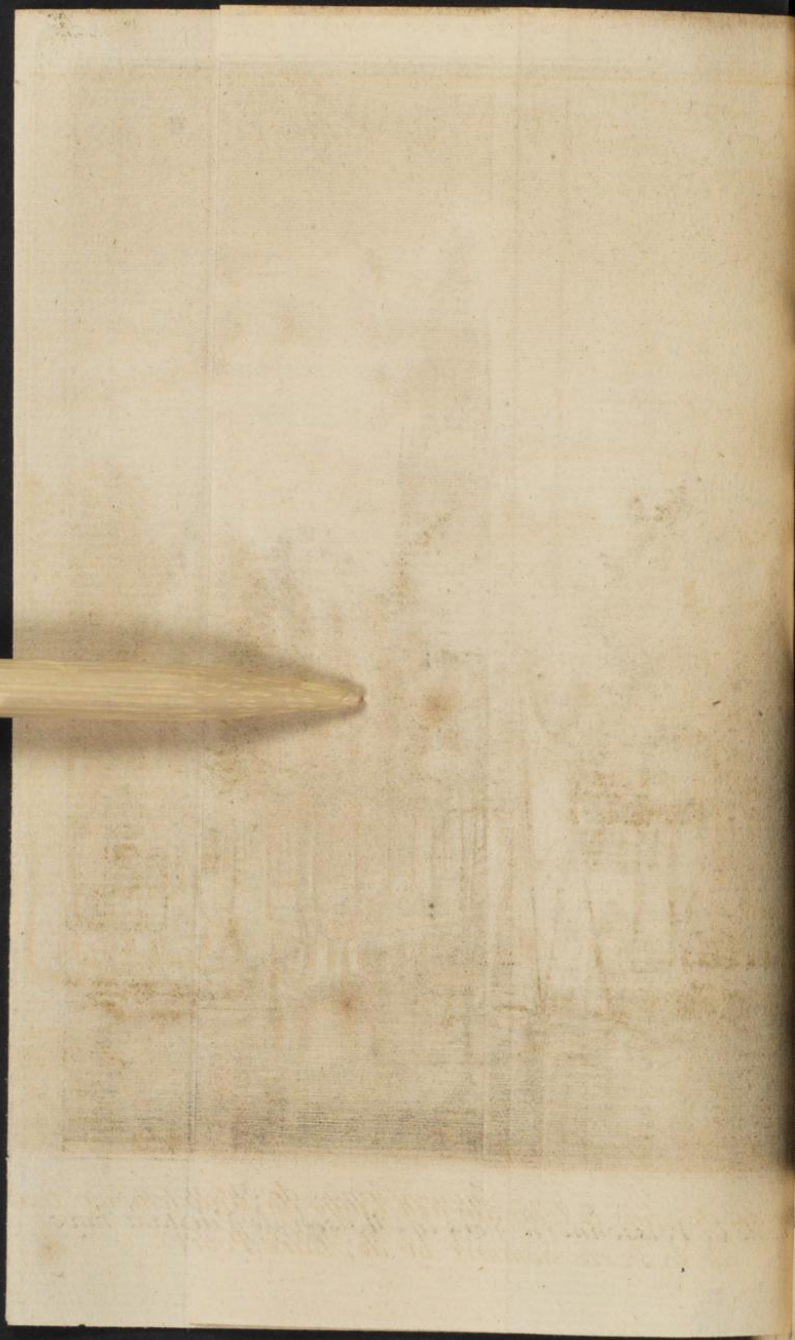

Vue de la Poissonnerie, markt. siende naar het Stadt-huys.

Rue de la Poissonnerie, vers la Maison de Ville. || Gezicht van de Vismarkt, siende naar het Stadt-huys.

Jardin
de la Po

*Vue des Jardins le long duynen langs de Haarlemmer trek-
de la Porte nommrt by de Mare Poort .*

*Vue des Jardins le long du Canal de Harlem. près
de la Porte nommée de Mare Poort.*

*Gesigt van de Tuynen langs de Haarlemmer trek-
vaart by de Mare Poort.*

des châteaux de la rive de la gauche de la rivière de la ville de
de la rive gauche de la ville de

ken. De *Engelsche Kerk*, van de gezinte der Presbijterianen, staat op het zo genaamde Falide-Bagijnhof, tot hetwelk zij eertijds behoorde. Eén Leeraar bedient de kleine Gemeente. De *Lutherschen* hebben hunne Kerk op de Hooglandsche Kerkgraft. Het gebouw is fraai en ruim, pronkende met een sierlijk Orgel. Men heeft 'er twee Gallerijen boven elkander. Hunne Predikanten zijn twee in getal. Even zo veele hebben ook de *Remonstranten*, die, eenige huizen gekogt hebbende, op den grond daar van eene ruime, luchtige en zindelijke Kerk timmerden, welke haaren ingang op den Middelweg heeft. Voormaals hadden de *Doopsgezinden* twee Vergaderplaatzen, doch, zedert de vereeniging der Vlaamschen en Waterlanders, slegts ééne Kerk, een net en ruim gebouw, voor weinige jaaren van een fraai Orgel voorzien. De ingang is in een Steegje, ten Noorden van de Pieterskerk. Twee Leeraars, thans beiden Leerlingen van het Kweekschool te *Amsterdam*, verrigten hier het predikwerk. Eindelijk vindt men ook nog te *Leiden zes Roomsche Kerken*. Die der Jansenisten, staande op de Hooigraft, is de grootste, en een fraai gebouw. In eene der andere, wordt, door eenen Karmeliet, de Dienst in het Fransch verrigt; zij staat in de Kuipersteeg.

Op de Kerken volgen, in eene voegzaame orde, andere *Godsdienstige Gestigten*. De eerste plaats onder dezelve verdient het *Katarijnen-Gasthuis*, als zijnde een der oudste Gebouwen der Stad, heugende, volgens zommigen, over de vijfhonderd jaaren. Verscheiden Voorregten waren, bij ouds, aan dit Godshuis verknogt, onder andere dat om Duiten en Oortjes te mogen munten. De Schroeven en Stempels worden nog bij de Regenten bewaard. Aan de eene zijde stondt een Rad, waar op de H. KATARINA gezegd wordt te zijn gemarteld; aan de keerzijde het Wapen en de Naam van *Leiden*. Zes ruime Zaaln vindt men in dit Gebouw: twee voor Mannen en drie voor Vrouwen; de zesde noemt men de *Lopsenzaal*, naar het Klooster *Lopsen*, 't welk eertijds buiten de Stad stondt, en waar van de goederen aan dit Huis zijn geschonken. De Regentenkamer is een fraai Vertrek. Een Bajert dient ter huisvestinge van arme Landloopers voor drie dagen. Ten voordeele van dit Godshuis heeft de Regeering
daar

daar aan afgestaan de Stads Apotheek; ten dienste der Gemeene armen, die der Walsche Gemeente en van andere Godshuizen, worden de Geneesmiddelen daar in gereed gemaakt. Ondanks den rijkdom van dit Gestigt, bevondt men, evenwel, door den toeneemenden toevloed van behoeftigen, de inkomsten aan de uitgaven niet evenredig. Van hier dat de Regeering, al lang geleeden, geraaden vondt, daar mede te verenigen het *Cecilien-Gast- of Pesthuis*, staande agter de Walsche Kerk, en weleer geliend hebbende tot een Klooster van behoeftige Nonnen van de Augustijner Orde. Het is eene schoone, ruime en wel betimmerde huizing, met eene lichte ruime Voorplaats, aan wederzijden omringd van verscheiden schoone Zaal en afgezonderde vertrekken. Weleer dienden dezelve ter bewaaringe en geneezinge van dezulken, die met de Pest besmet waren; thans dienen ze ter inwooning van behoeftigen, die door de Huiszittenmoestert of andere aldaar besteed worden. Vierenwintig Kamertjes, loopende langs een ruimen Gang, dienen tot bewaarplaatsen voor Krankzinnigen. Vijf Regenten hebben het hoofdbestuur over de twee gemelde Godshuizen. Het *Elizabeth-Gasthuis*, met het *Leproozenhuis* vereenigd, staat in de Vrouwenkamp, uitkoomende aan de Oude Vest. Aan de milddaadigheid van twee echte sieden, JAN DIRKSZOOM COENEN en CATHARINA TEDEN, is dit Huis zijne opkomst verschuldigd. Om aan een te grooter aantal behoeftigen van nut te zijn, wierdt, zints de invoering der Hervorminge, volgens besluit der Regeeringe, het *St. Ursulen-Klooster* daar mede vereenigd. Dit geschiedde in den Jaare 1583. Negen jaaren laater bragt men derwaarts over, de Leproozen uit het zo genaamde Lopsenhuis, staande buiten de Stad. Van groote uitgesteektheid is dit Huis. Gelijk met den grond ontmoet men vijf Zaal. Voor eene kleine belooning worden, in drie van dezelve, bejaarde Weduwen of Vrijsters van spijs en drank voorzien. De vierde Zaal staat ledig. De vijfde dient voor eenen Bajert. Daarenboven heeft men 'er achttien kleine Wooningen, in welke, voor eene maatte fomme, de kost kan gekogt worden. Wijders hebben de Regenten van het Pesthuis, 't welk buiten de Stad staat, in dit Huis eene Kamer; zij vergaderen aldaar 's winters, of wanneer het slegte weêr het na buiten gaan

on-

r Ge-
Göck-
maht.
even-
de in-
Re-
ver-
Wal-
van
cene
liche
blei-
han-
die
nge
al-
ngs
mi-
voo
La-
nde
tre
die
zal
er-
er-
la-
uit
vee
aan
nik
er
e-
c

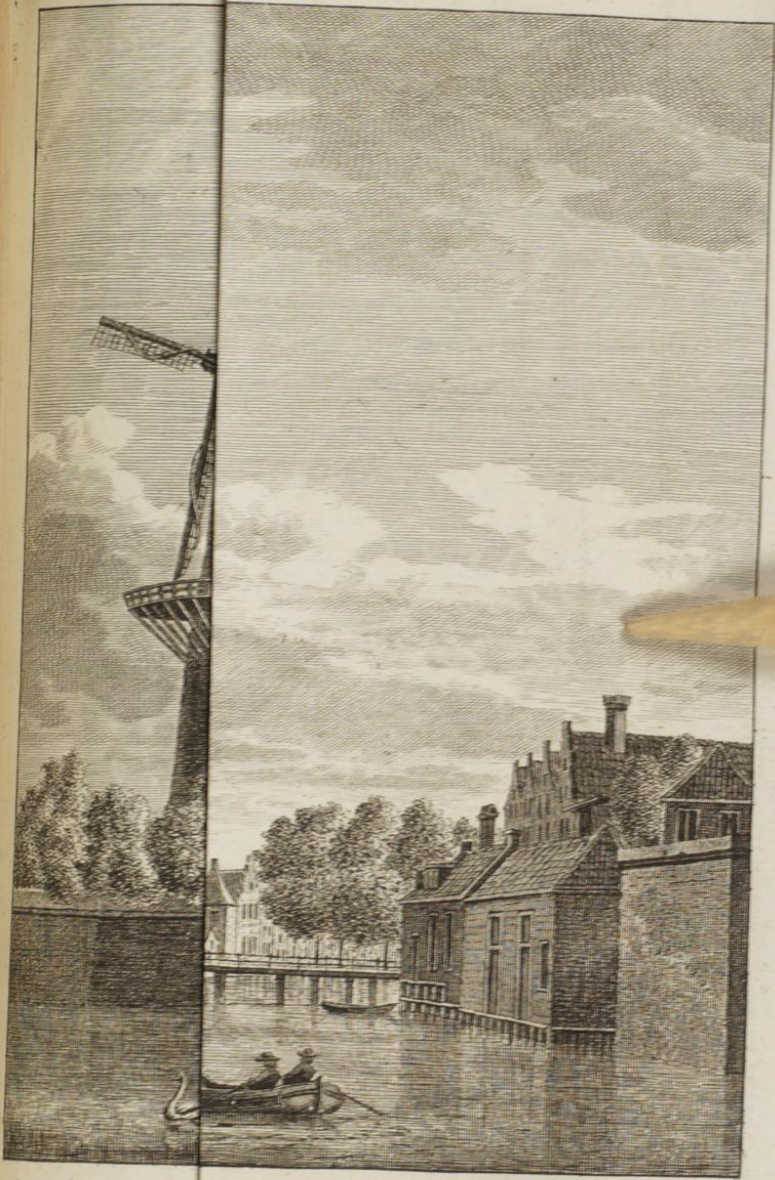

DE AKADEMIE te LEIDEN.

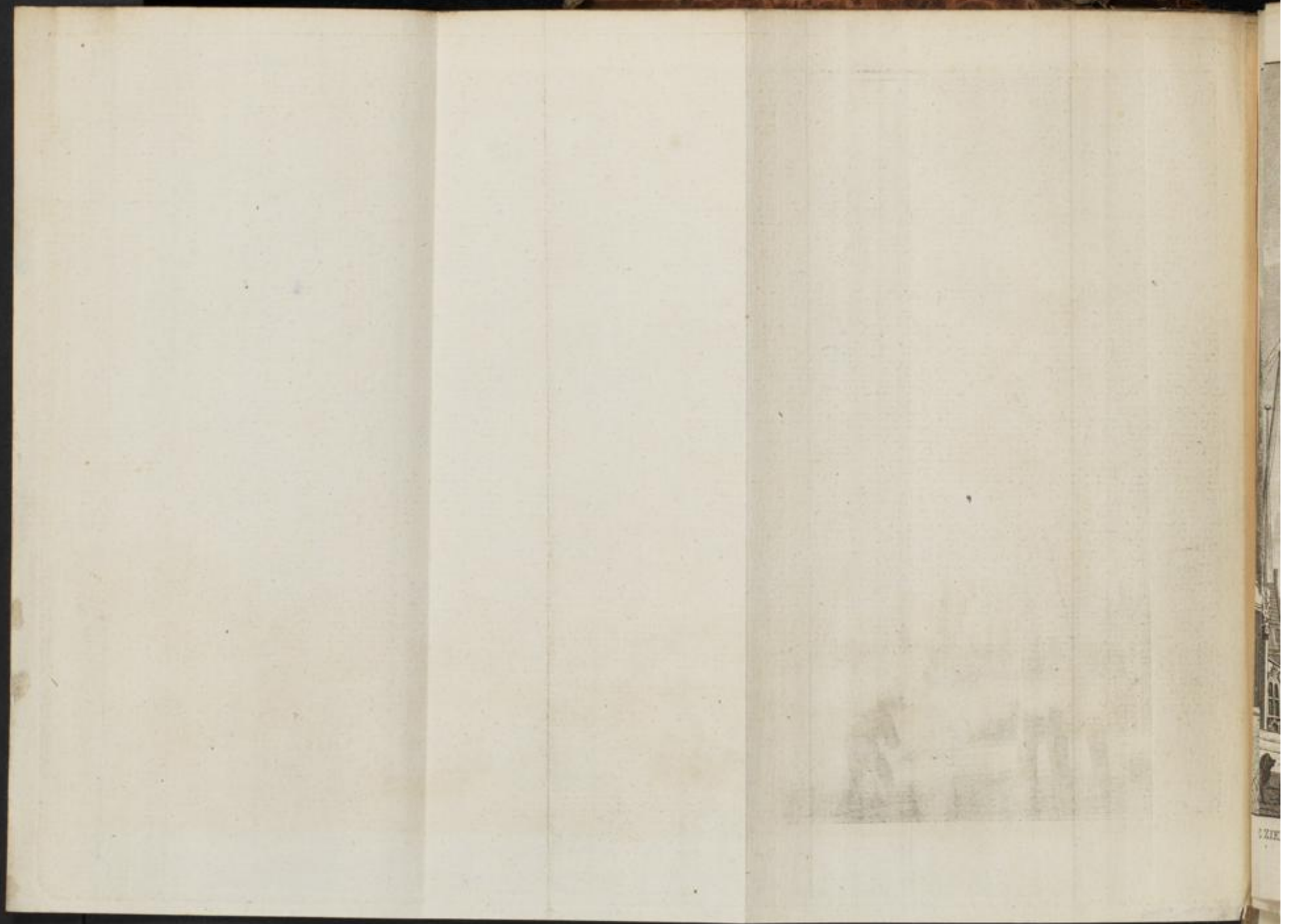

HET GALGENWATER te LEYDEN.

ZIE

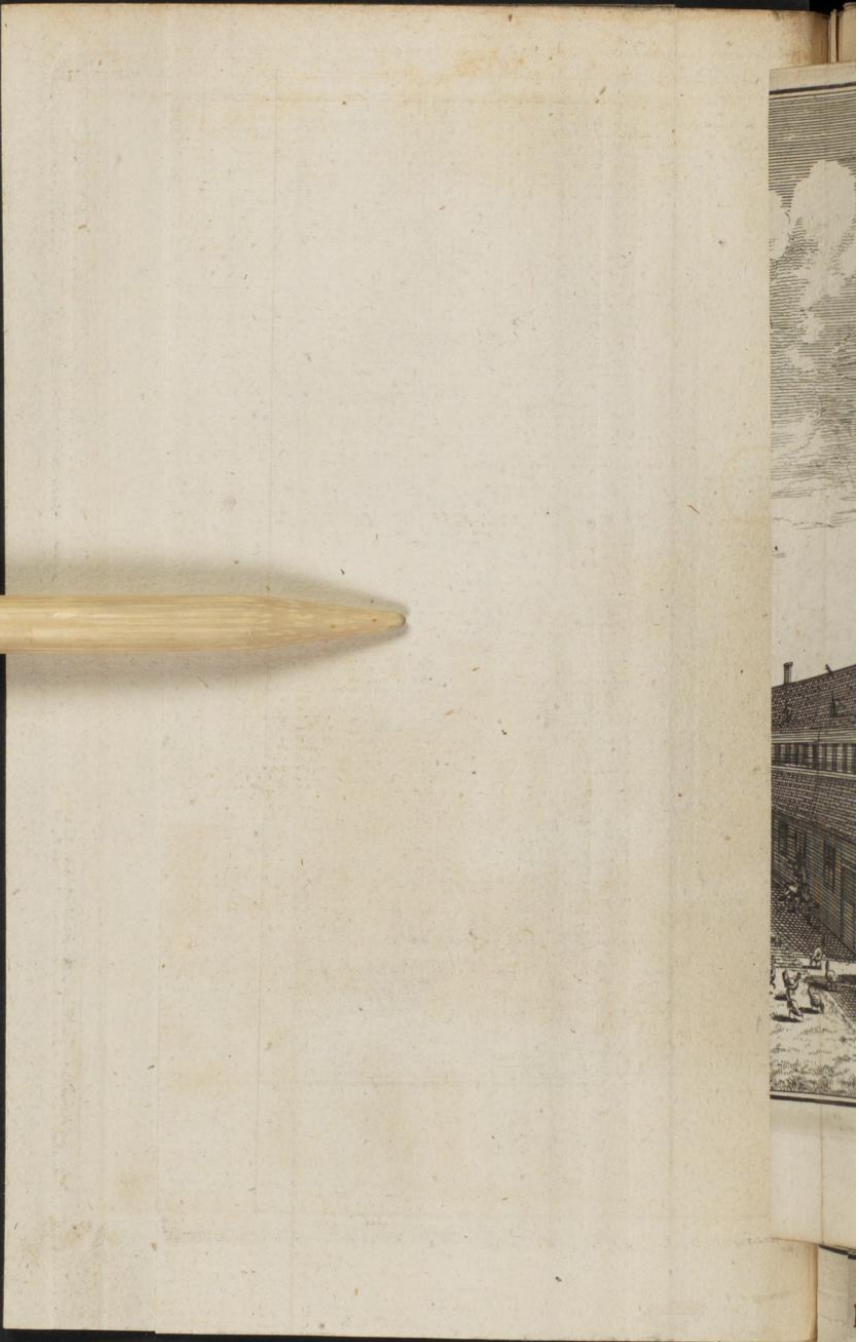

E ZIEN.

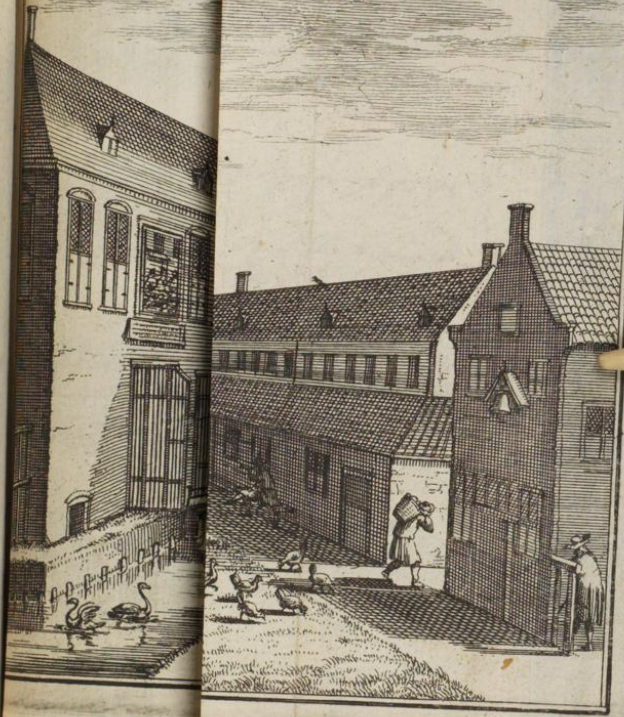

DE LEMMER NAAR DE GROOTE LANTAARN TE ZIEN.

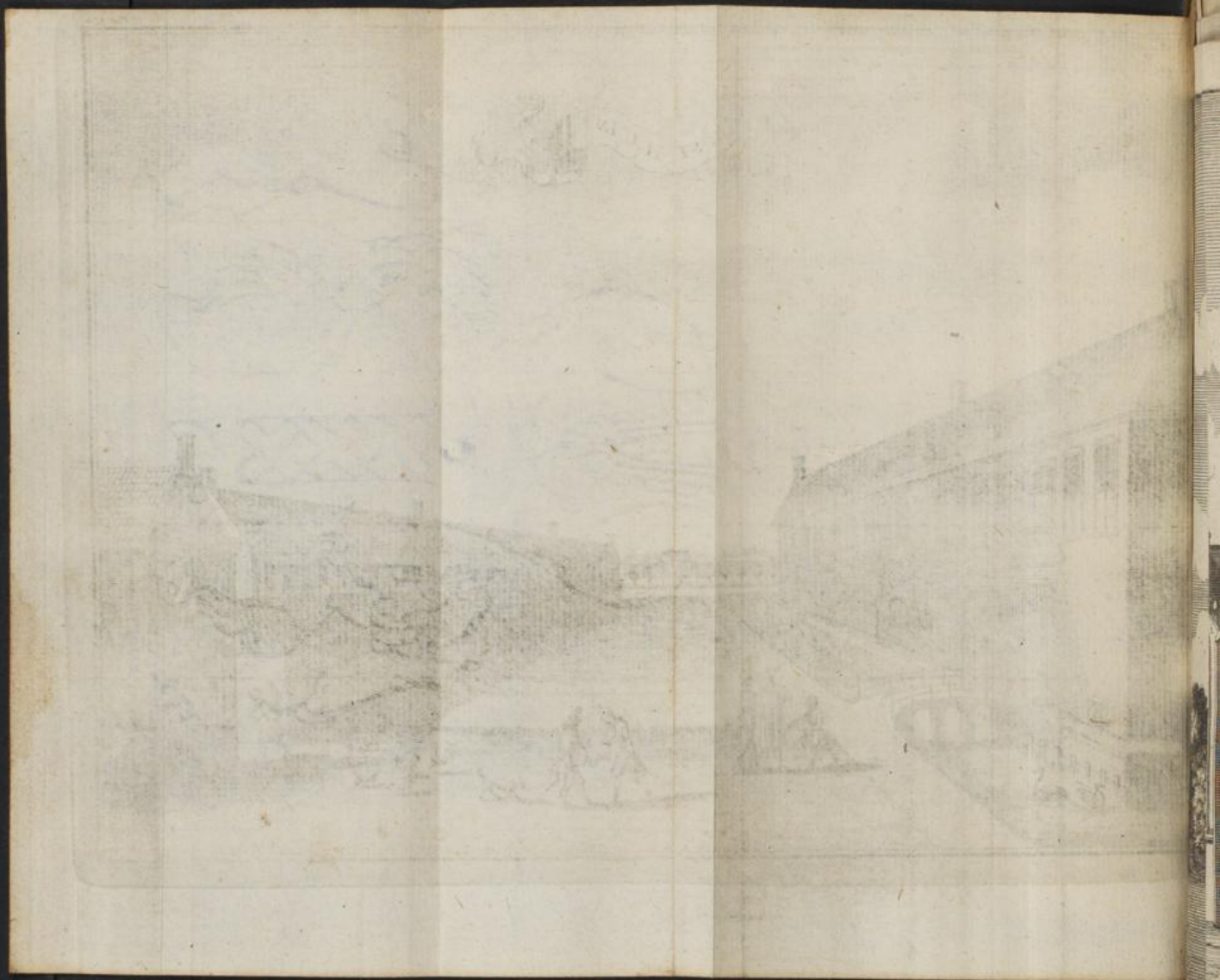

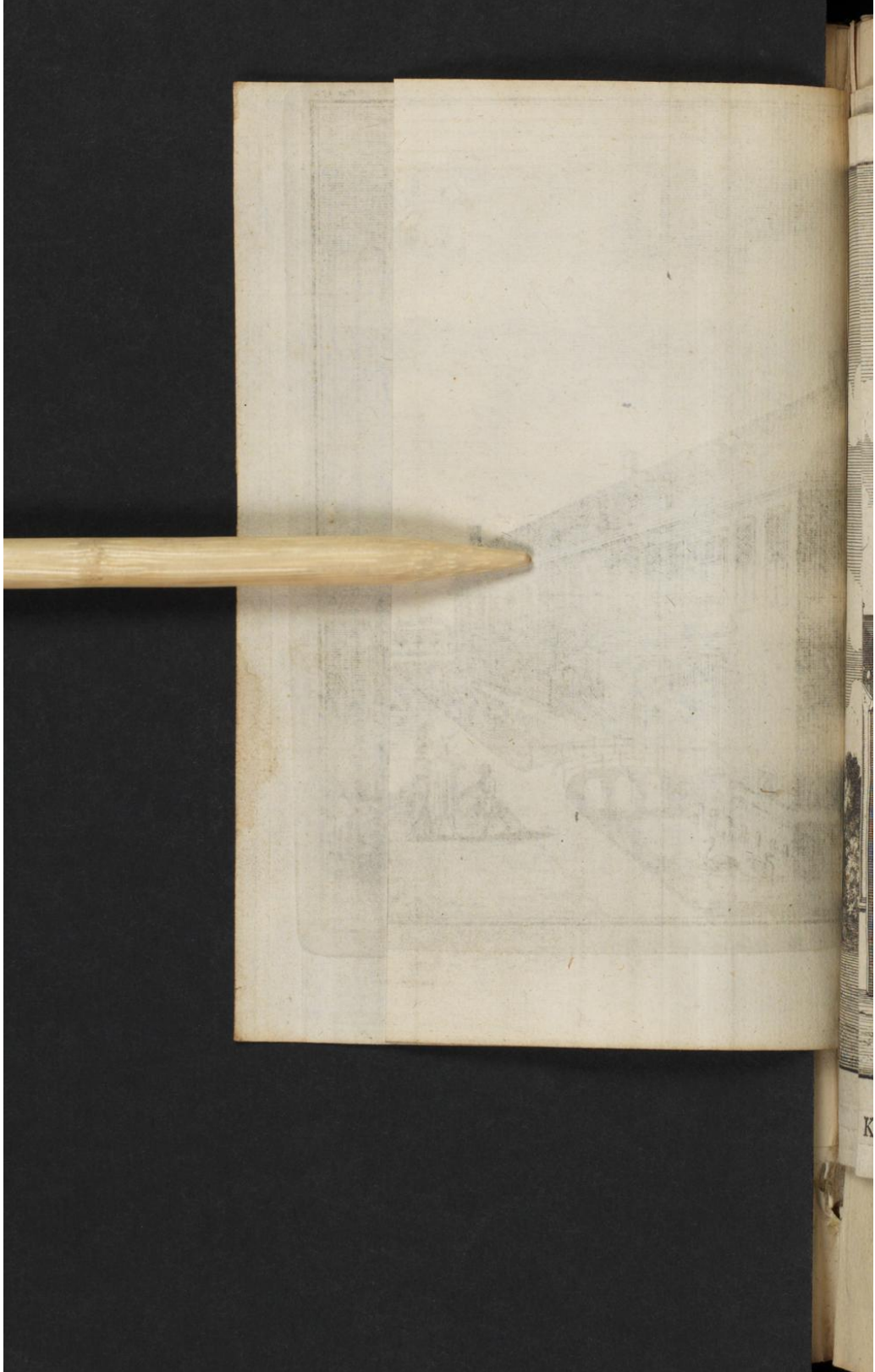

FEEST HUIS

K.

S. PIETERS KERK.

16
... die ...
... die ...
... die ...

17
... die ...
... die ...
... die ...
... die ...
... die ...

18
... die ...
... die ...
... die ...
... die ...

19
... die ...
... die ...
... die ...
... die ...

20
... die ...
... die ...
... die ...
... die ...

21
... die ...
... die ...
... die ...
... die ...

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs and appears to be in a historical or legal context.

K.

S. PANKRAS KERK.

den 11den van October 1702
wintre

Van de herten die in de
winter van 1702 in de
provincie van Utrecht
in de heide van de
Landstede gevonden
zijn. De herten die
hier gevonden zijn
zijn van de herten
die in de winter van
1702 in de provincie
van Utrecht in de
heide van de Landstede
gevonden zijn. De
herten die hier
gevonden zijn zijn
van de herten die
in de winter van 1702
in de provincie van
Utrecht in de heide
van de Landstede
gevonden zijn.

Hier hebben wij nu de
rijden, die de kapotany van
keizer heide. Zoals van
keizer.

Door de rijden van de
volkomende heide, was
dromen van geveiten.
De rijden van de
keizer heide. Zoals van
keizer.

Van de herten die in de
winter van 1702 in de
provincie van Utrecht
in de heide van de
Landstede gevonden
zijn.

De herten die hier
gevonden zijn zijn
van de herten die
in de winter van 1702
in de provincie van
Utrecht in de heide
van de Landstede
gevonden zijn.

Hier hebben wij nu de
rijden, die de kapotany van
keizer heide. Zoals van
keizer.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs and is mostly obscured by the paper's texture and the bleed-through.

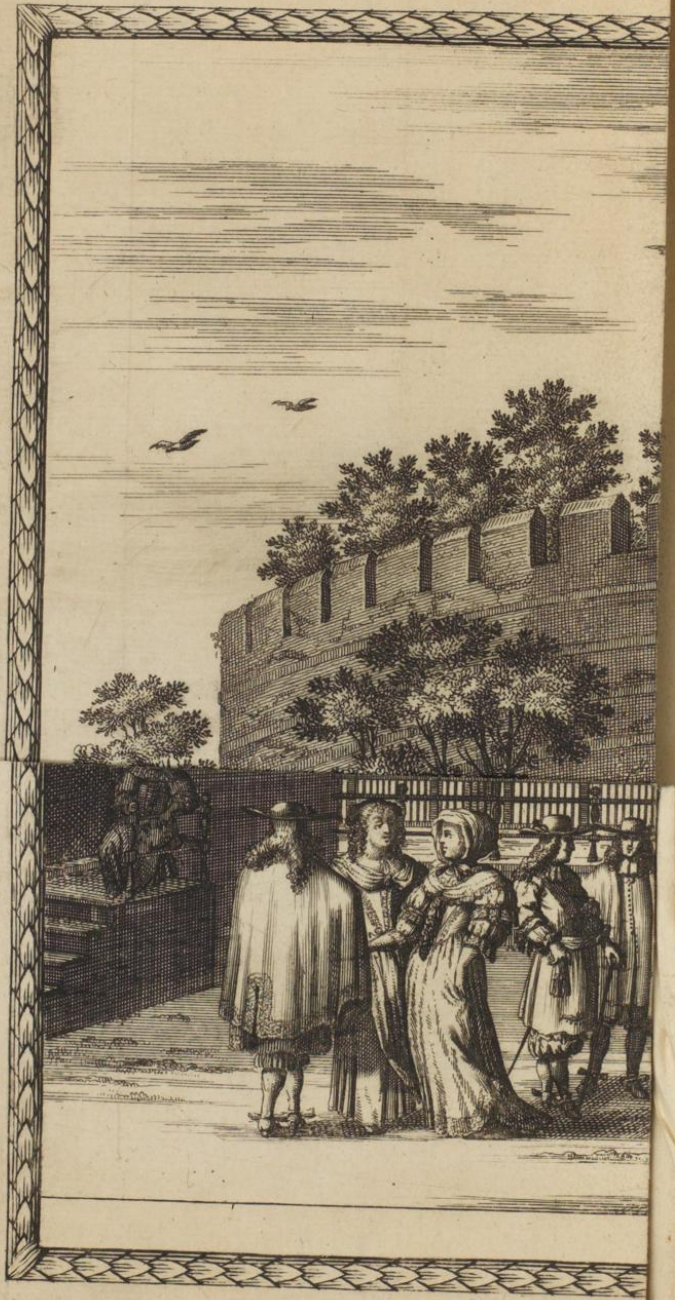

DEN BURG

C. Hagen fecit

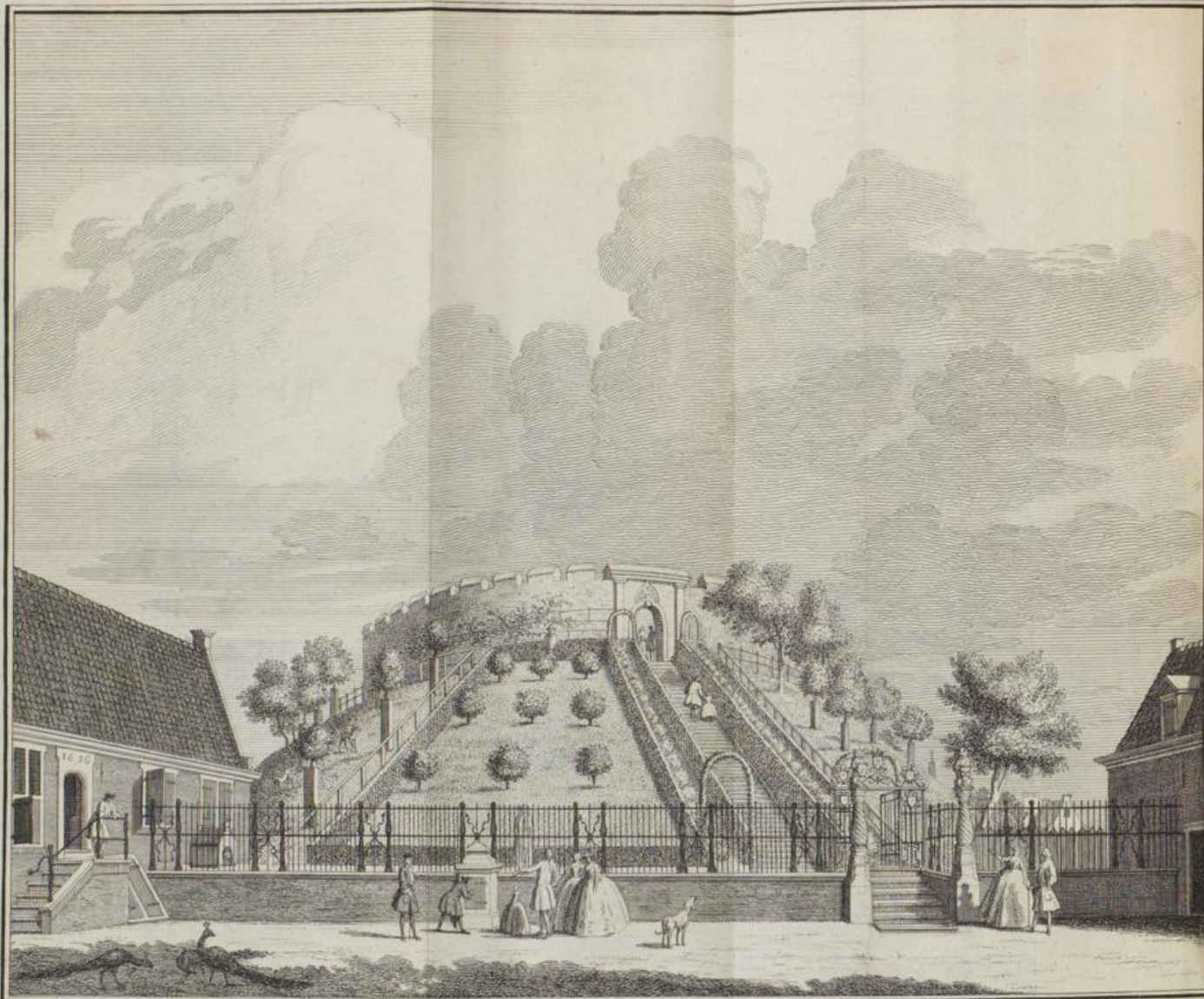

C. Prind. ad viv. del.

De Burgt te Leiden.

J. C. Philips. fecit, 1742.

C. Drank ad viv. del.

J. C. Philips fecit, 1742.

DE ACADEMIE

KRUYTHOFF

C. Hagen fecit.

geenlij
handſche K
inziend K
Jongens- e
ben: het e
Rijn, teg
meden de t
worden ne
ſtaar, can
St. Barba
aan het v
ſchare dez
geteeden,
ten van dit
zes Daken
ling aan be
hoorende;
Genootſche
der accijns
huis drage
omdat zij
vrouwen,
die weete
zwart zu
dat beſtij
der verrig
nuten-Mee
ten, Vro
in wan Pre
ſche Geme
rezenen Li
genactien z
laandighe
ten Heere
meer eereb
amaar hon
in Remebri
65, ſaar aa

ongemaklijk maakt. — Het *Weeshuis*, staande op de Hooglandfche Kerkgraft, is een ruim gebouw, kunnende meer dan duizend kinderen bergen. Het is in tweeën verdeeld, een Jongens- en Meisjeshuis, die ieder afzonderlijke ingangen hebben: het eerste op de gemelde Graft, het ander aan den Ouden Rhijn, tegenover het Huiszittenhuis. Geene kinderen dan beneden de twaalf jaaren worden hier opgenomen. Die ouder zijn, worden na het Kinderhuis verweezen. Het *Huiszittenhuis* bestaat, aan den Ouden Rhijn, den grond van het voormaalige *St. Barbara-Casthuis*. Het is zijnen oorsprong verschuldigd aan het verbaazend getal behoeftigen binnen *Leiden*. ORLERS schatte dezelve reeds ten zijnen tijde, nu wel anderhalve Eeuw geleeden, op een vierde gedeelte der Ingezeetenen. De Regenten van dit Huis, *Huiszitten-Meesters* genaamd, gesterkt met zes Diakenen van de Hervormde Gemeente, doen hier uitdeeling aan behoeftigen, tot geene andere bijzondere Gezinte behoorende; met de vrijheid, egter, voor andere Godsdienstige Genootschappen, om 'er hunne armen, van brood en turf, zonder accijns, te doen bedeeien. De Regentesfen van dit Godshuis draagen den naam van *Goede Moeders* en *Kraammoeders*, omdat zij meer bepaaldelijk zorge draagen voor behoeftige Kraamvrouwen, ondersteunende dezelve met geld, linnen, branding, drie weeken, langer of korter, naar gelange der behoeften. Zeer zwaar zijn de uitgaven van dit heilzame Gestigt. Van hier, dat behalven andere geldverzamelingen, om door de staatelijkheid der verrigtinge de liefdaadigheid te meer te wekken, de Huiszitten-Meesters, verzeld van Schout, Burgemeesteren, Schepenen, Vroedschappen en Veertigen, ieder in zijne Bon of Wijk, en van Predikanten en Ouderlingen der Gereformeerde en Walsche Gemeente, tweemaal 'sjaars, bij de Huizen der Ingezeetenen Liefdegiften koomen inzamelen. In de Kamer der Regentesfen ziet men de Afbeelding van een Klopje, welks milddaadigheid aan dit Huis hoog geroemd wordt; als mede die van den Heere JOAN VAN OPMEER, DOOT FRANS VAN MIERIS, zulke eener eerebetooninge overwaardig, als hebbende aan de stigtinge gemaakt honderd tweeëndertig duizend Guldens, in Obligatien en Rentebrieven. Het *Pesthuis*, gebouwd omtrent het Jaar 1635, staat aan den Stads Singel, tusschen de Morsch- en Rhijsbur-

burger-Poort. Het is een groot en pragtig gebouw, leggende rondom in zijne Vijvers, en van Laanen en Tuinen omringd. Van binnen heeft men acht ruime en lichte Zaaln, rijklijk voorzien van Slaapfteden en Kribben, met derzelve toebehooren. De Regentenkamer is een fraai vertrek. Het *Armen-Kinderen*-, gemeenlijk het *Houwhuis* genaamd, is het jongste gefigt van deezen aart binnen *Leiden*. Kinderen, tot geene bijzondere Gezinte behoorende, midsgaders verlaatenen en Vondelingen, worden daar in opgenomen. Het staat aan den Middelweg in de Koppehingfteeg. Zints de eerste ftigting, in den Jaare 1703, is men genoodzaakt geworden, door den toevloed van kinderen, een belendend huis daar aan te trekken. Deeze aanbouw dient tot eene bewaarplaatze van Koorren en andere noodwendigheden. Grooter, dan in eenige andere Nederlandfche Stad, is, behalven de opgenoemde Gefigten, het getal van eene mindere foort van Godshuizen binnen *Leiden*, hier zo wel als elders onder den naam van *Hofjes* bekend. Men telt 'er over de dertig. Te omflagtig voor ons plan is eene bijzondere optelling van dezelve. Het grootfte en fraaifte van allen is dat van den Heere GERRIT MEERMAN, uit diens goederen gefigt, en bij den naam van *Meermansburg* bekend. Het wierdt gebouwd in den Jaare 1684, en staat aan de Westzijde van de Oude Vest. Alles is daar aan befteed, wat, naar gelange haarer omftandigheden, gemak en vermaak kan geeven aan vierëntwintig wooningen, dienende ter huisvestinge van Weduwen of bejaarde Vrijfters.

Thans tot de openbaare *Waereldlijke* gebouwen overgaande, trekt in de eerste plaats onze aandagt het *Stadshuis*, fttaande aan de Noordzijde, en genoegzaam in 't midden van de Breëftreet. Het is een deftig gebouw, van Benthemer fteen opgehaald, en van vooren met lofwerk rijklijk verfterd. Ter wederzijde van de deur van het Stadshuis, na welke men klimt langs eene Bordes of Opgang van tweeëntwintig fteenen trappen, ziet men twee beelden, de *Gerechtigheid* en de *Vrede*. Naast den ingang leest men de woorden: *Bewaar, Heer, Hollandt, en Zalig Leiden*. Door eene poort, onder den Opgang, gaat men in de groote Vleeschhal, die onder het Stadshuis geplaatst is. Eene tweede Poort leidt na den Vierschaar van Baljuw

juw en w
nedrig van
land en de
Suidswegen
Gebouw d
len der ftit
moere heu
Paars, ge
lange. Ge
haaren Wa
tot eene V
of Akadem
bebbende e
langs de w
fteen met
VAN LEIDEN
de IV, ver
voor zo ve
dekten. B
van de ver
ren is een
dezelve vo
"icouwe. N
ventig pe
Breëftreet,
plaats van
houwd in
die fraaie
en binnen
en fteen, e
z zijnen t
ftifte van
op het St.
el, in den
gerechtigheid
houwde,
lein van d
ms dat det
XXII. DER

juw en welgeboorene mannen van Rhijnland. Volgens een verdrag van den Jaare 1564, tusfchen de Rekenkamer van Holland en de Regenten van *Leiden*, moet deeze Vierfchaar van Stadswegen onderhouden worden. Voorts ontmoet men in dit Gebouw de noodige Vertrekken, evenredig aan de oogmerken der ftigtinge. Zommige van dezelve zijn ruim en groot, andere keurlijk verfierd. De Zaal, gemeenlijk *de Pers*, of *Paars*, genaamd, is zeventig treden lang, en breed naar gelange. Gemaklijk kan eene Kompagnie Burgers in dezelve haaren Wapenhandel verrigten. Eene Kamer, daar naast, dient tot eene Vergaderplaats voor den Raad van 't Hoogefchool, of Akademifchen Senaat. Burgemeesterskamer, haar uitzigt hebbende op de Breëftraat, is een fraai vertrek, pronkende, langs de wanden, met fchoone Tapijten, en voor den Schoorsteen met een overheerlijk kunstftuk van den Schilder LUKAS VAN LEIDEN, verbeeldende het Laatste Oordeel. Keizer RUDOLF DE IV, verhaalt men, het ftuk willende koopen, boodt daar voor zo veele Dukaaten, als den grond daar van konden bedekken. Boven de Pers is de Stads Wapenkamer, voorzien van de vereifchte geweeren voor tweeduizend man. De Toren is een hoog en fraai gebouw. In den Jaare 1573 wierdt dezelve voltooid, en, drie jaaren laater, daar in gehangen de nieuwe Klok, weegende negenduizend negenhonderd en zeventig ponden. Tegenover het Stadshuis, insgelijks op de Breëftraat, ftaat het *Gemeenelandshuis*, zijnde de Vergaderplaats van Dijkgraave en Heemraaden van Rhijnland, gebouwd in den Jaare 1598. Van buiten pronkt dit Huis met drie fraaie Gevels, van Bentheimer fteen opgehaald, en bevat van binnen een reeks van ruime en fierlijke Kamers. 's *Graavenfteen*, of het Stedelijk Gevangenhuis, in den Jaare 1672 in zijnen tegenwoordigen ftand gebragt, is een der aanzienlijkfte van de Openbaare Gebouwen van *Leiden*. Van vooren, op het *St. Pieterskerkhof*, praalt het met een heerlijken Gevel, in den Romeinfchen fnaak gebouwd, met het beeld der Gerechtigheid gedekt. Aan den Agtergevel, van de zelfde Bouworde, tegenover de Paapegragt, op het zo genaamde *Plein van Lokhorst*, ziet men het ftirks gemelde beeld nevens dat der Voorzigtheid. De misdaadigen, tot dood of

andere lijfstraffe verweezen, worden op een Schavot, voor dit Gebouw opgerigt, geregt. De Heeren van Rhijnland maaken 'er tot zulk een oogmerk, insgelijks gebruik van. Verscheiden vertrekken dienen zo tot bewaarplaatzen van Mannen en Vrouwen, als om 'er dezelve, met hunner handen arbeid, den kost te doen verdienen. Verscheiden Gebouwen, onder den naam van *Hallen*, ontmoet men binnen *Leiden*: de *Saaihal*, *Baaihal*, *Fustehal*, *Lakenhal* en *Greinh*. Verre weg de fraaiste van deeze is de *Lakenhal*, staande op den Ouden Singel, niet verre van de Scheifstraat, begonnen in den Jaare 1639, en in 't volgende jaar voltooid. Een staatelijk aanzien heeft het gebouw van vooren. Door eene groote Poort, op welke een Volmolen van hardsteen kunstig is uitgehouwen, treedt men op eene ruime Voorplaats. Ter wederzijden van dezelve zijn de woningen der bedienden. Recht uit klimt men, langs steenen trappen, na het overdeftig gebouw; in den Voorgevel van hetzelfde ziet men vijf Nisfen, en in dezelve alle de behandelingen van de Lakenneering, spinnen, scheeren, weeven, en verdere bedrijven, van marmer kunstiglijk gebeeldhouwen. Het hoogste Vertrek, weleer een Magazijn van Lakenen, dient thans tot eene Vergaderplaats voor de Bestuurders van het Apothekers-Gilde. Voorheen kwamen deeze bij een op de Blaauwe-Poort, nu zints een aantal jaaren afgebroken. Om het menigvuldig vertier van Kaas en Boter te *Leiden*, vondt de Regeering der Stad, een weinig naa het midden der voorgaande Eeuwe, geraaden, een gebouw te stigten, ten behoeve van dien belangrijken handel. Van hier zag men, in den Jaare 1658, ten voorschijn koomen de *Waag* en 't *Boterhuis*, op den Rhijn, niet verre van den Vischbrug. Een overdeftig aanzien van vooren heeft de *Waag*, door haaren Italiaanschen Gevel, pronkende met het Wapen der Stad en de afbeeldingen van Boterboeren met hunne waaren, allen kunstig uitgehouwen. Door de *Waag*, die ruim en groot is, treedt men op eene Binnenplaats, van boven, lanzaarnwijze, gedekt met groote glasraamen, om, door het afweeren van de heete buitenlicht, de Boter koel te houden. Onder eene Gallerij, welke de Binnenplaats omringt, worde de Boter te koop geveild. In eene kamer, boven de *Waag*,

is de vergaderplaats van het Heelmeesters-Gild. Twee *Doelen* heeft men te *Leiden*, de *Handboog-* en *Voetboogdoele*, ook wel de *Groote* en de *Kleine*, of de *Voorste* en de *Agterste* genaamd, door eene kleine tuschenruimte van een gefcheiden; doch zedert het Jaar 1719 vereenigd. Men vindt ze op een ruim Plein, met fraaie Lindeboomen beplant, omtrent de Witte-Poort. In de Groote Doele is eene Zaal, in welke voor een gezelschap van tachtig perfoonen kan worden opgedischt. Zij pronkt met de afbeeldingen der Hollandfche Graaven en Graavinnen, zints DIDERIK DEN I tot op Vrouwe JAKOBA VAN BEYEREN. In een Torentje, welk ten Dake uitsteekt, is een Kamertje, waar in de Gasten, met Tafel en al wat 'er op is, kunnen worden rond gedraaid. Geelijk in andere Steden, versfrekt ook de Leidfche Doele tot eenen Herberg. Eenige andere Gebouwen voorbijgaande, moeten wij, egter, niet verzuimen om van den befaamden *Burgt* te gewaagen. Aan 't einde van de Koornbrugfteeg, recht over de Nieuweftraat, genoegzaam in 't midden der Stad, treedt men daar binnen, door een yzeren Hek, pronkende, ter wederzijden, met twee uitgehouwen kleine steenen Burgten, en in 't midden daar van eenen Leeuw, houdende in den eenen klaauw een uitgetoogen Zwaard, en in den anderen het Wapen van *Leiden*, met het bijschrift: PUGNO PRO PATRIA: *Ik vegt voor 't Vaderland*. Onder aan staan eenige Latijnsche dichtregels. Door het Hek getreed en zijnde, komt men in eenen ruimen en aanzienlijken Herberg, en voorts door een tweede Hek op een ruime Binnenplaats, met hoog opgaande geboomte beplant. Thans vertoont zich de eerwaardige Burgt, zijnen grijzen kruin verheffende op den top van een klein bergje, met vrugtboomen alomme beplant, hoog achtenzestig Roeden, of achthonderd zestien voeten, en in den omtrek beflaande honderdvierenveertig Roeden, of zeventienhonderd achtentwintig voeten. Herten, hinden en andere dieren graazeri op dien heuvel. De Poort van den Opgang pronkt, aan weerkanten, met twee gedraaide Hardsteenen Kolommen, om haarer oudheids wille van den Vischbrug herwaarts verplaatst. Op den top van de eene Kolom staat het Keizerlijk Wapen, gehouden door een Leeuw, op de andere een Ram met ge-

krulde hoornen, houdende het Wapen van *Leiden*. Door deze Poort, langs acht trappen, opgeklommen zijnde, ontmoet men een fraai yzeren Hek, door 't welk men voorts, langs zevenenvijftig gemetzelde trappen, aan weerkanten met een Hegge beplant, op den Burgt komt. Voor de poort of ingang daar van leest men eenige Latijnsche regels, aanwijzende, „ hoe de Burgt, met den grond daar van, zijnde het aloude „ erfdeel van het doorluchtig Stadhuis van WASSENAAR, ne „ vens den Burggraaflijken titel, en alle regten, daar mede „ verknocht, van den Prins van LIGNI, *Heere van Wasse* „ *naar*, op den vijftienden Maj des Jaars 1651, tot een ei „ gendom van den Raad en 't Volk van *Leiden*, uit Stads „ middelen, is aangekocht.” Door de Poort na binnen getreeden zijnde, ontmoet men een ledigen romp, zonder dak, en den grond alleenlijk bedekt met een fraai priëel, beschaduw door den kruin eens zwaaren Lindebooms, omringd van een fraaien Doolhof van Elzen boomen. De oppervlakte of platte kruin des Burgts wordt gefchat op achtenzestig Roeden, binnensmuurs. Langs den rand des kruins steekt een Muur uit, ter hoogte van eenentwintig voeten. Langs even zo veele schuins opgaande steenen trappen, klimt men na eenen steenen Omgang, breed tien voeten. Op deezen Omgang of Borstweering kan men, binnen den ouden muur, den Burgt rondwandelen. Eene reeks van zesendertig Schietgaten verschaffen allerwegen een verrukkelijk uitzigt, zo over de geheele Stad, als de omliggende Landen, Duinen, Steden en Dorpen. Bij den ingang is de mond van eene zeer diepe Put. Onder andere verdichtzelen vertelde men daar van, in vroegere dagen, dat zij de ingang was van eenen weg, welke, onder den grond, van daar heel na *Katwijk* liep. Zij dient om de Fontein op de Vischmarkt te doen springen. Te weten, bij de Stalling van den Herberg, aan den voet des Burgts, is een Molen, die door een Paerd bewoogen wordende, het water, uit eenen Bak of Put, waar in verscheiden Wellen zich ontlasten, langs twee kunstig gemaakte Koperen buizen, opwaarts voert, tot in de boven gemelde Put. Langs eenen reeks van Pijpen, onder den grond, niet alleen der belendende huizen, maar oók van den Nieuwen Rhijn, wordt van daar het water

ca de
nen, w
heeft i
noemd
mude
woonin
ven va
hebben
eene al
van he
jaals va
te men
De pleg
jaars 15
alzo cū
gefchoo
Nomen
aenbrug
fing bij
te tege
Opfchri
vals bev
klok, ve
dige W
eene fi
met hoc
heeft de
ontmoet
Inhuldig
pen, de
baare h
op, bij
Kleinere
baare L
den *Aka*
neerlande
jaare 166
merklijk

na de Vischmarkt geleid. Het oog hebbende op de oude steenen, welke men, hier en daar, in den muur van den Burgt heeft ingemetseld, hebben zommigen niet onaartig dien genoemd *een nieuw gestel met oude lappen omhangen*; als schijnende hun, niet 't onregt, dit gestigt eene geheel ongepaste wooning voor de Heeren VAN WASSENAAR, welcer Burggraaven van *Leiden*, waar toe het, onder andere, zou gediend hebben. De *Academie*, of het *Hoogeschool*, verdient hier eene afzonderlijke beschrijving. De aanleiding tot het oprigten van het Hoogeschool hebben wij boven, in het slot des verhaals van het Beleg en Ontzet der Stad, gemeld. Eerst schikte men tot het Academiegebouw het *St. Barbara-Klooster*. De plegtige inwijding geschiedde op den achtsten Februarij des Jaars 1575. (Zie Deel I van dit *Woordenboek*, bl. 165.) Doch alzo dit gestigt te klein wierdt bevonden, bragt met het Hoogeschool over, in den Jaare 1581, in het Konvent der Witte Nonnen, gelegen op den hoek van 't Rapenburg en den Nonnenbrug. Een selle brand leide, in den Jaare 1616, het gestigt bijna geheel in de asche, uit welke het, zedert, in zijne tegenwoordige gedaante verreezen is. In een Latijnsch Opschrift, boven den Ingang, wordt de gedagtenis diens voorvals bewaard. Naast den Toren, van een Urwerk en Slagklok voorzien, is een ruim Plat, tot het doen van Starrekundige Waarneemingen geschikt. Op de Graft, treedt men, door eene fraaie Poort van Benthemer steen, op een ruim Plein, met hooge Lindeboomen beplant. Aan de regterzijde daar van heeft de Akademie-Drukker zijne wooning. Ter slinkerzijde ontmoet men de algemeene Gehoorzaal; hier geschieden de Inhuldigen tot het Leeraarschap in verscheiden weetenschappen, de Redevoeringen der Hoogleeraaren, en andere openbaare handelingen. Deze Zaal pronkt met een Orgel, waar op, bij plegtige gelegenheden, gespeeld wordt. Nog andere kleinere Zaaln zijn in dit Gebouw, tot het geeven van openbaare Lesfen geschikt. Naast de Drukkerij is de ingang van den *Akademietuin*, rijklijk voorzien van uitheemsche en binnenlandsche Gewassen. Den tamelijken ruimen Tuin, in den Jaare 1600 aangeleid, heeft men in de tegenwoordige Eeuwe merklijk vergroot, door het afbreeken van ruim negentig

belengende huizen. De Oranjerij is over de honderd voeten lang, en achttien breed. Aan weerkanten van den Tuin heeft men eene ruime Gallerij; in de eene worden de tedere Planten des winters bewaard, in de andere veele Natuurlijke Zeldzaamheden. Het Scheidkundig Stookhuis en de Tuinmanswooning staan aan de eerste Gallerij. De *Anatomic* of Ontleedzaal is in de Kerk der Falide-Bagijnen; zijnde een ruim Vertrek, in 't midden voorzien van eenen ronddraaienden Tafel, en rondsom van de noodige zitplaatzen voor de aanschouwers. Volgens Oktroy van den negentienden December des Jaars 1619 heeft het Leidfche Hoogefchool het regt, om te mogen oeffchen de Lijken van misdadigen, welke, in de drie Wintermaanden, in eenige Plaats van Holland met den dood gestraft worden. In de Ontleedzaal worden bewaard veelerhande zeldzaamheden, bestaande in Geraamten van Menschen, Dieren en Vogelen, Misgeboorten en andere zeldzaamheden, tot de wetenschap, welke hier geleerd wordt, betrekkelijk. Voorts staat hier eene Kas, rijklijk voorzien van Heel- en Verloskundige Werktuigen. De *Bibliotheek*, of Boekerij, eerst bij het Akademiegebouw geplaatst, alzo het Vertrek te klein wierdt bevonden, is van daar overgebracht boven de genoemde Kerk der Falide-Bagijnen. Een aanzienlijken schat van Handschriften, oude en nieuwe Boeken ontmoet men in deeze Zaal. Verscheiden geleerde Mannen, onder andere JOHANNES HOLMANNUS, ISAAC VOSSIUS en JOSEPHUS SCALIGER hebben hunne Boekerijen, bij Uitersten Wille, daar aan gemaakt. Nog dagelijks neemt de voorraad toe, uit kragt eens Besluits van Hun Edelc Groot Mogende van den vijfden December des Jaars 1679, in gevolge van 't welke, van alle Boeken, met Oktroy van 's Lands Staaten gedrukt, een gebonden Afdrukzel aan 's Lands Boekerije moet geleverd worden. Behalven verscheiden Aard- en Hemelgloben pronkt deeze Zaal met eene kunstig gemaakte Sphera, voor 't oog vertoonende den loop der Hemelsche Lichaamen. Tweemaalcn 's Weeks, op Woensdag en Saterdag, van twee tot vier uren, staat de Boekzaal voor eenen iegelijk open. Het opzigt daar over staat aan een *Bibliothekarius*, zijnde doorgaans een Hoogleeraar, die twee bedienden onder zich heeft. Van
het

het *Staatens-Kollegie*, tot het Hoogefchool behoorende, is, op het Artikel *KOLLEGIE*, verflag gedaan. Niet het zelfde is, ten allen tijde, het getal der Hoogeleeraaren; dikmaals telde men 'er achttien: vier in de Godgeleerdheid, even zo veele in de Regten en in de Geneeskunde, en zes in de Taalen 'en Fraaie Weetenschappen. Het hoofdbewind van 't Hoogefchool staat aan drie Kuratoren, waar van de eene doorgaans een Lid uit de Ridderfchap, en de twee overige Burgemeesters of Penfionariften van voornaame Hollandfche Steden zijn; voorts aan de vier Leidfche Burgemeesters in den tijd. Het meer onmiddellijk beftuur van het Hoogefchool wordt geoeffend door den *Senaat*, of Akademie-Raad, beftaande uit alle de Hoogeleeraars. Jaarlijks, op den eerften Februarij, koomen zij bij een, tot het maaken van een Drietal, waar uit, op advijs van Burgemeesteren van *Leiden*, door 's Lands Staaten een *Rektor Magnificus* wordt verkoozen, die op den achtften der Maand zijne bediening aanvaardt, naa dat zijn voorzaat, door het doen van eene plegtige Redevoering, zijnen post heeft nedergeleid. Bij de Faculteiten gaat deeze waardigheid rond. Den Rektor zijn vier *Asesforen*, Raaden of Bijzitters, toegevoegd, één uit ieder Faculteit. Allen moeten, in handen van Kuratoren, ten overftaan van Burgemeesteren, bij eede beloven, de Wetten en den welstand van het Hoogefchool, naar hunne beste vermogens, te zullen handhaaven. 'Er zijn twee *Sekretariften*, een van den Senaat, en een ander van den Vierschaar; als mede twee *Pedellen*, of Boden. De *Vierschaar* van het Hoogefchool, welks Regtsgebied gaat zo over lijftreffelijke als burgerlijke zaaken, beftaat uit den Rektor Magnificus met zijne vier Asesforen, de vier Leidfche Burgemeesteren, twee Schepenen en den Sekretaris. Allen, welke in eenigen opzigte Leden der Akademie zijn, moeten voor deezen Vierschaar te regt staan, midt zij onder elkander gefchillen hebben: want, in andere gevallen, kunnen zij betrokken worden voor Schepenen of andere Regtbanken. De Vierschaar heeft het regt om met den dood te straffen. Verscheiden *Voorregten* genieten de Leden van 't Hoogefchool. In 't gaan na en komen van de Akademie, zijn uit- en inlandfche Studenten vrij van Tollen en Regten. De Rektor, Hoogeleeraars en Meesters, die te

Leiden hunnen tijtel gekreegen hebben, wanneer ze aldaar blijven woonen, zonder koophandel of neering, zijn vrij van het huisvesten van Krijgsvolk, Dag- en Nachtwagten en bekostiging van Stads werken. Alle de Leden zijn vrij van 's Lands Imposten. Ten aanzien van die der Stad is de vrijdom bepaald, voor ieder Student, op tachtig Stooopen Wijn en twaalf halfvaten Bier. De Staaten en de Stad onderhouden te zamen eene Nachtwagt, bestaande uit honderd man, dienende om op te passen, dat door de Studenten geene ongeregelheden gepleegd worden. Van de *Promotien*, als mede van het Jubelfeest van het Hoogeschool, is boven, op het Artikel *ACADEMIE*, verslag gedaan. Ten befluite der gebouwen, melden wij nog het *Latijnsche School*, gemeenlijk het *Groote School* genaamd, een vrij aanzienlijk gebouw, pronkende van vooren met eene Poort van Bentheimer steen. Het staat in de Lokhorststraat, en wierdt in den Jaare 1600 voltooid. Het School is verdeeld in zes Klasfen, of bijzondere Schoulen, in welke, naar gelange hunner vorderingen, de Leerlingen uit de eene na de andere opklimmen. In de vier laagste Klasfen wordt de Jeugd, tweemaal 'sweeks, door een afzonderlijken Meester, in de Schrijfkunst onderweezen.

Wat nu voorts aangaat de *Regeering* der Stad *Leiden*; de groote Vroedschap bestaat uit een getal van Veertig personen: waarom zij doorgaans *Heeren Veertigen*, of *Veertigen in den Raade* genoemd worden. Geene anderen mogen tot Leden daar van benoemd worden, volgens de Privilegien, of hij moet zeven jaaren Poorter en Inwooner der Stad geweest zijn, en ten minste den ouderdom van achtentwintig jaaren bereikt hebben. Uit deeze Veertigen wordt verkoozen het *Kollegie van den Ceregte*, bestaande uit Schout, vier Burgemeesteren en acht Schepenen. Over de meeste zaaken, het Stadsbestuur betreffende, voert dit Kollegie het bewind, door het aanstellen van bevoegde perfoonen tot het houden van een meer onmiddelijk opzigt. Behalven de gewoone verrigtingen, aan het Schoutsampt verknogt, is de Schout van *Leiden*, daarenboven, *Promotor* of Voorstander van het Hoogeschool. Als zodanig rust op hem de post, agt te geeven op de hand-
haa-

haaving der Wetten van het Hoogefchool, en zorge te draagen dat de boeten, in welke de overtreeders zijn beflagen, worden ingevorderd. Hij bewaart het regt der Hooge Overheid tegen de Leden van het Hoogefchool, die de Wetten daar van gefchonden hebben. Geene Leden, egter, mag hij gevangen neemen, dan op last van Rektor en Burgemeesteren, 't en ware hij iemand op eenig zwaar misdrijf daadelijk betrapt. De vier Burgemeesters zijn insgelijks Mede-Curatoren van het Hoogefchool, in welks Vierfchaar dezelve, nevens twee Schepenen-Meesters, zitting hebben, zo wel in Lijfstrafelijke als Burgerlijke zaaken, welke voor dien Regtbank getrokken worden; ten welken einde zij, jaarlijks, in handen van Kuratoren, op den eed aan de Graaflijkheid gedaan, moeten behooven, de Wetten en Keuren van het Hoogefchool getrouwelijk te zullen doen nakoomen, en den Rektor, daar toe geroepen zijnde, de behulpzaame hand bieden. Voorts zijn den Veroetigen en het Kollegie van den Geregte toegevoegd een Pensionaris, die hier den naam van *Raad en Pensionaris* draagt, een Sekretaris en een Griffier. Van verscheiden mindere Kollegien zullen wij hier niet bijzonderlijk spreken, één uitgezonderd, het *Kollegie van Heeren Vredemaakers* genoemd; het bestaat uit een Burgemeester en twee Schepenen, die ieder eenmaal 's jaars, gedurende zekeren tijd, dien post bekleeden. De reden der benaaminge is, waarfchijnlijk, omdat zij, behalven andere verrigtingen, zitten over Burgerlijke Regtzaaken, welke, diensvolgens, niet mogen gebragt worden voor den Regtbank van Schepenen, zonder alvorens gehoord te zijn voor het Kollegie van Vredemaakeren, die dezelve, zo 't mogelijk zij, moeten *bevredegen*. Daarenboven staat aan dit Kollegie de afdoening, zonder hooger beroep, van zaaken van honderd Guldens en daar beneden.

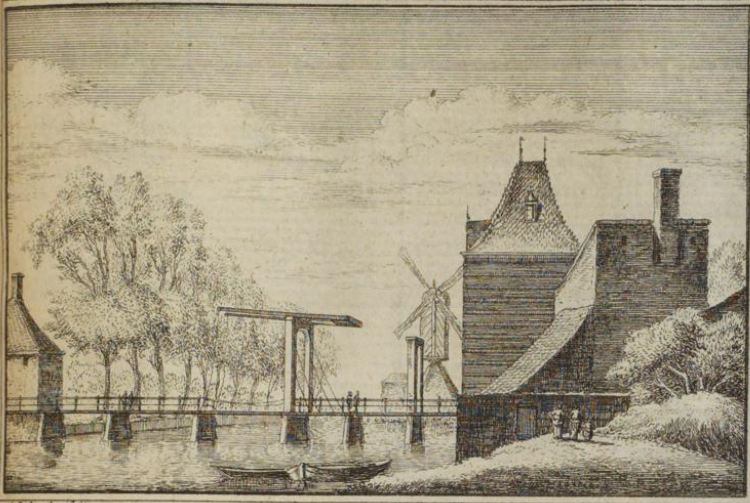
Behalven het Burggraaffschap van *Leiden*, waar van een der Burgemeesteren, bij aanstelling door de Vroedschap, den tijtel van *Burggraaf* draagt, bezit de Stad verscheiden Ambagtsheerlijkheden, van tijd tot tijd, door de Regeering aangekocht, alwaar zij, diensvolgens, de aanstelling van Schout, Sekretaris en andere Amptenaaren oeffent. De bedoelde Heerlijkheden zijn *Oegstgeest* en *Poelsgeest*, *Leiderdorp*, *Zoeterwoude*, *Stompwijk*,

*wijk, Wilsveen, Leidſchendam, Tedingerbroek en de Ven-
nif.*

Al van ouds was de Lakenhandel de hoofdneering binnen *Leiden*; zij was de opkomst der Stad, en deedt haar, van tijd tot tijd, in uitgebreidheid en getal van inwooners toeneemen. ORLERS verhaalt, dat men, vóór den Spaanschen Oorlog, jaaren heeft gehad, in welke zevenënveertigduizend stukken Laken gemaakt wierden. Ten tijde van 't Beleg verliep deeze Neering, die naaderhand, van nieuws, merkelyk bloeide, om vervolgens te vervallen in een deerlijken staat van kwijninge, uit welken men haar, hoewel vrugteloos, door verscheiden middelen, heeft getragt op te beuren. Indien de opgaave van VAN LEEUWEN naauwkeurig zij, dat, behalven de Kopboter, jaarlijks meer dan dertigduizend Vierendeelen Boter, behalven de Kaas, te *Leiden* ter markt gebragt worden, geeft ook deeze handel merkelyk voordeels aan de Stad. Daarenboven weeft men te *Leiden* Saaijen, Greinen, Baaien, Wollen-Dekens en anderen Stoffen, om thans van andere bijzonderheden niet te gewaagen, met naame van den handel in Wolle, die hier insgelijks wordt gedreeven.

Meer dan twintig *Gilden* telt men te *Leiden*; ieder van dezelve heeft zijnen Deken en Hoofdlieden. De *Schutterij* bestaat uit acht Vaandels of Kompagniën, onder de bijzondere Hoofdmannen en mindere Bevelhebbers. Bij beurten houden zij de Nachtwagt, in een der Vertrekken van het Stadshuis.

Van verscheiden *Voorname Mannen* was *Leiden* de Wieg en Bakermat. WILLEM DE II, Graaf van Holland en Roomsche Koning, en Graaf FLORIS DE V wierden aldaar geboren; VOOTS PHILIP VAN LEIDEN, PIETER VAN LEIDEN, GERARD VAN LEIDEN, GERRIT ALEWYN, AARNOUD VAN LEIDEN, Abt van St. Paulus te *Utrecht*, DIRK VAN DER DOES, JAN GERBRANDSZ VAN LEIDEN, NIKOLAAS VAN LEEUWEN, ADRIAAN MATHENES, PETRUS BLOEMEVEEN, JAN FRANKEN, CORNELIUS PETRI, JOHANNES GERARDUS, CORNELIUS VERHEIDEN, Artz, om 't Hervormd geloof met den zwaarde gedood, JAN VAN BANCHEM, WILHELMUS CODDEUS, REINIER BONT, WILLEBRORD SNEL, Wiskunstenaar, NICOLAUS HEINSIUS, en andere, zommige van welke reeds, in afzonderlijke Artikelen, genoemd zijn, of nog
zul-

A. Rademaker fecit

MAERE-POORT tot Leyden

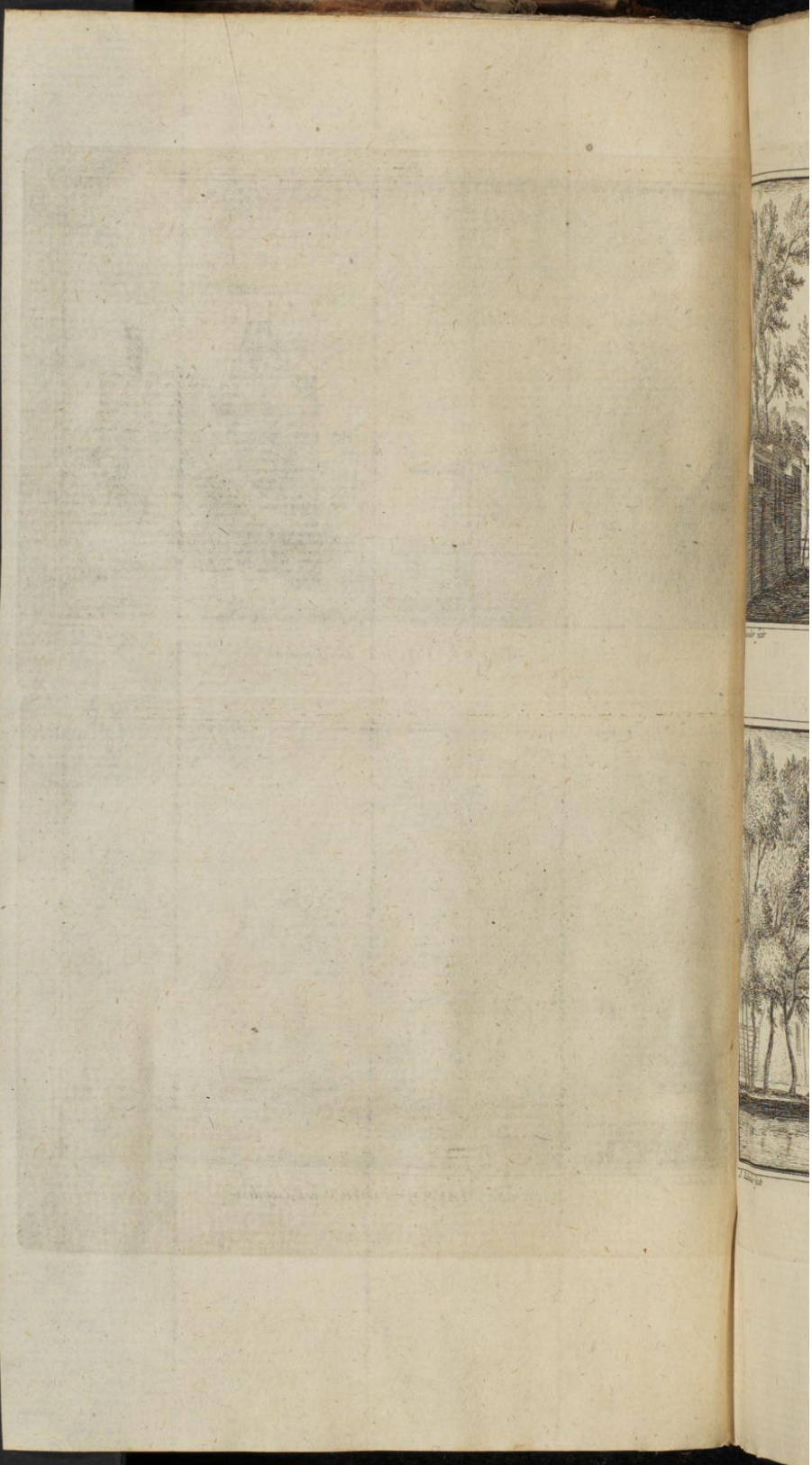
A. Rademaker fecit

Buyten de MAERE-POORT tot Leyden

... en de Ver-

... bering binnen
... hant laar, van
... trouwers toenee-
... Sijnigen Oor-
... rijpende fruk-
... 't Deeg veriep
... , meldijt
... overijven van
... wel vrageboos,
... jenen. Indien
... die, beloven
... 't Verenleelen
... gebrags wor-
... van de Sui-
... men, Doelen,
... en andere bij-
... den handel in

... ieler van
... e Schutterij
... a. Nijngonbare
... storen houden
... Stadhois
... en de Wieg
... in Roomsche
... geboorten;
... ERARD VAN
... Abe van St.
... HERRANDE
... MATHENS,
... PETRI, p
... om 't A-
... FANCHU,
... MEL, W-
... van w-
... of nog
... zul-

A. Rademaker fecit

KOE-POORT tot Leyden

16 20

A. Rademaker fecit

NAAKTE SLUYS by Leyden

altes vermeld wo
 het voorgebragt
 woorden, CORN

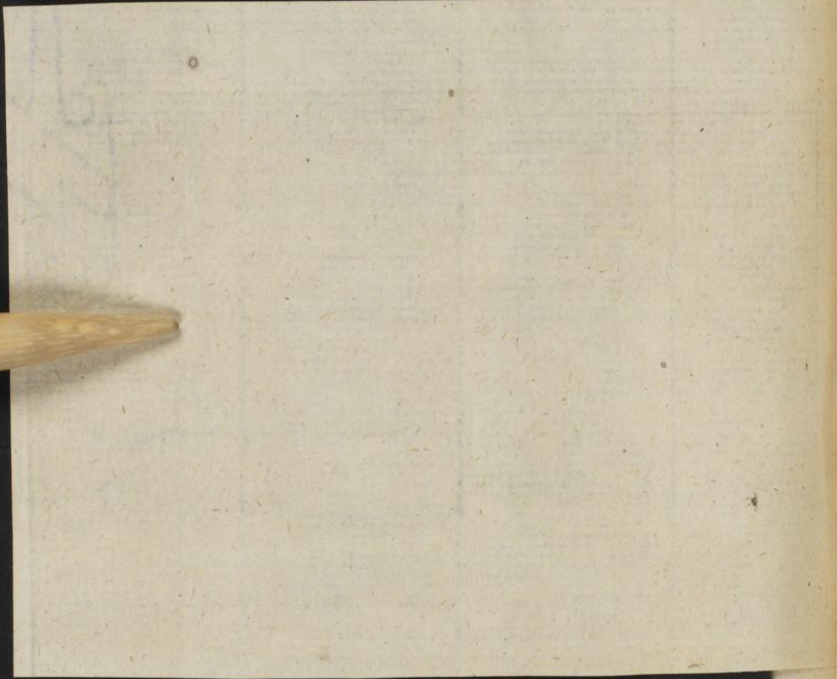
Doch de Natuur
 gespraake eerlan
 was opgeleid. Zijn
 zijn leermeeester,
 zo snelle vordering
 vijfven. Zijne mi
 ten. Op 'r spoor
 ter zeer naartig,
 nger hij ook veel
 vel hij geen eige
 te remardheid zi

A. Badenaker fecit

ZAAHYHAL tot Leyden .

...ken ve
...uit voo
...e worde
...INT, F
...arre ve
...bedrijft
...effelijk
...voortreff
...er veri
...Zoonen j
...Het //
...Veld, kru
...der dezelv
...naren vo
...Am er. i
...felde, in
...van deez

LEIDEN
...doch, vo
...booren in
...fende bij
...Doch de
...gepraald
...ans ogel
...zijn leern
...to snelle
...lijven.
...en. Op
...er zeer
...nge hij d
...vel hij g
...e vamaar

zullen vermeld worden. Onder de Kunstenaars, welke *Leiden* heeft voortgebracht, verdienen, onder andere, hier genoemd te worden, CORNELIS ENGELBRECHTZ, CORNELIS CORNELISSE KONST, PIETER KONST, een Glaschrijver, LUCAS VAN LEIDEN, AARTJE VAN LEIDEN, OCTAVIO, GYSBERT en PIETER VAN VEEN, Plaatsnijders en Schilders; ISAAK NIKOLAI, Burgemeester en treffelijk Schilder; JAN LIEVENZOOON, van wiens penfeel een voortreffelijk gewrogt den Schoorsteen van de Vroedschapskamer verfiert; GERARD DOUW, FRANS VAN MIERIS, nevens zijne Zoonen JOHAN en WILLEM, en Kleinzoon FRANS VAN MIERIS.

Het *Wapen* van *Leiden* zijn twee Sleutels, op een wit Veld, kruiswijze in 't midden over elkander geleid. Men wil dat dezelve afkomstig zijn van den eerbied der aloude Leidenaaren voor dien Apostel, als Poortier des hemels aangemerkt. Aan st. PIETER was de oudste Kerk der Stad gewijd, en men selde, in de oude Zegels, zijn beeld nevens de Sleutels, waar van deeze alleen zullen zijn overgebleeven.

Zie inzonderheid ORLERS en VAN LEEUWEN, *Beschrijv. van Leiden*.

LEIDEN, (AARTJE VAN) aldus naar zijne geboorteplaats, doch, volgens anderen, AART KLAASSEN genaamd, wierdt gebooren in den Jaare 1498. Tot op zijn achttiende jaar oefende hij het handwerk zijns Vaders, die een Voller was. Doch de Natuur, die hem tot het penfeel hadt geroepen, zegepraalde eerlang over den dwang, die, zijns ondanks, hem was opgeleid. Zijn Stadgenoot KORNELIS ENGELBRECHTZ wierdt zijn leermeester, en maakte hij, onder deszelfs onderwijs, zo snelle vorderingen, dat hij spoedig op eigen wicken konde drijven. Zijne meeste Stukken waren Bijbelsche Gebeurtenissen. Op 't spoor van veelen zijner Kunstbroederen was hij niet zeer naarstig. Naa zich op Zondag vermaakt te hebben, bragt hij ook veelal den Maandag in den Herberg door, hoewel hij geen eigenlijk dronkaart was. Door den tijd klonk de vermaardheid zijner kunst heel tot *Antwerpen*, en lokte

VAN

van daar na *Leiden* den beroemden Kunstenaar FRANS FLORIS-ZOON. Met verwondering vondt deeze, op de naavraage omtrent AARTJES verblijf, deszelfs wooning in een armoedig huisje, nabij de Stads Vest, en zijne Schilderkamer een Zoldertje onder het dak. Onder toezegging van beter bestaan en rijklijker betaalinge van zijne Kunststukken, zocht deeze hem na *Antwerpen* te lokken. Doch AARTJE wees deeze aanbieding van de hand. Eenen Koning, zeide hij, gunde hij deszelfs Rijk, indien hij zelve slegts zijn klein huisje mogt behouden. Drie van zijne voornaamste Stukken heeft men nog lang te *Leiden* bewaard: eene Kruisdraaging, een CHRISTUS, tusschen de Moordenaars, aan het Kruis, en Abrahams Offerande van zijnen Zoon. Zeer ongelukkig kwam hij aan zijn einde. Naar gewoonte, op zekeren avond, laat uit den Herberg koomende, viel hij in 't water, en verdronk, in den ouderdom van zesenzestig jaaren.

Zie ORLERS, *Beschrijf. van Leiden.*

LEIDEN, (JAN GERBRANDSZ VAN) anders ook, naar de gewoonte der tijden, met een verlatijnden naam, JOANNES DE LEIDIS genaamd, was van geboorte een Leidenaar, en moet gebloed hebben omtrent het einde der Vijftiende Eeuwe, indien het waar zij, dat hij in den Jaare 1504 overleeden is. Hij was Karmeliter Monnik, en Prioot in het Klooster van die Orde te *Haarlem*. Behalven verscheiden Godgeleerde Werken, heeft hij geschreeven *Kronijk van Holland*, en *Kronijk van Egmont*, of *Jaarboeken der Abten van Egmont*, beide in het Latijn. ANTONIUS MATTHÆUS heeft het laatstgenoemde Werk met Aantekeningen in 't licht gegeven.

Zie SWEERTII *Bibl. Belg.* MEURSIJ *Athen.*

Bat. ORLERS, *Beschrijf. van Leiden.*

LEIDEN, (LUCAS VAN) een uitmuntende Schilder, Plaatfijder en Glaschrijver, tijdgenoot van AARTJE, boven vermeld, wierdt

L

...enz.
...ze Frans Floris-
de marriage om-
ten armoedig huis-
me een Zolberie
bedun en rijst-
ge deze hem ra
deze sabbatling
gunde hij deszelfs
je mogt behouden
men nog may te
manus, tuschen
en d'harde van
zijn einde. Naer
Hieberg hoemen
e onderden van

...v. van Leiden.

...r, naer de ge-
P. JOANNES DE
tenaat, en moe-
de Leuwe, in-
overleeden is.
Klooster van
Goedebeerde
land, en Kro-
van Egmont,
het haer ge-
even.

...v. van Leiden.

...Plantinij-
vermeld,
wierci

L

H. fecit

LUCAE LEIDANO PICTORI, ET SCULPTORI.

*Tu quoque Durero non par, sed proxime, LUCA,
Seutabulas pingis, seu formas sculpis ahenas,
Et typa reddentes tenui miranda papyro,
Haud minimam in partem (si qua est ea gloria) nostrae
Accede, et tecum natalis Leida, Camenae. .D. Lampsonius.*

werdt in di
der, wic
na de ree
Leermee
wel zijne
zijn twaalf
dokmonst
jaren ou
tiende jaa
alle Kun
Utrecht
bewaard,
den der
Stad, om
een witt
dende s
gen, ver
maerde
voorhand
noemd.
eenig ve
uit her
tijp bee
zich ke
welke z
eger, b
rijne ku
Vander
alburg
war ge
franc s
Antwe
dier re
worstel
wegedi
heid, r
eenen

wordt in
der, nu
na de r
Leermee
wel zijne
zijn twaa
tousons
jaren o
tiende je
alle Kui
Utrecht
bewaard
den der
Stad, on
een wirt
dende s
gen, ver
maarde l
voorhand
noemd.
eenig ve
uit her
tijn bed
zich kö
welke z
eger, be
zijne ku
Vlaandere
delburg l
aar geh
frenie for
Antwerp
der rei
worfeld
wegedien
hnd, nie
aanen to

89 mm

wierdt in die Stad gebooren in den Jaare 1494. Eerst zijn Vader, HUIG JAKOBSZ, insgelijks een groot Kunstenaar, en daar naa de reeds genoemde KORNELIS ENGELBRECHTSZ, waren zijne Leermeesters, doch zijne vorderingen zo groot, dat zij beiden wel zijne Leerlingen zouden hebben kunnen weezen. Reeds op zijn twaalfde jaar schilderde hij een stuk voor den Heere VAN LOKHORST, die 'er zo veele Goudguldens voor betaalde, als hij jaaren oud was: eene goede somme in dien tijd. Op zijn zestiende jaar sneedt hij een *Ecce homo*, die de bewondering van alle Kunstkenneren wegdroeg. Tot op het Jaar 1672 wierdt te *Utrecht* eene verzameling van zijne voornaamste Kunstprenten bewaard, doch viel, bij de bemagting der Stad, in de handen der Franschen. Wijders berustte weleer, in die zelfde Stad, onder den Heere Sekretaris EVERHARD VAN HARSKAMP, een uitmuntend Schilderstuk van LUCAS, met Olieverf, verbeeldende SAULUS, op den weg na Damascus met blindheid geflagen, verzeld van eenen hoop Ruiters en Voetknegten. Het vermaarde Meesterstuk, verbeeldende het Laatste Oordeel, nog voorhanden op het Leidfche Stadshuis, hebben wij reeds opgenoemd. Onze LUCAS, door zijne Kunstoeffening een man van enig vermogen, tradt in het huwelijk met eene Jonkvrouwe uit het Edel Geslagt van BOSCHHUIZEN. Zo vlijtig was hij in zijn bedrijf, en zo zuinig op zijnen tijd, dat hij bezwaarlijk zich kónde veriedigen tot den Bruiloft en andere bezoeken, welke zijne Echtverbintenis medebragt. Niet lang daar naa, eger, bekreop hem de lust, ter meerdere aankweekinge van zijne kunst, de voornaamste Stukken in Zeeland, Brabant en Vlaanderen te bezigtigen. Aan het Kunstgenootschap te *Middelburg* gaf hij een Onthaal, welk hem zestig Guidens kostte, naar gelange van de toenmaalige schaarsheid van 't geld, eene fraaie somme. Het zelfde deedt hij te *Mechelen*, *Gend* en *Antwerpen*. Grootlijks, eger, beklaagde hij zich naderhand die reize, vermids hij zedert altoos met een ongezond lichaam worstelde. Hij verbeeldde zich, dat hem, uit nijd, vergif was toegediend. Om den tijd, ondanks zijner aankhoudende bedlegerigheid, niet nutteloos te slijten, hadt hij voor zijne Legerstede eenen toefel doen maaken, ten behoeve van zijne Snij- of

Schil-

Schilderkunst. LUCAS VAN LEIDEN overleedt in den Jaare 1533, het negenendertigste zijns Ouderdoms.

Zie ORLERS, *Beschrijv. van Leiden.*

LEIDEN, (PHILIPS VAN) in de Veertiende Eeuwe, doch, onzeker in welk jaar, in de Stad van dien naam gebooren, naar men wil uit het aanzienlijk Gellagt, waar wij vervolgens nader verslag van zullen geeven. In zijne Jeugd zich voornaamelijk op het Kanonijke Regt hebbende toegeleid, gaf hij onderwijns in die weetenschap aan de Univerfiteit te *Orleans*, en wierdt vervolgens, in den Jaare 1369, tot Hoogleeraar te *Parijs* be-roepen. Naderhand eene Kanunniksplaats in de Kerk van *Maria van Condé* bekoomen hebbende, keerde hij weder na zijn Va-derland, alwaar hem WILLEM VAN BEYEREN, de Vijfde van dien naam, Graaf van Holland, Zeeland en Henegouwen, tot zijnen Raadsheer verkoos. In den Jaare 1373 wierdt hij Groot-Vikaris van ARNOUËT VAN HOORN, Bisfchop van *Utrecht*. ALBERT VAN BEYEREN zondt hem na *Avignon*, aan Pauze GREGORIUS DEN XI; deeze schonk hem eene Kanunniksplaats in de Kerk van *Utrecht*. In deeze Stad overleedt hij, op den achtften Junij des Jaars 1380, doch wierdt begraven in zijne Geboortestad, in de St. Pankras- of Hooglandfche Kerk. In den Jaare 1372 hadt hij aldaar twee Vikarijen gefigt. De Schriften van PHILIPS VAN LEIDEN, voor zo veel ons bewust is, zijn voor de eerste maal ge-drukt in den Jaare 1616. Van wegen het klein getal Afdrukken, deelde een Amfterdamsch Regent het zijne mede aan eenen Boekverkooper, die voorts daar van eene nieuwe uitgave bezorgde in den Jaare 1701, onder den tijtel PHILIPPI DE LEIDIS *Traëtatus Juridico-Politici*. De Verhandelingen zijn vier in getal. Zeer vermaard is de eerste; zij voert tot tijtel *De Reipublicæ cura, et sorte Principantis*, „over de zorge voor 't „Gemeenebest, en het lot eens Regeerders.” De tweede behelst eene opgave van de onderwerpen en grondregelen, in de eerste Verhandeling overwogen. *De formis et semitis Reipublicæ utilius et facilius gubernandæ*, of over de wijzen en mid-delen om een Gemeenebest nuttiger en gemaklijker te bestuuren,

is

ijker onderw
plichheit De
de, of de be

LEIDEN, (heden in we die Stad, en als boven re den vermaard. Het eerste ste genover den wierdt, volge Gellagts gebot Wapen. De plant in ons De eerste, Geschiedenis I. GARIT 1 en moet een n Wij Uterften 1 enige landerij verom:

1. Jan v
  2. Henrik
  - II. HANRUK
- ga volgende zi
1. Diderik 2
geering van Gr
2. Hagt van
3. Pieter v
Pieter te Utre
was stifter van
andere Fundatie
vermerk te Leie

is het onderwerp der derde Verhandeling. De vierde heeft tot opschrift *De modo et regula rei familiaris facilius gubernanda*, of de beste wijze van Huishoudkunde.

Zie *Journal des Savans*, Tom. 34.
Oudheden van Rhijnland.

LEIDEN, (*Het Geslacht van*) al van ouds vermaard, en nog heden in weezen, nam zijnen oorsprong, meent men, binnen die Stad, en ontleende daar van zijnen naam. Geene andere, zo als boven reeds is gebleeken, was de Naamsreden van verscheiden vermaarde Mannen, welke dien bijnaam gevoerd hebben. Het eerste steenen huis te *Leiden*, staande op de Breestraat, tegenover den Blaauwen Steen, op den hoek der Koorsteeg, wierdt, volgens de overleveringen, door de Grondleggers diens Geslags gebouwd; althans staat nog in den Voorgevel deszelfs Wapen. De volgrees van hetzelfde zal geene onvoegzaame plaat in ons *Woordenboek* beslaan.

De eerste, van eenigen naame en vermaardheid in 's Lands Geschiedenissen, was

I. GERRIT VAN LEIDEN; hij leefde omtrent den Jaare 1266, en moet een man van eenig vermogen geweest zijn, alzo hij, bij Uitersten Wille, aan het Klooster te Rhijnsburg naaliet, eenige landerijen, onder Rijswijk gelegen. Zijne kinderen waren:

1. *Jan van Leiden*.

2. *Henrik van Leiden*.

II. HENRIK VAN LEIDEN hadt verscheiden kinderen; de negen volgende zijn daar van bekend:

1. *Diderik van Leiden*, in den Jaare 1315, onder de Regeering van Graave WILLEM DEN III, Ridder geflagen.

2. *Hagt van Leiden*, Nonne in de Abdij van Koningsveld.

3. *Pieter van Leiden*, Kanunnik van Middelburg, van St. Pieter te Utrecht, en Patroon der Kerke van Zoeterwoude. Hij was stigter van vier Vikarijen te Leiden, en van verscheiden andere Fundarien. In den Jaare 1316 maakte hij, aan de St. Pieterskerk te Leiden, zijn steenen huis, staande op den hoek van

de

de Kerksteeg, mids dat hij en zijne Broeders en Zusters Kinderen, en derzelver naakoomelingen, hetzelfde in Erfpagt zouden behouden voor tien Schellingen Tournois jaarlijks.

4. *Geertrui van Leiden.*
5. JAN VAN LEIDEN, die volgt.
6. *Gerrit van Leiden.*
7. *Machtelt van Leiden*

8. *Philips van Leiden.* Onder andere kinderen liet deze naa, *Pieter van Leiden*, die insgelijks de Kerk aanmerkelijk begiftigd, en, bij zijne huisvrouw *Christina Franken*, Vader wierdt van vijftien kinderen; van welke wij genoemd vinden:

- a. *Dirk van Leiden*, Priester ten Hoogelande te Leiden.
- b. *Gerrit van Leiden*, Priester te Noordwijk.
- c. *Philips van Leiden.* 't Is deze, van welken, in een

afzonderlijk Artikel, boven gesproken is.

9. *Hugo van Leiden*, als Knaap vermeld in eene Akte, uitgegeeven, in den Jaare 1322, door WILLEM VAN HENEGOUWEN, Graaf van Holland.

III. JAN VAN LEIDEN, boven vermeld, hadt ter Vrouwe *Aleid*, Henriksdogter, en bij haar verwekt:

1. *Gerrit van Leiden*, Prioer te Hoogstraten.
2. PIETER VAN LEIDEN, die volgt.
3. *Henrik van Leiden.*
4. *Dirk van Leiden*, Schepen in zijn Geboortestad, in den Jaare 1375.

IV. PIETER VAN LEIDEN, droeg, in den Jaare 1368, aan de Pieters-Kerk, den eigendom op van een huis, op de zelfde voorwaarden, als zijn Oom Pieter, vóór hem, hadt gedaan. Hij bezat goederen in leen van WILLEM VAN HENEGOUWEN, Graave van Holland. De Akte, daar van uitgegeeven, terwilt hij nog minderjaarg was, is gedagtekend in 's Hage, vóór St. Jakobsdag des Jaars 1332. Bij zijne echtgenoot, Jonkvrouwe BERTRADA VAN ALKEMADE, des Heeren Henriks dogter, liet hij naa:

1. JAN VAN LEIDEN, die volgt.
2. *Isbrand van Leiden.*
3. DIRK VAN LEIDEN. Naa die zijns oudsten broeders, zullen 's Mans naakoomelingen vermeld worden.

V. JAN

V. JAN V
Heere Flore
Hertog WIL
zijn Vade
1. PIET
2. Haa
Frank Piet
van heers l
deren:

a. F

b. B

VI. PIET
dezelvs naa
TRADE, dog
ming van V
toe, uit zij
deren liet hij

VII. JAN
Hertog PHIL
verlijdt. Hij
deren naa.

V. DIRK
GARETHA VAN

1. Jan
2. NIKL

3. *Gerrit*
den naam, w
1494, in de

4. *Macht*
kens van Zijl

5. *Aleid*
Zijl.

6. *Albre*
van zijnen Oe

VI. NIKLA
BOES, en wie

1. Jan v
in de St. Pankr

XXII. DEBL.

V. JAN VAN LEIDEN, getrouwd met GEERTRUI, dogter van Heere *Florens van Adrichem*, wierdt, in den Jaare 1370, door Hertog WILLEM VAN BEYEREN, verlijd met de goederen, door zijnen Vader nagelaaten. Zijne kinderen waren:

1. PIETER VAN LEIDEN, die volgt.
2. *Haaze van Leiden*, die de huisvrouw wierdt van Heere *Frank Pietersz*, en vervolgens erfgenaame van de naalaatschap van haars Broeders Kleinzoon, baarde haaren Man twee kinderen:

a. *Floris Franke*, Priester.

b. *Bartha Franke*, gehuwd aan *Jakob Adriaansz*.

VI. PIETER VAN LEIDEN, naa zijns Vaders overlijden, met deszelfs naagelaatene goederen verlijd, nam ter huisvrouw BERTRADE, dogter van Heere *Jan van der Specke*. Met toestemming van Vrouwe JAKOBA, leide hij dezelve een Weduwengoed toe, uit zijne naa te laatene Leengoederen. Geene andere kinderen liet hij naa, dan éénen Zoon,

VII. JAN VAN LEIDEN, naa zijns Vaders overlijden, door Hertog PHILIPS van *Bourgondie*, met deszelfs Leengoederen verlijd. Hij leefde nog in den Jaare 1462, doch liet geene kinderen naa.

V. DIRK VAN LEIDEN, boven vermeld, hadt in huwelijk MARGARETHA VAN POELGEEST, en bij haar verwekt:

1. *Jan van Leiden*, Vroedschap in zijne Vaderstad.
2. NIKLAAS VAN LEIDEN, die volgt.
3. *Gerrit van Leiden*, die eenen Zoon hadt van dien zelfden naam, welke het Priesterampt bekleed, en, in den Jaare 1494, in de St. Pieterskerk, eene Vikarij gestigt heeft.
4. *Machtelt van Leiden*, gehuwd aan Heere *Willem Foijskens van Zijl*.
5. *Akid van Leiden*, de huisvrouw van *Niklaas van Zijl*.
6. *Albrecht van Leiden*, wiens naakoomelingen op die van zijnen Ouder Broeder zullen volgen.

VI. NIKLAAS VAN LEIDEN, hadt in huwelijk ALEID VAN DER DOES, en wierdt bij dezelve Vader van

1. *Jan van Leiden*, die, in den Jaare 1460, eene Vikarij in de St. Pankras- of Hooglandkerk stigte.

2. *Pieter van Leiden.*

3. HENRIK VAN LEIDEN, die volgt.

VII. HENRIK VAN LEIDEN, nam tot echtgenoot Jonkvrouw BARBARA BUITENWEG, en verwekte bij dezelve:

1. NIKLAAS VAN LEIDEN, die volgt.

2. *Aleid van Leiden.*3. *Machtelt van Leiden*, die de huisvrouw wierdt van *Niklaas Paats*, meermaalen Burgemeester van Leiden, tusfchen de Jaaren 1469 en 1484.

VIII. NIKLAAS VAN LEIDEN, was, zedert het Jaar 1462 tot in den Jaare 1490, verscheiden maalen Schepen van Leiden, en Vader van

1. JAN VAN LEIDEN, die volgt.

2. *Barbara van Leiden*, getrouwd met eenen Burger van Haarlem, Niklaas Diest.3. *Machtelt van Leiden*, getrouwd met Hendrik Floriszoon, Sekretaris van Leiden.

IX. JAN VAN LEIDEN, in den Jaare 1495, Schepen van Leiden, hadt in huwelijk de dogter eens Burgemeesters van Gouda, en verwekte bij dezelve eene dogter, die zonder kinderen storf.

VI. ALBRECHT VAN LEIDEN, boven genoemd, hadt ter Vrouwe *Adriana van Leeuwen*, des Heeren Willems dogter. De Hofstad *Leeuwen*, door dit huwelijk, in zijn geslagt zijnde overgegaan, hebben verscheiden zijner afstammelingen, daar van eigenaars geworden, den naam van VAN LEEUWEN aangenomen. Albrecht liet éenen Zoon naa,VII. DIRK VAN LEIDEN, welke in huwelijk nam *BELIA*, dogter van Heere *Arend Heerman*, en, in zijne geboortestad, meermaalen de Burgemeesterlijke waardigheid bekleedde. Zijne kinderen waren:1. *Pieter van Leiden*, Priester.

2. ADRIAAN VAN LEIDEN, die volgt.

3. *Emma van Leiden*, eerst getrouwd met Heijman Floriszoon van Boshuizen, en daar naa met Jan van Berendrecht, Baljuw en Dijkgraaf van Rhijnland, en Veertig der Stad Leiden. Uit deezen echt wierden kinderen gebooren.4. *Erken-*

4. *Erkenraed van Leiden*, in den Jaare 1517 getrouwd met Jan Paats, Schepen van Leiden.

5. *Jakob van Leiden*.

VIII. ADRIAAN VAN LEIDEN was gehuwd aan CATHARINA PAATS, dogter van Burgemeester Niklaas Plaats, en Vader van

1. *Machtelt van Leiden*.

2. *Geertrui van Leiden*, de huisvrouw van Gerrit Biefen, te Delft, en Moeder van Kinderen.

3. *Maria van Leiden*.

4. *Frans van Leiden van Leeuwen*, Burgemeester der Stad Leiden, overleeden in den Jaare 1569.

5. DIRK VAN LEIDEN, die volgt.

6. *Jakob van Leiden*, getrouwd met *Josina van Blois van Treslong*, en bij dezelve Vader van

Adriaan van Leiden, welke bij N. N. van der Does verwekte,

Frans van Leiden, getrouwd met Maria van Boukhorst, die in den Jaare 1612 overleedt, en eene dogter naliët, *Machtelt* genaamd, gestorven in den Jaare 1648.

7. *Niklaas van Leiden*, meermaalen Burgemeester in zijne Vaderstad.

IX. DIRK VAN LEIDEN, bevondt zich, in den Jaare 1514, in 't H. Land te Jeruzalem, en wierdt naderhand Sekretaris van Delft. Bij zijne huisvrouw MARIA VAN BLOIS VAN TRESLONG verwekte hij:

1. ADRIAAN VAN LEIDEN, die volgt.

2. *Arent van Leiden*, Burgemeester van Utrecht, en een der Ondertekenaaren van de Unie tusschen de zeven Gewesten, in den Jaare 1579 binnen die Stad geslooten.

X. ADRIAAN VAN LEIDEN, Raad in de Vroedschap en tevens Pensionaris van Delft, hadt in huwelijk *Maria van Loo*, dogter van Gerrit van Loo, Rentmeester Generaal van Keizer KAROL DEN V over Friesland. Zo wël als zijn Schoonvader, stondt insgelijks ADRIAAN in blaakende gunst bij den Keizer. In den Jaare 1555 wierdt hij, wegens Holland, afgevaardigd na Brussel, om tegenwoordig te zijn bij den plegtigen overdragt der Nederlanden van den gemelden Keizer op zijnen Zoon PHILIPS. In den Jaare 1557, op den laatsten October,

maakte hij zijnen Uitersten Wille, ten overstaan van zijne twee behuwdbroeders, PIETER VAN DEKAMA, Ridder en 's Konings Gewoonen Raad, en BOUDEWYN VAN LOO, insgelijks Raad en Rentmeester Generaal van Friesland. Heer ADRIAAN overleedt op den zesentwintigsten November des Jaars 1562, nalaatende eenen minderjaarigen Zoon,

XI. DIRK VAN LEIDEN, welke, vermits zijn Oom en Voogd *Arend van Leiden* de Hofstad *van Leeuwen*, van zijnen Oudoom *Niklaas Adriaanszoon van Leiden van Leeuwen*, voor hem gekogt hadt, in Majj des Jaars 1566, den toenaam VAN LEEUWEN insgelijks aanuum. Een man van hooger aanzien, dan iemand zijner Voorzaaten, was deeze. In den Jaare 1582 wierdt hij Raad in 't Hof Provinciaal van Holland, en in den Jaare 1591 Raadsheer in den Hoogen Raad. Zijn overlijden viel voor in den Jaare 1596, het zesenvveertigste zijns ouderdoms. Voor de eerste maal tradt hij in den echt met *Hildegonde van Loo*, zijne Nigt, de dogter van Albert van Loo, Heere van Hodenpijl, 's Konings Finantie-Raad te Brusfel, en van Maria van der Mijle, dogter van Arend van der Mijle, Heere van der Mijle, Dubbeldam, enz. Burgemeester van Dordregt, en van Cornelia van Alblas. Geene kinderen wierden uit dat huwelijk gebooren. Andermaal tradt hij in den echt met CATHARINA VAN DER GOES, dogter van *Pieter van der Goes*, Baljuw en Dijkgraave van Delfland, Rentmeester van de Domeinen van Holland. Volgens 's Mans Uitersten Wille, moest de Hofstad van Leeuwen verkogt worden. In de Grootte Kerk in 's Hage, alwaar hij begraven legt, ziet men zijn Wapen nevens dat zijner laatste echtgenootte, die hem gebaard hadt:

1. *Adriaan van Leiden van Leeuwen*, gestorven in den Jaare 1654.

2. PIETER VAN LEIDEN VAN LEEUWEN, die volgt.

3. *Dirk van Leiden van Leeuwen*, in zijne Jeugd, in den Rhijn, bij Straatsbürg, verdrongen.

XII. PIETER VAN LEIDEN VAN LEEUWEN, gebooren den vierden Junij des Jaars 1592, bekwan, in den Jaare 1623, het ampt van Baljuw en Dijkgraaf van den Briel en de Landen van Voorn. In zijn eerste huwelijk, 't welk kinderloos was, hadt hij ter Vrouwe *Maria Duik*, dogter van Antonij Duik, Raadpen-

penfionaris van Holland. Hertrouwd zijnde met MARIA DE MOUCHERON, dogter van Bernard de Moucheron, Heere van Corbu, wierdt hij bij dezelve Vader van

1. DIRK VAN LEIDEN VAN LEEUWEN, die volgt.
2. *Catharina van Leiden van Leeuwen*, gebooren in December des Jaars 1619, en in 't Jaar 1633 overleeden.
3. *Bernhard van Leiden van Leeuwen*, in 1632 gebooren, en in 't Jaar 1639 gestorven.
4. *Balthazar van Leiden van Leeuwen*, op den ouderdom van bijkans twintig jaaren overleeden. Hun Vader hadt zijne dagen geëindigd op den tweeden October des Jaars 1654, en legt in den Briel begraven, met deeze acht Kwartieren in zijn Wapen:

VAN LEIDEN.

VAN DER GOES.

VAN LOO.

VAN DER DUSSEN.

BLOIS VAN TRESLONG.

SPANGEN.

HEEMSKERK.

ROON.

XIII. DIRK VAN LEIDEN VAN LEEUWEN, gebooren op den zesden December des Jaars 1628. Naa eenigen tijd den post van Raad in de Vroedfchap der Stad Briele bekleed te hebben, verwisfelde hij dien met de zelfde waardigheid te Leiden, welke hem den weg baande tot het Burgemeesterschap, welk hij aldaar verscheiden maalen heeft bekleed. Daarenboven was hij Afgevaardigde der Stad in de Vergadering der Algemeene Staaten en in het Kollegie van Gekommitteerde Raaden. Tot drie reizen toe zonden hem 's Lands Staaten, als hunnen Buitengewoonen Gezant, aan KAREL DEN II, Koning van Engeland. Behalven dit alles was hij Hoogheemraad van Rhijnland en van den Lande van Voorn. Hij storf in den Jaare 1682. Bij zijne huisvrouw, ALIDA PAATS, dogter van den Heere Willem Paats, Burgemeester van Leiden en Hoogheemraad van Rhijnland, hadt hij verwekt:

1. *Maria van Leiden*, gebooren op den negenden Maart des Jaars 1654, en gehuwd met Fredrik Willem, Baron van Wasenaar en Duivenvoorden, Heer van Rozander, Luitenant-

Kolonel, en naderhand Baljuw en Hoofdschout van Hulst en Hulster-Ambagt. Geene kinderen kwamen uit deezen echt.

2. *Alida van Rhijnsburg van Leiden*, gebooren den zeshden Maart des Jaars 1660, wierdt de Echtgenoot van *Walter Philips Coljeer*, Ridder-Baronet, Luitenant-Generaal van de Infanterie in dienst van den Staat, Gouverneur van de Stad en het Kasteel van Namen, Kolonel van een Regiment Schotten. Uit dit huwelijk wierden gebooren:

a. *Marianne Coljeer*, getrouwd met Reinhart, Baron van Dalwig, President van den Geheimen Raad van den Landgraave van Hesen Casfel, deszelfs Gevolmagtigde Afgezant op het Vredes Congres te Utrecht, en Extraordinaris Envoyé bij de Algemeene Staaten.

b. *Elizabeth Coljeer*, gehuwd aan Lionnel Sackeville, Hertog van Dorset, Pair van Groot-Brittannie, Baron van de vijf Zeehavens diens Koninkrijks, Grootmeester van 's Konings Huis, Ridder van den Kouzebånd.

3. *Theodora Catharina van Leiden*, gebooren in September des Jaars 1661, getrouwd met Kasper van Kinschot, Heere van Kinschot, Raadsheer in den Hove van Holland, welken zij eenen Zoon baarde,

Roeland van Kinschot, Major in der Staaten dienst, en Kommandeur der Stad Heusden.

4. *Bernardina van Leiden*, in den Jaare 1716, op den ouderdom van vierenvijftig jaaren, ongehuwd gestorven.

5. *Suzanna van Leiden*, gebooren in een Jaare 1664, wierdt de Echtgenoot van François Vuljon van Maurice, Kolonel van een Regiment Voetvolk in dienst van de Staaten der Veréénigde Nederlanden, Gouverneur van Geertruidenberg, welken zij eene dogter baarde, Françoise Vuljon van St. Maurice.

6. *Adriaan Willem van Leiden*, op het eenentwintigste jaar zijns ouderdoms, in den Jaare 1688, ongehuwd overleeden.

7. PIETER VAN LEIDEN, die volgt.

8. *Lodewijk van Leiden*, gebooren in den Jaare 1668, Kapitein ter Zee in dienst deezer Landen, en in den Jaare 1697, door het verongelukken van zijn Schip tegen het Eiland Ameland, in een zwaaren storm, omgekoomen.

9. *Phi-*

9. *Philippina van Leiden*, jong gestorven.

10. *François Adriaan van Leiden*, Raad en Burgemeester der Stad Briel, Gekommitteerde Raad ter Admiraliteit op de Maze, Raad en Rentmeester Generaal der Domeinen van Holland en Voorne, Hoogheemraad van de Landen van Voorn, in den Jaare 1726, het vijfenvijftigste zijns ouderdoms, ongehuwd overleeden.

XIV. PIETER VAN LEIDEN, Heer van Vlaardingen, Vlaardinger-Ambagt, Babberspolder, Middelburg, Nieuwenhoorn, Nieuwegoten, Nieuwlandt, enz. gebooren den vijfentwintigsten October des Jaars 1666, Veertig en meermaalen Burgemeester der Stad Leiden, Afgevaardigde in het Kollegie ter Admiraliteit te Amsterdam, Hoogheemraad van Rhijnland en van den Lande van Putten. Bij ALIDA VAN RUITENBURG, dogter van Jan van Ruitenburg, Heere van Vlaardingen en Vlaardinger-Ambagt, Afgevaardigde in het Kollegie ter Admiraliteit in het Noorder-Kwartier, Hoogheemraad van Delfland, was hij Vader van de volgende kinderen :

1. *Geertrui van Leiden*, jong gestorven.

2. Een Zoon N. N. insgelijks vroeg overleeden.

3. *Geertrui Catharina van Leiden*, in den Jaare 1715, het tweeëntwintigste haars ouderdoms, gestorven.

4. DIRK VAN LEIDEN, die volgt.

5. *Alida Johanna van Leiden*, gebooren in April des Jaars 1697, gehuwd aan Frederik, Baron van Freisheim, Luitenant-Kolonel, Zoone van Jan Dirk, Baron van Freisheim, Generaal van het Voetvolk in dienst der Veréénigde Nederlanden, Kolonel van de Guardes te voet, Gouverneur van Heusden, als mede Veldmaarschalk in dienst van Keizer KAREL DEN VI. Zij storf in November des Jaars 1715, nalaatende eenen Zoon, *Jan Dirk*, Baron van Freisheim.

6. *Jan van Leiden*, geboren in den Jaare 1698.

7. *Pieter Koenraad van Leiden*, gebooren in Maart des Jaars 1700, Luitenant-Kolonel in dienst van den Staat, getrouwd met *Anna van Hoei*, dogter van Casper van Hoei, Raad en Burgemeester der Stad Gornichem.

8. *Catharina Henriëtte van Leiden*, in den Jaare 1709, het achtste haars ouderdoms, overleeden.

9. *Catharina Johanna Henriëtte van Leiden*, jong gestorven.

XV. DIRK VAN LEIDEN, Heer van West-Barendrecht, Hardinksveldt, Oost-Voren, Rugge, Oosterlant, Rokanje, St. Anna-polder, Roxenisse, Aardijkswal, Oud- en Nieuw-Craijers-polder, gebooren den eenentwintigsten Januarij des Jaars 1695, Baljuw van de Nijenburgen, en Sekretaris van het Hoogheemraadschap van Rhijnland; gehuwd met *Sophia Dina de Rovere*, Vrouwe van West-Barendrecht, Hardinksveldt, dogter van *Kornelis de Rovere*, Heere van West-Barendrecht, Raad en Burgemeester der Stad Dordrecht, Afgevaardigde ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten en Lid van het Kollegie van Gekommitteerde Raaden, en bij deeze Vrouwe Vader van

1. *Pieter Cornelis van Leiden*, gebooren in November des Jaars 1717.

2. *Sophia Dina van Leiden*, jong gestorven.

3. *Jan van Leiden*, gebooren in den Jaare 1721.

4. *Dirk van Leiden*, in zijne kindsheid overleeden.

5. *Dirk van Leiden*, insgelijks vroeg gestorven.

6. *Dirk van Leiden*, mede geen jaar oud geworden.

7. ADRIAAN POMPEJUS VAN LEIDEN, gebooren den eersten Augustus des Jaars 1727, heeft dit Geslagt voortgeplant, zo dat 'er nog heden afftammelingen van in weezen zijn.

LEIDERDORP, naauwlijks een half uur gaans van de Stad *Leiden* gelegen, in een zeer vrugtbaaren en vermaaklijken oord: reden genoeg voor de burgers dier Stad, om dikmaals door eene wandeling derwaarts zich te verlustigen, en waarom vermogende Ingezeetenen, in den omtrek daar van, Lustplaatsen hebben doen aanleggen. Indien het *Liethorp*, in oude Schriften vermeld, dit Dorp zij, moet het reeds vóór het midden der Tiende Eeuwe bestaan hebben. In de Roomsche tijden was de Kerk van dit Dorp eene Parochie-Kerk, den Aardsengel MICHAËL toegewijd. Zij was voorzien van twee Vikarijen. Eene van dezelfde, gemeenlijk de Kapellanij van de Zijl genaamd, wierdt, van wegens haare rijke inkomsten, in den Jaare 1400, in twee Vikarijen verdeeld; de eene daar van bleef aan de Kerk verbonden; de andere wierdt overgebracht in de Vrouwenkerk te *Leiden*.

Ook

LEYDERDORP

1620

A. Balemaker fecit

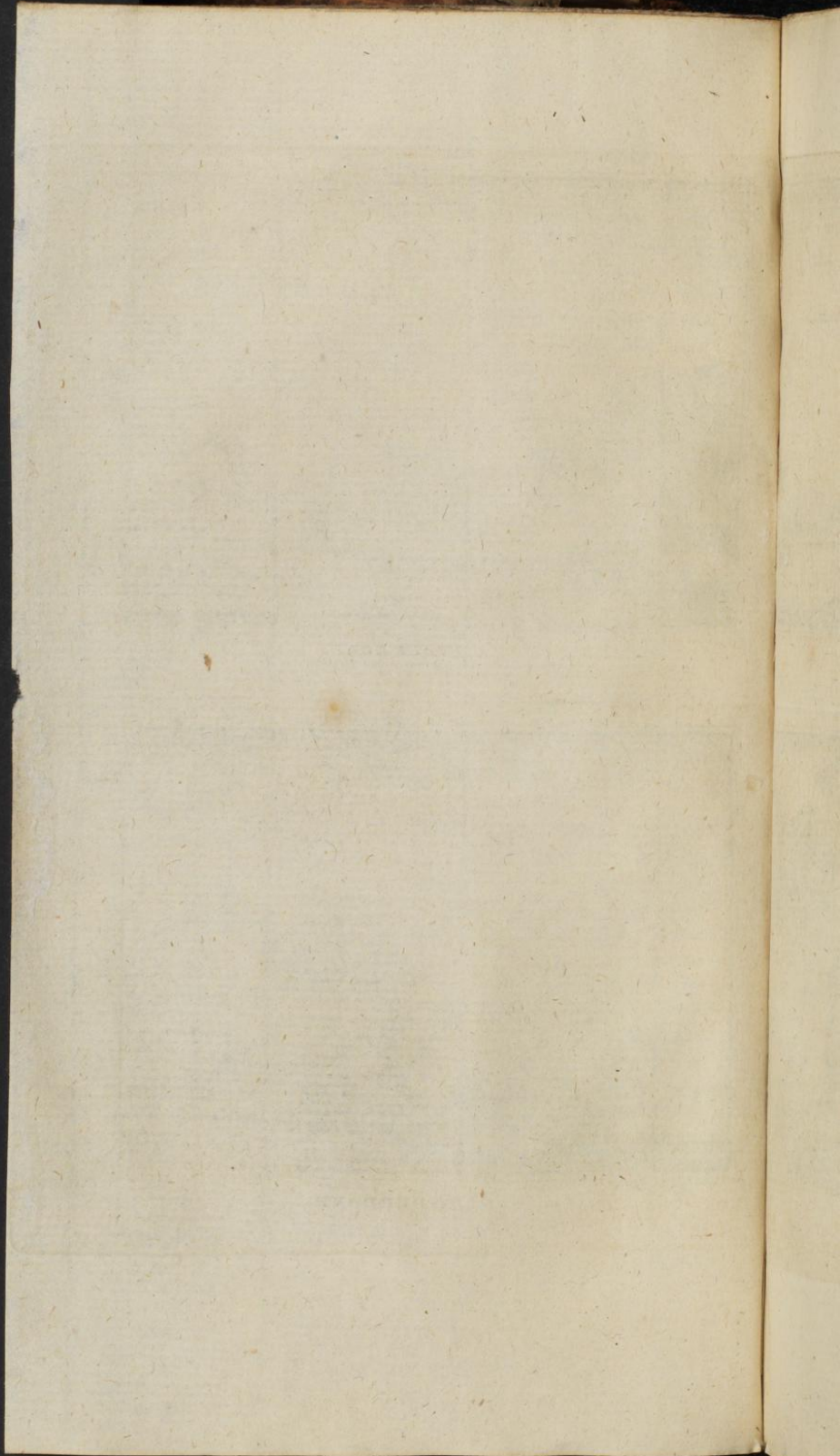
LEYDERDORP

1620

jong
 Har-
 St.
 trai-
 tars
 og-
 Du-
 spar
 had
 Ve-
 alle-
 van
 et die

etten
 t, zo

Le-
 re-
 van-
 ende
 oben
 ver-
 ende
 Ker-
 de-
 dt,
 see
 m-
 nk

A. Rademaker fecit

agter LEYDERDORP

A. Rademaker fecit

LEMUYDEN

1041

57

A. Rademaker fecit

LEYTSENDAM.

207

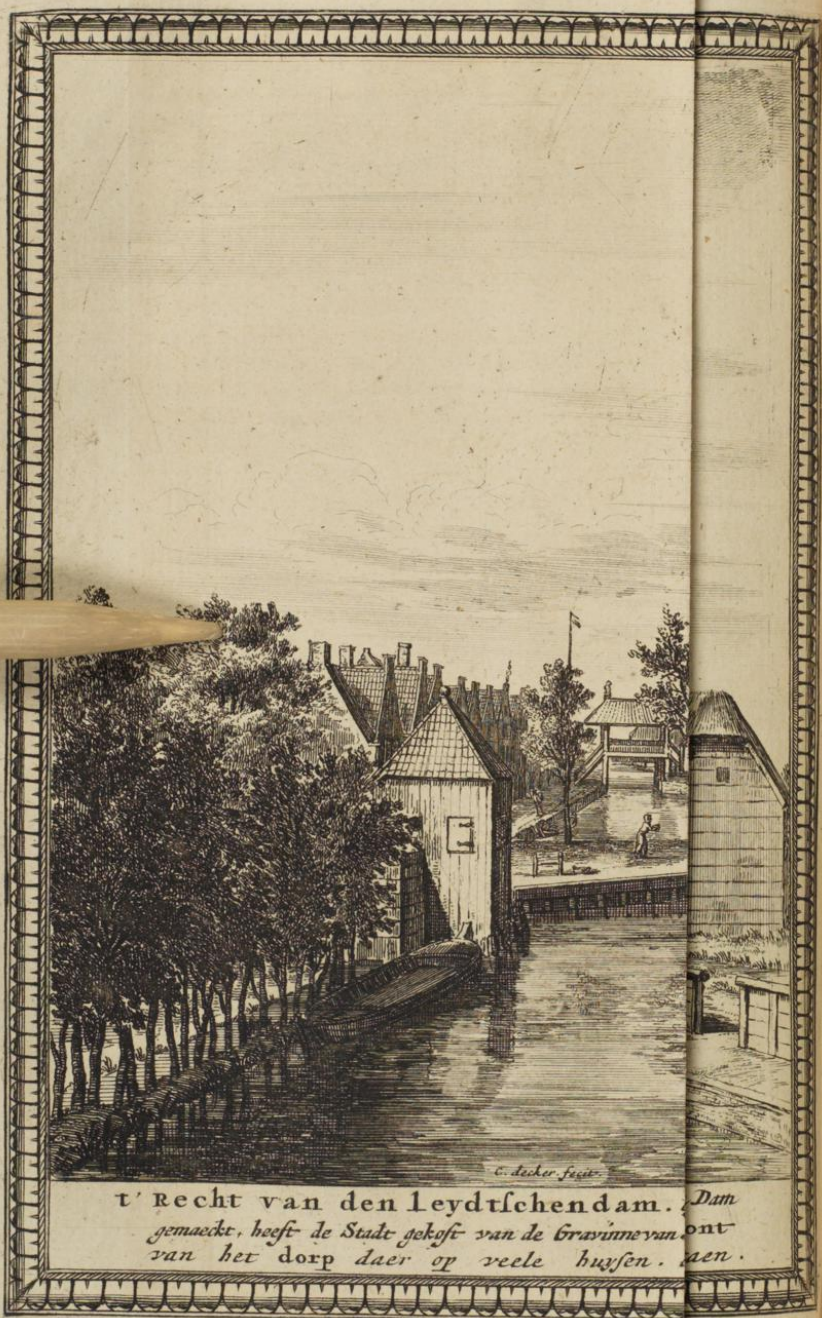

LEYDTSCHENDAM.

t' Recht van den Leydschendam. ofte nu van de Duyckers en verlaten (door Privilegie van Keyser Carel tot Faveur der Debenaren) in den Dam
gemaecte, heeft de State gekocht van de Gravinne van Arschbergen inden Jare 1580. Zynde daer onder begreepen een groot gedeelte van de Gront
van het dorp daer op veele huysen. onder Recognitie tot believen en wederseggen van Burgemeesteren van Delft getimmert Staen.

C. deker fecit.

t' Recht van den leydtſchendam. *Dam*
gemaecte, heeft de Stadt gekoſt van de Gravinne van ont
van het dorp daer op veele huſſen. *aen.*

Ook plagt hier voormaals te staan een Klooster of Priorij van Reguliere Kanunniken, *Engelendaal* genaamd. Het Dorp en Ambagt, waar in men, voor ruim vijftig jaaren, honderd vijftiennegentig Huizen, zes Bleekerijen, vier Steenovens, of Pannebakkerijen, en twee Molens telde, wordt geschat op ruim zestienhonderd zevenenvijftig Morgens. Te *Leiderdorp* heeft men een zeer goed School, een Weeshuis en een Armhuis voor oude Mannen en Vrouwen, en in de nabuurschap een Hofje, de *Vier Aalmoeshuisjes* genaamd, afkomstig uit het doorluchtig Geslagt van VAN DER DOES. Dat aan *Leiden* de Ambagtsheerlijkheid behoort, hebben wij in de beschrijving dier Stad verhaald. Van de adellijke Huizen, welke voormaals in dit Ambagt stonden, zijn de meeste verdweenen.

Zie ORLERS, *Beschrijv. van Leiden, Oudheden en Gesligten van Rhijnland.*

LEIDSCHENDAM, een Dorp in het Baljuwschap van Rhijnland, gelegen tusschen *Leiden, Delft* en *'s Graevenhage*. Het ontleent zijnen naam van den Dam, in overoude tijden geleid in het Vaarwater, welk na gemelde Plaatzen loopt. Van wegens den veelvuldigen doortogt, is 't hier zeer leevendig, en 't verblijf aangenaam. Even als tusschen *Amsterdam* en *Haarlem*, moeten hier de reizigers van Jaagfschuit verwisfelen. Het Dorp heeft eene eigen Kerk en Predikant, die onder de Klassis van *Delft* en *Delfland* behoort.

Zie VAN DER HOEVE, *Handv. Kron.*

LEIMUIDEN, met *Vriezeloop*, ééne Ambagtsheerlijkheid, in Rhijnland, ter wederzijde van den gewoonlijken Rijweg van *Amsterdam*, door de Veenen, na den Rhijnkant en *Leiden*. Het Dorp *Leimuiden* legt, met zijne Kerk en Ban, Westwaarts, dicht aan het Haarlemmer- of Leidchemeir. *Vriezeloop* legt, Oostwaarts, tegen de Billerdammer Laan en de

Ambagtsheerlijkheid van *Kalslagen*. Reeds in de Jaaren 1550 en 1553 bevondt men de Landen, onder beide Dorpen gelegen, van zo geringe waarde, dat zij geoordeeld wierden, minder dan voorheen in de Dijkslasten van Rhijnland te moeten draagen. Volgens de jongste en naauwkeurigste meeting, nu ruim twintig jaaren geleeden geschied, bevat het Ambagt van *Leimuiden* vijfhonderd en ruim eenentachtig, dat van *Vrieze-koop* driehonderd en bijkans viereennegentig Morgens Lands. Merkelijkken aflag heeft het getal der Huizen, in het tijdverloop van honderd jaaren, ondergaan. Te *Leimuiden* zijn ze, van tweehonderdzes, op honderdvierenveertig, te *Vriezekoop*, van honderdzeven, op negenenvijftig gedund. Veel Lands, in de voorgaande Eeuwe, onder beide Dorpen, uitgeveend, is zedert droog en tot Land gemaakt. Men berekent de uitgestrektheid daar van op zeshonderd en vijftig Morgens. Verscheiden aangename Lustplaatzen heeft men, op dien droog gemaakten grond, aangeleid. De afkabeling van 't Haarlemmermeir heeft men, door het doen van zeer zwaare kosten, met een goeden uitslag, aan dien oord beteugeld. In den Jaare 1727 wierdt de Stad *Amsterdam* eigenaars van de Ambagtsheerlijkheid, door aankoop uit handen van den Heere FRANÇOIS PAUL EMILE, *Graave van Oultremont en Warfusé*, en Vrouwe MARIA ISABELLA VAN BEYEREN VAN SCHAGEN, erfgenaame van Vrouwe ANNA HENRIETTA VAN WASSENAAR VAN WARMOND, in welk Huis de eigendom langen tijd geweest was. *Amsterdam* heeft aldus het regt van aanstelling van Schout, Ambagtsbewaarders, Schepenen en andere Amptenaaren.

Leimuiden is een der oudste Dorpen hier te Lande, als wordende reeds vermeld in eenen Verdragbrief van den Jaare 1063. De Kerk is een ruim, hoewel oud gebouw. Door het verzakken der fondamenten, staat de Toren een weinig scheef. Het Dorp zelve is staaft betimmerd, en zeer leevendig, door den veelvuldigen doortogt. De naaste weg, te Lande, van *Amsterdam* na *Gouda* en *Rotterdam*, loopt door dit Dorp. Het Water de *Drecht*, 't welk, van de *Oude Wetering* af, door *Leimuiden* loopt, en tuschen den *Vriezekoopschen* en *Wassenaarschen* Polder, voorbij het Tolhuis onder *Kalslagen*, een
wei-

reing bove
veentigt, et
er Vaart vo
ien, en kle
en den Leit
den Rhijn n
spaarndam
de Oostzijde
der het Am
Baart van
Verlaaten
geene Kerk
het Kerkell

LEX, (A
Arm van d
en voert re
hier stroomt
schap *Kuile*
voorbij *Sch*
waarden, t
gemeenschap
heeft, door
van den R
van het Pa
zij genoegza
van de Mer
ren. Met p
die Rivier b
Lek, en bov
dat, bij een
kunnen verzu
ter tien voe
bij *Krimben*
ontlaat hier
door wel e
landen voor

weinig boven den *Uithoorn* zich met de *Kromme Mijdrecht* vereenigt, en 't begin aan den *Amstel* geeft, is ook veel korter Vaart voor zulke Schepen, die hunne Masten kunnen strijken, en klein genoeg zijn om door de *Billerdammer Sluizen* en den *Leimuidenbrug* te kunnen schieten; die, anderzins, uit den *Rhijn na Amsterdam* den wil hebbende, door *Haarlem* en *Spaarndam* zouden moeten vaaren. Onder *Leimuiden* behoort de Oostzijde der fraaie Buurt langs de *Oude Wetering*. Onder het Ambagt van *Vriezekoop* behoort dat gedeelte van de Buurt van *Billerdam*, waar in de *Billerdamsche Sluizen* of *Verlaaten* leggen. Van het laatstgenoemde Dorp, 't welk geene Kerk heeft, behooren de *Hervormde Ingezeetenen*, in het Kerkelijke, onder *Leimuiden*.

LEK, (*Rivier de*) bij veelen aangemerkt als een gegraven Arm van den *Rhijn*, neemt althans daar uit haaren oorsprong, en voert reeds dien naam beneden *Wijk bij Duursfede*. Van hier stroomt zij tusschen de Provincie *Utrecht* en het Graafschap *Kuilenburg*, beneden het Land van *Vianen*, en laager voorbij *Schoonhoven*, tusschen de *Krimpener- en Alblasferwaarden*, tot dat zij, bij *Krimpen*, in de *Merwe* valt. De gemeenschap van de *Waal* met den *Rhijn*, bij *Schenkenfchans*, heeft, door de doorbraak van den *Ouden Wiel*, het water van den *Rhijn*, en dus ook van de *Lek*, vóór het graaven van het *Pandersche Kanaal*, weleer zo sterk afgetrokken, dat zij genoegzaam buiten staat was, om aan de *Beneden-Rivier* van de *Merwe* en de *Nieuwe Maaze* eenig water toe te voeren. Mer paerden en wagens konde, op zommige plaatzen, die *Rivier* bereeden worden. Ongelijk is de gedaante van de *Lek*, en bovenwaarts merkelyk wijder dan beneden. Van hier dat, bij eene hooge *Rivier*, de Engten het *Bovenwater* niet kunnen verzwelgen; en dat bij *Vreeswijk*, zomtjids, het water tien voeten boven het gemeene *Peil* tekent, wanneer het bij *Krimpen* slegts drie of vier voeten is gereezen. Wijders ontstaat hier uit menigmaalen het zetten van *Ysdammen*, waar door wel eens verderflijke *Overstroomingen* der nabuurige Landen voorvallen.

LEK.

LEKKERKERK en Zuidbroek, in de Krimpenerwaard, hoe-
wel twee onderscheidene Ambagten, behooren, eger, onder
eene zelfde Hooge of Vrije Heerlijkheid. *Lekkerkerk* legt ten
Zuiden aan de *Lek*, ten Noorden aan *Ouderkerk*, *Berkoude*
en *Zuidbroek*, ten Oosten en Westen aan *Berg-Ambagt* en
Krimpen op de Lek. *Zuidbroek* legt ten Noorden aan *Stol-*
wijk, tusfchen *Berg-Ambagt* en *Berkoude*. Hoewel van
kleinen uitgebreidheid volgens de opgave in de Lijsten van
Verpondingen, worden de beide Ambagten te zamen begroot
op veertienhonderd drieënnegentig Morgens. Naar inhoud der
Lijsten, zou, in het tijverloop eener eeuw, te weeten van
den Jaare 1632 tot in den Jaare 1732, het getal der Huizen
van honderdvierenzestig tot tweehonderdzevenentachtig zijn
aangegroeid. Verre de minften, flegts veertien naamelijk, ftaan
daar van te *Zuidbroek*. *Lekkerkerk* is een fraai en deftig
Dorp, meestendeels benedensdijsk gebouwd. De Kerk is ta-
melijk groot, en heeft een Toren, waar van zo wel het fpijs
als muurwerk vierkant is. In den Herberg bewaart men eene
gefchilderde afbeelding van een voormaligen inwooner van
dit Dorp, GERRIT BASTIAANSZ genaamd, befaamd om zijne
ongemeene lengte; deeze haalde negenenengentig Duimen, dar
is, acht voeten en drie duimen. Naar gelange van zijne hoog-
te was hij fterk van kragten, doch daar bij goedaartig en zag
van inborst. De Zalmvisfcherij, de hoofdneering van dit
Dorp, was ook zijn bedrijf. Om de zeldzaamheid heeft men
er lang bewaard, of bewaart ze, misfchien, nog heden, een
Schenkel van zijn Been en van zijne Dije, nevens eene zijner
Muilen.

LEKKERLAND, anders ook *Nieuw Lekkerland* genaamd, een
Ambagt en Dorp in Zuidholland, in den Alblasferwaard, ten
Noorden van de Rivier de *Lek*. Het Ambagt wordt begroot
op duizend en veertig Morgens Lands, en het getal der Hui-
zen op honderdvierendertig. Het Dorp is niet groot. De
Kerk, eerst eene kleine Kapel, en naderhand tot eene Pa-
rochiekerk vergroot, wierdt, gedurende de Spaanfche Beroer-
ten, in koolen geleid. De tegenwoordige Kerk, voorzien van
een kleinen Toren met een vierkant Spitsje, is gebouwd in
den

ten Jaare 16
sigs, de St
rijp van een

LEKKUN
warderadt
den Jaare
die, over
Huizen v
den.

LEKSMO
den van d
bied van e
honderdaci
duizend ty
zen wordt
en heeft e
er verfch
ouderdom
Muurwerl
voor inft
dit Dorp.
haslende e
Grave di
Met het n
rigt. Jaar
Leksmond.

LE-LEU
burg, in d
heit, eger

den Jaare 1645. Een heuvel, in 't Oostlijk gedeelte des Ambagts, de *Schoonenburger-heuvel* genaamd, plagt de grond te zijn van een Kasteel, 't welk al voor lang is verdweenen.

Zie *Hist. van het Utr. Bisdom.*

LEKKUM, een Dorp in Friesland, in de Grietenij van *Leeuwarderadeel*, bevat niets merkwaardigs, dan het ongeval, in den Jaare 1583, hetzelfde wedervaaren van de Spanjaarden; die, over Ys, uit Gelderland derwaarts afgezakt, de meeste Huizen verbrandden, en de inwoners jammerlijk mishandelden.

LEKSMOND, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, ten Noorden van de Rivier de *Lek*, en ten Oosten van het Regtsgebied van de Stad *Vianen*, volgens de Verpondingslijsten elfhonderdachttien, doch, volgens de Voorwaarden van Verkoop, duizend tweeënzestig Morgens bestaande. Het getal der Huizen wordt op ruim honderdvijftig begroot. Het Dorp is fraai en heeft eene bevallige legging aan den Lekdijk. Men vindt 'er verscheiden wel gebouwde Huizen. Van wegen zijnen ouderdom sleeft 'er de Kerk merkkelijk bij af. Door zwaar Muurwerk, buiten aan den Toren gemetzel, heeft men dien voor instorten moeten bewaaren. Van hooge oudheid moet dit Dorp zijn, indien men kan afgaan op MELIS STOKE, verhaalende dat het, door FLORIS DEN ZWARTEN, broeder van Graave DIRK DEN VI, in den Jaare 1137, wierdt afgebrand. Met het nabuurig *Achthoven*, heeft *Leksmond* een zelfde Gerigt. Jaarlijks verkiest men 'er zeven Schepenen: vijf uit *Leksmond*, en twee uit *Achthoven*.

Zie *Oud Holl. Kronijk.*

LE-LEU DE WILHEM, (DAVID) hoewel gebooren te *Hamburg*, in den Jaare 1588, uit een aanzienlijk en oud geslagt, heeit, egter, hier te Lande een aanmerkelijk deel zijns leeftijds

ge-

gefleeten, en zijne dagen geëindigd. Na de gronden der Taalkennis geleid te hebben te *Staden* en *Hanau*, bezogt hij eerst het Hoogeschool te *Franker*, en vervolgens te *Leiden*. Onder het beoefenen der Wijsbegeerte en Regtsgeleerdheid, was de kennis der Oofterfche Taalen zijne hoofdbezigheid. Van hier dat hij eerlang eene reize na het Oosten ondernam. Geruimen tijd vertoefde hij te *Jeruzalem*, *Alexandrie* en *Cairo*, midlerwyl briefgemeenschap houdende met den vermaarden Griekfchen Patriarch CYRILLUS LUCARIS. Na zijne wederkomst uit de Morgenlanden, vertoefde hij eenigen tijd te *Amsterdam*, alwaar hij eenen Broeder hadt, PAULUS genaamd. Doch zo groot was zijne reislust, dat hij andermaal eenen togt na 't Oosten ondernam. Dit gebeurde in den Jaare 1625. Op deeze Reize verzamelde hij een kostbaaren fchat van vreemde zeldzaamheden. Hij oefende zich daarenboven verder in de kennis der Perfiaanfche en Arabifche Taalen. Na deezen togt volbragt te hebben, koos hij zijn vast verblijf in Holland. Prins FREDERIK MENRIK koos hem tot eenen zijner Raaden. Daarenboven kreeg hij, als gewoone Raad, zitting in het Hof van Brabant. Onder het waarnemen deezer bedieningen, verpoosde hij, in ledige oogenblikken, zijnen Geest met het houden van briefwifeling met geleerde Buitenlanders. De Heer LE-LEU DE WILHEM overleedt in den Jaare 1658. Verscheiden Egijptifche zeldzaamheden, op zijne Reizen verzameld, en vervolgens aan het Hoogeschool te *Leiden* gefchonken, worden nog aldaar in de Ontleedkamer bewaard. Hij hadt in huwelijk gehad CONSTANTIA HUIGENS, Zuster van den beroemden CONSTANTYN HUIGENS. Of het geflagt, zedert onder dien naam te *Amsterdam* bekend, van den Heere DAVID, dan wel van deszelfs broeder PAULUS, zijnen Oorfprong ontleene, is ons niet gebleeken.

Zie BAYLE, *Diñ. Crit.*

LELIENDAAL, weleer een Nonnen-Klooster, van de Orde der Predikheeren op het Zeeuwfche Eiland *Schouwen*, in de Heerlijkheid en niet verre van het Dorp *Burg*. Den eerften grond tot de Godsdienstige ftigtinge hadt geleid een gezelfchap

VAD

T' DORP DE LEMMER.

re
te
m
gij
Ne
reg
met
baa
der
ter
dra
bete
nog
van

L
Kwa
de
jeem
ven
bij d
welk
zins
al in
het l
belic
Deat
nig
voor
land
Gron
van
reke
Wanig

van Godvrugtige Dogters, die zich aan de waereld onttrokken hebbende, verkoozen hadden, ter meer onbelemmerde beoeffeninge der Godsvrugt, gezamentlijk in stilte haare dagen te eindigen. Een Algemeen Kapittel der gemelde Orde, gehouden te *Nieuwmegen*, in den Jaare 1549, begunstigde haar met de Voorregten der Orde. Niet lang hadden ze het genot der stille samenwooninge. De woede der Beeldformers drong door, tot haar vreedzaam verblijf, en deedt bijkans alle de Kloostergoederen een proef der roofzucht worden. Zedert kwam het Klooster in verval, en wierden de nog overgelaaten goederen opgedraagen aan het Konvent der Predikheeren te *Zierikzee*, mids hetzelfde voor zijne rekening nam het onderhoud der drie laatste nog overgebleevene Nonnen. Een stuk gronds, in de gedaante van een Kerkhof, zou, meent men, het eenig overblijfsel zijn van 't aloude Klooster.

Zie Oudh. en Gestigten van Zeeland.

LEMMER, (DE) een fraai en zeer welvaarend Dorp, in het Kwartier van Friesland de Zevenwouden, meer bepaaldelijk in de Grietenij *Lemsterland*, welke van daar haaren naam ontleent. Het legt aan de Zuiderzee, en heeft eene zeer ruime Haven. Voormaals plagt het Dorp zich inzonderheid te bepaalen bij de Sluis, welke in den Zeedijk legt, en rondom de Kerk, welke niet verre van daar een weinig meer na binnen staat. Doch zints den toeneemenden Scheepvaart en Timmerij, welke vooral in de laatste dertig jaaren hier zeer sterk is gedreeven, is het Dorp merkelyk uitgebreid, door het bouwen van eene dubbele rij huizen, langs een Binnenwater, de *Zijlroede* genaamd. Daarenboven hebben den bloei en welvaart der Plaatze niet weinig vermeerderd, de schikkingen, weleer gemaakt door den voorgaanden Grietman REGNERUS VAN ANDRINGA, op de binnelandfche Veer- en Vragchuiten, en op eenen Postwagen op *Groningen*, die telkens, bij het aankoomen van den Beurtman van *Amsterdam*, na verschillende oorden van 't Gewest verrekken. Bijkans het geloof te boven gaat hier om het getal der Reizigers, welke, dag aan dag, van en na *Amsterdam* hunnen

weg

weg over de *Lemmer* neemen. Om zijne legging aan de Zuid-
 derzee, en op geenen grooten afstand van de grenzen van *Over-*
ysfel, heeft dit Dorp, in vroegere dagen, zeer veel geleden
 van de binnenlandsche oneenigheden. In den Jaare 1672 deedt
 de Bischof van Munster hetzelfde opefchen. De vervaardheid
 der Ingezeetenen was oorzaak, dat zijn Volk van het bezitneemen
 afzag. Eenige Wagens met Vluchtelingen, langs den Zee-
 dijk, ginds en herwaarts ziende rijden, en deeze voor versche
 hulphenden aanzierende, wierden de Munsterschen dermaate van
 schrik bevangen, dat zij ylings afdeinsden. De Kerk is een
 tamelijk ruim en nieuw gebouw, heugende weinig meer dan
 vijftentwintig jaaren. Ongelijk ouder is de fraaie en spitze hoo-
 ge Toren. Het Huis van den Heere Grietman, staande aan de
 Haven, is een fraai gebouw. De geleerde ANDREAS MYRICA,
 vermaard om zijne reizen door Europa en om zijne bedree-
 venheid in verscheiden taalen, was in de *Lemmer* geboren.
 Hij overleedt, in den Jaare 1585, te *Leeuwarden*, alwaar hij
 de Geneeskunst oeffende.

Zie WINSEMIUS, en uit medegedeelde
 berigten.

LEMNIUS, (LEVINUS) een ervaren Artz en beroemd Geleerde
 van de Zestiende Eeuwe, wierdt geboren te *Zierikzee*, in
 Zeeland, op den twintigsten Maj des Jaars 1505. Hij oeffende
 zijne kunst in zijne Geboortestad, alwaar hij, naa het overlij-
 den zijner huisvrouw, Kanunnik wierdt. Onder dit alles schreef
 hij verscheiden Werken; het meest vermaarde van dezelve voert
 tot tijtel, *De occultis Naturæ Miraculis* „Over verborgene
 „Wonderen der Natuure.” Hij moet zijne woonplaats gehad
 hebben in de St. Anthonijstraat. Althans leest men aldaar, bo-
 ven den ingang van een Huis, in eenen Steen, deeze woorden
 uitgehouwen, welke men wil zijne Zinspreuk geweest te zijn:
Rerum irrecuberabilium summa felicitas Oblivio: „Vergee-
 „telheid van onherkrijgbaare zaaken is het hoogste geluk.”
 LEMNIUS stierf op den eersten Julij des Jaars 1568, en wierdt
 in de Lievens-Monster- of Groote Kerk begraven. Hij liet
 eenen

een Zoo
 gals, ev
 lijars w
 Alms ge
 der wanne
 Vrijheid v
 reloor.

LEMNI
 Zevenwon
 rang. De
 ongeschik
 west zijn
 Vaaren,
 ken; ook
 Mir, dus
 re geheet
 fligt hebbe
 brandde,
 welk, zed
 breider w
 van 't uit
 sto men i
 wst. In
 Lemmer,
 heen telde
 pen, Bana
 voot lang,
 door ADOL
 Bischof n
 te vaar en

XXII. DEE

LEMSTERLAND.

eenen Zoon naa, GULIELMUS LEMNIUS genaamd, die zich insgelijks, even als zijn Vader, op de Geneeskunde toeleide, en Lijfarts wierdt van ERYK DEN XVI, Koning van Zweeden. 's Mans getrouwe aankleefing aan zijnen Vorst was oorzaak, dat wanneer deeze, door deszelfs broeder, van Throon en Vrijheid wierdt beroofd, LEMNIUS goederen en leeven tevens verloor.

Zie LA RUE, *Geletterd Zeeland.*

LEMSTERLAND, eene Grietenij in het Friefche Kwartier der *Zevenwouden*, en onder die daar toe behooren de vijfde in rang. De Landen in dezelve zijn meestal laag, en daarom ongeschikt tot Bouwlanden. Weinige Grietenijen in het Gewest zijn zo waterrijk als deeze. Behalven eene menigte Vaarten, ontmoet men aldaar de zo genaamde Groote Breken; ook behoort tot dezelve een gedeelte van het *Tjenke-Meir*, dus genaamd, naar men wil, naar eene Vrouw, TJEUKKE geheeten, die, bij ongeluk, in een Veenland brand gefligt hebbende, oorzaak was dat de freek Lands geheel uitbrandde, en 'er voorts een Meir ten voorschijn kwam, 't welk, zedert, merkelyk is toegenomen, en nog telkens uitgebreider wordt. Geboomte moet 'er zekerlyk op den grond van 't uitgebrande Veen, en elders, rijklyk geftaan hebben, alzo men nog heden, bij het graaven, wortels en takken aantref. In de Grietenij telt men thans flegts vijf Dorpen: *de Lemmer, Eefserga, Vollega, Oosterzee* en *Echten*. Vooreheen telde men 'er zeven; doch van de twee voorige Dorpen, *Bandt* of *Bantega* en *Lemferhoek*, is het eerfte, al voor lang, een prooi der Zuiderzee geworden, en het ander, door ADOLF VAN ZWIETEN, op bevel van den Utrechtschen Bifchop FREDERIK VAN BLANKENHEIM, in den Jaare 1413, te vuur en te zwaard vernield.

Zie WINSEMIUS.

LESAILLE, (JAKOB) LESAILLE. (KATHARINA)

LESAILLE, (JAKOB) afkomstig van *Geneve*, zette zich in Holland neder, ter gelegenheid van de vlugt zijns geslachts van daar, om de vervolgingen om den Godsdienst te ontwijken. Te *Amsterdam* begon hij den Boekhandel, en slaagde daar in niet ongelukkig, van wegen zijne ongemeene netheid en naauwkeurigheid in het drukken van allerlei, doch bovenal van Dichtkundige Werken. Aan deeze besteedde hij vooral zijnen vlijt, omdat hij zelve geen ongevallig Dichter was: gelijk kan afgeleid worden uit de weinige stukken, die van hem zijn overgebleeven. Menigvuldiger zouden deeze geweest zijn, ware niet een groot deel van dezelve verlooren gegaan in den zwaren Brand, in de vermaarde Drukkerij van *Blaauw*, bij de Nieuwe Kerk, met welken hij in zekere gemeenschap handel dreef. Keizer *LEOPOLDUS* verklaarde hem voor Gelauwerden Dichter, en beschonk hem met een Wapen, zijnde een Schild, hebbende, in de eene helft, aan de rechter zijde, een zwarten Letterkas met zijne vierkante vakjes; en in de linker helft, op een Groen Veld met vergulde streepjes, een driedubbelen Drukkersbal, den middelsten verzilverd, den rechter rood, en den linker zwart, allen met wittē Steelen. Op den open helm staat een Kraan, als wiens vlugt aan den ouden *PALAMEDES* gezegd wordt de uitvinding van vier Grieksche Letters te hebben aan de hand gegeven, met een Lauriertakje in den mond, staande met den rechter voet in een Lauriekroontje, en met den linker voet eenen steen om hoog houdende. *LESAILLE* storf in den ouderdom van zevenenzestig jaaren, in of naa het Jaar 1677. Tweemaal was hij getrouwd geweest. Den naam der eerste Vrouwe vinden wij niet vermeld. De tweede was *ALIDA VERWOU*, dogter van *HARMAN VERWOU*. Van drie dogters, bij deeze verwekt, was de tweede in ouderen de beroemde

LESAILLE, (KATHARINA) gebooren in of omtrent het Jaar 1649. Haars Vaders voorbeeld en eene aangeboorene geartheid deden haar, reeds in de vroegste jeugd, zich op de beoeffening der Dichtkunde toeleggen. Zo gelukkig slaagde zij hier in, dat de groote *VONDEL*, een bevoegde regter, uit haare eerste proeven voorspelde, dat zij, 't eenigen tijde, eene uitmuntende Dichteres konde worden. Aan haaren Vader zou de Kunstkun-
dige

RIVA)

zich in
gs van
en. Te
in nie
rwen-
Dicht-
a vijf,
ten af-
te over-
ij, we
ten van
de Nieu-
de deest.
Dicht-
behoer-
t Lente-
op een
ruiker-
den lin-
in hun
gezael
been en
funde
en lin-
loer in
1677.
eerste
ver-
bij

te jar
rheid
ning
dae
roe-
nde
zun-
dige

GERBRANDUS VAN LEEUWEN
ecclesiae amstelredamensis pastor; et in illustri ejusdem civitatis
Athenaeo Sacrarum Literarum doctor, et Professor,

Aanschoud den fieren LEEUW, dien grooten Godgeleerde,
Wiens tong en penne waakt, en kampt, voor 't Heilig lot,
Van Christus kerk en school, ten voorbeeld der bekeerde,
Tot schrick van 't ketterdom, en 't Roomsche moord scharot;
Den nazaat schreeuwd vry uit, Zyn roem door alle eeuwen,
Maar wy, tot nut der kerk, lang leeft en preekt VAN LEEUWEN,

P. Schenk fecit et Engr. Cum Privileg. Amstel.

W. Deurhoff

LEUWEN
Iustri ejusdem civitatis
et Professor,
rekeerde,
eilig lot,
bekeerde,
moord scharot;
r alle ceunen,
ke VAN LEUWEN.

W. Deurhoff

atio

hant

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

GERBRANDUS VAN LEEUWEN

Bedinaar des H. Evangeliums inde gemeente, en Professor der H. Guldeleerheit inde Illustre School tot Amstere
 Waar toe de Drent en naam des Welbekende Mans is d'weynigh; Paulus salf roept vande Hemel, z'han:
 in Amstels Kerck en School, met roem van Leer en spreken leert Romen, wt syn schryfte hoe myne briden spreken
 D. Schenk feict ee exc: Cum Privilegio Van der Plaas ginz. Collega Collegit B. Becker

N
t inde illustre Schöle tot Amster
s sijn roept vande Kemel'ichana:
en schrift. hoe mine braven spreken
collega Colleg
pinx.
B. Becker

[Faint, illegible handwriting in a cursive script, likely a historical document or manuscript.]

[Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

GERBRANDUS VAN LEEUWEN,
Eccles. Amstelredam. Pastor. & in ill. ejusd. civit. Athenaeo Sacr. lit. Doctor. & Professor.

Was Samson ooit, toen hy in Leeuwen heuning vond,
Verneugd, nu sou die held wongunstig sich bedroeven,
By de Amstelaaren, die een betren heuning proeven,
Van LEEUWEN, rit GODS woord geregend in uw mond.

P. Schenk ad vivum fecit Amstelæd. cum Privileg.

J. van Meulen sculp. M.D.

EVWEN.
sacr. lit. Doctor. & Professor.
uuren keuning rond,
sich bedroeven,
proeven,
hend in uw mond.

n Privil.

Lud. Smids, M.D.

dige Historieschrijver BRANDT gezegd hebben, dat zij hem reeds boven 't hoofd was gewasfen. Om haare bevallige Dichtstukken gaf men haar eerlang den naam van de *Nederduitfche Sappho*. Zints het overlijden van haaren Vader, hieldt KATHARINA den Boekhandel aan de hand. Midlerwijl leide zij zich toe op het vervaardigen van Treurfpelen, gevolgd naar het Fransch; zij groeiden eerlang tot een zevental. Het bekende Stuk, *Herodes en Marianne* is 'er een van. Onze Dichteres overleedt, ongehuwd, op den achtften Junij des Jaars 1711. Alle haare Dichtwerken en Toneelftukken wierden, in drie Deelen in Quarto, in den Jaare 1731, uitgegeeven bij de *Erven van Jacob Lescaille en Dirk Rank*. Deeze hadt in huwelijk eene dogter van haare ouder Zuster BARBARA. Zo min als zij zelve, was haare jonger Zuster ALETTA nooit getrouwd geweest.

Zie HOOGSTRATEN.

LEUSDEN, een fraai Dorp, in het Sticht van *Utrecht*, reeds bekend ten tijde van KAREL DEN GROOTEN, door wien het, onder den naam van LISDUNA, aan den Bisfchop van *Utrecht* wierdt gefchonken.

LEUWEN, (GERBRAND VAN) of *Leeuwen*, een vermaard Nederlandsch Godgeleerde, wierdt gebooren, op den negenden September des Jaars 1643, te *Boscoop*, een Dorp niet verre van *Gouda*, alwaar zijn Vader, onder de Hervormden, het Leeraarampt bekleedde. Om hem insgelijks tot dit Ampt op te leiden, zondt hem de oude man, in tijd en wijle, naar het Hoogefchool te *Leiden*. Naa de voorbereidende Weetenschappen eens kundigen Godgeleerde te hebben beoeffend, genoot hij aldaar, in de Godgeleerdheid, het onderwijs der vermaarde Mannen HEIDANUS, COCCEJUS en HOORNBEEK. Op zijn tweeëntwintigfte jaar tot den Predikdienst zijnde bekwaam verklaard, maakte hij daar van eenen aanvang, in den Jaare 1665, te *Velzen*. Zes jaaren bediende hij die Gemeente als gewoon Leeraar, om vervolgens dien zelfden post waar te neemen te *Amersfoort*. In den Jaare 1678 vertrok hij van

daar na *Haarlem*, en, naa verloop van drie jaaren, na *Amsterdam*. Met veel ijver en getrouwheid hadt VAN LEUWEN alhier het werk eens Euangeliedienaars waargenomen, toen Heeren Burgemeesteren te raade wierden, aan het Doorluchtig School hunner Stad eenen Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan te stellen. Op VAN LEUWEN viel daar toe het oog; in den Jaare 1686 maakte hij 't eerst, in die hoedanigheid, eenen aanvang van zijn Onderwijs. Met algemeene toejuiching volhardde hij daar in tot aan zijnen dood, welke voorviel op den elfden Maij des Jaars 1721, het achtenzeventigste zijns ouderdoms. Tweemaal was hij getrouwd geweest. Terwijl hij nog Leeraar te *Velsen* was, tradt hij, in den Jaare 1669, voor de eerste maal, in 't huwelijk met Jonkvrouwe CATHARINA VAN COLLEN, van een Burgemeesterlijk geslagt van *Amsterdam*, en wierdt alzo aan verscheiden voornaame Geslagten dier Stad vermaagschapt. Van de vier Zoonen en drie Dogters, uit deezen Echt gebooren, overleefde hem alleen zijne Dogter ELIZABETH, die de huisvrouw wierdt van den Heere DANIEL NYS. Tot zijne tweede Echtgenooten nam de Hoogleeraar, in den Jaare 1696, Vrouwe JAKOBA BALDE, Weduwe van den Heere JOANNES VAN FLAMERDINGEN, Artz en Ridder van *St. Markus*. Bij deeze verwekte zij geene kinderen. Van 's Mans nagelaatene Schriften zijn de voornaamste, zijne *Verklaaringen over den Brief aan de Romeinen* en de *Handelingen der Apostelen*. Zijne welsprekendheid op den Kanzel wierdt hoog geroemd, en hij daarom van een sterken toeloop vlijtig gehoord.

Zie VEERIS, *Kerkl. Alphab.*

LEUWENHOEK, (ANTHONI VAN) een der grootste Natuurkundigen zijner Eeuwe, wierdt te *Delft*, uit een niet onaanzienlijk geslagt, gebooren, op den vierentwintigsten October des Jaars 1632. Zijne uitvindingen van ontelbaare verborgenheden der Natuure, tot dien tijd toe, nog onbekend, waren zomenigvuldig en verbaazende, en maakte zijne vermaardheid daar door, in alle Gewesten, zo veel opgangs, dat de Koninklijke Maatschappij te *Londen*, om haare ontdekkingen verder

De
De
De

Am-
wren
tuert
hoch-
leer-
oug
gied,
ching
te op
te ipa
Berth
1670
cra-
u do-
clapen
Dig-
zipe
Heere
loog-
dove
clibe
leer-
zipe
Hak-
Lar-
de-

110-
ter-
des
111
112
113
114
115
116
117
118

ANTENHOEK,

LID VAN T IN LONDON,

1732.

*Daer leeft een aeddigh seliens en is fer geen ontschoten,
Die wisse wondren teclaten. dit's die dapper. Man niet: maer
Doorkenypt all haar hem soeckt; t'gelyckt hem of hey t'waer.
J. Verelste pinx. fec. D. 1685. 1732.*

ANTONI VAN LEEUWENHOEK,

LID VAN DE KONINGHLYKE SOCIETEIT IN LONDON.

GEBOREN TOT DELFT. A. 1632.

*Dier leeft een aardigh. Man, een raedigh. Man en gaun,
Die nussc hondren teelt, en heeft Platur 'int naem,
Doonkuypt all haar geheim, en opent all haer Sloten.*

*Syn Glase Smeelkens en is ser geen ontschoren,
Noch kan ontschieten, die s' die dapper. Man niet: maer
Siet s' s' s' toe, die hem sprake: 't gelycke hem of hy 't wier.*

er voort te zetten
 wil zijne zucht
 naar in het kle
 nig op het al
 lins verwonder
 dedde hij den
 roen. Om zij
 ogen tijds zou
 lende na'poort
 reemen zijner
 jaarwedde. I
 tig jaaren ov
 Augustus des
 's Mans Schri
 in 't Latijn g
 verscheiden g
 Europa.

LEYDEKER
 de Nederlanc
 dburg in Z
 de eerste gro
 ten zijn Va
 school te Utr
 leraren DEM
 EER. Het v
 LEYDEKER, ;
 on 'er te g
 te woonen.
 den Godgele
 leerwize na
 grippen des
 kort dan te
 wierdt tot
 velle, op l
 als ledigen
 thate, nam
 te herbegrij

240-16-

59

er voort
will zijn
Maur is
artig of
liders ve
leedde
poten.
eigen ti
leide t
neemet
jaarwe
tig jaa
August
's Man
in 't l
versch
Europa

LEVE
de Ne
duburg
de eerst
hem z
school t
leeraren
HEK.
LYDEK
om 'er
te wou
den G
leerwij
grippe
kort e
wierdt
ville,
den led
schafte,
de leerb

240

der voort te zetten, hem tot een haarer Leden verkoos. Dewijl zijne zucht hem bovenal aanpoorde om de Werken der Natuur in het klein te beschouwen, viel hij hier door eigenaartig op het slijpen van Vergrootglazen, welke hij tot eens ieders verwonderinge vervaardigde. In zijne Geboortestad bekleedde hij den post van Kamerbewaarder van Heeren Schepenen. Om zijne klimmende jaaren, en opdat hij te meer ledigen tijds zoude hebben, tot het voortzetten van zijne geliefde naspooringen, verkreeg hij eerlang ontslag van 't waarneemen zijner bedieninge, met behoud, nogthans, van zijne Jaarwedde. In den hoogen ouderdom van bijkans eenennegentig jaaren overleedt LEUWENHOEK, op den zesentwintigsten Augustus des Jaars 1723. 's Jaars vóór zijnen dood, zijn 's Mans Schriften te *Leiden* gedrukt. Zij bestaan in Brieven, in 't Latijn geschreeven, aan de Londenfche Maatschappij en verscheiden geleerde Mannen, in verschillende Gewesten van Europa.

LEYDEKKER, (MELCHIOR) man van beroemden naam onder de Nederlandsche Godgeleerden, kwam ter waereld te *Middelburg* in Zeeland, in de maand April des Jaars 1642. Na de eerste gronden der Taalkennisfe geleid te hebben, zondt hem zjn Vader, een aanzienlijk Koopman, na het Hoogeschool te *Utrecht*. Hier genoot hij het onderwijs der Hoogleeraaren DEMATZIUS, die zijn Oom was, VOETIUS en HOORNBEEK. Het vertrek des laatstgenoemden na *Leiden* bevoog LEYDEKKER, zijnen geagten Leermeester derwaarts te volgen, om 'er te gelijk de lesfen van den vermaarden COCCEJUS bij te wonen. Intusfchen schijnt hij den laatstgemelden vermaarden Godgeleerde niet zo zeer gehoord te hebben, om diens leerwijze naa te volgen, als om deszelfs onderscheidende begrippen dies te grondiger te leeren kennen. Want als hij kort daar naa tot den Predikdienst bevorderd zijnde, beroepen wierdt tot Leeraar in de Gemeente van *Renesse* en *Noordwelle*, op het Eiland *Schouwen*, besteedde hij, onder andere, den ledigen tijd, welken zijne afgelegene standplaats hem verschafte, aan het opstellen van drie kleine Werkjes, waarin hij de leerbegrippen van COCCEJUS opzettelijk te keer ging. In

den Jaare 1675 beklom hij den Eeretrup van Doctor in de Godgeleerdheid. Twee jaaren daar naa gaf hij in 't licht een Latijnsch Werk, welk hij noemde *Fax Veritatis* of *Fakkelder Waarheid*; het hadt ten oogmerke om de bijzondere gevoelens van den Wijsgeer DESCARTES te bestrijden. De roem, welken hij met dit Geschrift behaalde, baande hem den weg tot het Hoogleeraarampt in de Godgeleerdheid, aan 't Hoogeschool te *Utrecht*, 't welk hij in den Jaare 1678 aanvaardde. Om zijne afkeuring van de gevoelens van COCCEJUS nog nader aan den dag te leggen, gaf hij, in 't jaar daar aan, een Werk in 't licht, tegen dien Godgeleerde, aan 't welk hij den tijtel van de *Kragt der Waarheid* gaf. Een ander Werk, de *Triomfeerende Waarheid* genaamd, tien jaaren laater geschreeven, was zijnen oorsprong verschuldigd aan de Vervolgingen in Frankrijk tegen de zo genaamde *Hugenooten* of Hervormden, en hadt ten oogmerke, de Kerkhervorming te verdedigen tegen de lasteringen der Pausgezinden. Van zijne bedreevenheid in de Kerkelijke Geschiedenisfen vertoonde hij een blijk, in den Jaare 1690, door het uitgeeven van zijne *Historie der Afrikaansche Kerke*. Het oogmerk daar van strekte om te doen zien, dat niet de Hervormden, zo als men hun, ten dien tijde, te laste leide, maar de Roomschegezinden de scheuringen der *Donatisten* en *Novatiaanen* vernieuwd en vereeuwigd hadden. Van eenige andere van LEYDEKKERS Werken, als genoeg bekend, en van zijne geschillen met LEENHOF, BEKKER en anderen, zal ik hier geene melding maaken. De laatste vrugt zijns arbeids was zijn Latijnsch Werk *Over de Republiek der Hebreewen*; doch hij beleefde daar van niet de volkomene uitgave; het derde of laatste Deel wierdt ter Drukperse gereed gemaakt door eenen zijner Leerlingen, KAROLUS TUINMAN, Leeraar te *Middelburg*. De Hoogleeraar LEYDEKKER eindigde zijn arbeidzaam leven, op den zesden Januarij des Jaars 1721, in den ouderdom van achtenzeventig jaaren.

LIDLUM, weleer een vermaard Klooster, in Friesland, in het Kwartier van *Westergo*, onder de Grietenij van *Barra-deel*. Omtrent het einde der Twaalfde Eeuwe wierdt het gestigt

M.

Waar in de
't lichte een
u of Fattel
ijndere ge-
De room,
aan een weg
aan 't Hooge-
st zamenbde
scaps mog na-
daar an, een
t welk hij in
de Werk, de
meer gūnce-
Vernijngel
of lierwom-
te vandeel
ijne bedree-
de hij een
zijne Hyl-
van lincos
s men hun,
gezindte de
rulewd es
zake Wer-
t LEEUWER,
aken. De
Over de
van niet
terch ter
gen, na-
ogheeren
en zeshu
zweving

nd, in
Barra-
ee ge-
stijg

De LIER, van gryzen ouderdom,
 ligt op een vruchtbren grond,
 Baart schatten uit zyn milden schoot,
 en zendt ze aan andren rond;
 Het munt in zyn regeringsform,
 by alle dorpen uit;
 Men heeft, al vroeg, gewetensdwang,
 door Godes hulp gestuit.

ligt door twee Edele Friezen, SIBE VAN LIDLUM en TJALLING DONIA. Eerst lag het niet verre van Zee, een weinig ten Noorden van *Harlingen*, Oostwaarts van het nog tegenwoordig bekende Gehugt *Koehool*, alwaar het, door middel van eenen binnenlandschen Vaart, eene uitwatering in Zee hadt. Zedert wierdt men te raade, tot meerdere veiligheid tegen het Zeewater, 't welk toen nog door Dijken niet beteugeld wierdt, het Gestigt dieper landwaarts over te brengen. Zints de invoering der Kerkhervorminge en de vernietiging der Geestlijke Goederen, is ook dit voormaals aanzienlijk Gestigt in verval geraakt. Aan den weg, tuschen de Dorpen *Oosterbierum* en *Dongjuw*, nog heden de Monnikeweg genaamd, ziet men 'er nog eenige Overblijfsels van. Ten blijke van 'zijn voorgaand vermogen, heeft nog heden het Klooster *Lidlum* stem in zaaken der Grietenije.

Zie WINSEMIUS en *Oudheden van Vriesland*.

LIEFKENSHOEK, welcer een sterke Schans, in Staatsch Vlaanderen, in het Land van *Ketenesfen*, tegenover het gewezene Fort *Lillo*, aan den Wester Oever van de Schelde. *Liefkenshoek* was met vier Bolwerken en twee Ravelijnen gesterkt. Men kwam daar binnen door eene Poort, uitgaande na de Rivier de Schelde. Om de aangelegenheid der Vestinge, diende zij menigmaalen tot eenen twistappel tuschen de Oorlogvoerende Mogendheden. Tot in den aanvang des Jaars 1786 lag daar binnen Staatsche Bezetting. Volgens verdrag met den Keizer, zints de jongste Onlusten met dien Vorst, zijn *Liefkenshoek* en *Lillo* beiden ontruimd, en de Vestingwerken geslegt.

Zie *Tegenwoordige Staat, en Nieuwe Nederl. Jaarboeken*, 1786, bl. 115.

LIER, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Holland, *Delfland* genaamd. Het Dorp legt ongeveer

twee uren gaans van de Stad *Delft*. Waarschijnlijk zal het zijnen naam ontleend hebben van het Water *de Lee*, bij ouds *de Lier* genaamd. Reeds in den Jaare 1006 vindt men 'er van gewag gemaakt. Om de vermaaklijkheid zijner legginge, in Hoven en Boomgaarten, heeft het Dorp, in 't Gewest, naauwlijks zijn weergae. De Kerk munt in aanzien uit boven veele andere. Inzonderheid lokt de Toren de opmerking, door zijn dik Muurwerk en diep uitgeholde Nisfen. Op het Plat staat een Windwijzer. In een zeskantig uitstek, buiten den Toren, ontmoet men den Wenteltrap, langs welken men na boven klimt. Doorlekkere Boter wordt 'er in den omtrek van dit Dorp gemaakt, ook wel Tarwe en Vlas geplant. Men kweekt hier wijders zeer smaaklijke Moeskruiden. Veel bijgevoogigheids pleegden, in de Roomsche tijden, de inwooners van dit Dorp met een *St. Jorisbeeld*, 't welk in de Kerk bewaard, en jaarlijksch, in staatelijken optogt, door het omliggende Land, heel tot aan de Stad *Delft*, wierdt rond gedraagen.

Zie BLEISWYK, *Beschr. van Delft*, en
Oudheden van Delfland,

LIER, (*Hof te*) gelegen omtrent een half uur gaans ten Oosten van het straks gemelde Dorp, is een vrij aanzienlijk Gebouw, van vooren opgehaald met een fraaien Trapgevel. Naast daar aan staat een steenen Bouwhuis, insgelijks met Trapgevels voorzien. Waarschijnlijk zullen de aloude Heeren VAN LIER aldaar hunne woonplaats gehad hebben. Men vindt 'er die gissen, dat de Edelen VAN LIER, die zich UITTERLIER noemden, dien naam hebben aangenomen, omdat hun Slot of Stamhuis buiten de Lier, of *uit de Lier* stondt.

LIENDEN, een Dorp in Gelderland, in de *Neder-Betuwe*. Nabij hetzelfde lag weleer een sterk Kasteel. Doch vermits de Dorpelingen, uit hetzelfde, veel nadeels toebragten aan de goederen van de Bischoppen van *Utrecht*, wierdt het, op verzoek van Bischof FREDERIK VAN ZIRIK aan den Graave van Holland,
door

A. Rademaker fecit.

Het SLOT te LYNDEN

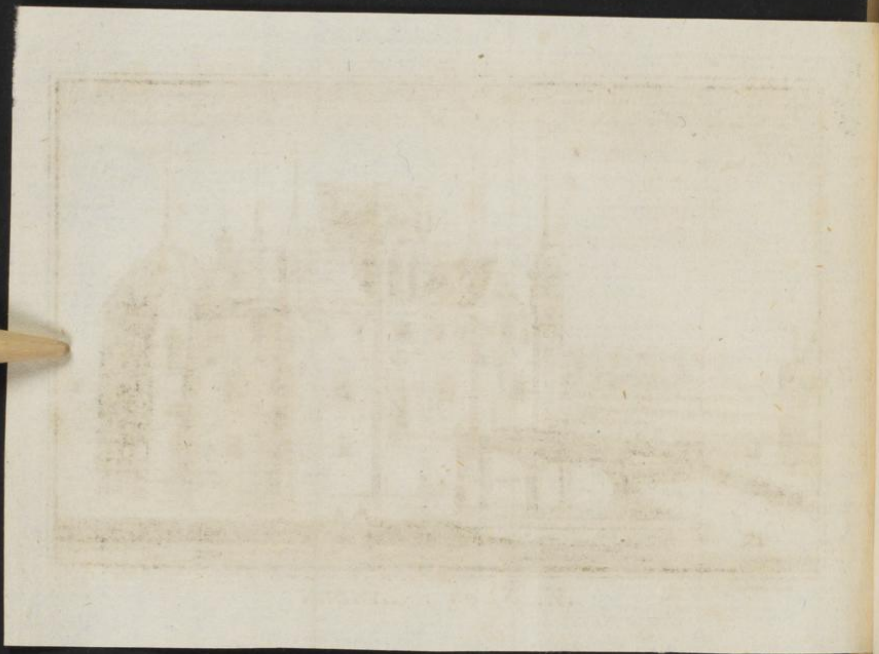
1520

zal het
 ouds
 er van
 ge, in
 ewer,
 boven
 ring,
 Op het
 , wien
 dan men
 en omk
 ten. Men
 het hige
 woovers
 Licht be
 kee omij
 d gabra

ufft, en

zen On
 dijk Ge
 Naar
 ggevels
 en al
 e ghe
 inden,
 ambant

ve.
 de
 oe
 yelc
 id.
 oot

do
ho

I
J

I
v
i
c

e
l
c

d
le
ft
ar
e
r
v
c
'e
mi
He
flee
S:d

door Heer JAN VAN ARKEL ingenomen en geslegt. Het Dorp heeft eigen Kerk en Predikant.

Zie *Oud Holl. Kronijk*; *ALTING Notit. Germ. Infer.*

LIESCHBOSCH, een aangenaam en vermaaklijk Bosch, buiten *Breda*. Men nadert hetzelfde, van het Dorp de *Haage* of *het Haagje*, buiten de Antwerpsche Poort gelegen, langs eene fraaie Laan. Het Bosch heeft eene langwerpige vierkante gedaante, en bestaat uit verscheiden rechte Laanen van Mast- en Eikenboomen. Langs eene deezer Laanen, welke driehonderd Roeden in de lengte beslaat, heeft men een verrukkelijk gezicht op den Toren van de Stad *Breda*. In zijne gantsche uitgestrektheid beslaat het *Lischbosch* tweehonderdertig Morgens en eene half.

LIESHOUT, een Dorp in de Meierij van 's *Hertogenbosch*, een half uur gaans van *Helmont*. Zeer vermaaklijk is deszelfs legging aan het Liesthoutfche Bosch. In het Dorp telt men ongeveer honderdvijftig Huizen.

LIESVELD, eene aloude Heerlijkheid, in latere tijden met den naam van *Baronij* betiteld, in den Alblasferwaard, paa- lende ten Noorden aan de Lek. De laagte en wateragige ge- feldheid des gronds, met Liezen en Biezen bedekt, zal daar aan den naam gegeven hebben. Een Adelijk Geslagt voerde eertijds den naam daar van. In den Jaare 1636 kwam de Ba- ronij aan Graave WILLEM FREDRIK VAN NASSAU, Stadhouder van Friesland. De tegenwoordige Erfstadhouders, afstammeling van dien Graave, is 'er nog heden de eigenaar van. Men ontmoet 'er zeer vette Wei- en Hooilanden. Hennip wordt 'er ook overvloedig gewonnen. Een Drosfaard, zeven Leen- mannen en een Griffier spannen 'er den Hoogen Vierschaar. Het *Slot van Liesveld* plagt een der grootste en sterkste Ka- steelen van gantsch Holland te zijn; het lag schuins over *Schoonhoven*. Naar men wil zou het reeds in den Jaare 1042

gebouwd zijn. In den Watersnood van den Jaare 1740 diende het ter huisvestinge van meer dan honderdvijftig menschen. Zedert is het Gestigt bijkans geheel afgebroken, en heeft men de steenen daar van ter versterkinge van de Dijken gebruikt.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Bat. Illustr.*

LIEVENDAAL, (*Het Huis*) in 't Overkwartier van *Utrecht*, weleer eene Ridder-Hoffstad, tusschen de Kerk en 't Huis van *Amerongen* gelegen. Lang bleef dit Huis in het Geslagt van *DRIEBERGEN*. Door den tijd ging het over tot andere eigenaars, en kwam eindelijk, door koop uit den boedel van Jr. ECK VAN *PANTALEON*, aan Jr. GODARD VAN RHEEDE, *Heere van Amerongen*. Het als onvoegzaam beschouwende, dat zijn Geslagt in het bezit was van twee Ridder-Hoffteden, op zo korten afstand van elkander, en oneenigheden tusschen zijne afstammelingen, in zaaken de Jagt betreffende, willende voorkoomen, deedt hij het Huis tot den grond toe afbreeken. Met *Lievendaal*, 't welk aan de Provincie *Utrecht* leenroerig is, wierdt de Baron VAN RHEEDE, Graaf van *ATHLONE*, in den Jaare 1748 door 's Lands Staaten beleend.

LIEVENS, (JAN) *de Oude*, een vermaard Schilder van de voorgaande Eeuwe. Met eenige volheerlijke gewrogten van 's Mans Kunstpensfeel praat het Stadshuis te *Amsterdam*. Naast de *Thefaurie Ordinaris*, boven eenen der dubbele Opgangen na de tweede Verdieping van het Gebouw, ziet men van hem een tafereel, verbeeldende den Kaninefaat *BRINIO*, op een Schild om hoog geheven, en alzo, naar de gewoonte des tijds, tot Veldheer gehuldigd. Het Kunststuk, boven den Schoorsteen van *Burgemeesterskamer*, verbeeldende den Romeinschen *Burgemeester FABIUS MAXIMUS*, zijnen Vader gebiedende, van 't paerd te klimmen, eer hij hem mogt aanspreken, is insgelijks van zijn maakzel. Het Schoorsteenstuk, in de Kamer van *Schepenen Extraordinaris*, is insgelijks door hem geschilderd. Het vertoont de *Geregtigheid*, houdende het Zwaard, op de rechter knie, om

hoog,

hoog, en in de linkerhand de Weegschaal. Naast haare zijden staan de Vrede en de Voorzigtigheid.

Zie WAGENAAR, *Beschrijv. van Amsterd.*

LIEVE - VROUWEN - POLDER, op het Zeeuwsch Eiland *Walcheren*, een uur gaans in 't Noorden van de Stad *Veere*, aan den Zeekant. Heer WOLFERT VAN BORSELEN bragt den Polder in een Dijk, in den Jaare 1340, en deedt 'er, kort daar naa, eene Parochiekerk bouwen. Langen tijd heeft men in die Kerk bewaard een geschilderd *Mariabeeld*, berugt om zijne veelvuldige Wonderwerken: van hier dat men het, op den dag van Onzer Lieve Vrouwe Hemelvaart, onder een ongehooslijken toevloed van menschen, door den gantschen Polder, staatelijk plagt rond te draagen. Zelf verhaalt men, dat veele Spaansche, Portugeesche, Fransche en Engelsche Matroozen en andere Zeelieden derwaarts in bedevaart optrokken. Ja, zo wijd klonk de vermaardheid des wonderdoenden Beelds, dat Keizer SIGISMOND en Hertog WILLEM VAN BEYEREN, Graaf van Zeeland, in den Jaare 1416, en, eenentwintig jaaren daar naa, Hertog PHILIPS, in staatelijken Optogt deeze Kerk bezogt, en aldaar hunnen Godsdienstigen eerbied betoond hebben. Zints de invoering der Kerkhervorminge kwam het Beeldekken aan den Heere CONINCK, Baljuw van *Veere*. Nog in den Jaare 1751 wierdt het onder deszelfs naageflagt bewaard. Doch de Wonderdaadige kragt was, in de handen eens Hervormden bezitters, verdweenen. De Prins Erfstadhouder is eigenaar van de *Lieve-Vrouwen-Polder*.

Zie GARGON, *Walch. Arcadia*; REIGERSBERG, *Kronijk van Zeeland*.

LIGTENBERG, eene Heerlijkheid, in het Zutfensche Kwartier van Gelderland, in eene zeer vermaaklijke Landsdouwe gelegen, tusfschen de Steedjes *ter Burg* en *Anholt*. Het Heerenhuis, hoewel tamelijk groot, bezit, ogter, niet veel aanzien. In den

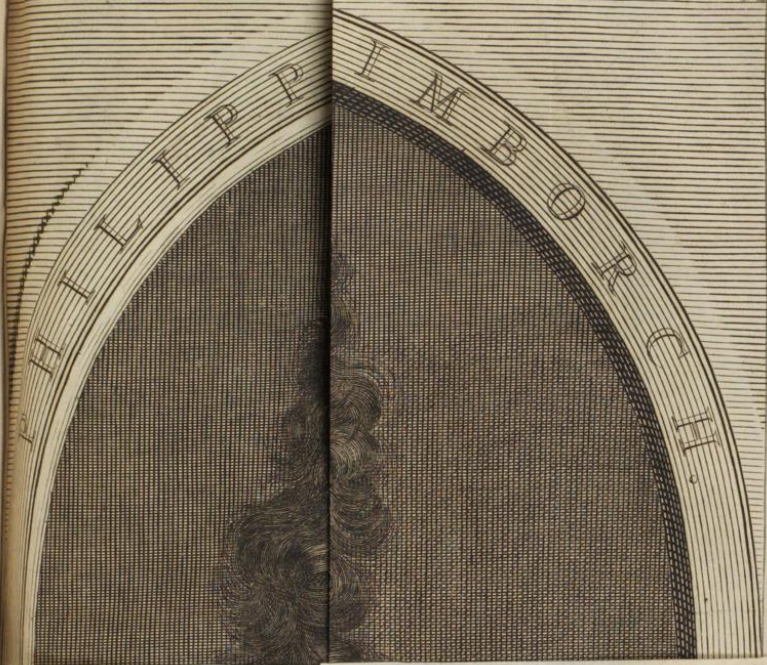
om-

ontrek vindt men veel houtgewas; ook wordt 'er rijklijk Koorn geplant.

LIGTENVOORDE, eene Heerlijkheid, in het zelfde Kwartier van Gelderland als de sfraks gemelde. Behalven het open Steedje van dien naam, 't welk niet meer dan ééne Poort heeft, legt in de Heerlijkheid het Huis of Slot *Ligtenvoorde*.

LILLO; zie LIEFKENSHOEK.

LIMBORCH, (PHILIPPUS VAN) een vermaard Godgeleerde en Hoogleenaar onder de Remonstranten te *Amsterdam*. Hij was afkomstig van *Maastricht*. De Stamvader zijns Geslagt, NIKOLAAS VAN LIMBORCH, overleedt in de Voorstad van *St. Pieter* van gemelde Stad, omtrent het Jaar 1557, in den hoogen ouderdom van honderdvijftien jaaren. Hij hadt eenen Zoon, FRANÇOIS genaamd, van wegen den Bisfchop van *Luik* Gouverneur en Schepen in sfraks genoemde Voorstad. In den Jaare 1518 tradt deeze in 't huwelijk met MARIA SCHENK VAN NIDDEGEM, van het zelfde Geslagt als de vermaarde Gelderfche Veldoverfte MARTEN SCHENK. Bij deeze wierdt hij Vader van dertien, en, naa derzelver overlijden, in nog twee huwelijken, van twaalf kinderen. Een Zoon, naar den Vader genoemd, in den Jaare 1530 uit het eerste huwelijk gebooren, tradt, in den Jaare 1550, te *Mechelen*, in den echt met CATHARINA WILS. De leerbe-grippen van MENNO SIMONZ zijnde toegedaan, en, van wegen de vervolgingen tegen 's Mans Aanhangers, zijn verblijf te *Mechelen* niet meer veilig agtende, week hij eerlang na *Embden*, alwaar hem een Zoon gebooren wierdt, welken hij insgelijks FRANÇOIS noemde. Door huwelijk verkreeg deeze een aanzienlijk vermogen. Het ontstaan van oneenigheden tufchen de Regeering en de Burgerij van *Embden*; en daar mede geen doen willende hebben, deedt hem te raade te worden, met zijne Huisvrouw na *Amsterdam* te vertrekken. Dit viel voor in den Jaare 1595. Niet lang hadt hij aldaar gewoond, of hij wierdt Vader van eenen Zoon, insgelijks FRANÇOIS genaamd, welke, in den Jaare 1623, in huwelijk tradt met GEERTRUIDA BISSCHOP, Dogter van REM OF REMBERT EGBERTSZOON BISSCHOP, die de broe-
der

er.)
 born
 tier
 ed-
 leg-
 able m
 ij m
 amp-
 Pater
 gen nu
 FLAS-
 ermar
 1518
 22m,
 vertie
 , en,
 rualt
 Jane
 1550,
 rbe-
 gen
 Ma-
 en,
 jls
 eor-
 Re-
 or
 e

(S r.)
Koon
verrier
a. 1641.
1642.
1643.
1644.
1645.
1646.
1647.
1648.
1649.
1650.
1651.
1652.
1653.
1654.
1655.
1656.
1657.
1658.
1659.
1660.
1661.
1662.
1663.
1664.
1665.
1666.
1667.
1668.
1669.
1670.
1671.
1672.
1673.
1674.
1675.
1676.
1677.
1678.
1679.
1680.
1681.
1682.
1683.
1684.
1685.
1686.
1687.
1688.
1689.
1690.
1691.
1692.
1693.
1694.
1695.
1696.
1697.
1698.
1699.
1700.
1701.
1702.
1703.
1704.
1705.
1706.
1707.
1708.
1709.
1710.
1711.
1712.
1713.
1714.
1715.
1716.
1717.
1718.
1719.
1720.
1721.
1722.
1723.
1724.
1725.
1726.
1727.
1728.
1729.
1730.
1731.
1732.
1733.
1734.
1735.
1736.
1737.
1738.
1739.
1740.
1741.
1742.
1743.
1744.
1745.
1746.
1747.
1748.
1749.
1750.
1751.
1752.
1753.
1754.
1755.
1756.
1757.
1758.
1759.
1760.
1761.
1762.
1763.
1764.
1765.
1766.
1767.
1768.
1769.
1770.
1771.
1772.
1773.
1774.
1775.
1776.
1777.
1778.
1779.
1780.
1781.
1782.
1783.
1784.
1785.
1786.
1787.
1788.
1789.
1790.
1791.
1792.
1793.
1794.
1795.
1796.
1797.
1798.
1799.
1800.
1801.
1802.
1803.
1804.
1805.
1806.
1807.
1808.
1809.
1810.
1811.
1812.
1813.
1814.
1815.
1816.
1817.
1818.
1819.
1820.
1821.
1822.
1823.
1824.
1825.
1826.
1827.
1828.
1829.
1830.
1831.
1832.
1833.
1834.
1835.
1836.
1837.
1838.
1839.
1840.
1841.
1842.
1843.
1844.
1845.
1846.
1847.
1848.
1849.
1850.
1851.
1852.
1853.
1854.
1855.
1856.
1857.
1858.
1859.
1860.
1861.
1862.
1863.
1864.
1865.
1866.
1867.
1868.
1869.
1870.
1871.
1872.
1873.
1874.
1875.
1876.
1877.
1878.
1879.
1880.
1881.
1882.
1883.
1884.
1885.
1886.
1887.
1888.
1889.
1890.
1891.
1892.
1893.
1894.
1895.
1896.
1897.
1898.
1899.
1900.
1901.
1902.
1903.
1904.
1905.
1906.
1907.
1908.
1909.
1910.
1911.
1912.
1913.
1914.
1915.
1916.
1917.
1918.
1919.
1920.
1921.
1922.
1923.
1924.
1925.
1926.
1927.
1928.
1929.
1930.
1931.
1932.
1933.
1934.
1935.
1936.
1937.
1938.
1939.
1940.
1941.
1942.
1943.
1944.
1945.
1946.
1947.
1948.
1949.
1950.
1951.
1952.
1953.
1954.
1955.
1956.
1957.
1958.
1959.
1960.
1961.
1962.
1963.
1964.
1965.
1966.
1967.
1968.
1969.
1970.
1971.
1972.
1973.
1974.
1975.
1976.
1977.
1978.
1979.
1980.
1981.
1982.
1983.
1984.
1985.
1986.
1987.
1988.
1989.
1990.
1991.
1992.
1993.
1994.
1995.
1996.
1997.
1998.
1999.
2000.

*Sic facunda Leo LIMBORCH cernimus ore
Tulio Episcopi dixit in aere nepos ;
Luo duce Romane patuere tyrannidis artes ;
Abramidumque silet, victa pudore, domus ;
Ingenii qui grande decus, veritatisque paci
Pectori qui chartis pandit ubique suis . C. Brandt.*

Plat. 1700.

P. v. G. v. S. v.

er was van d
ren de vru
an. Eer v
Zonen het
rij huwel
schappen,
den raad v
om zich
hand nan
storven,
Koophar
daar na
Naa het
de hij
post van
ste Zoor
door zie
opgangs
strantsch
kaet Fu
SIMON
van Ad
gehad
nie. ne
PHIL
tikel,
TRAUDA
des Jaz
der Ta
zijs V
dekun
en on
ARNO
gens
aan 'e
tot di
dreef
tus v

er was
oren d
ov. I
Zoomen
zijn hu
fchappe
den raa
om zi
hand
storve
Koopl
daar n
Naa h
de hij
post v
fte Zo
door z
opgang
frantse
kaat F
SIMON
van A
gehad
nie, ne
PHIL
tikel,
TAUDA
des Jaar
der Taa
zjne Va
dekunde
en onge
ARNOLD
gens zi
aan 'e K
tor diep
treef her
TUS VOET

der was van den vermaarden SIMON EPISCOPIUS. Drie Zoonen waren de vrugt van dit huwelijk: REMBERT, PHILIPPUS en SIMON. Eer wij voortgaan, dient wegens den Vader deezer Zoonen het volgende nog te worden aangetekend. Nog naa zijn huwelijk toonde hij zijne genegenheid tot de Weetenschappen, vooral die der Regtsgeleerdheid. 't Was alleen op den raad van zijnen Schoonvader dat hij zijnen lust bedwong, om zich daar op toe te leggen, en den Koophandel bij de hand nam. Doch REM EGBERTSZOON BISSCHOP was niet gestorven, of hij volgde zijne neiginge, deedt afstand van den Koophandel, en vertoefde eerst eenigen tijd te *Utrecht*, en daar naa te *Leiden*, ter beoeffeninge van de Regtsgeleerdheid. Naa het beklimmen van den trap van het Meesterschap, keerde hij weder na *Amsterdam*, en bekleedde 'er met lof den post van Advokaat, tot zijnen dood toe. Zijn oudste en jongste Zoon, REMBERT en SIMON, traden in 's Vaders voetstappen, door zich toe te leggen op de kennisse der Regten. Zo veel opgangs maakte de eerstgenoemde, dat hem, hoewel Remonstrantsch zijnde en blijvende, het gewigtig Ampt van Advokaat Fiskaal van Holland wierdt opgedraagen. De andere, SIMON VAN LIMBORCH bekleedde insgelijks met lof den post van Advokaat in 's *Graavenhage*, alwaar hij naakoomelingen gehad heeft, die heden, hoewel alleen in de Vrouwelijke Linie, nog in weezen zijn.

PHILIPPUS VAN LIMBORCH, het hoofdonderwerp van dit Artikel, tweede Zoon van REMBERT VAN LIMBORCH en GEERTRUIDA BISSCHOP, wierdt gebooren op den negentienden Junij des Jaars 1633. Naa zich geoeffend te hebben in de gronden der Taalkennisse, hoorde hij, aan 't Doorluchtig School in zijne Vaderstad, de lesfen van CASPAR BARLÆUS over de Zedekunde, van JOANNES GERHARDUS VOSSIUS over de gewijde en ongewijde Gefchiedenissen, en over de Wijsbegeerte van ARNOLDUS SENGUERDUS. In de Godgeleerdheid wierdt vervolgens zijn Leermeester STEPHANUS CURCELLÆUS, Hoogleeraar aan 't Kweekschool der Remonstranten te *Amsterdam*. Zucht tot dieper onderzoek, en om te hooren en wederhooren, dreef hem na *Utrecht*; hier hoorde hij de lesfen van GISBERTUS VOETIUS en andere Contra-Remonstrantsche Godgeleerden.

In

In de maand Augustus des Jaars 1655 wierdt hij tot Propo-
nent aangesteld, en nam, in die hoedanigheid, eenigen tijd
den Predikdienst waar te *Haarlem*. Eene aanbieding, hem
gedaan, van het Leeraarampt in de Gemeente te *Alkmaar*,
wees hij van de hand, als zich zelven nog niet sterk genoeg
agtende tot het draagen van dien gewigtigen last. Zijnen tijd
vlijtig besteedende aan het voortzetten van Godgeleerde en an-
dere weetenschappen, gaf VAN LIMBORCH midlerwijl in 't licht
de Leerredenen over het Vijfde Hoofdstuk van MATTHÆUS,
van wijlen zijnen Oom van Moeders zijde SIMON EPISCOPIUS.
Toen de Gemeente te *Gouda*, in den Jaare 1657, hem tot
haaren Leeraar beriep, vondt hij geene reden om dit van de
hand te wijzen.

Onder eene menigte andere Papieren van den straks genoem-
den EPISCOPIUS, onzen VAN LIMBORCH in handen gekoomen,
vondt hij een goed aantal Brieven, de zaaken en de Geschie-
denis der Remonstranten betreffende. Geholpen van CHRISTIAAN
HARTZOEKER, Remonstrantsch' Leeraar te *Rotterdam*, schikten
ze te gader de Brieven in eene tijdorde, en gaven ze in 't
licht, in den Jaare 1660, onder den titel van *Epistole Prae-*
stantium et Eruditorum Virorum, Brieven van Voornaame
en Geleerde Mannen. Tweemaal liet hij, zedert de eerste
uitgave in Oſtavo; de *Brieven* in folio drukken, met een
aanmerkelijk aantal vermeerderd: te weeten, in de Jaaren 1684
en 1704. Zij behelzen genoegzaam eene volledige Historie der
Remonstranten, zints den Vader dier Gezinte JACOBUS ARMI-
NIUS, tot op de tijden, die het Dordrechtsche Sijnode onmid-
delijk gevolgd zijn.

In 't eigen jaar der eerste uitgave van gemelde *Brieven*, tradt
VAN LIMBORCH in 't huwelijk met ELIZABETH VAN ZORGEN, dog-
ter van den vermaarden Regtsgeleerde NIKOLAAS VAN ZORGEN,
eertijds een gemeenzaam' Vriend van den niet min beroemden
JOANNES UITENBOGAART. Spoedig ontviel hem deeze Echtge-
noote, naa dat zij hem eene dogter hadt gebaar, die insgelijks
in haare eerste jeugd overleedt. In den Jaare 1661 schreef VAN
LIMBORCH eene Nederduitsche Verhandeling over de Verdraag-
zaamheid, tegen JOHANNES SCEPERUS. Daarenboven bezorgde
hij, in dat zelfde jaar, ter Drukperze het Tweede Deel der
God-

Godgeleerde Werken van SIMON EPISCOPIUS; de Hoogleeraar STEPHANUS CURCELLEÛS hadt het Eerste Deel doen drukken. In eene Voorrede verdedigde onze Godgeleerde de eere van zijnen Oom, en die der Remonstranten in 't algemeen.

Door het overlijden van eenen haarer Leeraaren, in den Jaare 1667, beriep onzen VAN LIMBORCH de aanzienlijke Gemeente te *Amsterdam*. Niet lang egrer, bekleedde hij dien post. Zints het overlijden van STEPHANUS CURCELLEÛS en deszelfs plâatsvervanger ARNOLDUS POELEMBURG, was ISAAC PONTANUS tot Hoogleeraar aan het Kweekfchool der Remonstranten aangesteld. Doch vermits diens gaven meer voor den Predik- dan voor den Hoogleeraarstoel berekend waren, stonde PONTANUS zijne plaats af aan VAN LIMBORCH, eerst voor een jaar, en vervolgens voor altoos, op den negentienden April des Jaars 1668. Zints dien tijd leide hij zich eeniglijk toe op het uitbreiden der noodige vereischten eens kundigen Godgeleerde, en behaalde eene algemeene agting. De uitgave der Leerredenen van den meergemelden SIMON EPISCOPIUS, in den Jaare 1670, was eene vrugt zijner snipperuuren. Vier jaaren daar naa tradt hij in een tweede huwelijk, met KORNELIA VAN DE KERK, en wierdt bij haar Vader van twee kinderen.

Intusfchen waren de Godgeleerde Schriften van zijnen Leermeester CURCELLEÛS hem in handen gevallen. Van te hooge waarde beschouwde hij dezelve om ze der waereld te onthouden. Hij liet ze drukken in den Jaare 1671. Doch, hoe voortreffelijk in zich zelve, naar 's Mans oordeel, geen volledig zamenfelzel van Godgeleerdheid, volgens de leer- en denkwijze der Remonstranten, bevatteden deeze Schriften, even min als die van SIMON EPISCOPIUS. Dit bewoog VAN LIMBORCH daar aan de hand te slaan. Lichaamsongesteldheden en andere belemmeringen dedden den arbeid draalen. 't Liep aan tot in den Jaare 1686, eer hij zijn voorneemen kon volvoeren. Thans zag zijn uitvoerig Werk het licht, onder den tijtel van *Theologia Christiana* „Christlijke Godgeleerdheid.“ Algemeen wierdt het Werk gezogt, en gretig gelezen. Behalven eene Nederduitsche Vertaaling daar van, wierdt het, zedert de eerste uitgave, viermaalen herdrukt. Agter de laatste uitgave, van den Jaare 1736, heeft men gevoegd eene Verhandeling,

onder 's Mans naagelaatene Schriften gevonden, *Over den Oorsprong en Voortgang der Geschillen, in de Veréénigde Nederlanden, over de Leere der Voorbeschikkinge.*

In 't zelfde jaar, als VAN LIMBORCH zijne Christlijke Godgeleerdheid voor de eerste maal liet drukken, hieldt hij de besaamde Onderhandeling, eerst bij monde, en daar naa in geschrift, met een geleerden Jood, ISAAK OROBIO. Uit de Gevangenis der Inquisitie in Spanje ontvlugt, hadt hij zich na *Amsterdam* begeeven, en bekleedde 'er, met lof, den post van Geneesmeester. De vrugt dier redetwisten was een Werk, door VAN LIMBORCH in 't licht gegeeven, in 't Latijn getiteld, en ook in 't Nederduitsch overgezet, *Vriendlijke Onderhandeling, over de Waarheid des Christlijken Godsdienst met een Geleerden Jood.* Onze Hoogleeraar toonde in dit Geschrift, dat de Jood geen enkel bewijs, van eenige kragt, hadt aangevoerd, ten voordeele van den Joodschen Godsdienst, 't welk niet met even veel en nog grooter regt ter slaavinge van den Christlijken Godsdienst konde gebezigd worden.

Eene Verzameling van veel aangelegenheids viel, omtrent deezen tijd, in handen van VAN LIMBORCH; zij behelsde alle de Vonnisfen, door den Regtbank der Inquisitie van *Toulouse*, zedert het Jaar 1307 tot in den Jaare 1333 uitgesproken. Om de zeldzaamheid des Werks wierdt hij te raade, hetzelfde te laten herdrukken; hij voegde daar nevens eene *Historie der Inquisitie*, getrokken uit de eigen Schriften der Geloofsonderzoekeren, Kenners getuigden 'er van, dat VAN LIMBORCH den gedugten Regtbank in een schrikwekkend, doch tevens in een waar licht geplaatst hadt. Naa dat onze Hoogleejaar, in den Jaare 1693, alle de overige Leerredenen van zijnen Oom EPISCOPIUS hadt in 't licht gegeeven, met een uitvoerig verhaal van 's Mans levensloop, boodt zich, 't jaar daar aan volgende, eene nieuwe gelegenheid aan, om zijne bedreevenheid te toonen in het verdedigen van de waarheid der Christlijke Leere. Zekere jonge Juffer, oud tweeëntwintig jaaren, boven de meesten van haare Kunne, door zucht tot kennisfe gedreeven, deedt zich door eenen Jood onderwijzen in de Hebreeuwfsche Taale. Van deeze gelegenheid bediende zich de Israëliet om met haar te spreeken over den Mozaïschen Godsdienst, en stelde zijne poogingen te
werk

werk om haar tot denzelven over te haalen, met zo veel vrugts, dat zij aan 's Mans redenen gehoor gaf. Welhaast kwam zulks ter kennisse van haare Moeder, die, over deezen stap, doorbedroefd, eenige Hervormde Leeraars in den arm nam, om haare dogter van denkbeelden te doen veranderen. Het inslaan van een verkeerden weg was de oorzaak van ongelukkig slaagen. Ter goeder ure vernam de Oude Vrouw de Onderhandeling, tusfschen VAN LIMBORCH en den Jood OROBIO gehouden. Aan hem deedt zij diensvolgens het verzoek, om met haare dogter eene zamenpraak te houden. Reeds de eerste bijeenkomst bragt de twijfelaars aan 't wankelen; die, vervolgens, door den Hoogleeraar nog nader zijnde onderhouden, afzag van de aanneeming van 't Joodsche geloof, en zich vasthieldt aan de Leere des Euangeliums. Aan den vermaarden Engelsman JAN LOCKE, een vriend van den Heere VAN LIMBORCH, briefde deeze van 't beloop der gesprekken een uitvoerig berigt over.

In den Jaare 1708 zag men van den Heere VAN LIMBORCH een Godvrugtig Werkje in 't licht koomen, *Over de wijze van wel te sterven*, als mede *over de manier van de vertroosting der krankcn*. Schoon reeds hoog bejaard, en veel letterwerks verrigt hebbende, gunde zich, nogthans, onze Hoogleeraar geene rust. Hij arbeidde aan eene Verklaaring van de Handelingen der Apostelen, en van de Brieven aan de Romeinen en de Hebreewen. In een groot stuk in folio, zagen deeze Uitleggingen het licht, in den Jaare 1711, het laatste, waar in hij zijnen post heeft waargenomen. In den herfst daar van wierdt hij aangestast van een zeer pijnlijk ongemak, *het veilig vuur* genaamd. Hij zukkelde daar aan den gantschen winter, verviel, daarna, in eene toeneemende verzwakking van kragten, en overleedt, eindelijk, op den laatsten dag van April des Jaars 1712, in den ouderdom van negenenzeventig jaaren. VAN LIMBORCH hadt veele vrienden, zo hier te Lande, als buitenlands, vooral in *Engeland*. Met den vermaarden JAN LOCKE hielt hij eene gemeenzaame Briefwisseling.

Zie J. CLERICI *Orat. Funebr. in Obitum
Philippi a Limborch.*

LIMMEN, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in 't gedeelte van Noordholland, bij den naam van *Kennemerland* bekend. Van zeer hooge Oudheid moet het Dorp zijn, indien 't waar zij, dat RADBOUD *de Godvrugtige*, Heer van Egmond, in den Jaare 740 de Kerk, om haare bouwvalligheid, deedt vernieuwen. De uitgebreidheid van het Ambagt wordt op ruim elfhonderd zesenzeventig Morgens, deels Weid. deels Koornland, begroot. Het Dorp is niet zeer groot. Bij de brokken en overblijfsels der Oude, is de tegenwoordige Kerk gebouwd, voorzien van een spitzen Toren. Behalven 't Kerkdorp, ontmoet men, in het Ambagt, vijf Buurten: *de Voorst* of 't *Zuideinde*, de *Westzijde*, de *Laan*, *Dusfeldorp* en de *Koog*. Bij de Buurt *Dusfeldorp* hebben de Roomschegezinden eene Statie. De Regeering bestaat uit Schout, Sekretaris en vijf Schepenen.

Zie SOETEBOOM, *Saanl. Arcadia*.

LIND, (*de Grootte*) in Hollands gedeelte, de *Zwijndregtsche Waard* genaamd; thans eene afzonderlijke Ambagtsheerlijkheid, hebbende voormaals, met de *Kleine Lind*, slegs één Ambagt uitgemaakt. De landfreske heeft den naam ontleend van den Heere N. VAN DE LIND, die haar in Dijk gebragt heeft. De *Grootte Lind* beslaat in den omvang ruim driehonderdzestien Morgens Lands. Het Dorp heeft weinig aanzien. De Kerk, een tamelijk ruim gebouw, staat, nevens de woning van den Leeraar, aan den *Develweg*. In de *Grootte Lind*, hoewel de Landerijen, daar toe behoorende, gedeeltelijk in de *Kleine Lind* lagen, stondt weleer het Huis *Nederhoeven*, in den Jaare 1597 gebouwd door MATHYS VAN NEDERHOEVEN, *Heer van Rijsoord*. Het stondt tot in den Jaare 1738, wanneer het door eenige Huislieden gekogt, afgebroken en de grond daar van tot Weiland wierdt gereed gemaakt.

LIND, (*de Kleine*) boven vermeld, zou, volgens zommigen, niet grooter zijn dan ruim honderdtweeënzeventig Morgens, hoewel de Verpondingslijsten van tweehonderdzevenen-

der-

dertig Morgens spreken. In het Kerkelijke behooren de Opgezeetenen dezer Ambagtsheerlijkheid onder de *Groote Lind.*

Zie JAN VAN DYK, *Beschr. van Zuid-holland*; en *Oudheden van Zuid-holland.*

LINDANUS, (WILHELMUS) Zoon eens Dordrechtſchen Burge-meesters, en een der vermaardſte Geleerden der Zestiende Eeuwe. Eerst vertoefde hij eenigen tijd aan 't Hoogſchool te *Leuven*, en deed vervolgens eene reize na *Frankrijk*, om, door 't onderwijs van MERCERUS en TURNEBUS, zijne kennis der Hebreuwsche en Griekſche Taalen verder uit te breiden. Na zijne wederkomst te *Leuven*, in den Jaare 1552, wierdt hij tot Priester geordend, en voorts tot Licentiaat in de Godgeleerdheid aangenomen. Te *Dillingen* gaf hij daar na leſſen over de H. Schriftuure, gedurende den tijd van drie jaaren. Naa eenige mindere posten in de Kerk bekleed te hebben, beklom hij, ter gelegenheid der oprigtinge van eenige nieuwe Bisdommen in de Nederlanden, in den Jaare 1560; den Zetel van *Roermonde*. De bediening van Onder-Inquifiteur over *Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht, Friesland* en *Groningen*, aanvaardde hij, drie jaaren daar naa. Eenige zaaken van aangelegenheid te *Rome* hebbende te verrigten, deedt hij eene reize derwaarts, en wierdt 'er, van Paus GREGORIUS DEN XIII, met blijken van bijzondere hoogagtinge ontvangen. Naa de verovering van *Breda*, door den Hertog van *PARMA*, in den Jaare 1581, begaf zich LINDANUS na die Stad, om 'er den Roomſchen Godsdienst te herſtellen. Eene tweede reize na *Rome* deedt hij, in den Jaare 1584, en volgde, vier jaaren laater, den overleedenen Biſchop op in den Stoel van *Gend*. Niet lang, egter, bezat hij dien: want hij overleedt nog in 't zelfde jaar, in den ouderdom van drieënzestig jaaren. Van 's Mans uitgebreide Geleerdheid getuigen zijne Schriften; veele van welke over Godgeleerde Geſchilſtukken loopen.

Zie MIRÆUS; VALERIUS ANDREAS; DU PIN,
Bibl. des Auteurs Ecclesiast. du XVI Siecle.

LINDEN, (ANTONIUS ANTONIDES VAN DER) gebooren te *Enkhuizen*, in den Jaare 1570, uit een aloud Geslagt. Zijn Vader was eerst Predikant onder de Hervormden, in de gemelde Stad, en wierdt vervolgens tot Hoogleeraar te *Franeker* beroepen. Zijn Grootvader HENDRIK VAN DER LINDEN was Schoolvoogd te *Naarden*, en Zanger in het Koor der Kerke. Aan 't Friesche Hoogeschool oeffende zich onze ANTONIUS in de Geneeskunde, en bekleedde voorts den post van Artz, eerst te *Enkhuizen*, en vervolgens te *Amsterdam*. In den Jaare 1633 overleedt hij in de laatstgemelde Stad, in het driënzestigste jaar zijns ouderdoms. Hij heeft verscheiden Schriften nagelaaten; als mede eenen Zoon,

LINDEN, (JOHANNES ANTONIDES VAN DER) gebooren te *Enkhuizen*, in den Jaare 1609. In zijns Vaders voetflappen tredende, oeffende hij zich in de Geneeskunde, eerst te *Leiden*, en daar na te *Franeker*. Aan 't laatstgemelde Hoogeschool de waardigheid van Leeraar in die Weetenfchap bekoomen hebbende, zette hij voorts zich neder te *Amsterdam*. Niet lang hadt hij aldaar gewoond, of men beriep hem tot Hoogleeraar in de Geneeskunde te *Franeker*; tevens hadt hij het opzigt over den Kruidtuin en de Boekerij, welke beiden hij in merkeliijk beter staat bragt, dan hij ze gevonden hadt. Naa tien jaaren vertoevens in Friesland, wierdt hij te *Utrecht* beroepen; 't welk hij van de hand wees. Twee jaaren later, egter, aanvaardde hij de aanbieding van het Hoogleeraarampt te *Leiden*, en bekleedde het tot zijnen dood toe; deeze viel voor in den Jaare 1664, het vijfenzestigste zijns ouderdoms. 's Jaars vóór zijn overlijden hadt hij eene Lijkrede uitgesproken op zijnen Amptgenoot VORSTIUS. Die zelve eere betoonde aan VAN DER LINDENS naagedagtenisse, volgens zijn eigen verzoek, kort voor zijn sterven gedaan, de beroemde JOHANNES COCCEJUS. Van 's Mans naaftigheid getuigen zijne veelvuldige Schriften. Zijn laatste letterwerk was eene nieuwe uitgave van alle de Werken van HIPPOCRATES, in 't Grieksch en Latijn.

Zie J. COCCEJUS, *Orat. Funebr.* MERKLINUS
in *Lind. renov.* BAYLE, *Diâ. Crit.*

LIN-

LINDENIUS, (PAULUS) of VAN DER LINDEN, eerst Predikant te *Zoest*, doch, om zijne Remonstrantsgezindheid, van daar geweeken, en te *Kampen* gevat, was een der acht Leeraaren, welke, in den Jaare 1622, ter eeuwige Gevangenisfe op het Slot *Loevestein* verweezen wierden. 's Mans lotgenooten waren KAREL NIELLIUS, PETRUS CUPUS, BERNHERUS VEZEKIUS, SIMON LUCÆ BYSTERUS, THEODORUS BOOM, ARNOLDUS GEESTERANUS en EDUARD POPPIUS. De laatstgenoemde overleedt, naa eenigen tijd zittens, in den Kerker. Ondanks het herhaald aanzoek om ontslag, zaten 'er de overigen tot in den Jaare 1631, doch, onder oogluiking der Algemeene Staaten, met het genot van eenige meerdere Vrijheid. NIELLIUS gaf de eerste aanleiding ter ontloominge. Op 's Mans Artikel zullen wij de wijze en uitslag daar van verhaalen.

LINGE, (*de*) ook wel *Langewater* genaamd, is eene kleine rivier, haar begin neemende in de Opper-Betuwe, omtrent *Heusfen*. Van groot nut is dezelve voor de geheele Betuwe, en de Stad *Gorichem*. Haaren loop voortzettende, bespoelt zij *Buuren*, *Asperen*, *Heukelom* en *Leerdam*; van daar regelrecht na *Gorichem* stroomende, vereenigt zij zich, bij die Stad, met de *Maas* en *Waal*, en verandert haaren naam in dien van de *Merve*. Van nieuws den naam van *Maas* hebbende aangenomen, valt zij eindelijk, door het Brielsche Gat, in de Noordzee.

Zie ALTING, *Notit. Germ. Infer.*

LINSCHOOTEN, ook wel *Zuid- en Noord-Linschooten*, of de *Lange Linschooten* genaamd, naar het water, welk 'er dwars door loopt, is eene Hooge Heerlijkheid, in 't Baljuwschap van *Oudewater*, ten Oosten van die Stad. Haare uitgebreidheid wordt begroot op ruim duizendentweënzeventig Morgens Lands, en het getal der Huizen op omtrent vijftig. Een gedeelte daar van legt op Hollandschen, doch het overige gedeelte, nevens het Dorp, op Stichtschen Bodem. De Kerk, weleer eene Parochiekerk, aan JOANNES den Dooper gewijd,

H 3 heeft

heeft een spitzen Toren, en wordt bediend door een eigen Predikant, die onder de Klasfis van *Utrecht* behoort.

Zie CORTGEEN, *Stichtfche Kronijk*.

LINSCHOOTEN, (*Huis te*) een aanzienlijk Gebouw, ongeveer een half uur gaans ten Zuidwesten van de Kerk van *Linschooten*, aan den Dijk van *Lange Linschooten*. Van hooge Oudheid is dit Huis, als zijde het, reeds in den Jaare 1270, door ZWEDER VAN ZUILEN ter leen gegeven aan WILLEM VAN LINSCHOOTEN, onder voorwaarde dat hij 'er altoos den vrijen toegang moest behouden. Het is een deftig Gestigt, leggende rondom in eene Grafs; van vooren pronkt het met twee aanzienlijke Torens, ter zijden van den Voorgevel. Een fraaie Brug geeft toegang tot het Huis.

LINSCHOOTEN, (JAN HUIGEN VAN) gebooren te *Haarlem*, in of omtrent het Jaar 1563, heeft zich beroemd gemaakt door zijne Zeereizen. Al vroeg openbaarde zich in hem de zucht tot het bezoeken van verre afgelegene Gewesten. Het leezen van Reisbeschrijvingen deedt die zucht nog verder aanwakkeren. Lang wederstonden zijne Ouders, die thans te *Enkhuizen* woonden, des Jongelings begeerte; doch gaven eindelijk de toestemming; te meer, alzo twee andere Zoonen te *Sevilie* woonden. Zijnen eersten togt deedt hij, in den Jaare 1579, na *Spanje* en *Portugal*, Geruimen tijd vertoefde hij in 't eerstgemelde Koninkrijk, en leerde 'er de Landtaale. Het uitlandig verblijf maakte hij zich voorts ten nutte, door met de Portugeezen eenen togt te doen na de Oostindiën. Nuttig voor zijn Vaderland was deeze togt, alzo hij op denzelven kundschap kreeg van veele zaaken, tot nog toe zijnen Landgenooten onbekend, welke hij vervolgens ter behoorlijke plaatze mededeelde. Toen men, in den Jaare 1594, op het denkbeeld viel, om door het Noorden eenen weg na *China* te zoeken, ontving VAN LINSCHOOTEN, van wegen de Admiraliteit te *Amsterdam*, het bevel over een schip, daar toe bestemd. Hij zeilde door de *Straat van Nassau*, ontdekte eene menigte Eilanden, en keerde in den herfst diens

diens jaars te rug, zonder in zijn oogmerk geslaagd te zijn. Het verflag, nogthans, welk hij, van zijne ontmoetingen, in 's Hage deedt, scheen van eene tweede onderneeminge iet goeds te belooven. 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD was inzonderheid van dit gevoelen. Van hier dat hij, bij de Algemeene Staaten, bewerkte het uitlooven van eenige gunstige voorwaarden, in gevalle bijzondere Kooplieden eene verbintenis wilden aangaan ter hervattinge van dien togt. Andermaal wierdt VAN LINSCHOOTEN, ten zulken oogmerke, in 't bewind gesteld. In 't begin des volgenden jaars vertrok hij na het Noorden; doch de *Straat Nasfau* en 't *Staten Eiland* genaderd zijnde, ontmoette hij eene zo felle koude, dat hij daar door, als mede door de vervaarlijke Ysfchoizen en bergen, genoodzaakt wierdt, onverrichter zaake, na het Vaderland te rug te keeren. Aan een derden togt, in het volgende Jaar 1596 ondernomen, hadt VAN LINSCHOOTEN geen deel, maar nam zijn vast verblijf te *Enkhuizen*, het Zeereizen moede geworden zijnde. Hij bekleedde aldaar den post van Thesaurier der Stad, tot zijnen dood toe, welke voorviel op den achtsten Februarij des Jaars 1611, het achtenveertigste jaer zijns ouderdoms. Zijn wedervaaren en ontdekkingen, zo in de Oostindiën als in 't Noorden, heeft hij door den druk gezamen gemaakt.

Zie VAN DEN HOOF, *Beschr. en Lof van Enkhuizen.*

LIPPENHUIZEN, een Dorp in Friesland, in het Kwartier van *Zevenwouden*, onder de Grietenij *Opsterland*. Veel Veen, welk onder dit Dorp plagt te leggen, is vergraaven, en nu meest in Bouwland veranderd. 'Er staat eene Kerk, zonder Toren; de Leeraar van *Ter Wispel* moet ook hier den Dienst waarneemen. Het Dorp bestaat uit eene dubbele rij Huizen aan den Rijweg.

Zie WINSEMIUS.

LISSE, eene Heerlijkheid en Dorp, in Rhijnland, gelegen op bijkans even grooten afstand van de Steden *Haarlem* en *Leiden*, aan den vermaarden Rijweg, de *Heerenweg* genaamd. Het Dorp is zeer aanzienlijk, en munt uit boven de meeste Landdorpen. Voor ruim zestig jaaren heeft men het geheel met Straatsteenen beled. Op eene lange breede Straat koomen verscheiden kleine Straatjes en Gangen uit. Eene der Straaten eindigt aan een Water, de Graft genaamd, zijnde de Haven van het Dorp, welke na het Haarlemmermeir loopt, en aan den Scheepvaart een gemaklijken toe- en aftogt bezorgt. Aan de Kerk vindt men nog veel Duitsteen; de Toren, die hoog en vierkant is, met een laag Kap gedekt, is bijkans geheel van zulken Steen gebouwd. De Roomschegezinden hebben 'er insgelijks eene Statie. Het getal der Huizen, in en onder *Lisse*, wordt op tweehonderdnegenëntwintig, en het Land, onder de Heerlijkheid behoorende, op ruim zestienhonderd Morgens begroot. In de laatste jaaren heeft men, door afzanden, eene groote uitgestrektheid gronds in goed Land veranderd. Behalven het planten van Vlasch en veelerhande Fruiten en Kruiden, wordt hier ook veel werks gemaakt van het aankweeken van Bloemen, met welke, in de Hollandsche Steden, veel handels wordt gedreeven. Ten Zuiden van het Dorp staat het *Huis te Lisse*, heden ten dage *Dever* genoemd. Het is een groot gebouw, leggende rondom in eenen Vijver of Graft, hebbende een bemuurden Voorhof en ronden Toren. Jonger dan dit, maar tevens aanzienlijker is het *Huis te Meerenburg*, even buiten *Lisse*, na den kant van *Hillegom*, aan den Heerenweg. Het wierdt gebouwd, in den Jaare 1638, door Jonkheer ALBRECHT VAN WASSENAAR, *Heer van Alkemade*, en wordt nog door eenen van deszelfs afstammelingen bezeeten. Het gebouw is trotsch en aanzienlijk, in een aangenaamen oord gelegen. Nog andere Landhuizen leggen in den omtrek van dit Dorp.

Zie *Oudheden van Rhijnland*,

LISTRIUS, (GERARDUS) een Stichtenaar, gebooren in de Stad *Rhenen*, van beroep een Geneesheer, en te gelijk een der

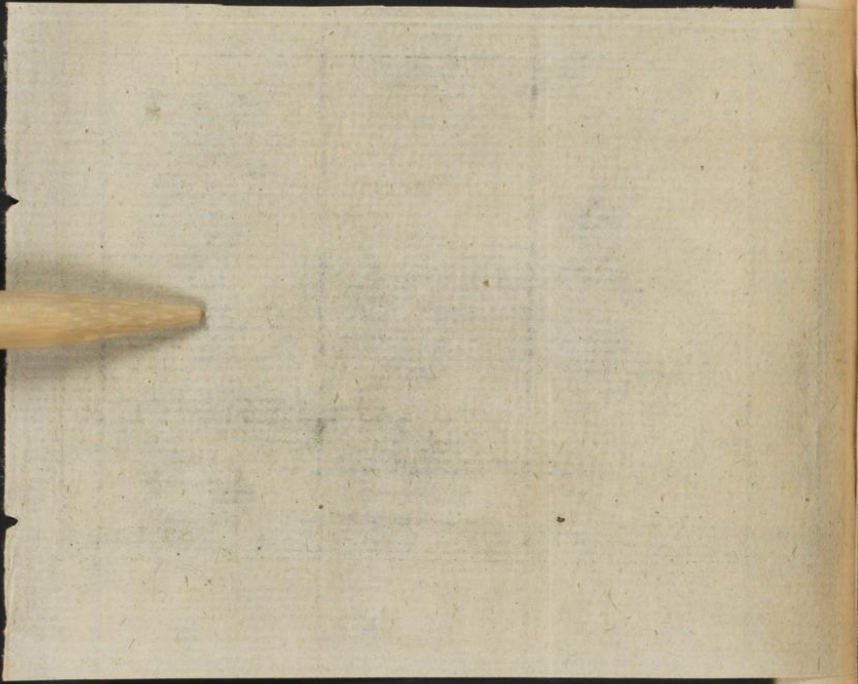

A. Rademaker fecit

LIS

1630.

germ
ei-
nd.
ste
sel
o-
te-
en
ber
vle
ge m
il van
r lin-
dijf,
er de
s be-
eene
hul-
en,
van
hels
re
ge-
een
aar
en
en
let
er
or
is
og

Vue de Vork gesigt tot Lisse.

Vue de l'Eglise de Lisse.

|| *Kerk gesigt tot Lisse.*

de gē
Ulegg
Liberā
rōid
was v
nade n
tij lie
te beb
raus
vincle
nijk
eene
had l
kwaar
jagt.

Lir
rent
Maz
Oord
vorm
str,

Lir
Hijke
dan h

Lo
Hij g
ijstā
geves
eene
loozer
FRANCI
men
itofje

der ge
Videge
Luthe
rheid
was
mode
bij li
te he
TRUO
vinci
nijk
eene
had
kwaa
jagt.

Lr
trent
Maa
Oord
vorn
aar,

Lr
lijks
can t

Lc
lijk
ijst
geve
eene
looze
FRANC
amen
weetje

der geleerdste Mannen der Zestiende Eeuwe. Hij schreef eene Uitlegging van het besaamde Werkje van ERASMUS, *Lof der Zotheid* genaamd. Volgens zommigen zou deeze over 's Mans arbeid niet zeer voldaan geweest zijn, alzo hij den sleutel aanwees van verscheiden uitdrukkingen en zinspeelingen, waar mede ERASMUS het oog hadt op perfoonen en zaaken, welke hij liever gewenscht hadt, nog eenigen tijd dus omzwaigteld te hebben gehouden. Wijders heeft men nog van deezen LITTRIUS eene dichtmaatige beschrijving in 't Latijn van de Provincie *Utrecht*; zij is gedrukt agter de Uitgave van het *Konink van Heda* door BUCHELIUS. Wegens *Rhemen* vermeldt hij eene bijzonderheid, welke nu in langen tijd geene plaats gehad heeft: te weteen, dat in den omtrek dier Stad eene bekwaame gelegenheid was tot den Hertens- en Wilde- Zwijnenjagt.

Zie BURMANI *Trajed. Eruditum.*

LITH, een Dorp in de Meierij van 's *Hertogenbosch*, omtrent vier uren gaans van de Stad van dien naam, aan de Maaze, het voornaamste en vermaaklijkste in dien gantschen Oord. Men telt 'er bij de tweehonderd Huizen. De Hervormde Gemeente is 'er vrij talrijk in Ledemaaten. De Leeraar, welke hier den Dienst waarneemt, predikt insgelijks te

LITHOOJEN, omtrent een half uur meer Noordelijk, insgelijks aan de Maaze, gelegen, doch na genoeg de helft kleiner dan het voorgemelde Dorp.

LOCHEM, eene kleine Stad, in *Gelderland*, in het Noordelijk gedeelte der Graafschaps *Zuifen*, niet verre van de Overijselsche Grenscheidinge, aan het Stroompje de *Berkel*, ongeveer drie uren gaans van de Stad *Zuifen*. Voorheen was dit eene sterke Vesting, gelijk, onder anderen, blijkt uit een vrugtloozen aanflag op dezelve, door den Spaanschen Bevelhebber FRANCISCUS DE VERDUGO, in den Jaare 1582. Acht jaaren daar na namen de Spanjaards vergeefs eenen list te baate, om zich van het Steedje te verzekeren. Eenig Krijgsvolk op gelaadene Hooi-

wagens verborgen hebbende, deden zij dezelve na binnen rijden. Doch de Zoon des Poortiers, onder het doorrijden, eenig hooi plukkende, ontmoette een been van eenen der Soldaaten: waar op hij straks *verraad!* riep. Van de Krijgsknegten, straks uit hunne schuilplaatze ten voorschijn gekoomen, raakten 'er wel eenigen binnen de Poort, doch wierden, naa een hardnekkig gevegt, wederom na buiten gedreeven. Door een openlijken aanval maakte 'er zich de Spaanfche Krijgsoverfte SPINOLA meester van, in den Jaare 1605, doch verliet het wederom, op de komst van Graave ERNST VAN NASSAU. Een geweldige brand leide, in den Jaare 1618, op drie Huizen na, het Plaatsje in koolen; 't welk, zedert, wederom zijnde opgebouwd, in den Jaare 1666 in handen viel van den bescfaamdten Bisfchop van *Munster*; die het voorts zo vast maakte, dat de herwinning aan de Staatfche Troepen een volledig beleg kostte. Men deedt 'er terftond de Vestingwerken flegten: reden waarom het den gemelden Bisfchop, in den Jaare 1672, geene moeite kostte om 'er zich op nieuw van te verzekeren. Twee jaaren bleef hij in 't bezit. Vóór den boven gemelden Brand, pronkte te Kerk van *Lochem* met een hoogen spitzen Toren. Thans staat op het vierkant flegts een laag spitsje. Twee Leeraars neemen hier den Dienst waar voor de Hervormden. In vroegere tijden hadt men te *Lochem* twee Maagdenkloosters, het eene *het Grootte*, het andere het *Kleine Konvent* genaamd. De Regeering der Stad beftaat uit een Kollegie van zeven Burgemeesters, Schepenen en Raaden, benevens twee Sekretarifen. Wijders heeft men 'er twaalf Gemeenslieden. Een Heer uit de Ridderfchap van *Zutfen* bekleedt het Schoutfamp. Niet verre van het Stedeken legt eene hoogte of berg, waar op Koorn wordt geteeld. Eertijds maakte men el-kander diets, dat binnen dezelve Zilver wordt gevonden, doch in zo kleine hoeveelheden, dat zij de kosten van het bewerken niet kan opbrengen. Wat hier van zij, als eene zekere waarheid verhaalt men, dat op den berg, bij wijlen, eene foort van grove Diamenten gevonden is.

Zie PONTANUS, *Geld. Gefchiedenifsen*,
VAN METEREN; VALKENIER.

Le-

LODEWYK VAN BEYEREN, Keizer, Zoon van LODEWYK *den Gestrengen*, Hertog van *Oppen-Beijeren*, en, door zijne Moeder, Kleinzoon van Keizer RUDOLF VAN HABSBURG, gebooren in den Jaare 1286, en naaderhand gehuwd aan MARGARETA, dogter van WILLEM DEN III, Graave van Holland. 's Vorsten uitlandsche bemoeijingen niet tot ons Plan behoorende, zullen wij van zijne bedrijven slegts zo veel melden, als met onze Vaderlandsche Geschiedenisfen in verband staat. In een zwaaren twist wierdt Keizer LODEWYK gewikkeld met Pauze JAN DEN XXII. Niet slegts weigerde deeze, hem voor Roomsche Koning te erkennen, maar verklaarde hem van het Rijk vervallen te zijn, met nevensgaande bedreigen van den Kerkelijken Ban. Van den schrik, welke hem in 't eerst beving, bekwam hij door eene belofte van onderstand, hem gedaan door zijnen Schoonvader Graaf WILLEM, en deszelfs sterke aanspooringen tot eenen togt na *Italie*. In 't begin van den Jaare 1328 bevondt hij zich te *Rome*, en wierdt 'er, nevens zijne Gemaalinne, Keizerinne MARGARETA, staatelijk gekroond. Naa zijne wederkomst uit *Italie* betoonde hij zijne dankerkentenis, voor betoonde hulp, aan zijnen Schoonvader. Meer dan eens hadt Graaf WILLEM overhoop gelegen met de Friezen, wien hij zijn juk op den hals zocht te leggen. In den Jaare 1328 sloot hij met hun een Verdrag, bij 't welk den Graave het aanstellen van zommige Regenten wierdt opgedraagen. Om kragt te geeven aan dit Verdrag, liet Keizer LODEWYK Opene Brieven uitgaan, inhoudende een bevel aan de Grietmannen, Raaden en Gemeenten des Lands van Friesland, *Oostergo* en *Westergo*, om Graaf WILLEM voor hunnen Heer te ontvangen. Een blijk van verknogtheit aan zijnen Schoonbroeder WILLEM DEN IV, en tevens van bemoeijinge met de zaaken deezes Lands, vertoont een Brief, geschreeven aan die van *Haarlem*, waar in hij dezelve beveelt, een zeker aantal van gewapende Mannen op de been te brengen, en dezelve te doen optrekken, in het Leger van Graave WILLEM *van Holland*, tegen PHILIPS *van Frankrijk*, met welken de Keizer thans geschil hadt. Zints het overlijden van fraks genoemden Graave WILLEM DEN IV, zonder kinderen gestorven, kwam het Graaflijk bewind

op

op deszelfs oudste Zuster MARGARETA, Gemaalinne van Keizer LODEWYK; niet evenwel zonder 's Keizers kragtdaadige medewerking, alzo de rijke erfenis, door mededingers, aan de Keizerinne betwist wierdt. Nogthans deedt hij afstand van allen aandeel in 't bewind, gebiedende aan de Edelen en Steden, om Vrouwe MARGARETA voor wettige Landsvrouwe te erkennen, en tevens beloovende, *Holland, Zeeland en Friesland*, buiten goedvinden zijner Gemaalinne, niet te zullen vervreemden, of aan iemand buiten haar ter leen opdraagen. Keizer LODEWYK overleedt op den elfden October des Jaars 1347. Eene Beroerte, van welke hij, onder het jaagen, bevangen wierdt, rukte hem onverhoeds uit het leeven.

LODEWYK DE XIII, Koning van *Frankrijk*, Zoon van Koning HENDRIK DEN IV en van MARIA DE MEDICIS, wierdt gebooren te *Fontainebleau*, op den zeventwintigsten September des Jaars 1601. 't Geen wij boven, op 't Artikel van LODEWYK, aanmerkten, herhaalen wij hier. Niet 's Vorsten geheelen levensloop zullen wij verhaalen, maar alleen dat gedeelte, welk betrekking heeft tot de Nederlanden. Naa het ontijdig uiteinde zijns Vaders, kwam op hem de Kroon, in het negende jaar zijns ouderdoms, onder Voogdij van de Koninginne Moeder. Een Gezantschap, straks daar op, na *Frankrijk* betrokken, vernieuwde de Verbonden, voorheen met HENDRIK DEN IV geslooten. Doch het aangaan van een nieuw en nog vaster verbond hadt geenen voortgang. Een huwelijk, tuschen Koning LODEWYK en eene Infante van Spanje aangegaan, baarde veel gemors in zijn Rijk, en het misnoegen van veele Grooten. Om hun het hoofd te bieden, zondt LODEWYK, in den Jaare 1615, den Heer VAN MAURIER als Gezant aan de Staaten, met verzoek om hunnen bijstand. Zij beloofden, en zonden dien met 'er daad, tot een zo gelukkig einde, dat de rust in het Koninkrijk hersteld wierdt. Toen, in den Jaare 1618, de geschillen in de Nederlanden tot eene onherstelbaar verderf dreigende hoogte gereezen waren, vondt Koning LODEWYK zich verpligt, ter bemiddeling van zaaken, zijne tusschenspraak te bezigen. De Heer BOISISE, herwaartsgezonden, vermaande, in zijns Meesters naame, de Staaten

tot

tot Eendragt, en met name ook tot gemaatigdheid in Kerke-
lijke Gefchillen. In hun antwoord wilden de Staaten zijne Ma-
jesteit doen gelooven, dat de oneenigheden in den Staat niet
van zo gevaarlijken aart waren, als men dezelve hadt afge-
schilderd, en verzogten met een, dat de Koning herwaarts
geliefde te zenden drie of vier Godgeleerden, tot het bijwoon-
nen van het Sinode, welk binnen kort te *Dordrecht* zoude
gehouden worden. Doch de Koning weigerde, daar aan de
toeftenning te geeven. Zijne Majesteit was eenigzins mis-
noegd op de Staaten, om dat deeze weigerden, voldoening te
geeven op herhaalde klagten over den Heer VAN SOMMELSDYK,
Afgewaardigde aan 't Fransche Hof, welke, bij meer dan ééne
gelegenheid, blijken hadt vertoond van wederstreevinge van
's Konings oogmerken, vooral in de zaak van OLDENBARNE-
VELD. Nogthans bewilligde zijne Majesteit, in den Jaare 1621,
in de onderhouding van Vriendschap met de Staaten, en de
vergunning van vrijen Koophandel aan hunne Ingezeetenen in
zijne Landen. Nog vaster wierdt deeze verbintenis toegehaald,
in den Jaare 1624, wanneer Koning LODEWYK aan een staate-
lijk Gezantschap, van wegen de Algemeene Staaten na Frank-
rijk afgevaardigd, beloofde, dezelve, in het tegenwoordige
jaar, te zullen opschieten twaalfhonderdduizend, en vervol-
gens, in ieder der twee volgende jaaren, een miljoen ponden;
mids deeze penningen, drie jaaren naa het sluiten van Vrede
of Bestand, hem wederom zouden vergoed worden. Van hun-
nen kant beloofden de Staatfche Gezanten, zonder 's Konings
raad of tusschenkomst, Vrede noch Bestand te zullen sluiten.
Voorts zouden de Staaten aan LODEWYK eenige Oorlogfchepen
verkoopen of verhuuren, en, zo hij in Oorlog mogt raaken,
zijne Majesteit met de helft der gemelde somme, of met man-
fchap en fchepen naar evenredigheid, ondersteunen, mids zij
zelven Vrede hadden, of de veiligheid van den Staat zulks
gedoogde.

Veelvuldig en aanhoudende waren thans de onderhandelingen
der Staaten met vreemde Mogendheden. Naa het sluiten van
een Verbond met KAREL DEN II, Koning van Engeland, waar
bij deeze zich hadt verbonden, om de Spanjaards, te water
ea te lande, te zullen beoorloggen, zonden ze den Heer VAN

SOM-

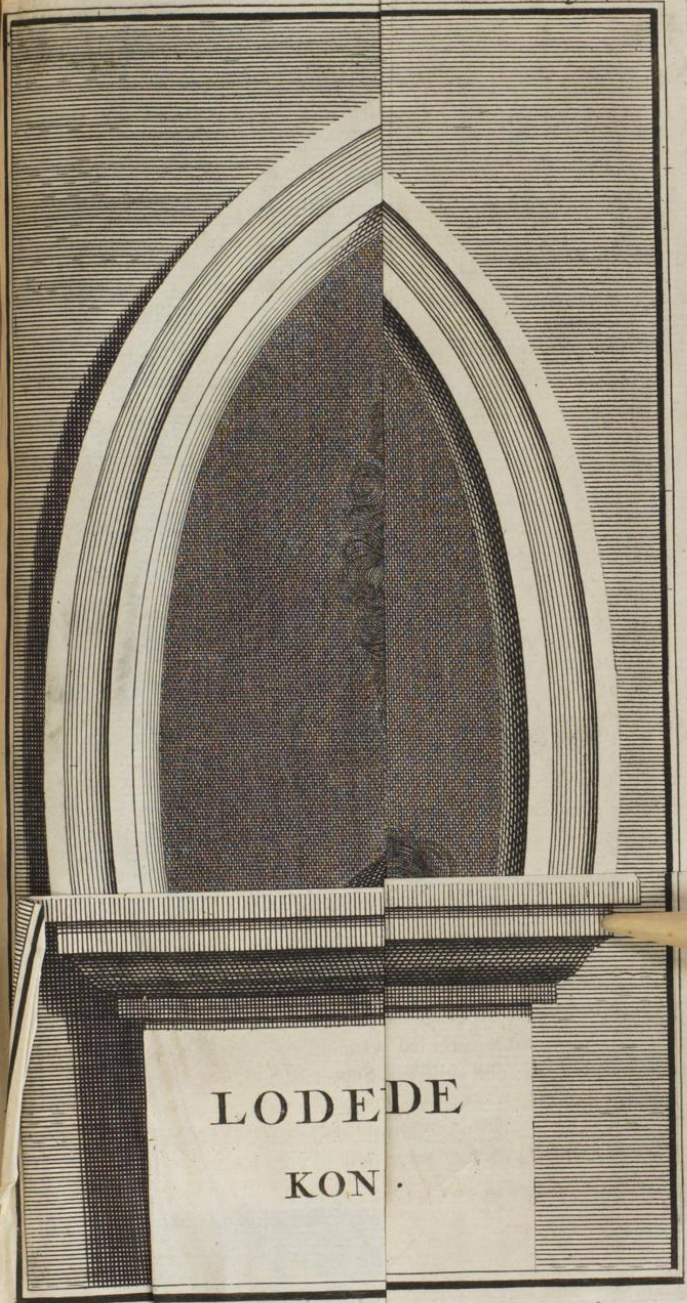
SOMMELSDYK aan Koning LODEWYK DEN XIII, om hem tot diergelyk eene belofte over te haalen. In een gehoor bij zijne Majesteit ontving de Gezant tot antwoord „ dat hij de „ Staaten voor zijne beste vrienden hieldt, en het Verbond, „ met Groot-Britannie aangegaan, zou doen onderzoeken.” 't Liet zich aanzien, dat de zaak een spoedig en gewenscht beslag zoude erlangen. Doch de inwendige onlusten des Rijks hielden dezelve sleepende; deeze hielden 's Konings handen gebonden, en maakten 't ongeraaden, zich in een nieuwen Oorlog te steeken. Van hier dat het aanliep tot in den Jaare 1630, eer men tot een besluit konde koomen. Een Verbond van wederzijdschen onderstand en bescherminge wierdt thans getroffen. Intusschen wendden de Staaten vrugtlooze poogingen aan, om den Koning te beweegen tot eene openbaare Vredebreuk met Spanje. In den Jaare 1635 liet zijne Majesteit zich daar toe overhaalen, en wierden de maatregels vastgesteld, volgens welke men tegen den gemeenen vijand gezamenlijk zoude werkzaam zijn. Om PRINS FREDRIK HENRIK, in 't voeren van den aanstaanden Krijg, aan zijne belangen te verbinden, en te gelijk deszelfs eerezucht te streelen, wierdt Koning LODEWYK te raade, hem den titel op te draagen van *Son Altesse of Zijne Hoogheid*, in plaats van *Son Excellence*, of *Zijne Doorluchtigheid*, welken 's Prinsen Vader en Broeder, WILLEM DE I en MAURITS, gevoerd hadden. Deeze was 's Konings laatste bedrijf, met opzigt tot de Nederlanden. Hij overleedt op den veertienden Maij des Jaars 1643.

Zie inzonderheid *Histoire de Louis XIII.*

LODEWYK DE XIV, Koning van Frankrijk, Zoon van straks gemelden LODEWYK DEN XIII en van ANNA VAN OOSTENRYK, wierdt gebooren op den vijftden September des Jaars 1638. Nog geene vijf jaaren was hij dus oud, toen hij zijnen Vader opvolgde, onder Voogdijfchap van de Koninginne Moeder, die, gedurende de Minderjaargheid, de Regeering waarnam. In November des Jaars 1659 tradt hij in den echt met

MARIA

65

LODEDE

KON

B. Thore sculpt. del. 1728.

LODEWYK DE VEERTIENDE
KONINK VAN VRANKRYK &c.

MARIA THERESIA, Infante van Spanje. Van dien tijd af beginnen wij de onderhandelingen, welke tusschen den Koning en de Algemeene Staaten plaats hadden. Een Verbond van Koophandel, 't welk, in den Jaare 1662, geslooten wierdt, was de vrugt van een plegtig Gezantschap, na Frankrijk afgevaardigd. Tevens hadt men eenige schikkingen beraamd op de wederzijdsche hulpbetooning der beide Mogendheden. Niet lang hadt LODEWYK op den throon gezeeten, of hij gaf blijken van den heerschezuchtigen aart, welke vervolgens aan Europa zo veel onrusts kostte. Bij het aangaan van het huwelijk met de Infante van Spanje, hadt LODEWYK zich verbonden, nimmer eenigen eischt te zullen doen op de Staaten van haaren Vader, en dus ook niet op de Spaansche Nederlanden. Maar hij vergat wel haast deeze belofte. Reeds bij 't leeven van PHILIPS DEN IV, Koning van Spanje, liep het gerugt, en het vondt geloof, dat Koning LODEWYK, naa deszelfs overlijden, de regten zijner Gemaalinne zou doen geiden. Doch hij begreep met een, dat de Algemeene Staaten de uitbreiding der Fransche magt, aan dien kant, niet gaarne zien zouden. Twee wegen sloeg hij in, ter voorkominge, dat hem aan die zijde geene hindernis konde ontmoeten. Van den eenen kant zegt hij, onder de hand, KAREL DEN II, Koning van Engeland, tegen de Staaten op te hitzen, op dat deeze, eenen Oorlog ter Zee om handen hebbende, te minder bekwaam zijn zoude om hem te dwarsboomen. Aan de andere zijde gaf LODEWYK last, aan zijnen Gezant in 's Hage, om den Raadpensionaris DE WITT, door milde geschenken, tot 's Konings maatregels over te haalen. 't Eerste gelukte; doch ten aanzien van het laatste heeft hij nimmer zijn oogmerk kunnen bereiken. 's Konings vriendschap en vertrouwen, zeide de Raadpensionaris, was al wat hij begeerde, indien hij zijner Majesteit immer eenige diensten konde bewijzen.

Intusschen bleek het, bij meer dan ééne gelegenheid, dat Koning LODEWYK, ondanks zijn uitwendig gedrag, welk blijken van vriendschap vertoonde, den Staaten geen genegen hart toedroeg. In enen Brief, aan zijnen Gezant in 's Hage, sloeg hij eenige dreigende uitdrukkingen uit, in gevalle de Algemeene Staaten niet van zijne hand wilden vlieden. Naa dat de Oorlog tusschen Groot-Britannie en de Nederlanden was uitgebro-

ken,

ken, gedroeg hij zich zeer agterlijk in het betoonen van hulpe, waar toe hij, uit kragt des Verbonds van den Jaare 1662, verplicht was. Zijn heimelijk Ontwerp, raakende de bemagtiging der Spaansche Nederlanden, deedt hem telkens agteruit loopen. De Engelschen roeiden hier onder, met hunne opstookingen, den Koning verscheiden redenen aan de hand gevende, door welke hij zich van de verplichtinge, om den Staaten bij te staan, zoude mogen ontlagen rekenen. Mischien was het ook, om van verderen aanzoek, van den kant der Staaten, ter hulpbetooninge, ontlagen te worden, dat Koning LODEWYK, in den Jaare 1665, zijne bemiddeling aanbodt tusschen Koning KAREL DEN II en de Veréénigde Nederlanden; doch die evenwel geene baate deedt.

In het zelfde jaar raakten de Staaten in Oorlog met den Bischoep van Munster. Ter bevordering van zijne inzigten, hadt Koning LODEWYK zich meermaalen verklaard tegen de verheffing des Prinzen van Oranje, dewijl deeze hem, aan de zijde der Spaansche Nederlanden, zou kunnen nadeelig zijn. Zeer wankel stondt, intusschen, het gezag van den Raadpenfionaris DE WITT, welks handhaaving de Fransche Monarch, om de gemelde reden, vlijtig ter harte nam. Hier uit ontfontd zijne belofte van hulpe aan de Staaten, zo ras hij door den Bischoep van Munster zouden worden aangevallen, en de daadelijke volbrenging daar van, met eenen onderfand van zesduizend man.

In den Jaare 1665 overleedt de Koning van Spanje, Schoonvader van LODEWYK DEN XIV. Ondanks 's Vorsten Uitersten Wille, bij welken zijn Zoon KAREL tot Opvolger en algemeenen Erfgenaam verklaard was, kwam straks bij den Franschen Monarch boven, het Ontwerp omtrent de Spaansche Nederlanden. Om derwaarts eenen open toegang te hebben, gaf hij zijnen Gezant in 's Hage last, om te beproeven, of hij den Algemeene Staaten de Stad *Maastricht* niet zoude kunnen afkopen. Doch de Gezant, de onmogelijkheid hier van kennende, gaf zijnen Meester een ander Ontwerp aan de hand. Men moest zich van de Provincien *Friesland* en *Groningen*, en van de Vesting *Koeverden* tragten te verzekeren, doch op eene wijze, welke geen argwaan gaf aan de Staaten dier Gewes-

veten,
 kiek dat
 list war
 weg gef
 in gevalle
 ren. D
 Een f
 den de
 klaaring
 breuk t
 geering
 hier da
 moest
 den, e
 Staatfch
 Gedu
 den lang
 fiere-bel
 út voor
 eenen O
 af te w
 Fransche
 Spaansch
 je af te
 ren. De
 haalen to
 vast fione
 atrekken,
 aan de St
 inval in d
 zelfde m
 mede hij
 Wel haas
 gens van
 eene onde
 Staaten, t
 tagigen t
 van LODEW
 XIII. 18

westen, die in 't bewind zouden blijven, zondet dat het bleek dat zij aan Frankrijk verbonden waren. Indien dit gelukt ware, zou de Koning, van dien kant, een gebaanden weg gehad hebben, om de Staaten van Holland te dwingen, in gevalle zij hem, in zijne oogmerken, hinderlijk mogten wezen. Doch dit Ontwerp hadt geen gevolg.

Een schijn van LODEWYKS genegenheid en hulpe ondervonden de Staaten, in den Jaare 1666, door deszelfs Oorlogsverklaaring aan Groot-Britannie. Niet ont den Engelschen afbreuk te doen, maar de handhaaving der Stadhouderlooze Regeeringe in de Nederlanden, was daar van het oogmerk. Van hier dat de Fransche Vloot, welke zich bij die der Staaten moest voegen, onder allerlei voorwendzels wierdt opgehouden, eerst in den Herfst in Zee liep en zich nooit met de Staatfche Vloot vereenigde.

Geduurende dit alles wapende zich Koning LODEWYK tot den lang beraamden inval in de Spaansche Nederlanden. Bijstere bekommring baarde het hier te Lande, zo ras men van dit voorneemen onderrigt was. Men vreesde, daar door in eenen Oorlog te zullen worden ingewikkeld. Om dien slag af te weeren, sprak de Raadpensionaris DE WITT met den Franschen Gezant over een Ontwerp, volgens 't welk men de Spaansche Nederlanden moest zoeken te beweegen, om Spanje af te vallen en zich voor eene vrije Republiek te verklaren. De Staatsman opperde dit plan, om den Koning over te haalen tot het verschuiven van zijne voorneemens. Doch te vast stondt LODEWYK op zijn stuk, om 'er zich van te laaten afrekken. In de maand Mai des Jaars 1667 gaf hij kennis aan de Staaten, van zijn voorneemen tot het doen van eenen inval in de Spaansche Nederlanden, en stelde zich, nog in die zelfde maand, aan het hoofd van een tatrijk Leger, waar mede hij zich voor *Charleroi*, in *Henegouwen*, nederfloeg. Wel haast maakte hij zich meester van die Stad, en vervolgens van nog verscheiden andere Plaatzen. Hier op volgde eene onderhandeling, tusschen Frankrijk en de Algemeene Staaten, waar bij deeze vooral op 't oog hadden, een zo magtigen nabuur van hunne grenzen te verwijderen. Doch toen LODEWYK aan hunne voorlagen doove ooren sloeg, zog-

ten zij zich met andere Mogendheden, met name Engeland en Zweeden, te verbinden. Het gevolg daar van was, het vermaarde Verbond, onder den naam van *Triple Alliantie*.

Zo dra hadt Koning LODEWYK daar van geen berigt ontvangen, of hij toonde deswegen zijn misnoegen, vooral over eenige geheime Artikelen, als niet strookende met zijne inzigten op de vermeerdering zijner grootheid. Van hier dat hij, op allerlei wijzen, de Staaten van dit Verbond zocht af te trekken, of het te doen verbreeken. Ten aanzien van *Zweeden*, slaagden zijne poogingen ongelukkig. Doch Koning KAREL DE II, verlokt door de schoone aanbiedingen van den Franschen Monarch, liet zich vinden. Men sloot eerlang, in den Jaare 1670, een Verbond, volgens 't welk de Engelsche Koning de Staaten ter Zee zou beoorlogen, terwijl LODEWYK DE XIV hen met een magtig Leger te lande zou aantasten. In gevalle de Veréénigde Gewesten 't onder gebracht wierden, zou KAREL de Provincie *Zeeland*, en LODEWYK alle het overige bekoomen; uitgezonderd Holland, welk den Prins van ORANJE zou worden afgestaan, indien deeze zich in het Verbond wilde begeeven.

Hoe bedekt deeze onderhandeling ook toëging, zij kwam, nogthans, ter kennisse der Algemeene Staaten, die voorts verscheiden Gezantschappen afvaardigden, om, ware 't mogelijk, het onheil, welk den Lande dreigde, af te weeren. Koning LODEWYK onthieldt zich thans in de Spaansche Nederlanden, alwaar hem, bij den Akenschen Vrede, onlangs geslooten, verscheiden Steden waren afgestaan. Om den Monarch, door toegeeving en eerbewijs, van gevoelens te doen veranderen, zonden de Staaten aan hem den Heer VAN WASSENAAR, om hem met dien aanwinst geluk te wenschen, en te verzekeren van het belang, welk men hier te Lande in 's Vorsten vriendschap stelde, welke men gezind was, op alle mogelijke wijze, aan te kweeken. Met heufche woorden beantwoordde de Vorst deeze beleefdheid. Deeze, egter, bestondt slegts in schijn. Want toen de Staaten, kort daar naa, den Heer PIETER DE GROOT als Gezant na Frankrijk zonden, bespeurde deeze wel haast, dat zijne Majesteit misnoegen tegen zijne Meesters hadt opgevat. Bij onderzoek na de redenen daar van, bij

bij 's Konings Staatsdienaars, bekwam de Gezant tot antwoord, dat zijne Majesteit misnoegd was op de Algemeene Staaten, omdat zij maatregelen volgden, strijdig met de billijkheid en de agting, welke zij den Koning schuldig waren; dat zij hem zогten te berooven van het regt, welk hij, in 't toekomstende, op de Spaansche Nederlanden zou kunnen verkrijgen, uit eene ongegronde vreeze voor hunne eigen veiligheid; en dat zij zich niet ontzagen, de gantsche Christenheid tegen zijne Majesteit op te bitzen.

In deezen toestand van zaken schein een Oorlog, tuschen Frankrijk en de Veréénigde Nederlanden, onvermijdelijk. Koning LODEWYK stelde alles te werk om dien met ijver aan te vangen. Om Troepen in de nabuurschap te hebben, haalde hij den Keurvorst van *Keulen* over ter bewilliging, dat in zijn Gebied Krijgsvolk mogt bij een trekken. Met den Bisschop van *Munster* sloot hij een heimelijk Verbond, ten na-deele der Staaten. Tot het daadelijk beginnen van den Oorlog haperde het nu slegts aan een voorwendzel. Niet lang bleef dit uit. Zints eenigen tijd hadt LODEWYK DE XIV den invoer van verscheiden Nederlandsche Koopwaaren in zijn Rijk verboden, of zo zwaar belast, dat alle uitzigt op winst den Nederlandsche Kooplieden was afgesneeden. Met het begin des Jaars 1671 hadden hier op de Algemeene Staaten eene Afkondiging gedaan, bij welke, omtrent verscheiden Fransche voortbrengzels, even eens wierdt gehandeld. Zo euvel nam de Vorst deeze schikking, dat zij, wel haast, tot den grond der Oorlogsverklaaringe diende, hoewel daar van de waare reden was, het sluiten van het Driévoudig Verbond met Zweeden en Engeland. Doch tot het verbreeken van deezen band wondt de Vorst een middel, door het sluiten van een heimelijk Verbond met KAREL DEN II, volgens 't welk deeze aan den Staat insgelijks den Oorlog aandoen, en zestig Engelsche bij veertig Fransche Schepen zoude voegen. Ook veranderde Koning LODEWYK, ten deezen tijde, van inzigten omtrent den Prins VAN ORANJE. Want daar hij voorheen deszelfs verheffing hadt tegen gehouden, zag hij nu dezelve niet ongaarne, op het schrijven van den Franschen Gezant in 's *Hage*, volgens 't welk de Prins, in de waardigheden zijner Voorouderen herfeldt

zijnde, wel ras zich zo veele vrienden zou weeten te maaker, dat de Staaten zouden besluiten om den Koning tegen Spanje te helpen; doch dat zijne Hoogheid tot de gemelde waardigheden nimmer zou kunnen opklimmen, zo lang de Staaten in eenen Landoorlog niet wierden ingewikkeld.

Vergeefs zonden de Staaten, om 's Konings toorn te lenigen en den dreigenden Oorlog af te weeren, een beleefden Brief aan hunnen Gezant DE GROOT, met last om dien aan zijne Majesteit te overhandigen. Zij beriepen zich in hun schrijven op hunne volmaakte onbewustheid, van den Koning immer eenige regtmaatige reden tot misnoegen gegeven te hebben; booden aan, om over de zwaarigheden, op het stuk van den Koophandel, in onderhandeling te treden, en dezelve in der minne te vereffenen; zij beslooten hunnen Brief met de verzekering, dat hunne tegenwoordige toerusting ten Oorloge niet ten oogmerke hadt om iemand te beleedigen, maar enkel diende om hunnen Staat en Onderzaaten te beschutten; zullende zij zich met vreugde ontwapenen, zo dra men hen verlost van de ongerustheid, in hun veroorzaakt door de wapenen, die hun van alle kanten scheenen te dreigen. Met het begin des Jaars 1672 verscheen de Gezant DE GROOT met deezen Brief ten Hove, betuigende, in zijne Aanspraak, bij het overhandigen, dat men, zonder bloedstorten of geldverspillen, wel voldoening zou kunnen bekoomen. Gemelijk hervatte de Vorst, geenen Brief te behoeven, die door alle Hoven van Europa hadt gewandeld, en waar van hij reeds een afschrift hadt. Zijne wapening ten Oorlog was een gevolg van die der Staaten. Onder het bij een trekken zijner Troepen en het uitrusten zijner Vloot zou hij zulk een besluit neemen, als hij met zijn belang en roem meest bestaanaar zoude keuren. Met eenige uitbreiding waren deeze redenen de inhoud des Briefs, welken de Koning aan de Staaten tot antwoord zondt. In 't slot daar van beloofde hij zich 's Hemels zegen over zijne voorneemens, en de goedkeuring daar van bij alle zulke Mogendheden, die zich niet reeds voor lang, door de Staaten, tegen het Fransche Hof hadden laten inneemen. Tot zo veele onheilspellende voortekens sloeg nog het Verbond, welk

welk LODEWYK met *Zweeden* sloot, tot een dreigend nadeel, ook van dien kant, voor de Veréénigde Nederlanden.

Op den zevenden April des Jaars 1672 verklaarde Koning LODEWYK den Oorlog aan de Staaten, en vertrok, nog vóór het einde dier Maand, van *Parijs* na *Charleroi*, alwaar zijn Leger verzameld wierdt. Naa het bemagtigen van verscheide Steden en Plaatzten in dien oord, trokken de Fransche Troepen, bij het Tolhuis, over den Rhijn, en hadden alzo eenen open weg tot in het hart der Nederlanden. Overbekend zijn de spoedige voortgangen, welke zij zedert maakten, in hunne veroveringen. Het wegneemen van *Utrecht*, en van verscheiden plaatzen, in Holland, in de nabuurschap van *Amsterdam*, baarde de uiterste bekommernis bij 's Lands Staaten voor eene geheele onderbrenging van alle de Gewesten. Gereedlijk sloegen ze hier om den weg van onderhandeling in, met den Koning, die zich op 't *Huis te Keppel* onthieldt. Als overwinnaar schreef hij thans den Staaten voorwaarden van Vrede voor; die, egter, als buitenspoorig, wierden van de hand gewezen. De Krijgsbedrijven duurden dan nog eenigen tijd, met toeneemende of verflaauwende wakkerheid, tot in den Jaare 1678, wanneer de Vrede, te *Nieuwmegen*, geslooten wierdt.

Van geen langen duur was, egter, het herstelde goed verstand tusfchen Frankrijk en de Nederlanden. De Staaten, in den Jaare 1681, met het Koninkrijk *Zweeden* in onderhandeling getreden zijnde over een Verbond, in 't welk zij Engeland insgelijks zогten te trekken, liet hun Koning LODEWYK, door zijnen Gezant, aanzeggen, dat hij door zulk een Verbond zich hooglijk beleedigd zoude agten. Daarenboven gaf hij aan zijne Krijgsoversten etlijke bevelen, welke duidelijk toonden dat hij tweedragt zогt. In Oorlog geraakt zijnde met die van Algiers, deedt hij den Staaten weeten, alle Schepen, ook de Nederlandfche, in de Middelandfche Zee te zullen doen neemen, die bevonden wierden, Krijgsbehoefsten of andere Contrabanden voor de Algierijnen binnen boord te hebben, niettegenstaande de Ingezeetenen der Nederlanden, volgens Verdrag met de Porte geslooten, verplicht waren, de Algierijnen van Oorlogsmiddelen te voorzien. De Nederlandfche Kapitein, Graaf VAN STYRUM, met twee Oorlogfchepen en een Convoy op de Ree van *Li-*

siorno ten anker leggende, hadt gedraald met den Hertog VAN MONTEMAR, met tien Fransche Galeien aldaar aangekoomen, met Eereschooten te begroeten; 't welk Koning LODEWYK zo euvel nam, dat hij in 's *Hage* over VAN STYRUM klaagde, en eischte dat hij moest gestrafd worden. Daarenboven hadt LODEWYK eenen Luitenant met eenige Dragonders na *Amsterdam* gezonden, om een Franschman, doch thans, zints etlijke jaaren, Burger in die Stad, op te ligten, alzo hij aan snoode misdrijven tegen de Fransche Mogendheid schuldig wierdt geoordeeld. Doch vermits men van dit voorneemen, hier te Lande, tijdig de lucht gekreegen hadt, was de Luitenant gevat en na 's *Hage* gevoerd. Veel onderhandelens baarde dit laatste voorval, doch wierdt eindelijk, meende men, tot genoegen van wederzijdse Mogendheden beslist.

Het vuur van heimelijk misnoegen smeulde tot in den Jaare 1688. Thans deedt zijne Majesteit beslag leggen op de Nederlandsche Schepen in de Fransche havens, en het Bootsvolk in de Gevangenis werpen. Van *Duinkerken* en elders zondt hij Kaapers in Zee, en deedt tien Dorpen in de Meierij van 's *Hertogenbosch* in brand steeken. Eene Oorlogsverklaring volgde alle deeze vijandijkheden kort op de hielen, die, in 't volgende jaar, met eene diergelijke Verklaring beantwoord wierdt. De Krijgsbedrijven, welke hier uit ontfonden, duurden tot in den Jaare 1693, eer men van eenige voorlagen van vrede hoorde. Koning LODEWYK deedt daar omtrent de eerste opening. Doch 't liep nog aan tot in den Jaare 1697, eer men eene opzettelijke bijeenkomst ter onderhandeling beleidde. Deeze wierdt gehouden op het Huis te *Rijswijk*, buiten 's *Hage*, alwaar de Vrede, in dat zelfde jaar, getroffen wierdt.

Van nieuws vonden zich de Algemeene Staaten ingewikkeld in eenen Oorlog, met LODEWYK DEN XIV, ter gelegenheid van het geschil over de Spaansche heerschappijen. De Fransche Monarch en de Keizer van het Duitse Rijk stonden daar in tegen elkander over, en de Algemeene Staaten hielden het met den laatstgenoemden Vorst. Men weet, hoe de veelvuldige Krijgsbedrijven, welke deeze twist medefleepte, een einde namen door de Vredehandeling te *Utrecht*,

en Heng VAN
r aangekomen,
ing konvyn to
men kante, en
shoven hin lo-
ry en Anforde
zins edige ju-
to hij een font
houdig wick p
reemen, hier
le Lakenen p
delens haerde in
le men, tot p-

r in den Jan
en op de No-
er Bootsvoit
elders zoodt
Meerij van
ogverduing
elen, die, in
g beaurood
onden, dur-
oorlagen va
trent de ee-
Jaare 1797,
ndelinge be-
e Rijsoij,
aar, gend-

ingewicht
gelegenheid
beachtig-
et Danche
Algemeene
en weet,
mede-
Vrecht,
in

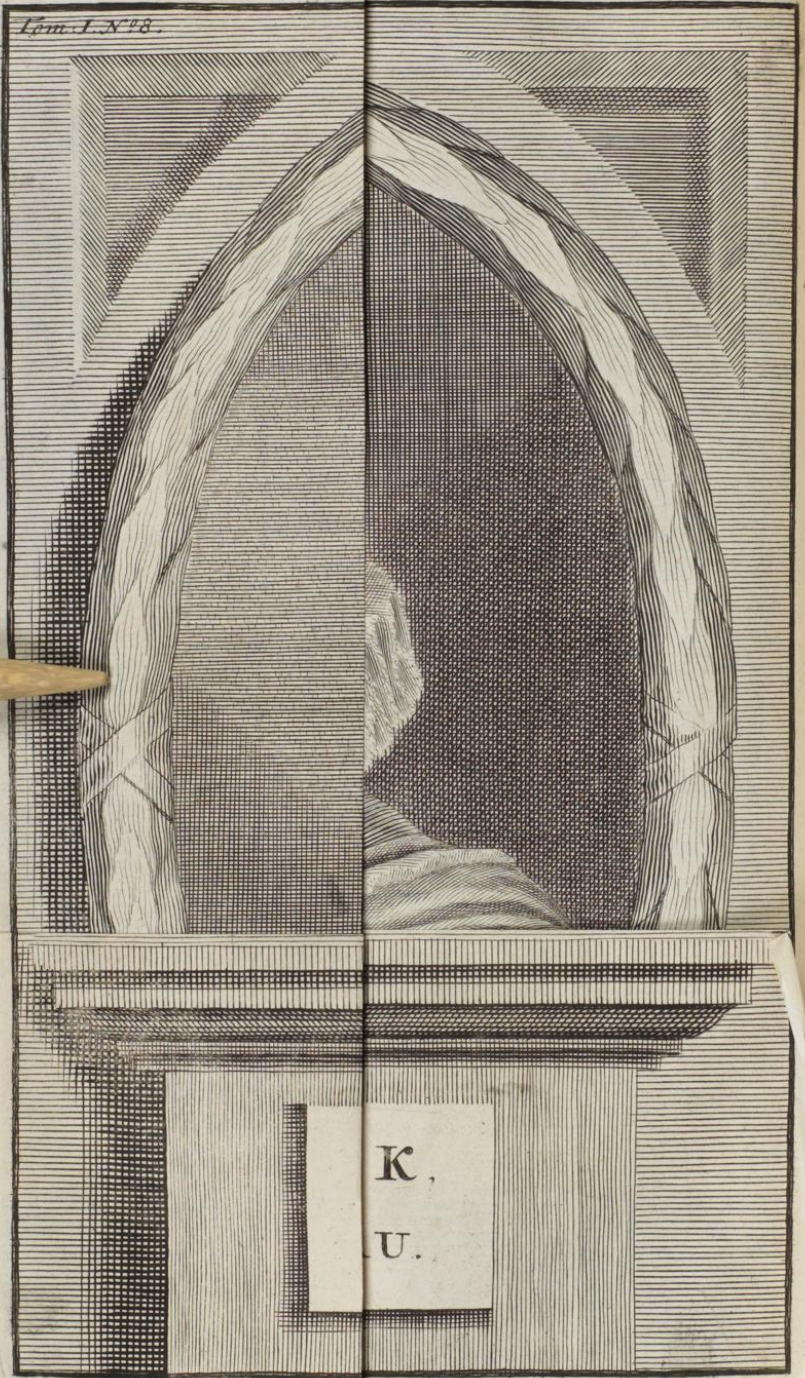

L O D E W Y K.
G R A E F V A N N A S S A U.

Lem. I. N.º 8.

K,

U.

in den Jaare 1713. Zedert viel 'er niets merkwaardigs voor, aan de zijde van Koning LODEWYK, de Veréénigde Nederlanden betreffende. De Oorlogzuchtige Monarch overleedt op den eersten September des Jaars 1715, in den ouderdom van ongeveer zevenenzeventig jaaren, het drieënzeventigste jaar zijner Regeeringe.

Zie LIMIERS, *Histoire de Louis XIV*; als mede, *de Nederlandsche Mercurius*.

LODEWYK VAN NASSAU, jonger broeder van Prinsse WILLEM DEN I, vertoonde, terstond bij de eerste onderneemingen, ter bevrijdinge van de Nederlanden van het Spaansche juk, de blijken van zijne Vrijheidsliefde. Niet slegts was hij een der eerste Ondertekenaaren van het Smeekfschrift der Edelen, in den Jaare 1566, maar stelde zich ook, nevens Heere HENRIK VAN BREDERODE, aan het hoofd der Zamenverbondenen, toen deeze, in staatelijken optogt, uittrokken om het der Landvoogdesse te overhandigen. Ook liet hij zich vinden in de Vergadering der Edelen, welke, ten getale van bijkans tweeduizend, in dat zelfde jaar, te *St. Truijen*, in het Bisdom *Luik*, gehouden wierdt. Zo zeer den Graave dit tot eere strekte, zou het zijne agting doen daalen, indien 't konde beweezen worden, 't welk zommigen schrijven, dat Graaf LODEWYK de eerste aandrijver geweest is van het berugtè beeldformen, en voorts, gesterkt van twee Edellieden van zijnen broeder Prinsse WILLEM, te *Brusfel* verscheiden vrugtlooze poogingen zou hebben aangewend, om het graauw in beweging te brengen. Doch voor de waarheid van dit alles willen wij geen borg staan. Zekerder gaat het, dat de Landvoogdesse, verschrikt door de tijding wegens het beeldformen, en daar door eenigzins aan de hand koomende, met Graave LODEWYK, verzeld van twaalf Gemagtigden der Edelen, een Verdrag sloot, bij 't welk aan weerkanten iets wierdt toegegeeven.

Doch de Landvoogdesse hieldt haar woord niet. In stede van zich te schikken tot gemaatigheid, sloegen haare maatregels,

meer en meer, tot strengheid over. Om zich daar tegen te dekken, vondt Graaf LODEWYK, nevens andere aanzienlijke Grooten, noodig, zich van hunne zijde te versterken. Overtuigd van de nuttigheid, welke 'er in gelegen was, dat de Landzaaten, van verschillende begrippen in 't Godsdienstige, althans hunne verdeeldheid in zo verre matigden, dat zij op de Staatsbelangen geen nadeeligen invloed hadt, zocht hij de Lutherfchen en Calvinisten, die thans merkelyk over hoop lagen, te bevredigen. Vruchteloos, egter, waren de poogingen, welke hij daar toe aanwendde. Thans wendde hij over een anderen boeg, De Calvinisten te *Antwerpen* hadden onlangs een aanbod gedaan, aan den Koning, van dertig tonnen fchats, voor de Vrijheid van Openbaare Godsdienstoeffeninge. Van deeze gelegenheid bediende zich Graaf LODEWYK, om penningen te verzamelen, zo 't heette, tot dat oogmerk, doch inderdaad om ze ten behoeve van het Bondgenootfchap te doen dienen. Doch te *Antwerpen*, alwaar hij 't eerst zulks ondernam, mislukte zijn ontwerp. Men wees hem af, voor reden geevende, dat het inzamelen van penningen verboden was. Reeds te voren hadt de Graaf, met den Heer VAN BREDERODE, die zich thans binnen *Vianen* hadt versterkt, nevens de Friefche Edelen HARTMAN GALAMA, SJOERD BEIMA en andere Grooten, op middelen van onderlinge befcherminge geraadpleegd.

Zo veel vrijheidsliefde en poogen tot afbreuk van Spanje, moest Graaf LODEWYK, bij den Hertog VAN ALVA, noodwendig doen in 't oog loopen. Op de Indaaging en het niet verfcijnen volgde wel haast het Banvonnis; het behelsde eene eeuwige ballingsfchap uit 's Konings Staaten, op straffe des doods, nevens Verbeurdverklaring van alle zijne goederen, ten behoeve des Konings.

Intusfchen onthieldt zich Graaf LODEWYK te *Emlden*, daar hij eenige manfchap hadt verzameld. Met deeze viel hij, last daar toe ontvangen hebbende van zynen broeder WILLEM, in *Westwoldingerland*, en veroverde het *Huis te Wedde*, den Graave VAN AREMBERG toebehoorende. Een dubbel voordeel gaf hem deeze bemagtiging: hij hadt dus een gebaanden weg na *Groningerland*, en de toevoer uit *Duitschland* wierdt hier door egunftigd. Kort daar naa ('t was in de maand Mai des Jaars

1568)

1568) trok hij op na *Appingadam*, en nam 'er zijnen intrek ten huize van eenen SEBASTIAAN WABBENS, Burgemeester der Plaatzte, 's Graaven belangen ijverig toegedaan. Van daar schreef hij aan de Staaten van de *Ommelanden*, zij hadden hem van eenige penningen te verzorgen, ter betaalinge van zijne Troepen, die nog niet gemonsterd waren. Tusschen de zes en zeventhonderd beliep nu het getal van zijne Knegten, en daarenboven nog honderd Ruiters, hem onlangs bijgezet door zijnen broeder ADOLF VAN NASSAU. Om zo wel door zinnebeelden als manhaftige bedrijven zijn volk tot kloekmoedigheid aan te spooren, hadt de Graaf in zijne Vaandels doen prenten de woorden NUNC AUT NUNQUAM, NU OF NOOIT; aanduidende, dat indien men nu niet wakker doortastte, de kans op Vrijheidsherstellinge voor altoos zoude verkeeken zijn. Niet vrugtloos was het schrijven om geld aan de Staaten der *Ommelanden*. Met overleg en toestemming van den Heere VAN GROESBEEK, plaatsbekleeder van den Stadhouder AREMBERG, zonden ze den Graave eene somme, in de hoedanigheid van Brandschattinge.

Midlerwijl hadt de Hertog VAN ALVA de weet-bekoomen van 's Graaven optogt: dies hij den Graaf VAN AREMBERG, met duizend Spaansche en vierhonderd Duitsche Knegten, nevens eene bende Ruiters, op hem afzondt. Bij het Klooster *Wittewirum* raakten de Troepen aan elkander, ten voordeele, zo als zij waanden, van de Spanjaarden, alzo Graaf LODEWYK, naa het einde van den strijd, die door den avond wierdt afgebroken, afstrok na 't *Huis te Wedde*. ALVA hadt bevolen, dat de Graaf VAN MEGEN, Stadhouder van Gelderland, met eenige manschap, den Graave VAN AREMBERG zoude te hulp trekken. Diens komst wilde hij afwagten, eer hij iets verder tegen Graaf LODEWYK ondernam. Doch zijne benden, trotsch op de behaalde zege, zo als zij waanden, persten hem, door dreigementen, om zijn voordeel te agtervolgen. Graaf LODEWYK, verwittigd van 't geen in 's Vijands Leger omging, hadt, onder gunst des nachts, zijne benden in slagorde geschaard bij het Klooster *Heiligertee*. Om door den schijn van een klein getal en geringe magt de Spanjaards te misleiden, hadt hij drieduizend Knegten aan smalle gelederen en diepe rijen, en slegts onder drie Vaandels, gerangschikt. In drooge Dwarsflotten lagen tusschen de drie en vier-

honderd Schutters verborgen. Het gevegt nam eenen aanvang met het afzenden van honderd paerden, door Graaf LODEWYK, op de manschap van AREMBERG; die voorts zijn geschut doet losbranden, doch met weinig gevolgs. Straks raakt het Voetvolk aan elkander, en vallen hier op de verscholene Knegten, uit de slooten, den Spanjaarden in de zijde: die wel haast in wanorde op de vlugt toogen; naagezet wordende door de Nasfausche benden, die veelen greepen, en, naar 't Krijgsgebruik, door ALVA ingevoerd, ophingen. Onder de gesneuvelden aan de Spaansche zijde, wier getal zeer onzeiker wordt opgegeeven, bevondt zich de Graaf VAN AREMBERG, aan die der Staatschen, 's Graaven broeder ADOLF VAN NASSAU. Men vindt 'er, die willen dat de beide Graaven van elkanders handen zouden gesneuveld zijn. Doch anderen verhalen, dat ADOLF zijne doodwonde bekwam in het bestormen van het Klooster *Heiligerlee*, welk door de Spaanschen was ingenomen. Merkelijken buit behaalde hier Graaf LODEWYK, aan geld, gouden Ketens en prachtige klederen. Hem vielen, daarenboven, in handen, zes metaalen Stukken Geschut, *Ur, Re, Mi, Fa, Sol, La* genaamd, den Graave VAN AREMBERG door de Stad *Groningen* bijgezet.

Naa dit zegerijk gevegt, 't welk op den drieëntwintigften van Mei des Jaars 1568 was voorgevallen, vertoefde Graaf LODEWYK nog drie dagen op het Slagveld, en trok toen af na *Appingadam*, daar veel volks, op de lucht der overwinninge afgekoomen, rondom hem verzamelde. Naa eene nieuwe belasting van de *Ommelanden* gevorderd te hebben, trok hij voor *Groningen*, en begroef zich bij den Oosterhoogerbrug. Nogthans vondt Graaf LODEWYK niet geraaden, het beleg rondom de Stad te slaan. Krijgs- en Mondbehoefsten kwam hij te kort. Van 't een en ander ontving hij wel eenigen toevoer; doch 's Keizers bevel, om Groningerland ijlings te verlaaten, verwekte zo veel schriks onder veelen van zijn Volk, vooral de Hoogduitschen, dat een groot deel daar van verliep, en 't Leger merkelijk verzwakt wierdt.

Oudanks dit alles bleef Graaf LODEWYK nog al voor *Groningen* leggen. Doch vernomen hebbende, dat de Hertog van ALVA, met eene sterke magt, in aantogt was, vondt hij ge-

raa-

raaden, zijnen post te verlaten. Te weeten, ALVA, den Veldheer VITELLI, met tien Vaandels Hoogduitschers, het Walsch Regiment van HIERGES en vijf Vaandels van den Heere VAN BILLY vooruit gezonden, en aan Hertog ERYK VAN BRUNSWYK belast hebbende, met vijftienhonderd paerden, zich daar nevens te voegen, volgde eerlang, in eigen persoon, met eenen magtigen naasleep van Leger- en Oorlogsbehoefsten. Dit bewoog den Graaf, met zijnen meesten hoop, nevens geschut en pakkaadje, op te breeken voor de Stad, en zich te begeeven na *Slogteren*, en voorts, over *Winschoten*, na *Jemmingen*, een Dorp aan de *Eems*, door middel van welken Stroom hij den toevoef van noodwendigheden open hadt. Op den eenëntwintigsten Junij raakten hier de Legers aan elkander. De Spaansche Overmagt, aan de eene zijden, en, aan den anderen kant, onwilligheid van 's Graaven Volk, waar van veelen ontijdig om betaaling van agterstallen riepen, berokkenden hem eene zwaare nederlaag, met een bijster verlies van volk en van genoegzaam alle zijne pakkaadje. Veelen ontkwamen ter nauwer nood den dood, door zwemmen over den stroom. De Graaf zelve vondt in dit uiterste redmiddel ziju lijfsbehoud. Aan de overzijde van den *Eems* verzamelde hij het rampzalig overschot zijns Legers, en trok 'er mede Duitschland in, na het Land van *Trier*, ter versterkinge van zijns broeders WILLEMS Leger. Deezen verzelde hij vervolgens, in deszelfs overtocht van de *Maaze*, en voorts na Frankrijk, ter versterkinge van het Leger der Hugenooten.

Geruimen tijd vertoefde de Graaf in dat Koninkrijk. In den Jaare 1570 bevondt hij zich te *Rochelle*. Door het flinksch bedrijf van zekeren Amsterdamschen Schipper genoot hij hier eenig voordeels. Aan boord hebbende eene rijke laading, om dezelve van *Antwerpen* na *Italie* over te voeren, hadt deeze zich laaten beweegen, om dezelve den eigenaaren te ontvoeren en aan ORANJE te leveren. Diensvolgens liep hij binnen te *Rochelle*, alwaar de goederen voor de halve waarde verkogt wierden. Van eene somme van bijkans eenëntwintigduizend Guldens, welke ze opbragten, trok Graaf LODEWYK de helft, volgens gemaakt verdrag.

In 't volgende jaar ontving de Graaf eenige toezegging van Fransche hulpe, van de Koninginne Moeder, door welke hij toegang kreeg ten Hove, alwaar men hem vleide, eerlang een Leger na de Nederlanden te zullen zenden, onder den Admiraal DE COLIGNI. Doch deeze toezeggingen bleeken wel haast een loos bedrog te zijn, om onder schijn daar van de Hervormden in Frankrijk in den strik te lokken. Daarenboven handelde Graaf LODEWYK met den Gezant der Engelsche Koninginne, om haare Majesteit te beweegen, den Prinse, zijnen broeder, eenigen onderstand toe te schikken. Om klem te geeven aan zijn aanzoek, gaf hij te verstaan, dat de Koningin, tot loon van haaren dienst, zich van Zeeland zou kunnen verzekeren. Doch deeze onderhandeling was van geen gevolg.

Graaf LODEWYK dus in Frankrijk niets tot oirbaar der Nederlandsche Vrijheid kunnende verrigten, omhelsde greetig eene gelegenheid, welke hem thans voorkwam, om den Vijand eenen kans af te zien. Met zekeren Schilder en Tekenaar van Landkaarten hadt de Hertog VAN ALVA afspraak gemaakt, om hier voor Verspieder te dienen, en agter de waarheid van 's Graaven inzigten te geraaken. Tot diens tegenwoordigheid kreeg hij dan toegang, in zijne hoedanigheid als Schilder. Doch in stede van den Hertoge in de hand te werken, begon hij een verslag van de veele vrienden, welke hij binnen de Stad *Bergen in Henegouwen* hadt, en derzelver hartlijk verlangen na verandering. Naa zich van 's Mans eerlijkheid vergewist te hebben, beraamde men het plan der volvoeringe. Graaf LODEWYK, op den drieëntwintigsten van Mai des Jaars 1572, met vijfhonderd ligte paerden en duizend Schutters zich in een naburig Bosch verschoolen hebbende, zondt, in den avond, na de Stad, twaalf Soldaaten, in Koopmans gewaat vermond. Zich gelaatende, eenige Wijnen onder weg, en dezelve gaarne 's anderen daags vóór Zonnenopgang binnen te willen hebben, vraagden zij hunnen Waard *wanneer de Poort open ging? Ten vier ure*, was 't antwoord, *doch ook wel vroeger om eenen Drinkpenning*. Voor daauw en dag gaan hier op de vermoonden na de Barlemontsche Poort, bieden den Poortier een stuk gelds, onneemen hem, naa het openen, de Sleutels, en voorts het leven. Op een gegeeven teken komt straks Graaf LODEWYK met vijf-

g, van
te hij
etang
n Ad.
d'baan
stroom
vande
ingne,
broeker,
aan zijn
oon van
a. Doch

Weder
g, een
eener
Land-
hier
aven
g hij
thede
erlag
u in
nde-
en,
op
n-
rig
d,
a-
en
zij

AFTOGT VAN GRAVE LODEWIJK VAN NASSOU UIT BERGEN IN
HENEGOUWEN OP EEN ROSBAAR.

vijftig Ruiters aanrennen, verspreidt hen door de Stad, met last om te schieten op alwie deur of venster open deedt, en voorts te roepen: *Vreest niet: de Prins van Oranje komt u ontslaan van den tienden penning en Alva's Schattingen!* Hachelijk stondt, intuschen, de kans eener gelukkige volvoeringe. Van zijne vrienden en begunstigers, waarschijnlijk door vreeze binnenshuis gehouden, kwam niemand ten voorschijn. Zijn Krijgsvolk bleef insgelijks buiten. In eene soort van verwijfeling snelt hij hier op ter Poorte uit, en vindt vijfhonderd Ruiters, hebbende elk eenen Soldaat agter zich op het paerd, in 't Bosch verdwaald. Zo spoedig als hij was uitgeereeden, keert hij met dezelve weder na de Stad. Straks ontbodt hij de Wethouderschap op het Stadshuis, en stelde dezelve gerust, als mede de Burgerij, aangaande zijne oogmerken. De Graaf vondt hier een kostbaaren buit aan veelerhande kleinnoodjen, doch weinig levensmiddelen. Geen drie dagen verlieden 'er, of zijne magt wierdt versterkt met tweeduizend Schutters, en vervolgens nog met dertienhonderd Knechten en twaalfhonderd Paerden. Niet lang, nogthans, bleef de Stad in handen van Graave LODEWYK. De Hertog VAN ALVA deedt eerlang de Plaats bestooken, en wierdt 'er meester van bij een Verdrag, zagter dan van zijnen aart mogt verwacht worden. Den Graave, nevens de Fransche Edellieden, welke zich bij hem gevoegd hadden, wierdt verlof gegund, elk met één paerd, doch met alle hunne wapenen en pakkaadje, uit te trekken, en den Fransche Soldaaten in volle geweer, met brandende Lonten, vliegende Vaandels, klinkende Trompetten en al wat zij op de schouderen konden laden. Graaf LODEWYK, thans zukkelende aan de Koortze, verworf verlof om zich in eene Rosbaare te doen na buiten voeren. Eene hulde, hoewel onbedoeld, zijne Krijgsverdiensten voegende, betoonde hem thans de Spaansche groothartigheit. DON FREDRIK, Zoon van den Hertog VAN ALVA, verlangende een zo dapperen Krijgsheld te zien, vervoegde zich, in vermomd gewaat, nevens eenige andere Spaansche Grooten, te paerd, aan den weg, langs welchen de Graaf moest uittrekken. Doch deeze, hem kennende, zou den Don beleefdelyk gegroet, en in 't Spaansch gezegd hebben: *Uwe Heerlykheid vergeeve mij de moeite.*

In

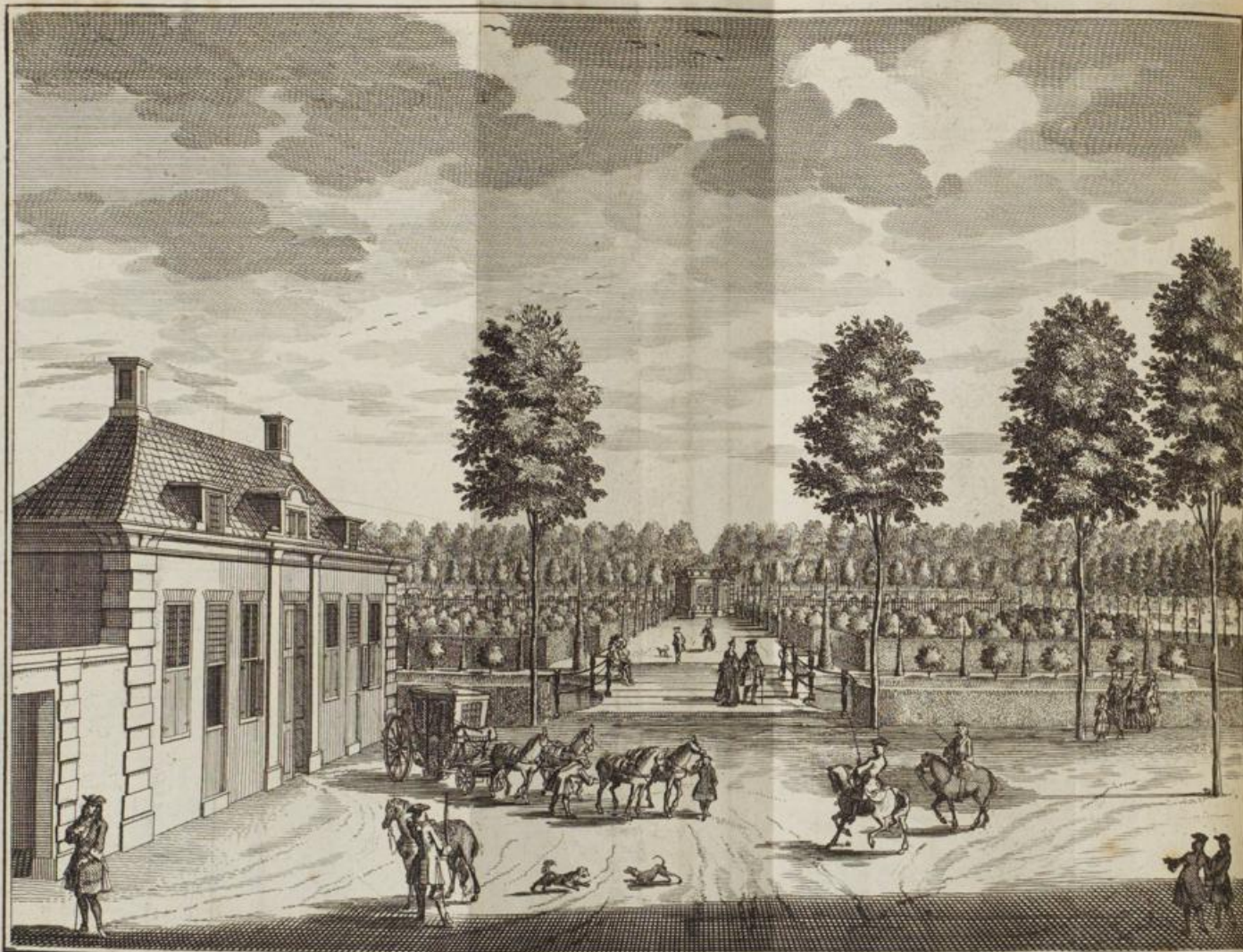
In den Herfst des Jaars 1573 bevondt zich Graaf LODEWYK te *Frankfort*. Hier tradt hij in eene onderhandeling met den Heer VAN SCHOMBERG, Afgevaardigde van den Koning van Frankrijk. De Graaf boodt den Koning Holland en Zeeland aan, indien hij aan *Spanje* den Oorlog wilde verklaren, of alle de Steden, door Prins WILLEM op de Spanjaards veroverd, of nog te veroveren, indien hij hem met driemaal honderdduizend Guldens wilde ondersteunen. Een heimelijk Verdrag was de vrugt der onderhandeling. In de maand Februarij des volgende jaars trok hij af na den Maaskant, en sloeg zich neder, anderhalve mijl van *Maastricht*, met zijne Legermagt, sterk zesduizend Knegten, en half zo veele Paerden, doch geen ander geschut, dan twee of drie veldstukken. Om zijne Troepen te moedigen, deedt hij onder dezelve een gerugt loopen, dat eenige Steden van belang, hem genegen, eerlang haare Poorten openen, en rijklijk geld zouden schieten. Daarenboven hadt hij tweeduizend Ruiters in zijnen dienst overgehaald, van het geleide van den broeder des Konings van Frankrijk, die thans op weg was om den Poolfschen troon te bekiïmmen. Tot op den achtsten van de maand April bleef Graaf LODEWYK leggen in de nabuurschap van *Maastricht*. Thans vernomen hebbende, dat de Prins zijn broeder, met zesduizend man, zich in den *Bommelerwaard* bevondt, breekt hij op, van zins om door het Land tusfchen *Maas en Waal*, zijnen weg derwaarts te nemen. Doch alzo hem, door de Spanjaards, de pas wierdt afgesneeden, sloeg hij zich neder bij *Mook*, een Dorp van luttel aanzien, doch zedert vermaard geworden om den ramp, welke onzen Held aldaar bejegende. Ruim een kwartier uur gaans van dit Dorp legt eene Vlake, de *Mookerheide* genaamd. Op den veertienden April kwamen hier de Legers aan elkander. Dapper wierdt 'er gesneeden, en schein, een oogenblik, de Nasfauschen de kans zo schoon te slaan, dat Graaf LODEWYK eene kornet vijandlijke paerden tot aan de Stad *Graave* hebbende te rug gedreeven, de maare reeds liep, dat de Spaanschen geslagen waren. Doch 't viel anders uit. Het volk van *Graave* LODEWYK sloeg eerlang op de vlugt, naa een zeer zwaar verlies aan dooden. Onder deeze bevondt zich onze wakkere Krijgsheld, hoewel, 't geen vreemd is, men zijn Lijk nimmer

ge-

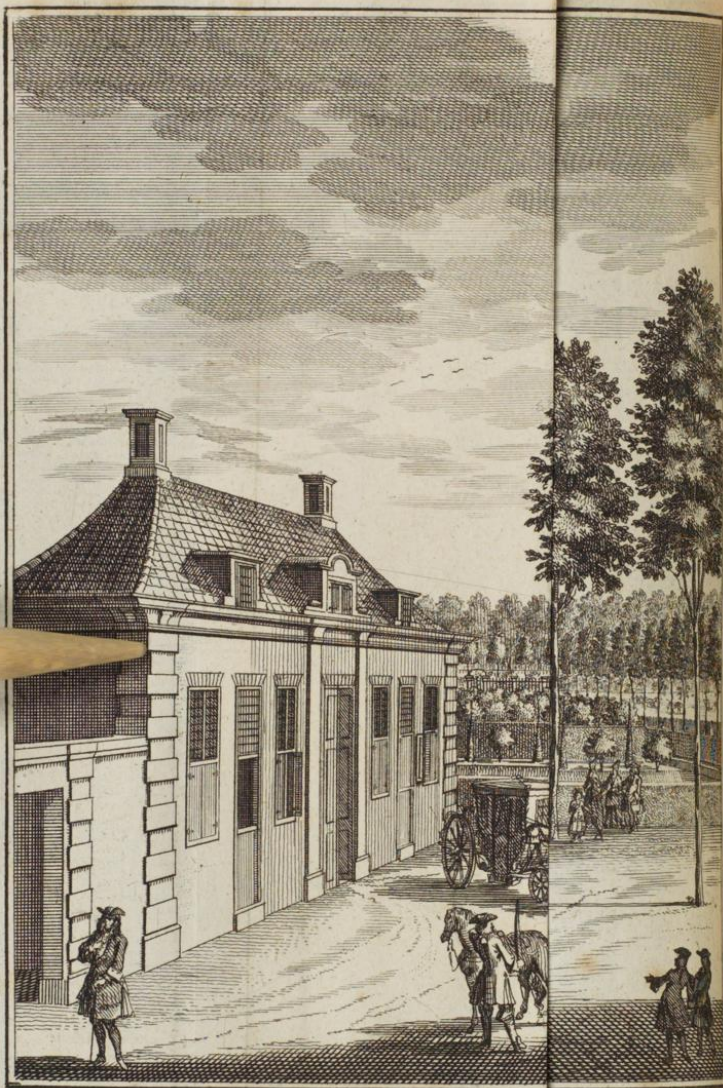

LOENENS gesigt, voorby de Stalling naer het
grootte Cäbinet te sien.

LOENEN, vue sur l'Ecurie. vers le Grand
Cabinet.

LOENENS gesigt, voorby do Scalling. vers le Grand
grootte Cäbinet te sien.

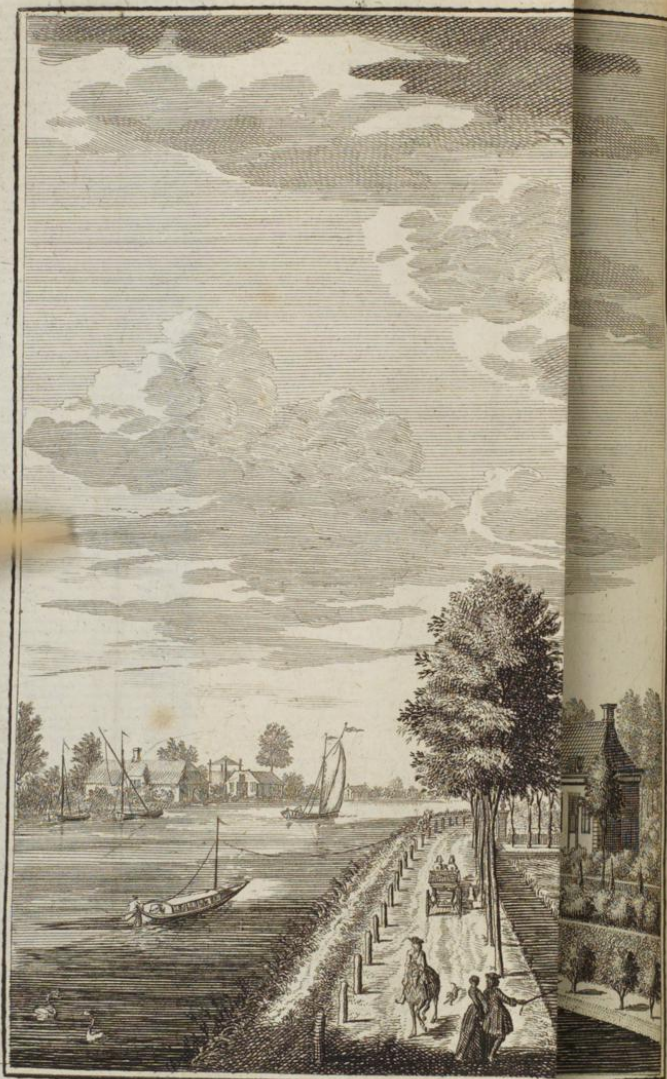

LOENENS gesigt aen de Vecht, naer de tooren
van het Dorp te sien.

LOENEN vue au Côté du Vecht, Regardant
vers la tour du Village.

LOENENS gesigt aen de Vecht, naer vordant
van het Dorp te sien.

LOENEN; van het Dorp op de syde van de Grootte
Saën te sien.

LOENEN Regardant du Village vers le Côté de
la Grande Allée.

LOENEN; van het Dorp op de syde ge vers le Côté de
Saën te sien.

71

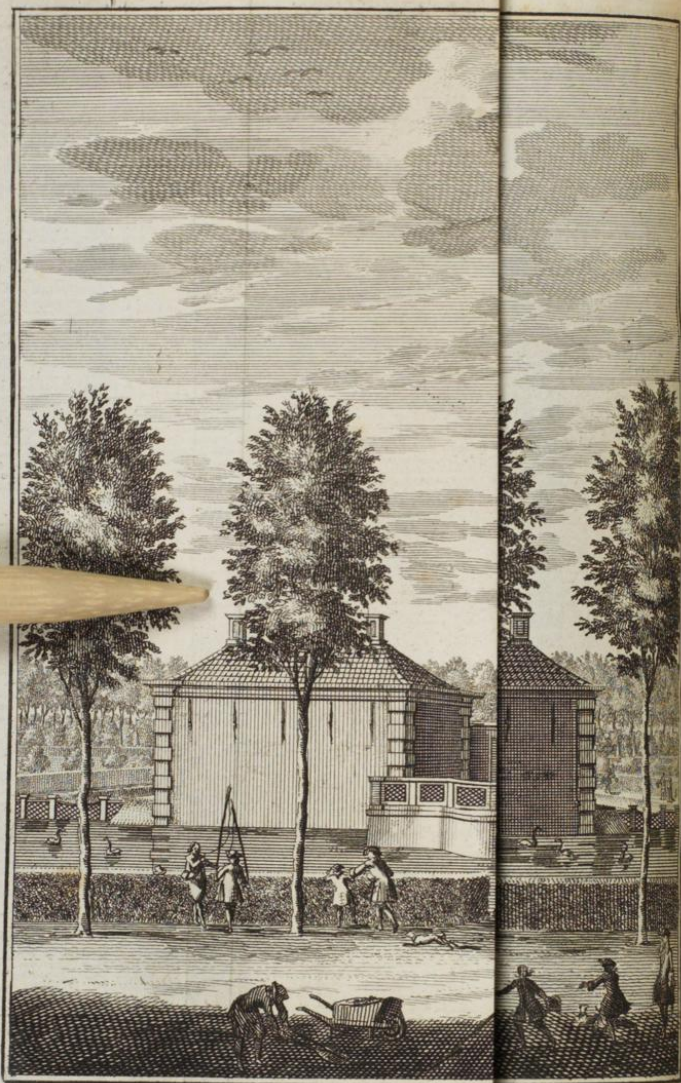

LOENEN met haere Vleugels, van agteren te sien.

LOENEN avec ses Ailes Regardant de derriere.

LOENEN met haere Vleugels, van kant de derriere.

LOENEN; de Buiten-plaets van den H.
Christiaan v. Persyn Heere van Loenen.

LOENEN, la place du St Christiaan van Persyn
Seign.^r de Loenen.

LOENEN; de Buiten-plaets van den Persyn
Christiaen v. Persyn Heere van Loenen

*Het Dorp LOENEN, nevens (1) Croonenburg,
van Nieuwerhoek te sien.*

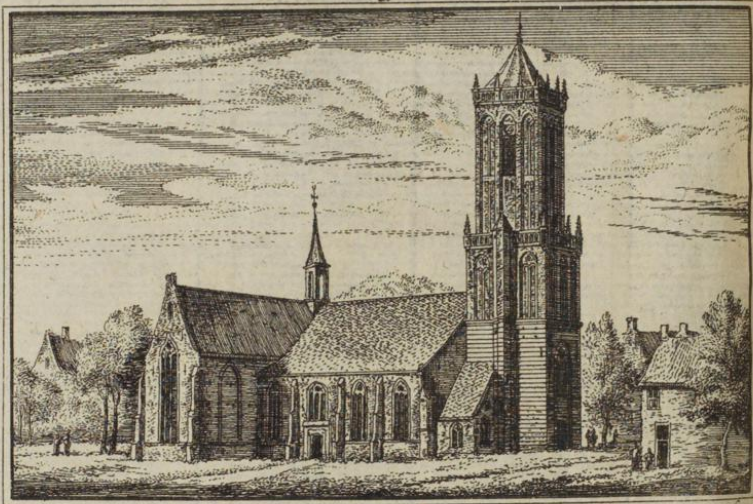
*Le Village de LOENEN avec (1) Croonenburg,
Regardant de Nieuwerhoek.*

Het Dorp LOENEN, nevens (a) Cronenburgh,
van Nieuwerhoek te sien. heek. 6.

74

De KERK te LOENEN

burg,

62

gevonden hebbe. Misfchien zal het in een huis verbrand, in een poel gefikt, of door de paerden vertreeden en dus onkenbaar zijn geworden. Gevoelig griede dit verlies alle de Staatsgezinden, vooral zijnen broeder Prins WILLEM, voor wiens regterhand hij gehouden wierdt. „'t Was" (fchrijft HOOFT) „een heer van groote bedrijventheit, begrijs ge-
 „noegh om 't gevaar te merken, moeds te veel om het te
 „mijden; en een liefhebber van aanlaaghen, daar meer ge-
 „lux toe behoorde, dan hem gemeenlijk ten deele viel. Wel-
 „sprekenheit, die eenen Krijgsman voeghde, had hij; en
 „door miltheit en aanminnigheit de harten van den aadel ver-
 „knocht."

Zie BOR, HOOFT en andere *Neder-
 landsche Hiftorieschrijvers.*

LOENEN, eene geringe Buurt, in de *Over-Betuwe*, een weinig boven *Herveld*, tegen den Waaldijk gelegen. Meldenswaardig is dit gehugt, noghans, om het deftig Slot, bij hetzelfde, een der sterkfte Kasteelen van dit Kwartier. Het heeft verscheiden Trapgevels, nevens een sterken vierkanten Toren, en legt in diepe en breede Graffen.

LOENEN, een Dorp in het Landdrostamt van *Veluwe*, onder het Schoutamt van *Appeldoorn*, gelegen aan het *Beekberger Woud*. Het heeft een eigen Kerk, van weinig aanzien, die, egter, door een eigen Leeraar wordt bediend. De Landbouw, en, zedert etlijke jaaren, het Papiermaaken, zijn de bronnen van het bestaan der Dorpelingen.

LOENEN EN NIEUWERSLUS, (*Het Geregt van*) in het Neder-Kwartier van het Sticht van *Utrecht*, aan de Vegt, strekkende ten Noorden aan het Dorp *Brenkelen*, wordt in deszelfs uitgestrektheid begroot op vijfhonderd en veertig Morgens Lands. Bevalliger oord zal men bezwaarlijk ergens hier te Lande aantreffen: eene aaneenschakeling van Lusthoven en Plantaadjen, aan welke de kunst al haar vernuft heeft uitgeput, die de duidelijfste blijken vertoonen van den rijkdom der Landzaaten,
 en

en gezamenlijk het aanzien van een prächtigen Koninklijken Lusthof vertoonen, en waar over menig Vreemdeling zijne opgetogene verwondering betuigde. Alle deeze bevalligheden leggen op Stichtfchen bodem, gelijk ook het grootste gedeelte van het Dorp *Loenen*, met regt te tellen onder de fraaiste Dorpen in de Nederlanden, van aanmerkelijken bloei door de nabijheid der menigte Lusthoven, en den sterken toeloop van Vreemdelingen, welke 'er zich, in den Zomertijd, koomen verlustigen; als mede om den veelvuldigen doortogt van Schepen langs de *Veg*, welke langs en midden door het Dorp froomt.

LOENEN-KROONENBURGS-GEREGT, tot de Provincie Holland behorende, legt genoegzaam rondom in de Provincie *Utrecht* ingeflooten. Deszelfs uitgestrektheid wordt op vijf honderd-zevenendertig Morgens begroot. Een klein gedeelte daar van legt in het Dorp *Loenen*, op de hoogte van den Brug, die over de Vecht legt. Zeventig Roeden op zijn meest is hier de Hollandfche Bodem breed. Op een gedeelte daar van staat de Kerk: waarom wij 'er, hier ter plaatze, gewag van zullen maaken. Het is een aanzienlijk, groot en luchtig gebouw, met een Koor van Duifsteen opgemetzeld. Van zulken Steen is ook gedeeltelijk de Toren, die, in hoogte, althans ten platten Lande, weinigen zijns gelijken heeft. Een blixemstraal stigte, in den Jaare 1714, in den Toren een zwaaren brand, die alle het houtwerk verteerde. Doch vermits het Metzelwerk nog hegt was, besloot men den verderen Opstal te herbouwen. Veele vermogenden, die in de nabuurschap hunne Lustplaatzen hadden, openden daar toe de milde hand. De Toren, merkelyk verzakt, wierdt tevens recht gezet. De Predikant der Plaatze behoort onder de Klasfis van *Amsterdam*. Van het Slot *Kroonenburg*, in de nabuurschap gelegen, is op zijne plaats gesprooken.

LOENERSLOOT, in het Nederkwartier van het Sticht, aan de Vaart van *Amsterdam* en *Utrecht*, tusschen *Bambrugge* en *Nieuwerfluis*, al in den Jaare 1536, door de Staaten 's Lands van *Utrecht*, voor eene Ridder-Hofstad erkend. Reeds in de
Elfde

EGT, enz.

in Koningrijke
verandering zijn
ze bevestigende
grootte godelen
onder de fraai
ten bloe door de
erken eenoop re
zwaartijd, kome
doomge van Sch
an door las Der

Provincie Hildes
Provincie Over
t op vijfde
geboude der v
van den huy, is
Zij met a de
ste die van de
geuy van de
luchting gonor
Van zulke beu
ge, alho m
it. Een hite
ren een crone
och verna be
verdere Op
de instancie
de mite hant
reest gez
Liesis van de
abouwing op

Sicht an de
Bawing en
Saan/Land
Kant in de
Elbe

LOOT.

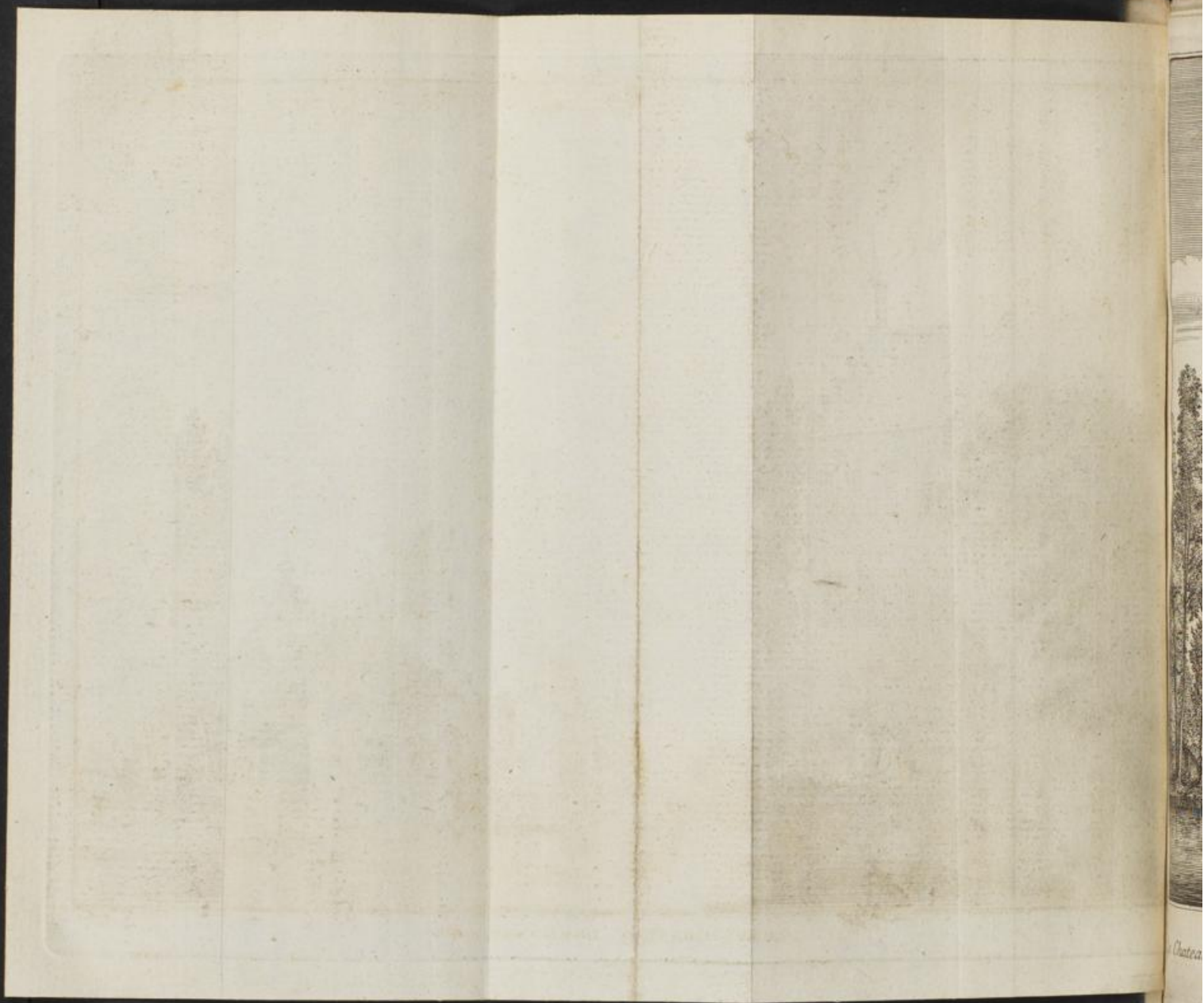
H. S. J.

De RIDDER-HOFSTAD LOENDERSLOOT.

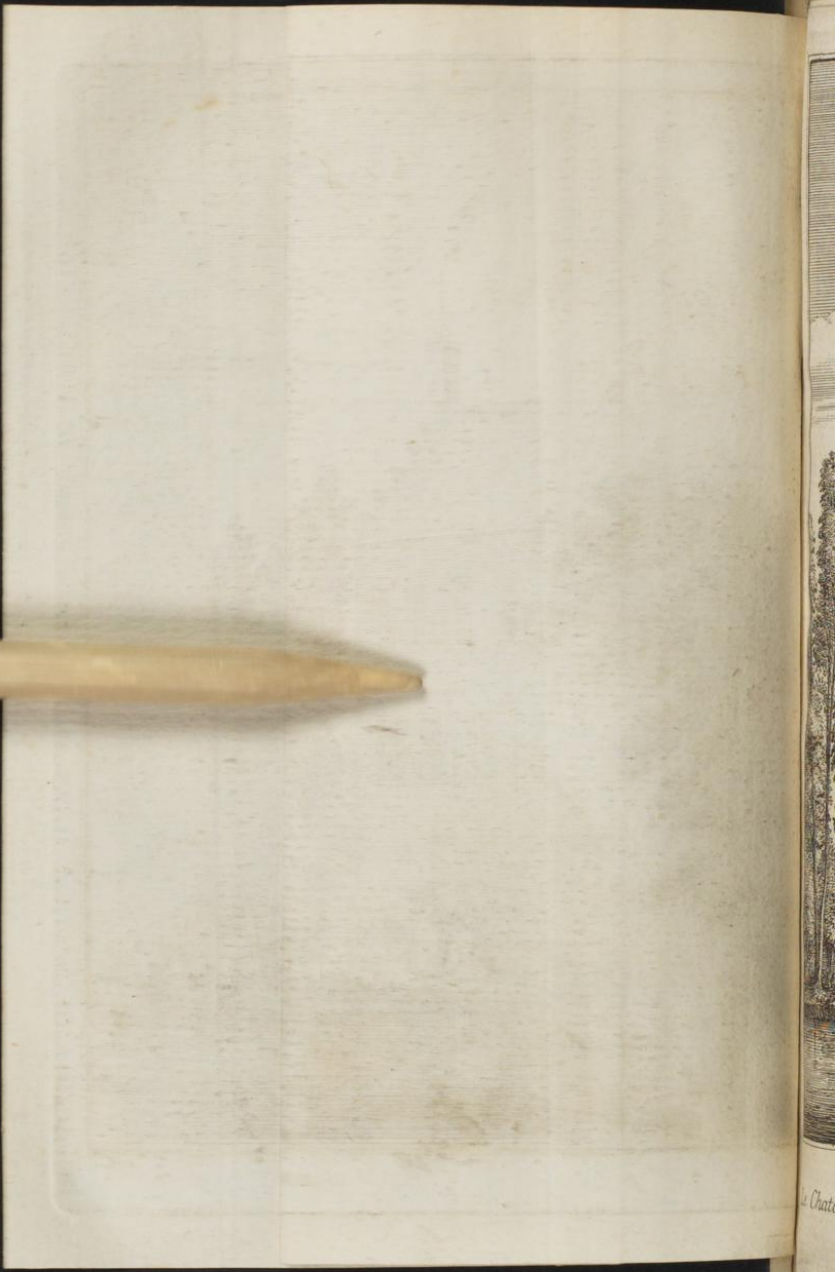
H. S. J.

GT, enz.
Kontinente
andig zijn
e beregheden
goudt godelen
maket u fraulle
en blou door de
eten vloop van
meestij. Komme
tenog in Sch
en loze in Dier

Provintie
Provintie
op vijanden
godelen ter
en den Jey, de
die met u ter
die door de
ganz van de
lating poren
Van zuden
ge, ditte
E. De h
er con
en ven
heden
de v
de niet
ne met
dels
bouw

Schicht
katinge
tamen
Zuid
E

Chateau

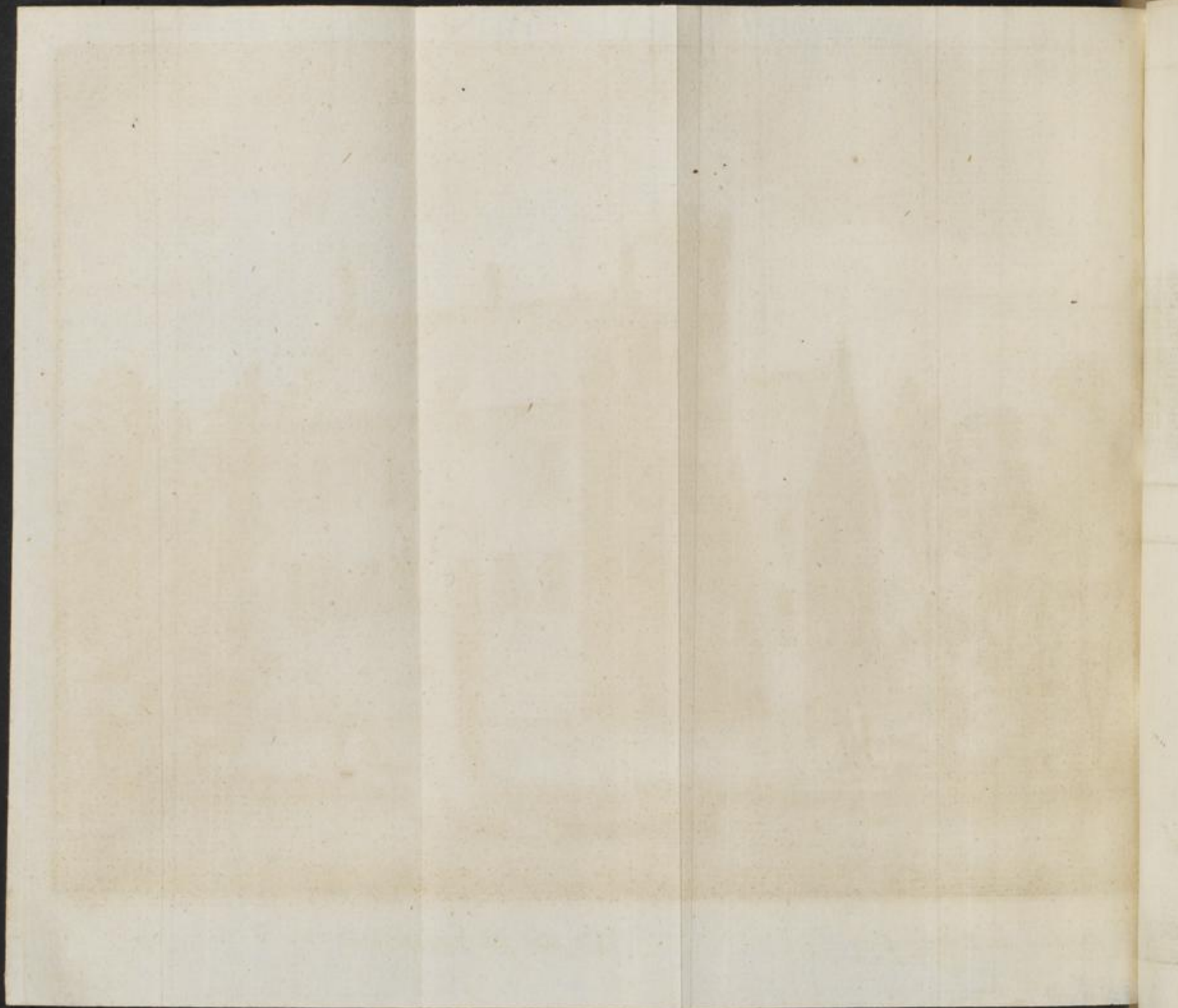

Le Chateau de I. oersloot.

Le Chateau de Loenersloot .

|| 't Slot tot Loenersloot .

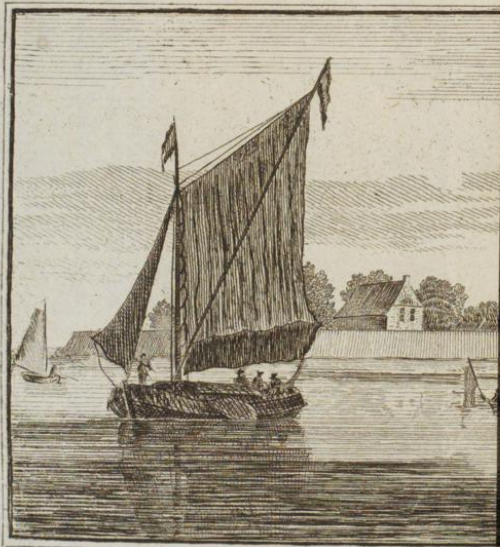
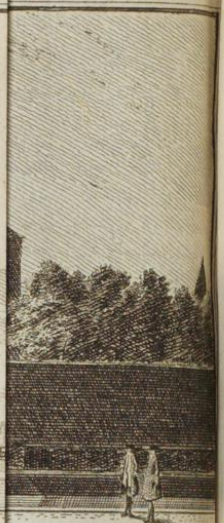
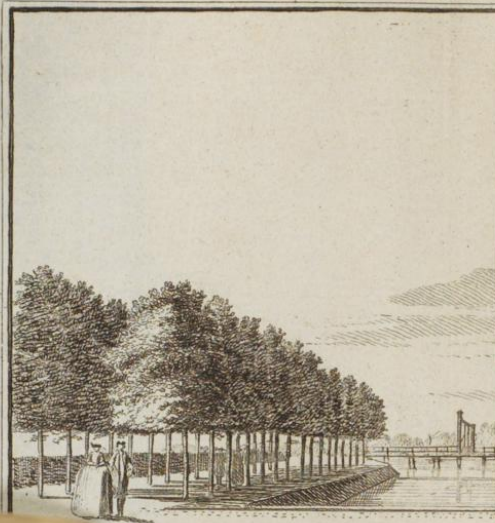
LOEVESTEIN.

C. P. ad viv. del.

LOEVESTEIN van de Rivier de Waal te zien.
J. TARDON Exc. et Fecit.

N. d.

C. P. ad viv. del.

31

d
w
ste
te
de
he
ne
co
He
lan
get
we
het
oldt
van
de
dla
Mit
te
re
d
Vier
hund
Spanj
XX

Elfde Eeuwe was het Geslagt VAN LOENERSLOOT bekend, en zal, waarschijnlijk, het Slot ook in dien tijd gebouwd zijn. Het Huis, zijnde leenroerig aan het Sticht, en hebbende onder zich over de honderd Agterleenèn, maakt de vertooning van een oud en zwaar Kasteel, leggende rondom in breede Graften. Een ronde, hoogopgaande Toren steekt nog ten dake uit, met de overblijfszels van Schietgaten. De Heer HENDRIK WILLEM VAN HOORN, 't eenigen tijdè eigenaar van het Slot, heeft een goed deel van de aloude gedaante doen plaats maaken voor een meer hedendaagsch aanzien. In stede der ouderwetsche Vensters, pronkt nu het gebouw met eene menigte Engelsche Schuifraamen. Wijders zijn in den omtrek fraaie tuinen en aangename beplantingen aangeleid.

LOEVESTEIN, eene zeer vermaarde Sterkte of Kasteel, op den uitersten hock van den Bommelerwaard, ter plaatze alwaar de rivieren Maas en Waal zich vereenigen, op den afstand van drie vierendeelen uurs van *Gorinchem*, en één kwartier uurs van *Woudrichem*. Zo wel de naam des stigters, als de tijd der bouwinge is onbekend. Het bestondt reeds, in de hoedanigheid van eene Sterkte, in den Jaare 1397, als wanneer het belegerd en ingenomen wierdt door WILLEM VAN OOSTERVANT, Zoon van ALBREGT VAN BEYEREN, Graave van *Holland*. BRUINIS VAN HERDERWYNEN, Thesaurier van *Holland*, weigerende het sdoen van rekeninge, was daar binnen gevlugt, om zich tegen 's Graaven toorn te beveiligen. Van wegens zijne aangelegenheid, als eene Grensvesting, wierdt het Slot meermaalen bezet en ingenomen. Stout is de daad, aldaar gepleegd door eenen HERMAN DE RUITER, Osfekooper van 's *Herzogebosch*, in den Jaare 1570. Het was thans in de magt der Spanjaarden, en hij, de zijde van ORANJE toegedaan, vast beraaden om het hun te ontweldigen. In een Minderbroeders gewaat gedooken, en nog drie stoute Knaapen te hulpe genomen hebbende, begaf hij zich daar binnen, maakte den Slotvoogd af, en zich voorts meester van de Vesting. Vierentwintig man, hem straks toegezonden, leenden hem de hand om 'er zich te versterken. De wijze, op welke de Spanjaards het wederom magtig wierden, zullen wij op het

Artikel van DE RIDDER verhaalen. Zints den tijd, dat het in der Staaten handen is gevallen, diende het meermaalen tot eene Staatsgevangenisfe, onder andere, in den Jaare 1619, voor de Heeren HUGO DE GROOT en ROMBOUT HOGEBEETS, en in den Jaare 1650 voor zes Staatsleden, op last van Prinse WILLEM DEN II derwaarts gevoerd. Eenige Remonstrantfche Leeraars wierden 'er insgelijks geruimen tijd bewaard, doch bekwamen, even als DE GROOT, door eene list, hunne vrijheid.

De Buitenwerken van *Loevestein* worden door de Wateren van de Waal bespoeld. Aan den kant der *Maare* is zeer weinig voorland; het bestaat meestal uit Rietgorzingen en Grienden, die zomtjids van de Rivier overstromd worden. Voorts is het Gebouw een zeer groot gevaarte, uit eene wijde en diepe Graft zeer hoog opgetrokken; zo dat het op een verren afstand kan gezien worden. Het heeft twee zwaare vierkante Torens, met achtkantige Leijen kappen gedekt. Een Voorburgt, van een kleinen Toren voorzien, is, door middel van eene Binnengraft, van het Slot afgecheiden. Buiten deezee Voorburgt staan de Barakken voor de Soldaaten; als mede de wooning van den Predikant, welke, in eene Kerk binnen de Vesting, den Dienst waarneemt. De Buitenwerken bestaan uit vijf aarden Bolwerken, en een goeden Wal, binnen eene wijde Graft beslooten. Bestendig legt daar binnen eene Bezetting, staande onder eenen Kommandant. De Staaten van Holland zijn daar van de Betaalsheeren.

Zie GOUDHOVEN, VAN METEREN en
VALKENIER.

LOEVESTEINSCH E FACTIE. Deeze naam wierdt, in den Jaare 1652, toegepast op zulke Leden van Regeeringe, welke het hielden met de zes Heeren, JAKOB DE WITT, Oud-Burgemeester van *Dordrecht*, JAN DE WAAL, Burgemeester, en ALBERT RUIL, Pensionaris van *Haarlem*, JAN DUIST VAN VOORHOUT, Burgemeester van *Delft*, NANNING KEIZER, Pensionaris van *Hoorn*, en NIKOLAAS STELLINGWERF, Pensionaris van *Medemblik*; alle welken, in den Jaare 1650, op last van Prinse WIL-

LEM

FACTE.

Zinn den 14. d. ter d
 e het meermalen
 den jaer 1600
 re aencomen, en
 op last van het
 Remonstrantsche
 bewaer, den
 hune vijck
 worden doe v
 kant der A
 asal in Rijn
 ivier overha
 noc gewaer
 getuider, in
 m. Het liet
 ige Leijde
 Dorre waer
 er Six
 akken voor
 sticht, met
 e warmen
 de
 rivier, en
 Besiedig
 eenen
 Benakken

over, van
 ez.

aan v
 Regeer
 wirt, G
 gepre
 duet van
 zwaer, h
 Per
 op den

Het HUIS tevens het Vervoeren van Hugo de Groot.

J. Verheyden na een Schets

C. Philips Jacobsz. sculp.

Het HUIS te LOEVESTEIJN, Zoo als het zig Vertoonde A.º 1619. benevens het Vervoeren van Hugo de Groot.

C. Philips de Witte, Jr.

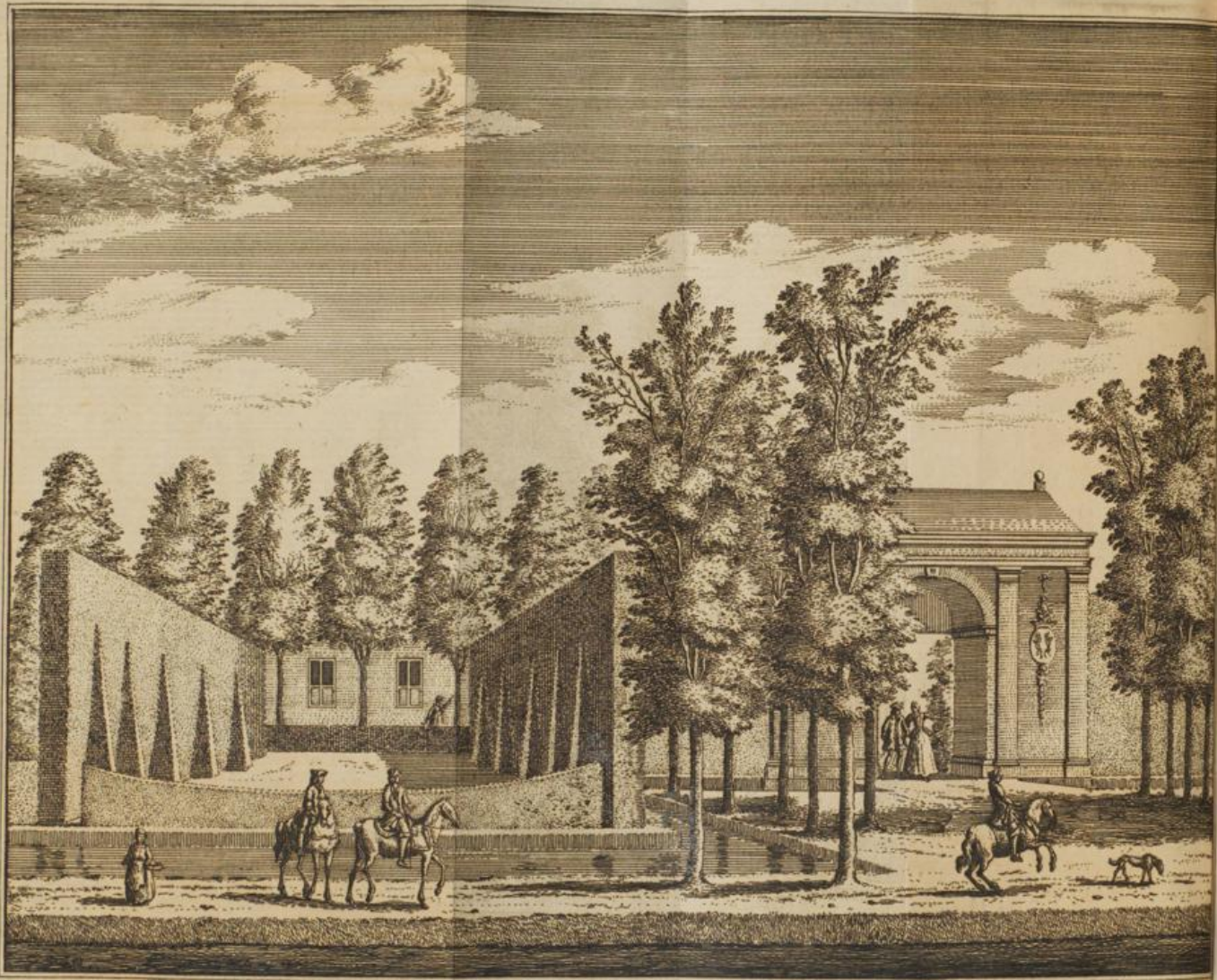

*Le Chateau de Lokhorst, appartenant au Groot
Mre GUILLAUME SCHEPERS Bourgeois M. SCHEPERS Burgermeester
seiller de la Ville de Rotterdam.*

Am.
Pan
's La
gesti
op
oud
reec
afget
VAN
overl

*Le Chateau de Lokhorst, appartenant a tres Illustre
M.^{IRE} GUILLAUME SCHEPERS Bourguemaitre et Con-
seiller de la Ville de Rotterdam.*

*'t Huys te Lokhorst, toebehorende den edele Groot-
achtbaare HEER WILLEM SCHEPERS Burgermeester
en Raad der Stad Rotterdam.*

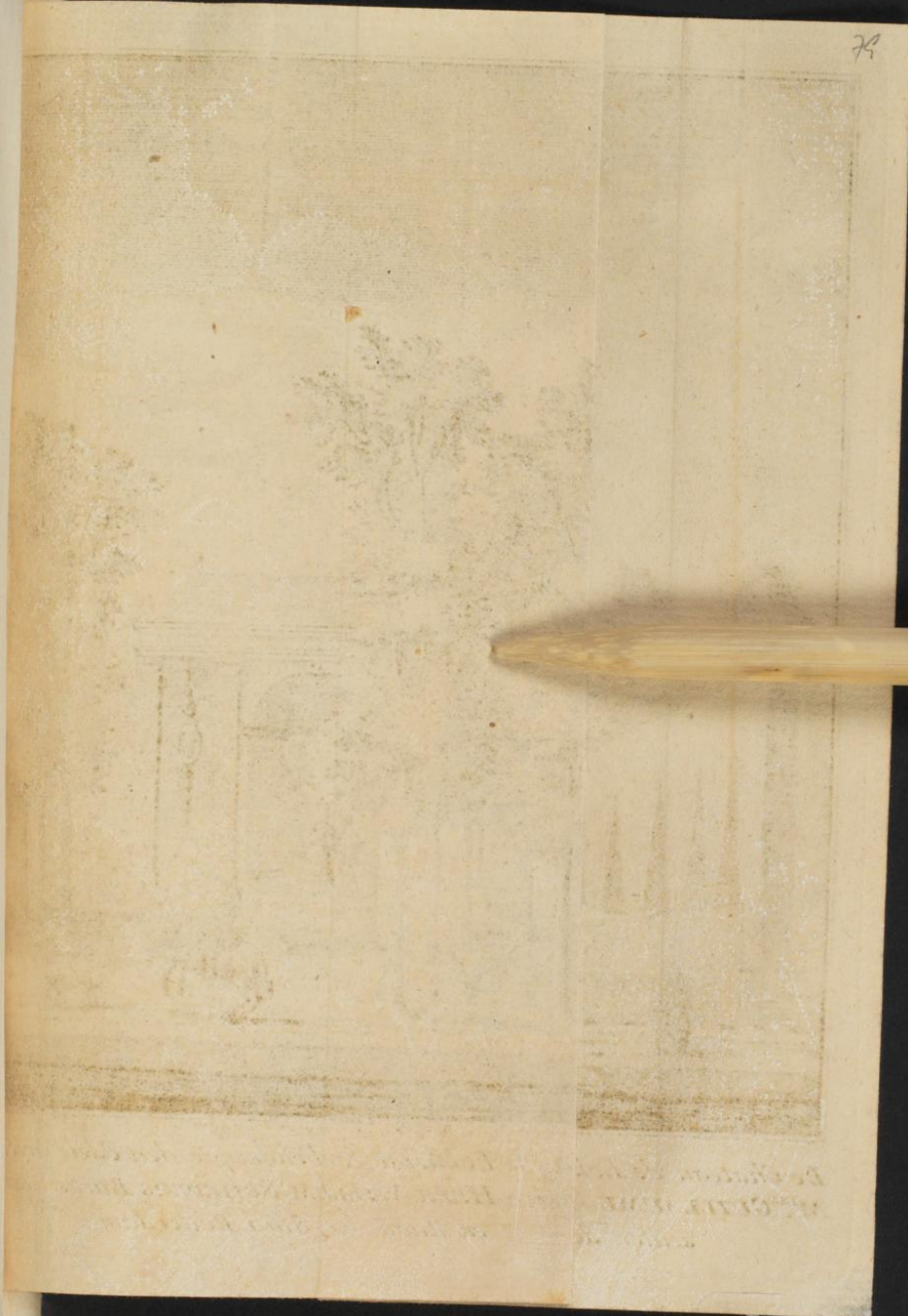

Faint, illegible text at the bottom of the left page, possibly bleed-through from the reverse side.

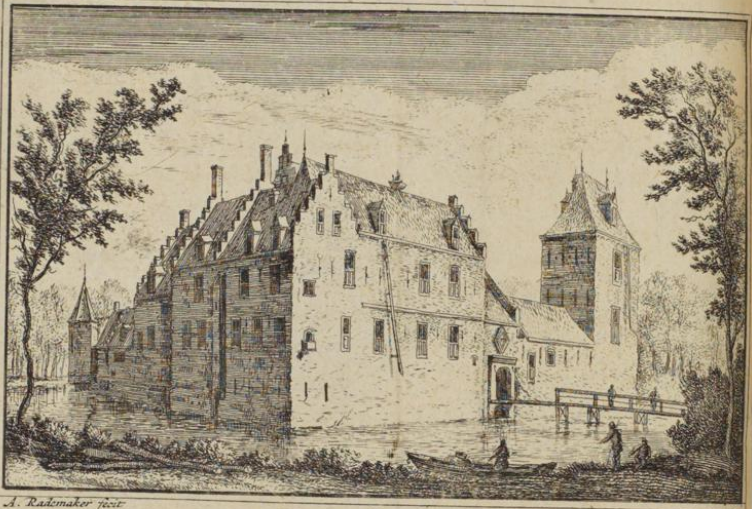

Faint, illegible text at the bottom of the right page, possibly bleed-through from the reverse side.

87

von Hildesheim
Königsberg
Bremen.

A. Rademaker fecit

Het HUIS te LOCKHORST

167

LEM DEN II, na *Loeveslein*, in hegeniste, gevoerd waren. Zedert gaf men dien schimpnaam aan alle zodanigen, 't zij Regenten of Burgers, die geoordeeld wierden, de belangen der Prinzen van ORANJE, minder dan andere zich aanmaatigden, te zijn toegedaan.

LOKHORST, anders *Oud-Teelingen* genaamd, in onderscheiding van *Nieuw-Teelingen*, bij Sasfenheim, is een zeer deftig en aanzienlijk Gebouw, in Rhijnland, in de Heerlijkheid van Warmond. Het Huis is voorzien van twee vierkante Torens, en een fierlijk Dakorentje, met Slagklok en Uurwijzer; voorts met verscheiden Gevels en twee laage achtkantige Torentjes. Van binnen ontmoet men een ruim Binnenplein, en van buiten een helderen Vijver of Graft; wordende alles omvangen van aangenaame plantaadjen. Oorspronkelijk is het Gebouw afkomstig uit het Geslagt van POELGEEST, doch zijnen naam verschuldigd aan dat van LOKHORST, in 't welk het, zedert, is overgegaan.

LOKHORST, eene Ambagtsheerlijkheid in den Alblasferwaard, staande, met die van *Niemandsvriend*, onder éénen Ambagtsheer. Zij wordt begroot op vierhonddrieëntwintig Morgens Lands.

LOKHORST, of *Lochorst*, in het Kwartier van het Sticht van Utrecht, *Eemland* genaamd, onder het Regtsgebied van het Dorp *Leusden*, een groot half uur gaans boven de Stad *Amersfoort*; eene Hofstad, leenroerig aan de Abdij van *Sr. Paulus* te Utrecht, en voor meer dan anderhalve Eeuw, door 's Lands Staaten, voor Riddermaatig erkend. Het oudadelijk gestigt zelve is, zints langen tijd, niet meer in weezen, maar op den grond daar van eene Boerenwooning gebouwd. Zeer oud is het Geslagt der Heeren van LOKHORST. Men vindt het reeds vermeld omtrent het Jaar 1200, en zedert, in een onafgebroken volgreeks, tot in en naa het Jaar 1565. VINCENT VAN LOKHORST geene andere kinderen dan dogters hebbende, overleedt met hem de naam van het aanzienlijk Geslagt.

LOKHORSTERLAND, of *Oud- en Nieuw-Engeland*, eene Am-
 bagtsheerlijkheid, van niet veel aangelegenheids, in het Land
 van *Pitten*; wordende begroot op tweehonderd negenenvijftig
 Gemeten en zevenendertig Roeden Lands. Men telt daar bin-
 nen niet meer dan vier Huizen, althans op de Lijsten der
 Verpondingen.

LOLLUM, ook wel *Ruige Lollum*, een Dorp, in Friesland,
 in het Kwartier *Westergo*, onder de Grietenij *Wanzeradeel*.
 Het heeft eene eigen Kerk en Predikant, die onder de Klasfis
 van *Francker* staat. Men telt in en onder hetzelfde zestien
 Stemhebbende Zaten.

LOMBERDEN. Dus noemt men, hier te Lande, zekere Hui-
 zen, in welke goud, zilver, klederen en andere goederen
 van waarde, doch van kleinen omslag, voor een zekeren tijd
 verpand, en daar op penningen, naar gelange der waarde,
 worden opgenomen, tegen eene bepaalde rente. Volgens 't
 gemeen gevoelen, zouden de *Lomberden*, in de Nederlanden,
 haaren oorsprong en naam verschuldigd zijn aan Kooplieden,
 in de Dertiende en Veertiende Eeuwe, uit Italie, en voor-
 naamlijk uit *Lombardije*, herwaarts overgekoomen; zij dree-
 ven niet slegts Koophandel, maar zetteden ook hun geld uit
 op woeker en deeden beleeningen. Men wil, dat de Huizen
 en Kamers, alwaar zij zich onthielden, in echte Gedenkstuk-
 ken, den naam draagen van *Cameren daar die Lomberde op
 wonen*, en *der Lombarden Huizen*. Onder de regeering van
 Graaven uit het Huis van *Oostenrijk*, hadt men hier te Lan-
 de eenen Kommissaris Generaal van alle de Leentafelen in
 Holland en Zeeland.

Zie BLEYSWYCK, *Beschrijv. van
 Delft*; DE RIEMER, *Beschr. van
 's Graavenhage*.

LONCK, (HENDRIK) een vermaard Hollandsch Zeeman. On-
 der PIET HEIN hadt hij de Zilvervloot helpen bemagtigen, en
 deedt vervolgens, als Bevelhebber van een Vlootdeel, den
 Por-

Portugeezen veel afbreuks in de Westindiën. Hij was een gebooren Amsterdamer.

Zie DE LAAT.

LONGERHOU, een Friesch Dorp, in de Grietenij *Wonseradeel*. Het legt aan eene Vaart, welke van het Makkummer Meir na *Bolswerd* loopt.

Loo, (*Het Vorstlijk Lusthuis 't*) in Gelderland, in 't Landdrostamt van Veluwe, waarschijnlijk dus genaamd naar eene kleine Buurt, daar dicht bij gelegen. Reeds van ouds diende het ten verblijfplaatsze voor de Hertogen van Gelder, wanneer zij, van 't oorloogen afgemat, zich aldaar met de jagt kwamen verpoozen. Door koop kwam het Huis aan Prinsse WILLEM DEN III, die 'er een nieuw gebouw deed stigten, waar van hij het Ontwerp nog merkelyk uitbreidde, zints zijne beklimming van den troon van Groot-Britannie. Zo wel de inwendige opstal van het Huis, als de Bepantingen, Watersprongen, Fonteynen, Beelden, Grotwerken en andere sieraaden, beantwoorden aan den hoogen rang van den doorluchtigen Aanlegger. Merkelyke verbeteringen zijn, van tijd tot tijd, aan 't een en ander, gemaakt door 's Vorsten Naazaaten, vooral door den tegenwoordigen Eigenaar Prins WILLEM DEN V. De uitgebreidheid van den geheelen Lusthof, met Laanen, Dreeven en verdere onderhoorigheden, wordt begroot op honderd zestig Morgens gronds.

Loo, eene Riddermaatige Hofflede, in Rhijnland, onder het Dorp *Voorburg*. Een ronde Toren is het eenige overblijfsel van het aloude gestigt; alle het overige is van eene laater bouworde. Eertijds was het een Leen, doch is nu Allodiaal. Tot de Voorregten van het Huis behooren verscheiden Erfpagtrenten, op Huizen en Landen in het Ambagt van *Voorburg*, die op St. Laurensdag moeten betaald worden. Eene zonderlinge bezwaaring legt op dit Voorregt. De Eigenaar, naamelijk, moet aan elk der Deelgenooten, die 'er toe

geregtigd zijn, op dien dag kost en drank verzorgen, al ware het slegts voor twee of drie stuivers voor ieder aandeel.

Zie *Kostumen van Rhijnland*.

Loo, ('s Heeren) in Gelderland, in 't Landdrostampt van Veluwe, niet verre van het aloude Klooster *Emmaus*, eertijds eene Kommanderij van de Duitsche Orde, doch zints lang veranderd in eene deftige Boerenwooning. Een overblijfsel des alouden aanzien bespeurt men nog aan de afbeelding van het hoofd van *JOANNES den Dooper*, boven den ingang van het Huis, het zinnebeeld der gemelde Ridderorde.

Zie *SCHRASSERT, Besch. van Harderwijk*.

LOO, (ALBREGT VAN) Raadsheer in het Hof van Keizer KAREL DEN V, als Graave van Holland, was de eerste, welken wij vermeld vinden, als Advokaat van Holland aangesteld. Hij behieldt, nogthans, het eerstgenoemde Ampt; waar tegen die van *Dordrecht*, in den Jaare 1518, zich zeer ijverig aankantten, door den mond van hunnen Pensionaris Mr. FLORIS OEM VAN WYNGAARDEN; tot geen klein misnoegen van den Keizer, die deeze vrijmoedigheid zo euvel nam, dat hij der Wethouderfchap beval, hem van zijn Ampt te verlaaten, en binnen twaalf uren de Stad te doen ruimen. VAN LOO bekleedde zijne beide Ampten tot zijnen dood toe, welke voorviel op den vijfden Januarij des Jaars 1525.

Zie *BEVERWYK, Besch. van Dordrecht*.

LOO, (ALBRECHT VAN) waarschijnlijk de Kleinzoon des straks genoemden, was de persoon, van welken de Hertog VAN ALVA zich bediende, in den Jaare 1571, om de heffing van den Tien-den Penning in Holland te bevorderen. Doch, in stede van hier in gelukkig te slaagen, liep hij lijfsgevaar van 't gemeene Volk

Volk te *Amsterdam*, daar hij 't stuk inzonderheid dagt door te drijven.

Zie VIGLIUS ad HOPPERUM, *Epist.* 127
et 148.

LOO, (PAULUS VAN) onzeker of hij aan de nu gemelden vermaagschapt ware, bekleedde, in den Jaare 1572, den post van Drosfaard van *Muiden*. Terwijl men, in dat jaar, de Stad *Enkhuizen* aan de zijde van ORANJE zocht over te haalen, wendde hij vrugdlooze moeite aan om een Karveelschip vol Krijgsvolk daar binnen te brengen. PIETER LUITGENSZOON BUISKES, een balling, doch thans heimelijk binnen gelaaten, en KORNELIS JANSZOOM BROUWER, stonden hem in den weg. Even ongelukkig slaagde hij ten aanzien van *Naarden*, 't welk hij met eenige Spanjaards zocht te versterken, tegen de onderneemingen van Graave WILLEM VAN DEN BERGE, die 'er zich, zijns ondanks, voor Prinsse WILLEM meester van maakte. 's Mans ijver voor *Spanje* maakte het eene zaak van aangelegenheid, dien te bezeugelen. Dit gelukte in den afloop des Jaars 1575; hij wierdt door de Staatsgezinden opgeligt, en te *Delft* in hegtenisse gesteld. Hier zat hij tot omtrent het midden des volgenden jaars, toen hij, verligting van opsluitinge bekoomen hebbende, middel vondt om te ontsnappen. Van nieuws aanvaardde hij thans zijne posten van Slotvoogd van *Muiden* en Baljuw van *Gooiland*; in welke hij nader bevestigd wierdt, mids doende eed van getrouwheid aan de Staaten, toen, in 't volgende jaar, de Stad en 't Kasteel van *Muiden* Voldoening ontvingen van den Prinsse VAN ORANJE. Niet lang, egter, bleef hij in 't bezit daar van. Verschil gekreegen hebbende met de Staaten, wierdt hem eerst de Slotvoogdijschap ontnomen, en hij voorts, alzo men zijn trouwe verdagt hielt, van het Baljuwschap en zijne verdere bedieningen verlaaten. Dit viel voor in den Jaare 1579. 't Schijnt, egter, dat Prins WILLEM hem niet geheel ongenegen was. Althans blijkt het, dat hij, op 's Prinsfen aanbeveeling, tot Buitengewoon Rekenmeester van Holland, doch zonder wedde, wierdt aangenomen, en vervolgens, op hoogen last, *Gooiland* geruimd hebbende, zijn verblijf nam in 's *Graavenhage*.

hage. Hier zal hij, doch onzeker wanneer, zijne dagen geëindigd hebben.

Zie *Resolutien van Holland* van dien tijd.

LOON OP 'T ZAND, een Dorp in de Meijerij van 's *Hertogenbosch*, omtrent vier uren ten Westen van de Stad van dien naam, en bijkans even zo verre ten Oosten van *Breda*. De Wagens, of Karren, welke ruscchen de beide Steden, dagelijks, af en aanrijden, wiscfelen daarom, in dit Dorp, hunnen vragt. In de nabuurschap, ontmoet men eene groote uitgestrektheid Veenlanden. Dikmaals plagt, voormaals, in dezelve brand te ontstaen, die bezwaarlijk was te bluscchen. Men slaagde daar in door het graaven van eene Graft, door middel van welke de Brandstoffe zich onlastte. Een vernielende brand, in den Jaare 1737, in het Dorp zelf ontstaen, leide 'er, in een groot half uur, ruim vijftig Huizen in de asche. Zedert heeft men het Dorp, van nieuws, voorzien van Huizen, beter, dan de voorgaande, tegen dien geesfel gewapend. De Heer VAN LOON heeft 'er een fraai Kasteel, met lustige plantaadjen. De Kerk, staande aan de Straat, midden in het Dorp, is een groot Kruisgebouw, met een hoogen spits, en omringd van een Kerkhof, welk door een steenen Ringmuur van den gemceneu weg wordt afgeslooten. Het getal der Huizen wordt op ruim vijfhonderdvijftig begroot.

Zie OUDENHOVEN, en *Tegenw. Staat*.

LOON, (LODEWYK, *Graaf van*) een Hollandsch Edelman, de Zoon van GERARD, *Graave van Loon*, en van MARIA, Dogter van HENRIK DEN III, *Graave van Gelder*, vermaard om zijn huwelijk met de Dogter van DIRK DEN VII, *Graave van Holland*. Den weg tot deeze aanzienlijke echtverbintenisfe baanden hem de volgende omstandigheden. Graaf DIRK, lang met zijnen broeder WILLEM hebbende in onmin geleefd, toonde zich in zijn uiterste genegen om met hem te verzoenen, en hem zelf tot Voogd over zijne onmondige Dogter ADA aan te stellen.

Geen-

Geenzins viel dit in den smaak zijner Gemaalinne, Vrouwe ALEID, die insgelijks met WILLEM over hoop lag, en van zulk eene Voogdijschap zich niet veel heils belootte. Heerschzuchtig van aart, was zij op middelen bedagt, om de zaaken in dier-voege te beleggen, dat een persoon van minder aanzien in 't bewind gesteld wierdt, doch die, van haare hand vliegende, de daadlijke uitoeffening des gezags aan zijne Weldoeneresse overliet. Tot dat oogmerk viel haare keuze op Graaf LODEWYK VAN LOON, een Edelman van hoogen rang, doch die, verwaardigd met de hand der jonge ADA, haare dogter, zich aan de Moeder grootlijks zou verplicht rekenen. Graaf DIRK leefde nog, toen zij verscheiden Edelen polste, en dezelve haar Ontwerp smaaklijk gemaakt hebbende, Graaf LODEWYK, die zich thans elders onthieldt, heimelijk in Holland ontboodt, om, naa het overlijden van haaren Gemaal, terstond bij de hand te zijn. Hij onthieldt zich op het *Huis van Aliena*, tot op de tijding van 's Graaven dood; waar op hij straks na *Dordrecht* vertrok. Met zo overijlden spoed wierdt hier de Echtverbintenis met de jonge ADA geklonken, dat men den Bruiloft vierde in het zelfde huis, in 't welk het Lijk van Graave DIRK nog boven aarde stondt.

Stoornis kwam 'er spoedig in de vreugde, welke den Graave VAN LOON het aanzienlijk huwelijk beloofde. Hoewel dit de goedkeuring hadt van verscheiden Edelen, wierdt het, egter, door anderen even sterk gewraakt. In de Abdij van *Egmond* was het Lijk van Graave DIRK bijgezet. Derwaarts stondt zich het jonge Paar nevens de Moeder te begeeven, tot het houden van eenen Lijkdienst. De Vijanden van den Graave VAN LOON, hier van verwittigd, beraamden straks een Ontwerp, om hen gezamentlijk te overvallen en gevangen te neemen. Gelukkig wierden ze, bij tijds, daar van verwittigd. Van de vriendlijke aanbiedinge van Heere GYSBREGT VAN AMSTEL, om hen, van *Haarlem*, alwaar ze, op hunne reize na *Egmond*, reeds waren aangekoomen, te scheep na *Utrecht* te voeren, bediende zich de Graaf VAN LOON, nevens zijne Schoonmoeder. In 't holfte van den nacht uit *Haarlem* vertrokken, en de *Osdorpers* en *Aalsmeeders*, die op hen loerden, ten nauwer nood ontsnapt, bragten ze het behouden binnen 't Sticht. De jonge Graavin

ADA vlugtte op den Burgt te *Leiden*. Nog geene drie weeken, zints zijne Huwelijksverbintenis, wierdt dus Graaf LODEWYK van zijne Gemaalinne versteeken, om eerst jaaren daar naa het geliefde pand van nieuws in het bezit te bekoomen. Wat 'er zedert van ADA wierdt, is op haar Artikel verhaald. Wij melden hier vooral de lotgevallen van haaren vervolgdten Echtgenoot.

Zints de boven gemelde vlugt, waren de Edelen, welke het met WILLEM, broeder van wijlen DIRK DEN VII, hielden, op middelen bedagt, om het Graaflijk bewind over Holland en Zeeland aan hem op te draagen. Tegen dit Ontwerp zocht de Graaf VAN LOON, een moedig Edelman, zich met alle magt te verzetten. Door aanzienlijke geschenken en groote beloften haalde hij verscheiden nabuurige Heeren, als de Bischoppen van *Luik* en *Utrecht*, den Hertog VAN LIMBURG, den Markgraaf van *Namen* en andere, in zijne belangen over. Met behulp van deeze verzamelde hij, tegen de Lente des Jaars 1204, een talrijk Leger. Het gelukkig gevolg hier van was, terstond, dat enige Hollandsehe Edelen, voormaals hem vijandig, nu zijne zijde koozen. *Dordrecht* was de verzamelpplaats van LODEWYKS Legermagt. Binnen kort onderworp hij zich gantsch Zuidholland; drong door tot *Leiden*, en vervolgens na *Haarlem*; beide Steden vielen in zijne magt. Het gevolg hier van was, de onderwerping der Kennemers, van welke hij eene Boete van vijfhonderd Markten Zilvers vorderde. Nog al verder Noordwaarts aanrukkende, leide hij de *Beverwijk* in koolen, gelijk ook het Huis van Heere WOUTER VAN EGMOND. Thans nam hij den hertred, en floeg zich met zijn Leger bij *Voorshoten* neder.

Ten deezen tijde liet het zich aanzien, alsof de loop van 's Graaven overwinningen eenige verdraaging zoude ontmoeten. De Kennemers, onlangs 't ondergebragt, waren niet flegts afgevallen, maar hadden zich aan den Rhijn, bij *Leiden*, verschanst, om Graave LODEWYK den doortogr te beletten. Daarenboven was Graaf WILLEM, uit Zeeland, in aantogt, met oogmerk om den Graaf VAN LOON, van de andere zijde, aan te vallen. Van dit alles kwam de tijding in het Leger te *Voorshoten*, terwijl de Krijgslieden zich vrolijk maakten met al-

ler-

ziet
zo
geev
gen
dit
hen
ande
ze
zeg
N
had
Hol
De
her
en
hebb
een
Spoes
den
baarht
alwaas
het ag
den
Aanha
goeder
de zij
en aan
Ond
ven m
het G
des Ja
haalde
inval
deeze
volgen
een Ve
het gan
verschei

terlei ververschingen, aldaar in menigte bij een gebracht. Niet zo zeer, nogthans, was men aldaar aan den wellust overgegeeven, of het besluit was ras genomen, om op de mitelingen aan te trekken. Een onvoorzigtige uitval was oorzaak, dat het meer ervaren Krijgsvolk van den Graave VAN LOON hen versloeg en op de vlugt dreef. *Leiden* viel hem nu ook, andermaal, in handen. Verscheiden Edelen verlooren, bij deeze gelegenheid, het leeven of de vrijheid. Naa de behaalde zege betrok de Graaf wederom zijue Legerplaats.

Niet lang, egter, bleef hij 'er thans leggen. Graaf WILLEM hadt, met eene aanzienlijke magt, uit Zeeland, den voet op Hollandischen bodem gezet, en zich bij *Rijswijk* neergeflagen. De Hertog VAN LIMBURG, Bondgenoot van Graave VAN LOON, het getal en de geregelde orde der Troepen van nabij gezien, en daar van de tijding in het Leger te *Voorschooten* gebracht hebbende, veroorzaakte aldaar een zo geweldigen schrik, dat een deel van 's Graaven benden wel haast op de vlugt toog. Spoedig volgden de overigen dit voorbeeld, latende alles in den loop: Wapens, Tenten, Mondbehoefsten en veele kostbaarheden. Langs den Rhijn sloegen ze den weg in na *Utrecht*, alwaar Graaf LODEWYK onder de eersten aankwam. Van die het agterspit delfden, waren veelen gedood of in 's vijands handen vervallen. Merkelyk verzwakte deeze ramp 's Graaven Aanhang, dewijl Graaf WILLEM, trotsch op zijne zege, de goederen en inkomsten van verscheiden Edelen, welke nog al de zijde des Graaven VAN LOON volgden, verbeurd verklaarde en aan zijne gunstelingen schonk.

Ondanks den ramp, hem bejegend, was, evenwel, 's Graaven moed niet zo laag gezonken, dat hij van allen uitzigt op het Graaflijk bewind zoude afstand doen. Met den aanvang des Jaars 1205 verzamelde hij eenige benden te *Utrecht*, en haalde den Markgraaf van *Namen* over tot het doen van eenen inval in het Zeeuwsche Eiland *Schouwen*. Gelukkig slaagde deeze onderneeming. Althans wierdt in de maand October des volgenden jaars, tusschen de Graaven WILLEM en LODEWYK, een Verdrag getroffen, bij 't welk, aan den laatstgenoemden, het gantsche Graafschap van Holland ten deele viel, nevens verscheiden andere voordeelen.

Duiſter

Duister is een groot deel van 's Graaven volgenden levensloop. Dit schijnt zeker, dat hij, zints het sluiten van boven gemelde Verdrag, met zijn Leger bij *Utrecht* zijnde opgebroken, den weg insloeg na zijn Graaffchap *Loon*, in 't Rijk van *Lotharingen* gelegen, om nimmer wederom eenen voet in Holland te zetten. Daarenboven blijkt het, dat hij vervolgens zijn eigen goed en dat van zijne Gemaalinne, uitgenomen den Burgt en het Burggraaffschap van *Leiden*, aan den Hertog van *Brabant* afgeftaan, en vervolgens van hem ter Leen ontvangen heeft.

Onder dit alles vertoefde de Gemaalin van Graave LODEWYK in *Engeland*, werwaarts zij, door bestelling van Graave WILLEM, was overgevoerd, en alwaar zij tot nog toe wierdt opgehouden. Bij het Verdrag bedong de Graaf VAN LOON, en hadt Graaf WILLEM zich verbonden, om de jonge Graavin op te eifchen en herwaarts te doen brengen. Zij vertrok eerlang uit *Engeland*, en vervoegde zich bij haaren Gemaal, die thans Holland hadt verlaaten, en zedert eenige vruglooze poogingen aanwendde, door middel van Keizer otto, om in 't bezit van het Graaffschap van Holland gesteld te worden. Doch de dood voorkwam de volvoering diens Ontwerps; hij overleedt in den Jaare 1218.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderl. Historie*.

LOOPERS-KAPELLE, eene Ambagtsheerlijkheid, in Zeeland, op het Eiland *Schouwen*. Eene geringe Buurt, nevens een Kerkhof en etlijke brokken van eene Kapelle, zijn de eenige Overblijfszels van een Dorp, van dien zelfden naam, welk eertijds hier plagt te leggen. Niet te onregt wordt de naam daar van ontleend, hoe weinig gronds ook de tegenwoordige gelegenheid der Plaatzte aan zulk eene gisfinge geeve, van de *Loopers*, of Briefdraagers, welke door dit Dorp hunnen weg plagten te neemen, en ten behoeve van welke aldaar eene Kapel gestigt was, ter verrigtinge van hunnen Godsdienst, en afbeddinge van eene spoedige reize. Geen onvasten grond schijnt deeze gisfing te vinden in het Wapen der Heerlijkheid, zijnde een Briefdraager op een Zilveren Schild. Haare eigen Schepenen heeft

heeft *Loopers-Kapelle*, doch den Schout en Sekretaris met eenige nabuurige Heerlijkheden gemeen.

Zie *Oudheden en Gesligten van Zeeland*.

LOOSDRECHT, (*Oud- en Nieuw-*) met *Mijnden* en *Tekkoop* één Baljuwschap, doch te gader ééne Ambagtsheerlijkheid, hebbende ieder eene eigen Kerk en Predikanten. Zij zijn gelegen in de Provincie Holland, ten Oosten van *Loenen*, en ten Zuiden niet verre van de Stichtsche grenzen. Veel gronds is 'er in deeze Ambagtsheerlijk vergraaven. Nog jaarlijks houdt men hier mede aan. De beide Dorpen leggen in een langwerpigen Bogt, langs een aangenaamen Rijkweg, van wel anderhalf uur gaans, langs heenen met lommerrijke boomen beplant. Wijders ontmoet men in de Heerlijkheid, vooral bij het *Nieuwe Loosdrecht*, verscheiden vermaaklijke Lustplaatzen. Beter bebouwd is dit Dorp, dan *Oud-Loosdrecht*, alwaar de huizen, ter wederzijde van den weg, op gebroken Akkers staan, terwijl ze hier meestal aan elkander verbonden zijn. Ook is de Kerk van *Oud-Loosdrecht*, hoewel ruim, nogthans oud, en slegts van een laag Torentje voorzien, daar die van het ander Dorp nieuwer en nêtter is, en met een fraaien spitzen Toren pronkt. De Predikanten van beide Dorpen behooren onder de Klasfis van *Amsterdam*: elk hunner heeft eene aanzienlijke Wooning of Pastorij. Op de scheiding der twee Dorpen staat het Regthuis, een goed Gebouw. De Porcelain-Fabriek, welke men hier, eenigen tijd, aan den gang heeft gehouden, is onlangs in de nabuurschap van *Amsterdam*, aan den Amstel, verplaatst.

LOOSDUINEN, een Dorp in *Delfland*, omtrent een uur gaans van 's *Graavenhage*. Schoon niet zeer groot in uitgebreidheid, is het, nogthans, aanzienlijk om zijne vermaaklijke legging, aan een fraaien Straatweg, welke na de evengemelde Hofplaats loopt, aan overschoone Weilanden en vrugtbaare Bouwlanden. Tuin- en Aardvrugten worden 'er, bovendien, in me-

menigte in de nabijheid gewonnen. Behalven den Straatweg, ontmoet men 'er eenen Dwarsweg, die na den Koornmolen schiet, en insgelijks met huizen bebouwd is. Een der oudste Dorpen in deezen oord is *Loosduinen*. In of omtrent het Jaar 1225 wierdt hier, door MACHTELT, Gemaalin van Graave FLORIS den IV, eene Abdij gestigt voor Adelijke Nonnen, van de Cistercienser Orde, en met inkomsten rijklijk begiftigd. Naa den dood van haaren Gemaal begaf zich de Graavin Weduw in de Abdij, en eindigde 'er haare dagen, in 't laatst van het Jaar 1267. Volgens zommigen zou de Dorpkerk een overblijfel van 't gewijde Gestigt zijn. Zij draagt althans, zo wel als de Toren, kennelijke blijken van eene aloude bouworde.

Vermaard is dit Dorp door de berugte fabel van driehonderdvijfenzestig Kinderen, door eene Vrouw, 't ééner dragt, ter wereld gebragt. Moeder van een zo talrijke vrugt, zegt het verhaal, zou geweest zijn, MARGARETA, dogter van straks gemelden Graave FLORIS DEN IV en van MACHTELT, en gehuwd aan HERMAN, *Graave van Hennenberg*. GUIDO, Wijbisfchop van *Utrecht*, doopte allen; deeze kinderen, in twee Bekkens, de jongetjes met den naam van JAN, de Meisjes met dien van ELIZABETH. Niet lang naa de geboorte zoudten ze allen gestorven, en in de Kerk van *Loosduinen* begraven zijn. Vreemd en medelijdenswaardig, als een blijk van verregaande omozelheid, is het vertrouwen, waar mede eenige onzer aloude Kronijkfehrijvers dit vertelzeltje verhalen. Intusfchen verzekert men, dat het verhaal van dit wonderdaadig kinderbaaren, vóór de Beeldstorming, aan de Noordzijde der Kerk, op een Bord te leezn stondt, en dat daar naast de Bekkens hingen, in welke de kinderkens gedoopt waren. Naa het sloopen dier Gedenkfukken heeft men 'er naderhand, waarschijnlijk om eenig voordeel ten behoeve der armen, de twee Bekkens vernieuwd, en daar naast een Opfehrist, in de Latijfsche taale, opgehangen, behelzende een verhaal van het zonderling voorval; de zin daar van koont hier op neder. „ MARGARETA, de Huisvrouw van HERMAN, „ Graave van *Hennenberg*, dogter van FLORIS DEN IV, Graave van *Holland en Zeeland*, Zuster van WILLEM, Roomsch⁹ „ Ko

Ko
He
van
de,
De
ou
tu
de
ke
w
et
m
hi
ge
éé
ve
ko
de
de,
er
den
is:
zaal
drul
De
éere
Volg
pele R

Don
Mac
Wa
Twe
Dat
Dat
ni
Daa
Wona

„ Koning, en daar naa Keizer, en van ALEID, Graavinne van
 „ Henegouwen, wiens Oom, van Vaders wege, was Bischof
 „ van Utrecht; de Zoon van haaren Oom, aan Moeders zij-
 „ de, was Hertog van Brabant, en Graaf van Thuringen.
 „ Deeze hooggeboorene Graavin, omtrent tweeënvijftig jaaren
 „ oud zijnde, heeft, op Goeden Vrijdag, omtrent negen
 „ uure, in den Jaare 1276, driehonderd en vijftenzestig kin-
 „ deren gebaard, die alle te zamen in twee Koperen Bek-
 „ kens, door GUIDO, Wijbischof van Utrecht, gedoopt zijn;
 „ wordende de Knechtjes, zo veelen als 'er waren, allen JAN,
 „ en alle de Meisje ELIZABETH genaamd, welke alle te za-
 „ men, ten zelfden dage, met de Moeder gestorven zijn, en
 „ hier te Loosduinen in de Kerk begraven. Deeze zaak is
 „ gebeurd om zekere arme Vrouw, welke twee kinders van
 „ éenen dragt op haare armen droeg; waar over de Graavin
 „ verwonderd zijnde, zeide dat zulks bij énen Man niet
 „ konde geschieden, en haar smaadelijk afwees. Weshalven
 „ de arme Vrouw, in haar gemoed ontroerd en ontfeld zijn-
 „ de, haar zo veele kinderen 't éener dragt toewenschte, als
 „ 'er dagen in een jaar geteld worden; hetwelk ook, tegen
 „ den loop der Natuure, tot algemeene verbaazing geschied
 „ is: gelijk zulks alhier, tot eene eeuwige gedagtenisse der
 „ zaake, uit de oude zo met de hand geschreevene als ge-
 „ drukte Kronijken, kortelijk ter neder gesteld en vermeld is.
 „ De allerhoogste God moet om deeze zaak gevreesd, ge-
 „ eerd en gepreezen worden, tot in alle Eeuwigheid. Amen.”

Volgens BOXHORN zou men 'er, eertijds, de volgende kreu-
 pele Rijmregels geleezen hebben:

D'onspreckelicke Godes kracht.

Mach men meninksins wel mercken,

Want eens een frouken voortbragt

Twee kynder te samen in der wercken:

Dat verwonderde heur vrouw Margriet Hertogien,

*Dat een wyf by éens mans beleydt moch dragen kynder
 niet meer dan ien.*

Daar na leet God geschyen,

Wonder groot; want zy wan,

Hier

*Vierde half hondert kynderen ende 15 tot eenre dracht
by eenre man.*

*De kynder kerstede Bisschop Gy in een Becken claer,
Daer waren hoge gebooren Peeten, als Princen, Vorsten,
Vrouwen, dats waer,*

*Der fruchten starfft, ende was Germana van Alemannien
Willems Coninck, van Holland Grave, al sonder wane.*

Dit was een wonderlich dinck. Doe sy bleef,

Mien jaeren dusfen CC ende LXXVI schreef,

Op ten goeden Frydach, ten negen uren,

Haer siel moet in eeuwigheyt dueren.

Tot slot merken wij nog aan, dat *Loosduinen* voor een gedeelte onder *Haag-Ambagt*, en de rest daar van onder het regtsgebied van *Monster* behoort.

Loos- en EIGENPANDEN. Het gebruik hier van, en de plegtigheden, welke daar bij, te *Amsterdam*, plaats hebben, verdienen in ons *Woordenboek* vermeld te worden. *Panden* betekent, eenen Schuldvorderaar, van wege 't Geregt, in staat stellen om zijnen eisch te vinden, uit de roerende of onroerende goederen van eenen Schuldenaar; op welken hij, als op een *Pand* voor de gemaakte schuld, door den *Pander* of *Concherge* de hand doet leggen, om dezelve vervolgens, bij Executie, te doen verkoopen. Van oude herkomst is dit *Panden* te *Amsterdam*. 'Er zijn nog voorhanden eenige schikkingen, door Hertog ALBREGT, in den Jaare 1401, en door zijnen Zoon Hertog WILLEM, in den Jaare 1411, hier omtrent gemaakt. De Schout moest, volgens dezelve, om de veertien daagen, *eerste* of *Loospand*, en om de tien weeken *eygen pand* geeven van alle schulden, waar van Schepenen-brieven waren. Zints meer dan honderd jaaren, geeft de Schout van *Amsterdam*, jaarlijks, zestien Loos- en vier Eigenpanden uit; dat wil zeggen, ieder Vierendeel jaar vier Loospanden en één Eigenpand. De tijd daar van wordt met den aanvang van elk jaar bepaald, en openlijk bekend gemaakt.

Loos-

Loospanden noemt men de vier eerste Panden in ieder Vierendeel jaars, omdat zij slegts om *de looze of leuze*, of tot waar-
 Ichuwinge geschieden, en de Schuldeischer daar door nog geen
 vollen eigendom van den gepanden verkrijgt. *Eigenpand* heet
 de andere, omdat de Schuldvorderaar daar door vollen eigen-
 dom van het goed zijns Schuldenaars bekomt, en hem, door
 eenen Geregtsbode, kan doen vermaanen, om binnen vieren-
 twintig uren zijne schuld te koomen betaalen; kunnende hij,
 bij gebreke daar van, 's Mans eigendom doen aantasten, en bij
 Executie verkoopen.

Het *Loos- en Eigenpanden* geschiedt in deezer voegen. In
 de oudste tijden, toen de Stad Oost- en Westwaarts tusfchen de
 twee Voorburgwallen, en Zuid- en Noordwaarts tusfchen den
 Nieuwen- en Langenbrug beslooten was, doorwandelde het
 Gereg de gantsche Stad. Zedert haare uitbreiding heeft dit niet
 kunnen geschieden, en men zich, uit dien hoofde, tot den ou-
 den loop bepaald. Op de drie eerste *Loospanden* van het eerste
 vierendeelsjaar, waar van de eerste gemeenlijk invalt op den
 eersten Maandag naa de Regeeringsverandering in Februarij,
 treedt de Schout met eenigen zijner Dienaaren, en verzeld van
 twee Schepenen en eenen Sekretaris, op het uur, door den
 Schout bepaald, doch altijd tusfchen negen en twee uren, ten
 Stadshuize uit, tot op het Plein, met kleine steenen bevloerd.
 Een Roedraagende Bode, staande, op zekeren afstand, met
 het aangezigt na de Heeren gekeerd, roept thans met luider
 stemme: *Mijn Heer de Schout geeft zijn eerste, of tweede,*
of derde Loospand uit van allerlei zaaken. Ieder wagte zich
voor schade. De Schout, twee Schepenen en de Sekretaris hier op
 zich naast elkander geplaatst hebbende, begeeven zich op weg,
 langs den Nieuwendijk, door Raamskooi, langs de Texelsche
 Kaai, over den Nieuwenbrug, door de Warmoesstraat en Nes,
 voorts door de Langebrugsteeg over den Langenbrug, door de
 Taksteeg en Kalverstraat, en keeren aldus te rug, over den Dam,
 op het Stadshuis. Thans vermaant de Schout aan de Schepenen
 het vonnis, of de Loospand niet volgens de aloude Costumen
 der Stad gegeven zij; waar op de oudste Schepenen het vonnis
 hebbende uitgesproken, de Sekretaris daar van aantekening houdt
 in het *Pandingboek*. Eveneens geschieden de twee voorgende

Loospanden; doch de vierde, ook wel de *Groote Loospand* genaamd, is omflagtiger; zij wordt in vier deelen verdeeld, en op Maandag, Dingsdag, Woensdag en Donderdag uitgegeven. De Schout, eveneens als voorheen verzeld, begeeft zich op Maandag na het Noordeinde van het Middenuitstek van het Stadshuis, op de zo genaamde Kleine Steenen, omdat hier bij ouds de Vogelsteeg plagt te loopen; 's anderendaags tot aan het beging van den Nieuwendijk. 's Woensdags geschiedt de optogt langs den Nieuwendijk, door Raamskooi, langs de Texelsche Kaai, over den Nieuwenbrug, door de Warmoesstraat, stilhoudende tuschen de Pijl- en Halfsteeg, recht nevens den Vijendam, en van daar na het Stadshuis. 's Donderdags vervolgen de Heeren hunnen weg door de Nes, over den Langenbrug, door de Taksteeg en Kalverstraat, over den Dam. Op de plaatsen, alwaar de Heeren stil staan, roept thans de Roedraagende Bode uit: *Mijn Heer de Schout houdt zijn groote Loospand op tot morgen ten acht uren.*

Nog staatlijker is de plegtigheid van het *Eigenpanden*. Des Zondags te vooren begeeft zich een Roedraagende Bode na de Oude en de Nieuwe Kerk, plaatst zich recht voor het Koor, en roept, straks naa het uitspreken van den Zegen door den Leeraar, met luider stemme, dat de Heer Schout, den volgenden Maandag, Eigenpand zal uitgeeven van allerlei zaaken, en een iegelijk vermaand wordt zich voor schade te wagten. Alle de Schepenen worden tegen dien Maandag in hunne Kamer ontboden, om nevens eenen der Burgemeesteren het Eigenpand uit te geeven. Kort naa dat deeze, zijnde gemeenlijk de Voorzittende Heer, in Burgemeesters Kamer is gekoomen, laat hij Schout en Schepenen, door eenen Bode, vraagen, of zij tot de Eigenpandinge gereed zijn? Schout en Schepenen, nevens eenen Sekretaris, treden thans ten Stadshuize af, tot voor den Vierfchaar. De Burgemeester, voorgaand van twee Rniterwagten, volgt hen. Zes Roedraagende Bode voegen zich voor de Heeren; een derzelven roept de Eigenpanding uit. Thans begint de Optogt; de Schout en de Burgemeester treden vooraan in het eerste paar, de Schepenen naar rang. Ter linker zijde van den jongsten Schepen gaat de Sekretaris. De Eigenpanding wordt, even

als de Grootte Loospanding, in vier deelen gefcheiden, en de drie eerste reizen, op de zelfde plaatzen, opgehouden. Doch terwijl de Heeren voortgaan, wordt den Schout, door eenen zijner Dienaaren, de Roede van Justitie boven 't hoofd gehouden; die, zo dra de Eigenpanding opgefchort is, weggenomen, en den volgenden dag ook niet boven 't hoofd van den Schout gedraagen wordt, voor dat de Heeren gekoomen zijn op de plaats, daar de Eigenpanding den voorgaanden dag opgefchort is. Maar in de derde verdeeling, voor den Nieuwendijk, leezen de Prokureurs de naamen op van de zulken, die zij gepand hebben. Op de vierde verdeeling wordt het vonnis van de Eigenpandinge vermaand, en bij den President-Schepen uitgesproken. Voormaals plagten Schout en Schepenen, tot het doen van Eigenpandinge, op den Dam bij een te koomen; doch thans vergaderen ze in Schepens-Kamer. Alwie ten Stadshuize koomt, naa dat de Klok het uur, ter bijeenkomfte bestemd, reeds heeft geflagen, verbeurt, aan Mijne Heeren van den Geregte, eenen Maaltijd, *de Grootte Post* genaamd.

Zie Handvesten, Keurboek en Ceremonieboek van Amſterdam.

LOPIK, eene Ambagtsheerlijkheid, in het Nederkwartier van het Sticht, toegehorende aan het *Kapittel van Marie*, te *Utrecht*. Binnen haaren omvang bevat zij eenëntwintighonderd Morgens gronds. Zij legt tusſchen de Steden *Schoonhoven* en *Tijſſelſtein*, en in den Hollandſchen bodem rondom beſtooten. In de lengte, hiër en daar verſpreid, ſtaan hier de Huizen, aan een langen weg, van bijkans drie uren gaans. Van hier dat men 'er twee Vergaderplaatzen heeft, ten dienſte der Hervormden, ieder van welke haaren eigen Leeraar heeft. De eene Kerk, eigenlijk *Lopik* genaamd, anderhalf uur gaans van de Stad *Schoonhoven*, is tamelijk groot, en heeft een hoogen ſpitzen Toren. De andere Kerk, *Lopiker-Kapel* genaamd, ſtaande een goed uur gaans verder van gemelde Stad, heeft de gedaante van eene Kruiskerk, doch een minder aanzienlijken Toren. In den Jaare 1672 booden de inwooners van *Lopik* eeni-

gen tegenstand aan de Franschen, doch moesten dien eerlang slaaken, en zich gevangen geeven. Honderd tweeënzeventig Huizen telde men, in den Jaare 1748, in de gantsche Heerlijkheid.

Zie CORTGEEN, *Stichtsch Kronijkje*.

LOPPERSUM, volgens zommigen *Loppersheim*, een fraai Dorp in de Groninger Ommelanden, onder het Kwartier van *Fivelingo*, twee en eene halve Mijl in het Zuid-Oosten van de Stad *Groningen*. In vroegere tijden stond in dit Dorp eene zeer fraaie Kerk; een ongelukkige brand leide dezelve, in den Jaare 1217, in de asche. De Klasfis van *Loppersum* is de derde in rang, in de Provincie van Stad en Lande. Door twee Leeraars wordt de Hervormde Gemeente aldaar bediend. De Doopsgenzinden, vrij talrijk in de gemelde Provincie, hebben 'er insgelijks eene Vergaderplaats, doch eenen Leeraar te gader met die van een nabuurig Dorp *Leermens*.

Zie ALTING, *Notit. German. Infer.*

LOPPERSUM, (GERARD VAN) dus genaamd naar het straks vermelde Dorp, zijne Geboorteplaats, bekleedde den post van Rector van het Latijnsche School, eerst te *Groningen* en vervolgens te *Maastricht*. Van korten duur was zijn bewind ter eerstgemelde plaatze. Hij was de Opvolger van REGNERUS PRÆDINIUS, die veel werks maakte van de uiterlijke welspreekendheid, en hem daar in merklijk vooruit was. LOPPERSUM, daarentegen, leide zich toe op de Dichtkunde, en zegt dezelve zijnen Leerlingen in te scherpen. Om zijne onbegaafdheid, in 't eerstgemelde, wierdt hij uitgelachen, terwijl het ander, als meer weezenlijke moeite vorderende, hem gehaat maakte. Hierom leide hij zijnen post neder, en vertrok na *Maastricht*, alwaar hij, in den Jaare 1582, zijne dagen eindigde. In den Jaare 1550 gaf hij in druk uit het *Enchiridion* of Handboekje van EPICETUS, en voegde daar agter *Imago Vitæ*, of *Afbeelding des levens*, uit het Grieksch in Latijnsche Verzen vertaald.

raald. Nog heeft hij geschreeven eene Verdediging van den Kardinaal BARONIUS tegen MARSILIUS *van Napels*.

Zie SUFFRIDUS PETRI, *de Scriptor.*
Fris.

LOUISE DE COLIGNI, dogter van den vermaarden Heere DE COLIGNI, Admiraal van Frankrijk, in den berugten Parijschen Moord deerlijk van 't leeven beroofd. Het zelfde noodlot trof, ten dien tijde, LOUISE's eersten Echtgenoot, den Heer DE TELIGNI. Andermaal tradt zij in den echt, en wierdt de vierde Gemaalin van Prinsfe WILLEM BEN I, in April des Jaars 1583. Ruim negen maanden laater, te weeten op den negenentwintigsten Januarij, baarde zij eenen Prins, naaderhand, in 's Lands Geschiedenisfen, bij den naam van FREDRIK HENRIK vermaard. Den ouderdom van twintig jaaren, of daar boven, hadt haar Zoon bereikt, toen zij, geen uitzigt hebbende op diens bevordering hier te Lande, met hem na Frankrijk reisde, in de hoop van aldaar gelukkiger te zullen slaagen. Doch haare oogmerken ook hier mislukt zijnde, keerde de Prinsfe Weduw te rug na Nederland, in den Jaare 1608. Vlijtig wierdt thans in Holland gearbeid, over het sluiten van een Bestand met Spanje. MAURITS, onder andere, om redenen, hem daar toe beweegende, toonde zich daar van ten uiterste afkeerig. DE COLIGNI nam zijne Doorluchtigheid daar over in ernstige aanspraak, en bewoog hem, nog vóór het einde des Jaars, om zich 'er niet meer tegen aan te kanten. Naaderhand, egter, veranderden ze merkelyk van inzigten. Want terwijl Prins MAURITS, in den Jaare 1617, en vervolgens, zijne genegenheid voor de Contra-Remonstranten openlijk betoonde, verklaarde zich de Prinsfe voor den tegenovergestelden Aanhang, met naame voor UITENBOGAART en JOHAN VAN OLDENBARNEVELD. Een zeer dringenden Brief schreef zij, in dat zelfde jaar, aan den Heere DU PLESSIS, om uit Frankrijk herwaarts over te koomen, ter bemiddeling der Kerkelyke verdeeldheden, door zynen veelvermogenden raad. Drie dagen vóór het schrijven van dien Brief, naamelyk op den eersten Kersdag, hadt zij, nevens den

Prins haaren Zoon en verscheiden Grooten, uit handen van den Predikant UITENBOGAART, het H. Avondmaal ontvangen. Geen wonder, derhalven, dat de Prinfes, die zo sterke verkleefdheid aan den Leeraar betoonde, toen denzelven eenig gevaar dreigde, aanbodt, hem in haar huis onder bijzondere bescherming te willen neemen. De Leeraar, zedert buitenslands na *Antwerpen* geweeken, wierdt, door de Prinfes, onder de hand gewaarschuwd, niet te rug te keeren, al ware 't dat men hem vrijgeleide aanbodt. Verdrietig over de verdeeldheden, welke het Land beroerden, verliet DE COLIGNI, in April des Jaars 1619, 's *Graavenhage*, en begaf zich na *Fontainebleau*, in Frankrijk. Hier storte zij, eerlang, in eene gevaarlijke ziekte, welke, verzwaaard, meent men, door bekommernis over het lot haars eenigen Zoons Prinse FREDRIK HENRIK, in de maand October, een einde aan haar leeven maakte. Haar Lijk wierdt, zedert, na Holland overgebracht, en in het zelve Graf, bij dat van wijlen haaren Gemaal Prinse WILLEM DEN I, bijgezet. Hoewel haar, algemeen, de naam van Godsvrugt, beleeftheid en minzaamheid naaging, hadt zulks, egter, niet kunnen beletten, (zo hoog steeg in die tijden de dolle ijver) dat, om haare verkleefdheid aan de Remonstranten, haar, 't eenige dage, rijdende door *Delft*, door heete ijveraars, vuiligheid na 't hoofd gesmeeten, en de scheldnaam van *Arminiaansche Hoer* was naageroepen.

Zie BRANDT, *Hist. der Reformatie*.

LUBBERTUS, (SIBRANDUS) van geboorte een Fries, in het Dorp *Langweer*, alwaar hij in of omtrent het Jaar 1556 ter waereld kwam. De gronden van Taalkennisse leide hij in het Kollegie te *Bremen*. Van daar vertrok hij na *Wittenberg*, daar hij zich voornaamelijk op de Hebreuwsche Taale toeleide. Thans reisde hij, ter verkrijginge van Godgeleerde kennisse, na *Geneve*, en hoorde de lessen van THEODORUS BEZA en anderen. Te *Neustad* was hij, daar naa, de leerling en vriend van ZACHARIAS URSINUS. Zo hoog klom hier zijne agting, dat hem wierdt opgedraagen, de Lessen van URSINUS over

over e
van be
legende
ding v
de, ee
mer z
Predil
gen t
Jaare
Leer
droe
aan
gearb
de, l
te He
noem
entwii
sche l
sterkst
hang,
verbil
hand,
schree
gechr
Hollan

Lud
derhoo
derzee
op de
aan 't
middel
ous sin
alle wel

over de Redeneerkunde te willen waarneemen, met belofte van beter beroep, zo ras zich daar toe eene voegzaame gelegenheid zoude aanbieden. Zediglijk wees hij deeze aanbieding van de hand, als zich niet bekwaam genoeg oordeelende, eenen post waar te neemen, waar in die groote man zich met zo veel roems kweet. Naa zijne bevordering tot het Predikamt, verrigtte LUBBERTUS den gewijden dienst, eenigen tijd, eerst te *Brusfel*, en daar naa te *Embsden*. In den Jaare 1584 beriepen hem de Staaten van *Friesland* tot hunnen Leeraar en van den Stadhouder van 't *Gewest*. Daarenboven droegen ze aan hem op, het onderwijs in de Godgeleerdheid aan 't Hoogefchool te *Francker*, aan welks stigtinge thans gearbeid wierdt. Eer hij nog het Hoogleeraarampt aanvaardde, beklom hij den trap van Doctor in de Godgeleerdheid, te *Heidelberg*. Veertig jaaren bekleedde hij den boven genoemden post, met grooten ijver, en overleedt op den eentwintigften Januarij des Jaars 1625. Hij was een der Friesche Afgevaardigden op het Dordrechtsche Sijnode, en een der sterkste voorstanders van den Contra-Remonstrantschen Aanhang. Het Hoogleeraarampt te *Heidelberg*, gedurende zijn verblijf te *Francker*, hem aangeboden, wees hij van de hand, op aanzoek van 's Lands Staaten. Veel heeft hij geschreeven, doch meestal Geschilboeken. Tegen het vermaarde geschrift van HUGO DE GROOT, *Godsvrugt der Staaten van Holland*, hadt hij onder andere de pen gevoerd.

Zie AMAMA, *Orat. Funebr.* BAYLE,
Dict. Crit.

LUDINGAKERK, weleer eene rijke Abtdij, aan *Friesland* onderhoorig, doch nu al voor lang, door de uitbreiding der *Zuiderzee*, onder de golven begraven. Zij bezat veele landerijen op de Eilanden *Texel* en *Vlieland*. Eertijds was het Gestigt aan 't Eiland *Terschelling* vast, doch wierdt naaderhand, door middel van eene Graft of Vaart, daar van afgescheiden. SIARDUS SIERSMA bouwde bij het Klooster verscheiden Huizen; alle welke binnen eene Graft en Wal beslooten wierden: zeg-

dat het geheel het voorkoomen van eene kleine Stad hadt. De vervaarlijke Watervloed van den Jaare 1287 deedt het meerendeel der getimmerten instorten, en den droogen grond in eene baare Zee veranderen.

Zie UBBO EMMIUS, SCHOTANUS en
*Oudheden en Gesligten van
Vriesland.*

LUGT, eene Hooge Heerlijkheid in Rhijnland.

LUGT, (*Huis ter*) een fraai gebouw, met een sierlijken Toren, in Gelderland, in het Kwartier van *Overbetuwe*, tuschen de Steden *Arnhem* en *Wageningen*, niet verre van het Dorp *Valburg*.

LUIDWINA, ook wel LIDEWYD, of LIDEWYN genaamd, was weleer de Beschermheilige der Stad *Schiedam*. De Wonderdoende Maagd overleedt in den Jaare 1433, en wierdt begraven in eene Kapel, aan de Oostzijde van de Kerk. Op dat het gebeente der Santinne, door de Onroomschen, niet zou gefichonden of ontheilgd worden, deeden het de Aardshertogen ALBERTUS en ISABELLA heimelijk ter Stad uit en na *Brusfel* voeren. Op bevel van MATTHIAS HOVIUS, Aardsbischof van *Mechelen*, wierden, op den veertienden Januarij des Jaars 1616, de gewijde Overblijfsels openlijk ten toon gesteld. Zo vermogende was de wonderdoende kragt, daar aan toegeschreeven, dat de Aardshertogin en derzelver Echtgenoot, in dat zelfde jaar, den vermaarden MIRÆUS, met een groot Been van de H. LUIDWINA na *Bergen in Henegouwen* zonden, ter verdrijvinge van de Pest, die aldaar woedde, en welke ook, luidt het verhaal, onmiddellijk ophieldt.

Zie AUB. MIRÆUS, *Fact. Belg. et
Burgund.*

LUMEI, (WILLEM VAN DER MARK, *Heer van*) hoewel gebooren van een uitlandschen Vader, JAN VAN DER MARK, *Heer*

re van *Lumei*, heeft, nogthans, regt op een Artikel in ons *Woordenboek*, deels omdat hij eene hierlandsche Moeder hadt, te weeten MARGARETA, dogter van JAN, *Heere van Wasfe-naar*, deels om zijne bemoeijingen met de Nederlandsche zaaken, gedurende de Spaansche Onlusten, in de Zestiende Eeuwe. Zijn eerste blijk van ongeezindheid tegen Spanje, was zijne medeondertekening van het Verbond der Edelen, in den Jaare 1565. Het ontijdig einde des Graaven VAN EGMOND en HOORNE deedt naaderhand zijnen toorn op *Spanje* dermaate blaaken, dat hij, volgens zommigen, eene gelofte deedt, hair en baard te zullen laten groeien, tot dat hij den dood dier Edelen zoude gewroken hebben. Gelegenheid ter moedkoelinge vondt hij in 't bedrijf des Prinzen VAN ORANJE, toen dezelve, in den Jaare 1568, een Leger verzamelde tegen den Hertog VAN ALVA. LUMEI, eene bende Ruiters verzameld hebbende, begaf zich daar mede in 's Prinzen Leger. Hier mede vereenigd, deedt hij al wat hij konde, tot afbreuke van den vijand.

Niet genoeg, intuschen, schijnt het, liep hem de Krijgskans te Laude mede. Althans ontmoeten wij den Heer VAN LUMEI, in den Jaare 1572, als Admiraal van 's Prinzen Vloot. Hier mede was hij na Engeland gezeild, en bevondt 'er zich op de aankomst der befaamde Watergeuzen, JAKOB SIMONZON DE RYK en anderen. Met deeze stak hij over na de Vaderlandsche Kusten, en voerde het hoofdbewind over het inneemen van *den Briel*: een bedrijf, welks luister hij bezwalkte, door het wreedaartig doen ombrengen van negentien Geestlijke personen, ondanks het schrijven van ORANJE, een uitgedrukten last behelzende, om zo wel Geestlijken als Wae-reldlijken te spaaren, en bij hunne Voorregten te handhaaven.

Naa de bemagtiging van *den Briel*, en 'er de noodige orders gesteld te hebben, vervoegde zich de Heer VAN LUMEI, in eigen persoon, in de Vergadering der Staaten van Holland, die thans te *Dordrecht* wierdt gehouden, en vertoonde aldaar zijnen Lastbrief en Berigtschrift, als aangefelde Overste van den Prince VAN ORANJE in Holland, met belofte van zich, naar den inhoud, in alles te zullen gedraagen. Thans verklaarden de Staaten, hem te zullen erkennen voor Algemeenen

Stedehouder, van wegen zijne Doorluchtigheid, over Holland. Bij handtasting ontving hij wijders de toezegging van alle eere, dienstwilligheid en gepaste gehoorzaamheid.

Zints deezen tijd maakte zich LUMEI van verscheiden Hollandse Steden meester. *Rotterdam* viel 't eerst hem in handen, met kleine moeite. Meer werks kostte hem de bemagtiging van *Schoonhoven*. Op vermaaning der Staaten, kwam hij, in 't laatst van September des Jaars 1572, voor die Stad, met vierentwintig Vaandels Knegten, en eenige Ruiters. Acht Etmaalen lang beschoot hij dezelve, aan de Noordzijde, maakte eene wijde opening, en deedt driemaal storm loopen; op ruim honderd dooden kwam hem elk van dezelve te staan. Bossu, intuschen, eenig volk verzameld hebbende, zocht daar mede door de belegeraars te slaan. Doch, op de proeve, hier toe geenens kans ziende, beval hij den Stadvoogd, zo goed hij konde, met LUMEI een Verdrag te treffen. Dit geschiedde. Die in de Stad wilden blijven, zouden geenens overlast lijden; die verkoozen uit te trekken, zouden 't ongehinderd kunnen doen. Dit niet tegenstaande wierdt de Geestlijkheid, door het volk van den Graave VAN DER MARK, zwaar mishandeld, een van dezelve doortoken, en twee andere aan eenen Nooteboom voor het Stadhuis opgehangen. De Graaf, hoewel niet zeer Priestersgezind, deedt evenwel eenigen der handdaadigen, aan die wreede trouwloosheid, naar verdienste straffen.

Onder dit alles hieldt *Amsterdam* nog de zijde van *Spanje*. De Staaten, thans te *Haarlem* vergaderd, kennende de aangelegenheid dier Stad, beslooten, op dezelve eenen aanslag te doen waagen. In gevolge daar van trok de Graaf VAN DER MARK, met eene talrijke bende, derwaarts, en sloeg zich neder aan den Amsteldijk, buiten de Regulierspoort. Om den Stedelingen den toevvoer te lande af te snijden, deedt hij verschanzingen opwerpen. Doch de onverwagte tegenstand, welken hij, van de zijde der belegerden, ontmoette, deedt hem, eerlang, te raade worden, om het beleg op te breeken, door branden en blaaken deenlijke verwoestingen aanrigtende, overal daar zijn volk hadt post gevat. Zedert weert hij zijnen aftogt aan de Staaten, even als of deeze hem van geld en levensmiddelen niet behoorlijk voorzien hadden. Anderen, eger, leiden de schuld van zijn

kwa-

Amst
de Root
greesd
in vreez
ging, de
den.

En,
mers er
het kw
de ond
MEI. I
aan, d
drukten
door e
KERTSE
land, va
in Kenn
onderzo
gemaakt
worden.
zeggen
moed i
haat op
elk, die

Zijne
geene p
genoeg.
eene ce
zeventig
schen Ge
terheid.
en, hoe
dat hij,
gen tege
zijne we
Klooster,
hadt deez
dat te ve

kwalijk slaagen op zijne wreedheid, waar door hij zich bij de Roomschgezinden, vooral bij de Geestlijken, gehaat en gevreesd gemaakt hadt. Van hier dat die van *Amsterdam*, uit vreeze voor het ergste, indien de Stad aan LUMEL overging, de Burgerij tot een kloeken tegenstand vermaand hadden.

En, inderdaad, niet zonder reden, waren de *Amsterdammers* en andere, voor zulk eenen Stadhouder bedugt. Gelijk het kwaad voorbeeld der hoofden doorgaans invloed heeft op de onderhoorigen, zo ging het ook onder het volk van LUMEL. Met zijn averechtsch voortreedden folkte hij Krijgslieden aan, die hunnen Overfte in slegtigheid geleeken. Zo deerlijk drukten de Landzaaten de brandschattingen en beroovingen, door eenigen van LUMEL'S Kapiteinen gedaan, dat DIRK VOLKERTSZOON KOORNHERT, thans Sekretaris der Staaten van Holland, van dezelve last ontving, de Schouten van de Dorpen in Kennemerland te *Haarlem* te beschrijven, en bij dezelve onderzoek te doen op de sommen, den Dorpelingen afhandig gemaakt, ten einde dezelve op hunne Soldijen konden gekort worden. Dit den Graave bekend geworden, als mede het zeggen van KOORNHERT, dat men de Roomschgezinden ongemoeid moest laten, deedt den Stadhouder een zo geweldigen haat opvatten, dat hij hem den dood zwoer, en last gaf, aan elk, die den Sekretaris mogt ontmoeten, hem te doorschieten.

Zijne wreedheid tegen de Geestlijken kende, bij wijlen, geene paalen. Uit veele andere zij het volgende voorbeeld genoeg. Sint Aagten Klooster, binnen *Delft*, hadt tot Pater eenen CORNELIUS MUSIUS, *man*, schrijft HOOFD, *van tweeënzeventig jaaren, meer dan middelbaare geleerdheid, Poetischen Geest, zoetelijken omgang, zonder opspraak van bitterheid.* Bij Prinsfe WILLEM zelve was hij niet onaangenaam, en, hoewel Roomsch, nogthans zo weinig Spaanschgezind, dat hij, eenigen tijd geleeden, eene verzameling van penningen tegen 's Lands vijand hadt bevorderd. Prins WILLEM, naa zijne wederkomst in Holland, te *Delft*, in 't Sint Aagten Klooster, bij Pater MUSIUS, zijnen intrek genomen hebbende, hadt deeze in beraad geleid, met de overige Priesters van daar te vertrekken, doch, op 's Prinseu bevel, en toezegging van

van vrije hoede, dit voorneemen ter zijde gesteld. Niettemin reisde de Pater na 's *Hage*, en betoonde de Prins, onder den maaltijd, daar over eenig misnoegen, ten aanhooren van LUMEI, die straks hier op zich aanbodt, hem naa te jaagen, en te rug te brengen. De Prins, daar in bewilligd hebbende, slaat LUMEI straks op weg, agterhaalt MUSIUS, en voert hem te rug, niet na *Delft*, maar verder voort na *Leiden*. Hier brengt men hem, 's avonds ten vijf ure, ten huize van zekeren eerlijken burger, daar voorts terstond vol en bezoopen binnen koomen twee Gemagtigden van LUMEI, met zijnen Predikant, Provoost en den Scherpreger. De vrouw van den huize, ontzet over zulk een bezoek, toonde de onbehoorlijkheid van zulk eenen handel omtrent een Burgerhuis, en wees het gezelschap na de *Gevangenis*. Vergeefs. De woest- en wreedaarts, grijpende den grijzen Geestlijke, vulden hem den krop met water, en wurgen teen en gemagt met knelling van koorden, tot dat het lijf der ziele te bang wierdt, die hem schein te verlaten. Al dit folteren wrong nogthans den eerlijken man waarheid noch leugen uit den halze, die zijne onschuld konde doen verdenken. Dus gemarteld sleept men hem, wiens beenen het lichaam nauwlijks konden draagen, na den *Blaauwen Steen*, daar men hem voorts, 's avonds ten tien ure, ophing, zonder eepigen schijn van regtspleeginge. Intusfchen hadt zijne Doorluchtigheid, op de tijding van het vangen en vervoeren van MUSIUS, na *Leiden* eenen bode afgevaardigd, met bevel om hem te slaaken. Doch LUMEI hieldt de Poorten geslooten, en den bode zo lang buiten, tot dat de zaak volvoerd was. Om het feit te vergoelijken, liet men het gerugt loopen, dat de Pater getragt hadt, *Delft* te verraden, of den Prins te vergeeven; die, egter, deswegen zo min vermoeden schijnt gehad te hebben, dat de tijding van 't gruweltuk hem de traanen uit de oogen perste.

Intusfchen hadt *Don FREDRIK*, Zoon des Hertogen van *ALVA*, het beleg om *Haarlem* geslagen. Derwaarts zondt de Prins den Graaf van *DER MARK*, met vijftien Vaandelen Knegten, en vier Kornetten paerden, als mede zes Veldstukken. *Don FREDRIK*, van 's Graaven komste verwittigd, zondt hem eenige manschap te gemoete, die zich aan den weg na *Leiden* agter het geboom-

PATER C. MUSIUS, OP BEVEL VAN LUMEIJ, TE LEIJDEN, IN
DEN NACHT, OPGEHANGEN.

te verpak.
 omhoe's
 laren con
 om de
 ze hij ko
 riedt tra
 wee paer
 makt, de
 lankken
 met lijfst
 's Land
 roe, hun
 thans het
 eger, het
 deeden, t
 in den aan
 zijn Stede
 gelijk, ve
 en Steden,
 te gehaat t
 wintroonee
 onbetald,
 Staaten vo
 hij, door t
 ma, te D
 den schoot
 waldig uit
 deeden mee
 uit willen
 ffige maate
 verfehijpen,
 hegtentise
Woerden,
 beftellingen
 zonden het
 tegen welk
 mishandeling
 ten eigen i

te verftak. 'Er viel thans een dikke sneeuw, en LUMEI dus onverhoeds in 's vijands laage, zonder over deszelfs getal te kunnen oordeelen. Aan de eene zijde met Musketten begroet, en van de andere zijde met paerden besprongen, deedt hij al wat hij konde, om des vijands aandrang te weeren. Doch hij wierdt traaglijk van de zijnen gehoorzaamd, en, naa dat hem twee paerden onder 't lijf waren dood gefchooten, genoodzaakt, den vlugtenden hoop te volgen. Hij verloor hier vier stukken Gefchut, meest al zijn volk en verscheiden Wagens met lijfsbehoeften.

's Lands Staaten en zijne Doorluchtigheid hadden, tot nog toe, hun misnoegen verkropt over LUMEIS wreedheden, althans hem daar over nimmer aangesproken. Verneemende, egter, het nadeel, welk 's Mans handelingen aan hunne zaaken deden, begon men 'er meer openlijk van te spreken, vooral in den aanvang des Jaars 1573. De Graaf VAN DER MARK en zijn Stedehouder BARTHOLD ENTES, man, hem in wreedheid gelijk, verftaan hebbende het misnoegen van 's Lands Edelen en Steden, zogten, van hunne zijde, dezelve bij de Gemeente gehaat te maaken. De Hofmeester van ENTES opende het twisttooneel, met van zich te laten gaan, hoe 't Krijgsvolk onbetaald, en van lijftogt onverzorgd gelaaten wierdt, en de Staaten voor Landverraaders te schelden. Bij onderzoek bleek hij, door ENTES te zijn opgemaakt; die voorts, nevens LUMEI, te *Delft* ontbooden wierdt. In stede van het hoofd in den schoot te leggen, begon hij thans tegen de Staaten geweldig uit te vaaren; die hem straks daar naa in verzekering deden neemen. Gaarne hadt hem LUMEI heimelijk ter Stad uit willen doen voeren. Doch hier tegen nam men zo ernstige maatregels, door de Schutterij in de Wapens te doen verschijnen, dat hij zelve, zo wel als zijn Stedehouder, in hegtenisse wierdt genomen. Men voerde hem na het Slot te *Woerden*, en wederriep de Prins zijnen Lastbrief, nevens de bestellingen door hem uitgegeeven. Op 's Graaven verzoek zonden hem de Staaten de punten van beschuldiging over; tegen welke hij zich zocht te verdedigen, met beroep op de mishandelingen, door de Roomschegezinden gepleegd, en zijnen eigen ijver voor den zuiveren Godsdienst. 's Lands toe-

stand

stand gedoogde nog geene strenge straoeffening. LUMEI hadt, daarenboven, tot de verlossing van Holland het pad gebaad, door het inneemen van *den Briel*. Om de zwakheid der Regeeringe woog men dan zijne misdaad tegen zijne verdiensten op, en ontfloeg hem uit den Kerker. Diep zat hem de veete deezer behandelingen in het hart. Hij hadt eenige *Waaen* verzameld, en spelde daar mede eenigen onraad. Andermaal nam men hem dan in verzekering, en plaatste hem op het Stot *te Honingen*, buiten *Rotterdam*. Doch hij vondt middel om van daar, en in de Stad te koomen, daar hij, bij aangeplakte schriften, de Staaten in 't ongelijk stelde. De Prins, hier uit kwaad voorziende, schreef hier op aan de Burgemeesters van *Rotterdam*, zij zouden, in zijnen naame, den Graave geweer en dienaars doen afeischen, en door eenige Schutters hem bewaaren. Daar tegen verzette hij zich met hooge woorden, en zondt eenen Brief aan zijne Doorluchtigheid en de Staaten. Hier bij bleef het eenigen tijd. LUMEI verliet in stille *Rotterdam*, en hieldt zich te zoek, niet zonder vermoeden van iets in den zin te hebben tegen de Hollandsche en Zeeuwfche Koopvaarders: te meer, alzo hij al voor lang zich hadt laaten verluiden, raad te weeten om tachtig Oorlogfchepen te bekoomen, en daar mede de Staaten naar zijne pijpen te doen danzen. Scherp onderzoek wierdt hierom na hem gedaan, doch het gerugt verdoofd, toen hij eerlang wederom ten voorschijn kwam. LUMEI vertoefde hier te Lande, tot in de maand Mai des Jaars 1574, toen hij verlof ontving, om met zijne goederen zich elders heenen te begeeven. Hij vertrok na *Luk*, zijn Vaderland, alwaar hij, naa verloop van drie of vier jaaren, overleedt aan de beet van een dollen hond; „'t en zij, „zegt HOOFT, men hem zo bijster een' uitgang, als pafende „bij zijn raazend leeven, opgedicht heeft, ende beeter te ge- „looven staat, dat het hem van vergif quam; gelijk andere „Schrijvers getuighen.”

Zie BOR en HOOFT.

LUNEN-

LUNENBURG
in Westen
de Dompro
is Jaars 1
me Ridde
in een 20
Loren, nu
wijde Gr
de tot ee
was het
'er beurt
1750, op
van wege
der Provi

LUNHOR
Graafschap
Kleefland
alleenlijk e
regt heeft
fchouw ov

LUNYBIE
in het Kw
dare plaats
Regdag te
in dit Do
Marienbos
Cisterciense
Bloenkamp

LUNTERE
re, is een
van *Ede*

LUNENBURG, in het Overkwartier van *Utrecht*, een weinig ten Westen der Kerke van *Neder-Langbroek*, leenroerig aan de Domproostdij van *Utrecht*, en op den vijftienden Februarij des Jaars 1538, door de Staaten 's Lands van *Utrecht*, voor eene Riddermaatige Hoffstad erkend. Het Huis is niets meer dan een zwaare, vierkantige, vrij bouwvallige oude Steenen Toren, niet twee Windwijzers voorzien. Het legt binnen eene wijde Graft, over welke een Brug legt, den toegang geevende tot een bekwaam Heerenhuis. Reeds vóór het Jaar 1340, was het Gebouw bekend. Uit verscheiden Geslagten, welke 'er beurtelings eigenaars van waren, kwam het, in den Jaare 1750, op BALTHAZAR KONSTANTYN, *Baron van Lijnden*, die, van wegen hetzelfde, in het Lid der Edelen en Ridderfchap der Provincie, beschreeven wierdt.

LUNHORST, in de Heerlijkheid *Didam*, in het Geldersch Graaffschap 's *Heerenberg*, niet verre van de grenzen van Kleefsland, is een oud Gebouw, van weinig aanzien, dat alleenlijk opmerking verdient, omdat de eigenaar daar van het regt heeft om iemand te magtigen tot het doen van den Veldschouw over Wegen en Wateringen.

LUNJEBIRD, een Dorp in de Friesche Grietenij *Engwirden*, in het Kwartier Zevenwouden. Even als op verscheiden andere plaatsen in het Gewest, plagt men, bij ouds, hier den Regtdag te houden onder den blaauwen Hemel. Weleer lag in dit Dorp het Nonnen-Klooster *Steenkerke*, gemeenlijk *Marienbosch* genaamd. De Nonnen volgden den Regel der Cistercienser Orde, en waren onderhoorig aan de Abten van *Bloemkamp*, of *Oudeklooster*, die hier eenen Lusthof hadden.

Zie WINSEMIUS en *Oudh. en Gesichten van Vriesland.*

LUNTEREN, in Gelderland, in het Landdrostamt van Veluwe, is een tamelijk fraai Dorp, een uur gaans ten Noordwesten van *Eede* gelegen. De Postwagen van *Amsterdam* op *Arnhem*

hem verwisfelt hier van voorspan. 'Er is eene Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend.

LUTHERUS, (MARTINUS) hoewel geen hierlander, nogthans, om zijne veelvuldige naafvolgers in de Nederlanden, wel waardig om veelen der Landzaaten, met 's mans voornaamste levensbijzonderheden, nader bekend te maaken. Zijne Ouders, lieden van niet veel vermogen, waren HANS LUTHER en MARGARETHA ZIEGLER, woonende te *Mansveld*, ten tijde als de Moeder zich zwanger gevoelde. Doch haaren Man na de Jaarmarkt van *Eisleben* verzellende, overvielen haar onverhoeds de Baarensweeën, en bragt zij aldaar haaren Zoon ter waereld, in den Jaare 1483. Zo ras hij een bekwaamen ouderdom bereikt hadt, deden hem zijne Ouders in de Latijnsche taale onderwijzen, onder andere te *Maagdenburg*, daar hij, egter, dikmaals, met zingen langs de huizen, den kost moest zoeken. Bijkans hadde LUTHERUS zijn voorneemen, ter voortzettinge zijner Studiën, door broodgebrek, vaarwel gezegd, toen hij, ter goeder ure, bekend wierdt bij eene Vrouw uit het geslagt van *Cotta*, te *Eisenach*. Zo veel behaagens vondt deeze in 's Jongelings fraai zingen, dat zij hem in huis nam, en van kost en inwooning verzorgde. Onbelemmerd gaf hij zich thans over aan de Letter- en Redenkunde, als mede aan de Zang- en Dichtkunde, waar toe, uit den aart, zijne neiging overhelde. Op den ouderdom van achttien jaaren bezogt hij het Hoogefchool van *Erfurt*, daar hij zich op de Wijsbegeerte toeleide, en de Oude Latijnsche Schrijvers vlijtig las. Vier jaaren hier mede hebbede doorgebracht, beklom hij den trap van Meester.

Terwijl LUTHERUS dus zijne kundigheden zocht uit te breiden, maakte hij vlijtig zijn werk van het doorsnuffelen der openbaare Boekerijs. Op zekeren dag viel hem een Latijnsche Bijbel in handen, en hij voorts aan 't leezen, alzo hij dit Boek nog nooit gezien hadt. Hij vondt 'er veel meer in, dan hij tot nog toe op den Predikstoel gehoord hadt. Dit verwekte in hem een hartlijk verlangen, zulk een Boek in eigendom te mogen hebben. Want de Bijbel was toen niet in aller handen. Zelf vondt men Leeraars in de Godgeleerdheid, welke dien nog nooit in handen gehad hadden. Midlerwijl oeffende hij zich in

de Regten,
geheid. O
handen, wi
maas der
deest, zich
wierdt hij
Vader, di
hadde toe
weest wat
Eene g
nen lust i
ne nabou
nen Kloos
af te trekk
Klooster,
de Stad do
studeeren,
mids hij d
school was
van dit laa
't Klooster
handig; de
van de Kl
groote naar
Een hoog
zijn sma
had de Keu
geschool gef
Hoogleeraar
Schriftuure v
verzamelde,
van 't Augus
began hij d
Schriften der
te, dus lang
van THOMAS
re floeg hij
een vermaa
XIII. DEEL.

de Regten, doch stapté 'er spoedig af, bij de volgende gelegenheid. Op zekeren dag wandelende met eenen zijner bekenden, wierdt deeze van den Donder getroffen; 't welk LUTHERUS dermaate met schrik vervulde, dat hij eene gelofte deedt, zich in een Klooster te zullen begeeven. Te *Erfurt* wierdt hij Augustijner Monnik, buiten kennis van zijnen Vader, die zulks vernomen hebbende, hem vermaande, hij hadde toe te zien, dat dit schrikken geen Duivelsbedrog geweest was. Dit viel voor in den Jaare 1505.

Eene gunstige gelegenheid bekwam nu LUTHERUS, om zijnen lust in het leezen der Schriftuure te voldoen. Doch zijne aanhoudendheid in dat nuttig werk verdroot wel haast zijnen Kloosterbroederen. Om hem van zijne geliefde oeffening af te trekken, stelden ze hem aan tot Deurwaarder van het Klooster, en dedden hem, daarenboven, met den Bedelzaak de Stad doorkruizen: *Met beedelen*, zeiden ze, *en niet met studeeren, dient en verrijkt men het Klooster*. Doch vermits hij Meester in de Philosophie en Lid van 't Hoogeschool was, wierdt hij, op verzoek van lieden van aanzien, van dit laag bedrijf ontheven, en tot Priester en Prediker in 't Klooster aangesteld. Den Bijbel maakte men hem wel afhandig; doch hij vindt dien wederom in het doorsnuffelen van de Kloosterboekerij, en las daar in heimelijk, doch met groote naarstigheit.

Een hooger post beklom nu wel haast LUTHERUS, beter met zijnen smaak strookende. In het begin der Zestiende Eeuwe hadt de Keurvorst FREDRIK DE III, te *Wittenberg*, een Hoogeschool gestigt. In den Jaare 1508 wierdt hij aldaar tot Hoogleeraar beroepen. Nu mogt hij zich in 't leezen der Schriftuure verzadigen. De kundigheden, welke hij daar door verzamelde, hieldt hij niet verborgen. Want te gelijk Lid van 't Augustijner Klooster in die Stad en Prediker zijnde, begon hij de gronden der zaligheid te ontvouwen uit de Schriften der Profeeten en Apostelen, daar men de Gemeente, dus lang, alleen onderhouden hadt met de leerstellingen van THOMAS AQUINAS, SCOTUS, ALBERTUS en anderen. Zo verre sloeg hij daar mede voort, dat men, op zekeren tijd, eenen vermaarden Leeraar openlijk hoorde zeggen: „Deeze

„ Monnik LUTHERUS zal nog alle Doctoren mal maaken,
 „ eene nieuwe Leere voortbrengen, en de gantsche Room-
 „ sche Kerk hervormen: want hij legt zich toe op de schrift-
 „ ten der Profeteen en Apostelen, en staat vast op 't woord
 „ van JEZUS CHRISTUS, 't welk niemand met de Philosophie,
 „ Sophisterij, Schotisterij, enz. kan om verre werpen.”

Ter gelegenheid van een geschil, onder de Kloosterlingen te *Wittenberg* gereezen, vondt men goed, onzen LUTHERUS, in den Jaare 1510, na *Rome* aan Pausē JŪLIUS DEN II te zenden, om deszelfs uitspraak te verzoeken. Zo wel hadt hij zich van dien last gekweeten, dat hij, in October des Jaars 1512, te *Wittenberg*, in de Slotkerk, op kosten van Keurvorst FREDRIK, tot de waardigheid van Doctor in de Godgeleerdheid wierdt bevorderd. Van dien tijd af oeffende hij zich ook in de Grieksche en de Hebreeuwsche Taale, begaf zich aan het leezen der Kerkvaderen, en spoorde eenen iegelijk aan tot het leezen van den Bijbel: waarom hij bij veelen merkelyk in 't oog begon te loopen. Den post van Onder-Vikaris van het Klooster, welken hij eenigen tijd waarnam, maakte hij zich ten nutte, door het oprichten van Scholen, en het aanprijzen van den Bijbel.

In den Jaare 1516 doorreisde een Dominikaaner Monnik, JOANNES TEXEL, gantsch Duitschland, in naame van Pausē LEO DEN X, voor geld Aflaaten of Zondvergifenis verkoopende, Geweldig ergerde LUTHERUS deeze aanfootelijke handel. Naa alvoorens, verscheiden maalen, min openlyk zich daar tegen verklaard te hebben, deedt hij, op den laastten October des Jaars 1517, aan de Slotkerk te *Wittenberg*, vijftiennegentig Stellingen aanplakken, waar in hij de Aflaatkraamerij openlyk te keering. Voorts zondt hij de Stellingen aan den Vikaris der Augustijnen, met verzoek om dezelve den Pausē te doen ter handkoomen. Nogthans hadt LUTHERUS toen nog het plan niet beaamd wegens de groote Kerkhervorming, welke daar na volgde. Hij tragtte alleenlyk na verbetering, vooral het afschaffen van den Aflaathandel, erkennende voorts het Pauslyk gezag. Verscheiden Leeraars traden tegen hem in het strijdperk; zelf dagvaarde hem de Paus te *Rome*; doch, wel wetende, hoedanig een vuur hem aldaar gestookt wierdt, wagne hij zich om 'er te verschijnen.

In den Jaare 1518 deedt Keizer MAXIMILIAAN eene zamenkomst of Rijksdag te *Augsburg* beleggen. Van wegen den Paus verſcheen aldaar de Kardinaal CAJETANUS. LUTHERUS, aldaar gedagvaard, liet 'er zich inſgelijks vinden, onder ſchut en ſcherm van een Keizerlijk vrijgeleide. In 't eerst bejegende hem de Kardinaal vriendelijk. Doch toen LUTHERUS hem eenigzins in 't naauw bragt, floeg hij over tot dreigementen: weshalven de andere geraaden vondt, zich van daar weg te maaken, in 't heen gaan nog zeggende „ dat hij de heilige „ Roomsche Kerk, in alle haare woorden en daaden, tegen „ woordige, voorleedene en toekomende, eerde en volgde; „ en zo 'er iets tegen of anders gezegd ware, hij zulks voor „ niet gezegd wilde gehouden hebben.” Vergeefs hieldt voorts de Paus bij den Keurvorst van *Saxen* aan, om LUTHERUS na *Rome* te zenden, of hem in zijne eigen Staaten doen vangten en straffen. De wijze FREDRIK was een vijand van zulk eene gewelddaadigheid.

Na de vrugtloos afgeloopene voorgaande onderhandeling, zondt Paus LEO een anderen Afgevaardigde, om met LUTHERUS het geſchil, wegens de Aſtaaten, te vereffenen. Deeze was KAREL VAN MILTITZ, een Saxiſch Ridder, en een van 's Pauſen Hovelingen. In een geſprek, met LUTHERUS gehouden, te *Altenburg*, in Januarij des Jaars 1519, bewerkte hij, dat deeze een onderdaanigen Brief na *Rome* zondt, in welken hij beloofde, zich ſtil te zullen houden over de ſtukken, die in geſchil ſtonden, mids zijne tegenſtanders het inſgelijks dedden. Nog eens en andermaal hieldt LUTHERUS een mondgeſprek met MILTITZ. De gemaatigheid en beſcheidenheid, welke, aan weerkanten, wierdt in agt genomen, gaf goede hoop op een gunſtigen uitſlag, en zou, waarſchijnlijk, zonder den hoogmoedigen geest van 't Roomsche Hof, dien ook gehad hebben; deeze deedt alle hoop in rook verdwijnen.

Een anderen ſtrijd hadt LUTHERUS nu te voeren, niet zekeren JOANNES EKKEIUS, een beroemd Godgeleerde der Roomsche Kerke. Deeze daagde onzen Hervormer ten ſtrijde uit, nevens CAROLOSTADIUS, diens Amptgenoot en medeſtander. Het onderwerp zou zijn over de vermogens der Vrijheid van den

Wil, en het strijdperk het Slot *Pleisfenburg*, in tegenwoordigheid eener luisterrijke Vergaderinge. Aan het einde des redegedings, wierdt de uitspraak over de kracht der wederzijdsche bewijzen gelaaten aan HOFFMAN, Reëtor van het Hoogeschool te *Leipzig*; doch deeze weigerde de overwinning te beslisen: waarom de zaak aan het oordeel der Hoogeschoolen van *Parijs* en *Erfurt* wierdt gesteld. LUTHERUS en EKKIUS hadden afzonderlijk nog gehandeld over het gezag en de oppermagt van den Roomschen Paus.

Naa dat de boven gemelde geschilvoering een einde hadt genomen, vertrok EKKIUS na *Rome*, daar hij, geholpen door anderen, op Paus LEO DE X bewerkte, dat deeze den Kerkelijken Banblixem tegen LUTHERUS schoot, in de Maand Junij des Jaars 1520. Eenenvetig Ketterfche Stellingen wierden hem in de Bulle, bij die gelegenheid afgekondigd, ten laste geleid, zijne Schriften verweezen om openlijk verbrand te worden, en hij gelast, binnen zestig dagen zijne dwaalingen te erkennen en te herroepen, en zich aan 's Pausfën genade over te geeven. Ligt is 't te denken, dat LUTHERUS hier aan niet voldeedt. Den tijd nu gebooren agtende om op zijne verdeediging en veiligheid bedagt te zijn, sloeg hij een gantsch anderen weg in. Niet alleen beriep hij zich van het Pauslijk Vonnis op eene Algemeene Kerkvergadering, maar besloot, daarenboven, alle verbintenis met de Roomsche Kerk af te breeken, en het Pauslijk bedrijf voor nietig te verklaaren. Buiten de Wallen van *Wittenberg*, in de maand December des Jaars 1520, eenen Houtstappel hebbende doen oprigten en in brand steeken, wierp hij daar in, de Bulle, tegen hem afgekondigd, als mede de Kerkelijke Besluiten en Regels, slaande op de Pauslijke Oppermogendheid. Eene groote menigte Volks, van allerlei staat en rang, was getuige van deeze handelingen, een openbaar en staatelijk bewijs van afzonderinge van de Roomsche Kerk. Eene andere Bulle, welke, in het begin des volgende jaars, op dit bedrijf volgde, ontzeide hem alle verdere Kerkgemeenschap.

KAREL DE V, in zijns Grootvaders plaatze, in het laatst genoemde jaar, ten Keizerlijken Rijkstroone verheeven, beriep straks eenen Rijksdag te *Worms*, voor welken hij LUTHERUS ge-

geboodt te verschijnen. Ernstig wierdt hem, door verscheiden zijner vrienden, afgeraaden, zijnen persoon aldaar te waagen. Met zijne gewoone onverzaagdheid gaf hij tot antwoord „dat al ware 't dat hij te *Worms* zo veele Duivels moest „bestrijden, als 'er Pannen op de Daken der Huizen van die „Stad waren, zulks hem niet zoude afschrikken van zijn „vast bepaald voorneemen, om aldaar te verschijnen; dat „vreeze, in dit geval, alleen eene ingeeving konde zijn van „den Satan, die voor den aannaderenden ondergang van zijn „Koninkrijk vreesde, en die zeer genegen was, eene open- „baare nederlaag af te keeren, voor zulk eene groote Ver- „gadering, als de Rijksdag van *Worms*.” Zich verlaatende op de goede trouwe van een Keizerlijk Vrijgeleide, verscheen hij aldaar, en verdedigde, eenige dagen agter elkander, in de maand April, zijne zaak met de uiterste kloekmoedigheid. Sterk, door belooven en dreigen, hieldt men bij hem aan, tot verzaaken van zijne gevoelens; doch hij antwoordde bestendig, dit niet te kunnen doen, zonder voldoende redenen. Ongehinderd liet men hem vertrekken. Doch hij hadt de Vergadering niet verlaten, of de Rijksban wierdt tegen hem beslooten, en hij voor vijand des Heiligen Roomschen Rijks verklaard. In het Geschrift, hier toe betrekkelijk opgesteld, wordt LUTHERUS genoemd *een afgesneeden Lid der Kerke*, *een Scheurmaaker*, *een bekend en hardnekkig Ketter*. Strenge straffen worden daar in bedreigd, tegen die hem zouden *ontvangen*, *onderhouden*, *handhaaven*, of *stijven*, het zij door hem huisvesting te verleenen, door gesprekken of in geschriften. De Saxische Keurvorst, intuschen, niet onkundig van 't gevaar, welk zijnen Vriend boven 't hoofd hing, hadt eenige vertrouwde perfoonen afgevaardigd, om hem, bij zijne wederkomst van den Rijksdag, te ontmoeten, en na eene veilige plaats te voeren. In een vermomd gewaad gestoken, troffen ze LUTHERUS aan, niet verre van het Dorp *Eisenach*, greepen hem, trokken hem een Ruitersgewaad aan, en bragten hem aldus over, even als ware hij een gevangene geweest, in het Kasteel *Wartenburg*. Tien maanden vertoefde LUTHERUS in deeze schuilplaats, welke hij zedert zijn *Pathmos* noemde. Onder de Kunstverzamelaars berust nog

een Gedenkpenning, op 's Mans inbrengen en ontkoomen verwaardigd. Op de eene zijde ziet men zijne beeltenis, in het gewaad eens Ruiters, met lange hairen en een ruigen baard, met het Omchrist *D. Martinus Lutherus, ex Pathmo reversus anno 1522*; „Dr. Martinus Lutherus uit Pathmos, wedergekeerd, in den Jaare 1522.” Op de andere zijde staat een tweeregelig Latijnsch-Vaers, inhoudende hoe *hij zich spoedende van den Rhijn, opgevangen wierdt en streefde na de bekende woning van Pathmos, ontkoomende aldus 's Pausen gespannen strikken.* Onaangenaam noch nutteloos sleet LUTHERUS deeze afzondering van de wereld. Gaande, onder den naam van Jonkheer GEORGE, voor een Landedeiman, vermaakte hij zich dikmaals met de jacht, in gezelschap van zijne Oppassers. Elken Zondag predikte hij voor den Slotvoogd en anderen, zette een goed gedeelte van 't Nieuwe Verbond in 't Hoogduitsch over, en hieldt Briefwisseling met zijne vertrouwelingen en boezemvrienden.

Naa een verblijf van tien maanden, verliet LUTHERUS, buiten kennis van zijnen Beschermheer Keurvorst FREDRIK, zijne afzondering, en begaf zich na *Wittenberg*. Aanleiding tot dit besluit, meent men, zou bovenal gegeven hebben, het onvoorzigtig gedrag des *Wittenbergschen* Hoogleeraars CAROLUSTADIUS, in het doen afbreeken van de Beelden uit de Kerken, en het niet wederstaan aan eene doldriftige menigte, die van de nu aanbreekende vrijheid al in den beginne een misbruik maakte. LUTHERUS was van oordeel, dat eerst de dwaalingen uit de gemoederen des menschen moesten geweerd worden, voor dat men de uitwendige tekens der Godvrugt aantastten. Daarenboven arbeide de Yveraar, met allen vlijt, aan eene Hoogduitsche Overzetting der Heilige Schriftuure; met bijstand van eenige Geleerden, wier raad en gevoelen hij zomtijds innam, bragt hij wel haast dit gewigtig werk ten einde.

Terwijl het werk der Hervorminge door LUTHERUS dus ijverig wierdt voortgezet, ontstondt in hetzelfde eenige vertraging, door twisten onder hen, die, gemeenschappelijk werkende, thans Reuzenstappen zouden hebben kunnen doen. De *Wijze* der tegenwoordigheid van 's Heilands Lichaams in het Avondmaal, was één dier geschilstukken. LUTHERUS, hoewel de Leere der

Trans-

substantie
van de Tafel
in Wijs, het
niet uitgebeel
niet neemen v
verende dat
Vuur, vereen
het Brood en
Ampgenoot e
zenlijke tegen
staande dat he
beërmeringe di
stonden, in der
voor de zaak
beiden.

Onder de be
trag, was ook
Geestlijkheid. I
deelige; van hi
kan opgelid. I
van de vrijheid
enige andere I
namen het Kloc
ren. Hier wier
ke staande, dat
rek tot het huw
aan hij haar re
tweeënveertig
stap, en kostte

Gen jaar verli
eenige Gedruffe
deze was een
Artikelen. Te v
geld zamenstel, a
Leere van auctu
Keurvorst van S
was opgevoeld,

Transsubstantiatie verwerpende, was, nogthans, van gevoelen, dat aan de Tafel des Heeren, nevens en onder het Brood en den Wijn, het weezenlijk Lichaam en Bloed van CHRISTUS wierdt uitgedeeld. Hij meende dit te verklaren, door het te baate neemen van de Gelijkenisse van gloeiend Yzer, beweerende dat gelijk daar in twee zelfstandigheden, Yzer en Vuur, vereenigd waren, dit ook plaats hadt ten aanzien van het Brood en 't Lichaam des Heeren in het Avondmaal. Zijn Amptgenoot CAROLOSTADIUS, daarentegen, ontkende de weezenlijke tegenwoordigheid van 's Heeren Lichaam, en hieldt staande dat het Brood en den Wijn slegts Tekens waren, ter herinneringe dienende. Uit deeze verschillende begrippen ontstonden, in den Jaare 1524, hoogloopende oneenigheden, die, voor de zaak der Hervorminge, zeer rampzalige gevolgen hadden.

Onder de bezwaarnissen, tegen de Roomsche Kerk ingebragt, was ook de verpligting tot den Ongehuwden staat der Geestlijkheid. Men begreep daar van het ongegronde en na-deelige; van hier dat eenigen zich ontsloegen van het juk, hun opgelid. Vrouwen zo wel als Mannen bedienden zich van de vrijheid, door de Hervorming haar verleend. Nevens eenige andere Edele Nonnen, hadt zekere CATHARINA VAN BOREN het Klooster verlaaten, en zich na *Wittenberg* begeeven. Hier wierdt LUTHERUS met haar bekend. In het gevoelen staande, dat zo wel een Geestlijk als Waereldlijk Persoon, trek tot het huwelijk hebbende, zich daar in mogt begeeven, nam hij haar ter Huisvrouw, in Junij des Jaars 1525, het tweeënveertigste zijns Ouderdoms. Veel opziens baarde deeze stap, en kostte LUTHERUS meenig eene schimprede; waar tegen hij zich, op zijne wijze, manmoedig verdedigde.

Geen jaar verliep 'er, of onze werkzaame Hervormer gaf eenige Geschriften in 't licht. Een der merkwaardigste van dezelve was een Opstel, tot tijtel voerende *de Torgausche Artikelen*. Te weeten, 'er bestondt tot nog toe geen geregeld zamenstel, aanwijzende het eigenlijk verschil tuschen de Leere van LUTHERUS en die der Roomsche Kerke. JOANNES, Keurvorst van *Saxen*, die zijnen broeder FREDRIK onlangs was opgevolgd, de onvoegzaamheid hier van in aanmerking

neemende, beval aan LUTHERUS en eenige andere Godgeleerden, daar aan te arbeiden. In gevolge hier van leverde hij, te *Torgau*, in den Jaare 1529, de gemelde Artikels over, zeventien in getal. Zedert, door MELANCTHON verder zijnde uitgebreid, dienden zij ten grondslage der vermaarde *Augsburgsche Confesfe*.

Hier oordeelen wij, aan veele bijzonderheden, LUTHERUS betreffende, een einde te kunnen maaken, als hebbende hij, door het laatstgemelde opstel, den grondslag geleid van die Kerkgemeenschap, welke zedert naar zijnen naam genoemd is, en zo ontelbaar veele leden in haaren schoot gelokt heeft. Zijne geduurige werkzaamheid deedt, van tijd tot tijd, schriften ten voorschijn koomen, deels van een geschilvoerenden aart, deels ter ophelderinge der H. Schriftuure; allen zijn ze te vinden in de verzameling van zijne *Werken*.

Nu en dan hadt LUTHERUS aanvallen van Graveelpijnen, en bragt een derzelven hem op den oever van den dood. Dit bewoog hem, in den aanvang des Jaars 1542, zijnen Uitersten Wil te maaken. Van zes kinderen waren hem nog vijf in 't leeven. Hij maakte zijne Huisvrouw tot Erfgenaame, zo van zijne Huizen als Kleinooodien, mids zij zijne schulden zoude betaalen, welke hij op vierhonderdvijftig Guldens begrootte. Hij leefde egter tot in den Jaare 1546. In het begin daar van, door de Graaven VAN MANSFELD, tot Scheidsman verzogt, in zeker geschil over hunne landbezittingen, verrok hij, in 't midden van Januarij, uit *Wittenberg*, en wierdt, in 't laatst der maand, in zijne Geboortestad *Eisleben* staate-lijk ingehaald. Op den vijftienden Februarij predikte hij aldaar, doch wierdt, twee dagen daar naa, van eene zo zwaare krankte overvallen, dat men een spoedig einde te gemoet zag. Niet ongegrond was deeze gisfing; hij overleedt 's anderendaags, den achttienden Februarij des Jaars 1546, in den ouderdom van drieënzestig jaaren, twee maanden en tien dagen. Zijne Ingewanden wierden te *Eisleben*, in een Tinnen Kist, doch zijn Lichaam, op verzoek van den Keurvorst van Saxon, in de Slotkerk van *Wittenberg* begraven. De Keurvorst JOANNES FREDRIK, voor den doorluchtigen Hervormer, een Gedenkteken willende oprichten, wierdt door de ongunst der tijden daar in

ver-

bered. De H
 (overwerp, doe
 ri van st. MIC
 ar in, boven h

Pestis era

„ Ik was
 „ Maar ste

's Mans maaci
 veldroedigheid,
 boog geroemd.
 een vriend MELA
 ter Schaakspel te
 te plannen. Van
 weigerde hij, m
 toven zijne bee
 de Latijnfche en
 van de opbouw
 fche Cicero, en
 om bij zijnen lee
 gen dat hij alles
 was; en ERASMUS
 des, aan deeze l
 Hij doelde daar m
 tijden zijner vijf
 ten bescheidenheit
 worden aangeziet
 in hem eenigzins
 kan men oordeel
 tijnsche belham v
 folio.

LUTHERUS hadt
 rekt: 1. JOANNES
 Raad en Ka

verhinderd. De Hertog van *Saxen* JAN WILHELM volvoerde dit Ontwerp, doch niet te *Wittenberg*, maar te *Jena*, in de Kerk van ST. MICHIËL. Onder andere Opschriften leest men daar in, boven het hoofd van LUTHERUS, deezzen regel

Pestis eram vivus, moriens ero mors tua, Papa.

Door OUTHOF vertaald :

„ Ik was bij u een pest, o paus! in al mijn leven;
„ Maar stervende zal u mijn doodt den doodsteek geven.”

's Mans maatigheid in eeten en drinken, belangeloosheid en weldaadigheid, vooral omtrent behoeftige Studenten, worden hoog geroemd. Zijne voornaamste uitspanning was, met zijnen vriend MELANCTHON, 's naamiddags, zich nu en dan met het Schaakspel te vermaaken, of in zijnen tuin te pooten en te planten. Van den Keurvorst, die hem hoog waardeerde, weigerde hij, meer dan eens, geschenken aan te neemen. Behalven zijne bedreevenheid in Godgeleerde Weetenschappen, de Latijnsche en gewijde Taalen, maakte hij zeer veel werks van de opbouwinge zijner Moedertaale. De naam van *de Duit-sche Cicero*, en *Meester der Duit-sche Taale* ging hem hierom bij zijnen leeftijd naa. MELANCTHON plagt van hem te zeggen dat *hij alles in alles, en een Mirakel onder de Menschen was*; en ERASMUS, dat *God, wegens de hevigheid der krankheden, aan deezze laatste Eeuwe een fellen Artz hadt gegeven*. Hij doelde daar mede op de heftigheid van LUTHERUS in het bestrijden zijner vijanden; hier in ging hij zomwijlen de paalen van bescheidenheid te buiten, en mag dit als zijn hoofdgebrek worden aangezien. Doch de ongunst der tijden maakte dit in hem eenigzins verschoonlijk. Over 's Mans arbeidzaamheid kan men oordeelen uit de menigte zijner Schriften; de Latijnsche beslaan vier, en de Hoogduitsche twaalf Deelen in folio.

LUTHERUS hadt bij CATHARINA VAN BOREN zes kinderen verwekt: 1. JOANNES, gebooren den zevenden Januarij 1526, was Raad en Kancelarij-Sekretaris in *Saxen*: 2. ELIZABETH,

gebooren in den Jaare 1527, wierdt nauwlijks een jaar oud; 3. MAGDALENA, gebooren in den Jaare 1529, en in 't Jaar 1542 overleeden; 4. MARTINUS, gebooren in November des Jaars 1531, een Godgeleerde; 5. PAULUS, gebooren in den Jaare 1534, Hoogleeraar in de Geneeskunde te *Fena*; daar naa Lijfartz aan het Hof van *Weimer*, vervolgens Opperlijfartz van den Keurvorst van *Brandenburg*, en, naa diens overlijden, van twee Keurvorsten van *Saxen*. Van wegen eenig vermoeden, welk men omtrent zijnen Godsdienst voedde, verliet hij het Hof, doch keerde, eerlang, derwaarts weder. Hij overleedt in den Jaare 1593, in den ouderdom van zestig jaaren. Deeze heeft insgelijks kinderen naagelaaten, vermaard om hunne geleerdheid: 6. MARGARETA, in den Jaare 1534 gebooren, wierdt de Huisvrouw van een Pruisfischen Edelman.

Zie MELANCTHON, *Hist. de Vita Lutheri*;
J. F. MAYERS, *Uusterblicher Lutherus*;
G. OUTHOFS, *Leven van Lutherus*;
SECKENDORF, *Historia Lutheranismi*,
en zeer veele andere Kerkelijke Histo-
riefchrijvers.

LUTKEBROEK, zo veel als *Kleinebroek*, in 't gedeelte van Noordholland, *Dregterland* genaamd, ten Westen van *Grootbroek*, aan den gemeenen Rijweg tusschen de Steden *Hoorn* en *Enkhuizen*. Op zeshonderdtweeënveertig Morgens en tweehonderd en twee Roeden gronds wordt de Ban van dit Dorp begroot. Volgens de jongste opneeming, zou het getal der Huizen, geduurende eene Eeuw, van honderdnegenënzeventig tot honderd drieënnegentig zijn aangegroeid. De Kerk is een luchtig Kruisgebouw, hebbende het onderste gedeelte van haaren Toren van steen, en daar boven een kort houten Spitsje. Langs den gemelden Rijweg, de *Streek* genaamd, is het Dorp betimmerd, ter lengte van ongeveer tweehonderd zestig Roeden. Landwaarts in strekt de betimmering zich honderdachtig Roeden uit.

LUTKEGAST, een Dorp in de Groninger Ommelanden, onder

der Westerkwa
Toren, neven
sis van het W

LUTKENWIRUM,
vorderadeel, it
e andere, bebt
welke de vaar
betheid vermaa
de maand Angu
'er, eertijds, v
Sate *Rienstra*.
Leenaar wort
na st. GEERTRU

LUTKEN, (jan
zij welmeenend
sigen Eersteald,
inden April de
van zijne Ouder
van spoedig van
pastoraal overhe
de kunst, dat w
inegels door v
sijne smaak vo
door lutken in
Duitsche Lier,
en luchtiger, sch
Godsvrug en go
thans beschouwde
tot ernstiger ged
bomen zijnde,
pogt, om te v
hij, de jeug

der het Westerkwartier. Het heeft eene Kerk met een stompen Toren, nevens een eigen Leeraar, behoorende onder de Klasfis van het Westerkwartier.

LUTKEWIERUM, een Dorp, in de Friefche Grietenij *Hennegarderadeel*, in het Kwartier van *Westergo*. Behalven eenige andere, behoort onder dit Dorp de Buurt *Rien*, door welke de vaart van *Sneek* op *Franeker* loopt, en die inzonderheid vermaard is om de Paerdemarkt, welke jaarlijks, in de maand Augustus, aldaar gehouden wordt. Ook vindt men 'er, eertijds, verscheide Stinzen of Staten, onder andere de *State Rienstra*. De Kerk van dit Dorp, die door eenen eigen Leeraar wordt bediend, was voormaals eene Parochiekerk; aan st. GEERTRUI toegeheiligd.

Zie Oudh. en Geslachten van Vriesland.

LUYKEN, (JAN) man van veel vermaardheids, minder om zijn welmeenend Rijnwerk, dan uit hoofde van zijnen kunstigen Etsnaald, wierdt te *Amsterdam* gebooren, op den zestienden April des Jaars 1649. Tot de Schilderkunst wilden hem zijne Ouders opleiden; doch hij liet de beoeffening daar van spoedig vaaren, en volgde zijne genegenheid, tot het plaatétzen overhellende. Zo snelle voortgangen maakte hij in die kunst, dat wel haast eene menigte Werken met de voortbrengzels daar van pronkten. Onder dit alles volgde hij ook zijnen smaak voor de Dichtkunst. Een bondel Gezangen, door LUYKEN in 't licht gegeven, onder den naam van de *Duitsche Lier*, was de vrugt zijner dichtoeffeninge. Losfer en luchtiger, schijnt het, was daar van de inhoud, dan met Godsvrugt en goede zeden bestaanaar was. In dit licht althans beschouwde ze de Maaker, in rijper leeftijd, toen hij tot ernstiger gedagten, dan hij in zijne jeugd voedde, gekoomen zijnde, alle de afdrukken van den gemelden Bondel opkogt, om ze voorts uit de waereld te helpen, opdat, zelde hij, de Jeugd 'er niet door verleid zoude worden. Tot
ziju

zijn innig leedweezen stondt hem de Baatzucht in den weg. Het Werkje wierdt, buiten 's Mans weeten, herdrukt, en alzo zijn prijswaardig oogmerk verijdeld.

Te weeten, door het leezen der Schriften van JAKOB BÖHM en ANTONETTE BOURIGNON, als mede door de verkeerung met hieden, wier denkwijze op den leest daar van geschoeid was, kreeg JAN LUYKEN smaak in de zo genaamde Mijstieke Godgeleerdheid. Zo wijd dwaalde hij, allengskens, af van den weg van gezond verstand, dat hij zich zelven in den waan bragt, zonder handen werk wel te zullen aan den kost koomen. Door eene verkeerde opvatting van zommige Schriftuurlijke uitdrukkingen, noemde men zulks *op of door het geloof te leeven*. De kragt zijner overtuiging staaftde LUYKEN door zijn gedrag. Hij leide den Etsnaald neder, verliet *Amsterdam*, verzeld van eene bejaarde dienstmaagd, en gaf zich over aan een afgezonderd leeven, welk hij met bidden en andere godvrugtige oeffeningen doorbragt. Gebrek aan de vereischte lijfsnoodwendigheden deedt hem welhaast zijne dwaaling bemerken, en vervolgens na *Amsterdam* tot den Etsnaald wederkeeren. Zints dien tijd leide hij zich toe, onder andere, op het zamenstellen van verscheiden godvrugtige Werkjes, bestaande uit zinnebeeldige Kunstplaatjen, met nevens gevoegde stigtelijke Rijmpjes of Schriftuurtexten. 's Mans welmeenend hart en goed oogmerk is daar in duidelĳk te bespeuren; doch een gezond oordeel dikmaals verre te zoeken. Lang, egter, hadden deeze Werkjes een veelvuldigen afstrek, en naauwlijks weergaë onder de zulken, welke der Jeugd in handen gegeven wierden. Ter goeden ure kreeg de Heer VAN ALFEN den gelukkigen inval, om het ontluikende verstand op beter en bestendiger vrugten te onthaalen. Hoewel LUYKEN, van zijn dwaalbegrip, tot beter gedagten gekoomen, vlijtig werkte, was hij, nogthans, telkens afkeerig om 'er zich mede te verrijken. Het vereischte tot zijnen nooddruft behieldt hij alleen voor zich zelven; 't overschot, welk hij als iet overtoolligs beschouwde, deelde hij uit onder de behoefstigen. Veel leedt de vroomen Man, in de laatste jaaren zijns leevens, aan hevige Kolijkpĳnen. De dood maakte daar van een einde, op den vijfden April des Jaars 1712.

Zie 's Mans Leeven, voor zijn Werkje:
's Menschen begin, midden en einde.

LXV

LUCAS, (MARI)

LUCAS, (MARI)
geboerde, in
heden in Fri
nis Hooge I
als Hooglee
delberg, en
zaars met den
weest wierdt
zeene Staaten.
hij het Gemeet
tant, hem mer
heeft vercheiden

LVIVS, (BALD)
reken in 't ver
de Contra Remou
pen de naavolgers
app: te *Dordrecht*
reks maakte hij
voel die der A
reft, om aan te
geheven in de
Gefuonen en die
den het Leeraar
dar van zijn 1240

LVIVS, (1240)
Geboortestad *Dord*
Zoon, die ingelijĳ
naamd, welke stot
weessijje boekerij

LVIVS, (1300)
in Leeraar onde
in van uitgebreit

LYCLAMA, (MARIUS) van *Nicholt*, een vermaard Friesch Regtsgeleerde, uit een aloude Geslagt van dien naam, 't welks nog heden in *Friesland* bekend is, en van tijd tot tijd aan 's Lands Hooge Regeeringe leden heeft bezorgd. Eerst gaf hij, als Hoogleeraar, onderwijs in de Regtsgeleerdheid, te *Heidelberg*, en daar naa te *Franeker*: tot dat hij den Hoogleeraars met den Stoel van Staat verwisfelde. Van wegen het Gewest wierdt hij afgevaardigd in de Vergadering der Algemeene Staaten. Zo hoog wierdt 's Mans bekwaamheid geschat bij het Gemeenebest van *Venetie*, dat het, door zijnen Gezant, hem met de Ridderorde van st. MARCUS vereerde. Hij heeft verscheiden Regtsgeleerde Schriften naagelaaten.

Zie VALERIUS ANDREAS, *Biblioth. Belgica*.

LYDIUS, (BALTHASAR) de oudste Zoon van MARTINUS, van welken in 't vervolg nader, was een zeer groot voorvegger der Contra Remonstranten, en bij wijlen een bitter ijveraar tegen de naaolgers van ARMINIUS. Hij bekleedde het Leeraar-ampt te *Dordrecht*, tusschen de Jaaren 1603 en 1629. Veel werks maakte hij van de beoeffeninge der Kerkelijke Historie, vooral die der *Waldensers*. Onder andere schreef hij een werk, om aan te toonen, dat de waare Kerk bewaard was gebleeven in de Geloofsbelijdenisen der straks genoemde Christenen en die der *Bohemiers*. Hij hadt vier Zoonen, die allen het Leeraar-ampt bekleed hebben. De meest bekende daar van zijn IZAAC en JACOBUS.

LYDIUS, (IZAAC) Leeraar onder de Hervormden in zijne Geboortestad *Dordrecht*, en Zoon van BALTHASAR, hadt eenen Zoon, die insgeijks het Predikamt bediende, MATTHEUS genaamd, welke storf in den Jaare 1685. Hij liet eene voortreffelijke Boekerij naa.

LYDIUS, (JACOBUS) tweede Zoon van BALTHASAR, insgeijks Leeraar onder de Hervormden te *Dordrecht*, was een man van uitgebreide geleerdheid, en heeft verscheiden werken

naagelaaten. De bekende *Roomsche Uilenspiegel* was een zijner lettervoortbrengzelen.

LYDIUS, (JOANNES) broeder van BALTHASAR, boven vermeld, was Predikant te *Oudewater*, en heeft zijnen naam vermaard gemaakt, door het uitgeeven van verscheiden geleerde Schriften.

LYDIUS, (MARTINUS) de Stamvader van alle de reeds gemelden, gebooren te *Lubek* vervolgens Rector in het Collegie der Wijsheid te *Heidelberg*, begaf zich van daar na de Nederlanden, om de vervolgingen ter zaake van den Godsdienst, en wierdt Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Franeker*, in den Jaare 1576, alwaar hij in den Jaare 1600 overleedt. Hij was een verstandig en gemaatigd Godgeleerde, en keurde zeer ernstig af het gedrag der Leeraaren, welke zich met Staatzaken bemoeiden, en door dezelve op den predikstoel te brengen, de Gemeente tegen de Overheid opstookten. Van de zulken, die den streng van den Graave van LEICESTER zeer sterk trokken, plagt hij te zeggen: „Deeze luiden hebben ons Brabant en Vlaanderen doen verliezen, en zij zullen, 't en zij 'er de voorzigtige Magistraat in voorzien, ons ook Holland en Zeeland doen verliezen.” Ten blijke zijner gemaatigheid schreef hij eene Verdediging van ERASMUS.

Zie UFFENBOGAART, *Kerkl. Hist.* BAYLE *Dict. Crit.*

LYN; (KORNELIS VAN DER) gebooren te *Alkmaar*, in het begin der voorgaande Eeuwe, vertrok, in de hoedanigheid van Assistent, na *Batavia*, en zette 'er voet aan land, in den Jaare 1627. Langs de trappen van Onder- en Opper-Koopman, en voorts van Opper-Boekhouder, beklom hij de waardigheid van Buitengewoon Raad van *Indie*. Niet langer dan twee jaaren hadt hij dien post bekleed, of hij wierdt tot Directeur Generaal verheven, en vervolgens tot den hogstetrap van aanzien en eere, Gouverneur-Generaal van Neerlands

lyde. Niet
den hij daar
maat, zijn o
houdens, hez
en, welken hi
vorwerp tot he
vo benoemen.
ix, en wierd
van Zeventiene
In verscheid
Mitschappij in
via tweemaal
den Vorst den
weinig te doen
brengen, gelijk
bedrijf, was,
Doch deeze bra
wer aan zijnen
lij, eenig ver
Zeventienen, on
October des Ja
't begin des vol
ind; noemde
Alkmaar, alwa
sijne waardigheid
rechten, welke
liedren na.

LINDEN, ook
lijheid, in Geld
Alkijn en de Lin
van dit Doop is e
gen zwaren Tor
de eene helft bet
Graave van LYN
en sterk Kadiet
het her in de S
ind verwoest. D

lands *Indie*. Niet in den gewoonen slenter was de weg, langs welken hij daar toe geraakte. De Heer VAN DIEMEN, zijn Voorzaat, zijn ontslag verzogt hebbende, bekwam, naa lang aanhoudens, hetzelve, op deeze voorwaarde, dat hij den persoon, welken hij, naar zijn oordeel, als het best geschikte voorwerp tot het gewigtig Ampt beschouwde, tot Opvolger zou benoemen. Zijne keuze viel toen op den Heer VAN DER LYN, en wierdt, eerlang, door de toefstemming der Kamer van Zeventienen bekrachtigd.

In verscheiden Oorlogen was, onder 's Mans bestuur, de Maatschappij ingewikkeld. De Keizer van *Java* hadt *Batavia* tweemaal belegerd. 't Gelukte onzen Gouverneur, met den Vorst den Vrede te sluiten. Op *Ceylon* viel mede niet weinig te doen, om de zaaken op een vreedzaam voet te brengen, gelijk ook op de Moluksche Eilanden. Zijn laatste bedrijf, was, de demping van eenen opstand op *Terrate*. Doch deeze bragt hij niet volkomen tot stand, maar liet zulks over aan zijnen Opvolger. De Heer VAN DER LYN, naame-lijk, eenig verschil gekreegen hebbende met de Kamer van Zeventienen, onzeker uit welke oorzaak, leide, in de maand October des Jaars 1650, zijn bewind neder, en vertrok, in 't begin des volgenden jaars, met zijn gezin na het Vaderland; neemende voorts zijn vast verblijf in zijne Geboortestad *Alkmaar*, alwaar hij, verscheiden maalen, de Burgemeesterlijke waardigheid bekleed heeft. Bij zijne Huisvrouw LEVINA POLETH, welke hij in *Indie* getrouwd hadt, liet hij geene kinderen naa.

LYNDEN, ook wel *Lienden* genaamd, is een Dorp en Heerlijkheid, in Gelderland; in de *Neder-Betuwe*, tusschen den *Rhijn* en de *Linge*, tegenover de Stad *Rheenen*. De Kerk van dit Dorp is een zindelijk gebouw, voorzien van een hooggen zwaarden Toren. *Lijnden* is halfkeurig; dat wil zeggen, de eene helft behoort aan de Provincie, de andere aan de Graave VAN LYNDEN. In voorgaande tijden lag bij het Dorp een sterk Kasteel, de *Toren van Asprenont* genaamd. Veel leedt het in de Stichtsche Oorlogen, en wierdt, eindelijk, geheel verwoest. Nog heden ontmoet men hier het *Huis te Lijnden*,

den, gemeenlijk het *Huis ter Lede* of *ter Lee* genaamd, een vierkant zwaar gebouw, met zeer dikke muuren, en zo hoog opgetrokken, dat het op een verren afstand kan gezien worden. Het is een der oudste Kasteelen van gantsch Gelderland; de Heeren VAN LYNDEN plagten 'er voormaals hun verblijf op te houden.

LYNDEN, (*Het Geslacht van*) een der oudste en wijdst vermaarde Huizen van gantsch Nederland, hebbende naauwlijks zijnen wedergaë in de menigte van Takken, uit den vrugtbaaren boom geschooten. Volgens 't algemeen gevoelen zou dit Geslacht afkomstig zijn uit *Lotharingen*, en afstammen van de oude Graaven VAN ASPREMONT, die wederom hunnen oorsprong ontleenden van de Markgraaven D'ESTE, in *Italie*. Een deezer Markgraaven, in of omtrent het Jaar 720, zich begeeven hebbende na *Frankrijk*, alwaar zijn Oom den post van Konnestabel des Koninkrijks bekleedde, kweet zich zo dapper in den Oorlog, dat hij, door KAREL MARTEL, Groothofmeester des Rijks, tot loon voor zijne diensten, met het Graaffchap van *Aspremont* begiftigd wierdt. Het gemeen gevoelen is, dat het tegenwoordig Geslacht VAN LYNDEN tot Stamvader heeft gehad eenen ARNOLD, jonger Zoon van eenen der Graaven VAN ASPREMONT. Volgens de gewoonte diens tijds, onder de Edellieden, zijn geluk in den Oorlog willende beproeven, begaf hij zich, in den Jaare 1096, onder 't geleide van zijnen Neeve, den vermaarden GODFRIED VAN BOUILLON, na het H. Land, en was aldus tegenwoordig in den eersten Kruistogt tegen de Ongehoovigen. Onder BOUDEWYN DEN I, Koning van *Jeruzalem*, voerde hij het bevel over het Leger der Christenen, tegen den Kalif van Egipte. In 't Oosten zal ARNOLD, waarschijnlijk kennis gemaakt hebben met eenige Nederlandsche Heeren, en met dezelve derwaarts gereisd zijn. Althans verhaalt een Friesch Kronijkschrijver, dat hij, in December des Jaars 1106, in gezelschap van verscheiden Friesche Edelen, te *Stavoren* is aangeland. Uit *Friesland* begaf zich Heer ARNOLD na *Utrecht*, en won wel haast de gunst des Bischops. Hij tradt in den echt met HELENA, Dogter van ROBERT, Heere van *Boeschem*. Met deeze Vrouw bekwam hij ten huwelijk het Graaffchap

Lijn-

den; of, 8
wierdt 'er,
gl. Den ma
e Stamvader
jante, en to
ANOLDS huis
te in den Ja
Abdij van A

M
LALZON,
bedrijveraar,
in de Zestiende
van *Enkhuizen*
maris van West
in 's Mans hand
zopen raad in
gebeid. Dus
Staatsleden, gem
pleegen, eer me
het zeer teeder
men vreemde hu
sche Mogendeid
Staaten te scheid
nings. Toen, v
den arm te neem
het BUS en den
tes, om Konin
indigen bijstand
XIII. DEEL.

Lijnden; of, gelijk anderen, niet onwaarschijnlijk, willeri, hij wierdt 'er, door den Bischof van *Utrecht*, mede begiftigd. Den naam van *LYNDEN* aanneemende, was hij dus de Stamvader van een Geslagt, welk hij vervolgens voortplantte, en tot heden toe in bloei en aanzien is gebleeven. *ARNOLDS* huisvrouw overleedt in den Jaare 1141, en hij zelve in den Jaare 1150, in hoogen ouderdom, en wierdt in de Abdij van *Marienweerd* begraven.

Zie *Annal. Genealog. de la Maison de Lijnde.*

M.

MAALZON, (FRANÇOIS) een beroemd Staatsman en Vrijheidsijveraar, in den aanvang der Nederlandsche Beroerten, in de Zestiende Eeuwe, bekleedde den post van Pensionaris van *Enkhuizen*, en naaderhand dien van Sijndicus of Pensionaris van Westfriesland. Een blijk van 't vertrouwen, welk in 's Mans kunde en eerlijkheid gesteld wierdt, was, dat men zijnen raad innam, over onderwerpen van de hoogste aangelegenheid. Dus vinden wij zijnen naam genoemd onder de Staatsleden, gemagtigd om met Prinse *WILLEM DEN I* te raadpleegen, eer men nog Koning *PHILIPS* hadt afgezworen, over het zeer teder onderwerp, de wijze, naamelyk, op welke men vreemde hulp zou mogen zoeken, zonder eene uitheemsche Mogendheid toegang in het Land te geeven, of deeze Staaten te scheiden van de heerschappijen des Spaanschen Konings. Toen, vervolgens, het besluit viel, om Engeland in den arm te neemen, wierdt *MAALZON*, nevens 's Lands Advokaat *BUIS* en den Heer van *ST. ALDEGONDE*, derwaarts gezonden, om Koningin *ELIZABETH*, tot het verleenen van kragtvaardigen bijstand, te beweegen. Ten tijde als *Amsterdam*, in

den Jaare 1578, de Spaansgezinde Regeering uitdreef en de Staatfche zijde koos, was hij een van de Gemagtigden der Staaten, na die Stad afgevaardigd, om op de algemeene zaaken behoorlijke orde te stellen. Desgelijks hadt MAALZON mede de hand, in den Jaare 1582, in het opstellen van eene Kerkenorder; een werk, in dien tijd, van zo dringende aangelegenheid, dat, volgens sehrijven van zijne Doorluchtigheid aan de Staten, „'t en zij met behoorlijke orde daar in wierdt voorzien, „het geschapen stontd, dat de Gereformeerde Religie en 't „Land beide zouden verlooren gaan.” Het stuk van de Opdragt der Graaflijkheid aan Prinsse WILLEM was een onderwerp van het hoogste belang, welk, in den Jaare 1584, de aandagt van 's Lands Staaten bezig hielt. Doctor MAALZON was al wederom de Man, die, nevens den Heer VAN ASPEREN en den Advokaat BUIS, met zijne Doorluchtigheid daar over in onderhandeling tradt, en de zaak tot die rijpheid help brengen, dat de Prins, bij geschrifte, het werk aanvaardde. Bekend is het lot, welk, kort daar op, zijner Doorluchtigheid wedervoer, en de ontwerpen, wegens het Graaflijk bewind, deedt in duigen vallen. Van nieuws wendde men toen het oog na Engeland, en zondt een plechtig Gezantschap aan Koninginne ELIZABETH, om haare Majesteit de Opperheerschappij over de Nederlanden op te draagen. MAALZONS naam vinden wij op de lijst der Gezanten aangeschreeven. Geen Nederlander is onkundig van de slinkfche handelingen des Graaven VAN LEICESTER, door de Engelsche Koningin, zedert, herwaarts gezonden, om zich van het hoog gezag te verzekeren. Op de Steden, welker Regenten voor de Vrijheid ijverden, hadt hij 't inzonderheid gemunt. *Enkhuizen* was eene van deeze. Hij was derwaarts op weg; en, veelligt, hadde zijne tegenwoordigheid zeer verderflijke uitwerkzels gehad op de Gemeente, die zich, door 's Graaven schijnheilig voorkomen, ligtelijk liet misleiden. Om de Burgerij daar tegen te waarfchuwen en te wapenen, bediende zich MAALZON van twee vertrouwde Burgers, GERARD WIT en ADAM KORTLEVEN; zij vervoegden zich in verscheiden herbergen en op andere openbaare plaatzen, verhaalden aldaar, hoe LEICESTER, in zijnen toeleg op *Amsterdam* verijdeld zijnde, thans eenen aanflag op hunne Stad in den zin hadt, en ont-

vouw-

worden met e
heid wierde
uwerp, dat
Engelsman we
han, om de
Een gewig
inzonderheid
deezen tijd
noemt, Per
de Steden
de paalen de
oordeel, dat
pij, de ope
regts aan he
Zeeland zich
westen toeleg
pergezag. Hij
even als voo
tuing namen
zijne Heerlijk
heit stonden
mole Jear 15
handbevinge
homen Sijnlic
wilen nederleg
om zijne meen
n meer te doe
gent det Gebou
verminderen, e
Steden op te
wijdering van e
zult eene hoop
meene lusten
Dagvaart na
se zwaarte en
schil bijgeleit,
te stemmen de
in die der vie

vouwden met een de verderflijke oogmerken, welke daar mede bedoeld wierden. Zo gelukkig slaagde de Pensionaris in dit ontwerp, dat hij de gemoederen der Enkhuizenaren van den Engelsman wendig maakte, en deeze het thans niet durfde be- staan, om de Stad te bezoeken.

Een gewigtig geschil, in den Jaare 1589 ontstaan, wierdt inzonderheid gehandhaafd door FRANÇOIS MAALZON, omtrent deezen tijd tot *Syndicus*, Advokaat, of, gelijk men 't heden noemt, Pensionaris van Westfriesland aangesteld. Te weten, de Steden *Hoorn*, *Enkhuizen* en *Medenblik*, binnen de aloude paalen der Heerlijkheid *Westfriesland* gelegen, waren van oordeel, dat, zints de afzweering van de Spaansche heerschappij, de oppermagt over deeze Heerlijkheid met even veel regts aan haar vervallen was, als de Staaten van Holland en Zeeland zich de oppermogendheid over hunne bijzondere Gewesten toefigenden. MAALZON beweerde inzonderheid dit oppergezag. Hij was 'er niet tegen, dat *Monnikendam* en *Edam*, even als voorheen, ter Staatsvergaderinge van Westfriesland zitting namen; doch *Purmerende*, als zijnde eene afzonderlijke Heerlijkheid, wilde hij daar van hebben uitgeslooten. Zo sterk stonden de drie Steden op haar stuk, dat zij, in het gemelde Jaar 1589, eene onderlinge verbintenis aangingen, ter handhavinge van het opperste gezag van Westfriesland, en om hunnen *Syndicus*, die thans van zich liet gaan, zijnen post te willen nederleggen, in het bewind te handhaaven. MAALZON, om zijne meening, wegens het oppergezag van Westfriesland, te meer te doen blijken, hadt het ontwerp gemaakt, om het getal der Gekommitteerde Raaden in het Noorderkwartier te verminderen, of zelf een afzonderlijk Kollegie voor de drie Steden op te richten. Hier uit ontstondt meer en meer verwijdering van de Staaten van Holland, en groeide eerlang tot zulk eene hoogte, dat de drie Steden weigerden in de gemeene lasten te draagen, ja zelf om Afgevaardigden ter Dagvaart na 's *Hage* te zenden. Door bemiddeling van Prinsse MAURITS en andere Gemagtigden wierdt eindelijk het geschil bijgeleid, op voorwaarde, onder andere, dat voortaan de stemmen der drie Steden te zamen zo veel gelden zouden als die der vier anderen. MAALZON leide kort daarna zijn

Ampt van Sijndicus neder, en wierdt, nevens zijne Doorluchtigheid, tot Raad aangesteld.

Zie BOR, *Resolutien van Holland; Handvesten van Enkhuizen.*

MAALSTEDE, (*Huis ter*) welcer een adelijk Gestigt, niet verre van de Stad *Hulst*. De Heeren VAN MAALSTEDE zijn zeer vermaard in de Vlaamsche Geschiedenisfen, en zouden, volgens zommigen, al zo vroeg als in de Tiende Eeuwe, van het gemelde Huis hunnen naam ontleend, of dien daar aan gegeven hebben. In de Veertiende Eeuwe wierdt het Gebouw gedeeltelijk afgebroken, en het overfchot daar van, vervolgens, door overflooming, de verwoestingen des Oorlogs of anderzits, geheel vernietigd. Nogthans is de Heerlijkheid tot nog toe in weezen.

MAALSTEDE, een ander Slot van dien naam, in Zeeland, op het Eiland *Zuidbeveland*, is een der oudste adelijke Huizen van het Gewest. Het legt niet verre van het Dorp *Kappelle*, en is een oud vierkant Gebouw. Van vooren heeft het een Voorhof, en op den Noordwesthoek een Torentje. Van binnen is het voorzien van verscheiden ruime Zaalcn. Het legt binnen eene Graft beslooten. In den omtrek ziet men lustige plantaadjen.

MAAREN, een Dorp in de Meierij van 's *Hertogenbosch*, ongeveer drie uren gaans ten Noorden van de Stad, aan de Rivier de *Maaze*. In den omtrek van het Dorp legt een groote Polder, in welken de aanzienlijkste Brabantsche Heeren welcer hunne Landerijen plagten te hebben. Zints zij aan dezelve zich niet meer lieten gelegen zijn, hebben eenige vermogende Ingezeetenen van 's *Hertogenbosch* daar aan de hand geslagen, en 'er een Watermolen op gezet. Door dit middel verzamelen zij aldaar eene goede menigte Hooi en Haver, wanneer de Zomers niet zeer vogtig zijn. *Maaren* heeft eene Ge reformeerde Kerk, doch met *Alem* eenen Leeraar gemeen.

MAAR-

MAARHEEZE, (Huis ter) Maarde, met
rij van Kraa
den III,
gegewordige
Maarheeze, t
heze genaam
is een niet
tenen, verfe
meer dan te
handel plagt
Dorp, is ee
spits Torentj

MAARBERN
in het Kwart
Amersfoortet
veentbronder
kadeel, zijn
en even zo v
wel zommigen
meer waarfch
eene Lustplaa
Abdij wel ee
een Bleg, van
ouder de Lan
en eerften stig

MAARSCHAL
in de Provinc
fchalt- Ampt
voor lang be
aanftellinge ni
men ze zo ve
Kerke, gelta
e befcherme
en onds, in
in ongegroei

MAARHEEZE, een Dorp in de Meierij van 's *Hertogenbosch*, maakende, met de Dorpen *Zuurendonk* en *Gastel*, uit de Baronij van *Kraanendonk*. Uit de naalaatschap van Prinsse WILLEM DEN III, is zijne Hoogheid WILLEM DE IV, en zedert de tegenwoordige Erfstadhouder, daar van eigenaar geworden. *Maarheeze*, ook wel, om de nabijheid der Turflanden, *Moerheeze* genaamd, legt aan de uiterste grenzen der Meierije. Het is een niet onwelvaarend Dorp, en telt, onder zijne Ingezeeten, verscheiden welgestelde lieden; die, egter, voorheen, meer dan tegenwoordig, een vrij uitgebreiden buitenlandschen handel plagten te drijven. De Kerk, staande midden in het Dorp, is een tamelijk groot gebouw. Uit het Dak rijst een spits Torentje.

MAARSBERGEN, eene Heerlijkheid, in het Sticht van *Utrecht*, in het Kwartier *Eemland*; zij strekt uit over een gedeelte der Amersfoortsche Bergen, en beslaat eene uitgebreidheid van zeventienhonderd Morgens. In de Heerlijkheid staat een oud Kasteel, zijnde een zwaar vierkant Gebouw, met twee ronde, en even zo veele hangende Torens, op de vier hoeken. Hoewel zommigen hier eene Abtdij zoeken, heeft het, nogthans, meer waarfchijnlijkheids, dat het Huis *Maarsbergen* wel eer eene Lustplaats geweest is van den Abt *van Beerne*, wiens Abtdij wel eer bij *Housden* lag. Niet verre van het Huis legt een Berg, van ouds *Fulcosberg* genaamd, en nog bij dien naam onder de Landlieden bekend, naar *FULCO*, Heer van *Beerne*, en eersten stigter der Abtdije.

MAARSCHALKEN. Deezen naam voeren zekere Amptenaars, in de Provincie *Utrecht*, in de vier Kwartieren, of *Maarschalks-Ampten*, in welke dezelve verdeeld is. Zij zijn al voor lang bekend geweest, hoewel men den tijd hunner eerste aanfellinge niet nauwkeurig kan bepaalen. Oorspronkelijk schijnen ze zo veel geweest te zijn als Advokaaten der *Utrechtsche Kerke*, gelastigd om ten platten Lande de Kerkelijke goederen te beschermen. Niet meer dan éenen *Maarschalk* vindt men, van ouds, in het gantsche Sticht. Tot vier is zedert hun getal aangegroeid. Even als de Schouten in de Steden, was hun

post, de rust en veiligheid ten platten Lande te handhaaven; doch, bovendien, voerden ze het bewind over 's Bischops Krijgsmagt. Edelen wierden daar toe doorgaans verkoozen, hoewel leden van den Burgerstand daar van niet waren uitgeslooten. Volgens hunne Instructie moeten de Maarschalken hunne gevangenen en misdaadigen te regt stellen voor het Hof Provinciaal. Zij zijn derhalven zo veel als Landdroesfaarten, die, wegens vegtboeten en andere breuken, ten platten Lande verbeurd, voor den Hove eisch doen en laten pleiten. Elk Maarschalk is verpligt, eens in 't half jaar zijn Kwartier of Amp't te doorreizen, en den Schouten, Herbergiers en Wondheeters, eenen Lijst af te vraagen van alle vegtpartijen, in dat tijdverloop voorgevallen,

Zie *Utrechtsch Placaatboek*.

MAARSEN, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het Nederkwartier van *Utrecht*, aan de Westzijde van de Vegt. Haare uitgestrektheid wordt begroot op vierhonderd Morgens Lands, en het getal der Huizen op ruim tweehonderd. Het Dorp, omtrent twee uren gaans van de Stad *Utrecht*, is zeer vermaaklijk aan de Vegt gelegen, uit hoofde der fraaie plantaadjen en wandeldreeven, en de menigte van omleggende Lustplaatzen. De Kerk is een oud gebouw, met een laagen spitzen Toren, meest van Duifsteen gebouwd. Zeer volkrijk is dit Dorp, vooral ook door de menigte van Jooden, die 'er eene Sijnagoge hebben. Ook woonen 'er veele Roomschegezinden.

MAARSEN BROEK, eene Heerlijkheid, insgelijks in het Nedersticht, Oostwaarts paalende aan het Gereg van *Maarsen*, bevattende vijfhonderd vierenvijftig Morgens gronds, en eene Buurt, langs den Maarsenbroekschen Dijk tot aan het Dorp *Maarsen* strekkende. De Heerlijkheid is leenroerig aan het Sticht.

Zie *Utr. Placaatboek*.

MAAR-

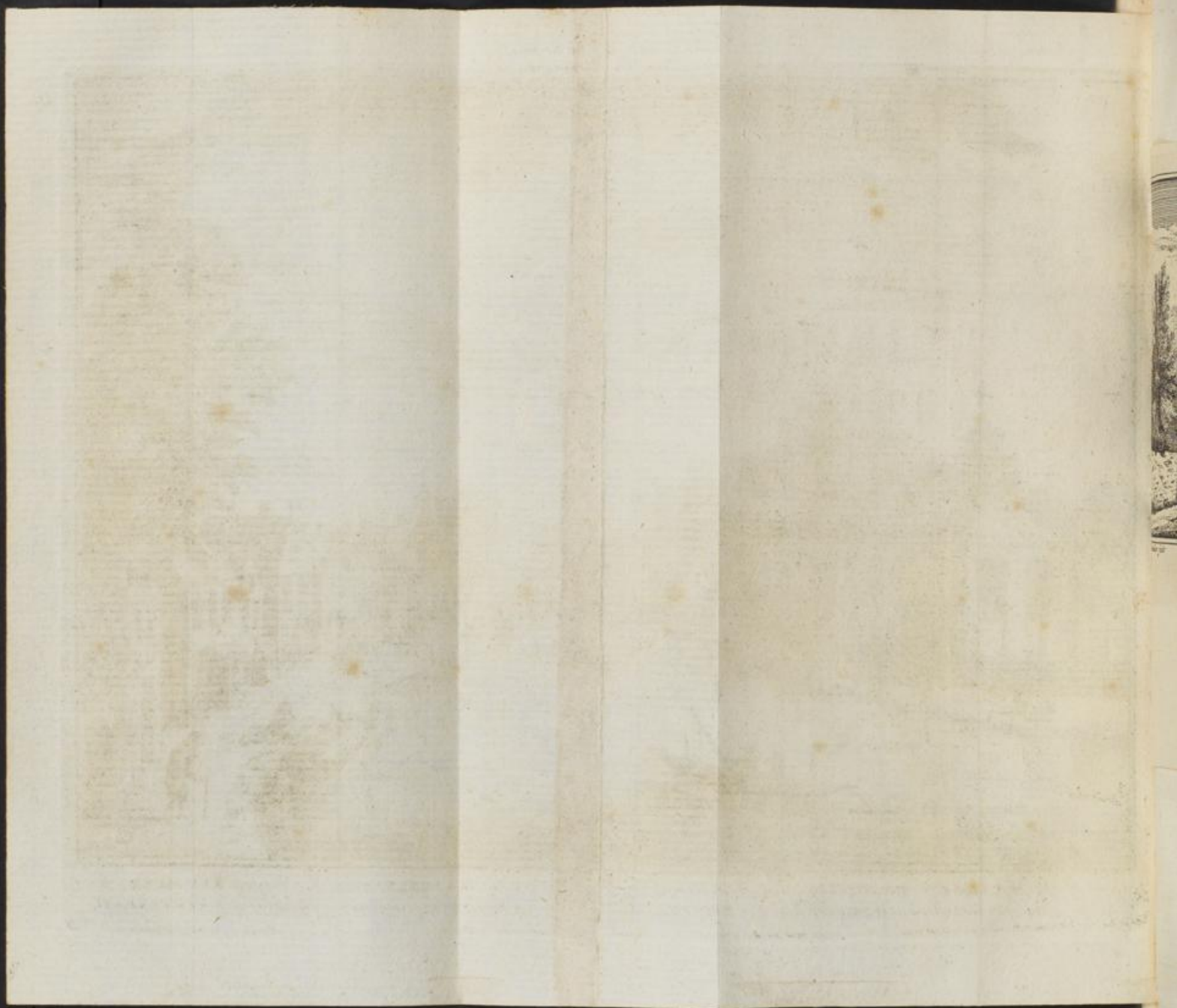

*Het Dorp MAAARSEN, avec La Maison TER MEER, du
 Sen H. Vincent Similian van Lokhorst et (2) VEGTENDAAL.*

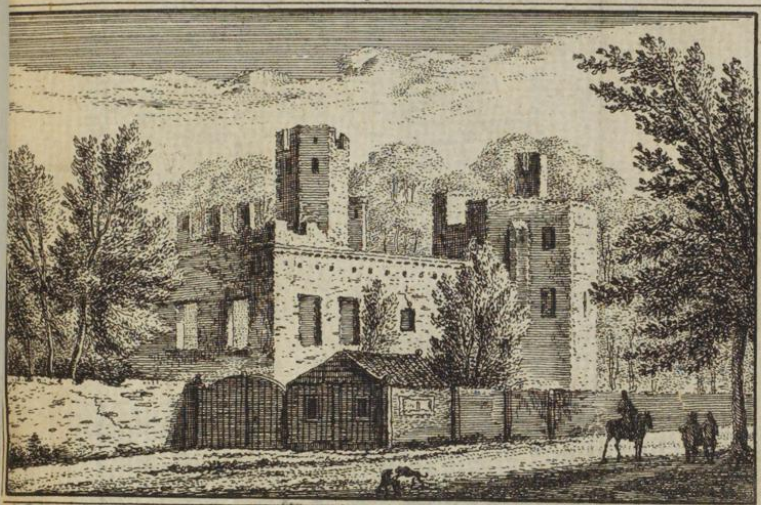

*Het Dorp MAARSEN; nevens het Huis TER MEER, van
 den H. Vincent Maximiliaen van Lokhorst en VEGTENDAEL.*

*Le Village de MAARSEN, avec la Maison TER MEER, du
 S. Vincent Maximilian van Lokhorst et VEGTENDAEL.*

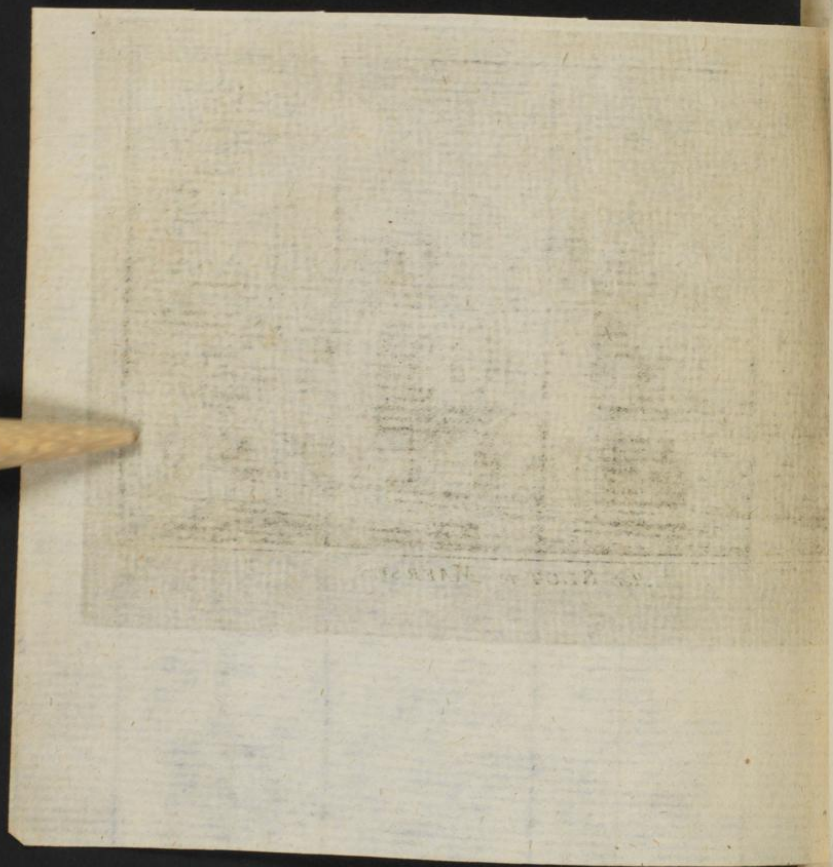

J. Rademaker fecit

Het SLOT te MAERSEN

1676

MR. JOAN HUYDECOPER,
RIDDER, HEER VAN MAARSSEVEEN, NEERDYK, ENZ.
Burgemeester en Raad der Stad Amsterdam.

J. Kambroek sculpsit na het Schilderij by Merroux de Wêd. van den Heer Burgemeester Mr. Joan Huydecoper te Amsterdam.

Het Regt-huis van MAARSEVEEN, siende naar (1)
Daelwyck (2) Vechthoven, en (3) den Oever.

|| La maison de Justice de MAARSEVEEN regardant
vers (1) Daelwyck (2) Vechthoven, et (3) den Oever.

Halsveer
te Neter
en de Vogt
ong Mor
aan ayden
en, hags e
en, van we
eigena
meer en I
rekd in
en wat bee

MAARSEVEEN
in wating, e
nagen de Sch
Het van aan
ontmoeten,
en, gelyk w
lic van de
cipid van
lag diens vo
huisselijkheid
den Raads.
ind aangew
van 't nader
bruggen oph
to de Water
rij onder
wilden vras
lange den d
Dortan gef
Wilsa, en
chop, Na
Hoer naven
in een ger
ligen. Z
jans, en
woord voe

Het Regt-huis van MAARSEVEEN. regardant
 Daelwylk (2) Vechthoven, en (3) t (3) den Oever.

MAARSEVEEN
 is het Nederl.
 en de Vegr.
 enrig Mor
 enns HEYDE
 van, rogt e
 en, van w
 ligen eigena
 enster en
 weeld in
 en wut het

MAARSEVE
 de onalig,
 egen de Sch
 Min van aar
 andeOEFER
 en, gelijk v
 hier van A
 digheid van
 lig diens vo
 hoofzaaklij
 den Rands.
 land samgew
 van 't nader
 buggen opt
 in de Walle
 tij onder
 WILLEM FR
 ings den A
 Poorten gel
 Welaq, en
 schip. Na
 Meer uyde
 is een gew
 ligen. Zij
 paas, en
 woord voe

MAARSEVEEN, eene Heerlijkheid, even als de voorgaande, in het Nederkwartier van het Sticht, doch aan de Oostzijde van de Vegt. Haare uitgebreidheid bestaat uit duizendnegenendertig Morgens, veelal broekige Veengronden. De Heer JOHAN HUYDECOPER, Ridder, zedert Burgemeester van *Amsterdam*, kocht dezelve, in den Jaare 1640, uit 's Lands Domeinen, van welken zij, zedert, is afgedaald op den tegenwoordigen eigenaar, den Heer J. E. HUYDECOPER, Oud-Burgemeester en Raad der Stad *Amsterdam*. De Heerlijkheid is verdeeld in *Oud- en Nieuw-Maarseveen*. In getal van Huizen wint het de laatste afdeeling van de eerste.

MAARSEVEEN. (JOAN HUYDECOPER, *Heer van*) Bekend is de aanslag, door Prins WILLEM DEN II, in den Jaare 1650, tegen de Stad *Amsterdam* onderpomen. De Heer HUYDECOPER, Man van aanzienlijken Huize, afkomstig van JAN JACOBSZON HUYDECOPER, in den Jaare 1578 Schepen en Raad der Stad, en, gelijk wij boven verhaalden, door koop der Heerlijkheid, Heer van *Maarseveen* geworden, bekleedde thans de waardigheid van Schepen en Raad der Stad. Een uitvoerig verslag diens voorvals behoort niet tot ons plan; dit vordert eene hoofdzakelijke vermelding van het bedrijf des Vrijheidminnenden Raads. Behalven andere middelen, tot beveiliging der Stad aangewend, zo ras men 'er de tijding hadt bekoomen van 't naderende Leger, deedt de Heer HUYDECOPER de Valbruggen ophaalen, de Poorten geslooten houden, 't Geschut na de Wallen sleepen, en, nevens de Soldaaten, ook de Schutterij onder de wapenen verschijnen. Intuschen was Graaf WILLEM FREDRIK, Stadhonder van Friesland, met de Ruitery, langs den Amstel, tot dicht aan de Stad genaderd; doch de Poorten geslooten vindende, hieldt hij stal aan de Hofstede *Welna*, en zondt van daar eenen Brief aan de Wethouderschap. Na het leezen van denzelven, besloot de Raad den Heer HUYDECOPER, nevens den Heer SIMON VAN DER DOES, in een gewapend Jacht, aan zijne Doorluchtigheid af te vaardigen. Zij troffen den Graave aan bij de gemelde Buitenplaats, en traden 'er aan Land. De Heer HUYDECOPER, het woord voerende, ontvouwde zijnen schriftlijken last, inhoud-

dende, „ dat men, op het verneemen van den aantogt van eenig „ Krijgsvolk, terfcond den Raad bijeen geroepen, en van het „ lot, welk hunner Stad dreigde, kennis hadden gegeven aan „ de Staaten van Holland, van welke zij spoedig antwoord te „ gemoete zagen, en 't welk zij dus moesten afwagten, eer „ men een bepaald besluit konde neemen; verzoekende voorts „ zijne Doorluchtigheid, de Stad te willen verschoonen, en niet „ nader koomen, of dat men anders zou genoodzaakt zijn, „ zich te bedienen van de wapenen ter bescherminge, welke „ God en de Natuur gegeven hadden.” Op deeze woorden schieen de Graaf eenigzins verzet, doch sprak niets. De Heer VAN MAARSEVEEN, naa eenige tusschenpoozing, het woord hervattende, ging toen voort, zeggende „ tot hier toe niets gezegd te hebben, dan 't geen overeenkwam met den last van „ Burgemeesteren en Raaden; doch dat hij, uit zich zelven, „ den Graave wel gantsch vriendelijk en gediensstelijk wilde „ raaden, ten spoedigsten af te trekken, naardien hij aldaar „ niet zonder gevaar was: te meer, vermids de Stad vol was „ van allerlei landaart, en vreemde soort van menschen, die, „ tot daadelijkheden voortslaande, ligtelijk iets onderneemen „ zouden, 't welk zijner Doorluchtigheid schadelijk, en hun „ niet aangenaam zijn zoude; wordende aldaar zulk eene taal „ gevoerd, dat de Heeren Regeerders niet zouden kunnen ledig staan, maar gedwongen worden, tot de uiterste middelen „ van zelfverdediginge de toevlugt te neemen.” Dit gezegd hebbende, nam de Heer HUYDECOPER met zijnen Amptgenoot een beleefd afscheid van Graave WILLEM, en keerde te rug na de Stad. 's Heeren HUYDECOPERS laatste woorden doelden, waarschijnlijk, op een voorslag, in de Vroedschap gedaan, om den Zeedijk, omtrent de St. Antonijs- of Muider-Poort, door te steeken, en Land en Leger onder water te zetten. Twee van de zesendertig stemmen wederhielden het te werk stellen van dit uiterste redmiddel.

Naa het overlijden van Prinsse WILLEM DEN II, wierdt, in den Jaare 1652, in Zeeland zeer sterk geijverd, om deszelfs Zoon, nog geene twee jaaren oud, voor te schikken tot Kapitein en Admiraal-Generaal over de Land- en Zeemagt van den Staat. De Staaten van Holland, ongaarne het neemen van zulk een

een besluit ziet
 over eene ple
 voren, welke
 indommen ha
 maten bekleet
 maal 's Mar
 raad gewor
 te waardighe

MAARTEN

MAARTEN
 Eland Thole
 font van die
 Land, van h
 of Water, de
 gemaakt en
 Soeken zou
 dur gelegen
 den eerst d
 voorts tot
 en genoeg
 in haaren o
 ings, regelt
 den in de St
 derhouden g
 éenen Profit
 en Bergen e
 zeer goede
 farr, die v
 Heere der l
 twee Burge
 De Drossnar
 den Heer,
 en de inkom
 zijne woon
 doeld, een

een besluit ziende, wierden te raade, hetzelfde te voorkomen, door eene plechtige bezending na dat Gewest. De Heer HUYDECOOPER, welke in 't voorgaande jaar den Burgemeesterlijken Stoel beklommen hadt, was een deezer Afgevaardigden. Verscheiden maalen bekleedde hij, zedert, de Burgemeesterlijke waardigheid. 's Mans naageslagt is, zedert, te *Amsterdam* zeer vermaard geworden, en bekleedt 'er, tot heden toe, de aanzienlijkste waardigheden.

MAARTEN VAN ROSSEM; zie ROSSEM. (MAARTEN VAN)

MAARTENSDYK, (St.) eene kleine Stad in Zeeland, op het Eiland *Tholen*, ongeveer twee uren gaans ten Westen van de Stad van dien naam. Voorheen lag zij, met het omliggende Land, van het Land van *Tholen* afgescheiden, door eene Kreek of Water, de *Pluimpot* genaamd, doch zedert meerendeels droog gemaakt en in eenen Polder gebragt. Den oorsprong van het Stedeken zoekt men in een Slot of Kasteel, vijftig Roeden van daar gelegen. Eenige Huizen, daar omstrecks gebouwd, zouden eerst de gedaante van een Dorp hebben bekoomen, en voorts tot eene kleine Stad zijn aangegroeid. De Plaats heeft na genoeg eene ronde gedaante, en bevat een vierendeel uren in haaren omtrek. Van vier of vijf Straaten wordt zij, kruislings, regelmatig doorsneeden. Op eene breedte, na genoeg midden in de Stad, staat het Stadshuis; een oud, doch vrij wel onderhouden gebouw. De Kerk is niet onaanzienlijk, en wordt door éénen Predikant bediend, behoorende onder de Klasfis van *Tholen* en *Bergen op den Zoom*. Voorts ontmoet men 'er verscheiden zeer goede Burgerwooningen. De Regeering bestaat uit Drosfaart, die van wegen zijne Hoogheid Prinse WILLEM DEN V, als Heere der Heerlijkheid, het Hooge Regtsgebied oeffent, voorts twee Burgemeesteren, acht Schepenen, Schout en Sekretaris. De Drosfaart, zijnde insgelijks Rentmeester der goederen van den Heer, welke bestaan in alle de Tienden der Heerlijkheid, en de inkomsten van eenige Landerijen van kleine waarde, heeft zijne woning op het Huis te *St. Maartensdijke*, boven bedoeld, een oud Kasteel, doch van binnen met verscheiden Vertrek-

trekken voorzien, met zijne Tuinen en Plantaadjen binnen eene wijde Graft beslooten. In oude tijden diende het tot eene verblijfplaats voor den Graave VAN OOSTERVANT. De Heerlijkheid, onder welke verscheiden Polders behooren, te zamen groot ruim achtenveertighonderd Gemeten, en die Hoog, Middelaar en Laag Regtsgebied voert, kwam, door huwelijk van Prinse WILLEM DEN I met ANNA VAN EGMOND, Kleindogter van FLORIS VAN EGMOND, *Graave van Buuren*, in het doorluchtig Huis van *Oranje*, 't welk 'er nog heden eigenaar van is.

Zie SMALLEGANGE EN REIGERSBERG.

MAARTENS-MANNEN, of ook wel *Dienstmannen van St. Maarten*, eene aloude benaaming der Burgers van de Stad *Utrecht*, die hen, in de oudste tijden, gerechtigd maakte tot de Jagt.

Zie BOOTH, *Beschr. van Utrecht*.

MAARTENSREGT, (St.) eene Ambagtsheerlijkheid, in *Delfland*, bestaande na genoeg honderdzesenvijftig Morgens Lands. Het getal der Huizen is zeer gering. Het Ambagt wordt genoegzaam ingeslooten door die van *Hodenpijl* en *Schipluiden*, en heeft, met dezelve, éénen Ambagtsheer.

MAAS, eene zeer vermaarde Rivier, stroomende door een gedeelte der Nederlanden, en zich aldaar in de Noordzee verliezende. Zij neemt haaren oorsprong in de Fransche Provincie *Champagne*, vijf Mijlen van de Stad *Langres*, bij een Dorp *Meuse* genaamd, zijnde de Fransche benaaming deezer Riviere. In haaren loop de wateren van eenige kleinere Stroomen ontvangende, vloeit zij langs het Gebied van *Lotharingen* en *Bar* na de Nederlanden, doorlopende het Hertog *Luxemburg*, het Graaffchap *Namen*, het Land van *Luik*, voorts *Brabant*, *Gelderland* en *Holland*, en ontlast, eindelijk, haare wateren in de Noord-Zee, bij de Stad *den Briel*. Van veel aangelegenheids, voor den binnenlandfchen Koophandel, is de *Maas*. Dit blijkt

blijkt uit de menigvuldige Steden , langs of door welke zij stroomt; de voornaamste van deeze zijn de volgende: *Verdun*, *Stenay*, *Mouson*, *Sedan*, *Mefieres*, *Charleville*, *Charlemont*, *Dinant*, *Namen*, *Huy*, *Luik*, *Maastricht*, *Maseik*, *Roermond*, *Venlo*, *Grave*, *Ravestein*, *Heusden*, *Woudrichem*, *Gorichem*, *Dordrecht*, *Rotterdam*, *Delfshaven*, *Schiedam*, *Vlaardingen* en *den Briel*. Bij het Slot *Loevestein* verliest de *Maas*, voor eene poos, haaren naam, vallende aldaar in de *Waal*, en met dezelve, onder den naam van *Merwe*, voortlopende, tot dat zij zich, niet verre van *Dordrecht*, wederom in twee Armen verdeelt. De eerste Arm, stroomende tusfchen het Eiland *Beijerland* en het Land van *Putten* en *Yselmonde*, draagt den naam van de *Oude Maas*; de andere, welke zijnen loop neemt voorbij *Rotterdam*, heet de *Nieuwe Maas*.

Zie HOOGSTRATEN EN HALMA.

MAAS EN WAAL, (*Het Ampt tusfchen*) eene Landstreek van merkelijke uitgebreidheid, in het Kwartier van Gelderland de *Neder-Betuwe*. De naam des Ampts wijst genoegzaam deszelfs legging aan, als zijnde beslooten tusfchen de twee genoemde Rivieren. Het neemt zijnen aanvang van het Rijk of Regtsgebied van de Stad *Nieuwmegen*, en strekt zich uit tot aan den *Thieler* en den *Bommelerwaard*. Naar gelange der uitgebreidheid, krielt dit Gewest van Dorpen, Kerspels en Heerlijkheden. Het hoofdbewind staat aan eenen Amptman, zijnde gemeenlijk een Lid der Geldersche Ridderfchap.

MAAS-BOMMEL, het aanzienlijkste Dorp in het gemelde Ampt, eertijds eene Stad genaamd. Het legt, aan eenen bogt van de *Maaze*, niet verre van *Megen*, werwaarts van daar een Veer over de Rivier is. 'Er is een Tol-Komptoir, ter gaarlinge van 's Lands Regten. De Bedienden hebben hun verblijf in een net gebouwd Huis, 't weik, in den Voorgevel, met het Wapen der Admiraliteit pronkt, en met een ruim Plein van den gemeenen weg is afgescheiden. De Kerk is oud, en niet zeer aanzienlijk, van wegen haaren laagen dikken Toren. De Predikant,

dikant, welke hier woont, neemt ook den Dienst waar in 't nabuurig *Afen*. Bij het Dorp ziet men, hier en daar, overblijfsels van oude vervallene Huizen of Kasteelen. Veel heeft dit Dorp van zijnen alouden bloei en welvaart verlooren. Zo beroemd en aanzienlijk was het, in vroegere dagen, dat het, nevens de Geldersche Steden, Afgevaardigden op de Landschaps Vergaderingen zondt.

Zie PONTANUS; *Geldersche Plakaatboek*, enz.

MAASDAM, een Dorp en Ambagtsheerlijkheid, in Zuidholland, in den Hoekschen Waard. Het Dorp legt aan een overblijfsel van de Maaze, hier ter plaatze, uit dien hoofde, de *Oude Maas* genaamd. Een Dam, in dien Stroom geleid, is de reden der benaaminge. Het Ambagt wordt begroot op bijna's tweehonderd achtentachtig Morgens Lands, en betaalt Verponding van zesenvijftig Huizen. Van weinig aanzien is het Dorp, doch heeft, nothans, zijnen eigen Leeraar.

MAASHEES, een Dorp, aan de rivier de Maas, in het Land van *Kuik*. Hoewel men 'er een vrij aanmerkelijk getal Huizen telt, zijn ze, egter, onregelmatig gebouwd; zij zijn hier en daar verspreid. Eene Kerk staat 'er niet. De Ingezeetenen oefnen hunnen openbaaren Godsdienst te *Geisteren*, in het Land van *Kesfel*, en bestellen 'er insgelijks hunne Lijken ter aarde.

MAASLAND, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in *Delfland*, van welke het laatstgenoemde omtrent twee uren gaans ten Westen van de Stad *Delft* legt. Het een en ander vindt men reeds vermeld op het Jaar 866, wanneer de Tienden van *Maasland* aan de St. Maartens-Kerke te *Utrecht* behoorden. Tachtig jaaren laater koopt het voor onder den naam van Graafschap, en als zodanig, door Keizer OTTO DEN III, aan DIRK DEN II, Graave van Holland, geschonken. De Ambagtsheerlijkheid wordt geschat op eenenveertighonderd pierenveertig

Kan eenig' dorp, in Delflands kring
 Op ouderdom van eeuwen boogen,
 Op fraaje ligging', en vermogen,
 Door ijver van den dorpling';
 't is MAASLAND, dat elks oog en streelt,
 En door 't graveerfift dus natuurlijk is verbeeld.

degen La
 venlijke
 ver de d
 n egeenan
 landbouw
 in de Dorp
 die lieben
 e in den
 yll, Graaf
 ge inkomft
 e, de onch
 in nog hed
 e en der
 der-Palder
 marj der
 en, bij o
 der, die t
 wettijzels
 n en Hui
 bougart
 is van de

 MAMELAN
 van 's Her
 vic de M
 Noorden
 an de He
 van Pella
 In rijne
 Tiden, v
 gans. H
 n, word
 vinnighot
 froouing
 onderhev
 vrenwel
 en, een
 Tiden

tig Morgens Lands, en driehonderdzesenveertig Roeden. Doch de weezenlijke uitgebreidheid is grooter. Huizen telt men 'er over de driehonderd. Het Dorp is zeer fraai, wegens zijne aangename legginge en zindelijk betimmerde wooningen. De Landbouw en Zuivelhandel zijn de hoofdbron van het beflaan der Dorpelingen, onder welke men verſcheiden zeer wel geſtelde lieden telt. Aan de Kerk ſtaat een ſierlijke ſpitze Toren. In den Jaare 1241, hadt de Roomsche Koning, WILLEM DE II, Graaf van Holland, de Kerk van *Maasland* met derzelve inkomſten geſchonken aan de Ridderſ der Duiſche Orde, die onder de Balie van *Utrecht* behoorden. Van hier dat nog heden verſcheiden Landerijen aan dezelve behooren, en een der Polders van *Maasland* den naam van *Kommandeurs-Polder* voert, als zijnde een overblijfel van de Kommanderij der Duiſche Orde. In deezen Polder hadden de Ridderſ, bij ouds, een aanzienlijk Hof, waar op de Kommandeur, die het bewind voerde, zijne wooning hadt. Eenige overblijfels daar van ziet men, ten Ooſten agter de Kerk, in een Huis, het *Kommandeurs-Hof* genaamd. Een ruime Boomgaard en Moestuyn vertoonen de meest ſpreekende blijken van de hoedanigheid des alouden geſtigts.

MAASLAND, een Kwartier of Landſtreeke, in de Meierij van 's *Hertogenbosch*. Het ontleent zijnen naam van de Rivier de *Maas*, langs welke Oevers het legt uitgeſtrekt. Ten Noorden grenst het aan het Graaffchap *Megen*, ten Ooſten aan de Heerlijkheid *Raveſtein*, ten Zuiden aan het Kwartier van *Peelland*, ten Westen aan het Kwartier van *Oosterwijk*. In zijne uitgeſtrektheid beſlaat het, van 't Noorden na het Zuiden, vier, en van het Ooſten na het Westen, vijf uren gaans. Hoewel het kleinſte der vier Kwartieren in de Meierij, wordt het, nogthans, geſchat, in zijnen omvang, achten-twintighonderd zesentachtig Huizen te bevatten. De overſtroomingen, door de *Maas*, aan welke dit Kwartier zomtjids onderhevig is, ſchoon nadeelig in andere opzigten, geeven evenwel dit voordeel, dat zij een heilzaam ſlibber agterlaaten, een dienſtige mest voor de laage Landen, die dus tot Weiden bekwaam worden. Zeventien Dorpen en Heerlijkheden

den

den leggen in dit Kwartier. De voornaamste daar van worden, onder bijzondere Artikels, aangewezen en beschreeven:

MAASLANDSLUIS, of ook wel, bij verkorting, *Maafluis* genaamd, een Ambagt en groot en welvaarend Dorp, in *Delfland*. Hoogstwaarschijnlijk moet de Naamsreden gezogt worden, in eene Sluis, reeds in overoude tijden aan de Maaze geleid, door welke de Heerlijkheid *Maasland* haare uitwatering hadt. Volgens eene gemeene overlevering nam de Plaats haaren oorsprong van twee huizen of hutjes, bij deeze Sluis gebouwd, in welke de Sluiswagters woonden; die, vervolgens, door den aanbouw van meer huizen, in eene Buurt veranderden, en alzo den grond leiden van het thans aanzienlijk Dorp. Tot op den Jaare 1614 waren *Maasland* en *Maaslandsluis* slegts éene Ambagtsheerlijkheid. Op verzoek van Jonkheere JAKOB VAN EGMOND, *Heere van Keenenburg* en *Ambagtsheere van Maasland*, wierden ze, volgens Oetroof van 's Lands Staaten, van een gescheiden. Dit niettegenstaande hebben ze, ten allen tijde, zedert, eenen Ambagtsheer gemeen gehad.

Verscheiden oorzaken hebben zamenge-spannen tot het bewerken van den tegenwoordigen bloei en welvaart. De gemakkelijke overtocht van hier op *den Briel* en omleggende Gewesten was 'er eene van; de andere, het leggen van eener Schans, binnen welken de inwooners hunne veiligheid vonden, doch die, door de Spanjaards, ten tijde van het beleg van *Leiden*, wierdt ingenomen. Doch de voornaamste oorzaak zal geweest zijn, de voegzaame gelegenheid tot de Vischerij; vooral van den Haring, weleer de hoofdneering van den Staat. Van hier dat het getal van Huizen en Inwooners allengskens is toegenomen. Van den Jaare 1632 tot 1732 was het getal der eersten van vijfhonderdtweeëntachtig tot duizendentien aangegroeid; bij welke, in de negen volgende jaaren, nog tweeëntwintig zouden gekoomen zijn. Indien de gissing van zommigen doorgaa, zou men 'er, voor ongeveer vijftig jaaren, bij de negenduizend Inwooners geteld hebben.

Maaslandsluis, dus veel eer het aanzien van éene Stad dan van een Dorp hebbende, heeft eene zeer voortreffelijke ruime Haven,

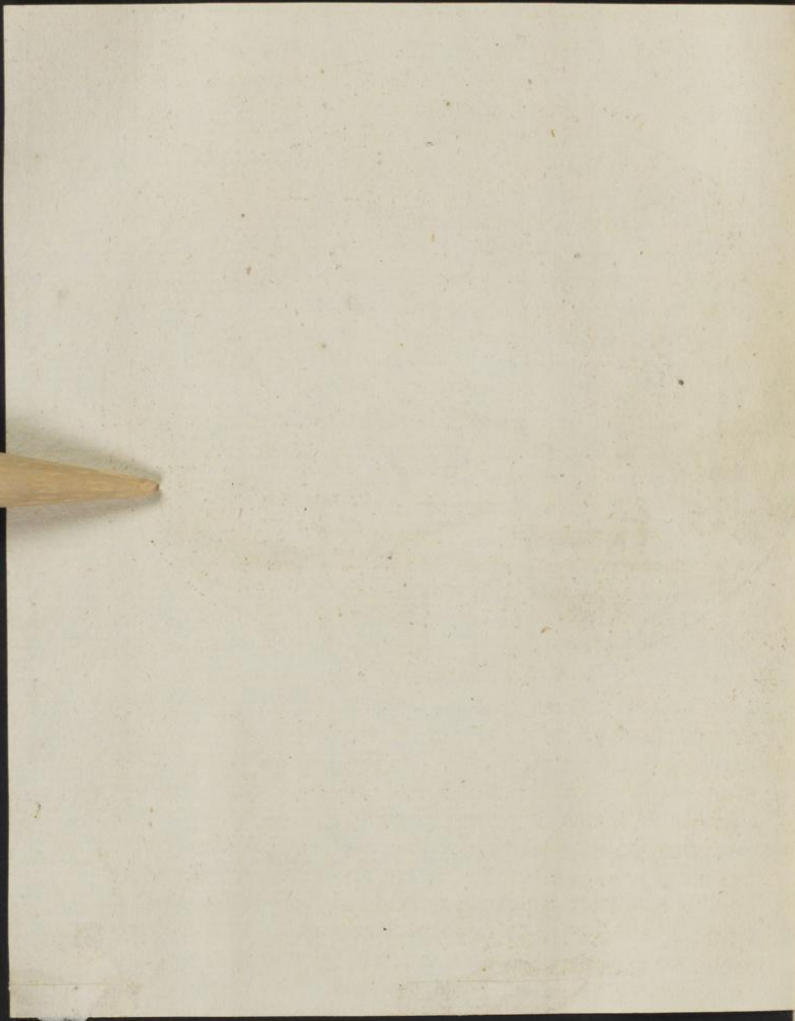

maaslandsluis
 Het Vaarte
 ten deen ve
 nigt'hal niet
 te Aera, v
 en ten gel
 van WYN,
 R, en op

Taanzienelijk MAASSLUIS, dat ieder kan bekooren,
 Uit Wachtershuten slechts geboren ;
 Een steun van Neêrlands vischerij ,
 Dat menig stad niet wijkt , zet DELFLAND luister bij.

ten, hater
ving voor
gphizen
der, heef
lin ran
der kogr
rek ande
is heef
and, en
ne 'er,
huplein.
dale der
bont, of
ande Kap
zen daar
gebruik
fuen, ve
wert, in
nemat ge
leben. I
dag, drie
gen, deels
groumen.
de, wijft
wemig aan
Profilhoe
fuit op d
Jare 166
tenige op
enke Lee
geborwd
Eerst flo
heeft me
gepwoon
de Kerk
na ten
na wro
II, en O

Haven, buitensdijks, aan de Maaze; zij dient tot eene uitwatering voor het Westland, en tot eene legplaats voor de Haringbuizen en andere Schepen. Om haar diep en schoon te houden, heeft men twee Spuijpe aangeleid, die in eene groote Kom zamenloopen. Het opgehouden water, met geene kleine kragt hier uit stroomende, voert het slijk na de Maaze, 't welk anders den grond allengs zoude ophoogen. Binnensdijks heeft het Dorp twee Graften, met fraaie Huizen bebouwd, en van net geschoorene Boomen beplant. Men ontmoet 'er, daarenboven, verscheiden ruime Straaten en een Marktpluin. Twee Kerken zijn 'er te *Maaslandsluis*, ten dienste der Hervormden: de *Kleine*, of *Oude Kerk*, en de *Groote*, of *Nieuwe*. De Oude Kerk staat op den grond eener aloude Kapelle, en wierdt gebouwd in den Jaare 1596. Twee jaaren daar naa diende zij, voor de eerste maal, ten openbaaren gebruike. In vervolg van tijd stont zij eenigen tijd geflooten, van wegen het bouwen eener nieuwe Kerke, doch wierdt, in den Jaare 1664, wederom geopend. Het sterk toenemend getal van Inwooners zal daar toe aanleiding gegeven hebben. Immers vindt men aangetekend, dat alleen in het Jaar 1642, driehonderd vijfenveertig personen, deels vreemdelingen, deels inboorlingen, tot Leden der Gemeente wierden aangenomen. Zeven jaaren vroeger waren 'er, op éenen Naamidag, vijftien kinderen gedoopt. Voorts heeft de Oude Kerk weinig aanzens; het is eene ruime langwerpige Zaal, met den Predikstoel aan het einde. — De *Nieuwe* of *Groote Kerk* staat op den grond van den boven gemelden Schans. In den Jaare 1629 wierdt daar aan de eerste steen geleid, en, door eenige opgekoomene verdraagingen, ruim tien jaaren later, de eerste Leerrede gedaan. Het is een regelmatig Kruisgebouw, gebouwd naar het Bestek van de Noorder Kerk te *Amsterdam*. Eerst stont 'er een vrij zwaare Toren op de Kerk. Zedert heeft men, in de plaats daar van, aan het Westeinde, den tegenwoordigen schoonen Toren gebouwd. Van binnen pronkt de Kerk, onder andere sieraaden, met een pragtig Orgel, daar aan ten geschenke gegeven door den weldaadigen Heer GOVERT VAN WYN, Oud-Penningmeester der Visfcherij ter deezer plaats, en op den negentigsten verjaardag van den waardigen Grijs-

aart, in den Jaare 1732, voor de eerste maal gebruikt. Bij dit geschenk voegde de edelmoedige geever eene somme, om uit derzelver renten den Orgelist te befolijken. Tot eere van 's Mans waardige naagedagtenisse kunnen wij niet naalaten, onder meer andere blijken zijner goedgeefsheid, zo ten nutte der Armen als tot sieraad der Plaatz, aan te tekenen, dat hij de voornaamste bekostiger geweest is van een gemaklijken Steenen Trap, met eene Yzeren Leuning, dienende tot eenen Opgang na den hoogen Maasdijk, en van daar na de Haven en de Groote Kerk. Bij die van *Maaslandsluis* wordt, hierom, nog heden, de naam van VAN WYN in dankbaare zegening gehouden. Onder de openbaare Gebouwen verdienen nog genoemd te worden het *Regthuis*, of Dorphuis, zijnde de Vergaderplaats van het Geregt en van het Kollegie van de Vischerije. Het *Gemeenelandshuis*, waar in Dijkgraaf en Heemraaden van Delfland hunne Vergaderingen houden; een aanzienlijk gebouw. Het *Weeshuis*, taamelijk groot en van ruime inkomsten voorzien.

De Regeering van *Maaslandsluis* bestaat uit *Schout*, vijf *Zetters*, of Burgemeesters, en zeven *Schepenen*. Het *Kollegie van Vischerij* bestaat uit vijf Boekhouders van de bijzondere Reederijen, en uit twee Stuurlieden, zo als men hier en elders de Schippers der Vischhoekers noemt: want die der Haringbuizen hebben geene zitting in deeze Vergaderinge. Drie Predikanten neemen 'er het werk der Bedieninge waar, ten behoeve der Hervormden; met vier Ouderlingen en even zo veele Diakenen, maaken ze den Kerkeraad uit.

De Vischerij, met het geen daar aan verknogt is, is de hoofdbron van het bestaan en den welvaart der *Maaslandsluizers*, vooral van de Kabbeljaauw, die deels versch verkogt, deels, onder de gedaante van Zouten Visch, wijd en zijd verzonden wordt. Daarenboven hebben veele Ingezeetenen hun bestaan van Bokking, welken zij van Diepwaterschen Haring rooken, met kleine Pinkjes aangevoerd. Eindelijk vaaren van deeze Plaats ook veele Schepen ter Koopvaardije. Ligt is het te begrijpen, dat men 'er Lijnbaanen, Scheepstimmerwerken, Zeilemaakerijen en andere Handwerken oeffent, tot het uitrusten van Schepen noodig.

MAAS-

alkt. Bij
 me, om
 Tot cere
 en malde
 , zo ten
 bekemen,
 en gemak-
 sende rok
 i den na de
 Min wout,
 miltiere re
 en verken
 chin, gind
 ege nu in
 Hignaf re
 wude; en
 or en

 wat, vijf
 die die-
 de vrom-
 ge te re
 en de de
 gelyktyg
 ege van,
 a en even

 is, is de
 abindub-
 vetag,
 zijd ve-
 selen in
 en hlong
 varen na
 . Ige is
 mme-re-
 , en hee

 Miss-

T' STADHUIS te MAASTRICHT.

M
W
G
m
bij
de
af
lit
lij
in
ke
de

re
M
tw
laa
Ko
vat
het
net
zij
daa
en
geb
Spe
laar
vijf
PAR.
richt
vroe
HEIN
mag
de &
tot i
markt
heid,
XXX

MAASTRICHT, eene oude en sterke Stad, aan de rivier de Maas, grenzende aan Luikerland, het Graaffchap van den Vroenhove, het Land van Valkenburg en het Graaffchap Gronsweld. De Maas scheidt de Stad in twee deelen; door middel van een steenen Brug zamengevoegd, ter lengte van bijkans honderd voeten, rustende op negen Boogen. Een deezer Boogen is van hout gemaakt, dienende om door het afbreken daar van de gemeenschap tusschen de beide afdeelingen der Stad af te snijden. De eene van deeze is 't eigenlijk *Maastricht*; de andere heet *Wijk*. Verscheiden Graften in de Stad hebben haaren oorsprong uit de Rivier de *Jekker*, die met twee Armen door de Stad stroomt, en beneden dezelve zich wederom vereenigt.

Ongetwijfeld is *Maastricht* eene oude Stad. Doch of zij reeds bij TACITUS bedoeld worde, onder den naam van *Pons Mose*, of *Brug over de Maas*, wordt bij zommigen voor twijfelagtig aangezien. Zekerder gaat het, dat toen in het laatst der Vijfde Eeuwe, de Stad *Tongeren*, door ATTILA, Koning der *Hunnen*, geplonderd was, de Bischoplijke Zetel van daar na *Maastricht* wierdt overgebracht. Een weinig vóór het einde der Negende Eeuwe verwoestten haar de Noormannen. In de Twaalfde Eeuwe, of mischien vroeger, kwamt zij aan het Keizerrijk. Keizer KAREL DE V scheidde dezelve daar van af, en vereenigde haar met *Brabant*. Reeds toen, en al vroeger, oeffende de Bischop van *Luik* eenig regtsgebied in de Stad, doch de grond daar van is onzeker. De Spanjaards maakten 'er zich vervolgens meester van, in den Jaare 1574, en naaderhand de Bondgenooten, doch moesten, vijf jaaren laater, dezelve aan het Volk van den Hertog van *PARMA* overgeeven. Zij veroverden de Stad bij verrassing, en richtten in dezelve een schrikwekkend bloedbad aan. Niet vroeger dan in den Jaare 1632, gelukte het Prins FREDRIK HENRIK, naa een beleg van twee Maanden, de Plaats te bemagtigen. LODEWYK DE XIV, Koning van Frankrijk, won de Stad, in eigen persoon, in den Jaare 1673, en behieldt ze tot in den Jaare 1678, wanneer zij, bij den Vrede, aan de staaten wierdt afgestaan. Het bezit van die zelfde Mogendheid, in den Jaare 1748, was van korten duur.

Maastricht heeft aan den Landkant vijf, en aan den Maas-kant drie Poorten. In de Wallen der Stad, die een uur gaans in den omtrek beslaan, ziet men verscheiden Torens en ouderwetsche Bolwerken. Een goed aantal Bolwerken, nevens verscheiden Hoorn- en Kroonmerken, en een Bedekte weg, allen ondermijnd, maaken de voornaamste Sterkte uit. Een goed gedeelte van het omleggende Land kan, door middel van *de Fekker*, onder water gezet worden. *Wijk*, aan den rechteroever der *Maaze* gelegen, en als een gedeelte der Stad aangemerkt, is insgelijks zeer vast. Een weinig meer dan een vierendeel nurs beslaat het in zijnen omtrek. De Brug over de *Maas* wordt verdeedigd door kleine versterkte Eilandjes in de Rivier; men vindt daar op een Koorn- en een Zaagmolen, die door het Maaswater gedreeven worden. Aan den Luik-schen kant, op den St. Pieters Berg, legt de *St. Pieters Schans*, hebbende, aan weerkanten, Liniën van Gemeenschap en Affnijdingen, tot aan het Land, welk onder water kan gezet worden.

Maastricht is eene fraaie Stad, deels van wegen de regelmaatige Straaten, van welke zij doorsneeden wordt; deels om verscheiden zeer goede Huizen, welker getal, over 't geheel, op ongeveer drieduizend wordt begroot. 'Er zijn twee voornaame Pleinen, de *Markt*, op welke de Week- en Jaarmarkten gehouden worden, en de *Vrijthof*, dienende tot eene wandelplaatze voor de Ingezeetenen. De Hoofdwagt heeft hier haar Wagthuis, van blaauwen steen gebouwd. Onder de *Openbaare Gebouwen* verdienen de volgende onze opmerking. Het Stadshuis, een groot vierkant gestigt, staande op de Groote Markt, van blaauwen steen sierlijk opgetrokken. Onder hetzelfde heeft men de Waag en verscheiden Vertrekken voor Gevangenen. Op de Groote Zaal vindt men de ingangen der bijzondere Kamers der Leden van Regeeringe; ook dien van eene niet on aanzienlijke Boekerije, die voorts met eenige zeldzaamheden van Natuur en Kunst pronkt. Het oude Stadshuis, 't welk vóór het Jaar 1663 gebruikt wierdt, is nog in weezen, maar dient thans tot eene Gevangenis. Ook heeft men 'er een *Lakenhal*, een hoog gebouw, met een Torentje, waar op, nacht en dag, een Wagter zijn verblijf houdt, om op onraad of brand te passen.

fen.

in D
in is
jante
Verrek
van de
als van
een ve
penhui
tigdui
Van e
gebrui
nog v
de Ro
Godsd
hume
vormd
door v
Kapel,
dikante
zaren,
tlenhon
schion
twee K
andere
de groe
gestigt,
waar in
andere
en het
Sams ge
wel eer
nauwde
De Proc
ken. D
Staaten.
ter, rón
groot op
wie maai

fen. De intrek van de Afgevaardigden van de Algemeene Staaten is een ruim en fraai Huis, op eene vermaaklijke standplaatze aan den Vrijthof, en van binnen van verscheiden nette Vertrekken voorzien. De Wooningen van den Gouverneur en van den Kommandeur der Stad zijn insgelijks, zo van buiten als van binnen, zeer fraai betimmerd. Agter de laatste legt een vermaaklijke Tuin, op eene kleine hoogte. Uit het Wapenhuis, dat zeer groot en ruim is, kunnen meer dan dertigduizend Man van het noodige Geweer voorzien worden. Van een Franciskaaner Klooster is het tot zijn tegenwoordig gebruik vertimmerd. Tot het zelfde oogmerk dienen thans nog verscheiden andere gewezene Kloosters. Gelijk zo wel de Roomschezinden als de Hervormden te *Maastricht* vrije Godsdienstoeffening genieten, hebben ze, diensvolgens, ook hunne Openbaare Kerkgebouwen. Die der Nederduitsche Hervormden zijn de *St. Frans*- en de *St. Matthijs Kerk*, die door vijf, en die der Fransche Gereformeerden, eertijds eene Kapel, aan den H. HILARIUS gewijd, welke door drie Predikanten bediend worden. De gewoone wedde deezer Leer-aaren, die door den Raad van Staate wordt betaald, is dertienhonderd Guldens, uitgezonderd den jongsten, die slegs achthonderd Guldens geniet. De Roomschezinden hebben twee Kollegiaale Kerken, de eene aan ST. SERVAAS, de andere aan de H. Maagd gewijd. De eerstgenoemde is de grootste Kerk der Stad. Onder het Hooge Koor, een gestigt, nog pas veertig jaaren oud, is een Grafkelder, waar in verscheiden Overblijfsels bewaard worden: onder andere de Asfche van den Beschermheilige, die in een Kas, en het Hoofd, welk bewaard wordt in een Borstbeeld, des Sants gedaante vertoonende. Den naam van *Noodkas* droeg wel eer de bewaarplaats der Asfche, omdat dezelve, in benaauwde tijden, openlijk plagt ten toon gesteld te worden. De Proostdij deezer Kerke bestaat uit zevenendertig Kanunniken. De Proost bekooft zijne aanstelling van de Algemeene Staaten. De Kanunniken woonen in de Huizen van het Klooster, rondom de Kerk gebouwd. Hun inkommen wordt begroot op zevenhonderdvijftig Guldens. Beurt om beurt, in elke maand van het jaar, hebben Hun Hoog Mogenden en de

Proost

Proost de begeevening der openvallende Kanunnikdijen. De andere Kollegiaale Kerk, die der *Lieve Vrouwe* genaamd, is een fraai gebouw, met een Koor van eene halfronde gedaante. Het Kapittel deezer Kerke bestaat, behalven Proost en Deken, uit zestien Kanunniken, die jaarlijks ieder ongeveer zeshonderd Guldens trekken. Behalven deeze, hebben de Roomschegezinden nog vier Kerspel-Kerken, aan ST. JAKOB, ST. KATARYN, ST. NIKOLAAS en ST. MAARTEN gewijd. Daarenboven hebben ook de *Lutherschen* en de *Doopsgezinden* hunne afzonderlijke Vergaderplaatzen. De Leeraar der laatstgenoemden, een Leerling van het Amsterdamsche Kweekschool, plagt insgelijks te *Vaals*, in het Land van 's Hertogenrade, den predikdienst waar te neemen. Doch, om het verminderde getal der Ledemaaten, heeft dit geene plaats meer, zints geruimen tijd. In 't geheel telt men te *Maastricht* eenentwintig Kloosters: tien van Mannen en elf van Vrouwen, onder verschillende Orden behoorende. Ondanks de vrijheid van Openbaare Godsdienstoeffeninge, welke de Roomschegezinden in deeze Stad genieten, leggen ze, egter, onder de bepaaling, dat zij het H. Sakrament niet openlijk bij eenen Zieke mogen brengen, en jaarlijks niet meer dan twee Ommegangen houden, rondom de *Kerk van St. Servaas*. Het *Gasthuis* der Gereformeerden dient alleen ten gebruike van de Krijgsbezezinge; doch in dat der Roomschegezinden, worden behoeftige Burgers, niet slegts van hunne Gezinte, maar ook van de Hervormden ontvangen. Beiden hebben ieder een afzonderlijk Weeshuis. Behalven het *Latijnsche*, moet ook onder de Openbaare Stigtingen geteld worden het *Doortluchtige School*; drie Hoogleeraars geeven aldaar onderwijs in de Godgeleerdheid, Wijsbegeerte en Fraaie Letteren. Drieëntwintig Gilden telt men te *Maastricht*; die van den Lakenhandel zijn daar van wel de voornaamste, ondanks de vermindering, welke dezelve ondergaan heeft, zints dat hij na elders, en vooral na *Leiden* wierdt verleid. Vóór de verwoesting der Stad, door de Spanjaards, in den Jaare 1579, telde men 'er ruim tienduizend Lakenweevers. De overlevering wil, dat zij toen een zo aanzienlijk vermogen bezaten, dat de *St. Matthijs-Kerk* uit de verbeurde Boeten, wegens mislagen in hun Handwerk, zou gebouwd zijn.

De

De A
fien
Rechts
int, d
Jure 9
Lut g
In g
Bischo
oefnen
zijn.
Rechts
zilver
en all
Balling
Prakaar
't wel
Hoog
fchied
Kantoc
kleine
van de
niet on
Twe
bantje
zullen
ren zij
Staaten
reid zij
tricht,
hooren
des Dist
ot de l
onderic
deren e
sekend
of Lutik
In ge
Raguriz

De Algemeene Staaten en de Prins Bisfchop van *Luik* oefenen te zamen de Oppermagt over *Maastricht* en deszelfs Regtsgebied: de eerften als vertoonende den Hertog van Brabant, de laafte, waarfchijnlijk, op grond eener Gifte, in den Jaare 908, door Keizer *LODEWYK* aan Bisfchop *STEVEN van Luik* gedaan, van den Tol en de Munt van *Maastricht*.

In gevolge hier van wordt nog het Regt van den Prins en Bisfchop van *Luik* in zo verre erkend, dat hij Regtsgebied oeffent over zulke perfoonen, die van Luikfchen gebooren zijn. Hun Hoog Mogenden, daarentegen, eigenen zich het Regtsgebied toe over alle andere perfoonen, mitsgaders derzelve goederen, beweeren Grondheeren van de Stad te zijn, en alleen het regt te hebben om vergiffenis en ontfslag aan Ballingen te verleenen. Wijders hebben zij regt, om hunne Plakaaten en Ordonnantien binnen *Maastricht* af te kondigen, 't welk den Bisfchop niet geoorlofd is. Ook mogen 'er Hun Hoog Mogenden alleen Geld munten, hoewel dit nooit gefchied is. Aan dezelve behooren de opkomsten van een Kantoor van Uitgaande en Inkomende Regten; doch van de kleine binnenlandsche Tollen komt het voornaamfte gedeelte aan den Luikenaar. Andere dan Staatsche Bezetting wordt 'er niet ontvangen.

Tweederlei Ingezeetenen heeft men te *Maastricht*: *Brabantfche* en *Luikfche*. Voor de eerften worden gehouden de zulken, die binnen de Stad van Brabantfche Moeders gebooren zijn, en voorts allen, die buiten de Stad, onder andere Staaten, aan den Prinfe Bisfchop niet onderhoorig, ter wereld zijn gekoomen. *Luikfchen* zijn, welke, binnen *Maastricht*, Luikfche Moeders gehad hebben, en wijders, die gebooren zijn buiten de Stad, in het wereldlijk Regtsgebied des Bisfchops, of van iemand zijner Leenmannen, om 't even of de Moeders Luikfch of Brabantsch geweest zijn. Om dit onderscheid in agt te neemen, moet, bij het doopen van kinderen en het inzegenen van huwelijken, afgevraagd en aangezekend worden, of de Moeders of Bruiden van Brabantfche of Luikfche geboorte zijn.

In gevolge van reeds vroeg gemaakte fchikkingen, bestaat de Regeering of Wethouderschap der Stad *Maastricht* uit twee

Hoofdschouten, twee Burgemeesters, veertien Schepenen, acht Gezworene Raaden en twee Paaineesters, gezamenlijk uitmaakende den zamengevoegden of Grooten Raad. De eene helft deezer Regeeringsperfoonen is genomen uit de Hervormden, de andere uit de Roomschezinden. Zo zijn ook de twee Pensionarissen en de twee Sekretarissen van beiderlei Gezinte. Behalven de algemeene of zamengevoegde Vergaderingen, houden ze hunne afzonderlijke bijeenkomsten, naar gelange der onderscheidene Regtsgebieden en aangelegenheden.

Om de twee jaaren koomen te *Maastricht* vier *Commissarissen Deciseurs*, twee van den Luikschen, en twee van den Staatschen kant, gezamenlijk de Hooge Overheid vertegenwoordigende. Zij veranderen de Regeering en oeffenen alle verdere daaden van het Opperste Gezag. Insgelijks om de twee jaaren, doch telkens bij verwisfeling met het straks gemelde bezoek, koomen 'er twee Afgevaardigden van den Raad van Staate, tot het verpagten van de Domeinen en Geestlijke Goederen der drie Landen van Overmaaze, gelijk ook van den Vroenhove, en van de Visfcherijen, daar toe behoorende. Wijders bezigtigen zij de Bezetting, de Vestingwerken, de Magazijnen en het Gasthuis.

Zeer vermaard is de *St. Pieters-Berg*, even buiten *Maastricht*, na den Luikschen kant gelegen. Men haalt daar uit zekeren zagten en zwavelagtigen Steen, welken men tot de grondslagen van Huizen gebruikt. Eene menigte onderaardsche wegen heeft men, door langduurig graaven, in den Berg gebaand, grootsch van aanzien, doch donker en akelig. Nieuws-gierigen, voorgelicht door eenen Toortsdraager, klimmen om laag, in de Sterkte *St. Pieter*, langs eenen Wenteltrap van meer dan honderd treden, loopende rondsom eene diepe Put, en koomen wederom in het daglicht, aan den Maaskant, bij het Klooster *Slavante*, van de Orde der *Rekollektzen*: een fraai gebouw, vooral merkwaardig om eene Gaanderij en eenige Tuinen, die door trapswijze Muuren onderschraagd worden. Maastrichtenaars zo wel als Vreemdelingen, om de aangenaamheid van den oord, koomen menigmaalen zich hier verlustigen.

Zie VAN ZURK, *Cod. Bat.* tit. MAASTRICHT;
GUICIARDIN, *Beschr. der Nederl.*

MAAT-

MAATSCHAPPY, (*Oostindische*) dus genaamd van wegen de gemeenschappelijke handelingen van een zamengevoegd Lichaam, het drijven van Koophandel op de *Oostindiën* betreffende. Zints de eerste ontdekking van den scheepvaart op de *Oostindiën*, hadden eenige Hollandfche of Zeeuwfche Kooplieden, voor gemeene rekening, Schepen na het Oosten uitgezonden. Doch deeze wierden, nu en dan, handgemeen met den vijand, of hadden geen gezags genoeg tot het sluiten van verbintenissen met Indiaanfche Vorften. Meer nadeels dan winst bragten, zomtijds, deeze togten aan. 's Lands Staaten, den handel op de afgelegene Gewesten, voor hunne Ingezetenen, voordeeliger willende maaken, en tevens met meerdere veiligheid doen drijven, ontbooden de Bestuurders der onderscheidene Genootfchappen in 's *Hage*, en bewerkten dat de verschillende Leden tot één Lichaam wierden zamengevoegd. Voor den tijd van eenentwintig jaaren verworf het zamengevoegde Genootfchap verlof, om, met uitsluiting van alle andere onderdaanen van den Staat, Schepen te mogen uitzenden en in de *Indiën* Koophandel drijven. Voor deeze vergunning bedong de Regeering vijftentwintigduizend Guldens, welke zij vervolgens besteedde ter verminderinge van de hoofdfomme, waar mede de Vereenigde Maatschappij haare werkzaamheden zou beginnen. Deeze beliep eene fomme van zes Millioenen vierhonderd-en-negen-en-vijftigduizend achthonderd en veertig Guldens. In kleinere sommen, welke men *Aktien* noemt, wierdt deeze eerste Inlaag verdeeld; elk derzelve bedroeg drieduizend Guldens. Het getal daar van bepaalde men op tweeduizend en honderd, hoewel de voordeelen der Maatschappije, zedert het Jaar 1692, verdeeld worden in tweeduizend honderdertig aandeelen. De reden hier van is, omdat men geraaden vondt, aan den Stadhouder, voor gedaane dienften, een jaarlijksch geschenk te doen van dertig Aktien. Voorts wierdt, bij de eerste oprichting, beslooten, dat de geheele Maatschappij bestaan zou uit zes Leden of Kamers: te weeten, die van *Amsterdam*, *Middelburg*, *Delft*, *Rotterdam*, *Hoorn* en *Enkhuizen*. Tot de gemelde hoofdfomme gaf *Amsterdam* drie Millioenen zeshonderd vierentwintigduizend negenhonderdvijftien Guldens: *Middelburg*, één

Millioen driehonderddrieëndertigduizend achthonderd tweeëntachtig Guldens; *Delft*, vierhonderd zeventigduizend Guldens; *Rotterdam*, honderdzevenënzeventigduizend vierhonderd Guldens; *Hoorn*, tweehonderd zesenzestigduizend achthonderd achtenzestig Guldens; en *Enkhuizen*, vijfhonderd zesendertigduizend zevenhonderd vijfenzeventig Guldens. Wijders richtte men eene Algemeene Vergadering op, om het hoofdbewind te voeren over alle de verrigtingen der Maatschappij. De Leden der Vergaderinge, welke den naam van *Bewindhebbers der Oostindische Maatschappij* voeren, zijn zeventien in getal. *Amsterdam* benoemt 'er acht van, *Zeeland* vier, de overige Kamers ieder één; het zeventiende Lid wordt door de Hooge Regeering benoemd. Twee- of driemaal 's jaars houdt deeze Vergadering, naar 't getal der Leden, de *Kamer van Zeventienen* genaamd, algemeene bijeenkomsten: te weeten, zes agtereen volgend jaaren te *Amsterdam*, en twee jaaren te *Middelburg*. Van te weinig aanzien zijn de overige Kamers, om dit Voorregt te genieten. Met eene zeer uitgebreide magt wierdt deeze Maatschappij, bij derzelven eerste oprichting, voorzien. Zij verkreeg het regt om Vrede te mogen sluiten met, of den Oorlog te verklaaren aan de Prinzen en Vorsten in het Oosten, Kasteelen te bouwen, Bevelhebbers te verkiezen, Bezettingen te onderhouden, en andere daaden van Oppergezag in de *Indiën* te oeffenen. Gewisfelijk heeft de Oostindische Maatschappij, zints haare eerste oprichting, in den Jaare 1602, zo aan het Gemeene Land, als aan de bijzondere belanghebbers, zeer aanmerkelijke voordeelen opgebragt. Men heeft jaaren gehad, in welke de Aktien tot zeshonderdvijftig ten honderd gegeven hebben; dit wil zeggen, dat eene Aktie, volgens 't ingeleide Kapitaal waardig drieduizend, geschat wierdt op negentienduizend vijfhonderd Guldens. De ondervinding, vooral van de jongstverloopenen jaaren, heeft geleerd, tot welk eenen laagten peil dezelve, en dus ook de inkomsten der Maatschappij, gedaald zijn.

Zie RAYNAL, *Geschiedenis der beide Indiën*,

MAAT-

MAATSCHAPPY. (*Westindische*) De voordeelen, welke de Oostindische Maatschappij, gedurende een tijdverloop van bijna twintig jaaren hadt aangebragt, deeden, in den Jaare 1621, naa het eindigen van het Bestand met Spanje, een besluit nemen tot het oprichten eener Westindische Maatschappij, om door middel van dezelve, ook in andere waerelddeelen, zo wel den Vijand afbreuk te doen, als het gemeene Land en bijzondere belanghebbers te bevoordeelen. Even als na het Oosten, hadt men ook uit onderscheide havens deezzer Landen, reeds te vooren, Schepen na het Westen gezonden. Van hier dat de geheele Maatschappij, onder vergunning van een uitsluitend Oktroij, voor den tijd van vierentwintig jaaren, in vijf Kamers wierdt verdeeld: te weteen, die van *Amsterdam*, *Zeeland*, de *Maaze*, het *Noorderkwartier* en *Friesland* met *Stad en Lande van Groningen*. *Amsterdam* kwam hier in voor vier negende deelen, *Zeeland* twee negende, en de drie overige elk voor één negende deel. Volgens de oorspronkelijke inrigting zoude, op zaaken van gewigt, eene Vergadering van negentien perfoonen als Bewindhebbers beleid worden, acht van *Amsterdam*, vier uit *Zeeland*, en twee uit ieder der drie overige Kamers; de negentiende zou door de Algemeene Staaten benoemd worden. Elk Bewindhebber en Hoofddeelgenoot moest, in de Kamer *Amsterdam*, zesduizend, en in ieder der overige Kameren vierduizend Guldens aandeel hebben in de Maatschappij. Gedurende de acht eerste jaaren zou zij vrij zijn van uitgaande en inkomende Regten, en door den Staat met zestien Oorlogschepen en vier Jagten beschermd worden. In den Jaare 1623 liep de eerste Vloot der Westindische Maatschappije in Zee. Zedert heeft zij, verscheiden maalen, zeer aanzienlijke winsten behaald en haaren deelgenooten groote voordeelen aangebragt. In den eigenlijken zin, is dit Lichaam niet meer in weezen. De Vaart op de Westindien staat thans voor eenen iegelijk open, en wordt gedreeven alleen door bijzondere Kooplieden, mids betaalende een bepaald Recognitiegeld aan de Bewindhebbers, die nog eenig bestuur offenen.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderl. Historie*.

MAATZUIKER, (JAN) gebooren te *Amsterdam*, op den veertienden October des Jaars 1600, oeffende zich, in zijne jeugd, in de Regtsgeleerdheid, aan 't Hoogeschool te *Leuven*, alzo hij tot de Gezinte der Roomschegezinden behoorde. Zijne groote vorderingen en uitsteekende bekwaamheden deeden hem, naa het beklimmen van den Trap van Meester, bekend worden bij de Bewindhebbers der Nederlandfche Oostindifche Maatschappije. Zij droegen hem op den post van Pensionaris van het Hof van Justitie te *Batavia*. In den Jaare 1636 vertrok hij derwaarts. Twee jaaren laater wierdt hij Hoofd-Baljuw dier Stad, in den Jaare 1641 tot Buitengewoonen, en drie jaaren daar naa tot Gewoonen Raad van Neêrlands *Indie* bevorderd. Terftond naa de laatstgenoemde bevordering bekleedde hij de waardigheid van Gezant bij den Portugeefchen Onderkoning te *Goa*, en sloot met denzelven eenen Vrède, op zeer gunstige voorwaarden voor de Maatschappij. In den Jaare 1646 viel den Heere MAATZUIKER ten deel de gewigtige post van Gouverneur van *Ceylon*; hij bekleedde dien tot in den Jaare 1650. Naauwlijks was hij te *Batavia* te rug gekerd, of het Ampt van Directeur-Generaal van den Koophandel viel open, en wierdt door hem vervuld. Drie jaaren laater beklom hij den hoogften trap van eere en aanzien, door zijne aanstelling tot Gouverneur Generaal van de Nederlandfche Oostindiën. Behalven 's Mans uitsteekende hoedanigheden en veelvuldige diensten aan de Maatschappije, hadt hem daar toe den weg gebaad zijn afftand van den Roomschen, en het doen van openbaare belijdenisse van den Hervormden Godsdienst. Vijfentwintig jaaren bekleedde hij dien volwigtigen post, met grooten ijver, en tot geen gering voordeel der Maatschappije. Verscheiden Oorlogen voerde hij in dat tijdverloop; een verhaal van dezelve ware te uitvoerig voor ons bestek. Liever verkiezen wij van 's Mans Karakter eenige bijzondere staalen aan te wijzen.

Aan 's mans ijver en getrouwheid, in het waarneemen van zijnen pligt, evenaarde zijne gesteldheid op gezag, en naijver omtrent de geenen, welke daar op eenigen inbreuk konden of wilden maaken. Dit ondervondt de Heer VAN DER HULST, in den Jaare 1654, in de hoedanigheid van Directeur-Generaal

ni van
pand
pang v
n. hier
ind te
u doen
lij, in
tebber
roorne
en zij
van of
des G
DER t
MAATZ
haald.
De
hij ool
Brieve
tot pij
aan de
eene v
hun ge
zo ten
zijne l
bescha
De heit
in het
schappi
digde t
van Ra
rignoe
schappi
Van
ken, c
den.
hadt hij
Pijp. t
wende i

raal van den Koophandel, uit het Vaderland, te *Batavia* aangeland. Hij hadt, meende men, een heimelijken last, om het gedrag van den Gouverneur MAATZUIKER te bespieden. Deze, hier van de lucht bekoomen hebbende, om hem van de hand te zenden, kreeg voorts den inval om hem na *Ceylon* te doen vertrekken. Met veel welspreekendheids vertoonde hij, in den Raad, de noodzaaklijkheid om een kundig Bevelhebber op dat Eiland te werk te stellen, en betuigde zijn voorneemen, om in eigen persoon dien togt te aanvaarden, 't en zij iemand der Raaden hem wilde vervangen. Bij het doen van omvraage verklaarde men zich eenpaarig tegen het vertrek des Gouverneurs, en vielen alle de stemmen op den Heer VAN DER HULST. Men wil dat de Leden vooraf, door den Heer MAATZUIKER, onder de hand, in zijne belangen waren overgehaald.

De naarstigheit, welke de Gouverneur zelve oeffende, zocht hij ook in anderen op te wekken. Behalven zijne veelvuldige Brieven aan de Bevelhebbers der Buiten-Komptoiren, om hem tot pligtsbetraginge aan te spooren, schreef hij ook dikmaals aan de Leeraaren, aldaar gevestigd, en vermaande hen tot eene voorbeeldige levenswijze en getrouwe waarneeming van hun gewigtig Ampt. Tevens zondt hij hun stigtelijke Boeken, zo ten eigen gebruike als van hunne Gemeente. Veele van zijne ledige uren wijdde hij aan de Letteroefeningen, ter beschaavinge van zijnen Geest en ten nutte van 't algemeen. De heilzaame onderneeming van den Gouverneur VAN DIEMEN, in het verzamelen van Plakaaten en Ordonnantien, de Maatschappij betreffende, vervolgde hij niet alleen, maar vervaardigde 'er ook een Uittrekzel van, onder den titel van *Statuten van Batavia*: een nuttig werk, dienende nog heden tot een rigtsoer voor alle de Regtbanken der Nederlandfche Maatschappije.

Van een zonderlingen list bediende zich de Heer MAATZUIKER, om het gedrag zijner Klerken ter Sekretarije te bespieden. Een zeker Werktuig, welk men *Polemiscoop* noemt, hadt hij in diervoege toegesteld, dat hij, door middel van een Pijp, beginnende in zijn dagelijksch woonvertrek, en uitkomende in de Sekretarij, alles konde bespieden, wat aldaar omging.

ging. Zonder van anderen gezien te worden, beschootwde hij dus menigmaalen de bedrijven zijner bedienden, en bestrafte hen naaderhand over dezelve: tot geene kleine verwonderinge van hun, die waanden, volkomen alleen geweest te zijn. De onkundigen vielen hier door op het denkbeeld, dat de Gouverneur de Zwartekunst verftondt; doch de meer doozigtigen ontdekten eindelijk het geheim, en bragten te wege dat aan het Werktuig eenig gebrek ontftondt.

Een lelijken trek speelde de Gouverneur aan den Heere VAN DAM, Gouverneur van *Amboina*. Bij zijn vertrek na dat Gewest, hadt hij aan den Heere MAATZUIKER toevertrouwd zijne Bruid, de dochter van den Heer F. ABBEMA, weleer Predikant te *Vianen*, en daar naa op *Ternate*, eene zeer rijke en fchoone Vrouw, Weduwe van den voormaligen Gouverneur van *Amboina*. De Heer MAATZUIKER was thans Weduenaar. Mejuffrouw ABBEMA, liever de Echtgenootte willende zijn van den Algemeenen Bevelhebber, dan van dien eens onderhoorigen Komptoirs, leende het oor aan de voorflagen van een huwelijk, en fchonk den Heere MAATZUIKER haare hand. Het verwijt, door den Heer VAN DAM hem deswegen gedaan, kaatfte hij te rug met lachenden boert, en vermaaning tot voorzigtigheid in het vertrouwen van zulk een waardig pand.

De Gouverneur Generaal overleedt te *Batavia*, op den vierden Januari des Jaars 1678, in den ouderdom van ruim eenen-zeventig jaaren, en wierdt, met Vorftelijke pragt, op kosten der Maatschappije, begraaven, ondanks zijne rijke naalaatenfchap. Het grootfte gedeelte daar van bleef in de Indiën. Eene zijner Zusteren, eene Waereldlijke Geestlijke, woonende te *Haarlem*, erfde tweehonderdduizend Guldens. Aan den Zoon van eene andere Zuster, HENRIK DE BOER, voornaam Tooneelfpeeler op den Amfterdamschen Schouwburg, maakte hij honderdduizend Guldens. Verscheiden maalen hadt de Heer MAATZUIKER deezen Neef aangezot tot de overkomst na de Indiën, doch telkens tot antwoord bekoomen „Dat hij liever nu eens „eenen Koning en dan eenen Prins wilde verbeelden, en „naa het uitvoeren deezer Rollen, een vrij man zijn, dan „zich in altoosduurende flavernij in de Indiën begeeven.”

Ex

In een bege
deelt 'er i
Der wij dit
eligen Dr
de Heer at
vond van d
ne eene N
nu den eit
Heer MAAT
om hulp te
van nieuws
beelding he
ven der Z
Gouverneu
dig en 't
Raad, deed
' Verhaal I
tekende tijt
breuk zou
men.

MAARTERT
Vlaanderen,
Rechtsgeleerd
zonder toe
der Betorge
in onderwijs
dit werk zo
woon Hoog
Heere cuwa
leeraaren sa
den Jaare 1
ten, als me
niet's onderk

DE BOER begaf zich naaderhand met 'er woon na *Haarlem*, en deedt 'er een fraai huis bouwen.

Eer wij dit Artikel eindigen, moeten wij van een zeer zonderlingen Droom van den Heere MAATZUIKER gewag maaken. De Heer ARNOLD VLAMING VAN OUDSHOORN, een boezemvriend van den Gouverneur, was in December des Jaars 1661 met eene Vloot na het Vaderland vertrokken. In den nacht van den elfden Februarij des Jaars 1662 verbeeldde zich de Heer MAATZUIKER, zijnen Vriend in groot gevaar te zien, en om hulp te hooren roepen. Dit deedt hem ontwaaken; doch van nieuws zijnde ingeslaapen, vertoonde zich aan zijne verbeelding het Lijk van den Heere VAN OUDSHOORN in de Golven der Zee. Zo veel indruks maakte op het gemoed des Gouverneurs deeze Droom, dat hij, 's anderendaags, den dag en 't uur daar van, in de Sekretarije van den Indischen Raad, deedt aantekenen, in afwachting van volgende tijdingen. 't Verhaal luidt, dat de Heer VAN OUDSHOORN, op het aangezekende tijdstip, met het Schip 't *Hof van Holland*, schipbreuk zou geleeden hebben en in de golven zijn omgekoomen.

Zie *Leeven der Gouverneurs-Generaal van Neêrlands Indiën.*

MAESTERTIUS, (JACOBUS) gebooren te *Dendermonde*, in Vlaanderen, in den Jaare 1607, hoewel een goed kenner der Regtsgeleerdheid in 't algemeen, leide zich, egter, in 't bijzonder toe op de beoeffening van het Leenregt. Met verlof der Bezorgeren van het Hoogeschool te *Leiden*, gaf hij daar in onderwijs, aan een zeker aantal Jongelingen, en slaagde in dit werk zo gelukkig, dat men hem, eerlang, tot Buitengewoon Hoogleeraar bevörderde. Naa het overlijden van den Heere CUNÆUS, wierdt hij in het getal der gewoone Hoogleeraaren aangenomen. De Heer MAESTERTIUS overleedt in den Jaare 1658, naalaatende verscheiden Regtsgeleerde Werken, als mede eene *Beschrijving van Dendermonde* en deszelfs onderhoorigheden.

Zie SOERMANS *Acad. Register.*

MAETS,

MAETS, (KAREL VAN) in den Jaare 1597 te *Leiden* geboren, doch te *Middelburg* opgevoed, alzo zijn Vader, voorheen, om de vervolgingen tegen de Hervormden, uit *Vlaanderen* gewecken, derwaarts verhuisde in den Jaare 1599. Na eene vereischte beoeffening der Taalen, vertrok KAREL na het Hoogeschool te *Franeker*, vertoefde 'er eenigen tijd, begaf zich voorts na het Hoogeschool der Hugenooten te *Sedan*, in Frankrijk, doorreisde naaderhand een voornaam gedeelte diens Koninkrijks, en keerde, in den Jaare 1620, in Zeeland te rug. Spoedig bekwam hij een beroep, in die Provincie, te *Scherpenisse*, 't welk hij, in den Jaare 1629, met dat van *Middelburg* verwisfelde. Zeven jaaren bediende hij deeze aanzienlijke Gemeente, en hieldt zich, in dat tijdverloop, onder het waarneemen van zijn Aupt, bezig, op hoogen last van 's Lands Staaten, nevens andere Geleerden, met het naazien der nieuwe Nederduitsche Overzettinge der H. Schriftuure en der Apocrijsche Boeken. Den post van Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Predikant te *Utrecht*, in den Jaare 1636, hem opgedraagen, wees hij van de hand, op ernstig aanzoek der Wethouderschap en van den Kerkeraad van *Middelburg*. Doch wanneer, drie jaaren laater, het zelfde aanbod hem gedaan wierdt, vondt hij geraaden, daar aan het oor te leenen. De Heer VAN MAETS bediende den dubbelen post tot zijnen dood toe, welke voorviel op den twintigsten April des Jaars 1651. Bij eene van zijne drie Vrouwen liet hij eenen Zoon naa, insgelijks KAREL genaamd. Deeze was, zedert, Hoogleeraar in de Genees- en Scheidkunde te *Leiden*. Een geschil van luttel aanbelangs kostte hem veel tijds en schrijvens. Hevig twistte men, in dien tijd, of het den Mannen geoorlofd zij, lang hair te draagen? Zeker Godgeleerde, JACOBUS REVIUS genaamd, verklaarde zich voor de geoorloftheid. Hier tegen kwam eene *Thesis* of Stelling van DE MAETS in 't licht, welke beantwoordt wierdt in een Latijnsch Geschrift, *Libertas Christiana circa usum Capillati defensa*; „Verdediging der Christlijke Vrijheid omtrent het draagen van „lang hair.” Hier tegen tradt DE MAETS; van nieuws, in het Strijdperk, met eene Verhandeling, ingelascht in zijne *Sylva*

Quæ-

MAERUS.
in Geleer
karmeliter
eindelijk P
was een vo
al een ma
ene Verk
te door de
devoeringt

MAERUS, (KAREL VAN) in den Jaare 1597 te Leiden geboren, doch te Middelburg opgevoed, alzo zijn Vader, voorheen, om de vervolgingen tegen de Hervormden, uit Vlaanderen gewecken, derwaarts verhuisde in den Jaare 1599. Na eene vereischte beoeffening der Taalen, vertrok KAREL na het Hoogeschool te Franeker, vertoefde 'er eenigen tijd, begaf zich voorts na het Hoogeschool der Hugenooten te Sedan, in Frankrijk, doorreisde naaderhand een voornaam gedeelte diens Koninkrijks, en keerde, in den Jaare 1620, in Zeeland te rug. Spoedig bekwam hij een beroep, in die Provincie, te Scherpenisse, 't welk hij, in den Jaare 1629, met dat van Middelburg verwisfelde. Zeven jaaren bediende hij deeze aanzienlijke Gemeente, en hieldt zich, in dat tijdverloop, onder het waarneemen van zijn Aupt, bezig, op hoogen last van 's Lands Staaten, nevens andere Geleerden, met het naazien der nieuwe Nederduitsche Overzettinge der H. Schriftuure en der Apocrijsche Boeken. Den post van Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Predikant te Utrecht, in den Jaare 1636, hem opgedraagen, wees hij van de hand, op ernstig aanzoek der Wethouderschap en van den Kerkeraad van Middelburg. Doch wanneer, drie jaaren laater, het zelfde aanbod hem gedaan wierdt, vondt hij geraaden, daar aan het oor te leenen. De Heer VAN MAETS bediende den dubbelen post tot zijnen dood toe, welke voorviel op den twintigsten April des Jaars 1651. Bij eene van zijne drie Vrouwen liet hij eenen Zoon naa, insgelijks KAREL genaamd. Deeze was, zedert, Hoogleeraar in de Genees- en Scheidkunde te Leiden. Een geschil van luttel aanbelangs kostte hem veel tijds en schrijvens. Hevig twistte men, in dien tijd, of het den Mannen geoorlofd zij, lang hair te draagen? Zeker Godgeleerde, JACOBUS REVIUS genaamd, verklaarde zich voor de geoorloftheid. Hier tegen kwam eene Thesis of Stelling van DE MAETS in 't licht, welke beantwoordt wierdt in een Latijnsch Geschrift, Libertas Christiana circa usum Capillati defensa; „Verdediging der Christlijke Vrijheid omtrent het draagen van „lang hair.” Hier tegen tradt DE MAETS; van nieuws, in het Strijdperk, met eene Verhandeling, ingelascht in zijne Sylva

Questionum insignium, die het voornaamste gedeelte van dat Boek beslaat.

Zie HOORNBEEKII *Orat. Funebris*; BAYLE, *Dict. Crit.*

MAIERUS, (JOANNES) van geboorte een Geldersman, en een der Geleerdste Mannen der Zestiende Eeuwe. Hij was een Karmeliter Monnik in Brabant, wierdt vervolgens Prioer, en eindelijk Provinciaal van het Klooster dier Orde te *Brusfel*. Hij was een voortreffelijk Godgeleerde, bevallig Prediker, en vooral een naauwkeurig kenner der Grieksche Taale. Hij schreef eene Verklaring over de meeste Brieven van PAULUS, en maakte door den druk gemeen een goed aantal Leerredenen en Redevoeringen.

Zie VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belg.*

MAIRE, (JAKOB LE) Zoon van IZAAK LE MAIRE, een welgesteld Koopman te *Amsterdam*, en zeer bedreeven in den Koophandel op de Oostindiën, met wien de Fransche Gezant JEANNIN, in naame van zijnen Meester Koning HENRIK DEN IV, 't eenigen tijde, in eene vrugtlooze onderhandeling was getreden, over het verleggen van den Indischen Handel uit de Nederlanden na Frankrijk. IZAAK LE MAIRE, op den ouden dag, den Hande hebbende vaarwel gezegd, hadt zich met der woon na *Egmond* begeeven. Hier deelde hij, waarschijnlijk, aan zijnen Zoone JAKOB, zijne meening mede, volgens welke een Westlijke doortogt na de Oostindiën zoude te vinden zijn, ten Zuiden van de Magellaansche Straat, in Amerika, door welke de Vaart, alleen openstaande voor de Oostindische Maatschappij, aan alle bijzondere Handelaars verboden was. Hoe 't zij, in de hoedanigheid van Opperkoopman stak hij, te gader met WILLEM KORNELISZOOON SCHOUTEN, als Schipper, op den veertienden Junij des Jaars 1615, met twee Schepen in Zee, voor rekening van eenige bijzondere Perfoonen. In het begin des volgenden jaars ontdekten zij, met 'er daad, eenen doortogt, ten Zuiden van de Straat van Magellaan. Zij gaven daar

aan den naam van *Straat le Maire*. Drie Eilanden, op diez togt ontdekt, noemde ze het *Staaten-, Prins Maurits- en Barnevelds-Eilanden*. Bij eene plegtige Verklaaring namen ze, van 't een en ander, bezit, in naame der Algemeene Staaten en van Prinse MAURITS. In de maand Julij des Jaars 1617 keerde LE MAIRE, met de twee Schepen, in Zeeland te rug, naa den togt rondom den geheelen Aardkloot te hebben afgelegd.

Zie w. c. SCHOUTENS *Reize*.

MAKKEN, een aloud Kasteel, in het Overampt van het Land van *Kuik*, digt bij het Dorp *Maashees*. Het is een overoud, doch tevens zeer aanzienlijk Gebouw, met verscheiden Voorregten begiftigd, onder andere dat van het Veer van *Vierlingsbeek*.

MAKINGA, een Friech Dorp, in de Grietenij *Stellingwerf-Oosteinde*, onder 't Kwartier van *Zevenwouden*. De Kerk is zonder Toren, hebbende flegts, op het Westeinde, een klein Spitsje. De wooning van den Heere Grietman, weleer door iemand van het aanzienlijk Geslagt van *LYKLAMA* gebouwd, is het voornaamste sieraad van het Plaatsje, 't welk vierendertig Stemmen heeft.

MAKKUM, een aanzienlijk Dorp of Vlek, in Friesland, in de Grietenij *Wonseradeel*, onder 't Kwartier *Westergo*, aan den Zee-kant. Het eigenlijk genaamd *Makkum* was eertijds de Kerkbuurt. Eene Buurt, kort daar bij geleegen, voerde den naam van *Statum*. Door middel van eene lange rij huizen zijn ze zedert aan elkander gehegt, en te gader bij den eerst gemelden naam bekend. De Plaats is geregeld betimmerd, wordende van Graften en Straaten doorsneeden, allen bebouwd met zindelijke huizen, die gezamentlijk op ongeveer zeshonderd begroot worden. De Kerk der Hervormden is een ruim gebouw, voorzien van een tamelijk hoogen spitzen Toren. In den Jaare 1660 wierdt aan het Kerkgebouw de eerste steen geleid door Jonkheer BONNE VAN DONIA, welke toen, in de nabijheid, een weinig ten

Noor-

EN.

Winkler, op die
van Morris- en
Winkler namens
de Koninklijke Staat
in het jaar 1617
in Londen te rug,
van de hollische afge-
voerde Raze.

omg van het Land
te in een overval
de veldtallen Twee
Wat van de overloop

deze Duitse
van de Land
en, veldt alle
aan gevecht, s
veld veldt

Vrieland, in de
op, van de Le
de veldtallen
van van Staten
dier van alle
naam beken
van Conden n
de veldtallen
woelen de
vrieland van na
1660 veldt
en veldt alle
en veldt alle
Wou-

Verfgoed ad vier Delen.

J. de Jong, Sculp. 1782.

N T E Z I E N .

Geogr. ad. van. Duden.

J. de Jong, 1812.

MAKKUM, VAN BINNEN TE ZIEN.

horde v
la tem
approbr
genen.
te zij,
De Doop
e, wel
kint, l
bediend
groot g
staude
Torenij
Arment
wuuren
de ande
nieuwe,
der laar
Suis w
algeme
deffighe
teerden
andere
kunsteb
Veel ha
reux H
Kilover
ruin vij
de geal
die aan
nik- en

Masla
kint van
zij tot
Vloot K
de in het
heid was
de Babel
XIII. r

80 mm

soorden
sluis bet
gebrok
genomen
ten zij,
De Doc
te, we
kint,
bediens
groot
staande
Torent
Armen
wateret
de and
nieuwe
der laa
Sluis v
algeme
deftigst
teerden
andere
intusich
Veel ha
zwaar f
Kalkove
ruim wij
dit getal
die aan
trik- en

MANLI
kant van
zij tot ee
Vloot Ke
als in het
heid was
de *Robbej*
XXII. D

Noorden van het Vlek, een zeer aanzienlijke Stins of Adelijk Huis bewoonde, 't welk voor omtrent vijftig jaaren geheel is afgebroken. Door twee Leeraars wordt hier de Dienst waargenomen. In een naburig Dorpje, *Kornwerd* genaamd; moeten zij, om de veertien dagen, dit werk insgelijks verrigten. De Doopsgezinden hebben 'er eene vrij aanzienlijke Gemeente, welke, zints dertig jaaren, door een Gestudeerd' Predikant, Leerling van het Amsterdamsche Kweekschool, wordt bediend. Eene Statie van Roomsgezinden telt mede een groot getal Ledemaaten. Voorts heeft men 'er eene Waag, staande in 't midden der Plaatze, pronkende met een net spits Torentje, welk midden ten Dake uitsteekt; eene Diakonien-Armenhuis en Weeshuis. Voortijds hadt men hier twee uitwaterende Sluizen, van welke de eene aan het gemeene Land, de andere aan het Vlek behoorde. Bij het leggen van eene nieuwe, veel breeder dan de voorgaande Sluis, in de plaats der laatste, in den Jaare 1778, heeft men de Landchaps-Sluis weggenomen. Het opzigt over de Sluis en de verdere algemeene Dorpszaaken, staat thans aan vier perfoonen, de deftigsten uit den Burgerstaat, onder den naam van *Gekommiteerden*. Twee derzelve zijn van de Hervormde, de twee andere van de Doopsgezinde Gemeente. Niet het zelfde is, intuschen, ten allen tijde het getal deezer Gekommiteerden. Veel handels plagt eertijds te *Makkum* om te gaan, vooral in zwaar Hout- en Kalk. Men telde 'er weleer over de honderd Kalkovens; doch deeze zijn, van tijd tot tijd, gedund tot op ruim vijftig, en, in de laatste jaaren, nog merkelyk beneden dit getal. Met dit alles heeft men 'er nog eenige Fabrieken, die aan de Plaatze eenigen bloei geeven; Panne- Steen- Ex- trik- en Plateelbakkerijen.

MAKLYK - OUD, eene van ouds bekende Ree, aan den Westkant van het Eiland *Ter Schelling*. In vroegere tijden diende zij tot eene voegzaame Haven en Legplaatze voor eene groote Vloot Koopvaardijfchepen; zij lagen aldaar even veilig en stil, als in het Ye, voor de Paalen van *Amsterdam*. Haare veiligheid was zij inzonderheid verschuldigd aan eenen Zandbank, de *Robbeplaat* genaamd, nog Westlijker gelegen, die haar

tegen het geweld van Zeewinden en Golven dekte. Doch zedert deeze Plaat Oostwaarts is overgestort, heeft zij de Haven met Zand aangehoogd, en dermaate droog gemaakt, dat Visschersschepen en voortgelijke kleine Vaartuigen 'er bezwaarlijk kunnen vlot leggen.

MALDEN, een Dorp in Gelderland, in het Rijk van *Nieuw-megen*, van weinig aanzien, hebbende eenen Leeraar gemeen met het naburig Dorp *Heumen*. Weleer stondt hier een zwaar Slot of Kasteel, doch is thans geheel verdweenen.

MALDERÉ, (JAKOB VAN) een Edelman van rang, eerst een voorstander der Spaansche belangen, doch naaderhand overgegaan in die der Staatsgezinden. Na geruimen tijd in dienst van den Markgraave VAN HAVRECH, Stadhouder van *Vlaanderen*, gestaan te hebben, nam hem Prins MAURITS aan onder het getal zijner Edellieden. De voorgaande gemeenzaamheid was oorzaak, dat wanneer, in den Jaare 1595, van de zijde der Spanjaarden, aan de Nederlanden, voorstellen van Vrede gedaan wierden, de Markgraaf, ten dien einde, bij eenen Brief, zich aan VAN MALDERÉ vervoegde. Deeze gaf 'er den Prins kennis van, en ontving, kort daar op, bevel te antwoorden, dat 'er geene hoop tot Vrede was, 't en ware het Spaansche Krijgsvolk niet alleen de Nederlanden, maar ook het Graaffchap *Bourgondie* ruimde. In eenen anderen Brief deedt hij den Markgraave weeten, dat de Vereenigde Staaten niet ongenegen waren om met die der andere Gewesten, doch geenzins met de Spanjaarden in onderhandeling te treden. In 't volgende jaar benoemde Prins MAURITS den Heer VAN MALDERÉ tot zijnen Persoonsvertegenwoordiger, als Eersten Edele van Zeeland. In 't eerst ontmoette deeze aanstelling merklijken tegenstand, bij de Zeeuwsche Staaten in 't algemeen, en bijzonderlijk bij de Steden *Zieriksee*, *Goes* en *Tholen*. Zij beschouwden het als onvoegzaam, daar het Gewest verscheiden oorspronkelijk ingeboorene Edelen van hoogen rang opleverde, dat een Uitlander, een Vlaamsch Edelman, met zo aanzienlijke waardigheid bekleed wierdt. Doch deeze zwaarigheid wierdt eerlang uit den weg geruimd. *Tholen*, eene kleine Stad, liet zich overhaalen doot

in Prins
moeten
benoemd
harder
an ver
rad en
nevens
tengew
ken bij
van de
de ver
blijk v
hier te
noemin
Staaten
in 's I
len. I
MALDEN
woon C
ren va
noeten,

MALL
bij K
hier kor
Rijnal n
op midd
de Noor
warneen
dan bin
den Jaar
gesteld,
te leiden
men 't w
de klagges
harat, e

den Prins; waar naa twee andere Steden, bij overstemming, moesten volgen. Evenwel lieten zij aantekenen, dat zij den benoemden Vertegenwoordiger geenzins voor aangenaam verklaarden. Toen de Algemeene Staaten, in den Jaare 1607, aan verscheiden Hoven Gezantschappen zonden, om derzelver raad en bijstand te verzoeken, vertrok de Heer VAN MALDERÉ, nevens den Dordrechtchen Pensionaris JOAN BERK, als Buitengewoon Gezant na Engeland, om zijue opwagting te maaken bij Koning JAKOBUS DEN I, om denzelven verslag te doen van den toestand der Vereenigde Gewesten, met opzigt tot de vermogens ter voortzettinge van den Oorlog. Een ander blijk van aanzien en vertrouwen, waar toe VAN MALDERÉ, hier te Lande, zich hadt weeten te verheffen, was zijne benoeming tot eenen der Gemagtigden van wegen de Algemeene Staaten, om met de Spaansche Gezanten, in den Jaare 1608, in 's Hage verscheenen, over Vrede of Bestand te handelen. De laatste openbaare post, in welken wij den Heer VAN MALDERÉ, in de Geschiedenissen, aantreffen, was het buitengewoon Gezantschap na Frankrijk, in den Jaare 1610; de Heeren VAN BREDERODE en VAN DER MYLE waren zijne Amptgenooten.

Zie BOR, VAN METEREN, enz.

MALLEGAT, eene Opening of Doorgraaving in de Duinen, bij *Kulwijk*, dus genaamd. De aanleiding daar toe zullen wij hier kortelijk verhaalen. De aanwas van het Binnenwater in Rhijnland deedt, reeds meer dan derdehalve Eeuw geleeden, op middelen ter ontlastinge bedagt zijn. Om de nabijheid van de Noordzee wendde men het oog derwaarts. Bij gedaane waarneemingen bleek het water aldaar merkkelijk lager te zijn, dan binnenslands. Het gevolg hier van was, een Ontwerp, in den Jaare 1538, aan Hoofdingelanden van Rhijnland ter hand gesteld, om het water, door middel van Tonnen, zeewaarts te leiden. Om de groote kosten, daar mede gepaard, liet men 't werk steeken, tot in den Jaare 1565, wanneer, op de klagten van Regenten van verscheiden Ambagten, het werk hervat, en, naa lang raadpleegen, in den Jaare 1570, tot eene

nieuwe Peiling, zo binnen als buiten, beslooten wierdt. Het gevolg daar van was, een verslag, volgens 't welk eene waterloozing aan de Noordzee, zeer waarschijnlijk, ten nutte van Rhijnland zoude strekken. Men benoemde nu eerlang Gemagtigden tot het onderzoek van den Waterstaat. Het bleek hun, dat het water gaande weg toenam, en geene genoegzame ontlasting hadt door de Sluizen aan het Y. Bij *Katwijk* vonden ze ook het water merkelijk hooger binnen dan in de Noordzee. Wijders deeden ze, te deezer plaatze, de gronden, tusfchen den Rhiin en de Noordzee, booren, en door bekwaame lieden Ontwerpen vervaardigden, volgens welke men, zonder gevaar voor 't gemeene Land en ten voordeele van Rhijnland, eene Uitwatering zoude kunnen openen.

In gevolge van dit alles wierdt een besluit genomen tot het neemen van eene Proeve eener Doorgraavinge, en in Maart des Jaars 1571, daar mede een aanvang gemaakt. In de maand November was men reeds tot aan het Strand gevorderd, doch stelde de opening uit tot April des volgende jaars. Thans geschiedde dezelve in tegenwoordigheid van Dijkgraave en Hoogheemraaden, de Regeeringe van *Leiden* en eene ontelbare menigte van aanschouweren. Bij het doorsteeken vloeyde zulk eene menigte waters, en met zo veel kragts, na buiten, dat een Schuit, leggende in de opening, met moeite konde weerhouden worden van Zeewaarts drijven. Niet lang bleef deeze Doorgraaving open. Een opkoomende storm, door het roeren van het water, veel zands na binnen voerende, deedt dezelve verstoppen. De zulken, welke hier in een bewijs meenden te vinden voor de onmogelijkheid eener waterloozing op deeze plaats, gaven, zedert, aan de Doorgraavinge de boven gemelde benaaminge van het *Mallegat*. Verscheiden redenen werkten te zamen, waarom men de gemaakte Doorfnijding niet open heeft gehouden, door het leggen van Sluizen en Spuien. De voornaamste daar van waren de opkoomende Nederlandfche Beroerten, en vooral ook het Beleg van *Leiden*. Vervolgens zal men 't werk ongeraaden gevonden hebben, om de zwaare kosten, dië elders, aan Sluizen en Dijkwerken, vereischt wierden. Waar bij nog kwam, dat men, zedert, de Doorgraaving als minder noodig zal beschouwd

fiowrd
mist,
n het b
ins bes
ij de hi
leen. T
zal gebr
Malleg
fchot d
Waterf
brengt
en voo
voeren.

MAN
schilder
ben geo
tens lan
Vervolg
Florence
werk ste
reide h
zels der
alwaar h
toefde hi
toeg te h
Kunstro
winnen.
en verrij
ceel. O
fruk, in e
Gild der
overleedt

MANDER
in Vlaande

schouwd hebben, omdat Rhijnland merkelijk van water wierdt ontlast, door het ingevoerd gebruik van Groote Watermolens, en het brengen van verscheiden Kleine in Groote Polders. Nogthans heeft men, in deeze Eeuwe, het Ontwerp, van nieuws, bij de hand genomen, doch met even weinig gevolgs als voorheen. Niet onwaarschijnlijk is het, dat het nimmer tot uitvoer zal gebragt worden. Niet geheel onnut is, intuschen, het *Mallegat*. Het water, welk daar in afzijpelt, doet het overschot der Doorgraavinge verftrekken tot eene Vaart voor de Waterfchepen, om het zout water uit Zee tot aan *Katwijk* te brengen, voor de Zoutkeeten der Steden *Haarlem* en *Leiden*, en voor de Praamen, welke Schelpen na de Kalkbranderijen voeren.

MAN, (KORNELIS DE) Delftenaar, een voortreffelijk Kunstfchilder. Naa zich, in zijne Geboortestad, eenigen tijd te hebben geoeffend, dreef hem de zucht na grooter vordering buitens lands. *Frankrijk* was het eerste Gewest, welk hij bezogt. Vervolgens begaf hij zich na *Italie*. Twee jaaren sleet hij te *Florence*, in dienst van een vermogend Edelman, door het te werk stellen van zijne Penceelkunst. Naa verloop van dezelve reisde hij na *Rome*, om 'er zich naar de doorluchtige overblijzels der Oudheid verder te bekwaamen. *Venetie* was de plaats, alwaar hij vervolgens eenigen tijd doorbragt. Negen jaaren vertoefde hij dus buitenslands, en oordeelde nu bekwaamheids genoeg te hebben opgedaan, om eenen naam te maaken onder de Kunstbroeders in zijn Vaderland, en 'er een eerlijk bestaan te winnen. Zijne Geboortestad verkoos hij tot zijne woonplaats, en verrijkte dezelve met meenig voortbrengzel van zijn Penceel. Opmerking onder dezelve verdient vooral een groot stuk, in de Ontleedkamer, verbeeldende de Overlieden van het Gild der Wondhealers en verscheiden Geneesheeren. DE MAN overleedt in den Jaare 1706.

Zie HOUBRAKEN.

MANDER, (KAREL VAN) wierdt gebooren te *Meulebeken*, in Vlaanderen, in den Jaare 1548, uit een aloud Geslagt, zijnde

de een Lid van hetzelfde, toen over de driehonderd jaaren geleeden, WOUTER VAN MANDER genaamd, Bisfchop van *Doornik* geweest. Zijn Vader, een oogmerk hebbende om hem tot de Letteroeffeningen op te leiden, befteedde hem ter Schoole te *Thiel*, om 'er het Latijn te leeren. Doch alzo des Jongelings hoofdneiging tot de Schilderkunst overhelde, wierdt hij, te *Gend*, een Leerling van den vermaarden Schilder LUCAS DE HEERE, en vervolgens, te *Doornik*, van PIETER VLERICK. Na zijne wederkomst in 's Vaders huis, maakte hij weinig werks van de oeffeninge der kunfte; zijnen meesten tijd fleet hij met het fchrijven van Gedichten en Zinnespelen. Doch alzo hij het fchilderen niet geheel verzuimde, en eerlang de lust hem beving ter verdere voortzettinge zijner bekwaamheid, ondernam hij eene reize na *Rome*, in 't gevolg van eenige Edellieden. Drie jaaren vertoefde hij in die Stad, onder 't vlijtig voortzetten en aankweeken van zijn kunstvermogen. Na vervolgens *Bafel* bezogt, en 'er eenige ftukken te hebben gefchilderd, keerde hij te rug in zijne Geboorteplaats. De binnenlandfche beroerten maakten nu het verblijf in de Dorpen zeer onveilig. Van hier dat hij met zijne Ouderen en Huisvrouw, welke hij zedert hadt opgedaan, eene veiliger woonplaats binnen *Doornik* zocht. Hij vertoefde 'er, egter, niet lang, maar vertrok wel haast na *Brugge*. Op zijnen weg derwaarts trof hem het ongeluk, nevens zijne Vrouw en twee kinderen, maakt te worden uitgefchud, door eene bende roovers. Verdrietig over zijn verblijf in een zo onrustig Gewest, vertoefde hij niet langer te *Brugge*, dan noodig was, om voor zich zelven en de zijnen geld tot klederen te verdienen, nevens een fommetje tot de reize na Holland. Eerst zette hij zich neder te *Haarlem*, vervolgens ten platten Lande, tufchen die Stad en *Alkmaar*, en eindelijk te *Amfterdam*. Hier eindigde hij zijne dagen, in 't Jaar 1606, in een der zo genaamde Nummerhuizen, aan het Gasthuis behoorende, getekend met N. XXIV. Behalven zijne veelvuldige Schilderftukken, heeft hij ook verfcheiden Schriften naagelaaten. Het meest bekende daar van is zijn *Schilderboek*, behelzende de gronden der kunst, en de levens van verfcheiden uit- en inlandfche Schilders. Hij liet eenen Zoon naa, insgelijks KAREL genaamd, een goed Portretfchilder. De Koning

van

Denen
kam me
ij maak
lucht o

MANS
rier van
Stad aan
ouwing
als Eerf
zeldt zi
de der
oederlin
die ein
kleeve
REETS
Regter
nevens
Gezant
van V
Princ
zijne v
den Ee
wel uit
bevelet
bekleedt
op het
delburg
suk het
den Ma
der Ad
karden
Vere,
Tulen,

van *Deenemarke* ontboodt hem ten zijnen Hove, en overlaadde hem met gunst en voordeelen. Even als zijn Vader, bezat hij smaak voor de Dichtkunst. De vrugt daar van was een Lofdicht op den Snuiftabak.

Zie F. V. MANDERS *Schilderboek*, tweede Druk van den Jaare 1618.

MANMAAKER, (ADRIAAN) bekleedde den post van Thesaurier van *Middelburg*, in den Jaare 1574, ten tijde als de Stad aan den Prinse VAN ORANJE overging. In den Jaare 1618 ontving hij last, van Prinse MAURITS, om deszelfs perfoon, als Eersten Edele van Zeeland, te vertegenwoordigen, en verzelde zijne Doorluchtigheid, in dat zelfde jaar, als Gemagtigde der Algemeene Staaten, na *Utrecht*, ter gelegenheid der onderlinge geschillen, welke thans den Staat beroerden, en die eindelijk uitliepen op de gevangenneeming, met den aankleeve van dien, der Heeren VAN OLDENBARNEVELD, HOGEBEETS EN DE GROOT, over welke hij, nevens anderen, tot Reger wierdt aangesteld. In den Jaare 1621 bekleedde hij, nevens de Heeren VAN NOORDWYK EN PAUW, een staatelijk Gezantschap in Frankrijk, tot het sluiten van een Verbond van Vriendschap en Koophandel. Naa het overlijden van Prinse MAURITS, in den Jaare 1625, begeerde MANMAAKER in zijne voorgaande hoedanigheid, als Vertegenwoordiger van den Eersten Edele in Zeeland, erkend te worden, en zulks wel uit kragt eens Briefs van Prinse FREDRIK HENRIK, hem beveelende, de zelfde plaats, op voorgaanden last, te blijven bekleeden. Doch toen zijn verzoek, ter Staatsvergaderinge, op het tapijt kwam, betuigden de Afgevaardigden van *Middelburg*, niet ongenegen te zijn, om aan Prinse FREDRIK HENRIK het regt van Eersten Edele op te draagen, doch weigerden MANMAAKER te erkennen, dan alleen bij voorraad en onder *Akte van Nonprejuditie*. Andere Zeeuwsche Steden verklaarden zich na genoeg even eens. Doch toen *Vlissingen en Tholen*, alwaar zijne Doorluchtigheid insgelijks veel vermogt,

zich voor MANMAAKER verklaarden, volgden de overigen insgelijks. Hij bekleedde dien post tot in den Jaare 1630, wanneer hij van zijne waardigheid verlaaten wierdt, omdat hij, meent men, de agtbaarheid zijns Meesters al te stijf gedreeven hadt. Zodanig althans getuigt 'er HOOFT van in zekeren Brief.

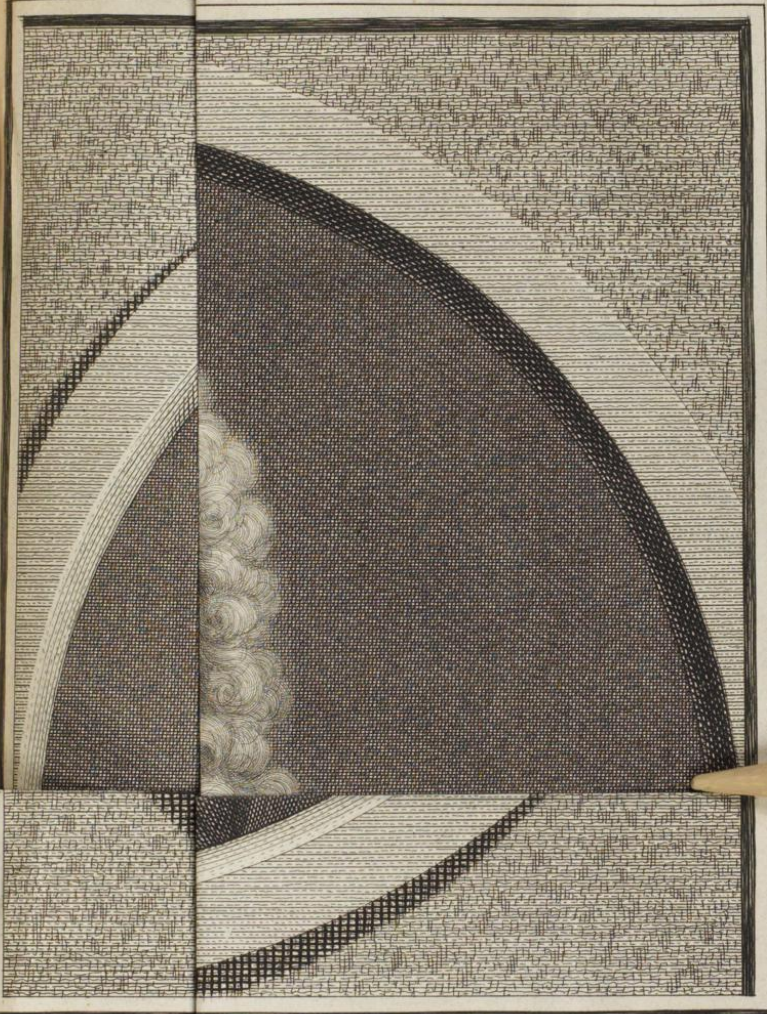
MANTGUM, een Dorp in Friesland, in de Grietenij Baardera-deel, onder het Kwartier van Westergo. Van twee Stinzen of adellijke Huizen, welke hier eertijds stonden, zag men nog lang, naa dat zij waren afgebroken, eenig Muurwerk, als het eenig overblijfsel. Het Dorp heeft eigen Kerk en Predikant, behoorende onder de Klasfis van *Leeuwarden*.

Zie WINSEMIUS,

MARCK, (JOHANNES) of VAN DER MARCK, bekleedde, in den Jaare 1686, het Hoogleeraarampt in de Godgeleerdheid aan 't Stichtsche Hoogeschool. Veel gerugts maakte het geschil, welk deeze voerde met zijnen Amptgenoot JOHANNES BRAUNIUS. Deeze, een ijverig voorstander der Godgeleerde begrippen van den vermaarden JOANNES COCCEJUS en van de Wijsbegeerte van CARTESIUS, zegt, diensvolgens, dezelve ook zijnen Leerlingen in te prenten. Geruimen tijd zag VAN DER MARCK dit aan, zonder deswegen zijn gevoelen te verklaren. Eindelijk, mischien, eenig gevaar voor de Hervormde Leere vrezende, weder sprak hij, zo in 't openbaar als in zijne bijzondere Lesfen, zijnen Amptgenoot; die daar van de lucht gekreegen hebbende, van zijnen kant niet stil zweeg. De verwijdering, tusfchen de twee Hoogleeraars, hier uit ontstaan, floeg wel haast tot de Leerlingen over. Men hadt nu, aan 't Hoogeschool, twee nieuwe Godgeleerde Sekten, *Marktaanen* en *Brauniaanen*. Zo hoog klom onder deeze de wederzijdsche afkeerigheid, dat ze zelf den onderlingen burgerlijken omgang schuwden. Een in 't oogloopend bewijs, van de grift, met welke men over en weder sprak, vertoonde eene Godgeleerde Verhandeling over den *Sabbat*, welke BRAUNIUS, door

L. Coor. Pm.

J
Phil. et
Academ
Sexenni
per Oct
per XL
ut et His
Leidenfif
Denatus

Ms. Court. Pox.

P. Tanje' sculp. 1745.

JOHANNES FRISIUS.

Phil. et Simanthis Veli, quam cernis, imago
 Academiart Marcki, sed meliora tegit.
 Sexenniumgenium, Studii miracula, docentis
 per Octenn vix orbis, nulla Tabella capit.
 per XLII. et quatuor peragentem lustra Lycei
 ut et Histor inter nomen habere Viros.
 Leidensis Ed numerat natales Gratia. Quod si
 Denatus xxquam messis prodigiosa manet!

Jac. Friglandius.

Del. Goussier Pinx.

P. Tanguy sculp. 1745.

JOHANNES A MARCK, FRISIUS.

Phil. et S. S. Theol. Doct. hujusque in
 Academia olim Franequerana per
 Sexennium, dein Groningo Omlandica
 per Octennium, tandem Lugduno Batava
 per XLII. annos Professor Ordinarius,
 ut et Historiæ Ecclesiasticæ, atque Ecclesiæ
 Leidenfis Pastor. Natus X. Januar. MDCLVI.
 Denatus XXX. Januar. MDCCXXXI.

Æmula Timanthis Veli, quam cernis, imago
 Ora refert Marcki, sed meliora tegit.
 Divinum ingenium, Studii miracula, docentis
 Suadam, vix orbis, nulla Tabella capit.
 Ista dabant quatuor peragentem lustra Lycei
 Illustres inter nomen habere Viros.
 Scilicet haud numerat natales Gratia. Quod si
 Ver hoc, quam mesfis prodigiosa manet!

Nicolaas Byl Excudit.

Jac. Tringlandius.

in een
in het
de Mark
de Hoog
in den
vervoeg
alzar de
eenige
de Kerl
worden
reden g
andere
derelve
en per
kunnisc

Mar
detswa
om zij
den Sc
kwame
fche Pr
te Par
pen, e
jaren
Gemeer
fche Ge
geschre
ind. 2
ze, dat
iemand
vond w
flagen,
Dag gee

MARCI

ur eene
in het
de Mark
de Hoog
van den
vervoegd
daar d
eenige f
de Ker
worden
reden g
andere
dezelve
een pen
kennisfê

MARI
denswaa
om zijn
den Sta
kwamen
sche Pr
te Parij
pen, eer
jaeren o
Gemeent
sche Gee
geschreev
derd. Ze
ze, dat l
iemand,
wordt wie
fagen, v
Nog geen

door eenen zijner Leerlingen, openlijk liet verdedigen. Buiten het spoor van bezadigdheid holde de ijver, met welken de *Markiaanen* daar tegen hunne bewijsredenen aanvoerden. De Hoogleeraar VAN DER MARCK ging nog verder. Verzeld van den Heere BERTLING, Hoogleeraar in de Wijsbegeerte, vervoegde hij zich aan den Akademischen Senaat, en klaagde aldaar den Heer BRAUNIUS aan, wegens het verdedigen van eenige stellingen, die de gronden van de Leere der Hervormde Kerke ondermijnden. BRAUNIUS, hier over onderhouden wordende, ontkende, gedeeltelijk, de aangetijde misdaad, voor reden geevende dat men zijne woorden hadt verdraaid; doch andere stellingen nam hij voor de zijne aan, en verdedigde dezelve, vervolgens, in eenige Schriften. Hier uit ontfontd een pennestrijd, die meer gerugts maakte, dan aan de waare kennisse voordeel aanbragt.

Zie BENTHEM, *Holl. Kerk en Schoolstaat.*

MARESIUS, (SAMUEL) hoewel een Uitlander, nogthans mel-denswaardig, deels om zijn verblijf in de Nederlanden, deels om zijn aanmerkelijk aandeel in de Godgeleerde twisten, die den Staat op zo veele moeite en onaangenaamheden te staan kwamen. In den Jaare 1599 wierdt hij gebooren in de Fransche Provincie *Pikardije*, leide de gronden van Taalkennisfe te *Parijs*, en oeffende zich voorts, in hoogere Weetenschappen, eerst te *Saumur*, en daar naa te *Geneve*. Eenentwintig jaaren oud zijnde, bekwam hij het beroep in de Hervormde Gemeente te *Laon*. Hier geraakte hij in twist met de Roomsche Geestlijkheid, ter zaake van eenen Brief, welken hij hadt gefchreeven aan eene Juffer, die van Godsdienst was veranderd. Zo grooten haat haalde hij zich daar door op den halze, dat hij, op zekeren avond, langs de straat gaande, door iemand, welke op zijn leeven liep, met een Mes zwaar gewond wierdt. Ter zijner beveiliginge tegen soortgelijke aanslagen, verplaatste de Kerkvergadering MARESIUS na *Falaise*. Nog geen half jaar hadt hij hier den dienst waargenomen, of

het Hoogleeraarampt in de Godgeleerdheid, nevens het gewoone Predikwerk, wierdt hem te *Sedan* opgedraagen. Eer hij derwaarts trok, deedt hij eene reize na Holland, en beklom 'er den Trap der Godgeleerde Doktoraale waardigheid. Van geen zeer langen duur, nogthans, was, zedert, 's Mans verblijf in Frankrijk. Hij vertrok na de Nederlanden, ter aanvaarding van het Leeraarampt te *Maastricht*, om het, eerlang, te verwisfelen met het Hoogleeraar- en Predikampt in de Franfche Gemeente te 's *Hertogenbosch*, en, naa een zesaarig verblijf, van daar na 't Hoogefchool te *Groningen*, alwaar hij, in den Jaare 1673, het vierenzeventigfte zijns ouderdoms, zijne dagen eindigde. Het beroep te *Lausanne*, door de Regeering van *Bern*, in den Jaare 1661, hem opgedraagen, hadt hij van de hand gewezen; doch dat van *Leiden*, in zijn sterfjaar, hem opgedraagen, zoude hij aanvaard hebben, ware hij, door zijnen dood, 'er niet in verhinderd.

Van de gefchillen, in welke MARESIUS ingewikkeld geweest is, zullen wij nu eenig verflag doen. GIBERTUS VOETIUS, Godgeleerd Hoogleeraar te *Utrecht*, hadt, in den Jaare 1642, eenige Akademifche Stellingen in 't licht gegeven *De IdololatRIA indirecTA* of de *Zijlingsche Afgodertje*. Onder andere hadt hij daar in gegispt het gedrag der Wethoudersfchap van 's *Hertogenbosch*, raakende eene *Broedersfchap van Onze Lieve Vrouwe*, Eeuwen lang in die Stad gevestigd. Met agterlaating van de Roomsche plegtigheden, was, van hooger hand, den Roomsch-Katholijken bevolen, Hervormden insgelijks tot Leden aan te neemen. Hier tegen verklaarde zich VOETIUS, beweerende dat Proteftantsche Overheden zodanige Broedersfchappen niet mogen dulden, en dat de inkomsten daar van ten nutte van Kerken en Schoolen, of andere godvrugtige oogmerken, moesten besteed worden. MARESIUS, thans Hoogleeraar te 's *Hertogenbosch*, ontving last van de Regeeringe, om haar gedrag, in het dulden der gemelde Broedersfchap, te verdedigen. Of hij daar voor, gelijk zommigen verhalen, een gefchenk van vijftienhonderd Guldens genooten hebben, willen wij liefst aan zijne plaatze laaten. Dit was de aanleiding tot verfcheiden fchriften, zedert over en weder gewis-

riek, di
gevald.
gen ver
in de g
fje, do
en betoo
in het ft
Algemeen
het gevo
neemen.
jus, JAC
berigt ve
met kleif
naam, de
flags en
daar ove
de van a
taarde.
Eer di
MARESIUS
dezelve v
gaven te
aus en
bootte t
post. H
Hoogefch
voegd ja
in de Hef
lang hude
hem vloet
die, eerle
zijn Huis
lingen te
wijzonderli
hoorzaal v
den naifve
wijering;
vrikkard,

wisfeld, dikmaals met eene pen, niet met Inkt, maar met Gal gevuld. De twist duurde nog, naa dat MARESIUS na *Groningen* verhuisd was.

In de gemelde Stad deedt onze Hoogleeraar, in den Jaare 1652, door den druk, uitgaan een Boek, moerende diene ten betooge van de Regtzinnigheid der Nederlandsche Kerke, in het stuk der Leere. Hij droeg zijn Geschrift op aan de Algemeene Staaten, die het voorts na *Leiden* zonden, om het gevoelen der Godgeleerde Hoogleeraaren daar over in te neemen. Deeze waren thans de vermaarde JOHANNES COCCEJUS, JACOBUS TRIGLANDIUS en ABRAHAM HEIDANUS. In hun berigt verhieven ze den Schrijver hemelhoog, doch spraken met kleinen lof van zijnen arbeid. COCCEJUS hadt, uit aller naam, de pen gevoerd. MARESIUS van den inhoud des Verslags en van den persoon des penvoorders onderrigt, wierdt daar over dermaate misnoegd, dat het tot den grondslag dienende van afkeerigheid, welke naaderhand zich duidelijk openbaarde.

Eer dit gebeurde, ontstondt 'er eene andere onmin tuschen MARESIUS en eenen zijner Amptgenooten. De aanleiding tot dezelve wordt aldus verhaald. Behalven onzen Hoogleeraar, gaven te *Groningen* onderwijs in de Godgeleerdheid WITMARIUS en PASOR, twee oude afgeleefde Mannen, en uit dien hoofde bijkans onbekwaam tot het waarneemen van hunnen post. Hierom verzogt MARESIUS, van de Bezorgers van 't Hoogeschool, dat hem tot Amptgenoot mogt worden toegevoegd JAKOBUS ALTING, zints ruim twintig jaaren Hoogleeraar in de Hebreeuwsehe Taale. Dit wierdt hem toegestaan. Niet lang hadt ALTING op den Godgeleerden Stoel gezeeten, of hem vloeide telkens toe een aanwasfend getal van Leerlingen; die, eerlang, tot zulk eene menigte aangroeyden, dat hij, in zijn Huis geene genoegzaame ruimte hebbende om zijne Leerlingen te plaatzen, genoodzaakt was, de Lesfen, welke hij bijzonderlijk in zijne wooning plagt te geeven, in eene Geheoorzaal van het Akademiegebouw te houden. Dit ontstak den naijver van MARESIUS tegen ALTING, en veroorzaakte verwijdering; die nog meer toenam, zints de laatstgemelde hadt verklaard, dat hij voor zijne Kollegien geen geld begeerde

van

van zijne Leerlingen, zo als MARESIUS gewoon was te trekken. ALTING verklaarde, aan zijnen Vader HENRICUS ALTING, op deszelfs doodbedde, beloofd te hebben, indien hem ooit het openbaar onderwijs in de Godgeleerdheid te beurte viel, van zijne Leerlingen geen geld te zullen aanneemen. Van dezen kant geenens kans ziende, om over zijnen Amptgenoot den meester te speelen, wendde MARESIUS over een anderen boeg. Nu en dan begon hij eenige gevoelens van den Heere ALTING aan te tasten, en openlijk, in zijne Lesfen, te wederfpreken. Zelf tastte hij wel haast niet slegts de begrippen, maar ook den goeden naam des Voorstanders aan. Regeering, Predikanten, Gemeente, de gantsche Stad wierdt 'er eerlang mede gemoeid. MARESIUS, die veele Lievelingen hadt, en daar door den twist meer gerugts deedt maaken, zocht het daar heenen te wenden, dat de zaak op eene Kerkvergadering gebragt wierdt, in de hoope van aldaar te zullen zegepraalen. Doch de Bezorgers van het Hoogeschool begreepen het anders. Den Heere ALTING eene schriftlijke verklaring van zijne gevoelens hebbende afgevraagd, stelden zij dezelve in handen van MARESIUS, welke daar op eene Verantwoording schreef. Beide Geschriften wierden gezonden aan de Leidfche Hoogleeraaren, die, in hun oordeel daar over, ALTING van dwaalgevoelens vrijfpraken, en betuigden dat MARESIUS in 's Mans verklaring behoorde genoegens te neemen. Het gevolg hier van was, dat de Heeren Bezorgers de beide Hoogleeraaren tot hunnen pligt vermaanden, en aangaande de uitstaande geschillen het stilzwygen opleiden.

Intusfchen was het beroep op de Leidfche Hoogleeraaren met diepe geheimhouding, en buiten kennis van MARESIUS, geschied. Lang bleef hij daarom onkundig van de aanleiding deezes maatregels. Eindelijk kwam hij agter de oorzaak, en dat COCCEJUS, als Deken der Godgeleerde Fakulteit, de steller der Leidfche uitspraake was geweest. Het twistvuur, welk, tusfchen de beide Hoogleeraars, gelijk wij boven aanmerkten, reeds smeulde, begon nu te ontbranden. Straks vatte MARESIUS de pen op, en schreef een Boekje, welks tijtel, *Audi et alteram partem* „Hoor en wederhoor”, aankondigde, alsof hij, zijns bedunkens, onverhoord veroordeeld was. Hevig voer hij daar
in

in uit tegen COCCEJUS, hem te laste leggende, vooringenomenheid met ALTING, en tegen hem een ingewortelden haat. Om zijnen Aanhang nog meer te sterken, leide hij nu den twist bij, voorheen met VOETIUS gevoerd, en vereenigde zich daar mede tegen den Leidfchen Hoogleeaar. Over en weder be- loofden ze elkander, de uitstaande Gefchriften, tusfchen hen gewisfeld, zo veel mogelijk, te zullen onderdrukken, en voorts, met vereenigde kragten, de inkruijpende Nieuwighe- den te keer gaan.

De eerste, welke nu de tegenpraak van MARESIUS onder- vondt, was CHRISTOPHORUS WITTICHIUS, Hoogleeaar te *Lei- den*. MARESIUS hadt, onder andere, gefchreeven een zamen- stelzel van Godgeleerdheid. WITTICHIUS, in zijne Lesfen, dit als eenen leidraad volgende, hadt nu en dan de vrijheid ge- nomen om van den Schrijver te verschillen, zo ten aanzien van de Godgeleerde als Wijsgeerige begrippen, en zijne ge- dagten daar over zijne Leerlingen laaten opfchrijven. Een deezzer Affchriften viel in handen van MARESIUS, die straks de pen opvatte, en een Boek schreef, waar in hij WITTICHIUS en andere naavolgers van CARTESIUS, zeer vinnig doorfreet en van Onregtzinnigheid beschuldigde. Niet lang leedt het, of 'er tradt een Schrijver in het ftrijdperk, die zijnen naam ver- momde onder dien van PETRUS AB ANDLO, en naderhand ge- loofd wierdt geweest te zijn de Utrechtsche Hoogleeaar in de Wijsbegeerte REINIER VAN MANSVELDT. Hoe 't zij, de onbekende nam de verdediging van CARTESIUS op zich, en behandelde, in zijn tegenschrift, MARESIUS op een spottenden toon. MARESIUS antwoordde in den zelfden fmaak, doch ge- voelde geen klein verdriet, met eenen onbekenden te doen te hebben, alzo hij niet afkeerig was van in zijne Twistfchrif- ten perfoonlijkheden te mengen. 's Mans hartzeer groeide, zints het uitkoomen van de *Vredelievende Godgeleerdheid* van WITTICHIUS, waar in deeze, met bescheidenheid en kracht van redenen, de gevoelens van MARESIUS te keer ging. Een pen- nesfrijd ontfondt hier uit, tot groote ergernisse van allen, die Gemeatigheid en Godsvrugt als de hoofdbedoeling der Christ- lijke Leere aanmerken. 's Mans laatste pooging was, om door zijn gezag, 't welk in de daad zeer groot was, her-
doen

doen beleggen eener Kerkvergaderinge te bewerken, waar in de gevoelens der Coccejaanen, Cartesiaanen, Altingiaanen en andere, naar zijn inzien, drijvers van Nieuwigheden, zouden veroordeeld, en derzelver Voorstanders uit de Nederlandsche Kerk geweerd worden. Doch zijn afsterven, onder andere, voorkwam de volvoering zijns ontwerps.

Tot slot van dit Artikel voege ik 'er nog nevens, dat MARESIUS twee Zoonen naaliet. De oudste, gebooren te *Sedan*, was eerst Advokaat voor het Parlement te *Parijs*; doch zich vervolgens op de Godgeleerdheid hebbende toegeleid, wierdt hij Leeraar in den Walsche Gemeente te *Groningen*, vervolgens te *Kassel*, daar naa te 's *Hertogenbosch*, en eindelijk te *Delft*, alwaar hij zijne dagen eindigde. De jongste, DANIEL DES MARETS, of MARESIUS, van der Jeugd af aan, tot den Predikdienst opgeleid, nam insgelijks eenigen tijd het gewijde Ampt waar te *Groningen*, wierdt van daar beroepen na *Middelburg*, en eindelijk na 's *Graavenhage*. Diep deelde hij hier in de gunst van Prinse WILLEM DEN III. Door lichaamsongesteldheid onbekwaam zijnde geworden tot het waarneemen van zijne bediening, door zijne Hoogheid, goedgegunstiglijk toegestaan een verblijf op het Lusthuis *Honsholre-dijk*, alwaar hij, in nutte Letterbezigheden, zijne dagen sleet. Beide broeders hadden de hand in het vervaardigen der uitgave van den Franschen Bijbel *de Des Marets* genaamd. De Bockverkooper ELZEVIER spaarde kosten noch moeite om de uitgave, in allen opzigt, te verfraaien.

Zie *Eerste Oorsprong der Broeder-twisten*, en BAYLE, *Diſt. Crit.*

MARGARETA *van Holland*, de Dogter van WILLEM DEN III, *Graave van Holland*, en Gemaalin van Keizer LODEWYK *van Beijeren*, met welken zij, in den Jaare 1324, in 't huwelijk wierdt vereenigd, is zeer vermaard in 's Lands Geschiedenissen, omdat, geduurende haare Regeering, de berugte Tweespalt der Hoekschen en Kabbeljaauwschen zijnen oorsprong nam. Meer dan twintig jaaren hadt zij in deezen echt geleefd,

M A R G A R E T A .

18, toen
 en den
 lard d
 later van
 och deel
 en gezag
 ung des
 in 't hof
 berg, al
 rich te
 deeze L
 tweeën
 Graaflijk
 righeid,
 't bewin
 fund der
 houdende
 revens e
 Nederlan
 Zedert
 en Zoon
 in ommin
 vragheid
 tij, mark
 dat zij he
 raate. V
 enige E
 zich, van
 MARGARET
 Koning en
 hem de R
 Deze ver
 hangen van
 re behoort
 natuurlijk
 ter aanvoer
 linge van
 engevoert

M A R G A R E T A

leefd, toen zij, door het overlijden van haaren Broeder WILLEM DEN IV, tot het Graaflijk bewind geroepen wierdt. EDUARD DE III, Koning van Engeland, gehuwd aan eene Zuster van MARGARETA, zocht haar deeze erfenis te betwisten; doch deels de overhellende geneigdheid der Landzaaten, deels het gezag haars Gemaals, was oorzaak, dat zij, in den aauvang des Jaars 1346, voor Landsvrouw wierdt aangenomen. In 't hofste van den Winter vertrok de Graavin uit *Neurenberg*, alwaar zij zich thans onthieldt, na Holland, om 'er zich te doen huldigen. Straks naa deeze plegtigheid verliet zij deeze Landen, om voorts in haare plaats te zenden haaren tweeden Zoon WILLEM, die, als vermoedelijke Erfgenaam der Graaflijkheid, in naame der Graavinne, bij derzelver afwezigheid, de Landen zou beheeren. Niet lang was deeze in 't bewind geweest, of hij hieldt bij zijne Moeder aan om afstand der Graaflijke waardigheid, die hier in bewilligde, behoudende alleen voor zich zelve het Graaffchap *Henegouwen*, nevens een inkoomen van tienduizend Oude Schilden uit de Nederlanden.

Zedert onthieldt zich MARGARETA in *Henegouwen*. Moeder en Zoon leefden in goede vriendschap; die, egter, wel haast, in onmin verkeerde, veroorzaakt, naar men wil, uit WILLEMS traagheid in het betaalen van de bedongen Jaarwedde. Hoe 't zij, MARGARETA wierdt, eerlang, op haaren Zoon verstoord, zoo dat zij hem tot afstand van de Regeeringe deezer Landen noodzaakte. Weinige maanden duurde deeze kanswifel. WILLEM, eenige Edelen aan zijnen snoer gekreegen hebbende, deedt zich, van nieuws, tot Graaf huldigen: tot bitteren spijt van MARGARETA, die, in haare verlegenheid, de toevlugt nam tot Koning EDUARD van Engeland, en, onder belofte van hulpe, hem de Regeering deezer Landen voor eenige jaaren aanbodt. Deeze verdeeldheid liep uit op het doen ontslaan van de Aanhangen van *Hoekschen* en *Kabbelaarschen*, van welke wij, ter behoorlijke plaatze, gesproken hebben. Zo hoog liep de onnatuurlijke twist, dat Moeder en Zoon Vlooten tegen elkander aanvoerden, die, in den Jaare 1351, slaags raakten, op de hoogte van de Stad *Veere*, met een gelukkigen afloop voor de eersgenoemde. Doch de kans was gekeerd, toen de Vlooten,

van

van nieuws, in dat zelfde jaar, handgemeen wierden, aan den mond der Maaze. Toen vlugtte de ongelukkige Moeder na Engeland, om Koning EDUARD tot Scheidsman in te roepen. WILLEM volgde haar derwaarts, en nam insgelijks de bemiddeling aan. Niet vroeger dan in den Jaare 1354 wierdt de Zoen getroffen. Hertog WILLEM zou zijne Moeder om vergiffenis bidden, die hem ook op eene minzaame wijze zou verleend worden. Van nieuws zouden aan hem Holland, Zeeland en Friesland worden afgeftaan, en Vrouw MARGARETA uit dezelve een jaarlijksch inkoomen genieten. Naa deeze bevrediging begaf zich de Moeder na *Valenchien* in Henegouwen, alwaar zij reeds in het volgende jaar haar leeven eindigde.

Zie VELDENAAR.

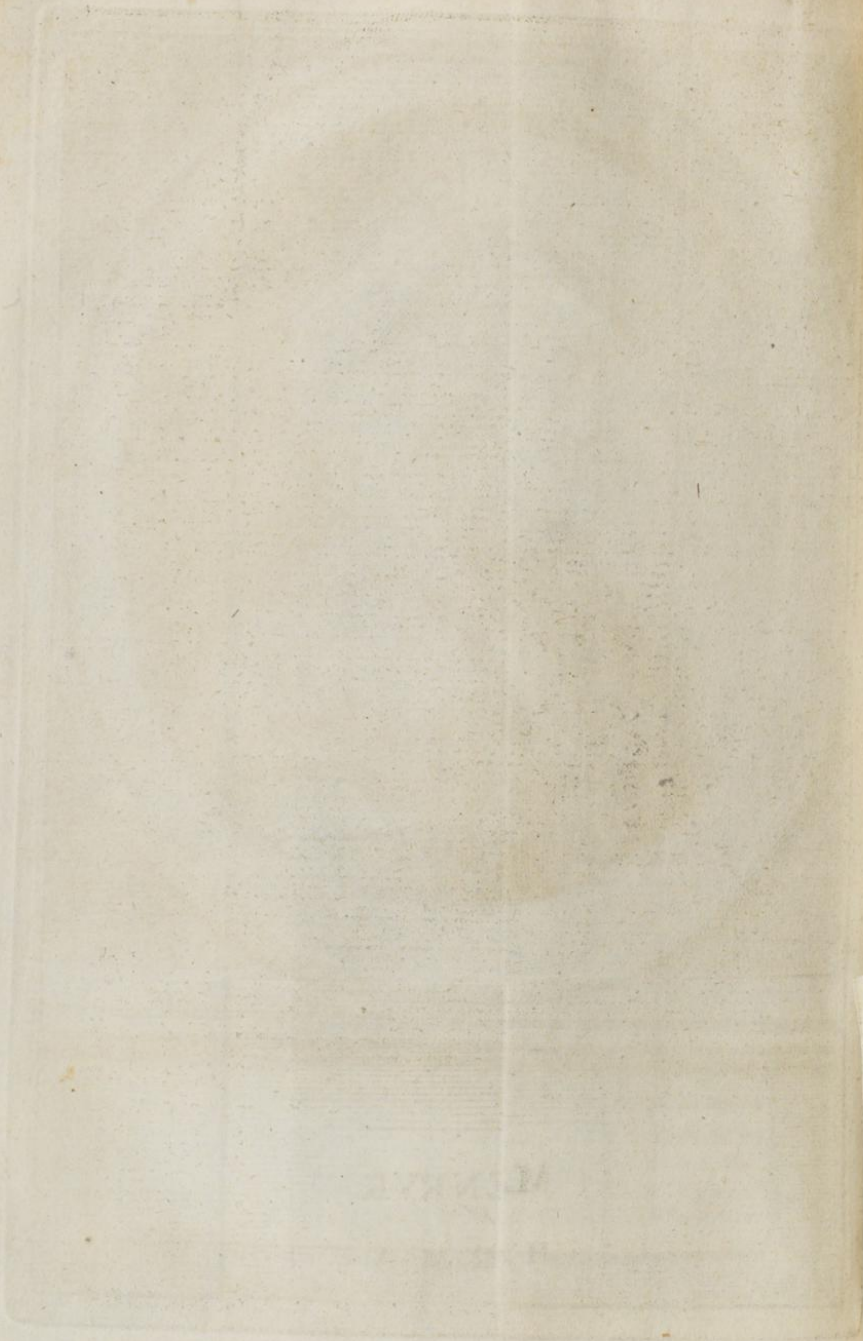
MARGARETA, *Graavin van Hennenberg*, Moeder, zo als het verteltzigt luidt, van driehonderdvijfenzestig kinderen 't ééner dragt. Zie boven, op het Art. LOOSDUINEN.

MARGARETA *van Oostenrijk*, Dogter van Vrouwe MARIA en van den Aardshertog MAXIMILIAAN, ware nimmer bekleed geworden met den post van Landvoogdesse der Nederlanden, zo niet haar huwelijk met den vermoedelijken Erfgenaam der Fransche Kroone was te leur gelooopen. Haar Vader in Oorlog gewikkeld zijnde met Frankrijk, drongen de Vlamingen ernstig op Vrede. Op de volgende voorwaarden, onder anderen, wierdt dezelve, in den Jaare 1482, getroffen. MARGARETA, thans drie jaaren oud, wierdt aan 's Konings oudsten Zoon, den Daufijn KAREL, ten huwelijk beloofd, mids zij aan het Fransche Hof opgevoed, en, zo dra de verbondenen den gepasten ouderdom bereikt hadden, de verbintenis zou voltrokken worden. Indien haar broeder PHILIPS zonder wettige kinderen stoff, zouden de Nederlanden op haar koomen, mids zij bij hunne Vrijheden bewaard bleeven. Staatzucht was oorzaak, dat het Huwelijksverdrag geenen voortgang hadt. MARGARETA wierdt inderdaad aan het Fransche Hof opgevoed. Doch een voorgenomen tweede huwelijk haars Vaders verijdelde haare uitzigten. MAXIMILIAAN,
naamc-

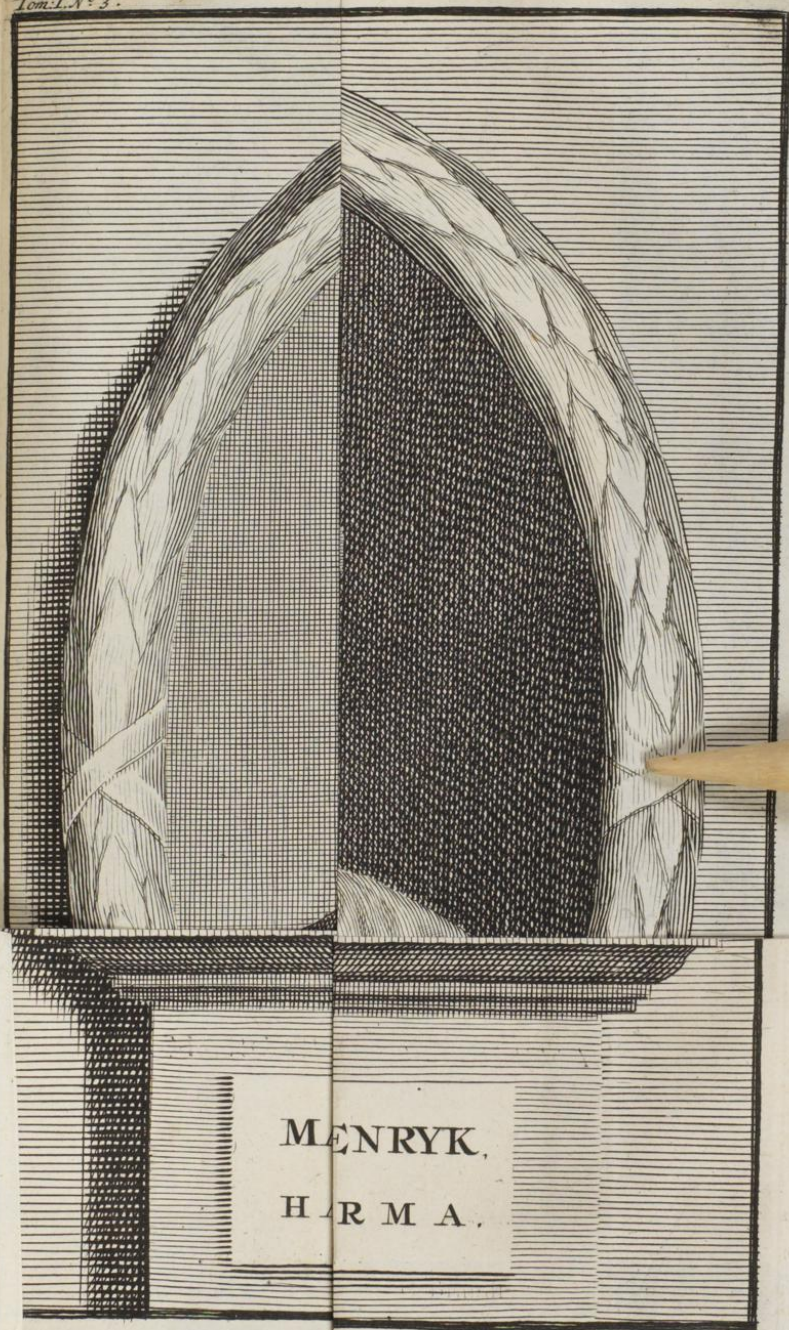
MARGARETA VAN OOSTENRYK,
Hertogin van Parma,
Landvoogdes over de Nederlanden.

J. Heubaker fecit.

Fragment of text from the reverse side of the page, appearing as a vertical column of small, illegible characters.

MENRYK,
H R M A.

Ton. I. N° 3.

MARGARETA VAN OOSTENRYK.
HARTOGIN VAN PARMA.

80 mm

—
mamel
echt
sagme
rijt,
op de
zijne
indiet
eene
't w
maal
derd
genf
zijne
M
tig g
de,
echt
ning e
in 't
Eene
over.
voltr
verbin
wierdi
het lee
bleef
niek to
een jaa
na de I
Mane
wardigt
floo mu
Jaare 15
vijfe; d
bijhans v
zij met
haar bro
Nederland
XXII. 1

naamelijk, hadt, in den Jaare 1489, bij volmagt, zich in den echt verbonden met ANNA, Erfdogter des Hertogs van *Bretagne*. Al voor lang hadt de Daufijn, nu Koning van Frankrijk, onder den naam van KAREL DEN VIII, het oog gehad op dat schoone land, en een ontwerp gemaakt om het aan zijne Kroon te hegten. Doch hier toe zag hij geenen kans, indien 't gemelde huwelijk voortgang hadde. Van den nood eene deugd moetende maaken, stak hij hierom eenen spaak in 't wiel, nam ANNA VAN BRETAGNE voor zich zelven ter Gemalinne, en zondt de ongelukkige MARGARETA, op den ouderdom van dertien jaaren, aan haaren Vader te rug, niet tegenstaande zij, in openbaare Schriften, reeds den naam van *zijne Gemalinne* voerde.

MARGARETA, haaren ongetrouwen Echtgenoot, bij een plegtig gefchrift, van de huwelijksverbintenisfe ontslagen hebbende, tradt, in de maand November des Jaars 1495, in den echt met Prinsfe JAN, Zoon van FERDINAND en ISABELLA, Koning en Koninginne van *Aragon* en *Kastilie*. 't Liep aan tot in 't begin des Jaars 1497, eer zij deeze Landen verliet. Eene takrijke Vloot voerde haar van *Vlissingen* na *Spanje* over, alwaar haar Huwelijk, in de Maand April, te *Burgos*, voltrokken wierdt. Doch van zeer korten duur was deeze verbintenis. Reeds in 't begin van October des zelfden jaars, wierdt haar Gemaal van eene heete koorts overvallen, en uit het leeven weggerukt. In het achttiende jaar haars ouderdoms bleef zij, zwanger, als Weduwe zitten. Haare vrugt kwam niet tot volkomenheid; ontijdig beviel zij van dezelve. Nog een jaar vertoefde zij in *Spanje*, en keerde daar naa te rug na de Nederlanden.

MARGARETA, dus andermaal verstoken van het uitzigt op de waardigheid van Koninginne eens magtigen Koninkrijks, besloot nu in een laager stand haar geluk te beproeven. In den Jaare 1501 hertrouwde zij met PHILIBERT, Hertog van *Savoije*; doch verloor ook deezen Echtgenoot, na verloop van bijkans vijf jaaren. Nu liet het zich eerlang aanzien, als of zij met 'er daad den Koninklijken troon zoude beklimmen. Haar broeder, PHILIPS van *Spanje*, op zijne reize uit de Nederlanden na dat Koninkrijk, *Engeland* hebbende aange-

daan, was aldaar in onderhandeling getreden over een huwelijk tusfchen haar en Koning HENRIK DEN VII. Zeer verre was men met de Verbintenisse gevorderd, en zoude, waarfchijnlijk, dezelve voortgang gehad hebben, indien niet MARGARETA zelve zich daar tegen hadt verklaard. „ Haar Vader „ en Broeder, zeide zij, hadden reeds twee huwelijken voor „ haar bewerkt, bij welke zij zich kwalijk hadt bevonden; „ zij wilde zich daarom voor een derde huwelijk wagten.”

Niet lang daar naa overleedt MARGARETA's broeder, de Koning van Spanje. 's Lands Staaten erkenden toen haaren Vader MAXIMILIAAN als Voogd van de kinderen des Overleedenen; doch vermids hij zich buiten staat bevondt, om de Regeering deezer Landen in eigen perfoon waar te neemen, wierdt hij te raade, de Landvoogdij aan MARGARETA op te draagen. Deeze bereikte thans den ouderdom van zevenentwintig jaaren, en hadt, meer dan eens, blijken van ongemeene bekwaamheid gegeven. Op den zeventienden Junij des Jaars 1507, gefchiedde de plechtige huldiging te *Dordrecht*, en namen haar 's Lands Staaten voor Landvoogdesfe aan. Het zelfde gefchiedde, eerlang, in Zeeland en andere Nederlandfche Gewesten.

Zeer bepaald moet, intusfchen, de magt der nieuwe Landvoogdesfe geweest zijn, of zij zelve 's Lands Vrijheden en Voorregten geen zeer gunftig hart hebben toegedraagen. Dit blijkt uit eenige voorftellen, door 's Lands Staaten, terftond naa haare aanftelling, gedaan, en uit de antwoorden, daar op gegeven. Op het verzoek der eerften, dat de Steden haare Vroedfchappen mogten hebben, om tot derzelven beste te helpen raaden, en dat, uit een overgeleverd dubbel getal, de verkiezing der Wethoudersfchap door Stadhouder en Raaden mogt gefchieden, gaf zij tot befcheid, geene magt te hebben om hier in verandering te maaken. Op de begeerte der Staaten, dat de Ampten alleen aan Inboorlingen mogten gegeven worden, en niemand twee Ampten te gelijk bekleeden, was haar woord, dat zij verpligt was, dit alles op den zelfden voet te laaten, als zij het gevonden hadt. Toen men der Landvoogdesfe onder 't oog bragt, dat haar broeder Koning PHILIPS drie Rekenmeesters en eenen Deurwaarder der Holland-

landsche Rekenkamer hadt aangesteld, allen gebooren buiten Holland en Zeeland, srijdig met 's Lands Voorregten, zette zij de Staaten af met eene belofte van deeze Voorregten te zullen laten onderzoeken; doch verklaarde tevens; geene Amptenaars te kunnen afzetten, welke zij zelve niet hadt aangesteld. Een weigerend bescheid gaf eindelijk ook de Landvoogdes op het verzoek der Staaten, dat de Leenmannen niet zouden gehouden zijn, verder dan tot op de grenzen der Krijgsdienst te volgen, en dan nog ten koste der Graaflijkheid. Aan de oude gewoonte zeide MARGARETA zich hier omtrent te zullen houden. Ondanks deeze onwilligheid om de Staaten te believen, maakte de Landvoogdes geene zwaarigheid, om dezelve, nu en dan, Beden af te vorderen.

Meer toegeeflijkheids, dan in 't Staatkundige, schein de Landvoogdes te willen oefnen ten aanzien van den Godsdienst. Zij verklaarde niet slegts met woorden, eenige misbruiken onder de Geestlijkheid te willen verbeteren, maar gaf, in den Jaare 1525, met 'er daad bevel, om in de Kloosters aan niemand den Predikdienst te vertrouwen, dan aan lieden, die voorzigtig, verstandig en van een goed gedrag waren. Zij verboodt, het Volk door verdichtzels te ergeren. Ook wilde zij, in de Sermoenen, of Leerredenen, van LUTHERUS noch van deszelfs Leere gewag gemaakt hebben, gelijk ook niet van andere Ketteren, welke voormaals hier te Lande geweest waren. Het oogmerk van dit alles, was, door het weeren of verbeteren van eenige misbruiken, den voortgang der Hervorminge te stuiten. Een veel beter beraaden overleg, inderdaad, hoewel niet met den gewenschten uitflag bekroond, dan dat van haaren Neeve Keizer KAREL, en van Koning PHILIPS, die door moorden en blaaken de gemoederen van het omhelzen der gezuiverde Leere wendig wilden maaken. Tot droefheid van zeer veele Landzaaten overleedt de Landvoogdes MARGARETA, op den zevenentwintigsten November des Jaars 1530, het eenenvijftigste haars ouderdoms, en het achttiende van haar bewind over de Nederlanden. Zij was eene Prinses van meer dan gemeene begaafdheden, in verscheiden takken van Geleerdheid niet onbedreeven, en maakte eenig werk van de Dichtkunde. Op haaren overtocht na Span-

je, om met den Infant JAN haar huwelijk te voltrekken, van een geweldigen storm overvallen wordende, uit welken zij kleine verwagting hadt het leeven te zullen afbrengen, schreef zij op haar zelve dit tweeregelig Graffchrift:

*Ci git Margot, la gentil' Damoiselle,
Qu'a deux Maris, et encor est Pucelle.*

Betekende: „Hier legt de aartige Jonkvrouw Margriet, die „twee Mannen heeft gehad, en evenwel nog Maagd is.” Onder haare papieren vondt men een *Verhaal van de Ongelukken haars leevens*, door haar zelve opgesteld. Eindelijk vertoonde MARGARETA een blijk van Godsdienstigheid, in het stigten van eene prachtige Kerk te *Bourg* in *Bresle*, die gezegd wordt, haar meer dan tweemaalhonderdduizend Rijksdaalders gekost te hebben.

Zie HOOGSTRAATEN en de *Vaderlandsche Historiefchrijvers*.

MARGARETA VAN PARMA, als Landvoogdes der Nederlanden, zeer befaamd in onze Geschiedenissen, was de Natuurlijke Dogter van Keizer KAREL DEN V, in den Jaare 1522 bij hem verwekt uit eene Vlaamsche Jonkvrouwe, MARGARETA VAN GENT genaamd. Vijf jaaren wierdt zij heimelijk opgevoed, doch vervolgens, om redenen van Staat, voor 's Keizers Dogter verklaard zijnde, aan den Prinse van *Ferrara* verloofd. Doch dit huwelijk hadt geen voortgang. Den huwbaaren ouderdom bereikt hebbende, wierdt MARGARETA de Gemaalin van ALEXANDER DE MEDICIS, Groothertog van *Toskane*, en, naa diens overlijden, van OCTAVIO FARNEZE, *Hertog van Parma*; bij welken zij, eerlang, Moeder wierdt van twee kinderen 't ééner dragt. Toen PHILIPS DE II, Koning van *Spanje*, in den Jaare 1559, uit deeze Landen na zijn Koninkrijk vertrok, hadt hij vooraf deeze zijne Bastaart-Zuster tot Landvoogdesse aangesteld. Haar Gemaal, welke haar herwaarts hadt verzeld, nam toen insgelijks de wederreize aan na *Italie*, latende zijne Echtgenootte te *Brusel*.

Bij

Bij het aanvaarden van het bewind, wierden der Landvoogdesse, behalven den gewoonlijken Raad, drie Agterraaden toegevoegd, met welke zij zaaken van aangelegenheid moest overleggen. Deze waren GRANVELLE, Bisfchop van *Atrecht*, BARLAIMONT en VIGLIUS AB AYTA.

De eerste zaak van gewigt, welke tufchen de Hertogin en de Staaten wierdt verhandeld, was een ernstige aandrang om het Spaanfche Krijgsvolk het Land te doen ruimen. Onder allerlei uitvlugten zocht zij dit van de hand te wijzen. Voor oproer bedugt, en naa alvorens, van den Koning, daar toe verlof te hebben verzogt en bekoomen, gaf zij, in het begin des Jaars 1561, daar aan de toestemming. Hoewel dit bedrijf der Landvoogdesse haar de gunst der Landzaaten eenigzins deedt winnen, wierden, egter, dezelve, aan een anderen kant, van haar eenzins verwijderd, van wegens het groot vertrouwen, waar in de Kardinaal VAN GRANVELLE ten Hove deelde: een Man, algemeen gehaat, en die, ten deezen tijde, daar van verscheiden in 't oog loopende blijken ondervondt. Voor de Landvoogdesse konde dit geen geheim blijven. Uit vreeze dat de haat tegen den Kardinaal ten langen laatste op haar eigen hoofd mogt nederdaalen, indien zij aan het verzoek, om hem te verwijderen, langer tegenstand boodt; of, misfchien, omdat zijn inkruipend gezag en toeneemende groothartigheit haar verveelde: althans, in de maand Augustus des Jaars 1563, zondt zij haaren Geheimschrijver na *Spanje*, om aan den Koning Vertoogen te doen van de klagten der voornaamste Heeren tegen GRANVELLE, en met een zijner Majesteit in bedenking te geeven, of 't niet geraaden ware, hem van 't bewind der Regeeringe te ontslaan. Een besluit volgde, eerlang, hier op, tot genoegen der Landzaaten. MARGARETA zelve was verblijd over het vertrek des hooghartigen Kerkvoogds. Tot nog toe hadt zij zich zelve aangemerkt als staande onder Voogdijfchap, van welke zij nu ontlagen was. Ook verzogt zij, zedert, den Prins VAN ORANJE, nevens de Graaven VAN EGMOND en HOORNE, die, uit misnoegen tegen GRANVELLE, den Raad hadden verlaaten, in denzelven te willen wederkeeren: zo als geschiedde.

De Plakaaten, voormaals, onder de Regeering van Keizer KAREL DEN V, afgekondigd, waren nu nog in volle kracht. Tot de handhaaving en uitvoering van dezelve hadt Koning PHILIPS streng last gegeven. Ook vondt men 'er veel, hier te Lande, welke daar op ernstig aandrongen. De Landvoogdes, nogthans, overgehaald door eenigen haarer Raaden, stondt thans in een ander begrip; zij verstondt, dat men voor opschuddingen hadt te dugten, indien de Plakaaten volgens de letter en ten strengste wierden uitgevoerd. Hoewel, veelligt, niet van gevoelen, zij veranderde, egter, wel haast van gedrag. Want, toen Koning PHILIPS, in den Jaare 1565, zijne meening te kennen gaf, dat de uitstaande Plakaaten in kracht en uitvoer moesten gesteld worden, vondt zij zich noodzaak, dien wil te volgen. Vergeefs boodt VIGLIUS aan, den geheelen last van 's Konings ongenade te willen draagen, indien men van zijne bevelen afgang; MARGARETA deedt, nog vóór het einde diens jaars, alomme afkondigen, de aanneeming der Kerkvergaderinge van *Trente*, de invoering der Inquisitie en de handhaaving der Plakaaten tegen de Kettters.

In weerwil deezer strenge besluiten, groeide telkens het getal der Onroomschen. Dit, der Landvoogdesse zijnde aangebragt, baarde aan dezelve geene kleine bekommernis; die nog merkelyk toenam, zints zij de weet hadt bekoomen van 't geen 'er tuschen een goed aantal Verbondene Edelen gaande was, en hoe zich, binnen kort, dezelve gewapend binnen *Brusfel* zouden vertoonen, om een plegtig Verzoekschrift ten Hove in te leveren, ten verzoeke om vrijheid van Godsdienst en Geweeten. In deezen toestand van zaaken riep de Hertogin de Stadhouders en Vliesridders bij een, om dezelve hunnen raad te vraagen. Zij zelve was van oordeel, men moest den Bondgenooten iets toegeeven, of anderzins, door geweld van wapenen, dezelve uit elkander zoeken te drijven.

In 't begin van April des Jaars 1566 kwamen de verbonden Edelen te *Brusfel* bij één, en hadden, op den vijfdien dier maand, gehoor bij de Landvoogdesse. Heer HENRIK VAN BREDERODE en Graaf LODEWYK VAN NASSAU waren de hoofden, en de eerstgenoemde, daarenboven, de mond van den talrijken stoet. De Aanspraak, bij die gelegenheid gedaan, als mede de

inhoud des overgeleverden Verzoekschrifts, behooren niet tot ons plan. Men kan dezelve, eenigermaate, afleiden uit het antwoord, welk de Landvoogdes den Spreker te gemoete voerde. „Tot eene bezending aan den Koning toonde zij „zich genegen, welke, zo als zij geenzins twijfelde, op al- „les goede orde zou stellen, met naame op de verzagting „der Plakaaten; doch het doen stilstaan van deeze en van „de Inquisitie, in dien tusschentijd, stondt in haare magt „niet. Het Land zo lang te laten zonder regel op den „Godsdienst, ware ongerijmd. Evenwel was zij niet onge- „negen om den Inquisiteuren en Amptlieden van het Geregt „aan te schrijven, zij hadden, in 't oeffenen van hun ge- „zag, zich met alle bescheidenheid te gedraagen.” Zij voeg- „de 'er nevens, met te meer vrijmoedigheds haare tusschen- „spraak bij den Koning te zullen aanwenden „alzo zij geen- „zins twijfelde, dat de Verbondene Edelen niet in den zin „hadden, om iets te veranderen in de Oude Religie, maar „voorneemens waren, die te handhaaven en onderhouden „naar vermogen.” Eenige voldoening gaf dit antwoord aan de Edelen. Doch op hun verzoek, dat hun Vertoog ten beste mogt geduid worden, als spruitende eeniglijk uit zucht voor den dienst des Konings en van haare Hoogheid, was geen antwoord gevolgd. Hier omtrent eenige nadere ver- klaaring verzogt hebbende, ontvingen ze alleenlijk tot bescheidenheid, dat de Landvoogdes over 't bedrijf der Edelen zich het oordeel niet aanmatigde, maar hetzelfde aan den tijd en hun volgend gedrag zou overlaten.

Van kleine baate waren de aangewende poogingen der Edelen. In Julij daar aan volgende deedt de Landvoogdes een Plakaat afkondigen, belastende om het houden van de Preeken der Onroomschen te stooren, en de Leeraars met de koorde te straffen. Ook deedt zij haar best, van den Koning verlok hebbende bekoomen om zich te wapenen, om de bijeenkomst der Edelen te *St. Truijen* uit elkander te doen gaan.

Te *Amsterdam* was, ten deezen tijde, door Burgemeestren, eene Keure afgekondigd, bij welke den Onroomschen eenige vrijheden waren toegeestaan. Dit der Landvoogdesse

zijnde overgebrieft, deedt zij, door de pen van haaren Geheimfchrijver, de Wethouders dier Stad zeer fcherp doorhaalen; hun verwijtende, dat zij den Geuzen en nieuwe Predikanten zo veel hadden ingewilligd, en zulks (fchreef ze) ongedwongen en uit vrijen wille. Ook zoude de Hertogin den Gemagtigden der Stad, die haar de boven gemelde Keure kwamen voorleggen, te gemoete gevoerd hebben, dat *die van Amfterdam 'er nog geen rood hembd om gedraagen hadden.*

Onder dit alles ontftondt, door bijkans het geheele Land, eene vervaarlijke opfchudding, veroorzaakt door het berugte beeldeftormen. Zo nabij als te *Antwerpen* was de moedwil reeds uitgebroken, en men zag dien nu ook, van dag tot dag, te *Brusfel* te gemoete. Verschrikt door zulk eene tijding, en niet wetende, wat hier van, voor haar zelve, 't gevolg konde worden, befloot de Landvoogdes, met overleg des Hertogs VAN AARSCHOT, die Stad te verlaaten, en de wijk te neemen na *Bergen in Henegouwen*. Doch de Prefident VIGLIUS verklaarde zich daar tegen. Ook hadt 'er de Burgerij de lucht van gekreegen; en de Hertogin niet gaarne ziende vertrekken, hielt dezelve de Poorten der Stad geflooten, en MARGARETA zo goed als gevangen. Volgens zommigen zou VIGLIUS, heimelijk, de Gemeente daar toe hebben opgemaakt; hoewel de Hertogin, in eenen Brief, welken zij, ten deezen tijde, aan den Koning zondt, den Prinfe VAN ORANJE, nevens de Graaven van EGMOND, HOORNE en HOOGSTRATEN, 'er de fchuld van gaf. Door den nood geperst, wierdt zij thans te raade, een weinig toe te geeven. Haar befluit viel, „ den „ Edelen te belooven, dat niemand, ter oorzaake der Preeke, „ op plaatzen, alwaar zij tegenwoordig was ingevoerd, zou „ de lastig gevallen worden, mids men zich van ongerogeld „ heid en ergernisse onthieldt, de Wapenen afleide, en de „ Roomfchen in derzelder Godsdienstoeffeninge niet belem „ merde.” Ondanks dit befluit, zedert in een plegtig weder „ zijdsch bezworen Verdrag veranderd, wil men dat de Land „ voogdes hetzelve 't eerst zou gefchonden hebben, door heime „ lijk maatregels te beraamen tot het flooren van de Preeken der „ Ouroomschey,

Een

Een beter kans, ter bereikinge van haare oogmerken, of liever die van Koning PHILIPS, boodt zich nu der Landvoogdesse aan. Het Bondgenootschap der Edelen raakte verdeeld; veelen van dezelve zогten met de Hertoginne, en langs dien weg met den Koning, den peis te maaken. Nu draalde zij niet met het ligten van Krijgsvolk, om de geheele zamening te doen verfluiwen. Met het zelfde oogmerk, om door het stooren van Eensgezindheid onder de Onroomschen, derzelven kragt te breeken, deedt de Hertogin, ten deezen tijde, een Boek verbieden, te *Vianen* gedrukt, dienende ter bevordering van Vrede en Eendragt tusschen de *Lutherschen* en de *Kalvinisten*. Bij een ernstigen Brief wierden de Wethouders der Steden vermaand, naarstige toezigt te houden dat het Geschrift niet verspreid, maar, daar men 't in handen kreeg, terstond verbrand, en de geene, bij welken men 't vinden zoude, gestraft wierdt naar behooren. Met het Krijgsvolk, door de Landvoogdes bij een gebragt, sloeg de Heer VAN NOIRKARMES, in de maand December des Jaars 1566, het beleg om *Valenchijs*, waar binnen zich veele Onroomschen bevonden. In de maand Maart des volgende[n] jaars wierdt hij 'er meester van, en deedt, naa de bemagtiging, twee Kalvinische Leeraars, nevens verscheiden aanzienlijke burgers, ter dood brengen.

Om in de tegenwoordige verdeeldheid en verschillende inzigten, vrienden en vijanden van elkander te onderkennen, deedt MARGARETA een nieuw Opstel van eenen Eed ontwerpen. Stadhouders, Amptlieden en Regenten van Steden moesten zich daar bij verbinden, tot het handhaaven van het Roomsche Geloof, het straffen van de Kerksehenders en het uitrooien der Ketteren. Veelen deeden den nieuwen Eed, anderen weigerden denzelven, onder andere Prins WILLEM VAN ORANJE en de Heer VAN BREDERODE; zij bragten in 't midden, dat zij ééns hulde gezworen hebbende, daar mede behoorden te kunnen volstaan. Onder andere hadden ze hier mede het oog op een gedeelte van den Eed, waar bij van alle Leenmannen wierdt gevorderd eene herhaalde verbintenis, om den Koning te dienen tegen elk, welken men hun zou noemen, zonder uitzondering. Vergeefs zогt BREDERODE zich met de Hertoginne te verzoenen; doch zij, niets minder dan eene onderwerping, zonder voorwaarden,

aan 's Konings genade vorderende, floeg de hooghartige Edelman tot gewelddaadige aanslagen over.

Naa het verloopen van het Bondgenootschap der Edelen, begon zich nu alles tot onderwerpinge aan de Spaansche dwingelandije te schikken. Ondanks een streng verbod daar tegen, vlugtte edel en onedel ten Lande uit. *Antwerpen*, waar binnen men nog onlangs een zeer aanzienlijk getal Onroomschen telde, ontving, in April des Jaars 1567, Krijgsbezetting. De Landvoogdes volgde dezelve kort op de hielen, en herstelde 'er straks den Roomschen Godsdienst in deszelfs alouden glans en luister. De Huisgezinnen, gelijk ook de Wapenen, onder de Burgerij berustende, deedt zij zorgvuldig optekenen; voorts de Kerksehenders opzoeken en met de koorde straffen, de Plaklaaten vernieuwen, na genoeg in den zin der Maatiging, in den voorgaanden jaare beraamd, wijders de kinderen verdooopen, en eindelijk de Kerken der Onroomschen nederwerpen.

Uit dit alles ontstondt eene zekere kalmte in de Nederlanden; maar zij was gelijk aan 't spoedig bedaaren van den wind, onder een hevigen storm, om vervolgens met nieuwe woede los te breeken. Koning PHILIPS, niets dan wraak ademende tegen de zo genaamde Keters, besloot het dienstigst werktuig, ter oefeninge van dezelve, den Hertog VAN ALVA, met een Leger herwaarts te zenden. De Landvoogdes hadt hier van de tijding niet ontvangen, of zij zogt den Koning van deszelfs opzet af te brengen. Ligt begreep zij, dat een ander, gewapend in de Nederlanden koomende, den roem zoude wegdraagen, welken zij zelve, door het doen bedaaren der beroerten, meende te hebben ingelegd. Van hier dat zij, door Brief op Brief, bij Koning PHILIPS aanhieldt om het te rug houden der bestemde Krijgsmagt. Zij vertoonde, hoe zich alles onder zijne gehoorzaamheid nederboog, en smeekte hem, liever als Vader dan als Vorst te willen overkoomen, om 't werk, nu in goeden stand gebragt, door zijne wijsheid te doen beklifven.

Zo 't heette zou de Hertog VAN ALVA geen ander gezag voeren dan over 't Krijgsvolk, en de Landvoogdes het gewoone bewind behouden. Doch 't leedt niet lang, of MARGARETA bemerkte, dat de klem der Regeeringe hem in handen zoude vallen. Niet gezind zijnde om hem slegts voor schaduw te dienen,

nen, klaagde zij, in haare Brieven, aan PHILIPS, over de breede magt, in ALVA's handen gesteld, en verzogt, diensvolgens, van de Landvoogdij te mogen ontlagen worden. Zij verworf daar toe verlof in den Jaare 1567, en vertrok, op één na den laatsten dag diens jaars, na *Italie*, vooraf schriftelijk afscheid genomen hebbende van de Staaten. Die van *Brabant* deeden haar een geschenk van vijftentwintigduizend Guldens. Omtrent de overige Gewesten vindt men daar van geene melding.

Naa dertien jaaren afweezens keerde de Hertogin herwaarts te rug, om andermaal de Landvoogdij te aanvaarden, op last van Koning PHILIPS, die beloofd hadt, iemand van zijnen bloede te zullen zenden, tot het waarneemen van de zaaken van Regeeringe. Haar Zoon, de Prins VAN PARMA, bekleedde hier thans het oppergezag, doch zou voortaan het bewind des Oorlogs voeren. Te *Namen*, alwaar de Hertogin, in de maand Augustus des Jaars 1580, aankwam, ontving zij een bezoek van haaren Zoone; die wel haast niet onduidelijk liet blijken, dat de komst zijner Moeder hem niet aangenaam was. MARGARETA, ongenegen om met haaren Zoon te twisten, schreef hier om, nog in dat zelfde jaar, aan den Koning „ dat zij de Nederlandsche beroerten veel gevaarlijker inzag, „ dan men haar dezelve in *Italie* hadt voorgedraagen, en niet „ te stillen dan door de wapenen; dat zij haaren Zoon als on- „ gelijk bekwaamer tot het Oorlogsbewind beschouwde dan „ haar zelve; verzoekende, uit dien hoofde, van haaren post „ te mogen ontlagen worden.” Met moeite verkreeg de Landvoogdes het begeerde ontslag, doch op voorwaarde van onder eenen anderen naam in de Nederlanden te zullen blijven. Diensvolgens vertoefde zij te *Namen*, tot in de maand September des Jaars 1583, wanneer zij, met 's Konings verlof, na *Italie* wederkeerde. Zij nam haar verblijf te *Ortona*, eene Stad in 't Rijk van *Napels*, en haar in eigendom behoorende. Hier overleedt zij in de maand Januarij des Jaars 1586, en wierdt, in de maand September des zelfden jaars, van haaren Gemaal OCTAVIO FARNESE in 't Graf gevolgd. MARGARETA bezat voortreffelijke begaafdheden, en zou, indien men haar de aandoeeningen van haar eigen hart hadde laten involgen, veel goeds

in

in de Nederlanden hebben kunnen verrigten. Hoewel met de Jigt gekweld, was zij sterk van gestel en hieldt veel van de Jagt en te paerd rijden. Zo wel aan den Kin als aan den Bovenlip hadt zij eenen dunnen baard.

Zie VIGLII VITA; HOPPERUS; STRADA;
BOR; HOOFT en andere.

MARGARETA GODEWYK, gebooren te *Dordrecht*, op den eenendertigsten van Augustus des Jaars 1627, hadt tot Vader eenen der Gewoone Leermeesters op 't Latijnsche School in die Stad. Dit gaf eene natuurlijke aanleiding tot het ontwikkelen van de geneigdheid van MARGARETA tot het leeren van de Latijnsche en Grieksche Taale, welke zich al vroeg in haar openbaarde. Spoedig bragt zij het zo verre, dat zij de voornaamste Schrijvers der aloudheid tot haar vermaak en uitspanninge las. Zij voegde daar nevens de kennis van 't Italiaansch, Fransch en Engelsch. Niet te vreden met het Nieuwe Testament in de Grondtaale te kunnen leezen, nam zij ook het Hebreuwsch bij de hand, en maakte daar in eenige vorderinge. Dus een geoeffend verstand bezittende, hadt zij eene voornaame opleiding tot de Dichtkunde; tot welke zij, daarenboven, de Natuur te baate hadt. Om haaren geest van ernstiger bezigheden te verpoezen, behandelde zij de Zang- en Speelkunst; op andere tijden bragt zij vrugten van haar net Penceel ten voorschijn, waar in zij den vermaarden NIKOLAAS MAAS tot onderwijzer hadt gehad. Bovenal, egter, muntte zij uit in het overkunstig borduuren van allerlei voorwerpen: menschen, dieren, landschappen, huizen, zeeën, schepen en veele anderen. Dit voorbeeld van Vrouwelijke Geleerdheid en Kunst-kennisfe overleedt in haare Geboortestad, op den tweeden November des Jaars 1677, het vijftigste van haaren ouderdom.

Zie BALEN, *Beschr. van Dordrecht*.

MARIA

MARIA van Bourgondie, dogter van KAREL DEN STOUTEN en van ISABELLA van Bourbon, wierdt gebooren op den der-tienden Februarij des Jaars 1457. KAREL geene andere kinderen hebbende, en zij alzo de vermoedelijke Erfgenaame zijnde der uitgebreide Bourgondische heerschappijen, als mede van de Graaflijke waardigheid in *Holland* en *Zeeland*, was het natuurlijk dat verscheiden Vorsten en andere doorluchtige personaadjen na haare hand stonden. Om zich vrienden te maaken, hadt KAREL de loosheid gebruikt, verscheiden van deeze met de hoop op eene zo aanzienlijke echtverbintenis te voeden. Den Aardshertog MAXIMILIAAN, KAREL, Hertog van *Guienne* en broeder van den Franschen Koning LODEWYK DEN XI, NIKOLAAS, Hertog van *Kalabrie*, PHILIBERT, Hertog van *Savoije*, vindt men, onder andere, genoemd. Doch alle deeze toezeggingen wareu louter bedrog. Hij wilde Monnik worden, plagt Hertog KAREL te zeggen, op den zelfden dag, als hij zijne Dogter uittrouwde. Het ontijdig afsterven haars Vaders riep MARIA aan 't bewind, in den Jaare 1477, toen zij naauwlijks den ouderdom van twintig jaaren hadt bereikt.

Terstond naa het overlijden van den Hertog, wierden 's Lands Staaten, en ook die van *Holland* en *Zeeland*, te Gend beschreeven, om op de algemeene belangen te raadpleegen. Hier verklaarden de Hollandsche en Zeeuwfche Gemagtigen, dat de Landen, door de Oorlogen, welke Hertog KAREL bij aanhoudenheid gevoerd hadt, zeer verarmd, ontgoed en 't ondergegaan waren, en overzulks, in stede van het opbrengen van nieuwe lasten, die van hun gevorderd wierden, veeleer verdienden verligt te worden. Ook klaagden zij over inbreuken op 's Lands en der Steden Vrijheden en Voorregten, in welke zij, diensvolgens, gaarne herstel begeerden. De vrijmoedige taal en ernstige aandrang, bij deeze gelegenheid, door de Afgevaardigden gebruikt, verworf, eindelijk, op den veertienden van Maart, het vermaarde *Groot Privilegie*, 't welk de Landzaaten, zedert, als eenen waarborg hunner vrijheid hebben aangezien. 't Lust ons, eenige der voornaamste punten daar van hier neder te stellen. „ De Hertogin „ MARIA zou niet trouwen, dan bij raade en goeddunken der „ Hce-

„ Heeren van haaren bloede en der Staaten haarer Landen,
 „ Alle Ampten en Diensten, door de Hertogin te begeeven,
 „ zouden aan geene anderen dan Inboorlingen mogen gegee-
 „ ven worden. Niemand zou twee Ampten tevens beklee-
 „ den. Men zou geene Ampten verpagten. De Raad van
 „ Holland zou voortaan bestaan uit Stedehouder en acht Raads-
 „ lieden, twee Edelen en de overige Regtsgeleerden, zes
 „ Hollanders en twee Zeeuwen; behalven nog twee andere
 „ Raadslieden, die geene wedde trokken, insgelijks Inboor-
 „ lingen. De Staaten en Landen zouden bij het Regt *de non*
 „ *evocando*, of het Regt van niet buiten hunne paalen in
 „ regten te kunnen betrokken worden, bewaard blijven. In
 „ de Steden zouden de Geregten gezet en veranderd worden
 „ op den ouden voet. Men zou geene Tollen of andere
 „ nieuwe Lasten mogen invoeren, zonder goeddunken der
 „ Staaten. Het zelfde goeddunken zou ook vereischt worden
 „ zo voor de Hertoginne als voor haare naakoomelingen, tot
 „ het voeren van aanvallenden en verweerende Oorlog. In
 „ Opene en Beslootene Brieven zou voortaan de Duitfche
 „ taal gebruikt worden. Graaflijke bevelen, vrijdig met de
 „ Stedelijke Voorregten, zouden niet gelden. Men zou geene
 „ Munt slaan, noch 't geld op- of afzetten, dan bij raade
 „ van 's Lands Staaten, en de Hollandfche Munt, als van
 „ ouds, te *Dordrecht* moeten blijven. Geene Steden zouden
 „ gehouden zijn te draagen in de Beden, in welke zij niet
 „ bewilligd hadden." Aan dit Privilegie, 't welk, daarenbo-
 „ ven, eenige punten van minder aangelegenheid behelsde, hing
 MARIA haar Zegel, nevens verscheiden Edelen en Grooten.
 Ten blijke haarer opregtheid, in 't vergunnen van dit Hand-
 vest, benoemde de Hertogin, kort daar naa, verscheiden In-
 boorlingen tot haare gewoonlijke Raaden, doch week daar van
 af in het benoemen van Buitengewoone Raadslieden.

Hertogin MARIA, thans het bewind over een uitgebreid gebied
 in handen hebbende, ontving wel haast aanzoek om haare hand.
 KAREL, Daufijn van Frankrijk, en MAXIMILIAAN van Oostenrijk,
 kwamen, bij 's Lands Staaten, boveual in aanmerking. Doch
 de Gentenaars, welke thans de Hertogin volkomen in hunne
 magt hadden en als opgeslooten hielden, waren den laatstge-
 noem-

Sinnen hat nicht
 Hemmt er aber,
 ordentlich sagt
 Empfinden man
 pagen. In Rad
 stovet er sich
 Kuppelstein, v
 lves mag von
 en, ingelüthe
 bij der Kuppel
 kan keine pade
 bewand bijen
 verweilt sind
 Tölen d' nicht
 er geschma te
 ist versuche
 absondigen, u
 ender Otho, b
 man te d' d' d'
 stiftig mit d'
 Man der gep
 , aber ist
 laut, in m
 Sieder vord
 wader in
 ist, jacob
 bleich lang
 en Ganten
 der Hand
 theiten in
 k d'ne van

 nicht gelid
 are kind
 Antwerp
 g. Die
 in d'ne
 ange
 vord

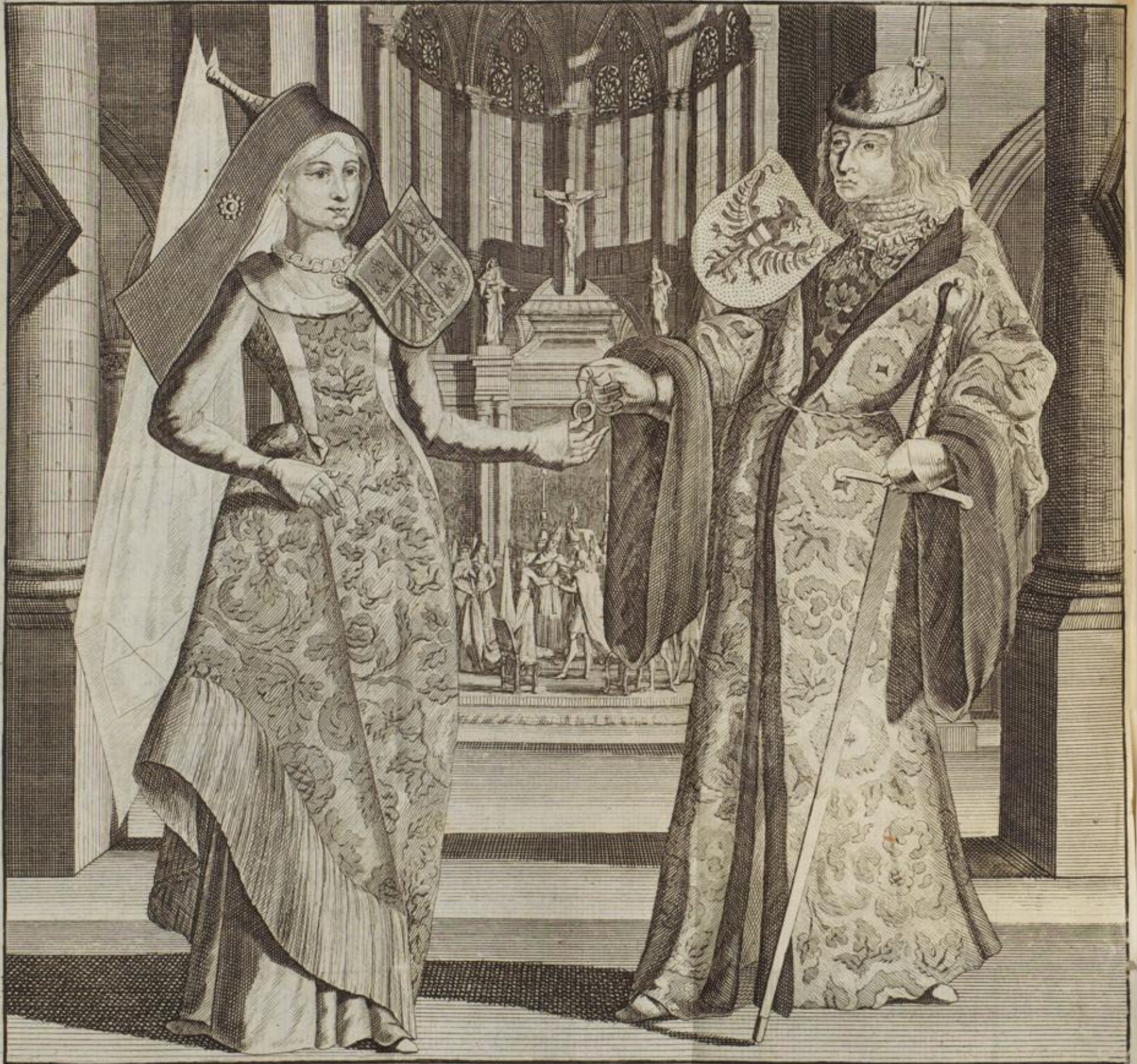

van Beepel.

de en de konne
 n, door de
 en den
 200
 Ampen
 konne
 de overig
 waven: ik
 wedde
 anden
 van die
 konne
 ragen
 les 200
 ruente,
 ikken
 is voor
 icken en
 fieren
 draalijde
 icken
 id op- of
 de H
 n blijven
 in de
 de Priv
 er am
 verichelen
 , in 't
 kort
 de Raad
 gewone
 veld
 el konne
 en
 bovend
 Heringe
 hielden

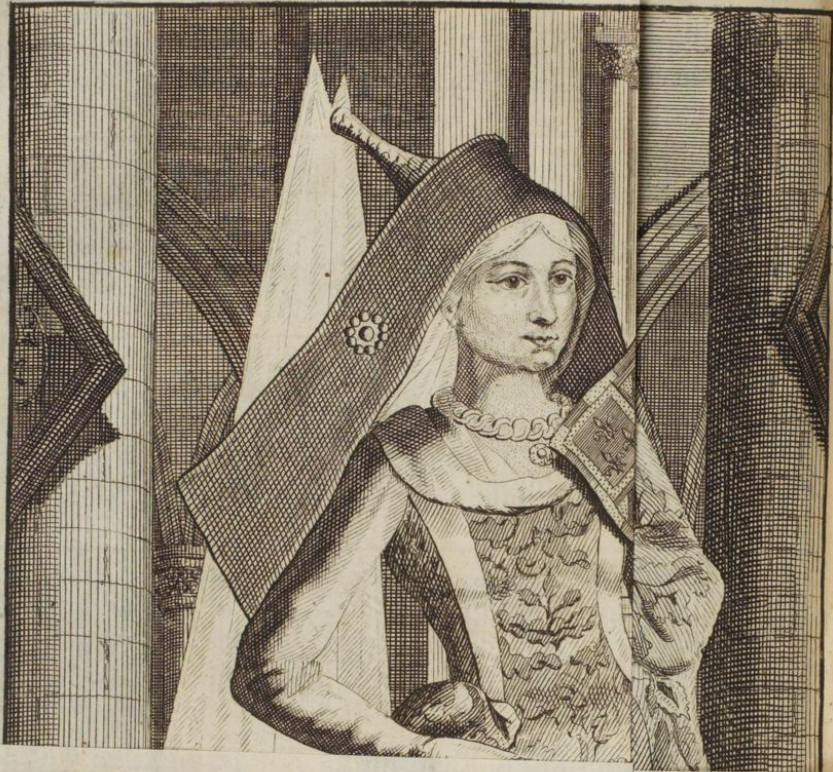

Handwritten text at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side. The text is mirrored and difficult to read, but appears to contain names or titles.

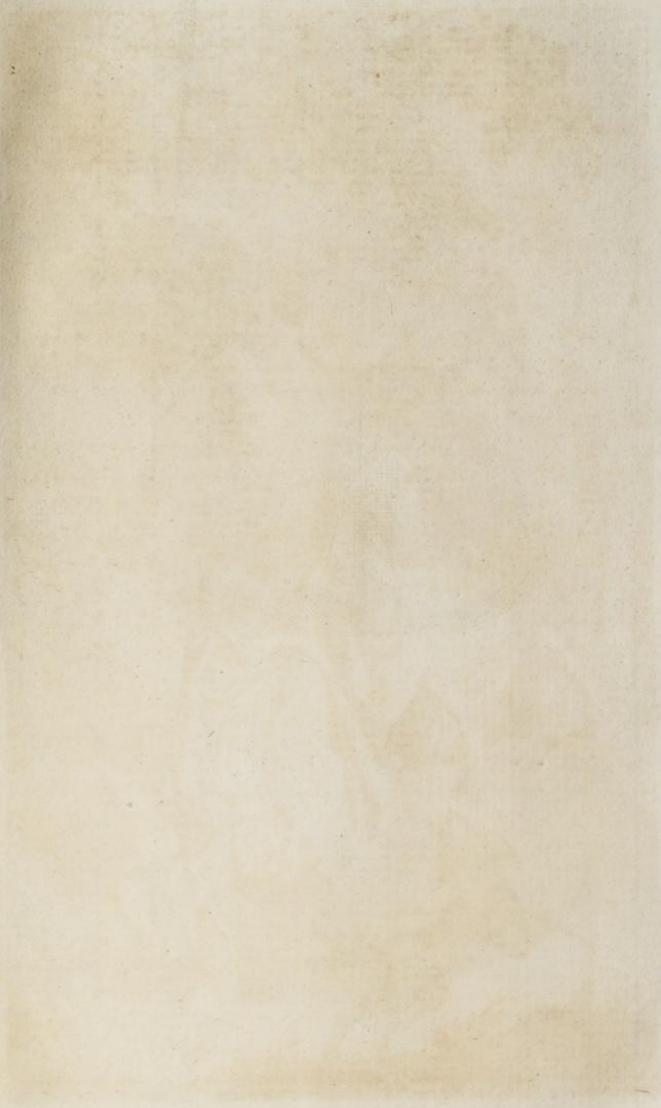
MARIA van BORGONJE.

MAXIMILIAAN van OOSTENRYK.

ЛВВІУ   МОЛОДІ

ONGELUKKIG EINDE VAN MARIA VAN BOURGONDIE.

enden m
in 1477
welijksv
deezen
in alle
er ge
lrigena
aar op t
Niet k
land en
Dagvaart
vier jaar
lang gen
Drie kin
MARGARE
was kort
tich zwa
Maar, b
het ongel
te bezeet
flen dier
onderdo
de Lan
gods vrug

MARIA
naderhat
zeventien
tiende ja
den echn
Niet me
zij moe
in den s
tus des
bleef zij
inkrijks

noemden meest toegedaan. Op den achttienden Augustus des Jaars 1477 wierdt het huwelijk te *Gend* voltrokken. In de Huwelijksvoorwaarden was bedongen, dat de kinderen, welke uit deezen Echt zouden gebooren worden, den eerststervenden in alle zijne Staaten en bezittingen zouden opvolgen; of, zo 'er geene kinderen naableeven, de Landen aan de wettige Erfgenamen moesten vervallen, zonder dat de langstleevende daar op eenige aanspraak behieldt.

Niet lang daar naa deedt het jonge paar eene reize na Holland en Zeeland, en wierdt MARIA, te *Dordrecht*, op eenen Dagvaart der Hollandsche Steden, als *Graavin* gehuldigd; vier jaaren laater geschiedde het zelfde in Gelderland. Geen lang genot hadt MARIA van haare hooge magt en waardigheid. Drie kinderen hadt zij reeds ter waereld gebragt, PHILIPS, MARGARETA en FRANÇOIS; de twee eersten leefden, het laatste was kort naa de geboorte gestorven. Van nieuws bevondt zij zich zwanger, in den Jaare 1482, wanneer zij, in de maand Maart, buiten *Brugge*, zich met te paerd rijden verlustigende, het ongeluk hadt, door eenen val van hetzelfde, zich dermaate te bezeeren, dat zij, kort daar naa, op den zeventwintigsten dier maand, in den opgaanden bloei haars levens, in den ouderdom van vijftwintig jaaren, haare dagen eindigde; bij de Landzaaten naalaatende den reuk van voorzigtigheid en godsvrugt.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderl. Hist.*

MARIA VAN OOSTENRYK, Zuster van Keizer KAREL DEN V, naaderhand Landvoogdes der Nederlanden, gebooren op den zeventienden September des Jaars 1505, wierdt reeds in het tiende jaar haars ouderdoms verloofd, en zes jaaren laater in den echt verbonden, met LODEWYK, Koning van *Hungarije*. Niet meer dan vijf jaaren hadt zij op den troon gezeeten, of zij moest dien verlaaten, door het sneuveln haars Gemaals, in den Slag van *Mohatz*, op den negenenwintigsten Augustus des Jaars 1526. Nog geene eenentwintig jaaren oud, bleef zij aldus Weduw zitten. De deerlijke toestand des Koninkrijks verzwaarde haar lot. Onmagtig om zich te handha-

ven,

ven, vlugtte zij na *Weenen*, en van daar na de Nederlanders. Haar broeder Keizer KAREL, zich van een gedeelte van den last zijns uitgebreiden bewinds willende verligten, en de bekwaamheden zijner Zuster grondig kennende, nam, in den Jaare 1530, het besluit, de Landvoogdij over de Nederlanden aan haar op te draagen.

Van haaren moed en hartigheid in 't spreken, vertoonde de jonge Landvoogdes een blijk, niet lang naa haare aanvaarding van 't bewind. Koning FREDRIK van *Deenemarke* viel, in den Jaare 1532, door een Gezantschap klagtig, dat hem door zijnen vijand CHRISTIAAN DEN II, welken hij nu van den troon hadt gestooten, meer dan driemaal honderdduizend Guldens schade was toegebracht, waar toe hem eenige Hollandfche Kooplieden, met geld, schepen en gescht, de hand geleend hadden: weshalven hij nu van deeze somme van Holland vergoeding eischte, of, in gevalle van weigeringe, dezelve met geweld zou trachten te verhaalen. De Landvoogdes, van den staat der zaaken vooraf naauwkeurig onderrigt, de klagen der Deensche Gezanten gehoord hebbende, voerde dezelve ten gemoete „ dat indien hun Meester van bijzondere „ perfoonen iets te eischen hadde, de Koning dezelve alleen „ voor hunnen bevoegden Regter betrekken konde, alwaar „ hem onverwijld regt zou geschieden; doch dat hem, zonde „ der krenking van het Verdrag, niet vrij stondt, op 't Land „ van Holland zijne schade te verhaalen. Deedt zijne Majesteit het evenwel, hij moest zich verzekerd houden, dat de „ Keizer de zaak der Hollanderen zich als de zijne zoude aantrekken, en met alle de magt der Nederlanden en van Spanje „ handhaaven.” Toen, vervolgens, de Deensche Gezanten, met Brabant, Vlaanderen en Zeeland over een Verbod van Koophandel, wilden in onderhandeling treden, zondt de Landvoogdes een streng verbod aan deeze Landschappen om den Gezanten gehoor te verleenen.

't Was een gevolg van den vuurigen aart, welke in deeze en andere gelegenheden doorfraalde, dat de Landvoogdes haaren ijver ook tot de zo genaamde *Ketters* uittrekte. Op eenen algemeenen Dagvaart, in de maand Julij des Jaars 1534, te *Mechelen* gehouden, deedt zij den geweldigen voorslag, om de

Her-

Herdoopers en Lutherfchen uit te rooien, en de Stad *Munster* te herwinnen. Doch zij vondt daar toe geeneñ bijval van de Hollandfche Staaten, die alleenlijk beloofden te zullen zorgen, dat de oproerige en valsche Leeringen hier te Lande belet en geftraft wierden.

Zwaar en menigvuldig waren de Beden, met welke de Landvoogdes, van tijd tot tijd, de Landzaaten drukte. Men telt 'er zestien in getal, geduurende een tijdverloop van achtien jaaren. Zomtijds ontmoette zij hier in tegenstand, doch vondt, meestal, middel in haaren moed en beleid, om de gevorderde penningen te doen opbrengen.

De Landvoogdes, welke de Staaten van Holland, boven een geschenk van dertigduizend Guldens, haar in den Jaare 1538 gedaan, eene vermeerdering van tienduizend Guldens, in het volgende jaar, hadden toegevoegd, besloot nu tot eene reize na Holland. Het oogmerk daar van was, het inzamelen van diergelijke geschenken, vóór de aankomst des Keizers, welke binnen kort in de Nederlanden wierdt verwagt, en het doen van buitengewoone Beden. In 't begin van de maand Julij des Jaars 1539 vertrok zij uit *Brusfel* na *Bergen op den Zoom*, en voorts na *Tholen*, alwaar zij de Staaten van *Zee-land* hadt bescbeiden. Van *Tholen* begaf zij zich na 's *Herzogenbosch*, alwaar de Staaten van *Brabant* vergaderd waren. Te *Utrecht*, werwaarts zij vervolgens reisde, wierdt zij zeer staatelijk ingehaald. Naa een verblijf van elf dagen, nam zij haaren weg, over *Amersfoort*, na *Naarden*, en voorts *Amsterdam*, *Haarlem* en *Leiden* bezogt hebbende, na 's *Hage*, alwaar zij in den avond van den veertienden Augustus aankwam, en door de aanzienlijke Vergaderingen beleefdelyk verwelkoomd wierdt. Naa eene wijle toevens in 's *Hage*, keerde MARIA te rug na *Haarlem*, met oogmerk om *Westfriesland* te doorreizen. Doch zij veranderde spoedig van besluit. Een verre uitzierende opstand, te *Gend* uitgebroken, deedt haar in allerijl deeze Landen verlaaten, en na *Mechelen* vertrekken. Wat de *Gentenaars* hadt doen aan 't muiten slaan, valt ons hier niet te verhaalen. Uitwendig bewilligde de Landvoogdes in hunnen eisch, maar hadt tevens de voorzigtigheid, ter haarer verdediginge bij den Keizer, om eene

heimelijke verklaring* te doen aantekenen, inhoudende dat haare bewilliging uit nooddwang was geschied.

Aan geldgebrek zukkelde, ten allen tijde, Keizer KAREL DE V. Van hier de zwaare Beden, welke hij, van tijd tot tijd, den Landzaaten afperste. De Landvoogdes MARIA was gehouden, zijner Majesteit hier in ten dienste te staan. Hier uit ontfontd, waarschijnlijk, de reize na en door de Nederlanden, welke zij, in den Jaare 1545, andermaal ondernam. In den Zomer diens jaars kwam zij te *Utrecht*, en vertrok van daar na Gelderland, alwaar de Staaten van 't Gewest, ten behoeve des Keizers en tot het voeren van den Duitschen Krijg, driehonderdduizend Guldens toefonden. Uit Gelderland nam zij haaren weg op *Groningen*, en verworf 'er, van de Stad en de Ommelanden, tweecënveertigduizend Guldens, in drie jaaren te betaalen. Voor haar zelve deden die van *Groningen* een geschenk, bestaande in een Gouden Kop met Guldens, drie Voeders Wijn, drie Lasten Tarwe, drie Lasten Haver en drie vette Ofsen. Voorts aan de Stad *Leeuwarden*, ook al met oogmerk van het doen eener Bede, en andere Friesche plaatzen een bezoek gegeeven hebbende, keerde zij te rug na Brabant.

Inruschen scheen de Landvoogdes rust te verlangen; misfchien om zich ongehinderd te kunnen overgeeven aan de Letter- en andere oeffeningen, voor welke zij een overhellen-den smaak hadt. Althans zij verzogt haar ontslag, ter gelegenheid van den overdragt van de heerschappij over de Nederlanden van Keizer KAREL op zijnen Zoon PHILIPS. Doch zij veranderde van besluit, op het ernstig verzoek haars broeders, om nog eenigen tijd den teugel in handen te houden. Gelukkig, althans voor eenen tijd, was dit voor de Nederlanden. Want, toen in den Jaare 1550, van 's Keizers wegen, een Plakaat was afgekondigd, behelzende de invoering der Inquisitie, en hier over, onder de Landzaaten, hevige misnoegens reezen, bragt zij te wege, dat het Plakaat eenigzins verzagt wierdt.

Het bewind der Landvoogdesse duurde tot den tijd toe, dat haar broeder Keizer KAREL DE V zich van alle zijne heerschappijen onttreedt, en dezelve op zijnen Zoone overdroeg. Toet

naar

nam mét een MARIA affcheid van 's Lands Staaten, en wierde van dezelve beleefdelyk bedankt voor de dienften, geduurende haar vijftigjarige bewind, den Lande beweezen. Te gelijk met den Keizer verliet zij de Nederlanden, en trok na *Spanje*, alwaar zij, op den achttienden October des Jaars 1558, te *Cicaces*, haare dagen eindigde, in den ouderdom van drieënvijftig jaaren.

Eene Vrouw van meer dan gewoone begaafdheid was de Landvoogdesse MARIA. Veel werks maakte zij van beschaafde kennisfe, en was kragtig gesteld op Latijnfche Boeken; 't welk ERASMUS, haar op 't oog hebbende, deedt zeggen: „Het weezen der menschelijke zaaken verandert: de Monniken weten van geene geleerdheid, en de Vrouwen maaken veel werks van Boeken.” Even hoog als met haar verstand, liep de doorluchtige Rotterdammer met haar hart. Van hier dat hij een zijner Godvrugtige Werken, de *Christelijke Weduw* genaamd, aan haar opdroeg. Zagt en goedaartig van inborst, was zij insgelijks zeer gemaatigd op het stuk van den Godsdienst. Zo zeer liep dit ten Pauslijken Hove in 't oog, dat Paus PAULUS DE III, in den Jaare 1539, haar bij den Keizer beschuldigde van heimelijke gunstbetooninge en verstandhoudinge met de Lutherfchen. Hoewel deeze aantijging, in 't eerst, haar ontzette, bezat zij, egter, moeds genoeg om zich in persoon bij den Keizer te vervoegen, en denzelven onder 't oog te brengen, dat indien men het stuk der Inquisitie doordreef, behalven andere onheilen, welke men hier uit hadt te verwagten, alle de vreemde Kooplieden zouden vertrekken, en de Koophandel, daar de geheele Staat wel bij voer, een onherstelbaaren krak krijgen. Voorts was de Jagt haare meest geliefde uitfpanning, en zij, menigmaalen, geheele dagen te paerd. Men noemde haar hierom de *Jaageres*, en verbeeldde haar meestal in Jagtgewaat.

Zie STRADA, en andere *Nederlandsche Historiefchrijvers*.

MARIA DE MEDICIS, dogter van FRANCISCUS DE MEDICIS, Groothertog van *Toskane*, en van JOHANNA, Aardshertoginne

van *Oostenrijk*, wierdt, in den Jaare 1600, de Gemaalin van HENRIK DEN IV, Koning van Frankrijk. Zo lang deeze Vorst leefde, genoot zij, nevens deszelfs liefde, alle de voordeelen van haaren hoogen rang. Een verhaal der Fransche onlusten, welke haaren val bewerkten, behoort niet tot ons plan. Heerschzucht aan haare zijde, en nalijver aan den kant van den Kardinaal DE RICHELIEU, die haar gaarne van de hand zag, was oorzaak dat de jonge Koning wierdt overgehaald, om zijne Moeder het Hof te doen verlaten. In de maand April des Jaars 1631 vertrok zij uit Frankrijk, en begaf zich na *Brusfel*, alwaar zij vertoefde tot in den Jaare 1638, wanneer zij eene reize na Holland deedt, zo 't heette, om de wateren te *Spa* te gaan gebruiken, doch inderdaad om de bemiddeling der Staaten, tusfchen haar en haaren Zoon, den Koning van Frankrijk, te verzoeken. De Prinfes VAN ORANJE trok haare Majesteit te gemoet tot 's *Hertogenbosch*, en verzelde haar voorts tot in 's *Graavenhage*. Terwijl zij zich hier onthieldt, deedt zij eenen keer door de voornaamste Hollandfche Steden, en wierdt overal staatelijk ontvangen.

Luisterrijk, bovenal, was het onthaal, welk Haare Majesteit te *Amsterdam* genoot. De Wethouderschap dier Stad, van het voorneemen bij tijds verwittigd, dedden de noodige toebereidzels maaken tot eene luisterrijke inhaalinge. Op den dertigften Augustus des Jaars 1639 reedt de Koningin Weduwe uit 's *Hage* na *Haarlem*, en wierdt aldaar ontmoet van den Amsterdamschen Pensionaris WILLEM BOREEL, in naam der Regeeringe haare Majesteit verzoekende, om haare Stad met een bezoek te vereeren. Op Woensdag, den eerften September, vertrok zij te Lande derwaarts, verzeld van de Prinfesse VAN ORANJE en een talrijken stoet van beiderlei kunne. Aan de Vrijheid der Stad wierdt zij ontvangen van een Korneit Ruitertij, bestaande uit de aanzienlijkste Jongelingen van *Amsterdam*, en geleid doof KORNELIS VAN DAVELAAR, *Heer van Petten*. De jonge Ruiters reeden voor de Koets van haare Majesteit, onder het luiden der Klokken en 't balderen van 't Geschut, tot aan de Haarlemmerpoort, alwaar bij de Koningin hunne opwagting maakten ANDRIES BICKER, Oud-Burgemeester en Kolonel der Schutterije, nevens de Burgerhopluiden of Kapiteinen

PIETER REAAL, Ontvanger, GERBRAND JANSZOOM PANCRAS, Oud-Schepen en Raad, en JAKOB BIKKER, Bewindhebber der Oostindische Maatschappij. De straaten, langs welke de Vorstin haaren weg zoude neemen, waren langs heenen bezet met twintig Vaandelen Schutters. Voorgereeden van de gemelde Burgër-Ruiters, en gevolgd van een aantal Schutters, reedt de Koningin langs den Haarlemmer- en Nieuwendijk tot op den Dam, en voorts na den Middel- of Vijgdam. Hier stondt eene Eerepoort, draagende het Koggeschip, het aloude Zegel der Stad, waar onder de Bruiloft van Koning HENRIK DEN IV met MARIA DE MEDICIS zinrijk vertoond wierdt. Zijnen weg vervolgende, reedt het aanzienlijk gezelschap door de Warmoesstraat, tot aan de Niezel, en voorts door dezelve, langs de Oostzijde van den Fluweelen-Burgwal, tot voor de Oude-Doelestraat. In eene Eerepoort, hier insgelijks opgericht, pronkende met een hoogen en sierlijk geschilderden gevel, las men de woorden van VIRGILIUS: *LETA DEUM PARTU*; „ Zij „ verheugt zich in 't voortbrengen van Goden.” Naa het open schuiven der Gordijnen, zag men hier de Koningin, in de gedaante van BERCYNTHIA, op eenen Legerwagen, voerende nevens de Moeder de Vorfelijke Kinderen, en begeleid door vier Maagden, verbeeldende de vier Waerelddeelen. Tegenover den Wagen zag men het Koggeschip, voerende eene Maagd, welke *Amsterdam* verbeeldde, en zich voor de Koningin eerbiediglijk boog. Naa eene wijle toevens, om de Zinnebeelden te bezigtigen, vervolgde de Staatse haaren weg tot aan het Prinzenhof, voor de Koningin tot een verblijf geschikt, terwijl de Prinses VAN ORANJE haaren intrek nam ten huize van een voor-naam Koopman, ELIAS TRIP genaamd. De vier regeerende Burgemeesters, PIETER HASSELAAR, ABRAHAM BOOM, ANTONI OETGENS VAN WAVEREN en ALBERT KOENRAAD BURG, verzeld van de twee Pensionarissen WILLEM BOREEL en KORNELIS BOOM, ontvingen haare Majesteit, aan welke het geeven van het Wagtwoord, zo lang zij in de Stad vertoefde, wierdt afgestaan. 's Aanderendaags geleidden Burgemeesteren de Koningin-Weduw door de Stad, onder andere na 't Oostindisch huis; hier was een Morgenonthaal bereid, eeniglijk bestaande uit Indische voortbrengzels en gewassen. Op den derden dag vermaakte

men haare Majesteit met nieuwe vertooningen, die tusschen de Lange en Doelebruggen, alwaar de Binnen-Amstel op zijn breedst is, op een Eilandje, uit de Veenen derwaards gevoerd, in ééne nacht vervaardigd waren. Nevens de Koningin en het verdere gezelschap zaten Schout en Burgemeesteren in eene prachtige Sloep. Verrassende en verrukkende was het gezicht, bij het doorvaaren van de Grimmenesfluis. De Osjesfluis, recht daar tegen over, op dat pas opengaande, liet eenen NEPTUNUS door, zittende in zijnen Wagen, hebbende de gedaante van eene Schulp. MERKUR volgde hem in een Koggeschip, aan welks voorinde de Amsterdamsche Maagd zat, met eenige dichtregels de Koningin begroetende. Toen roeide de Sloep der Koninginne na het boven gemelde Eilandje. Hier zag men aan de Noordzijde de vertooningen van het Huwelyk van FRANCISCUS DE MEDICIS en JOHANNA VAN OOSTENRYK, Ouders der Koninginne, nevens Keizer MAXIMILIAAN, *Amsterdam* met de Keizerlijke Kroon beschenkende. De Zuidzijde van het Eilandje vertoonde den elendigen staat van *Frankrijk* onder HENRIK DEN III, en deszelfs bloeienden staat onder HENRIK DEN IV. Een Waterstrijd tusschen tien Matroozen, in 't wit gekleed en met roode mutzen, die elkander met handspaaken te keer gingen, en in 't water deden tuimelen, vermaakte voorts het gezelschap, 't welk, tegen den avond, zich na het Y deedt roeien, tot op de Oostindische Werf. Hier zag men een Schip in 't water loopen, 't welk de Koningin, op verzoek van Burgemeesteren, eenen naam gaf, en MARIA DE MEDICIS noemde. Op Saturdag ging haare Majesteit, in silt en onverzeld, eenige Winkels bezoeken. Ook verleende men toen, op haar verzoek, ontslag aan eenen gevangene, die, tegen zijne meening, iemand, door het werpen van eenen steen, gedood hadt. Op Zondag, den vijftden September, vertrok het aanzienlijk gezelschap, naa vooraf, in 't Prinsenhof, affcheid te hebben genomen van Burgemeesteren. De uittocht geschiedde op de zelfde wijze als de intrede. Gedurende haar verblijf te *Amsterdam*, hadt de Koningin zich doen schilderen door den beroemden GERARD HONDHORST, en de Afbeelding aan Burgemeesteren verëerd. Het Kunststuk verfiert nog heden den Schoorsteen der Sekretarije van het Stadshuis.

Tot

te n
middel
in
voegt
tenende
u nu
daar e
wat m
verke
scheid.
Engel
Doch
noodz
In de
weg i
armoel
huis e
achteen

Mat
Engel
was, e
hellend
wordt
gevoeg
LEM v
haaren
roefde
was b
de op
Rijksve
van Jo
van die

Tot nog toe hadt de Vorstin geen woord gerept van de bemiddeling der Staaten tusſchen haar en den Koning van Frankrijk haaren Zoon. Naa haare wederkomst van *Amſterdam* verzogt zij om dezelve. 's Lands Staaten, daar aan het oor leenende, zonden voorts, na dat Koninkrijk, den Heer JOAN DE KNUIT, Afgevaardigde wegens Zeeland, en vertoonende aldaar den Eerſten Edele. Zijn laſt hielt in, te beproeven, wat men hier omtrent ten Franſchen Hove zoude kunnen uitwerken. Hij keerde eerlang te rug, met zeer ongunſtig beſcheid. Toen wendde de ongelukkige Koningin het oog na Engeland, en reisde vervolgens in eigen perſoon derwaarts. Doch ook hier vondt zij geenen heul, maar zag zich genoodzaakt, naa een kort verblijf, dat Koninkrijk te ruimen. In de verlegenheid om noodig onderhoud, floeg zij thans den weg in na *Keulen*, alwaar zij, van elk verlaaten, in groote armoede, en, volgens 't verhaal van zommigen, in het Gasthuis overleedt, op den derden Julij des Jaars 1642, het achtenzestigſte van haaren ouderdom.

Zie LE VASSOR, *Hiſt. de Louis XIII.*
C. BARLEUS, *Blijde Inkomst van*
Maria de Medicis.

MARIA van York, dogter van Koning JAKOBUS DEN II van Engeland, hem gebooren terwijl hij nog Hertog van York was, op den tienden Maj des Jaars 1662. Ondanks de overhellende geneigdheid der Ouderen tot de Roomsche Leere, wierdt de jonge Prinſes in den Hervormden Godsdienst opgevoegd. In den Jaare 1677 tradt zij in den Echt met WILLEM DEN III, Prinſe van Oranje. Zedert vertrok zij met haaren Gemaal na Holland, alwaar zij geruimen tijd vertoefde. Eer nog haar Vader den Engeliſchen troon beklom, was bij het Parlement in overleg genomen, om denzelven van de opvolginge te doen uitsluiten, en Prinſes MARIA voor Rijksvoogdesſe te verklaaren. De Pausgezindheid des Hertogs van York aan de eene, en aan de andere zijde de vreeze voor vernietiging van den vastgeſtelden Godsdienst en Regeeringe.

form, was de oorzaak van deeze raadpleegingen. Doch Koning KAREL DE II was daar toe niet te bewegen. De Hertog van York beklom dan den Engelschen troon, en bezat dien onder den naam van JAKOBUS DEN II. 's Vorsten gedrag, zedert gehouden, staafe de opgevatte vreeze. Men wierde dan, in Engeland, te raade, zijne Majesteit van den troon te stooten, en eenen anderen daar op te plaatzen. Zommigen lieten ten dien einde het oog vallen op den Prins van Oranje; anderen op Prinsesse MARIA. Een sterken arm hadt de laatstgemelde Aanhang. De Graaf VAN DARLY schreef haar, dat hij zich sterk maakte om haar alleen tot Koningin te doen verklaaren, indien zij zulks begeerde, zonder dat de Prins haar Gemaal deel hadt aan de Koninklijke waardigheid. Grootmoedig was het antwoord, welk haare Koninklijke Hoogheid den Graave hier op toezondt: „Zij wenschte niets anders te zijn, dan de huisvrouw van den Prinse, gelijk zij was; 't geen zij meerder mogt worden, begeerde zij te zijn met en onder den Prinse.” Aangenaam was haar, diensvolgens, het Parlementsbesluit, 't welk kort daar op genomen wierdt, om naamelijk den Prins en de Prinses te gader voor Koning en Koningin te verklaaren. In Februarij des Jaars 1689 stak haare Koninklijke Hoogheid na Engeland over, en ontvong, nevens haaren Gemaal, 's anderendaags, de Koninklijke Kroon. Met veel wijsheid en beleid bestuurde zij, zedert, verscheiden maalen, het Koninkrijk, geduurende de herhaalde afweezigheden van haaren Gemaal, zo in Holland en Ierland, als elders. Onverwagt wierdt haare Majesteit overvallen van de Kinderziekte, welke, op den zevenden Januarij des Jaars 1695, haar uit het leeven rukte, in het drieëndertigste jaar haars ouderdoms: tot onuitspreekelijke droefheid, zo van haare Onderdaanen, als inzonderheid van haaren Gemaal, welke 'er dermaate door getroffen wierdt, dat hij verscheiden weeken onbekwaam was, zich met zaaken van gewigt te bemoeien. Aan den Bischoep BURNET verklaarde zijne Majesteit, dat hij, geduurende hun huwelijk, in zijne Gemaal in niet een ééning gebrek ontdekt hadt, en dat zij verdiensten hadt bezeeten, welke niemand behalven hem hadt kunnen kennen; staavende aldus met dit getuigenis de welgelijkendheid der Afbeelding.

wel-

welke de straks genoemde Bischof, zedert, van haare Majesteit gegeven heeft, in eene uitgewerkte Karakterschetze, aan welke, om geheel volmaakt te zijn in begaafdheden, zo van het verstand als van het hart, bijkans niets ontbrak.

Zie BURNET, *Historie van zijnen eigen Tijden.*

MARIA LOUISA, dogter van KAREL, Landgraave van *Hessen-Kassel*, en van MARIA AMELIA van *Kourland*, wierdt gebooren den vijftienden Februarij des Jaars 1688. Den ouderdom van twintig jaaren, en iets daar boven, hadt zij bereikt, toen zij in plegtigen ondertrouw wierdt genomen door Prins JOAN WILLEM FRISO, Stadhouder van *Friesland* en *Groningen*. Niet vroeger, egter, dan een jaar daar naa, in de maand April, geschiedde de daadelijke voltrekking des huwelijks, dewijl 's Prinzen tegenwoordigheid vereischt wierdt in eenen Veldtogt, welken hij met roem en luister bijwoonde. Naa de aankomst in het Gewest, vertoefde het doorluchtig paar, eenigen tijd, op het Lusthuis het *Oranjewout*, bij 's *Heerenveen*, en deedt, op den tweeden dag des Jaars 1710, eene plegtige intrede binnen *Leeuwarden*. 's Lands Staaten roonden hun genoegen over 't hooge huwelijk, met een geschenk van eenen Schuldbrief van honderdduizend Guldens, ten laste van 't Gewest, rentende vier ten honderd. Op den dertienden October diens jaars verloste haare Hoogheid van eene Prinseffe, die de naamen ANNA CHARLOTTE AMELIA ontving. Prins FRISO was toen te velde, doch keerde tegen het einde des jaars te rug, in de armen zijner verlangende Gemaalinne. De volgende winter, hoewel slegts de tweede, was, egter, de laatste, dien het liefhebbende paar te gader mogt doorbrengen. Want de Prins, naa te velde te zijn getrokken, keerde, op ernstigen aandrang der Algemeene Staaten, na 's *Graavenhage*, ter vereffeninge der uitstaande geschillen, met den Koning van Pruisen, over de naalaatschap van Prinse WILLEM DEN III. Bekend is het ongeluk, welk den Vorst, op die reize, wedervoer. In het overvaaren van den Moerdijk sloeg de Veer-

schuit om, en verdrong zijne Hoogheid. Diep tróf deeze slag de bedrukte Weduwe, die zich thans zwanger bevondt, en, zes weeken daar naa, beviel van eenen Prins, naderhand in 's Lands Geschiedenisfen vermaard onder den naam van WILLEM KAREL HENRIK FRISO, Erfstadhouder van de Zeven Veréénigde Gewesten. Van haare tedere hofde voor deezen Zoon, en eene moederlijke zucht tot deszelfs bevorderinge, vertoonde de Prinsesse Weduw herhaalde blijken, onder andere ter gelegenheid dat men in Zeeland bedagt was op de vernietiging van het Markgraaffchap van *Vlissingen en Veere*. Door ernstig schrijven, en eene bezending in 's Prinsens naame, zegt zij, hoewel vrugteloos, dien slag te weeren. Een balzem in deeze wonde was het huwelijk haarer Dogter, met FREDRIK, Erfprins van *Baden-Durlach*, die haar, eerlang, Grootmoeder maakte van twee mannelijke spruiten.

Geduurende de minderjaarigheid van Prinsse WILLEM, hadt de Vorstin Weduw de Voogdijfchap over denzelven en het be- wind van zaaken waargenomen. Naa zijne Akademische Letter- oefeningen voleindigd en den meerderjaarigen ouderdom bereikt te hebben, aanvaardde zijne Hoogheid het bestuur, en wierdt zijne Vrouw Moeder, ten blijke van genoeg en over haar ge- drag, door 's Lands Staaten begiftigd met een geschenk van vijf- duizend Guildens, en eene Jaarrente van gelijke somme, ge- duurende haar leeven. Een nieuw genoeg en ondervondt de Vorstin, door het huwelijk van haaren eenigen Zoone met ANNA, Kroonprinsesse van *Groot-Britannie*, door middel van welke zij zich naderhand als Grootmoeder zag begroeten van den tegenwoordigen Erfstadhouder, Prinsse WILLEM DEN V.

Onder dit alles genoot haare Hoogheid, geruimen tijd, het gezelschap van haaren Zoone met deszelfs Koninklijke Gemaa- linne. In den Jaare 1747 moest zij dit genoeg en derven; doch getrooste zich gewillig dit verlies, vermids het zijnen oor- sprong nam uit deszelfs bevorderinge tot de Erfstadhouderlijke waardigheid van alle de Veréénigde Provinciën, en alzo tot hooger trap van eere, aanzien en gezag, dan iemand zijner Voorzaaten, tot nog toe, hadt bereikt. Maar, gelijk geene menschenvreugde volmaakt zuiver is, omdat zij dikmaals met bitterheid wordt getemperd, de Vorstin Moeder ondervondt de
diep-

diepgaande smart, dezen Zoon, niet lang naa deszelfs verheffing, in den Grafkelder te zien nederdaalen, werwaarts hem zijne Koninklijke Gemaalin, naa verloop van eenige jaaren, volgde. Een nieuwe last daalde dus neder op de reeds verzwakte schouderen der eenënzeventigjarige Matrone. De Staaten van Friesland droegen aan haar op, het Stadhouderslijk bewind over hun Gewest, nevens de begeeving der Ampten, op het Kwartier der Steden vallende. Ligt, intuschen, moet der Prinsesse deeze last zijn gevallen. Want, toen zommige Afgevaardigden ten Landsdage den voorslag dedden, om 's Prinzen Meerderjarigheid te vervroegen, waar door haare Hoogheid, gevolgtijk, van 't bewind zoude zijn ontslagen geworden, liet zij, over den gedaanen voorslag, haare 't onvredeheid niet onduidelijk blijken. Hoewel men dus, met haaren wille, den Regeeringslast op haare schouderen liet, zij droeg dien niet tot aan het einde van den voorgestelden weg. Eene aanhoudende bezetting op de borst, aangezet door Koortzen, maakte een einde van haar leeven, op den achtsten April des Jaars 1765, het zevenenzeventigste haars ouderdoms. Haare godsvrugt, milddaadigheid en andere Christlijke deugden worden hoog geroemd. De eerwaardige Overblijfsels wierden, op den dertienden Junij, op 's Lands kosten, met Vorstelijke staatsie, in de Begraafplaats van 't Huis van Nassau, te *Leeuwwaarden*, bijgezet.

MARIA VAN OOSTERWYK, was de dogter van JACOBUS VAN OOSTERWYK, Leeraar onder de Hervormden te *Noodtdorp*, in de nabuurschap van *Delft*, en aldaar gebooren op den twintigsten Augustus des Jaars 1630. Behalven andere uitmuntende hoedanigheden van den geest, openbaarde zich al vroeg, eene overhellende zucht tot de Schilderkunst. Deezer edele neiginge bot vierende, gaven de Ouders haar de beroemdste Leermeesters, vooral den vermaarden Bloemschilder JAN DAVID DE HEEM, welke te *Utrecht* woonde. Op het schilderen van bloemen viel bovenal de smaak der jonge Juffer. Om door den omgang van Kunstkenners haare begaaftheden verder uit te breiden, onthieldt zij zich meestal te *Delft*, ten huize van haren Grootvader, Leeraar der Hervormden in die Stad.

Reu-

Reuzenstappen deedt de vlugge Maagd in de beoeffening van haare kunst; bij perfoonen ook van den hoogsten rang wierden de voortbrengzels van haar penfeel gezogt en in waarde gehouden. LODEWYK DE XIV, Koning van Frankrijk, deedt de eere, aan een haarer Kunsttafereelen, van het in zijne Kunstverzameling te plaatzen. Zo voldaan over een ander Kunststuk was Keizer LEOPOLD, dat hij zijne eigen afbeelding, en die zijner Gemaalinne, met Diamanten omzet, der Schilderesse tot een geschenk zondt. Van Koning WILLEM DEN III en deszelfs Gemaalinne ontving zij, voor een Bloemstuk, negenhonderd Guldens. JOANNES SOBIETSKI, Koning van Polen, beloonde haare kunst met vierentwintighonderd Guldens, voor drie Stukken door haar geschilderd. Een grooter getal Kunstgewrochten zou de waereld ontvangen hebben, ware zij niet van een kiefchen smaak en zeer gesteld geweest, om zo wel aan haar zelve als aan anderen genoeg te geeven. Hoewel meermaalen daar toe aangezogt, konde, egter, de beminnelijke MARIA nooit tot het huwelijk besluiten. De Kunstschilder WILLEM VAN AALST hadt, onder andere, om haare hand verzogt. De wijze, op welke zij deezen afzette, vertoont een blijk van haaren vrolijken en te gelijk goedaartigen inborst. Deeze was, naar de wijze van veelen zijner Kunstbroederen, los van zeden. Naa 's Mans liefdeverklaring gehoord te hebben, schreef zij hem, tot den grondslag van verdere onderhandelinge, als eene taak voor, dat hij, een rond jaar lang, dagelijksch, een zeker getal van uren naarstig zoude schilderen, eer hij om uitspanningen mogt denken. Om van het volbrengen deezzer taak kennis te bekoomen, hadt MARIA voegzaame gelegenheid, dewijl haare Schilderkamer te *Delft* op die van VAN AALST het uitzigt hadt. Naa verloop des proefjaars was de Schilder zo verre ten agteren met zijne rekening, dat hij het niet bestaan durfde om zijn aanzoek te herhaalen. Onze Kunstenaars eindigde haare dagen ten huize van haaren Neeve JAKOB VAN ASSENDELFT, Predikant te *Uitdam*, in Waterland, alwaar zij overleedt in den Jaare 1693, het drieënzestigste haars ouderdoms.

MARIA

MARIA VAN UTRECHT was de naam der Huisvrouw van 's Lands beroemden Advokaat Heere JOHAN VAN OLDENBARNEVELD.

MARIEKERKE, eene Ambagtsheerlijkheid in Zeeland, op het Eiland Walcheren. Het Dorp, tot dezelve behoorende, bestaat slegts uit eenige weinige geringe huizen. Dat 'er voormaals eene Kerk gestaan heeft, blijkt uit het nog daar van overgebleeven Kerkhof.

MARIENDAL, of anders genaamd *Marienboon*, was eertijds een Klooster van Augustijner Monniken, een half uur gaans beneden de Stad *Arnhem*. Zints de invoering der Hervorminge is het gestigt vernietigd, en de grond daar van tot waereldlijke oogmerken aangeleid.

MARIENGAARDE, anders gezegd *Marienhof*, eertijds een zeer beroemd Klooster, in Friesland, in het Kwartier *Oostergo*, ten Zuidwesten van de Hallummer Kerkbuurt. De Stigter daar van, een weinig naa het midden der Twaalfde Eeuwe, was Heer FREDRIK, Pastoor der Kerke te *Hallum*, uit eerlijke, doch niet zeer vermogende Ouders gebooren. Naa eenige vorderingen in de Latijnsche taale gemaakt te hebben, oeffende hij zich verder, te *Munster* in Westfalen, in de Weetenschappen, volgens den smaak der tijden, in eenen Godgeleerde noodig. Thans bezogt hij, van tijd tot tijd, de vermaarde Geldersche Abtdij *Marienwaard*, en vondt zo veel behaagens in de godsvrugt der Broederschap, dat hij zich in de Orde begaf, zijnde die der *Premonstratenzen*. Naa zijne wederkomst te *Hallum* wierdt hij, op kosten van Heere FEIKE, Pastoor der Plaatzte, tot Priester gewijd, en vervolgens diens Opvolger. Zedert leide hij zich met zo veel ijvers toe op de uitbreiding van den Geestlijken stand, en zette dien, door zijn eigen voorbeeld, zo veele eerwaardige bij, dat verscheiden Edellieden, daar door gelokt, het zwaard met het Premonstratenzer Ordekleed verwisfelden. Nu vondt hij zich in staat, geholpen door 't vermogen deezer aanzienlijke Broederschap, zijn voorneemen te volvoeren wegens 't bouwen

VAN

van een Klooster. Hij ondervondt daar toe de milddadige hand van twee Adellijke Vrouwen, als mede die van **GOSLIG** **GOSLINGA**, welke een stuk lands vereerde, op't welk de Klooster-Kerk gebouwd wierdt, welke men voorts aan den Apostel **JOANNES** en aan de Maagd **MARIA** toewijdde. Vrouwen zo wel als Mannen nam men voorts in het Klooster aan. Doch, om den sterken toeloop, vondt zich de Abt **FREDRIK** wel haast genoodzaakt, een gedeelte daar van elders heenen te plaatsen. Om het ontstaan van eenige ongeregelheden, uit de nabijheid van Monniken en Nonnen, vondt, bovendien, de Stigter geraaden, aan deze eiders een verblijf te bezorgen. Dit vonden zij in het Klooster *Bethlehem*, bij verbasering *Bartlehiem* genaamd, nabij het water de *Ee*, in de Grietenij *Tietjerksteradeel*. Ruim zeventig jaaren hadt dit Klooster gestaan, toen deszelfs vermogen dermaate was aangegroeid; dat het de helft kocht in het Eiland *Marken*, met alle deszelfs geregtigheden, voor tweehonderd Hollandfche ponden. Eenëndertig Abten telt men, welke het bestuur over *Mariengaarde* gehad hebben. Hun vermogen was de reden, dat zij in zaaken, het gemeene Land betreffende, meermaalen gekend wierden. In den Jaare 1559 wierden de opkomsten van dit Klooster, nevens die van het Klooster *Lidum*, op drieduizend Dukaaten geschar. De Bischop van *Leeuwarden* hadt 'er het genot van. Geduurende de Spaansche beroerten wierdt de Abtdij verwoest, en deszelfs eigendom aan het gemeene Land getrokken.

Zie **WINSEMIUS**; **SCHOTANUS**; *Oudheden en Gesl. van Friesland.*

MARIENPOEL, eertijds een zeer vermaard Nonnenklooster, buiten de Rhijsburgerpoort der Stad *Leiden*, gebouwd op den grond van het Huis te *Paddingpoel*, weleer een Lusthuis der Burggraaven van *Leiden*, doch in den Jaare 1420 afgebroken. Het Klooster bleef in stand tot in het Beleg der gemelde Stad van den Jaare 1574.

MARIEN-

MARIENWAARD, de Abdij, boven vermeld, als dikmaals bezogt van FREDRIK van *Hallum*. Zij lag ten Noorden van de *Linge*, een uur gaans boven de Stad *Kuilenburg*. Na de invoering der Hervorming is zij veranderd in eene Heerlijkheid, bestaande na genoeg duizend Morgens Bouw- en Weiland. Zij bezit hoog, middelbaar en laag Regtsgébiéd. Het Heerenhuis, daar toe behoorende, is een fraai heden-daagsch gestigt.

Zie H. V. HEUSSEN en H. V. RHYN,
Kerkelijke Oudheden.

MARIUS, (LEONARDUS) van geboorte een Goezenaar, een der geleerdste Mannen van zijnen tijd, was Dokter in de Godgeleerdheid, en Hoogleeraar in die Weeten-schap, aan het Hoogeschool te *Keulen*.

Zie LA RUE, *Gel. Zeeland.*

MARKEN, een Eiland in de Zuiderzee, tegenover de Stad *Monnikendam*, tuschen welke en het Eiland een tak van de Zuiderzee schiet, de *Goud- of Gouw- Zee* genaamd. Eertijds begrootte men den omtrek des Eilands op twee uren gaans. Veel minder gronds beslaat het tegenwoordig. De herhaalde overstromingen hebben veel daar van verflonden. Dit blijkt, onder andere, uit de opneeminge der huizen, welke, van tweehonderd eenenveertig, die men 'er, in den Jaare 1632, telde, eene Eeuwe daar naa, op honderd eenendertig verminderd waren. Deeze huizen zijn verdeeld in *Buurten*, welke men 'er twaalf in getal telt. De voornaamste daar van is de Kerkbuurt. Andere Christenen, dan van den Hervormden Godsdienst, vindt men 'er thans niet. Voormaals ontmoette men 'er insgelijks verscheiden Doopsgezinden, die te *Monnikendam* hunnen openbaaren Godsdienst oeffenden. Om tegen overstroming beveiligd te zijn, zijn de huizen niet op den vlakken grond, maar op eene soort van Dijkjes gebouwd. Uitgezonderd den Schout, den Sekretaris en den Predikant, zijn

zijn

zijn alle de Mansperfoonen Vischers, en voor stoute Zeelieden bekend, van een kloek en sterk gestel. Zeer bijzonder is de kleding der Vrouwen, en, waarschijnlijk, naast overeenkomstig met den alouden Hollandschen dragt. Tot op haar huwelijk gaan de jonge dogters blootshoofd, hebbende het hair zeer aartig gevlogten en gesslingerd. Naaderhand zetten zij het hulzel op, van eene zeer zeldzaame gedaante. De Regeering van het Eiland bestaat uit Baljuw, Schout, drie Burgemeestren, drie Schepenen, negen Vroedschappen en Sekretaris.

MARKEN-BINNEN; zie UITGEEST.

MARKGRAAFSCHAP van Veere en Vlissingen. Hoewel deeze beide Steden, een langen reeks van jaaren, aan bijzondere Heeren behoord hebben, is, egter, de benaaming van *Markgraaffschap* van latere herkomfte. MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIE, Ridder van 't Gulden Vlies, Admiraal Generaal ter Zee, en naderhand Stadhouder van *Holland, Zeeland, Westfriesland* en *Utrecht*, bezat, ten tijde van Keizer KAREL DEN V, de beide Steden, onder den naam van Heerlijkheid. 't Geschiedde uit bijzondere en blaakende gunst, in welke hij bij den Keizer stondt, dat de Heerlijkheid tot een Markgraaffschap verheven wierdt, in den Jaare 1555. Bij Uitersten Wille stelde Heer MAXIMILIAAN aan tot erfgenaam van alle zijne goederen, en dus ook van het Markgraaffschap, zijnen Neef MAXIMILIAAN DE HENYN, tweeden Zoon zijner oudste Zuster, en van JOHAN VAN HENYN, *Graave van Bosfu*. Doch bij zijn overlijden liet hij zo zwaare schulden naa, dat zijn Boedel met den voet geschopt, en den Schuldvordenaaren ten beste wierdt gegeven. Naa lang draalens verworven deeze van den Grooten Raad van *Mechelen*, in den Jaare 1567, dat het Markgraaffschap openlijk geveild wierdt. JAKOB VAN BOSSU, *Heer van Auchy*, mijnde dezelve, voor eene somme van tweehonderd tweeëntwintigduizend Guldens. Doch deeze koop hadt geen voortgang; Koning PHILIPS DE II, als Graaf van *Zeeland*, benaderde denzelven, en droeg aan den Graave VAN MEGEN het bewind op. Als een bijzondere eigendom hadden de beide Steden, tot nog toe, geene zitting gehad in de Vergadering der Staaten. Het

regt

regt hier toe ontvangen ze, bij het afvallen van Koning PHILIPS en 't aanneemen der Staatsche zijde, als mede de toezegging om nimmer van de Graaflijkheid te mogen gescheiden worden.

Intusfchen waren eenige Rentheffers tot nog toe niet aan de penningen gekoomen, welke zij van het Markgraaffschap hadden te vorderen. Van hier dat zij te wege bragten, bij het Hof van Holland, dat de twee Steden andermaal wierden aangeslagen, tegen den zeven- en den achtentwintigsten Junij des boven genoemden jaars, om in 's *Hage* openlijk verkogt te worden. Twijfelagtig, althans niet genoeg bewezen, is het vermoeden van zommigen, als of Prins WILLEM DE I, die voorheen reeds zijne genegenheid tot den koop van het Markgraaffschap getoond hadt, de Rentheffers tot deezen stap hadde aangespoord. Hoe 't hier mede ook zij, men verhaalt althans, dat de Heer VOSBERGEN, Baljuw van *Zierikzee*, omtrent deezen tijd, met zijne Doorluchtigheid spreekende over de beide Heerlijkheden, van meeninge was, dat de beide Steden zich zelve moesten koopen; doch dat de Prins van andere gedachten was, naardien zulks boven 't vermogen dier Steden zijn zoude, welker waarde hij op vier Tonnen Schats begrootte. Daarenboven hadt de Stad *Antwerpen* het oog op de Heerlijkheden. Doch hier uit vreesde men veel onaangenaams en nadeels. En dit was, onder andere, de reden, dat aan 's Prinzen Gemagtigden, van wegen de Staaten, wien nu de oogmerken zijner Doorluchtigheid duidelijc waren gebleeken, last wierdt gegeven, om op te pasfen dat zij de hoogfte bieders bleeven, en niet te zien op acht- of tienduizend Guldens boven hunnen last, als kunnende deeze fomme den Prinse altoos goed gedaan worden. Op de gestelde dagen wierdt dus Prins WILLEM DE I Kooper van de Heerlijkheid der Stad *Vlissingen*, met de Ambagtsheerlijkheid van *Oud-Vlissingen*, voor vijfenzeventigduizend eenhonderd Guldens, en van het Markgraaffschap van *Veere*, met het Slot *Zandenburg*, en de Heerlijkheid van den Polder, de Stad en Vrijheid van *Domburg*, met de Ambagtsheerlijkheid van *Zaadijk*, voor vierenzeventigduizend en vijfhonderd Guldens. Met veel plegtigheids wierdt zijne Doorluchtigheid, nog in het zelfde Jaar 1567,

ingehuldigd. Van de Puije van 't Stadhuis van *Veere* stroomde men een groot getal Zilveren Gedenkpenningen onder 't Volk, aan de eene zijde versierd met het Stadswapen en dat van *Nassau*, met een snoer zamenverbonden; men las daar onder de woorden NODUS INDISSOLUBILIS „ een onlosmaake-, „ lijke knoop.” De keerzijde vertoonde een Arm, houdende een bloot Zwaard, met de Zinspreuk omschreeven: JE MAINTIENDRAI: „ Ik zal handhaaven.”

Naa 's Prinzen overlijden, kwam het Markgraaffschap, eerst op deszelfs oudsten Zoon Prins MAURITS, vervolgens op den tweeden Zoon Prins FREDRIK HENRIK; daar naa op Prins WILLEM DEN II, en van deezzen op deszelfs eenigen Zoon Prins WILLEM DEN III. Tot nog toe hadt men, in Zeeland, geenen inval gehad, omtrent eenigen voorslag ter vernietiging van het Markgraaffschap. Doch straks naa het overlijden van laatstgenoemden Prinse, nam men aldaar maatregels, welke eene verdere bedoeling niet onduister scheenen aan te kondigen. Zints het Jaar 1702, hadden de Staaten van het Gewest aan zich getrokken de bestelling der Wet, in de Steden *Vlissingen* en *Veere*, uit eene benoeming, door de dienende Wethouderfchap gemaakt, in weerwil der Mandementen van den Hove of van den Hoogen Raad in Holland, dienende ter handhaavinge van het regt der Markgraaven. De Stad *Goes* ging nog een stap verder. Zij deed den voorslag, dat men, uit kragt van het Opperste Gebied der Staaten, de gemelde Steden van alle Leenroerigheid behoorde te ontheffen, tegen voldoening der waarde, en alzo het Markgraaffschap vernietigen. Doch de Algemeene Staaten, als Uitvoerders van den Uitersten Wille van Prinse WILLEM DEN III, verklaarden zich daar tegen; zij begrepen dat de zaak van het Markgraaffschap in haar geheel moest blijven, tot dat zij door den gewoonlijken Regter konde worden afgedaan.

In den boven gemelden stand bleef de zaak van het Markgraaffschap, tot in den Jaare 1722. Zij wierdt wederom levende, ter gelegenheid der verheffing van den jongen Prinse WILLEM DEN IV tot Stadhouder van Gelderland. Van nieuws begon men nu te raadpleegen over de vernietiging, tegen voldoening der waarde. MARIA LOUISA, Prinsefse Weduw van *Oranje*, hadt hier van de lucht niet gerooken, of zij liet, in

den Jaare 1723, eenen Brief afgaan, zo aan de Algemeene Staaten, als aan die der bijzondere Gewesten, men geliefde zorge te draagen, dat het regt van haaren Zoone, WILLEM KAREL HENRIK FRISO, in Zeeland niet verkort wierdt. Op de Stad *Veere* na, was men 't in Zeeland eens omtrent de vernietiging van het Markgraaffschap. Die van Holland hadden het regt van het Gewest, tot dien stap, beweerd, in een uitvoerig Vertoog; 't welk zedert door de Prinfesse Weduw en de Voogden des minderjaarigen Vorsts, als mede door de Afgevaardigden der Stad *Veere*, ter Vergaderinge van het Gewest, uitvoerig beantwoord wierdt. Over 't laatste Vertoog toonden zich de vijf overige Steden *Middelburg*, *Zierikzee*, *Goes*, *Thoolen* en *Vlissingen* ten uiterste misnoegd. Zij beweerden, dat het partijdig gesteld was, en overvloedige van gemeene Volksdwaalingen en gebrek aan kennis van Regeerings zaaken. Geweldig mishaagden de Afgevaardigden dier Steden, dat die van Zeeland de Regenten van Zeeland *gedreigd* hadden, zo als in hun Vertoog was geschied, met

„ de gevoeligheid van deeze of geene uitheemsche Mogend-

„ heid, als mede van *Gelderland*, *Friesland* en *Stad en*

„ *Lande*, die sterk op 's Prinfsen zijde waren, ja zelf met

„ een *aanstaanden Stadhouder*,” niettegenstaande de Stad nog onlangs hadt beloofd, den tegenwoordigen Stadhouderloozen Regeeringsform te zullen helpen handhaaven. Het geschied duurde tot in den Jaare 1732. Prins WILLEM thans meerderjarig geworden zijnde, en in 't bestuur zijner goederen zullende treden, vonden de Staaten van Zeeland geraaden, een einde te maaken aan de raadpleegingen op de vernietiging van het Markgraaffschap. De Stad *Veere* thans van gedagten veranderd zijnde, nam men, met eenpaarige bewilliging van alle de Leden, op den zeventienden November des gemelden jaars, het besluit „ uit kragt van hunne hooge Souvereiniteit

„ en incontestable magt, de Steden *Vlissingen* en *Veere*, van

„ nu aan voor altoos en ten eeuwigen dage, *de facto et de*

„ *jure*, (met 'er daad en van regtswege,) te ontheffen van

„ alle Vasfalage en Leenroerigheid, dezelve daar van ten vol-

„ len en in alle zijne deelen libereerende, gemelde Steden

„ tot vrije Graafelijke, en als andere stemhebbende Steden

„ dec-

S 2

„ deezee Provincieftellende, alleen directelijk en immèdiaat deper-
 „ dent en onderworpen aan de Souvereine Vergadering van Haar
 „ Ed. Mogende”; met bijvoeging, „ dat tot een dedommagement
 „ van de voorgemelde Devasfalage, ten behoeve van den gee-
 „ nen, die tot de Seigneurie van de gemelde Steden van *Vlis-*
 „ *singe en Veere* geregtigd zouden bevonden worden te zijn,
 „ bij provisie en tot nadere dispositie eene somme van hon-
 „ derdduizend Rijksdaalders, in de Bank der Stad *Middel-*
 „ *burg* gedeponèerd zoude worden.” Van dit merkwaardig
 besluit hadt de Prins VAN ORANJE geen berigt ontvangen, of
 hij schreef, in het begin van het Jaar 1733, een Protestee-
 renden Brief aan de Staaten van Zeeland, in welken zijne
 Hoogheid zich beklagde, dat men hadt kunnen goedvinden,
 zonder eenige reden te geeven, dan die van hooge Souve-
 reiniteit en onbetwistbaare magt, hem voor altoos te versteek-
 en van het erfgoed zijner Vaders. De Staaten zweegen
 hier op niet stil. In een uitvoerig Verhoog verdedigden zij
 hun gedrag, tegen de ingebragte bedenkingen, lieten voorts
 den Prins de bepaalde somme aanbieden; doch hij weigerde
 dezelve te ontvangen, en deedt voorts nog verscheiden poogin-
 gen om in zijn ondersteld regt gehandhaafd te worden; nee-
 mende, onder andere, zijnen Schoonvader, den Koning van
 Groot-Britannie, in den arm, welke, aan de Staaten van
 Zeeland, en aan de Algemeene Staaten, over het geschil,
 eenen Brief liet afgaan. Zelf zondt de Prins zijnen Opper-
 stalmeester, den Baron VAN BURMANIA, na Zeeland, om,
 door onderhandeling, de zaak af te doen. Deze duurde tot
 in den Jaare 1739, wanneer dezelve afgebroken, en het Mark-
 graaffschap, althans aan de zijde der Zeeuwfche Staaten, als
 vernietigd wierdt aangemerkt.

Enige jaaren verliepen 'er, zedert, in welke aan deeze
 zaak niet meer gedagt, immers niet openlijk van dezelve ge-
 sproken wierdt. Nogthans bleek het eerlang, dat die van
Veere geene ongegronde taal gevoerd hadden, in hun Ver-
 hoog, toen zij hunne Medeleden ter Staatsvergaderinge met
 eenen Stadhouder dreigden. Prins WILLEM DE IV was, in
 den Jaare 1747, niet tot Stadhouder van alle de Gewesten
 aangesteld, en uit 's *Hage* na *Zeeland* nauwliks op reizè

ge-

bij w
 Burgen
 bezete
 Her
 ogevee
 Dupp, i
 na Holla

IAP van ...

, alleen ...
de ...
eging, ...
asfage, ...
e van de ...
zouden ...
e dispuite ...
, in de ...
woorden" ...
lange ...
n het ...
van ...
r men ...
n, dan ...
gt, hem ...
Vaderen. ...
oerig ...
ge ...
ambleden; ...
voora ...
gehand ...
choon ...
weld, ...
Staten, ...
niet de ...
MANU, ...
e dacht ...
e ...
en ...

lett, in ...
open ...
e ...
d ...
r ...
ILLUM ...
van ...
d ...

97

gegaan, of de Staaten van het Gewest, namen, op voorslag van *Middelburg*, het Besluit, om zijne Hoogheid te herstellen in het Markgraafschap van *Vlissingen en Veere*, en alzo het Staatsbesluit van den zeventienden November des Jaars 1732 te vernietigen. Met staatelijken luister wierdt, naaderhand, de Markgraaf, in de beide Steden, ingehuldigd, gelijk ook vervolgens plaats hadt omtrent den tegenwoordigen Erftadhouder WILLEM DEN V, Opvolger en Erfgenaam van zijns Vaders waardigheden en naalaatschap.

Zie J. WAGENAAR, *Vad. Historie; het recht van zijne Hoogheid tot het Marquisaat*; BOXHORN; *Plegtige Inhuldiging zijner Hoogheid*, enz.

MARNIX; zie ALDEGONDE.

MARQUETTE, (*Het Huis te*) een Koninklijk gestigt, als zijnde gebouwd, in den Jaare 1250, door den Roomsch' Koning WILLEM, Graaf van Holland, doch toenmaals, ter gunste van Heere GERRIT VAN HEEMSKERK, die 'er de eerste Kastelein op was, *het Huis te Heemskerk* genoemd. Het behield dien naam, tot dat het, door koop, de eigendom wierdt van den Heere DANIEL DE HERTAING, wiens Vader *Heer van Marquette*, gelegen bij de Stad *Bouchain* in Henegouwen, geweest was. Op diens verzoek gaven 's Lands Staaten, in de maand Maart des Jaars 1612, verlof, zijnen aankoop *Marquette* te mogen noemen. Ruim honderd jaaren laater, te weeten in den Jaare 1717, wierdt het Huis, door koop, de eigendom van den Heere Mr. JOACHIM RENDORP, bij wiens Kleinzoon, van den zelfden naam, thans Regeerend' Burgemeester van *Amsterdam*, het nog tegenwoordig wordt bezeeten.

Het Huis *Marquette*, leggende in de Banne van *Heemskerk*, ongeveer een vierendeel uurs gaans ten Noorden van het Dorp, is, in zijne soort, eene der aanzienlijkste gebouwen van Holland, voorzien van het recht van Hooge Heerlijkheid,

't welk zich tot op twee Roeden buiten de Graften uitsprekt. Het legt op een Eiland, in eene breede Graft befloaten. Veel ziet men 'er nog aan van deszelfs aloude gedaante: Trapevels, een ronden en hangenden Toren, en een overblijfsel eener Huiskapelle. Van tijd tot tijd, egter, hebben de bezitters daar aan merklijke veranderingen gemaakt, Op een ronden Burgt, aan den Leidschen niet ongelijk, tegenover het Huis gelegen, zou weleer een hooge Toren gestaan hebben, op welken, ten behoeve der Zeevaardenden, een vuur plagt te branden. Aan den inwendigen luister des Gestigts, blijken draagenden van den rijkdom en het aanzien des tegenwoordigen Grootagtbaaren eigenaars, is de beplanting evenredig.

Zie GOUDHOEVEN; A. MATTHEI *Annales*;
JUNI *Batavia*.

MARRUM, een Dorp in Friesland, in de Grietenij *Ferwerderadeel*, onder het Kwartier *Oostergo*. Het is tamelijk groot en aanzienlijk, wegens een goed aantal zeer fraaie Boerenwooningen, welke men 'er ten getale van dertig telt, die het Stemregt hebben. Het Dorp moet zeer oud zijn, indien 't waarheid zij, dat eene Stins of State, naar den stichter BOTNIA genaamd, reeds in den Jaare 900 gebouwd wierdt, Voormaals plagten verscheiden Edelen hier hun verblijf te houden.

MARSCH, een vrugtbaare Polder, van zeshonderd vierenvertig Morgens Lands, met een Dorp van ongeveer twintig huizen, doch zonder Kerk. Het een en ander ligt deels op Gelderschen, deels op Stichtschen bodem: reden waarom, tuschen de twee Gewesten, daar over meermaalen geschil ontstaan is. Gevoeglijkst schijnt dus *Marsch* als halfheerig te kunnen worden aangemerkt.

MARSCHALKENWEERD, eene Ambagtsheerlijkheid, in het Overkwartier *Strecht*, groot honderd en twaalf Morgens, behorende

rende aan het Kapittel van Oud-Munster. Men vindt 'er zeer weinig huizen.

MARSDIEP, de bekende en wijd vermaarde doorvaart, uit de Zuider- in de Noordzee, tusschen het Eiland Texel en den Noorlijken uithoek van Holland bij de Helder. Of het vaarwater daar van zijnen naam ontleend hebbe, dat een Kraamer of Marsdraager, het zelve eertijds doorwaad hebbende, en na de diepte daar van gevraagd zijnde, tot antwoord gaf, *tot aan de Mars toe*, laaten wij aan zijne plaatze.

MARSSUM, een Friesch Dorp, in de Grietenij *Menaldumadeel*, in het Kwartier Westergo. Het Dorp is tamelijk groot, en zeer vermaaklijk gelegen aan den Ouden Zeedijk, thans diep binnenslands en den gewoonen Rijweg na *Leeuwarden*, uit verscheiden omliggende plaatzen. Onderhoorig aan het Dorp is *Ritzumabuuren*, aan den Vaart van *Franeker* op *Leeuwarden*, over welken aldaar een houten brug legt, *Ritzumazijl* genaamd, die eertijds, toen de Zee veel dieper landwaarts schoot, tot eene waterkeeringe diende. Noordwaarts van het Dorp plagt het Vrouwenklooster *Franjum* te leggen, van de Benediktijner Orde. Verscheiden adellijke Staten behoorden eertijds onder dit Dorp, eenige van welke nog in weezen zijn; onder andere *Heringastate*, hoewel, zedert eenen reeks van jaaren, in een Gasthuis veranderd, door de milddaadigheid van eenen Advokaat, met name POPTA. Deeze, met pleitbezorgingen en andere werkzaamheden, tot zijn beroep behorende, groote schatten hebbende bij een verzameld, deedt, op den grond dier State, een Gasthuis bouwen, waarin ruim twintig Vrouwspersonen niet slegs vrije inwooning, maar nog verscheiden andere voordeelen genieten, voortspuitende uit de inkomsten van eenige Boerderijen, door den Stigter insgelijks aan het Gebouw bij Uiterstea Wille besproken. Een fraai huis, staande naast het Gasthuis, en van eene ruime Hovinge voorzien, dient ter Vergaderplaatze, en zomtijds ook tot uitspanninge voor de Heeren

280 MARTENA, (DOEKE) MARTENA. (HESSEL)

Regenten. *Marsfum* draagt met negenëndertig Stemmen in de zaaken der Grietenije.

Zie WINSEMIUS, SCHOTANUS en *Tegenw. Staat van Friesland.*

MARTEN VAN ROSSUM; zie ROSSUM. (MARTEN VAN)

MARTENA, (DOEKE) een Edele Fries, hoewel hij zijne hand niet hadt getekend onder het Verbond der Edelen, in den Jaare 1565, was, nogthans, de zaak der Vrijheid zeer ijverig toegedaan. De edele mannen SICCO BOTNIA, TIETE HETTINGA, SJERP GALAMA, PIETER CAMMINGA, AUGUSTINUS SCHELTEMA, WYBE GROVESTINS, SIKKE TJESSENS en andere waren zijne medestanders. Prins WILEM VAN ORANJE, van 's Mans sterken arm verwittigd, zondt hem eenen Lastbrief, naa het bemagtigen van *den Briele* door de Watergeuzen, om zich van eenige sterke plaatzen, met naame van *Leeuwarden*, te verzekeren. Doch hier omtrent slaagde hij ongelukkig, hoewel hij elders geene vrugtlooze poogingen aauwendde. In den Jaare 1579 wierdt, nevens anderen, de vroomme Edelman, door zijne Doorluchtigheid te werk gesteld, om de nadere verbintenis van *Utrecht* ook in Friesland te doen aanneemen.

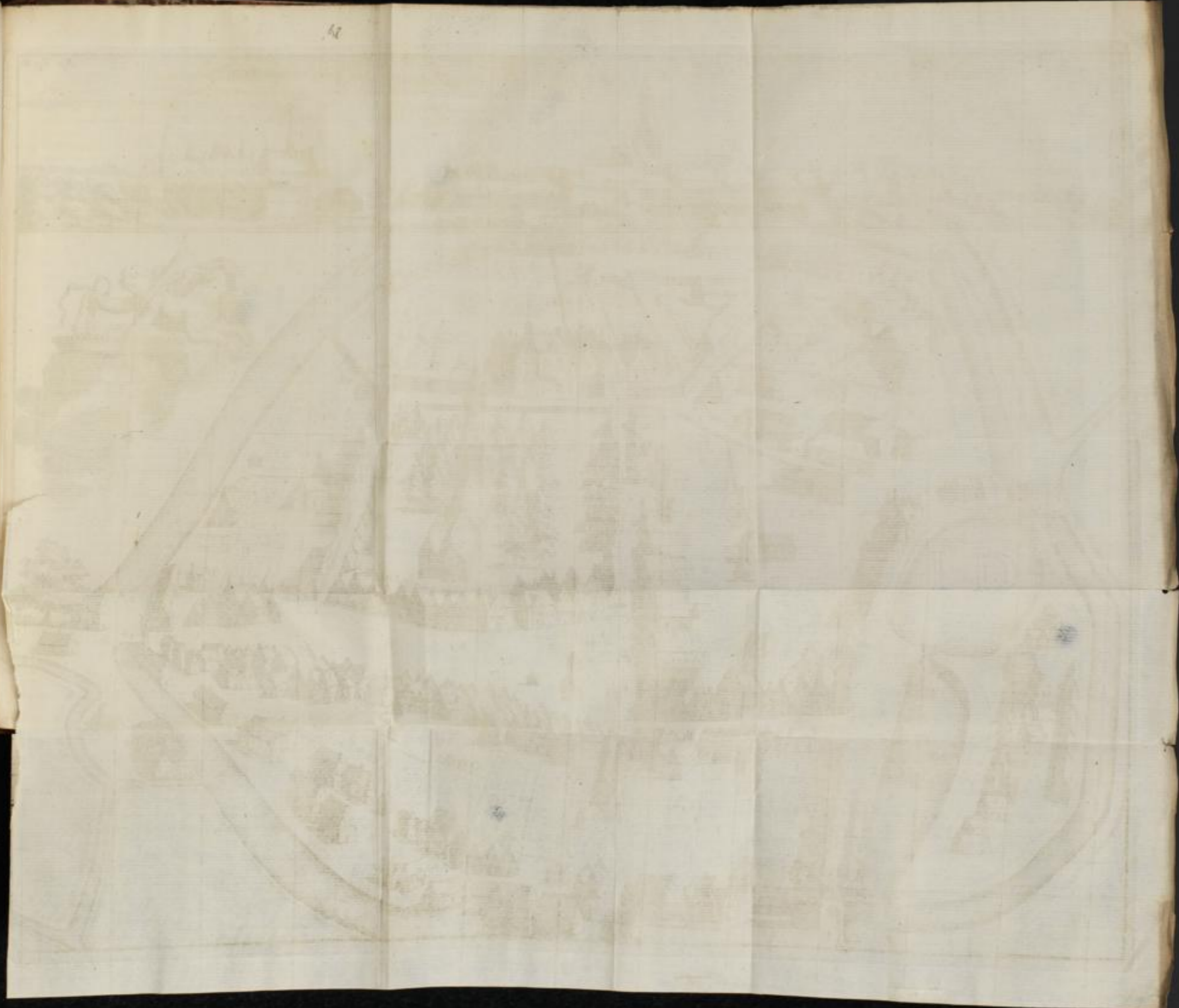
Zie WINSEMIUS, SCHOTANUS, enz.

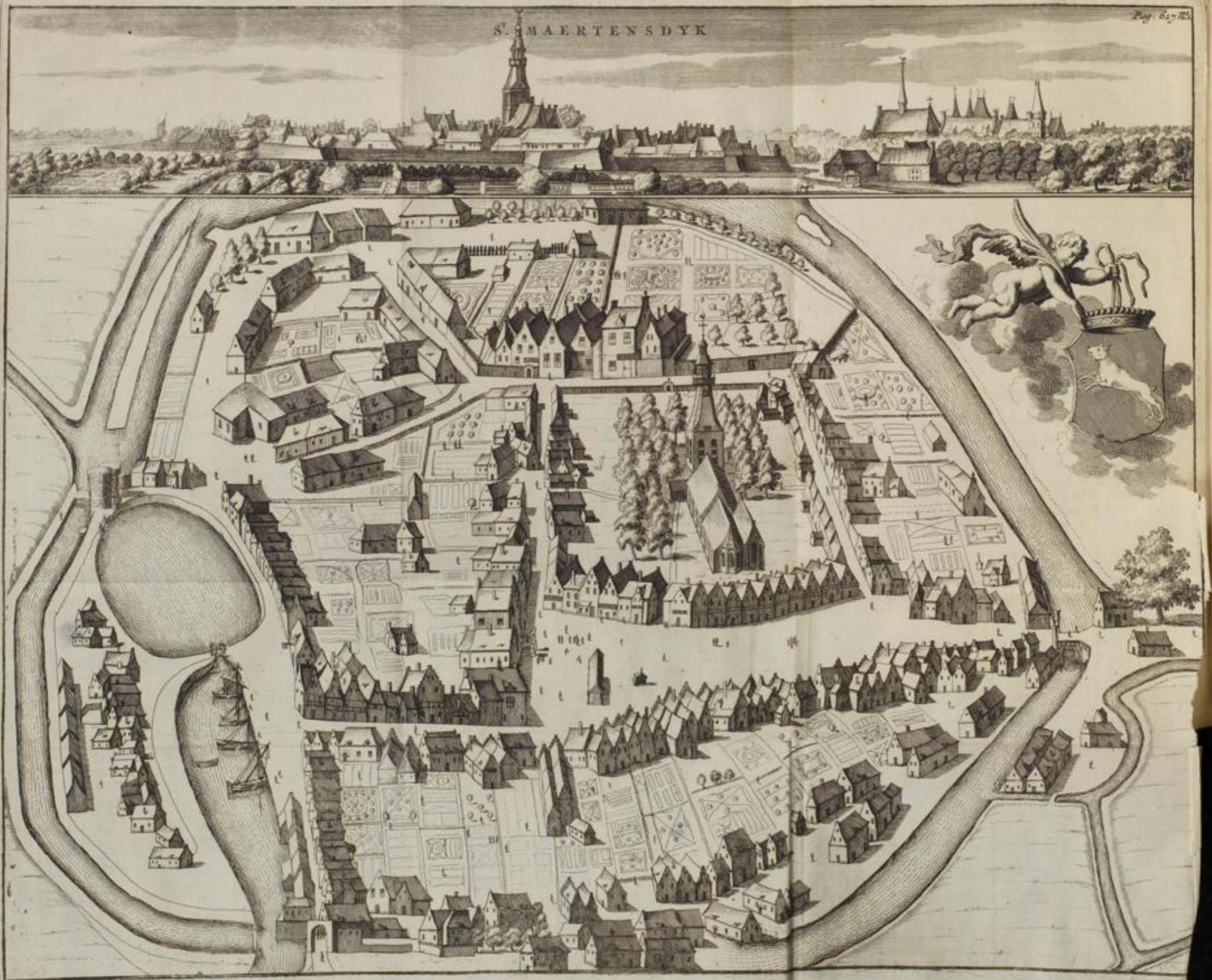
MARTENA, (HESSEL) waarschijnlijk een voorzaat des straks vermelden Edelmans, hadt, in den aanvang der Veertiende Eeuwe, zo veel gezags en aanzien bij zijne Landgenooten verkreegen, dat, in den Jaare 1306, op hem de keuze viel als *Potestaat*, zo veel als handhaaver der Friesche Vrijheid en Gerechtigheid. Uit den aart meer tot rust en vrede, dan tot twist en oorlog genegen, aanschouwde hij met tegenzin de geneigdheid der Landzaaten. Hij wees dien gewigtigen post van de hand, en verzogt dat een ander daar mede mogt bekleed worden. Op herhaaid aanzoek, eger, liet hij zich gezeggen. Gaarne zou hij het Gewest in vrede bestuurd heb.

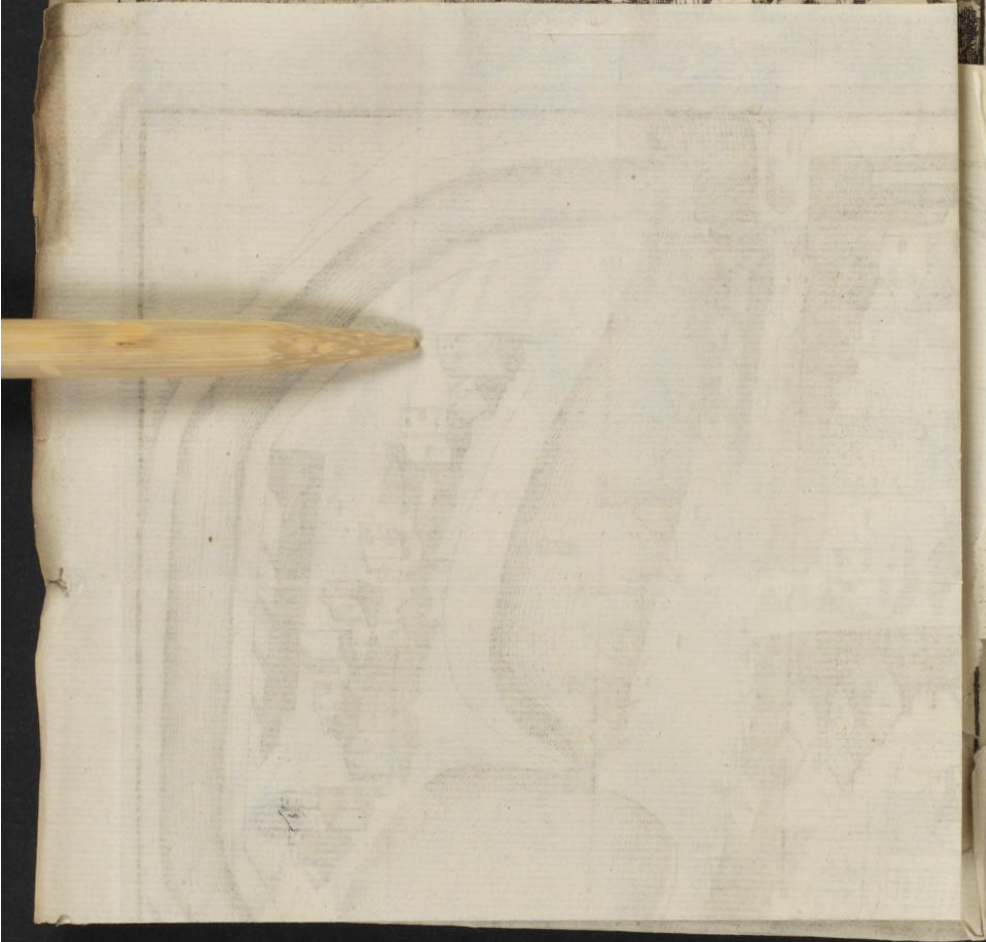
E) MARTINUS
 der negende
 WILHELMUS
 gew. 1840
 OSWALD
 lele Trise, den
 het Verhoel de
 , de taal de
 vinnen met
 en CAMERON
 HIXE ppen
 WILLIAM
 zoudt het
 door de
 et name
 en langte
 poogde
 ret, de
 geshied
 sland
 , 1840
 een
 van
 hij
 den
 Prins
 rou
 de
 s
 er
 eger

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF DUISBURG ESSEN

hebben, overeenkomstig met zijn Vaderlandminnend zeggen, *dat dit de grootste dienst was, dien men den Lande konde bewijzen*; doch het mogt hem niet gebeuren, deezer neiginge bestendig op te volgen. WILLEM DE III, Graaf van Holland, droeg thans den Friezen een vijandig hart toe. Met vijftienhonderd Hollanders zich te sloop begeeven hebbende, landde hij daar mede in het Zuidlijk gedeelte van 't Gewest, het tegenwoordig Gaasterland. Van deezen inval hadt de Potesmaat MARTENA de tijding niet ontvangen, of hij wapende zijne dappere Friezen, trok met dezelve op den brandenden en blaakenden vijand af, en dreef dien zulk eenen schrik aan, dat hij ijlings na zijne Schepen vlugtte, en met volle zeilen den hertogt na Holland aannau. 't Geschiedde insgelijks met zijne toestemming, dat eene groote menigte Friezen, om zich van het geleeden ongelijk te wreken, na *Enkhuzen* overstak, en den in- en opgezeetenen der Stad en der omliggende landen en plaatsen, door rooven en branden, veel nadeels toebragt. Met buit beladen, keerden ze van daar te rug. Tot groote smarte der Landzaaten overleedt de Edele MARTENA, op den zestienden Augustus des Jaars 1312, het zesde jaar van zijn aanzienlijk en den Lande nuttig bewind.

Zie OKKE SCARLENSIS.

MARTENSDYK, (St.) of *Maartensdijk*, een Dorp, in de zo genaamde *Oostveensche Landen*, in het Nederkwartier van 't Sticht *Utrecht*, omtrent anderhalf uur gaans ten Noorden van de Stad. Zeer vermaaklijk is de legging deezer Plaatz, rondom in hoog geboomte. De Kerk is een Kruisgebouw, met een hoogen spitzen Toren. Bij de jongste optelling ten platten Lande, telde men te *St. Martensdijk* achtenzeventig huisgezinnen. Digt daar bij ziet men de overblijfsels van het Jagthuis van FREDRIK SCHENK VAN TAUTENBURG, laatsten Bischof van *Utrecht*. Het is kenbaar aan een zeldzaamen stompen Toren, staande ter linkerzijde van het Huis.

MARTINET, (JAKOB) een Franschman van afkomst, doch zedert gehuisd en gehaafd te *Sluis in Vlaanderen*, alwaar hij den post van Schepen hadt waargenomen. Kwelijk berugt, in 's Lands Geschiedenisfen, is hij, van wegen zijnen flinkfchen toeleg om de plaats zijner inwooninge in de magt der Franschen te leveren. In den Jaare 1690 bepeinsde hij het schelmstuk, en hadt daar toe in den arm genomen zekeren Schipper KORNELIS ROELANDSZ. Aan deezen geene hulpe genoeg hebbende, zocht h j wijders met hem ééne lijn te doen trekken eenen Franschen Schoolmeester ANTONI REGNAULT. Deeze geliet zich, aan de verraaderlijke opstookingen het oor te leenen, doch gaf 'er heimelijk kennis van aan den Bevelhebber der Plaatzte. Men slaat hier op MARTINET gade, grijpt hem, en vindt, bij onderzoek, eenen Brief aan den Franschen Veldheere DE LOUVOIS, behelzende opening van den zoeleg. REGNAULT hadt den Brief geschreeven, doch MARTINET denzelven ondertekend. Op begeerte des laatstgenoemden was dit geschied, om alzo zijne naamtekening te kunnen lochenen. Schipper ROELANDSZ, als mede bewust van 't schelmstuk, wierdt insgelijks gevat en in den Kerker geworpen. Bij de te regtstelling voor den Krijgsraad wierdt deeze tot den Galg, en MARTINET verweezen om eerst geworgd, en daar naa gevierendeeld te worden. Voor 't uitbrengen van 't verraad, genoot, zedert, REGNAULT, van de Staaten, een Jaargeld van driehonderd Guldens.

Zie *Holland. Mercurius van 1690.*

MASIUS, (ANDREAS) te *Brusfel* gebooren, een voornaam Regtsgeleerde in de Zestiende Eeuw, en niet minder voortreffelijk Taalkenner. Om niet te spreken van 't Latijn en Hebreeuwsch, was hij bovenal zonderling ervaren in de Grieksche en in de Sijrische Taale. Deeze zijne uitsteekende geleerdheid was oorzaak dat men hem na *Antwerpen* ontboodt, om, nevens den beroemden BENEDICTUS ARIAS MONTANUS, het opzigt te hebben over de vermaarde Uitgave van den Bijbel, *Biblia Regia* genaamd. In 't einde van zijn
lee-

MASSE

transchier
Slair in Va
waargecom
s hij, ve
meer inwon
e Jaar 161
in den 22
Aan des
ters met her
soolmeser
naderlike
stijkt kanti
hier op wa
e, eenen
beloken
krijs gelien
Op beger
zije wunn
e, al m
van es in
r den lig
verwesen
worden. Tu
naskout
ldens.

and. Mar

Bl gebom
Deuw, w
e spres
niedig
e. De
as den
naren
de ver
e. In 1

PETRUS VAN MASTRICHT,
Philosoph. en Theol. Doctor en Professor
op de Academien van Frankfort aan den Oden,
Duisbürg, en Utrecht.
S. J. N. S. P. R. E. V. K.
Als ik Sprakken, dan ben ik machtig.

Van Tolkenia Sculp. 1718

RIJCKT,
Professor
in den Oden,
achtig.

MASTBO

leven, w
hij Raad
Water, in
sche Spra
Latijnsche
het Para
Eeuwe

MAST
langs e
Hier leg
toegang,
het inz
HENRIK
eerste na
honderd

MAST
vincie O
vermaat
sche Dot

MAST
Zeeuwic
van een
slooten,
sikt. De
bevoerb

MAST
de maand
ter zaake
onders na

leeven, welk niet tot zeer hoogen ouderdom klom, wierdt hij Raad van den Hertoge van *Kleef*. Hij overleedt aan het Water, in den Jaare 1573. Behalven eene Sijrische en Grieksche Spraakkunst en Woordenboek, heeft hij vernaardigd eene Latijnsche overzetting van een Sijrische Verhandeling over het Paradijs, naar men wil omtrent het einde der Negende Eeuwe door eenen MOSES BAR-CEPHA opgesteld.

Zie SWEERTII *Ath. Belg.*

MASTBOSCH, buiten *Breda*, van waar men derwaarts gaat, langs een aangenaamen wandelweg na het Dorp *Ginneken*. Hier legt een houten brug over den Markfroom, die den toegang na het Bosch geeft. Het draagt zijnen naam, omdat het inzonderheid uit Mast- en Pijnboomen bestaat. Graaf HENRIK VAN NASSAU was, in den Jaare 1505, daar van de eerste aanlegger. De uitgestrektheid wordt begroot op driehonderd eenennegentig en eene halve Morgen gronds.

MASTENBROEK, eene vrugtbare sreek Lands, in de Provincie Overijsel, in het Landdrostamt van *Zalland*. Zeer vermaard, om haaren aangenaamen smaak, is de *Mastenbroeksche* Boter.

MASTGAT, een Vaarwater, loopende ten Zuiden van het Zeeuwsche Eiland *Duiveland*. Het heeft zijnen naam ontleend van eene Kaag, in den Jaare 1671 aldaar in den grond gestooten, waar van de Mast nog zeer lang boven 't water uitstak. Door verloop van tijd is hier eene Diepte gefpoeld, bevaarbaar voor de Schepen.

Zie SMALLEGANGE.

MASTRICHT, (PETRUS VAN) wierdt gebooren te *Keulen*, in de maand November des Jaars 1630. Om de vervolgingen, ter zaake van den Godsdienst te ontgaan, waren zijne Voorouders na die Stad gevlugt, en hadden, om te beter onbekend

te

te blijven, hunnen Geslagnaam SCHORING met dien van hunne voorgaande woonplaatze *Mastricht* verwisfeld. De Vader van onzen PETRUS, THOMAS genaamd, was Ouderling in de Hervormde Gemeente te *Keulen*; zijne Moeder, JOHANNA LA PLANQUE, de dogter eens Burgemeesters te *Auth*, die insgelijks, om de zaak des Geweerens, zijne Vaderstad *Antwerpen* hadt verlaaten. Naa eenige vorderingen in de Taalkennisse gemaakt te hebben, vertrok PETRUS na *Utrecht*, leide aldaar de gronden der voorbereidende Weetenschappen tot eenen Godgeleerde, bezogt daar op de Hoogeschoolen van *Leiden* en *Heidelberg*, deedt vervolgens eene reize na Engeland, en keerde eerlang te *Utrecht* te rug, om 'er den loop der Akademische oeffeningen te voleindigen. In den Jaare 1652 tot den Predikdienst bevorderd zijnde, liet PETRUS ginds en elders zijne gaven hooren. Intusfchen was de roem zijner kennis gekoomen ter ooren van den Keurvorst van *Brandenburg*, die hem het Hoogleeraaramp in de Hebreeuwſche Taale te *Frankfort aan den Oder* aanbodt. Dit nam hij aan, om het eerlang met het onderwijs in de Godgeleerdheid te verwisfelen. Niet langer dan een jaar vertoefde hij in die Stad. In den Jaare 1668 verkoos hem het Hoogefchool te *Duisburg* tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Wijsbegeerte; waar bij nog, in 't volgende jaar, kwam het geeven van lesfen over de Hebreeuwſche Taale. Zeven jaaren daar naa wierdt VAN MASTRICHT de opvolger van den vermaarden GIBBERTUS VOETIUS, aan het Stichtſche Hoogefchool. Hier overleedt hij, op den tienden Februarij des Jaars 1706, aan eene woude, door eenen val bekoomen, in den ouderdom van zesenzeventig jaaren. Van hem zijn verſcheiden Schriften voorhanden, onder andere een Ontwerp van Zedelijke Godgeleerdheid; als mede *Vindiciae S. Scripturae contra Wittichium*. GERARDUS VAN MASTRICHT, Sijndicus of Pensionaris te *Bremen*, vermaard, onder andere, om zijne fraaie uitgave van het Griekſche Testament, was de broeder van onzen Hoogleeraar,

Zie H. PONTANI *Orat. Funebr.*

MATE-

MATELIER
le, en groo
er Nederla
was Bewinc
in onmidd
en welvaar
als Beveft
nirusting
ſchats gek
ge was,
te gelijke
wegens h
bedrijven
't Oosten
dat MATEL
van zijn
Krijg niet
man van l
gemoedere
lde, in
rugesche
MATELIER
der Portu
hoop lage
Hollandſch
Verbond,
amasten
an de H
zou ten
-LIE van
ſchut deet
verlezen.
miraal om
ſloop, bra
lakka gek
Galeien,
hier van
tope man

MATELIEF, (KORNELIS) een voornaam Hollandsch Zeeoverste, en groot bevorderaar van de uitbreidinge en vaststellinge der Nederlandische Bezittingen in de Oostindiën. Hij zelve was Bewindhebber der Oostindische Maatschappije, en hadt dus onmiddelijk belang bij de vermeerdering van haaren bloei en welvaart. In de maand Mai des Jaars 1606 liep hij in Zee, als Bevelhebber eener Vloot van elf Schepen, van welke de uitrusting en laading tusfchen de negentien en twintig Tonnen schats gekost hadt. De openbaare bedoeling deezer bezendinge was, de bevordering van de zaak des Koophandels. Doch te gelijk hadt de Admiraal verscheiden bevelen ontvangen, wegens het aanwinnen van Landen, en alzo tot vijandlijke bedrijven tegen de Portugeezen, die thans een sterken arm in 't Oosten hadden, en tegen de Indische Landzaaten. Van hier dat MATELIEF, in den beginne, dikmaals tegenstand ontmoette van zijn Scheepsvolk, voorwendende, tot het voeren van den Krijg niet te zijn aangenomen. Doch de Bevelhebber, een man van kloek beleid, overwon deeze zwaarigheid, door de gemoederen, met beloften van voordeel en eere, van lieverlede, in zijne maatregels te doen treden. Naa eenige Portugeefche Vaartuigen, in de Indiën, veroverd te hebben, sloeg MATELIEF het beleg om de Stad *Malakka*, thans in de magt der Portugeezen, die 'er een Kasteel gestigt hadden, en overhoop lagen met den Koning van *Johor*. Met deezen vloot de Hollandsche Admiraal, in de maand Mai des Jaars 1606, een Verbond, volgens 't welk zij *Malakka* gezamentlijk zouden aantasten: op voorwaarde, dat, naa de bemagtiging, de Stad aan de Hollanders, doch het omliggende land den Indiaanen zou ten deele vallen. Geringen dienst, egter, genoot MATELIEF van de Indiaanen. Bloohartigheid en vreeze voor 't Geschut deedt hen, op elken vijandlijken schoot, hunne posten verlaaten. Te zwak in manschap was, daarenboven, de Admiraal om de Stad met geweld te dwingen: weshalven hij besloot, haar uit te hongeren. Vier maanden hadt hij voor *Malakka* gelegen, wanneer eene Spaansche Vloot van veertien Galeien, tot ontzet, kwam aanzeilen. MATELIEF, bij tijds hier van verwittigd, deedt zijn Geschut aan boord brengen, zijne manschap te sloop gaan, en brak aldus het beleg op.

Op

Op den zeventienden Augustus ontmoetten de Vlooten elkaander; doch de Spaansche Admiraal, den wind in zijn nadeef hebbende, ontweek het gevegt; waar toe hij evenwel gereedelijk besloot, toen 's anderendaags de koelte in zijn voordeef was omgeloopen. Hevig vogt men van wederzijde. Beiden wierden twee Schepen in brand geschooten. MATELIEF, een vijandelijk Schip veroverd hebbende, nam hetzelfde op het Sleeptouw, doch verloor het wederom, door 't breeken van den Kabel. Door gebrek aan Buskruid, en door weerbaarheid onder zijn Bootsvolk, was hij genoodzaakt af te houden, en na *Johor* te wijken. Niet lang vertoefde hij aldaar. Na de Stad versterkt te hebben, ontving hij de tijding van het oobreeken van een gedeelte der Spaansche Vloot voor *Malakka*. Thans stelde de Admiraal alle zijne welspreekendheid te werk, om door beloften en dreigementen zijn Bootsvolk tot eenertogt derwaarts te bewegen, en deeze gelegenheid, om aan Maatschappij en Vaderland een aanmerkelijken dienst te doen, niet te laten voorbijgaan. Dit gelukte hem. Binnen weinige dagen vertoonde hij zich voor *Malakka*. Doch de kans, om de aldaar geankerde vijandlijke Schepen te bemagtigen, verliep hem, door de aankomst van het overige gedeelte der Spaansche Vloot. Van nieuws ontstondt 'er een felle scheepsfrijd. Spoedig verlooren de Spanjaards twee Schepen, door brand en overgave; de overige, reddeloos geschooten, raakten hier en daar verstrooid. 's Anderendaags wonnen de onzen nog een Schip. De overige, na *Malakka* geweeken, wierden door de Spanjaards zelve in brand gestoken. Bijkans geen volk was aan de zijde van MATELIEF gesneuveld, en, daarenboven, hem een buit van vierentwintig Stukken Geschut in handen gevallen.

De Admiraal, thans zijne zege willende voortzetten, besloot de verstrooide vijandlijke magt op te zoeken. Hij vondt dezelve bij het Eiland *Poule Bouton* veilig ten anker leggen, doch kon dezelve niet tot slaan beweegen. Drie zijner Schepen na 't Vaderland gezonden hebbende, zeilde hij, met de zes overigen, na *Bantam*, om 'er ververfchingen in te neemen, en van daar na *Amboina*, voor 't welk hij eenig gevaar vreesde, dewijl de zaaken der Maatschappije elders een ongunstigen keer genomen hadden. Hier stelde hij de noodige orde, en begaf zich

och voorts
de vijand
wer de St
en versterkt
Bereeting
welke tust
een Verbo
in de m
om 'er t
lukte her
hij, in d
vertoefde
tuschen
stevan na
des zelfd
zeer rijk
Schepen,
andere, d
den Heer
ren, om t
se MAURAT
medebrag

MATELIEF
naam van
blijzels z
Overchief
Volgens 't
aanzienlijk
Graaven,
WILLEM
schonken.
den Oeue
door het a
in gemaakt i

zich voorts op eenen togt na het Eiland *Ternate*, op 't welk de vijand eene versterkte Stad hadt. Op eenen hoek tegenover de Stad legt het Vlek *Malaja*. Hier landde MATELIEF en versterkte het Vlek, welk hij voorts vertrouwde aan eene Bezetting van vijfenveertig man, gesterkt met vier Schepen, welke tusschen de Moluksche Eilanden moesten kruizen. Voorts een Verbond met de Ternaters geslooten hebbende, zeilde hij, in de maand Junij des Jaars 1607, na *China*, met oogmerk om 'er een voordeelligen handel te vestigen. Doch dit mislukte hem, door de bedriegerijen der Mandarijns: weshalver hij, in de maand September, na *Bantam* wederkeerde. Hier vertoefde hij tot in het begin van het Jaar 1608, maakte intusschen de noodige schikkingen, en wendde, eindelijk, den steven na het Vaderland, alwaar hij, in de maand September des zelfden jaars, behouden aankwam, medebrenkende eene zeer rijke laading, meest bestaande in Specerijen, in twee Schepen, welke hij zelve onder de Vlag hadt, en nog drie andere, die hem kort op de hielen volgden. Aan boord van den Heere MATELIEF bevonden zich eenige Siamsche Gezanten, om te handelen met de Algemeene Staaten, en met Prinsfe MAURITS, welken de Admiraal eenige kostbaare geschenken medebragt.

*Zie Scheepv. naar Oostindiën onder
C. MATELIEF de jonge.*

MATENES, weleer een Adelijk Gestigt, doch meest bij den naam van 't *Huis de Riviere* bekend. Eenige weinige overblijfsels zijn 'er nog van voorhanden, ten Zuiden van de Overschiefsche Poort, aan de Stads Graft, der Stad *Schiedam*. Volgens 't verhaal onzer aloude Kronijken, zou dit een zeer aanzienlijk Slot, weleer het eigen goed der oude Hollandsche Graaven, geweest zijn, en in den Jaare 1339, door Graaf WILLEM van *Henegouwen*, aan het Geslagt van MATENES geschonken. Zij voegen 'er nevens, dat het Huis eertijds op den Oever der Maaze stondt, doch, na verloop van tijd, door het aangefoelde Land, wel duizend schreden Landwaarts in geraakt is.

Zie H. JUNII Batavia.

MA-

MATENES, (*Klein*-) anders ook het Huis *de Werwe* genaamd, een adelijk gestigt in Holland, aan de Noordzijde van het Dorp *Voorburg*, in Rhijnland. Het is een treffelijk gebouw, pronkende met een Koepeltoorn, welke het agtbaar hoofd staatelijk ten dake uitsteekt. Voorts ontmoet men 'er een ruim Voorhof en groot Buitenhof; door middel van een steenen Muur worden zij van een gescheiden. Gedurende het tijdsverloop van ongeveer vierdehalve Eeuwe, welke het Gebouw reeds gestaan heeft, is het meermaalen van eigenaars, uit onderscheidene geslachten, verwisseld.

MATENES, (*Oud- en Nieuw*-) twee Polders, in *Schieland*, ten Oosten van de Stad *Schiedam*. De uitgebreidheid van *Oud-Matenes* wordt op na genoeg honderdzeventig Morgens lands begroot, en op tweeëntwintig Huizen; doch die van 't ander vinden wij niet vermeld; ook niet of daar binnen Huizen staan. In *Oud-Matenes* leggen de overblijfsels van het boven gemelde Huis van dien naam. Deeze Polder is eene Ambagtsheerlijkheid, behoorende aan de Stad *Schiedam*; welke ook den anderen Polder bezit, als eene Hooge Heerlijkheid. Door aankoop uit den Boedel der Heeren van MATHENES, wierdt zij daar van eigenaarsse, in den Jaare 1688.

MATHENES, (*Het Geslacht van*) zo om zijne oudheid, als uitgebreidheid en vermaagschappinge met de aanzienlijkste Vaderlandsche Huizen, verdient eene uitvoerige vermelding in ons *Woordenboek*. Hoewel dit Geslacht, onder een anderen naam, opklimt tot aan het begin der Elfde Eeuwe, ontmoeten wij, egter, daar van, onder den naam van MATHENES, geen aaneengeschakelden volgreeks vóór het Jaar 1300. Daar in vinden wij genoemd

WOUTER VAN MATHENES, den Vader van

ADRIAAN VAN MATHENES, Heere van *Mathenes*, getrouwd met Jonkvrouw *van Zuidwijk*, uit den Huize van Raaphorst, en bij dezelve Vader van

WOUTER VAN MATHENES, Ridder, die, in den Jaare 1396, Hertog ALBRECHT op eenen togt tegen de Friezen verzelde. Zijne eerste Echtgenootte was *Elizabeth van der Horst*, Alferts dogter, en deeze bij hem Moeder van

ADRIAAN

ADRIAAN
Huber
van Mat
Lieve va
Cuz, die
te van V
Oda
Naa
TER VA
en ver
Jan
Erdogt
holland,
zing ver
nes, we
ria van
van der
zijn gef
Jan van
met Wil
made en
het over
keer na
komst,
veertig j
leedt 'er
derdoms.
1. Jak
in den ou
te hebben
van Jakob
en van C
2. Mar
mond, ge
hem Moer
in den Jaar
3. Marg
XXII. DEEE

ADRIAAN VAN MATHENES, die volgt:

Hubert van Mathenes, welke een dogter naliet, *Elizabeth van Mathenes*, getrouwd met *Antoni van Cats*, Zoon van *Lieve van Cats*. *Elizabeth* was Moeder van *Maria van Cats*, die de huisvrouw wierdt van *Klaas van Ruijven*, Zoon van *Willem van Ruijven* en van *Agnes van Rietwijk*.

Oda van Mathenes, gehuwd met *Otto van Hoogstraten*.

Naa het overlijden zijner eerste Vrouwe, hertrouwde wou-
TER VAN MATHENES met *N. van der Werve*, uit Zuidholland,
en verwekte bij dezelve:

Jan van Mathenes, getrouwd met *Margareta Partout*, Erfdogter van *Bartholomeus Partout*, Rentmeester van Noord-
holland, doch woonagtig te Delft, alwaar hij 's Graaven Hui-
zing verkreeg. Hij verwekte bij dezelve *Philips van Mathe-
nes*, welke, in den Jaare 1484, in 't huwelijk tradt met *Ma-
ria van der Woude*, dogter van *Jakob van der Woude*, Heere
van der Woude, Warmond en Alkemade, den laatsten van
zijn gestagt, en van *Johanna van Poelgeest*, Gerrits dogter.
Jan van Mathenes, Weduenaar geworden, hertrouwde
met *Willemina van Alkemade*, dogter van *Floris van Alke-
made* en van *Agneta van Alkemade*, Willems dogter. Naa
het overlijden ook van deeze Echtgenoot, deedt hij eenen
keer na Rome, wierdt aldaar Priester, en, naa zijne wede-
komst, Monnik te Warmond, in den Jaare 1492. Eenen-
veertig jaaren sleet hij nog in deeze afzondering, en over-
leedt 'er, in den Jaare 1533, het tweeëntachtigste zijns ou-
derdoms. Zijne naagelaatene kinderen waren

1. *Jakob van Mathenes*, overleeden in den Jaare 1515,
in den ouderdom van dertig jaaren, zonder kinderen verwekt
te hebben bij zijne huisvrouw *Anna van Almonde*, dogter
van *Jakob van Almonde*, Raad in den Hove van Holland,
en van *Catharina van Eversdijk*.

2. *Maria van Mathenes*, Vrouwe van Woude en War-
mond, gehuwd aan *Jan van Duvendorde*, Ridder, en bij
hem Moeder van verscheiden kinderen. Zij storf, Weduwe,
in den Jaare 1558, oud tweeënzeventig jaaren.

3. *Margaretha van Mathenes*, Nonne te Poel.

ADRIAAN VAN MATHENES, boven genoemd, nam ter Vrouwe *Aleid van Spangen*, dogter van Philips van Spangen. Gelijktijdig met hem leefde *Willem Simonszoon van Mathenes*, Abt te Egmond, en overleeden in den Jaare 1458. Van hem getuigen de Jaarboeken van het Klooster, dat hij, gedurende een bestuur van vierentwintig jaaren, gewigtige dienften aan de Abdij bewezen, groote schulden, waar mede dezelve was bezwaard, afgelost, de gebouwen verbeterd, en, naar inhoud van zijn Graffchrift, over de Monniken eene strenge tugt geoeffend heeft. — Heer Adriaan liet naa:

WOUTER VAN MATHENES, die volgt.

Elizabeth van Mathenes, gedurende den tijd van negentwintig jaaren Abdisfe te Rhijnsburg, en in den Jaare 1499 overleeden.

N. N. van Mathenes, getrouwd met Dirk van der Does, Zoone van Henrik van der Does en van Machteld Franken, Isaaks dogter.

WOUTER VAN MATHENES, reeds genoemd, tradt voor de eerste maal in 't huwelijk met *Duif van Rhijn*, Everts dogter, in het Sticht van Utrecht, en verwekte bij haar,

ADRIAAN VAN MATHENES, die volgt.

Zijne tweede Echtgenootte was *Elizabeth van Kralingen*, dogter van Gillis van Kralingen, en hij bij dezelve Vader van *Agnis van Mathenes*, die de huisvrouw wierdt van Jan van Schoten, Zoone van Ysbrand van Schoten, en vervolgens Moeder van

1. *Ysbrand van Schoten*, die ter eeste vrouwe nam Jofijne van Kruijningen, en voor de tweede, Catharijne van Cats, Laurens dogter.

2. *Gijsbert van Schoten*, gehuwd met Johanna van Schagen, Weduwe van Floris van den Bronkhorst.

Aleid van Mathenes, getrouwd met Joost Dever, van Haarlem, was Moeder van

1. *Elizabeth Dever*, eerst gehuwd met Wernard van der Does, Zoone van Dirk van der Does, en van Jofijne van Zuilen; vervolgens met Joost van Brederode.

2. *Maria Dever*, huisvrouw van Joost, Bastaart van Brederode.

ADRIAAN

ADRIAAN
 nis twee
 envoorle,
 Heeren va
 Gelderland
 JAN VAN
 In het
 Clemes
 Mijnden
 Mijnden
 geus bert
 Heere va
 Macht
 Gijsbreg
 Moeder v
 JAN VA
 van Delft
 Schieland,
 ter van Ni
 Weduwe
 leecht, in
 jaaren, et
 ADRIAAN
 Nikola
 Gelderland
 Jan
 Wouter
 Wibisma,
 1.
 wiert van
 gen en va
 heeft nag
 2.
 nam Ger
 Bronkhors
 geest, Ger
 A
 wik hij is

ADRIAAN VAN MATHENES, overleeden in den Jaare 1468, was tweemaal gehuwd geweest: eerst met *Maria van Duvendoorde*, dogter van Jan van Duvendoorde en van Klara van Haasten van Kenoi; en daar naa met *N. N. van Tuijl*, uit Gelderland. In het eerste huwelijk verwekte hij

JAN VAN MATHENES, die volgt.

In het tweede :

Clementia van Mathenes, eerst getrouwd met Amelis van Mijnden, Heere van Kroonenburg, Zoone van Antoni van Mijnden en van Elizabeth van Nijvelt, Jakobs dogter: vervolgens hertrouwd met Elburg van Boetzelaar, dogter van den Heere van Asperen, en bij dezelve Vader van kinderen.

Machtelt van Mathenes, in den Jaare 1507 gehuwd met Gijsbregt van Tuil van Bulkestein, in de Betuwe, en bij hem Moeder van kinderen.

JAN VAN MATHENES, Heer van Matenes, Riviere, Heemraad van Delfland, en vervolgens, in den Jaare 1517, ook van Schieland, nam ter Echtgenoot *Maria van Asfendelft*, dogter van Nikolaas van Asfendelft en van Aleid Fries van Cuiwre, Weduwe van Jan van Renesse, Heere van Wulven. Hij overleedt, in den Jaare 1522, in den ouderdom van vierendertig jaaren, en liet naa:

ADRIAAN VAN MATHENES, die volgt.

Nikolaas van Mathenes, getrouwd met Geertruid Piek, uit Gelderland, en Vader van

Jan van Mathenes, Ambagtsheere van Lisfe.

Wouter van Mathenes, gehuwd met Athia van Oerema van Wibisma, uit Friesland, en Vader van

1. *Maria van Mathenes van Wibisma*, die huisvrouw wierdt van Jan van Schagen, Zoone van Christoffel van Schagen en van Hadewij van Sparwoude, en bij denzelven kinderen heeft naagelaaten.

2. *Jan van Mathenes van Wibisma*, die in huwelijkt nam Gerardijne van Bronkhorst, dogter van Nikolaas van Bronkhorst, Heere van de Stadt, en van Jakoba van Poelgeest, Gerrits dogter, en bij dezelve Vader wierdt van

Klaas van Mathenes, Heere van Hazerswoude, 't welk hij kocht van den Heere van Kruiningen. Hij overleedt

in den Jaare 1617, zijnde getrouwd geweest met Geertruid van Lokhorst, dogter van Vincent van Lokhorst, Heere van Heemstede, met welke hij behuvelijkte het Huis Oud-Teilingen, bij Leiden. Hij liet naa

Kornelis van Mathenes, Heer van Hazerswoude, en verscheiden dogters. De oudste van deeze was verloofd aan Jakob van Wasfenaar, doch liet ongelukkig haar leven in het Ys. Eene haarer Zusteren wierdt vervolgens bij den Heere van Wasfenaar ter Vrouwe genomen, en vervolgens Moeder van

Odilia van Wasfenaar, welke in den echt trakt met Joost van Amstel, Heere van Loenderstoot, en

Jan van Wasfenaar, Heer van Warmond en Hazerswoude.

De reeds genoemde Kornelis van Mathenes trouwde met Anna van Uitenbogaart, doch storf kinderloos. Eene andere dogter van *Klaas van Mathenes* wierdt de echtgenoot van Gerrit van Poelgeest, Heere van Koudekerk, Zoone van Gerrit van Poelgeest en van Anna van Bergen, dogter van den Heere van Grimbergen, in Brabant. Zij hadt enen Broeder, Willem van Bergen, die eerst Bischof van Antwerpen, en vervolgens Aardsbischof en Hertog van Kamerijk wierdt.

ADRIAAN VAN MATHENES, Ridder, boven genoemd, nam ter Huisvrouwe *Adriana van Duvendoorde*, dogter van Gijsbert van Duvendoorde, Heere van Opdam, en van Anna van Noordwijk. Hij was Heemraad van Schieland, en beschreeven in de Orde der Edelen van Holland. Als zodanig wierdt hij, in den Jaare 1566, nevens den Heere VAN KEENENBURG, gelastigd, om aan de Landvoogdesse een Vertoog in te leveren, behelzende een verzoek om verzagting in de afgekondigde Plakaaten tegen de Onroomschen. In den Jaare 1574 hadt hij een voorname deel, in de onderhandelingen met de Gemagtigden des Konings, over eene bevrediging. Hij hadt de volgende kinderen verwekt:

N. van Mathenes, in den Jaare 1574, te Dole, in Burgundie, ongehuwd gestorven.

JAN VAN MATHENES, die volgt.

Gijsbert van Mathenes, Heer van Riviere, in den Jaare 1598, te Leiden ongehuwd overleeden, oud achtenvijftig jaaren.

Joos

Just van
Adriaan
Maria
arg, gena
JAN VAN
Schieland,
en der
Harlem g
zijde, o
goede of
onder de
Staten b
de Graaf
opgevrage
vans ander
voorwaard
ingehulige
onderdom
vrouwe Fl
Vrouwe va
de, de vol
ADRIAAN
Margar
kenaar, en
1. J
2. J
3. J
4. J
5. F
Gelder; we

Maria Berg

Joost van Mathenes, insgelijks ongehuwd.

Adriaan van Mathenes, mede nooit gehuwd.

Maria van Mathenes, getrouwd met *Arend van Bonenburg*, genaamd *Hontstein*.

JAN VAN MATHENES, boven vermeld, Hoogheemraad van Schieland, en beschreeven in de Orde der Ridderfchap, was een der Gemagtigden der Staaten, in den Jaare 1578 na Amsterdam gezonden, bij het overflaan der Stad tot de Staatfche zijde, om de noodige fchikkingen te beraamen en op alles goede orde te fteilen. In den Jaare 1584 bevondt hij zich onder de Gemagtigden, uit de Ridderfchap, door 's Lands Staaten benoemd, tot het bezegelen van de Akte, bij welke de Graaflijkheid aan Prinfe **WILLEM DEN I** ftondt te worden opgedraagen. Daarenboven bediende men zich van hem, nevens andere Grooten, tot het maaken van een Ontwerp der voorwaarden, op welke zijne Doorluchtigheid zou worden ingehuldigd. Heer **JAN** overleedt in den Jaare 1602, in den ouderdom van vierenzestig jaaren, en liet naa, bij zijne Huisvrouw *Florentine*, dogter van Heere *Jan van Kuilenburg*, *Vrouwe van Opmeer*, die hem nog achttien jaaren overleefde, de volgende kinderen:

ADRIAAN VAN MATHENES, die volgt.

Margareta van Mathenes, getrouwd met *Herman van Valkenaar*, en bij denzelven Moeder van

1. *Henrik van Valkenaar*.
2. *Jan van Valkenaar*, Heer van der Meij.
3. *Herman van Valkenaar*, Heer van der Wel.
4. *Willem van Valkenaar*, jong geflorven.
5. *Florentia van Valkenaar*, getrouwd met *Otho van Gelder*; welken zij baarde

(1) *Margareta van Gelder*.

(2) *Herman van Gelder*, getrouwd met *Anna Maria Bergaingee*.

(3) *Karel van Gelder*.

(4) *Maria van Gelder*.

(5) *Karel van Gelder*.

(6) *Karel van Gelder*, alle vier jong geflorven.

(7) *Willem van Gelder*.

(8) *Fredrik Willem van Gelder.*

(9) *Maria van Gelder.*

De reeds boven genoemde *Henrik van Valkenaar* nam ter huisvrouw *Florentie van Mathenes*, dogter van *Karel van Mathenes*, Ruwaard van Putten, en van *Johanna Piek van Tienhoven*, en verwekte bij dezelve:

1. *Margareta van Valkenaar*, getrouwd met *Willem van Mathenes*, Heere van *Rascourt*, Zoone van *Willem van Mathenes* en van *Maria Manninga*, te *Dijksterhuizen*.

2. *Herman van Valkenaar.*

3. *Johanna van Valkenaar*, beide ongehuwd.

4. *Florentina van Valkenaar.*

5. *Karel van Valkenaar*, Heer van *Valkenaar*, *Duizenburg*.

6. *Henrik van Valkenaar*, jong gestorven.

7. *Hendrina van Valkenaar*, ongehuwd overleeden.

8. *Herman van Valkenaar*, ongetrouwd.

Jan van Mathenes, in den Jaare 1611 *Domdeken* te *Utrecht*, en in den Jaare 1614 overleeden.

Karel van Mathenes, *Baljuw* van *Putten*, hadt ter huisvrouw genomen *Johanna Piek van Tienhoven*, en bij dezelve verwekt:

1. *Jan van Mathenes*, *Raadsheer* in den *Hove* van *Holland* ongetrouwd gestorven.

2. *Anelis van Mathenes*, verdronken, zonder kinderen.

3. *Florentia van Mathenes*, getrouwd met *Henrik van Valkenaar*, Heer van *Duizenburg*.

4. *Nikolaas van Mathenes*, jong gestorven.

De *Echtgenoot* van *Willem van Mathenes*, Heere van *Rascourt*, *Maria Manninga* te *Dijksterhuizen*, was eene dogter van den berugten *Diderik Sonoy*, *Stadhouder* van *Noordholland*, en zij te zamen *Ouders* van

(1) *Jan van Mathenes.*

(2) *Luurt van Mathenes*, jong gestorven.

(3) *Florentia van Mathenes.*

(4) *Emerentia van Mathenes.*

(5) *Luurt van Mathenes.*

(6) *Agatha van Mathenes.*

(7)

(7) *Maria van Mathenes.*

(8) *Adriana van Mathenes.*

(9) *Willem van Mathenes*, Heer van Rascourt, Heemraad van Schieland, tusfchen de Jaaren 1643 en 1665. Hij hadt in huwelijk genomen Margareta van Valkenaar, en bij haar de volgende kinderen verwekt:

a. *Maria van Mathenes*, jong gestorven.

b. *Florentia van Mathenes*, Vrouwe van Mathenes, Miskere, Opmeer, Souteveen, Sierkenburg, door het overlijden van haaren broeder. Haar Echtgenoot was Jan van Hardenbroek, Ritmeester in dienst der Staaten.

c. *Willem van Mathenes*, jong overleeden.

d. *Maria van Mathenes.*

e. *Willem van Mathenes*, op den tienden Maies Jaars 1671, in den ouderdom van vier jaaren, gestorven, en te Utrecht in de Witte Vrouwenkerk begraven. Het laatste Mansoir zijnde van dit Geslacht, wierdt met hem het Wapen in het Graf geleid.

(10) *Margareta van Mathenes*, ongetrouwd gestorven.

(11) *Dirk van Mathenes.*

(12) *Geertruid van Mathenes.*

ADRIAAN VAN MATHENES, boven genoemd, Heer van Riviere en Opmeer, Heemraad van Schieland, beschreeven in de Orde der Ridderfchap van Holland en Curator van 's Lands Hoogefchool te Leiden, Man van meer dan gemeene kunde en geleerdheid. In den Jaare 1616 bevondt hij zich onder de plegtige Bezending, door 's Lands Staaten na Amsterdam gefchikt, om de Wethouderfchap dier Stad te doen treden in de genomene maatregelen, omtrent het bevorderen van vrede der Kerke, en het weeren van alle partijfchap en fcheuringe; Het oeffenen van te veel toegeeflijkheids, naar het thans aangenomen Staatsfelzel, jegens de Remonstranten, was oorzaak dat de Heer VAN MATHENES, nevens den Heere VAN DER MYLE, in den Jaare 1618, van zijnen post als Bezorger van het Leidsche Hoogefchool verlaaten wierdt. Heer ADRIAAN hadt tot zijne eerste Huisvrouw *Odiha van Aaswijn*, dogter van Reinoud van Aaswijn, Heere van Brakel, in Gelderland.

land. Deeze, in den Jaare 1596, te Utrecht in het Kraambedde overleeden zijnde, hertrouwde hij met *Henrika van der Does*, Vrouwe van 't Huis ter Does, eenige Erfdogter van Pieter van der Does, Schout te Leiden. Een Zoon, uit den eersten Echt gebooren, was

JAN VAN MATHENES, Heer van Mathenes, Riviere en Opmeer, Heemraad van Schieland, Afgevaardigde in de Vergadering der Algemeene Staaten, en wegens Holland op den Munsterfchen Vredhandel, in den Jaare 1646. Hij overleedt in den Jaare 1653, hebbende verwekt, bij *Judith Piek*, Willems dogter, met welke hij, in den Jaare 1626, in huwelijk was getreeden, de volgende kinderen:

Abriaan van Mathenes, vijf dagen naa zijne geboorte, in den Jaare 1628, gestorven.

Abriaan van Mathenes, in den Jaare 1654 als Heemraad van Schieland vermeld, en, in dat zelfde jaar, in de Orde der Ridderfchap beschreeven, ftorf ongehuwd.

Willem van Mathenes, in den Jaare 1631, elf maanden oud, gestorven.

Oilta van Mathenes;

Willem van Mathenes;

Walburg van Mathenes;

Walburg van Mathenes;

Henrik van Mathenes;

Gijsbert Reinout van Mathenes;

Jakob van Mathenes;

Machteld Geertrui van Mathenes: allen jong of ongehuwd gestorven.

GYSBERT VAN MATHENES, die volgt.

GYSBERT VAN MATHENES, Heer van Matenes, Riviere, Opmeer, Souteveen en ter Does, gebooren den eersten Maart des Jaars 1645, Heemraad van Schieland, Baljuw en Dijkgraaf van Rhijnland, beifchreeven in de Orde der Ridderfchap van Holland. Zijne huisvrouw was *Antonetta van Alewijn*, Vrouwe van Brakel en Sterkenburg, en hij bij dezelve Vader van

Jan van Mathenes.

Judith Margareta van Mathenes.

Beide deeze kinderen, gelijk ook zijne Echtgenootte, vóór hem

ten ove
den Jaare
zaam ha
den Zoor
fien Man
jaaren g
verskerk
volgend

Her W
met drie

Martm
voor de 1
booren te
1635. Zij
den post van
verleedt als

hem overleeden zijnde, bekrachtigde hij, door den dood, in den Jaare 1670, zijnen Uiterften Wil, bij welken hij tot Erfge- naam hadt aangefeld *Willem van Mathenes*, boven vermeld, den Zoon van Willem van Mathenes, Heere van Rascourt, laat- sten Mansoir van dit aloud geflagt, en in den ouderdom van vier jaaren gestorven. Heer Gijsbert wierdt begraaven in de St. Pie- terskerk te Leiden, alwaar zijn Wapen is opgehangen, met de volgende tweëndertig Kwartieren:

MATHENES.	PIEK.
KUILENBURG.	GENT.
DUVENVOORDE.	BALVEREN.
KOULSTER.	LEI.
ASSENDELFT.	WENA.
BRIENEN.	RIEMSDYK.
NOORDWYK.	VYG.
ZWIETEN.	HAK.
AASWYN.	WYHE.
YZENDOORN.	AVERONK.
BROUKHUIZEN.	HAAFTEN.
TUIL VAN SEROOSKERKE.	LAAR.
GENT.	TENGNAGEL.
AMSTEL <i>en</i> MYNDEN.	LANGEN.
VLIET.	BROUKHUIZEN.
MATHENES.	VAN ECHTEN.

Het Wapen van MATHENES is een Band van Keel, belaa- den met drie Starren van Goud, op een Zilveren Veld.

Zie W. VAN GOUDHOEVEN, *Oude Holl.
Kronijk*; S. VAN LEEUWEN, *Bat.
Illustr.*

MATTHEUS, (ANTONIUS) Man van uitteekende verdienste voor de minnaars der Vaderlandfche Gefchiedenifen, was ge- booren te *Utrecht*, op den achttienden December des Jaars 1635. Zijn Vader, insgelijks ANTONIUS genaamd, bekleedde den post van Hoogleeraar in de Regten in de gemelde Stad, en overleedt aldaar in den Jaare 1655. Zijne Moeder was eene

Dogter van den vermaarden Harderwijksche Hoogleeraar ISAAK PONTANUS. Het Friesche Hoogeschool en dat van zijne Geboortestad waren de gronden, uit welke hij de zaaden van geleerdheid verzamelde, die vervolgens zo weelge vrugten droegen. In den Jaare 1660 verkooren hem de Bezorgers der Stichtsche Akademie tot Buitengewoonen, en twee jaaren laater tot Gewoonen Hoogleeraar in de Regten. Naa tien jaaren hier dien post bekleed te hebben, vertrok hij, in de zelfde hoedanigheid, na *Leiden*, en overleedt aldaar, in den Jaare 1710, in den ouderdom van bijkans vijfenzeventig jaaren. Onbetaalbare verpligting heeft aan 's Mans arbeidzaamheid de Geschiedenis van verscheiden Nederlandsche Gewesten: dewijl hij zich de moeite heeft getroost om van onder het stof en uit spinnewebbe ten voorschijn te brengen verscheiden oude Schrijvers en eenen reeks van Brieven en Papieren, welke over 's Lands alouden toestand en lotgevallen een aanmerkelijk licht verspreiden. De voornaamste deezer Schriften voeren de volgende titels: *De fundationibus et fatibus Ecclesiarum Ultrajectinarum. Chronicon Egmondanum, auctore Joh. de Leydis, cum Observationibus. Res Ultrajectinae, et Historia Frisiae Orientalis Eggerici Beningae, cum Commentariis. Analecta. De Jure Gladii. De Nobilitate, &c.*

MATTHIAS, *Aardshertog van Oostenrijk*, Zoon van Keizer MAXIMILIAAN DEN II, gebooren op den vierentwintigsten Februarij des Jaars 1557. Nog naauwlijks twintig jaaren oud, en zwak van geest, tokkelde hem nogthans de heerschezucht, en vlamde hij op de Landvoogdij over de Nederlanden, open gevallen door het overlijden van *Don LOUIS DE REQUESENS*. Hij hadt op zijne hand eenige weinige hierlandsche Edelen, die hem heimelijk, buiten weeten der Staaten, hunnen wensch te kennen gaven. Ingenomen met de eere, die hem, in zo jonge jaaren, wierdt aangedaan, vertrok hij, in stilte, zonder kennis van zijnen broeder Keizer RUDOLF, uit *Weenen*, in 't begin van October des Jaars 1577, en kwam, nog vóór het einde dier Maand, te *Lier* in Brabant. Merkelijke verbaasheid veroorzaakte 's Aardshertogen komst bij de Staaten, veele van welke het kwalijk namen, dat men, buiten hun
wee-

weeten, een vreemden Heer in 't Land gehaald hadt. Een heimelijk misnoegen, wil men, voedde ook Prins WILLEM DE I over deezen stap. Doch daar de Aardshertog nu reeds zijnen voet binnen 't Land gezet hadt, en men 't voor eene beleedigende onheuschheid aanzag, hem ongetroost weg te zenden, wierdt men 't eindelijk eens, ook met 's Prinzen goedvinden, hem voor Algemeenen Landvoogd aan te neemen. Men ontboodt hem dan, van *Lier* na *Antwerpen*, alwaar hij staatelijk ingehaald en door den Prins VAN ORANJE verwelkoomd wierdt. Hier wierden hem, eerlang, voorgeleid de voorwaarden, op welke men hem in de boven gemelde hoedanigheid genegen was te erkennen: voorwaarden, welke, hoe bepaald en bekrompen ook, nothans door den Aardshertog met blijdschap en dankbetuigingen aangenomen, en, in het begin des Jaars 1578, te *Brusfel*, plegtig bezworen wierden. Tevens bewoog men hem, den Prins VAN ORANJE tot zijnen Stedehouder over alle de Nederlanden te verheffen. Van hier dat MATTHIAS, om het hoog gesteegen gezag van Prinse WILLEM, zo weinig zeggens hadt in het hoofdbewind van zaaken, dat zijne vijanden hem, en niet geheel te onregt, den *Grieffier van den Prinse van Oranje* noemden. Men wilde daar mede aanduiden, dat hij slegts zijnen naam tekende onder 't geen hem door zijne Doorluchtigheid wierdt voorgeleid.

Verscheiden vernederende gevolgen, voor den Aardshertog-Landvoogd, hadt deeze bekrompenheid van gezag. Bij het aangaan der Utrechtsche Vereeniging, even als of eene zaak van zo veel aangelegenheids, het algemeene Land betreffende, hem niet aanging, wierdt hij daar in niet gekend, noch zijn raad ingenomen. Misschien om hem wendig van zijnen post te maaken, liet men, omtrent dien zelfden tijd, zijne Jaarwedde onbetaald; 't geen hem noodzaakte, zijn Hof te sluiten en zijne huishouding op te breeken. Geen noemens waardig, egter, was dit alles, in vergelijking der vernederinge, hem aangedaan, door de onderhandeling der Staaten, gedurende zijn naambewind, aangegaan met den Hertog VAN ANJOU, broeder des Konings van Frankrijk, om denzelven als Landvoogd in te haalen. MATTHIAS verzuimde niet, in een Vertoog aan de Staaten, te kennen te geeven dat hij van dien

han-

handel niet onkundig was, doch stelde geenerhande poogingen te werk om zich daar tegen te verzetten. Alleenlijk verzogt hij, men wilde in gedagten houden de dienften, door hem en zijn Huis den Lande beweezen, en ronduit verklaaren, wat men met hem voor hadt. Mededogen hebbende met den zwakken Vorst, verzekerden hem de Staaten van betaalinge der agterstallige Wedde, zo ras de staat van 's Lands middelen zulks zoude toelaaten; hem voorts, als een onderpand, hoop geëvende op de inkomsten van het Aardsbisdóm van *Utrecht*. Om eenige vergoeding te doen, selden wijders de Staaten, nevens den PRINS VAN ORANJE, hunne poogingen te werk, om hem tot Bischof van *Luik* te doen verkiezen. Doch hier in slaagden zij ongelukkig.

Inmiddels was, tusschen den Hertog VAN ANJOU en de Staaten der Nederlanden, de zaak voidongen, en hij tot Landvoogd aangenomen. Nu begreep de Aardshertog MATTHIAS dat zijn klein bewind geheel ten einde liep, en men hem wel haast over zoude hebben. Van hier dat hij te raade wierdt, als uit eigen beweging, de Landvoogdij in den schoot van 's Lands Staaten neder te leggen. In de maand September des Jaars 1581 vertrok hij uit *Antwerpen* na *Zeeland*, begeleid worden de door eenige Zeeuwfche Oorlogfchepen tot aan *Ooltgensplaa-ze*, alwaar hij op een Hollandsch Schip overfapte, welk hem langs de Merwe en de Waal na 't Tolhuis voerde. Gaarne zoude hij eene poos in Holland vertoefd hebben; doch vermids de Staaten zulks hadden afgeflagen, vervolgde hij zijnen weg, zonder dat Gewest aan te doen, over *Keulen* na Duitschland. Naa zijn vertrek wierdt in beraad geleid, om hem zijne Wedde, ter fomme van vijftigduizend ponden, te laten behouden. Doch dit liep eindelijk te leur. Wat zijnen verderen leevensloop aangaat, deeze valt niet binnen ons bestek. Alleenlijk tekenen wij hier nog aan, dat MATTHIAS, zedert op den troon van *Hungarije* verheven, zijnen broeder RUDOLF DEN II, in den Jaare 1612, in de Keizerlijke waardigheid opvolgde, en op den twintigften Maart des Jaars 1619 het tijdljke met het eeuwige verwisselde. Bij zijne Gemaalinne, ANNA, dogter van FERDINAND DEN II, Aardshertog van *Tirol*, hadt hij geene kinderen verwekt.

Zie HOOFT; VAN METEREN; THUANUS, enz.
MAU-

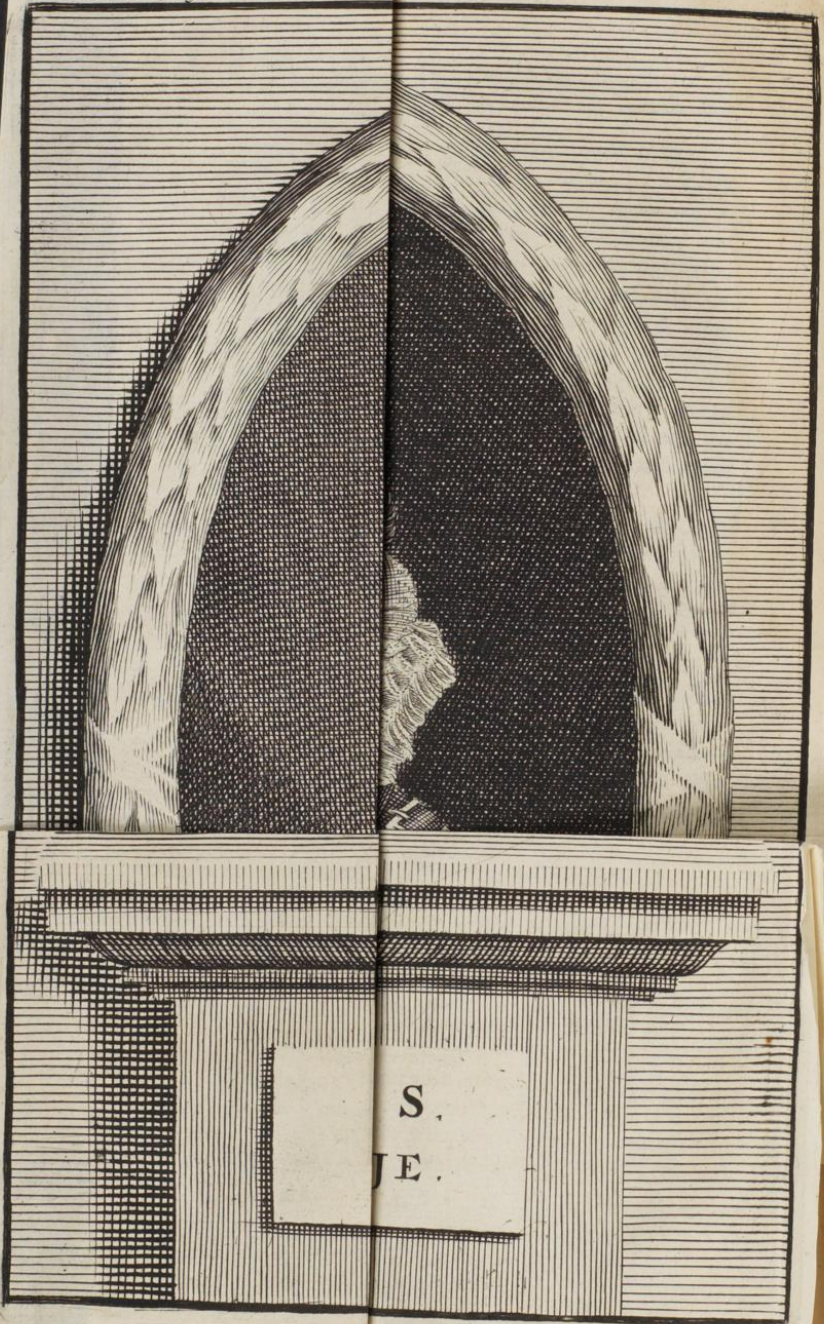

M A U R I T S.
P R I N S V A N O R A N J E.

Maurits
stond,
in Wijk
Volgens
sine Ma
rit heeft

Maur
erfrege
DEN 1
ren, u
vervolg
te Dille
van Sig
dijf, w
Voogde
nier ber
de kos
tevens e
hadden,
den jon
duizend
school
wis de
droeger
Jaare
meester
koomer
nog le
Na
te Lan
ingeru
eenen
MAUR
den o
hij, to
te inre
den ge

400

Mauri
brand.
in Wij
Volgens
sche M
rik hee

Mat
erifreg
DEN l
ren,
vervo
te Di
van St
drijf,
Vooga
nier be
de ko
tevens
hadden
den jo
duizen
school
was de
droege
Jaare
meeste
koomt
nog l
Na
te La
ingevo
eeuen
MAURI
den o
hij, ne
te laate
den get

MAURIK, een Dorp en Dagelijksche Heerlijkheid, in Gelderland, in het Kwartier de *Nederbetuwe*, tusfchen *Rheenen* en *Wijk bij Duurstede*, aan den flinker oever des Rhijs. Volgens zommigen zou men in dit Dorp het aloude Romeinfche *Mannaricum* of *Mannariacum* moeten zoeken. *Maurik* heeft eene eigen Kerk met een fraaien spitzen Toren.

MAURITS, gebooren Graaf van *Nasfau*, en naaderhand, bij erfregt, Prins van *Oranje*, was de tweede Zoon van WILLEM DEN I, den Vader des Vaderlands; deezen wierdt hij gebooren, uit ANNA, eenige Dogter van den beroemden Hertog, vervolgens Keurvorst van *Saxen*, insgelijks MAURITS genaamd, te *Dillenburg*, in 't Graaffchap *Nasfau*, op den dertienden van Slagtmaand des Jaars 1567. Bekend is het overfnood bedrijf, welk hem beroofde van den besten der Vaderen en Voogden, toen hij den ouderdom van zeventien jaaren nog niet bereikt hadt. De Staaten van Holland, om Prinfe WILLEM de kosten van zijn talrijk gezin te helpen draagen, en tevens een bewijs van hunne dankbaare genegenheid te geeven, hadden, twee jaaren vóór deszelfs treurig einde, beslooten, den jongen Graaf, op 's Lands kosten, die jaarlijks twaalfduizend ponden zouden belooopen, na 't Leidensche Hoogeschool te zenden, daar hij twee jaaren doorbragt. Zo groot was de zorge, welke de bovengemelde Staaten voor MAURITS droegen, dat zij, wanneer de Hertog van Parma, in den Jaare 1583, zich ter Zee begon toe te rusten, zijnen Hofmeester uitdrukkelijk bevoolen, hem niet aan strand te laten koomen, te *Katwijk* of daaromtrent, op dat hij geen gevaar mogt loopen van door den vijand geligt te worden.

Naa het ontijdig afsterven van WILLEM DEN I, wierden hier te Lande verscheiden veranderingen in den Regeeringsvorm ingevoerd. Onder andere beslooten de Algemeene Staaten, eenen Raad van Staate op te regten. Niettegenstaande Graaf MAURITS, gelijk wij boven aantekende, omtrent deezen tijd den ouderdom van slegts zeventien jaaren hadt bereikt, wierdt hij, nogthans, verzogt, om zich als Hoofd van deezen Raad te laten gebruiken. Naa drie dagen beraads, aanvaardde hij dien gewigigen post. Zedert wierdt hem een Berigtschrift ter hand

hand

hand gesteld, en van wege die van *Holland, Zeeland en Utrecht* alleen, eené Wedde van tweeduizend ponden van veertig Grootten ter maand toegelegd. In zulk een weinig gevorderden en onbedreevenen ouderdom, en in eenen tijd, in welken 's Lands zaaken zeer hachelijk stonden, kwam dus Graaf MAURITS in het bewind van zaaken, en aanvaardde hij eenen last, om welken te draagen sterker schouderen scheenen vereischt te worden. De goede hoop, welke men, al voor eenigen tijd, van zijnen moed en wakkerheid hadt opgevat, doch bovenal de genegenheid, welke men den overleedenen Prinse, zijnen Vader, hadt toegedraagen, waren de voornaamste oorzaken van het vertrouwen, welk in hem gesteld wierdt.

Reeds bij het leeven van Prinse WILLEM, was eene onderhandeling geopend over de opdragt deezer Landen aan Frankrijk. Zedert hadt men deezen handel hervat, en zommigen toonden geene kleine genegenheid om dien ten einde te brengen. Graaf MAURITS, kort naa zijne aanstelling, leverde een Vertoog ter Staatsvergaderinge in, waarin hij, zonder den Franschen handel af te keuren, in bedenking gaf, dat men dien niet te haastig behoorde door te drijven. Voorts herinnerde hij den Staaten van Holland, hoe verre zij met zijnen Vader reeds gevorderd waren in de Opdragt der Graaflijkheid, verzoekende dat zij hierop in 't handelen met Frankrijk geliefden bedagt te zijn, op dat hij en zijn Huis daar bij niet vergeeten wierden, maar veeleer in staat gesteld om zig eenigermate te redden uit de zwaare schulden, met welke zijn Vader zijnen boedel hadt bezwaard gelaaten. Voorts boodt hij beleefdelijk zijnen dienst aan in alles, waartoe men hem, die zig nog jong en onervaren kende, mogt bekwaam oordeelen; also hij vast beslooten hadt, alle zijne poogingen ten beste van den Lande aan te wenden. Niet vreemd is het, dat Graaf MAURITS heimelijk deezen handel tegenstondt, dewijl hij niet onduidelijk de zijde hielt van de Stad *Gouda*, welke, door een wijdoopig Vertoog, tegen het Verdrag sterk geijverd hadt, en hij met reden verwagten mogt, geen Hoofd van den Raad van Staate te zullen blijven, indien de Opdragt voortgang hadde. Doch zijne vreeze verdween, toen de Koning van Frankrijk weigerde de Nederlanden te aanvaarden, en de handel hier door wierdt afgebroken.

In den Ja
 versing, m
 ind, om d
 twee Hopit
 kennis gege
 den Lande
 Raadsheer
 genoomen
 LONG van
 te Midd
 Holland,
 Graave d
 diensten,
 Stont get
 kost hebt
 geflaakt,
 Hourvese
 den van
 vens.

Toen de
 de men h
 wierdt me
 sberming
 gemeenen
 Eer hij
 een heim
 ge Overb
 vermogen
 's Lands
 vermoede
 van Holl
 op midd
 anderen
 der Stat
 aan Graa
 den eerst
 Vergaderi
 the Geme

In den Jaare 1585 hadt de Admiraal WILLEM VAN BLOIS van *Treslong*, misnoegd op eenige Leden der Admiraliteit in *Zee-land*, om dat zij geweigerd hadden Lastbrieven te geeven aan twee Hoptlieden, door hem benoemd, hier van in scherpe taal kennis gegeeven aan Graave MAURITS, en 'er nevens gevoegd, den Lande geenen dienst te willen doen, indien zekere twee Raadsheeren niet wierden afgezet. Dit wierdt zo euvel opgenoomen bij den Graave, dat, op zijnen voorslag, TRESLONG van alle zijne ampten verlaaten, en op 's *Graavenstein* te *Middelburg* in hegtenis gezet wierdt. De Staaten van *Holland*, hier van kennis gekreegen hebbende, verzogten den Graave dat hij den Admiraal, uit aanmerking van voorgaande diensten, als Edelman, en naar regten wilde handelen. 't Stondt gefchapen dat deeze zaak TRESLONG den hals zou gekost hebben; doch hij wierdt naa eene langduurige hegtenis geslaakt, en door MAURITS met het Ampt van Luitenant Groot-Houtvester en Valkenier van *Holland* begiftigd; in 't bekleeden van deeze bediening fleet hij het overschot zijns levens.

Toen de handel met *Frankrijk* te niete was gelooopen, wendde men het oog na *Engeland*. Met Koninginne ELIZABET wierdt men het eens, dat zij deeze Landen onder haare bescherming neemen, en den Graaf VAN LEICESTER, als den algemeenen Bevelhebber haarer Troepen, derwaarts zou zenden. Eer hij herwaarts kwam, hadt men de lucht gekreegen van een heimelijk Bevelschrift, den Graave gegeeven, om de hooge Overheid deezer Landen te aanvaarden, in gevalle zij het vermogen hadden om zich zelve te handhaaven. Ook hadt 's Lands Advocaat, JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, een gegrond vermoeden opgevat, dat LEICESTER op het Stadhouderschap van *Holland* vlamde. Dit baarde bijsteren agterdogt, en deedt op middelen bedagt zijn om zulks te voorkoomen. Onder anderen wierdt ten dien einde geraadpleegd over de opdracht der Stadhouderlijke waardigheid over *Holland* en *Zeeland* aan Graave MAURITS. OLDENBARNEVELD deedt ten dien einde den eersten voorslag. In October des Jaars 1585, wierdt ter Vergaderinge van *Holland*, in tegenwoordigheid van Zeeuwfche Gemagtigden, hier over met ernst geraadpleegd. Schoon
in

in 't eerst hier over eenig geschil viel, toonden, egter, de Afgevaardigden van beide Gewesten zich daartoe genegen. Op den eersten November wierdt met meerderheid daartoe beslooten. Op den veertienden dier Maand deedt Graaf MAURITS den Eed in bovengenoemde hoedanigheid, en nam hij zitting ten Hove. Ten zelfden dage wierdt beslooten dat hem de titel van gebooren Prins van *Oranje* zou gegeven worden: waarom wij hem, in 't vervolg van ons levensverhaal, Prins MAURITS zullen noemen.

Op dat den Leezer blijk, hoe verre het gezag van Prins MAURITS, in de hoedanigheid van Stadhouder, Kapitein- en Admiraal-Generaal, zig thans uittrekte, agten wij het niet ondienstig, het Berigtschrift, welk hem bij deeze gelegenheid wierdt ter hand gesteld, hier in te laschen. Het was van deez en inhoud: „ De Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal „ Landen, ook de oeffening van den Christlijken Godsdienst „ voor te staan, en te wege te brengen dat *Utrecht*, gelijk „ voorheen, onder zijn Stadhouderschap vereenigd werde. Hij „ doe regt aan elk, die 't hem verzoekt. Hij verleene Provi- „ siefen van Regte, en doe alle Ordonnantien en Vonnissen uit- „ voeren, bij goeddunken van den President en Raaden over „ *Holland, Zeeland en Friesland*. Hij zal, met der Landen „ Gekommitteerde Raaden, hem toe te voegen, de Burgemees- „ ters, Schepens en Wet veranderen, naar behooren, en daar „ 't de nood vereischt; en de Ampten, te voeren ter begee- „ vinge der Stadhouderen gestaan hebbende, begeeven aan be- „ kwaame en getrouwe liefhebbers des Vaderlands: doch over- „ giften van Ampten, van den eenen aan den anderen, zullen „ niet dan met bewilliging der Staaten gedoogd worden. Ook „ zal hij, met de genoemde Gekommitteerde Raaden, tot na- „ der orde, verleenen alle Brieven van genade, vergiffenisfe, „ wettiginge, uitsfellinge van betaalinge, en diergelijken. — „ Doch van voorbedagte doodslagen en andere snoode misdaa- „ den zal geene vergiffenis verleend worden. Hij voorzie wij- „ ders, met de Gekommitteerde Raaden, op de verzekering „ en bescherming der Landen, en gedraage zich, te water en „ te lande, als een goed Stadhouder, Kapitein-Generaal en „ Admiraal behoort.”

Schoon

Schoon
rebeffing
gende w
het Stad
zich, e
daartoe
daar te
hand vi
't Se
Veldto
rijd, d
hij, o
maakte
in dar
Axel v
Dijken
Hoe
LEUCSRE
verderfil
beraamde
Tegen h
roegzaam
gevoerd
einde, l
om 't g
der en
bruiken:
melde C
en Staa
De vern
ontving,
zettingen
HENLO t
over he
hadt ger
zelve of
den Ee
XXII.

Schoon LEICESTER, in Engeland de tijdig van 's Prinsfen verheffing vernomen hebbende, dit zeer euvel opnam, vragende wat hy in de Nederlanden doen zou, daar een ander het Stadhouderschap van Holland en Zeeland bekleedde, begaf zich, egter, Prins MAURITS, door de Staaten van Holland daartoe verzogt, na *Vlinsingen*, om den Engelschen Graaf aldaar te ontvangen en te begroeten, gelijk hij dan ook naderhand van hem eenen Lastbrief nam, tot zijn Stadhouderschap.

't Schijnt dat Prins MAURITS in den Jaare 1586 den eersten Veldtogt heeft bijgewoond; althans vinden wij, vóór dien tijd, des geen uitdrukkelijk gewag gemaakt. In dat jaar deedt hij, op last van LEICESTER, eenen uitval in Vlaanderen, en maakte zich meester van *Axel*, en eenige andere Schanzen in dat gewest. Den Hertog van PARMA, voorneemens om *Axel* van alle kanten in te sluiten, belette hij zulks, met de Dijken door te steeken.

Hoe veel goeds men in den beginne zich hier te Lande van LEICESTER ook beloofd hadt, zijne dubbelhartigheid, en de verderflijke maatregels, welke hij tot nadeel van 't Algemeen beraamdé, lekten eerlang uit, en wierden openlijk bekend. Tegen hem en zijnen Aanhang moest een persoon, met genoegzaame bekwaamheden en agtbaarheid bekleed, worden aangevoerd. De Staaten van Holland en Zeeland lieten, ten dien einde, het oog op Prins MAURITS vallen. Zij magtigden hem, om 't gezag, hem bij Lastbrief en Berigtschrift, als Stadhouder en Kapitein-Generaal opgedraagen, met 'er daad te gebruiken; om aan alle Oversten, bezetting houdende in de gemelde Gewesten, Lastbrieven te geeven, en hem zelve en den Staaten gehoorzaamheid en getrouwheid te doen zweeren. De vermeerdering van magt, welke Prins MAURITS hier door ontving, wierdt nog vergroot, door de verandering der Bezettingen aan hem of zijnen Luitenant den Graave van HOHENLO te stellen, bij goeddunken van de Staaten. Zijn gezag over het krijgsvolk werdt uitgetrekter, zints men het besluit hadt genomen om tachtig Vendels knegten te werven, en dezelve onder 't gebied van Prins MAURITS te stellen. Behalven den Eed van getrouwheid aan de Algemeene Staaten, moest

dit Volk den Eed van gehoorzaamheid doen aan Prinse MAURITS, en zijnen Luitenant den Graave van HOHENLO.

Onder de geenen, welke hier te Lande de zijde van LEICESTER hielden, was ook de berugte DIDERIK SONOI, door hem tot Stadhouder over Noordholland aangesteld, en van eenen Lastbrief voorzien, welke zich mede over de Burgerlijke Regeering uitstreckte. Als de Staaten van Holland hier over bij den Graave klagtig vielen, hadden zij van hem verworven dat zij het gezag van SONOI mogten bepaalen, zo zij het hunne of dat van Prinse MAURITS daar bij verkort oordeelden. Thans vergde men hem, om een Lastbrief van Prins MAURITS aan te neemen, en den nieuwen Eed te doen; doch hij weigerde 't een en ander, zich beroepende op zijnen Eed aan LEICESTER gedaan. Kort hierna boodt MAURITS hem andermaal eenen Lastbrief aan, mids doende den nieuwen Eed, nevens het Slotvoogdijfchap van *Medenblik*. Hierom wierdt het dienstig geoordeeld dat Prins MAURITS in persoon na *Medenblik* vertrok om orde te stellen. De Graaf van HOHENLO verzelde hem. SONOI, hier van verwittigd, vaardigde twee perfoonen af om den Prinse te verzoeken, dat hij ditmaal niet binnen *Medenblik* geliefde te koomen. Doch terstond hierop ontving hij de tijding, dat de Heeren geen half uur van de stad waren. Straks doet hij de Poort bezetten, en ze den Prinse voor 't hoofd sluiten. MAURITS, dit voor lief moerende neemen, keert voorts na *Enkhuizen*, en van daar na *Hoorn*. SONOI tradt hierop in onderhandeling met den Prins, doch vrugtelooos. Toen hij naderhand vernam dat men in *Hoorn* en *Enkhuizen* nieuwe Bezetting wilde leggen, tragtte hij zulks te weeren door zijn eigen volk; doch geen van beiden wierdt toegelaaten. Door 't een en ander hadt SONOI zich den haat van veelen op den halze gehaald, zo dat zommigen spraken van hem binnen *Medenblik* te belegeren. Doch MAURITS raadde dit ernstig af, voor meerder verwijdering beducht, en van oordeel zijnde dat men den tijd een weinig moest toegeeven.

Omtrent deezen tijd raakte Prins MAURITS, welke in dit Jaar 1587 in Braband een inval gedaan, en de Schans Cre-

new ge
na, wa
te veel ge
de magt,
rebre bi
ven MAU
gespaane
toebere
in ver
ren; e
waaiza
BARNES
Her
Stadhou
te Prin
meene
die de
was met
Bezetting
vergeefs
beloot
weld m
zich da
OLDENB
Medenb
voor de
weinig
geefs ve
derwerp
te veriet
elkander
tuschen
schepen,
ook van
pen die
den op
hadt, da
handt het

veezur gefigt hadt, in ongenade bij den Graave van LEICESTER, waarschijnlijk, om dat men deezen, naar zijn begrip, te veel gezag hadt opgedraagen, 't welk tot nadeel strekte van de magt, welke hij zich zelven gaarne zou toeëigenen. In zekere bijeenkomst met de Staaten klaagde hij, dat de Graaven MAURITS en WILLEM VAN NASSAU tegen hem waren zamengepamen. Niet lang daarna maakte hij heimelijk de noodige voorbereidzels, om den Prins, nevens eenige andere Heeren, in verzekering te neemen, en na Engeland over te voeren; een aanlag, welks uitvoering voornaamelijk door de waakzaamheid en tijdige voorzorge van JOHAN VAN OLDENBARNEVELD voorkoomen wierdt.

Het Jaar 1588 toonde, hoe weinig staats 'er op SONOI, Stadhouder van Noordholland, te maaken ware, en verschafte Prins MAURITS gelegenheid om zijnen ijver voor 't algemeene welzijn te betoonen. *Medenblik* was vol muiters, die de inzigten der Staaten openlijk wederstreefden; sonoi was met hun overeengekoomen om geene meerdere Staatfche Bezetting in de Stad toe te laten. Prins MAURITS zocht te vergeefs met de muitelingen in onderhandeling te treden. Men besloot daarom tot het uiterste te koomen, en zich door geweld meester te maaken van de Stad. In Februarij begaf zich dan Prins MAURITS, verzeld van 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD en eenige andere Heeren, over *Hoorn* na *Medenblik*. Op den zevenentwintigsten vertoonde hij zich voor de Stad, met eenige Vendelen Noordhollanders en een weinig Krijgsvolk. Naa dat de Bezetting ernstig doch vergeefs vermaand was, zich aan zijne Doorluchtigheid te onderwerpen, begon deeze zich op de toegangen na de Stad te verschanzen. Nu en dan schoot men van weerszijde op elkander; ook wierden 'er zomtijds Schatgevegten gehouden tuschen de belegeraars en de belegerden. Uit de Oorlogschepen, door welke men de haven ingeflooten hieldt, wierdt ook van tijd tot tijd op de Stad gevuurd. De Oorlogschepen dienden, daarenboven, om een waakend oog te houden op de Engel'schen, omtrent welke men eenig vermoeden hadt, dat zij voorneemens waren de Stad te ontzetten. Dus stondt het te *Medenblik*, wanneer sonoi, in April, uit En-

geland tijding kreeg, dat LEICESTER afstand van de Regeering hadt gedaan, en men, uit dien hoofde, zich te vergeefs met de hoop op hulp van dien kant vleide. SONOI veranderde toen van gedagten, en tradt in onderhandeling met Prins MAURITS, die op den negenentwintigsten van April zijne intrede binnen *Medenblik* deedt, en den volgenden dag eene algemeene vergiffenis deedt afkondigen; neemende voorts SONOI, om hem tegen de algemeene verbittering, welke hij zich op den hals hadt gehaald, en tegen den overlast van 't gemeen te beveiligen, in zijne bijzondere bescherming, en zijne zaak den Staaten van Holland nadrukkelijk aanbeveelende.

Gelijk de muiterij binnen *Medenblik* voornaamelijk was ontstaan door wanbetaaling aan 't Krijgsvolk, dus ontstonden uit de zelfde oorzaak, en in het zelfde Jaar, merkelijke onlusten binnen *Geertruidenberg*, eene Heerlijkheid den Huize van *Oranje* toebehoorende. Na vrugtlooze poogingen, om het Krijgsvolk tot reden te brengen, besloot men, in Maart des Jaars 1589, de Stad te belegeren. Prins MAURITS trok insgelijks in persoon derwaarts, en deedt 'er zeventien stukken Geschuts voor planten, naadat hij alvorens de toegangen alomme sterk bezet hadt. Op den laatsten van die maand begon de Prins de Stad hevig te beschieten, en dreigde storm te zullen loopen. Doch, als de Hertog van PARMA zich met zijn Leger omtrent de Stad vertoonde, om haar te ontzetten, was hij genoodzaakt van zijne onderneeming af te zien, en het beleg op te breeken.

Omtrent deezen tijd was 'er eene Vredehandeling geopend tuschen *Spanje* en de Algemeene Staaten. In Holland hadt men reeds geraadpleegd over de voorwaarden, welke men van *Spanje* behoorde te bedingen. Daar het gezag van Prins MAURITS allengskens grooter wierdt, is 't geen wonder dat zijn raad over dit gewigtig stuk wierdt ingenomen. Het zij nit staatkunde, of door andere beweegredenen gedreeven, hadt hij dienstig geoordeeld den Predikanten af te vraagen, of men vrede met *Spanje* zou mogen maaken, zonder de vrije oefening van den Hervormden Godsdienst te bedingen? Schoon hij ligt voorzien konde, wat zij hierop zouden antwoorden, oordeelde hij het, egter, niet ongeraaden, hen met de eere

dee.

dare r
nervagitt
oefening
vaagfel
Naa h
geering
gebragt.
de Kaa
den Pr
dus lan
eer de
gaderin
hadt, e
den, n
om de
derom
VAN OLD
om aan
te verzo
zigt
ten van
Gewest
te zulle
geeren l
wierdt l
naa her
zelfde w
Vereenig
naa Stee
waardigh
zich gepl
treffelijke
stelden b
meer dan
afhanklij
Stadthoud
daarenbov
de eer det

dezer raadpleginge te freelen. Overeenkomstig met zijne verwagting, ontrieden ze hem eenen Vrede, bij welken de vrije oefening van den Hervormden Godsdienst niet bedongen en vastgesteld wierdt.

Naa het vertrek des Graaven van LEICESTER, was de Regeering van Holland en Zeeland nog op geenen vasten voet gebragt. Men meende nu, dat het Kollegie van Gecommitteerde Raaden, onder 's Graaven bewind afgeschafte, hersteld, en den Prinsfe grooter gezag moest worden opgedraagen, dan hij dus lang geoeffend hadt. 't Liep aan tot in den Jaare 1590, eer de Prins gesteld wierdt aan het hoofd eener nieuwe Vergaderinge, welke over de zaaken van Regeeringe het opzigt hadt, onder den naam van *Kollegie van Gecommitteerde Raaden, nevens zijne Doorluchtigheid*. Voorts arbeidde men om de Provincie *Utrecht*, nevens *Holland* en *Zeeland*, wederom onder éénen Stadhouder te brengen. 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD wendde inzonderheid zijnen vlijt aan, om aan den Prinsfe deeze vermeerdering van magt en aanzien te verzorgen. Niet vrugtloos waren ook ten deezen opzichte 's Mans poógingen. In Frebuarij droegen de Staaten van 't *Sticht* aan MAURITS het Stadhouderschap van hun Gewest op, bij een Berigtfschrift, waarbij hij beloofde, *Utrecht* te zullen bestuuren als een bijzonder Gewest, en hetzelfde regeeren bij raade en believen der Staaten. Niet lang daarna wierdt hij ook met het Stadhouderschap van *Overijsel*, en naa het overgaan der Stad *Zutfen* aan de Staatschen, met de zelfde waardigheid over *Gelder* en *Zutfen* verëerd. Vijf der Vereenigde Gewesten erkenden dus Prins MAURITS voor hunnen Stadhouder. Daarenboven bekleedde hij in dezelve de waardigheid van Kapitein en Admiraal-Generaal, en vondt zich geplaatst aan het hoofd van den Raad van Staate. Zulke treffelijke Ampten zetteden den Prinsfe groot aanzien bij, en stelden hem in staat om de gunst der Gemeente te winnen, meer dan de Staaten, van welken hij in den eigenlijken zin afhankelijk was. Eerampten en Vergiffenisfen kwamen van den Stadhouder, lasten en schattingen van de Staaten, die nog daarenboven de schuld kreegen van de tegenspoeden, terwijl de eer der Overwinningen den Stadhouder wierdt opgedraagen.

't Bleek ook eerlang, tot welvaart deezer Landen, dat men geene kwaade keuze hadt gedaan met zo veel vertrouwen in Prins MAURITS te stellen. Zints den tijd dat hem het opperbeleid des Oorlogs was toevertrouwd, hadt hij zich zo zeer bevljigd in de oeffening der Krijgskunde, dat hij 'er bijkans dagelijks in vorderde. Voortvaarende en wakker, en zelf op de geringste diingen agt geevende, wist hij den vijand dikwijls eenen kans af te zien. De Vestingen hieldt hij in behoorlijken staat van tegenweer, en toonde zonderlinge bedreevenheid in het uitkippen der bekwaamste Legerplaatzen. Het Krijgsvolk leerde hij op eene nieuwe wijze te paard rijden, de gelederen bewaaren, spijze met zich voeren, en aan de Loopgraaven arbeiden. Door dit alles wierdt zijn Leger een Oeffenschool van Krijgskunde, werwaarts de utheemsche Adel in menigte zamenvloedde.

De verovering van *Breda* was de eerste gelukkige onderneeming, welke op deeze aanstelling volgde. EDUARD LANZAVECHIA was toenmaals, van wegens den Koning van *Spanje*, Bevelhebber der Stad. De Hertog van *PARMA* hadt hem, als eenen zijner bekwaamste Krijgsoversten, tot Bevelhebber van *Geertruidenberg* aangesteld; derwaarts reisde hij dikwijls, om het oog te houden over eenige werken, welke rondsom de Stad wierden aangelegd. Bij zijne afwezigheid bekleedde zijn ZOON PAULO ANTONIO LANZAVECHIA te *Breda* het opperbevel. De Vader, zo hij in de Stad was, hadt altijd zorge gedraagen, uit vreeze voor verrasim dat geen schip, dan naa dat het alvoreens naauwkeurig onderregt was, daar binnen wierdt gelaaten; doch de Zoon, nog jong en onbedreeven, hadt hier op minder agt geslagen. Uit *holland* voeren dikmaals Turfschepen op *Breda* langs de Rivier de *Mark*, welke langs de zelve stroomt. Zeker Turfschipper, ADRIAAN JANSZON (VAN BERGEN genaamd, die langen tijd Turf aan het Kasteel hadt geleverd, en 'er dus wel bekend was, opgemerkt hebbende dat men zeer slap in het onderzoeken der schepen was, bearaamde een ontwerp om eenig Krijgsvolk in het Kasteel te brengen, en hetzelfde, gelijk gevoegelijk kon geschieden, onder den Turf te verbergen. Deezen inval deelde hij aan iemand mede, die 'er Prinse Maurits kennis van gaf, welke dee-

erzak ver
en walcher
ins te w
hij den zee
ke hij zich
der maand
der dat h
het schip
boven me
genden D
vorst en
honger, e
verbeeld.
Dus ware
zich in de
nen gehe
Donderda
zij weder
een kwar
Kasteel ge
op eene z
wijl het si
zo dat de
het waer
men, die
het gat, e
sonder de
kwam eer
toch zo
en der S
door de k
verlooren
zijne spits
niet mogt
Op dien
wasfen zi
en het sei
bielpa

ze zaak vervolgens liet onderzoeken door KAREL HERAUGIERE, een wakker Krijgsman, op wiens aanraden men besloot den kans te waagen. Tegen het einde van Febrnarij verkoos hij dan zeventig Soldaaten, uit verscheiden Vendels, met welke hij zich des Maandags nachts van den zeventwintigsten dier maand te *Zevenbergen* in het Turfship begaf, zonder dat het van iemand gezien wierdt. In 't midden was het schip van eene zoldering van planken voorzien, en van boven met Turf gedekt. Zij bleeven in het schip tot den volgende Donderdag, zonder veel te vorderen, uit hoofde van vorst en tegenwind. Veel leeden zij aldaar door koude en honger, dewijl zij geene spijszede mede voerden; zij hadden zich verbeeld, slegts weinige uren in het schip te zullen blijven. Dus waren zij genoodzaakt bij nacht aan land te gaan, en zich in de Schans van *Noorddam* te begeeven, alwaar zij een geheelen dag vertoefden om zich te ververschen. Des Donderdags nachts van den eersten van Maart gingen zij wederom te sloop, en kwamen tot op den afstand van een kwartier uurs van *Breda*, van waar zij dicht bij het Kasteel genaderd zijnde, raakte het schip aan den grond, en op eene zijde, zodat men den vloed moest afwagten. Terwijl het schip dus op zijde lag, liep het water in hetzelfde, zodat de Soldaaten tot aan de knieën in het nat zaten. Zodra het water gevloeid, en het schip binnen de Boom was gekoomen, die terstondt daarna geflooten wierdt, bevondt men dat het gat, door 't welk het water was ingelooopen, dicht was, zonder dat men 'er de oorzaak van konde gissen. Thans kwam een Kórporaal van de Bezettinge het schip bezoeken, doch zo onagtzaam, dat hij geenen onraad vernam. Indien een der Soldaaten toen gehoest hadde, gelijk zij op de reize door de koude dikmaals gedaan hadden, zij waren gewisfelijk verlooren geweest. Een, die 't niet mijden kon, verzogt zijne spitsbroeders hem te dooden, opdat zij ook hnn leeven niet mogten verliezen; doch niemand was hier toe geneegen. Op den derden van Maart, het water hoog genoeg gewasfen zijnde, wierdt de Sluis van het Kasteel geopend, en het schip binnen gelaaten; en, vermids 'er nog veel Ys lag, hielpen de Soldaaten van de Bezettinge hetzelfde binnen

trekken. In den namiddag gaf de Bevelhebber van 't Kasteel last om het schip te lossen; en vermids men aldaar groot gebrek aan brandstoffs hadt, kwam men welhaast zo verre, dat de Soldaaten in het schip, door de reeten der Zolderinge het daglicht konden ontdekken. De Schipper, hiervan eenig vermoeden hebbende, veinsde toen vermoed te zijn van werken, en stelde de Turfdraagers uit tot den volgenden dag, geevende hun eenig geld, om voor hetzelfde te gaan drinken. Midlerwijl gaf de Bevelhebber van 't Kasteel last aan den Schipper om in de Stad te gaan slaepen, omdat hij hadt verstaan dat Prins MAURITS op eenen aanslag bedagt was, en daarom niet wilde gedooogen dat de Schipper met zijne Knechts binnen het Kasteel overnachtten. Doch de Schipper, in plaats van binnen de Stad te blijven, ging daar buiten, om Prins MAURITS, die niet verre van daar was, te onderregten hoe de zaaken stonden. Zijne Knechts, voorgeevende dat het schip lek was, gingen wederom in hetzelfde, en pompten geduurig om te verhoeden dat men in de stilte van den nacht niet eenig gerugt mogt hooren. Ter middernacht, terwijl de Maan scheen, deed HERAUGIERE de Soldaaten, die reeds verdrietig begonnen te worden, en meenden dat men hen op de slagbank hadt geleid, uit het Turfschip treden. Het aanhoudend pompen was oorzaak dat het gerugt hiervan door de schildwagt niet vernomen wierdt. Straks wierdt de Wagt overvallen en afgemaakt, en de overige Bezetting gedreeven tot in 't binnenste van 't Kasteel. Prins MAURITS, het gelukken van den aanslag vernomen hebbende, naderde de Stad met een gedeelde van 't Leger, rukte in 't Kasteel, en dreigde van daar de Stad te overvallen, die toen de plondering afkocht. Prins MAURITS deed toen eene staatelijke intrede in zijne Vaderlijke erfenis, nam den inwooneren den Eed af, en stelde HERAUGIERE tot Bevelhebber aan. Zonder uitstel schreef MAURITS om krijgs- en mondbehoefsten, dewijl hij wel voorzag dat de Hertog van PARMA op de herwinning zou bedagt zijn. De Turfschipper en zijne twee Knechts wierden door de Staeten met een geschenk in geréed geld, en met eene Jaarwedde voor hun leeven, begiftigd. Boven twee maanden soldij, kreeg elk der Soldaaten, die in het schip geweest waren, een

gou-

uden pen
advocaat v
reel gearbe
Kop, waar
De Her
gen van h
MANSFELD
ze Stad.
hij voort
toog Pri
de Betru
den zin
de Waal,
opwerpen.
indien me
van nog
Graave v
MAURITS
meuwen;
Gelderlan
staat gestel
den. Var
daar te v
de Stad h
en in we
die den r
omdat de
wierden,
gend, op
Midlerw
bevel des
Legers, n
bondelinge
de handen
Land toe,
te Hemer
het Huis

gouden penning, ter waarde van vijftien guldens. 's Lands Advocaat VAN OLDENBARNEVELD, die in deezen aanslag ook veel gearbeid hadt, wierdt vereerd met een fraaien vergulden Kop, waarop de gantsche gebeurtenis kunstig gedreeven was.

De Hertog van PARMA hadt niet zo dra de tijding ontvangen van het inneemen van *Breda*, of hij gaf den Graave van MANSFELD last om zich wederom meester te maaken van deeze Stad. Nog voor het einde van Maart des Jaars 1590 kwam hij voor dezelve. Om hem daar van af te trekken, toog Prins MAURITS, met eenige benden, na den kant van de *Betuwe*, als hadde hij eenen aanslag op *Nieuwmegen* in den zin gehad. Hij sloeg zich neder aan de overzijde van de Waal, recht tegen over de Stad, daar hij een Schans liet opwerpen. PARMA vreesde dat hij de Stad mogt bemagtigen, indien men haar niet terstond te hulpe kwam; en dewijl zij van nog grooter aangelegenheid was dan *Breda*, beval hij den Graave van MANSFELD terstond derwaarts te trekken. Prins MAURITS hadt reeds een begin gemaakt met de Stad te bezaaiuwen; doch MANSFELD wierp 'er eenig volk in, en wilde *Gelderland* niet verlaaten, voor dat hij *Nieuwmegen* hadt in staat gesteld om het Staatfche Leger het hoofd te kunnen bieden. Van den anderen kant was MAURITS niet genegen van daar te vertrekken, eer hij de Schans voltooid hadt, welke de Stad kon dwingen. In 't gezigt van MANSFELDS Leger, en in weêrwil van het hevig vuur, voltooidde hij de sterkte, die den naam kreeg van *Knodsenburg*, van het woord *Knods*, omdat de Burgers van *Nieuwmegen Knodsendraagers* genoemd wierden, dewijl zij, in zekeren oproer, met Knodsen gewaapend, op de straat verscheenen.

Midlerwijl was de Hertog van PARMA, op uitdrukkelijk bevel des Spaanschen Konings, met het grootste gedeelte zijns Legers, na Frankrijk vertrokken, om de Ligueurs of Verbondelingen te ondersteunen. Hierdoor kreeg Prins MAURITS de handen ruim, om het platte Land, zelf tot in Duitschland toe, afteloopen. Daarenboven bemagtigde hij het Huis te *Hemert*, de Schanzen *Telshout* en *Crevecoeur*, als mede het Huis *Heel* en de Schans ter *Heide*. Ook vielen hem

Steenbergen en de Schans te *Roozendaal* in handen. En hier mede liep de *Veidtocht* deezes Jaars ten einde.

Schoon de voordeelen, onder het beleid van *Prinse MAURITS*, in dat Jaar behaald, vrij aanmerkelijk waren, zij kwamen, egter, in geene vergelijking bij de overwinningen des Jaars 1591. Opdat de *Krijgsonderneemingen* te spoediger voortgang mogten hebben, waren nu *Prinse MAURITS* een *Krijgsraad* en eenige leden uit den *Raad van Staate* toegevoegd, om bij voorkoomende gelegenheden derzelve raad en gevoelens in te neemen. Zijne eerste onderneeming was op de *Stad Zutphen*. In *May* vertoonde hij zich voor dezelfde, hoewel men hem hier in 't geheel niet hadt verwacht, omdat hij te vooren hadt verspreid, voorneemens te zijn om *Geertruidenberg* te belegeren, en, om den vijand te misleiden, de *Maaze* een eind weegs was opgetrokken. Naadat hij de *Stad* driemaal uit al het geschut hadt doen beschieten, eischte hij ze op, haar het uiterste dreigende zo zij niet gehoorzaamde. De tijd van beraad, welken men verzogt, wierdt geweigerd; waarop de *Stad* zich terstond overgaf.

Van Zutphen rukte *Prins MAURITS* zonder toeven na *Deventer*, welke *Stad* hij nog dien zelfden avond liet (berennen). *Graaf HERMAN VAN DEN BERG*, 'r *Prinsens* volle Neef, en wiens *Vader* van de *Staatsche* zijde tot de *Spaanschen* was overgegaan, voerde aldaar het bevel, met omtrent *zevenhonderd* man. Hij verdedigde zich met veel dapperheid; doch eene woude in het aangezicht gekreegen hebbende, was hij genoodzaakt zich over te geeven. Men verhaalt dat hij aan *Prins MAURITS*, naadat deeze in de *Stad* was gekoomen, zou bevestigd hebben, „ dat hij nooit geloofd hadt dat de *Geuzen* zo „ veel magt zouden hebben kunnen bij een brengen”.

Zulk een gelukkig begin gaf *Prinse MAURITS* nieuwen moed, en spoorde hem aan tot verdere onderneemingen. Op het sterk aanhouden der *Friezen*, deedt hij 't *Leger* door 't *Landfchap Drenthe* trekken na *Groeningen*, welke *Stad* hij met een beleg dreigde. Doch de *Spaansche* *Bevelhebber*, *VERDUGO*, hiervan de lucht gekreegen hebbende, hadt zich in de *Voorsteden* neergeflagen. Ook meende men dat de *Her-*
tog

DE VAN P
MAURITS b
an zijnen
verschieden
Deffijf,
en ontzet
VAN PARO
in, en ge
kennis va
gezonde
lokt en
dat de l
Frankrijk
Prins
deedt, o
Winterleg
zich, me
't Land
Septembe
MAURITS
tusten. I
ringen, f
den van
hij dezel
eischen.
van binn
„ een jo
„ ter, d
„ ligt z
„ doen.”
hevig fct
Vuurwerk
zamenrott
houdeftct
den eene
de Wet,
zou daur
tus gehe

tog VAN PARMA in aantogt was. Het een en ander deedt MAURITS besluiten, na zes dagen vertoevens in dien oord, van zijnen aanflag af te zien; niet, egter, zonder alvorens verscheiden sterkten in de nabuurschap der Stad, en de Schans *Delfzijl*, bemagtigd te hebben. Van daar brak hij dan op, tot ontzet der sterkte Knodzenburg, welke door den Hertog VAN PARMA wierdt belegerd. Bij *Arnhem* trok hij de *Betuwe* in, en gaf van daar, door tekenen en boden, den belegerden kennis van zijne aankomst. Een hoop Ruiters door PARMA afgezonden, en door het Staatsche Leger in eene hinderlaage gelokt en afgemaakt, baarde zo veel schriks in 's vijands Leger, dat de Hertog het beleg van Knodzenburg oprak, en na Frankrijk vertrok.

Prins MAURITS, thans het oog op *Nieuwmegen* hebbende, deedt, om den vijand te misleiden, zijne Krijgsbenden de Winterlegeringen betrekken. Doch terstond daarop begaf hij zich, met driehonderd vaartuigen vol volks, uit *Zeeland* na 't Land van Waas, daar hij, op den vijftwintigsten van September, de Stad *Hulst* veroverde. Thans oordeelde MAURITS de gelegenheid rijp te zijn om *Nieuwmegen* aan te tasten. In allerijl ligt hij dan zijne benden uit de winterlegeringen, spoedt zich na Gelderland, en slaat, omtrent het midden van October, het beleg om de Stad. Terstond begon hij dezelve te beschieten, en liet dezelve kort daarna opeisfchen. Doch in plaats van zijnen wil, ontving hij van die van binnen dit schertzend antwoord, „ Dat Prins MAURITS „ een jonge Vrijer was, en de Stad *Nieuwmegen* eene Vrij- „ ter, die hij kwam vrijen, doch dat hij daaraan niet zo „ ligt zou raaken, of hij moest daarom meerdere moeite „ doen.” Hij deedt dit met 'er daad, en bragt de Stad, door hevig schieten, door het werpen van Granaaten en andere Vuurwerken, tot het uiterste. Het gemeene volk, oproerig zamenrottende, stooft ten Raadhuize op, en drong de Wethouderschap om de Stad over te geeven. Dit geschiedde op den eenentwintigsten van die maand. De Prins versfelde 'er de Wet, en behieldt dit regt aan zich, zo lang de Oorlog zou dauren. Door het bemagtigen van deeze Stad, was bijkans geheel Gelderland in de Staatsche belangen gebragt

MAU-

MAURITS, zijne troepen de Winterkwartieren hebbende doen betrekken, keerde te rug na den *Haage*, daar hij, van grooten en kleinen, met groote blijdschap en ongemeene toejuiching wierdt ontvangen. Zijne jongheid en werkzaamheid, het veroveren van zo veele sterkten en steden, het uitbreiden der grenzen van den Staat, dit alles verhefte zijne eere, en deedt hem van de Landzaaten en Uitlanders met de opgetogenste verwondering beschouwen.

Geduurende den Winter, of wel de Lente des volgenden Jaars 1592, deedt Prins MAURITS een reisje na *Overijsfel*, *Gelderland*, *Breda* en *Zeeland*, om orde te stellen op verscheiden zaaken, en om de Gewesten tot het spoedig bewilligen in de noodige Krijglasten te beweegen. Dewijl men in het voorgaande Jaar zo gelukkig geslaagd was, hadt men nu beslooten den Krijg met allen ernst voort te zetten. Daarenboven gaf de afwezigheid des Spaanschen Landvoogds Prinsfe MAURITS gelegenheid om iets van gewigt te onderneemen. Tot het beleg van *Steenwijk* wierdt allereerst beslooten. Ontrent het einde van Mai verscheen Prins MAURITS voor de Stad met een Leger van ruim achtduizend man. *Steenwijk* wierdt verdeedigd door nieuwe Werken, welke de Spanjaards naast de Oude hadden aangelegd, en door eene Bezetting van duizend Knegten en zestig Ruiters. ANTONIO DE COQUEL, een Walsch Edelman, voerde 'er het bevel; hij hadt zijne benden doen zweeren, dat zij zich tot het uiterste zouden verdeedigen. Verscheiden dagen deedt Prins MAURITS de Stad beschieten. Hij hadt de gragten gevuld, en het buitenste bolwerk reeds veroverd, zonder dat de belegerden nog den zin hadden om zich over te geeven. De belegerden bleeven hem niets schuldig; zij schooten met groote hevigheid op het vijandlijk Leger. MAURITS zelve ontving 'bij deeze gelegenheid eene wonde door een kogel in de linker wang, welke door den mond wederom uitkwam. COQUEL eindelijk geenens kans meer ziende om de Stad te houden, besloot tot de overgaave op den vijfden van Julij. Bij zijne intrede in de Stad, prees hij den Bevelhebber over zijne betoonde dapperheid, welke, van zijnen kent, zijne verwondering bemigende over een zo jongen Held, niet kon nalaaten te betui-

rijen, dat
getoeg, hi
gebied, zo

Thans z
wel gewel
voor dit

onderhield
voor mer

vooral te
wonde g

ke, eger
genloopt

ten. Jon
overwinni

beleg van
gelegenhe

Friesland
marsum,

voevoer n
deeze Ves

September
jaar liep

De Vel
beleg van

grond, in
lijk gehou

verraad ki
duizend i

MAURITS
ning als

leid in dez
kunst geh

verscheide
van drie

die door
zien wier
posten, de
had; door

tuigen, dat, indien de Hertog VAN PARMA zich even eens gedroeg, hij wel dra de Nederlanden, ja, zelf het Turksche Gebied, zou kunnen bemagtigen.

Thans zouden de Staaten, bijzonderlijk die van Holland, wel gewenscht hebben dat de Prins met deeze verovering, voor dit Jaar, zijne Krijgsverrigtingen gestaakt hadt. Zij onderhielden hem hierover schriftelijk, hem raadende zich voor merkelyk gevaar te hoeden en eenige rust te neemen, vooral tegen de naderende Hondsdagen, welke voor zijne wonde gevaarlijk zouden kunnen worden. De grond der zaak, egter, was de vreeze dat het Krijgsgeluk hun mogt tegenloopen. Doch MAURITS liet zich niet zo spoedig omzetten. Jong en wakker haakte hij na nog meer en grooter overwinningen. Met goedvinden der Staaten wierdt tot het beleg van *Koeverden* beslooten, eene plaats van groote aanleggenheid, zo wel om *Groningen* te benaauwen, als om *Friesland* te dekken. Vooraf verzekerde hij zich van *Ootmarsum*, op de *Twentsche* grenzen, en zeer gelegen om den toevoer na 't Leger te verzekeren. Zes weeken lag hij voor deeze Vesting, welke, niet vroeger dan op den twaalfden September, aan hem overging. De krijgsbedrijven van dit Jaar liepen hier mede ten einde.

De Veldtogt van het Jaar 1593 wierdt geopend met het beleg van *Geertruidenberg*. Uit hoofde van den moerasfigen grond, in welken deeze Stad legt, wierdt zij voor onwinne-lyk gehouden. De Spanjaards hadden dezelve niet dan door verraad kunnen bemagtigen. Zij hadt eene Bezetting in van duizend man, en was van alles overvloedig voorzien. Doch MAURITS gewende zijne Soldaaten om geenerhande onderneeming als te zwaar en gevaarlijk te beschouwen. Zijn beleid in deze belegering wierdt voor een meesterstuk der Krijgs-kunst gehouden. Zijne Liniën beslooten in haaren omtrekt verscheiden Dorpen, en strekten zich uit tot op den afstand van drie mijlen. Zij wierden omringd van eene wijde gragt, die door middel van Watermolens en Sluizen van water voorzien wierdt. Zijne troepen besloegen twee onderscheidene posten, de eene ten Oosten, de andere ten Westen van de Stad; door middel van dijken en bruggen hadden zij gemeen-
schap

fchap met elkander. Eene zo strenge orde en krijgstuclit wierdt onder de Soldaaten gehouden, dat de Boeren, even gerust en veilig als in vollen vrede, onder de Verschansingen hunne akkers bouwden. De Landzaaten uit de nabuurige strecken kwamen met hunne kostbaarste goederen aldaar eene schuilplaats zoeken. Allerlei levensmiddelen waren 'er overvloedig en tot eenen laagen prijs voorhanden, terwijl de Spanjaards dikmaals aan het noodige gebrek leeden. Om den vijand allen toevoer af te snijden, was de Merve geflooten, door middel van eene Vloot, tegenover de Stad, in de gedaante van een halve Maan geplaatst. Dus was *Geertruidenberg* van alle kanten ingeflooten. De belegerden kweekten zich dapper; zij bleeven aanhouden met het bieden van tegenstand, hoewel de Graaf VAN MANSFELD, gekoomen om de Stad te ontzetten, genoodzaakt wierdt van zijn ontwerp af te zien. MAURITS, eene versterking van vier vendels Fransche Knegten bekoomen hebbende, begon de Stad meer en meer te benaauwen. Een kloek Soldaat nam eindelijk het besluit om den wal te beklimmen, om heimelijk te verneemen wat 'er van binnen omging; hij vernam dat een gedeelte der Wagt het middagmaal hieldt, terwijl de overigen gerust lagen te slaapen. Straks wenkte hij zijne spitsbroeders, die voorts storm liepen en een Ravelijn bemagtigden. Toen sloeg de schrik in de belegerden, die nog den zelfden dag de Stad opgaven; de Bezetting bedong vrijen uittocht met zijdgeweer en Pakkaadjen. Dit viel voor op den vierentwintigsten van de maand Junij. FREDRIK HENDRIK, broedervan MAURITS, wierdt met het Bevelhebberschap der Stad begiftigd.

Naa de overgaave van *Geertruidenberg*, trok de Graaf VAN MANSFELD, dit verlies willende herstellen, tegen de Schans *Crevecoeur*, die het omliggende land en de Stad's *Hertogenbosch* zeer benaauwde. Doch hoe groot was zijne verbaasheid, wanneer hij Prins MAURITS tuschen hem en de Schans gelegerd vondt! Her Staatfche Leger was minder sterk in manschap; doch de Prins hadt een zo voordeeligen post gekoozen, en deedt zijne Batterijen op de vijandelijke benden zo kloekmoedig speelen, dat zij genoodzaakt waren met schand van hun oogmerk af te zien. Een Krijgsman, onder de

wa.

per griff
 meentwint
 beveeginge
 antelen,
 zonder dit
 November
 dezelve li
 Al vro
 aanvang
 MAURITS
 maaken d
 voormaam
 in Febru
 rasen, en
 doen klim
 tijds door
 vallen va
 Schildwag
 zetting op
 om af te t
 leg op M
 hant. Het
 roevertron
 voeren aan
 bevangen
 De Frie
 Oorlogs te
 Maaltrich
 WILLEM van
 ger beflonc
 Regtrecht
 verden, w
 belegerd v
 naa den
 men atrek
 geenen vij
 lig het bel
 wa overleg

pens grijs geworden, moest dus voor een jong' held van zevenentwintig jaaren wijken. De Prins, zedert eenige looze bewegingen gemaakt hebbende, als wilde hij 's *Hertogenbosch* aantasten, zondt eerlang een deel zijns Legers na *Friesland*, zonder dit jaar eenige verdere belegering te onderneemen. In November deedt hij nog wel een aanslag op *Brugge*, doch dezelve liep vrugtloos af.

Al vroeg maakte men, in den volgenden Jaare 1594, eenen aanvang met krijgsbedrijven. Te zeer blaakte het hart van MAURITS van Oorlogsroem, om den Winter met hooffche vermaaken door te brengen. Twee aanslagen hadt hij tegen twee voornaame Steden in den zin, doch die beide mislukten. Al in Februarij was hij bedagt om 's *Hertogenbosch* te verrasfen, en hadt in filte reeds eenige knegten over de *Hameye* doen klimmen; doch, gelijk de grootste onderneemingen somtijds door de geringste toevallen worden vrijdeld; het enkel vallen van een steen uit den muur wekte den slaapenden Schildwagt, en was het behoud der Stad; hij deedt de bezetting op de been koomen, en de Staatschen kreegen bevel om af te trekken. Even ongelukkig slaagde hij in zijnen toeleg op *Maastricht*, de andere Stad, op welke hij het oog hadt. Heimelijk verstand hieldt hij hier, en hadt den aanslag roevertrouwd aan eenige Hopluiden; doch toen 't op het uitvoeren aankwam, wierden deeze van eene schandelijke vreeze bevangen en deeden den toeleg in rook verdwijnen.

De Friefche bodem scheen nu het voornaamste geweld des Oorlogs te zullen draagen: naa de mislukte onderneeming op *Maastricht*, hadt MAURITS zich derwaarts begeeven. Graaf WILLEM van Nasfau voegde zich bij hem. Het vereenigde Leger bestondt thans uit tienduizend Knegten en eenige Ruitery. Regelrecht deedt de Prins zijne benden aantrekken op *Koeverden*, welke Vesting thans door den Bevelhebber VERDUGO belegerd wierdt gehouden; doch deeze deedt, in den nacht naa den zesden van Mai, zijne troepen met stille trommen aftrekken: zodat men met het aanbreeken van den dag geenen vijand meer vernam, en *Koeverden* ontzet was. Thans lag het beleg van *Groningen* aan de beurt, waartoe de Prins, met overleg van Graave WILLEM en den Raad van Staate, gereed:

reed:

reedlijk besloot. Met het geheele Leger opgebrooken zijnde, sloeg hij, op den tweeëntwintigsten van Mai, het beleg om de Stad. Nevens Prins MAURITS voerde Graaf WILLEM van Nasfau het bewind over deeze gewigtige onderneeming. Te gader brandden zij van eene edele zucht, om de wederspoeden, weleer door hunne Oomen, in deeze gewesten geleeden, door een roemrijke zegepraal te vergoeden. Aan de zuidzijde van *Groningen*, alwaar de Stad door Torens en buitenwerken meest versterkt was, sloeg zich het Leger neder, op een hoogen en droogen grond, tusfchen het Hoornfche- en Schuitendiep. Door het opstoppen deezer watertjes, zette MAURITS het onliggende land onder water. Eenige Schanzen, door den vijand bezet, wierden verlaaten of zonder moeite gewonnen; meer moeite kostte de bemagtiging van *Aduwarderzyl*, waarna de toevoer uit *Friesland* gemaklijker wierdt. Onder dit alles wierden de belegeraars meer dan eens gehinderd door gelukkige uitvallen der belegerden. 's Nachts na den derden van Junij bragt men, tegen over de Ooster- en Heere-poort, het geschut op de Batterijen, waaruit hevig gefchooten wierdt. De belegerden bleeven hun niet schuldig. Op de schriftelijke vermaaning tot overgaave, kreeg MAURITS stout bescheid. De onderhandeling, waarin men zedert tradt, wierdt onverrigter zaake afgebroken. Toen herhaalde Maurits het geweldig schieten en werpen met handgranaaten, waardoor dikwijls en op verscheiden plaatzen brand ontstondt. Hierdoor wierdt de Stad in de uiterste engte gebragt, welke nog grooter wierdt door den opstand, verwekt door een groot getal Protestanten, en zelf verscheiden Roomschegezinden; welke vuurig wenschten zich met de Unie te vereenigen. Doch de Burgemeester JARGES, een ijverig Spaanschegezinde, geholpen van etlijke Jezuiten en een talrijken aantlang, dempte de onlusten, en deedt zelf de burgers, van nieuws, den Koning van *Spanje* trouwe en hulde zweeren. Prins MAURITS, ondertusfchen, beslooten hebbende, het koste wat het wilde, de Stad te bemagtigen, deedt het groote Ravelijn, binnen de Graft gelegen en een overblijfel des Kasteels van den Hertog van ALVA, ondergraaven, en was in perfoon bij dien arbeid tegenwoordig. Groot gevaar zijns leevens liep hier

ter zijne
 niert hij
 wierp, de
 Julij deed
 de Stad z
 tischen
 Zeven de
 aits de
 eens op
 voortregt
 neemen.
 delen of
 der erke
 genieten,
 baar gez
 deedt Pr
 versfelde
 Na de
 heid na t
 eene verr
 Soldaat g
 den dat t
 na den
 VAN BAR
 gekogt o
 wierdt in
 bragt zel
 Spaansch
 te vermo
 herwaards
 onderneen
 deedt de
 zig was.
 In het
 we voor
 den zich
 zag, well
 in hem z
 XIII. de

hier zijne Doorluchtigheid; onder het bezigtigen van het werk wierdt hij van een kogel getroffen, die hem bijkans ter aarde wierp, doch op zijn Rondasfe afstuitte. Op den vijftienden Julij deedt men het Ravelijn springen. Thans rekende men de Stad zo goed als gewonnen. De Soldaaten, gretig na buit, eischten de plondering; doch de Prins weigerde het hun. Zeven dagen naa het springen van het Raveleijn ontving MAURITS de gemagtigden der Stad in het Leger; zij wierden het eens op de volgende voorwaarden: *Groningen* zou zijne voorregten behouden, en het Verbond der Vereeniging aanneemen. De Stad moest eene bezetting van vijf of zes vendelen ontvangen, en Graaf WILLEM LODEWYK voor Stadhouder erkennen. Men zou vrijheid van Godsdienstoeffeninge genieten, doch de Hervormde Godsdienst alleen met openbaar gezag bekleed worden. Op den vierentwintigsten Julij deedt Prins MAURITS zijne openbaare intrede in de Stad, en verfelde 'er de Wet.

Naa deeze luisterrijke verovering keerde zijne Doorluchtigheid na Holland. Hier liep hij eerlang groot gevaar om door eene verraaderlijke hand te sneuvelen. Zeker Priester, als een Soldaat gekleed, in 't Land van *Namen* gevat, op vermoeden dat hij een aanslag op *Breda* in den zin hadt, en zedert na den *Hage* gevoerd, beleedt aldaar dat hij door den Graaf VAN BARLAIMONT, met kennis van den Aardshertog, was omgekogt om Prins MAURITS van 't leeven te berooven. Ook wierdt in dat zelfde jaar te *Bergen op Zoom* ter dood gebracht zeker Soldaat, die insgelijks beleeden hadt, door de Spaanschgezinden te zijn omgekogt om zijne Doorluchtigheid te vermoorden, en dat hij, met zulk een oogmerk, zich herwaards hadt begeeven. Het ontdekken van dusdanige snoode onderneemingen vermeerderde den haat tegen den vijand, en deedt de Vredehandeling afbreken, waar over men thans bezig was.

In het volgende jaar, nogthans, wierden 'et wederom nieuwe voorstellen gedaan. De Spaansche Gemagtigden vervoegden zich bij den Prins, als wel overtuigd van het groot gezag, welk hij nu in den Staat begon te bekleeden. Zij vielen hem aan met schoone beloften, doch bovenal met eene

vleiende taal; zij verklaarden niet te twifelen, of zijne Doortlichtigheid zou den reeds verkreegen roem liever in veiligheid willen stellen, dan aan den onzekeren Krijgskans waagen: zij vertoonden hem, dat hoewel het Land vrede met *Spanje* hadt, elders, nogthans, overvloedige gelegenheid zijn zou om zijne begeerte na Krijgsroem te verzadigen, dewijl 'er, om zijne wijdklinkende dapperheid, onder de Europifche Mogendheden niemand zou gevonden worden, die hem het opperbewind des krijgs niet vrijwillig zou afstaan. Doch, ondanks deeze malsche en strelende woorden, wierden zij verijdeld in hunne verwagting. De Prins, andere inzigten hebbende, voerde hun te gemoete, 'dat hij niets liever wenschte dan een einde des inlandfchen Oorlogs te zien, en den reeds verworven roem hooger rekende dan dien van overwinnaar: doch dat men, om hiertoe te geraaken, niet moest handelen met den Spaanschen Koning, die niet te vertrouwen was. Voor 't overige viel in dit jaar weinig voor. MAURITS trok wel met het Leger voor *Grol*; doch MONDRAGON, op zijne bewegingen lettende, volgde hem met een groot getal van manschap, en noodzaakte hem het pas begonnen beleg op te breeken. Even ongelukkig liep ook de aanflag af op de Stad *Adeurs*, welke hij bij verrassing zocht in te neemen. Zedert deedt de Prins zijn Leger de winterkwartieren betrekken.

Merkelijk geschil ontflondt 'er, in den Jaare 1596, tusschen zijne Doortlichtigheid en de Zeeuwen, over het regt van Eersten Edele in hun Gewest, waarmede WILLEM DE I. was bekleed geweest, en waar toe MAURITS, als Markgraaf van *Veere* en *Vlissingen*, meende regt te hebben. Lang duurde dit geschil, en het wierdt niet beslist dan weinige Maanden voor 's Prinses overlijden. Toen wierdt hem het regt afgeflaan om alleen den Zeeuwfchen Adel te verbeelden, mids hij altoos eenen uit de Zeeuwfche Edelen verkoos om zijnen persoon te vertoonnen, en om de ampten en staaten te bekleeden, die van onds tot den Eersten Edele behoord hadden.

Tot nog toe hadt MAURITS alleen blijken van zijne krijgsbekwaamheden gegeven, door het belegeren en bemagtigen van steden; het jaar 1597 verschafte hem gelegenheid om ook een

en kans
 leband.
 lag, te d
 en rijft
 Na gert
 over het
 kunnen
 dat het
 den Gr
 in den
 het bef
 Mer zo
 Kneget
 len. O
 en dus
 ger na
 gelegen.
 aanbreek
 dit mist
 hier van
 raad hou
 men mo
 ger, bet
 vijandlij
 vallen;
 Heeren
 slag, eet
 plaats z
 en het g
 ne ver sp
 ken van
 kneegen
 van vert
 kneegen
 taatte ee
 den, en
 MOENLO,
 te eerlang

een kans in 't open veld te waagen. Om dat gedeelte van Braband, 't welk aan de invallen der Staatſchen meest bloof lag, te beveiligen, hadt de Aardshertog vierduizend Knegteri en vijfhonderd Ruiters bij *Turnhout* doen bijeen trekken. Het gerugt liep, dat zij flegts de gelegenheid afwagten om over het ys een aanſlag op *Breda* of het Eiland *Tholen* te kunnen onderneemen. Prins MAURITS, vernomen hebbende, dat het bevel over het vijandlijk Leger was opgedraagen aan den Graave van VARAX, niet zo zeer om zijne bedreevenheid in den krijg, als uit hoofde van zijne adelijke geboorte, nam het beſluit dat Legerhoofd onverhoeds op het lijf te vallen. Met zo veel spoeds als geheimhoudinge deedt hij vijfduizend Knegten en achthondcrd Ruiters bij *Geertruidenberg* verzamelen. Omtrent middernacht naa den drieëntwintigſten Januarij, en dus in 't holtſte van den Winter, trok hij op met het Leger na *Ravelt*, omtrent een uur van de vijandlijke legerplaats gelegen. Zijn oogmerk was, de Koningsgezinden, met het aanbreeken van den dag, onverwagt aantevallen, of, indien dit miſlukte, in 't open veld aan te taſten. Doch VARAX, hier van de lucht gekreegen hebbende, deedt in alleryl Krijgsraad houden. Het gevoelen van zommigen kwam hierop uit; men moest de Staatſchen te gemoet trekken, en met een Leger, beſtaande uit oude, geoeffende en dappere knegten, de vijandlijke benden, vermoeid door een moeilijken tocht, aanvallen; anderen oordeelden het veiliger, met het Leger na *Heerenthals* te wijken, alwaar het, ingevalle van een veldſlag, een voordeeliger poſt, en des noods eene veilige wijkplaats zou vinden. Dit gevoelen, hoewel het ſchandelijkſte en het gevaarlijkſte, kreeg de overhand. MAURITS, door zijne verſpieders van dit alles onderrigt, zondt, met het aanbreeken van den dag, zijne Ruitery en tweehonderd uitgeleezen knegten na de *Thielſche* heide; het overige voetvolk moest van verre volgen. FRANÇOIS VERE, met eenige ligtgewapende knegten gezonden, om eenen weg door het boſch te baanen, taſte eenige Soldaaten aan, die een klein ſtroompje bewaarden, en viel den vijand in den rug. Toen rent de Graaf VAN HOHENLO, met vierhonderd Ruiters, de Spaanſchen op zijde, en eerlang voorbij; voorts zwenkende, begint hij den aanval.

VARAX, in plaats van zijne Regimenten dicht in een geslooten te houden, hadt dezelve laten verspreiden; dit, gepaard met den schrik, was oorzaak dat zij met den eersten aanval overhoop geworpen wierden. De Ruitery viel op het Voetvolk; verwarring en onsteltenis verspreidde zich door het Leger, en de nederlaag wierdt algemeen. Een wanhoopig bestaan zou, nogthans, Prinse MAURITS de zege bijkans ontworpen hebben. Terwijl zommigen van zijn volk den vlugtenden vijand vervolgden, anderen zich met plonderen bezig hielden, keerde NICOLAO BASTA, die de vijandlijke Ruitery gebodt met losfen teugel, na 't Slagveld te rug, en op de plonderende Soldaaten aan. Reeds was de schrik onder deezen geslagen; doch het beleid van MAURITS handhaafde de overwinning. Voor het aangaan van den slag hadt hij de voorzigtigheid gehad om vier Kornetten Ruitery bij zich te houden, om des noods zich van dezelve te bedienen; deeze deden den vijand andermaal wijken, en verzekerden de overwinning. Groot was de slagting onder de Koningsgezinden; VARAX zelve en meer dan duizend van de zijne bleeven op het slagveld; vijf honderd wierden gevangen genomen. De pakkaadje, het geschut en de Krijgskas vielen in des overwinnaars handen; het Kasteel van *Turnhout* gaf zich 's anderendaags bij verdrag over. Prins MAURITS verloor slegts negentien man. Daarenboven veroverde hij op den vijand achttien Vaandels en het Kornet van MONDRAGON; deeze zegetekens wierden na den Hage gezonden, en op de Zaal van 't Hof ten toon gehangen. Het lijk van den gesneuvelden VARAX zondt zijne Doorlochtigheid met een beleefden brief aan den Aardshertog, die dit schrijven met heuschheid beantwoordde. Aldus gaf MAURITS voor de eerste maal een doorslaande proeve van zijne bekwaamheid, om zo wel den vijand in 't open veld onder de oogen te durven zien, als steden te kunnen bemagtigen. Naa het Leger wederom in de winterkwartieren te hebben gezonden, keerde hij na den *Hage*, alwaar hij met de leevendigste betuigingen van vreugde ontvangen wierdt. Toen hij ter Staatsvergaderinge verslag deedt van de behaalde overwinninge, erkende hij zedig en edelmoedig, dat hij dezelve ten grooten deele verschuldig was aan de onbedagzaamheid des

de Graaf
 s te bre
 bereiken.
 lijks moet
 MAURITS.
 re karbij
 anden v
 gemerkt
 plonder
 verloor
 daaten
 Naa
 Prins M
 Op den
 in twee
 te verm
 ze toele
 len van
 delingen
 Nazome
 schap Z
 aan de l
 den reel
 nog aan
 gen bro
 hoof.en
 na 's Gr
 stond o
 voorbijg
 deelt hi
 Stad wa
 dezelve
 beelde,
 sen tent
 hem gre
 genstand
 over. It
 van Mew

des Graaven VAN VARAX, die verzuimd hadt eene kleine brug af te breeken, welke hij moest overtrekken om den vijand te bereiken. HUGO DE GROOT merkt aan, dat deeze zege insgelijks moest toegeschreeven worden aan de voorzorge van Prins MAURITS, door zijne Ruiters, in plaats van lanzen, met zwaare karbijnen te voorzien, wier vuur de ontfektenis onder de vijanden verspreidde. Hij voegt 'er nevens, dat MAURITS, opgemerkt hebbende, hoe hij, door te vroeg verlof tot het plonderen te geeven, de behaalde overwinning bijkans zou verlooren hebben, zedert strengere Krijgstucht onder zijne Soldaaten invoerde.

Naa dat de troepen eenigen tijd hadden uitgerust, deedt Prins MAURITS dezelve in Mai de Winterkwartieren verlaten. Op den twintigsten dier maand, vertrok hij met eenig volk in twee schepen van *Nieuwmegen*, met oogmerk om *V. nlo* te vermeesteren, daar hij heimelijk verstand hieldt; doch deeze toeleg mislukte, dewijl een der vaartuigen, door het stillen van den wind, merkkelijk wierdt opgehouden, en de Stedelingen daarenboven een dapperen weerstand booden. In den Naazomer besloot hij de Spaanschen uit *Overijsel* en 't Graafschap *Zuifen* te verjaagen, om alzo den zetel des Oorlogs aan de linker zijde des Rhijs te verplaatzen, en het land aan den rechter oever te bevrijden van de brandschattingen, die nog aan den vijand betaald wierden. Verzeld van zijnen jongen broeder FREDRIK HENDRIK en eenige voornaame Legerhoofden, begaf zich de Prins, in den aanvang van Augustus, na 's *Grawenwaard*, daar 't Leger verzameld was, welk terstond over den Rhijs en voorts over de Waal trok. In 't voorbijgaan de Stad en het Kasteel *Alfen* bemagtigd hebbende, deedt hij nog den zelfden avond *Rhijnberk* berennen. De Stad was rijklijk voorzien van alles; hierom besloot MAURITS dezelve in te sluiten. Terwijl men aan de loopgraaven arbeidde, vloog een kogel, uit de Stad geschooten, door 'sPrinses tent, op 't oogenblik dat hij zich in dezelve bevondt, die hem groot gevaar deedt loopen. Naa een kloekmoedigen tegenstand, gaf zich de Stad op den negentienden van die maand over. In September verzekerde zich zijne Doorluchtigheid van *Meurs* en *Grol*. Meer tegenstands boodt hem de sterke Stad

Stad *Breevoort*; doch zij moest eerlang insgelijks voor zinnen moed en beleid wijken. *Goor*, *Enschede* en *Ootmarsum* gaven zich terstond over; doch *Oldenzeel* niet dan naadat het hevige beschooten was. *Lingen* was de eenige plaats, welke de Spanjaards nog ten noorden van den Rhijn in handen hadden. WILLEM DE I, Prins van *Oranje*, beweerde regt te hebben op deeze Stad, en schonk ze zich zelve, bij Brieven op den naam van Koning PHILIPS, in den Jaare 1578, gegeven. *Lingen* derhalven als een Vaderlijk erfgoed aanmerkende, vertoonde hij zich op den achtentwintigsten October voor de Stad, sloeg het beleg om dezelve, en wierdt er op den twaalfden November meester van. Zo veele spoedig op een volgende veroveringen, die de vaart op verscheiden Rivieren verzekerden, en de Grenzen van drie Provincien van alle vreeze voor den vijand verlost, scheenen de gronden van het Gemeenebest te bevestigen. MAURITS maakte hier mede een einde van den tegenwoordigen Veldtocht, deedt het Leger de Winterkwartieren betrekken, en keerde zelve na den *Hage*, alwaar hij met meer dan gemeene toejuichingen ontvangen en verwelkoomd wierdt. Zo hoog was nu reeds zijne krigsvermaardheid geseegen, dat op den Rijksdag te *Regensburg* in overleg wierdt genomen, om hem tot Opperveldheer te benoemen over het Keizerlijk Leger tegen de Turken.

Onder zo veel krigsroem genoot, nogthans, Prins MAURITS geen volkomen geluk; het wierdt gestoord door huislijke onlusten, veroorzaakt door eene ongelukkige echtverbintenis van eene zijner Zusteren. WILLEM DE I, grondlegger van dit Gemeenebest, hadt een talrijk gezin naagelaaten; van negen Dochters hadden vijf aanzienlijke huwelijken gedaan. EMILIA, volle Zuster van MAURITS, was dus lang nimmer aangezocht. In de Lente des Jaars 1597 kwam in Holland DON EMMANUEL, Zoon van DON ANTONIO, verdreeven Koning van *Portugal*. Hoewel de wettigheid zijner geboorte twijfelachtig was, hadt hij, nogthans, regt op de Kroon van dat Koninkrijk, dewijl de Bastarden van Koninklijken bloede aldaar van de throonsopvolginge niet zijn uitgeslooten. Bij gerugte verstaan hebbende de tegenspoeden, welke de Spanjaards ter Zee leeden, en de vijandlijke aanvallen, welke tegen hen ontworpen wierden, hadt

dat hij
geeven.
zelfschapp
van zijn
wederwa
wellspre
hadt. ( )
RITS m
naar zij
verbint
lijke K
voorko
hij een v
gevoelde
wierdt
zullen b
schande,
aanwijve
ongevoel
Leger ve
soon bij
verzoekt
van don
de twijf
weezen
weest w
dat zij
vers aanz
voor alre
dat haar
behoefte
armoede
haare re
mer de
welke in
zich, een
ven. In
in haar hi

hadt hij zich na Engeland, en van daar na den *Hage*, begeeven. Minzaam wierdt hij hier ontvangen, en in alle gezelschappen toegelaaten. Hij behaagde door de bevalligheid van zijn voorkoomen, door zijne jeugd, ja, zelf door zijne wederwaardigheden, welke hij wist te verhaalen met eene welspreekendheid, die inzonderheid op de Vrouwen indruk hadt. Opgemerkt hebbende dat de Zuster van Prins MAURITS met eene bijzondere en belangneemende opmerkzaamheid naar zijne verhaalen luisterde, verbeeldde hij zich na eene verbintenis te kunnen dingen, welke hem in 't bezit der Vaderlijke Kroone zou stellen. Behendig bediende hij zich van de voorkoomende gelegenheid. Het hart van EMILIA, tot welke hij een vrijen toegang hadt, was geopend voor zijne voorlagen. Zij gevoelde een vuur, welk zij niet langer kon verbergen. MAURITS wierdt 'er van verwittigd; hij verbeeldde zich die vlamme te zullen blusfchen, door zijne Zuster onder 't oog te brengen de fchande, welke dusdanig eene echtverbintenis haar Geflagt zou aanwrijven. Doch het diep gewond gemoed van EMILIA was ongevoelig voor dit alles. Terwijl Prins MAURITS met het Leger voor *Breevoort* lag, vervoegde zij zich in eigen persoon bij hem om zijne toeftemming tot het huwelijk te verzoeken. De Prins hielt haar voor, den behoefligen staat van DON EMMANUEL, het verschil van Godsdienst, en bovenal de twijfelagtigheid zijner geboorte, dewijl hij niet hadt bewezen dat DON ANTONIO met zijne Moeder getrouwd geweest was. Het baatte niet. De Prins gaf tot antwoord, dat zij meerderjaarg was; dat men aan haare jongere Zusters aanzienlijke verbintenisfen hadt bezorgd; dat men haar voor altoos van den echten staat fcheen te willen uitsluiten; dat haar Minnaar van Koninklijken bloede was, en indien hij behoeftig ware, zij het zich zou getroosten om den last der armoede nevens hem te draagen. MAURITS beloofde toen, haare redenen op een anderen tijd te zullen overweegen. Doch met de tegenkantingen en zwaarigheden groeide de vlamme, welke in het minzick hart van EMILIA blaakte; zij verbeeldde zich, eer vergiffenis dan de toeftemming te zullen verwerpen. In den *Hage* wedergekeerd zijnde, zendt zij allen uit haar huis, die haar konden dwarsboomen, roept eenige

vertrouwde getuigen, en onbiedt een Priester, dien zij noodzaak, haar op de Roomsche Katholijke wijze met DON EMMA-
NUEL in den echt te verbinden.

De Algemeene Staaten, die de Prinses als een kind van 't Vaderland beschouwden, hiervan berigt ontvangen hebbende, namen het zeer euvel op; zij vervoegden zich in het vertrek van EMILIA, met oogmerk om haar van haaren Echtgenoot te scheiden. Aandoenlijk tooneel! de Doorluchtige Prinses, de dochter van den grondlegget van het Gemeenebest, schiep als een blixemstraal na den Portugeeschen Prins, vat hem in haare armen, en roept luidkeels uit: „ 't Geen God „ heeft zamengevoegd, scheidt de mensch niet.” Zij beroept zich op haare regten van meerderjaargheid, op de voorregten des Lands, die den geringsten burger niet geweigerd worden, en verklaart dat in eene zaak, van welke het geluk haars geheelen levens af hangt, de neigingen haars harten zwaarder dan de vooroordeelen moesten weegen. Niettegenstaande alle deeze kragtige redenen, deden de Algemeene Staaten DON EMMANUEL uit den *Hage* vertrekken, en geboden hem, tot naderen last, te *Schiedam* zich op te houden. Prins MAURITS gebodt daarenboven zijne Zuster het Hof te verlaten, en wees haar een verblijf aan te *Delft*. Zo veele tegenkantingen kon het teder hart van EMILIA niet draagen; zij verviel in eene allerdiepste zwaarmoedigheid; en om een einde te maaken aan haar ongelukkig leven, weigerde zij eenig voedsel te gebruiken. Het liet zich aanzien dat zij een slagtoffer der lieide en der vooroordeelen zou worden. In deezen toestand van zaaken zonden de Algemeene Staaten bij haar JOANNES HEURNIUS, Hoogleeraar in de Geneeskunde te *Leiden*; door deezen liet zij zich beweegen om eenige spijze te nuttigen. Doch de wonde van haar hart kon hij niet geneezen; EMILIA verklaarde hem ronduit, dat voor haar geen ander heelmiddel was dan het bezit van haaren Gemaal, en dat zij aan MAURITS geene gehoorzaamheid verschuldigd was, wanneer hij, in plaats van als een Broeder, zich tegen haar als een Dwingeland gedroeg. Onder dit alles hadden 'sLands Staaten den ongelukkigen DON EMMANUEL te sloop na *Wesel* doen vertrekken; MAURITS dreigde zijne Zuster met zijne hoogste on-

ge-

gade, in
alles verge
of zij volg
verlof om
land, alwa
aldaar in
juister ha
en het aa
uitgehuw
de waart
meer gen
verkoos
blijfsplaats
de belijde
Nog een
haar verz
Spaanische
maatregels
op de Kre
De onar
zijner Zus
in den Ja
PRIESTER PA
nis geraak
zijne sch
raakt wa
belofsten
dat zijne
angezet,
hemel na
hem het
de, hij o
snoothed
nen geko
anderen
mer een
voorzien,
in het por

genade, indien zij hem niet uit haare gedagten verbande. Alles vergeefs. Naauwlijks hadt zij zijn vertrek vernomen, of zij volgde hem op de hiel. Zedert schonk men haar verlof om met haaren Echtgenoot weder te keeren in Holland, alwaar zij hem verscheide kinderen baarde. Zij leefde aldaar in een bekrompenen staat, weinig stroomende met den luister haarer geboorte, met den rang van haaren Broeder, en het aanzien haarer Zusteren, die op 's Lands kosten waren uitgehuwd. Indien het hart, meer dan 't uitwendige grootheid, de ware Bron des geluks zij, smaakte zij, ongetwijfeld, meer genoeg dan iemand haarer Bloedverwanten. Eindelijk verkoos zij nog nevens haaren Gemaal *Geneve* tot haare verblijfplaats, in welks nabuurschap zij, in den Jaare 1628, in de belijdenis van den Hervormden Godsdienst gestorven is. Nog een geruimen tijd voor haar overlijden, is MAURITS met haar verzoend. Maar DON EMMANUEL, naa haaren dood, een Spaansche Vrouw getrouwd hebbende, tradt zedert in de maatregels van 't Hof van *Spanje*, waar aan hij alle zijne eischen op de Kroon van Portugal verkogt.

De onaangenaamheid van Prinsse MAURITS, over dit huwelijk zijner Zuster, wierdt nog vermeerderd door eene ontdekking, in den Jaare 1598 gedaan. In Mai diens Jaars was zeker PIETER PANNE, te *Leiden*, op zeker erg vermoeden, in hegtenis geraakt. Bij de ondervraaging beleeft hij, dat hij door zijne schuldeischers van Stad tot Stad vervolgd, eindelijk geraakt was bij de Jezuiten te *Douai*, die hem door schoone beloften hadden aangezet tot den moord van Prinsse MAURITS; dat zijne vrouw, zeer Jezuitsgezind, hem hier toe sterk hadt aangezet, en hij alzo, in de hoop op tijdelijk geluk en den Hemel naamaals, het stuk hadt aangevangen; dat de Jezuiten hem het Sakrament toegediend en reisgeld gegeven hebbende, hij over *Zeeland* na *Leiden* was gereisd; doch hier de snoodheid des toelegs nader overdagt hebbende, tot beter zinnen gekomen en van zijn voorneemen was afgestapt. Op een anderen tijd beleeft hij, aangenomen te hebben, den Prins met een vergiftigd mes, van boven met drie weerhaaken voorzien, om te brengen; waartoe hij zijne Doorluchtigheid in het portaal der Fransche Kerke te *Leiden*, ten tijde van

het verrigten der trouwplegtigheid tusfchen den Heer VAN ASPEREN en de Dochter van den Heere VAN ALDEGONDE, dagt waar te neemen; welke plegtigheid de Prins egter niet bijgevoond hadt; dat de toelig hier door gemist was, tot bijstere onsteltenis van eenige Jezuiten, die zich bevonden op zekere Hofftede, even buiten den *Hage*, aan een Roomsche Katholijken toebehoorende. Hoe erbarmelijk hij, naa deeze bekentenis, om lijfsгенade ook badt, hij wierdt eerlang veroordeeld om eerst onthoofd, en voorts gevierendeeld te worden.

Al in Maart van 1598 deedt MAURITS een aanflag op *Vlaanderen*; ten dien einde verzamelde hij eenige fchepen bij *Witlenftad*. Doch, in het uitvoeren deezer onderneeminge, wierdt hij verhinderd door een geweldigen storm, die de Vloot deels vernielde, deels verftrooide. Naa deezen mislukten toelig, deedt de Prins het Staatfche Leger omtrent *Arnhem* bijentrekken: in perfoon begaf hij zich ook derwaarts, om de voornaamfte Steden langs den *Ijfel* te bezigtigen, en van 't noodige te voorzien. Bij de monftering bleek het Leger flegts te bestaan uit zesduizend knegten en dertienhonderd Ruiters; doch fchoon het Heir dus driemaal zwakker in manfchap was dan dat des vijands, het was, nogthans, fterk genoeg om dezelfs poogingen het hoofd te bieden, onder zulk een dapperen en ervarenen Veldheer als Prins MAURITS, die alle voorkomende gelegenheden ten zijnen voordeele wist aan te wenden. Diensvolgens floeg hij zich neder in de Gelderfche Waard, een klein Eilandje in den *Rhijn*, ter rechter zijde van de *Betuwe*, van waar hij alle de bewegingen des vijands kon befpieden. Om deezen den weg af te fneiden, zondt hij te fchepe eenige delvers af, met last om den *Rhijndijk* boven *Emmerik*, op eene plaats den *Hetter* genaamd, door te fteeken, en 't land, daar de vijand door moest, onder water te zetten; doch de Spanjaards kwamen nog tijdig genoeg om de graavers van daar te verdrijven. Thans maakten zij de toebereidzels om dieper door te dringen, door zich van *Zevenaar*, *Heusfen*, en *Lobeth* te verzekeren; doch MAURITS voorkwam hen, en maakte zich meester van die Kleeffche plaatzen. Zich op het voordeel zijner legeringe verlatende, fchroom-

ftomde hi
tus niet du
ingen voor
ger vermoet
den Ijfel,
nederlaande
te te belet
den vijand
inval beve
ten. Niet
omgekoorn
tot de Stat
brood gep
om af te ti
overwinnaa
hij kreeg v
van die va
door Afges
bij den Kri
hem mogelij
zogen, det
ftaan.

Ondanks
rits in de
hebbende
veldtoegt de
Zich gettel
vermaande
hen, en dr
da men ee
fchen, ond
Zwijzers ui
Nafau krea
te werven.
voerd, von
van flegts
De zorge a
hij hadt gee

schroomde hij nu niet den vijand uit te daagen, die hem nogthans niet durfde aantasten. 'Er vielen wel eenige schermutzelingen voor; doch de Koningsgezinden, door koude en hongervermoeid, schooten hier altoos te kort. Zij weeken na den IJssel, werwaarts MAURITS hen op de hielcn volgde, zich nederlaande voor *Doesburg*, om hun den ingang in de Veluwe te beletten. Hij wist zich zo vast te verfchanzen, dat hij den vijand steeds ingeslooten hieldt, het Gemeenebest voor een inval beveiligde, en een magtig Leger door gebrek deedt smelten. Niet minder dan zeventuizend man waren in het zelve omgekoomen, door kommer en gebrek. Veele Soldaaten, die tot de Staatfchen overliepen, verklaarden, in vijf dagen geen brood geproeft te hebben. MAURITS noodzaakte den vijand om af te trekken; hij volgde hem in zijnen aftogt, als een overwinnaar, die de vlugtende benden voor zich heen drijft; hij kreeg veele gevangenen. Hij voldeedt dus aan het verzoek van die van *Kleeve*, welke hem de eere hadden gedaan om door Afgevaardigden en in beleefde brieven te bedanken, dat hij den Krijg dus lang met zo weinig schade der nabuuren, als hem mogelijk geweest was, hadt gevoerd, en hem tevens verzogten, den Spanjaarden uit al zijn vermogen te willen tegenflaan.

Ondanks de behaalde eere, bevondt zich eerlang Prins MAURITS in de uiterste verlegenheid. Te *Arnhem* orde gesteld hebbende op het verzamelen van Krijgsbehoeften voor den veldtogt des volgenden jaars, keerde hij eerlang na den *Hage*. Zich gesteld hebbende aan het hoofd des Raads van Staate, vermaande hij de Algemeene Staaten om hun Leger te versterken, en drong de noodzaaklijkheid daar van zo nadruklijk aan, dat men eerlang besloot tot het werven van vierduizend Franschen, onder den Heer DE LA NOUE. Ook wierden duizend Zwitzers uit Franschen dienst overgenomen. Graaf ERNST van Nasfau kreeg daarenboven bevel om tweeduizend Duitschers te werven. Doch zo lang dit besluit niet daadlijk was uitgevoerd, vondt MAURITS zich genoodzaakt om met een Leger van slegts vierduizend man den vijand het hoofd te bieden. De zorge des Oorlogs rustte daarenboven op hem alleen; hij hadt geene Krijgsbevelhebbers om zich, van wier raad hij

hij

hij zich kon bedienen. De Graaven van HOHENLO en SOLMS waren in Duitschland om aldaar het Oorlogsvuur te slooken; de onlusten te *Embsden* hielden den Graaf van Nasfau, Stadhouder van Friesland, onledig, en de Ridder VERE was in Engeland. In deeze verlegenheid verzekerde hij zich van *Zevenaar*, het Tolhuis en andere Kleeffiche plaatzen, welke hij in den voorgaanden jaare hadt ontruimd. Toen betrok hij zijnen ouden post in de Geldersche Waard; stellende voorts bakens op de oevers, en bruggen leggende over de stroomen, om te spoediger kundschap te kunnen geeven en ontvangen. Wijders wierp hij meer volks in Schenkenschans, en belemmerde aldaar de rivier met rijen paalwerk, alzo men verspreid hadt dat de vijand eenige schepen den stroom af wilde voeren. Ook deedt hij aldaar eene Batterij opwerpen, wier geschut bijkans vierhonderd man in het vijandlijk Leger deedt sneuvelen. Hadde MAURITS meer volks gehad, hij zou kans gezien hebben om thans den vijand geheel te verslaan. Met grievend leedweezen moest hij nu blijven leggen daar hij was; zijn Leger, egter, nacht en dag tot den oplogt gereed houdende.

De Spaansche Bevelhebber MENDOZA, berigt ontvangen hebbende dat 'er weinig sneeuw was gevallen op het Alpische gebergte, en dat het water van den Rhijn, welke op dat gebergte ontspringt, niet zo hoog zou wasfen, dat het legeren in de *Bommelerwaard* hem daardoor zou belet worden, zondt eenige benden om zich van dezelve te verzekeren. Hij zelve bleef voor Schenkenschans leggen, om MAURITS door den schijn van een beleg op den tuil te houden. Doch de Hollandfche Veldheer was niet ligt te misleiden; van den toeleg onderrigt, begaf hij zich in allerijl na *Bommel*, daar hij den verschrikten Burgeren moed insprak en de Vestingen deedt versterken. Hij gaf hier het eerste model van het geen men naderhand een bedekten weg genaamd heeft. Door middel van deeze uitvindige deedt MAURITS, aan wien de Krijgskunde zo veele verplichtingen heeft, den toeleg der Spanjaarden op eene opene en weerlooze Stad mislukken. Hij deedt nog meer; door zijn geschut vernielde hij hunne verschansingen, eer zij dezelve nog voltooid hadden. Een geweldig vuur wierdt 'er ondertusfchen van weerkanten gemaakt. HUGO DE

GROOT

moor ver
knoeten. De
nam de hoo
als zij, na
nende, zich
de Spaansc
Vrouw, te
de lagen.
te versterk
af, en br

Dewijl
van manfct
bekwaamh
Staaten, r
aan om ee
was van e
zigtig was
leedene sc
Suar in h
volgens ve
gebrek en
die in de
vegen. N
Jen zich v
den strijd
hadt gevor
man te he
met oogm
welk hun
belet wier
belooven.

Al vroe
rigingen v
de bezetti
betaalinge
zich van d
jen. Van
vond, dat

GROOT verhaalt de zonderlinge uitwerking van twee Kanonfchooten. De eerste, uit de Stad op het Spaansche Leger gedaan, nam de hoofden weg van twee broeders, op het oogenblik als zij, naa eene langduurige afwezigheid, elkander herkenkende, zich onderling omhelsden. Een tweede Kogel, van de Spaansche Batterijen gefchooten, doodde een Man en Vrouw, terwijl zij in 't Leger van MAURITS te zamen te bedde lagen. Onder dit alles ontving de Prins de lang verwaagte versterking; toen zag de vijand van zijne onderneeming af, en brak het beleg op.

Dewijl het Staatsche Leger thans dat des vijands in getal van manschap evenaarde, en in krijgstucht, en vooral door de bekwaamheid des Veldheers, overtrof, hielden de Algemeene Staaten, tegen hunne gewoonte, bij Prins MAURITS ernstig aan om een veldslag te waagen. Doch zijne Doorluchtigheid was van een ander verstand; hij meende dat het niet voorzigtig was, eenen slag te waagen tegen troepen, die de geleedene schade ligt konden herstelden, en welks verlies den Staat in het dreigendste gevaar zou brengen; dat het diensvolgens veiliger was, den vijand allens te doen finelten door gebrek en honger, dan Soldaaten tot eenen slag te noopen, die in de vervoeringen hunner wanhoop als leeuwen zouden vegten. Nogthans zou MAURITS, vernomen hebbende dat veejen zich verbeeldden dat hij den Oorlog slegts zocht te rekken, den strijd gewaagd hebben, indien hij daartoe de gelegenheid hadt gevonden; dan de Spanjaards waren, naa tweeduizend man te hebben verlooren, na de *Thielerwaard* geweeken, met oogmerk om zich den weg na Holland te baanen; 't welk hun, egter, door de schikkingen van Prinse MAURITS belet wierdt. In September wierdt de Veldtocht deezes jaars beslooten.

Al vroeg in het volgende jaar 1600 namen de krijgsvorrigtingen van nieuws eenen aanvang. Vernomen hebbende dat de bezettingen van *Crevecoeur* en *St. Andries*, bij gebrek van betaalinge, waren aan 't muiten geflagen, bediende MAURITS zich van deeze gelegenheid om de twee Vestingen aan te rasgen. Van zo veel gewigt was het Fort *St. Andries* voor den vijand, dat de Aardshertog openlijk roemde, door middel van het;

hetzelve den sleutel van Holland te hebben. In 't midden van Maart, hoewel het nog sterk vroom, een deel volks te *Dordrecht* verzameld hebbende, zondt MAURITS hetzelve te sloop na *Crevecoeur*, 't welk zich naa drie dagen overgaf. Van hier trok de Prins na *St. Andries*. Hoewel de Bezetting aan 't muiten was geslagen, en den Slotvoogd nevens de Bevelhebbers hadt verjaagd, wilde zij, nogthans, van geen verdrag hooren, en boodt een moedigen tegenstand. Ten laatsten verzon MAURITS een middel, 't welk hij kragtdaadiger hieldt dan het schieten; hij boodt haar honderd vijftiwintig duizend guldens aan, zijnde een gedeelte der soldij, welke haar de Aardshertog schuldig was. Deeze aanbieding, in 't eerst met verontwaardiging verworpen, wierdt eindelijk aangenomen. De troepen, ten getale van twaalfhonderd man, gingen in der Staaten dienst over, en hebben zedert den Lande de treffelijke diensten gedaan.

's Lands Staaten, door deeze veroveringen moed scheppende, oordeelden een stoutere stap te kunnen waagen, en het Krijgstooneel in 't hart der vijandlijke gewesten overbrengen. Al lang hadden de Hollandsche en Zeeuwsche Kooplieden geklaagd, dat hun handel zeer belemmerd wierdt door de Kaapers van *Nieuwpoort* en *Sluis*, en bovenal door die van *Duinkerken*. Dewijl dus het bijzondere belang met het algemeene welzijn van den Staat hand aan hand ging, besloot men tot eenen togt na *Vlaanderen*, den merkwaardigsten togt, dien MAURITS ooit ondernomen heeft. Spoed en geheimhouding waren twee hoofdvereischen van den gelukkigen uitslag deezer onderneeminge. Het Leger wierdt bijeen verzameld bij *Rammekes*, op 't Eiland *Walcheren*; het bestondt uit honderd en zevenentwintig vendels Knechten, en vijftiwintig Kornetten paarden. Men wendde den steven regelrecht na *Oostende*; het onzer deezer plaatze, die door den vijand met zeven Schanzen ingeslooten wierdt gehouden, was een der oogmerken van den *Vlaamschen* togt. De Prins, verzeld van eenige Gemagtigden der Algemeene Staaten, hadt zich bij tijds na de verzamelaarsplaats begeeven. Het Leger aan land gezet zijnde, wierdt verdeeld in drie hoopen, over welke de Graaf van *SOLMS*, Graaf *ERNST* van *Nasau* en de Ridder *VERE* het bevel voerden;

den de Ruit
Maurits liet
te Staatsche
voor door m
geleide de C
zij 'er te ve
met het gel
het beleg d
De Aard
inval van
verzamelde
duizend
magt trok
oorzaakte,
shietenis in
ken der ve
haader, al
vijandlijk la
Prins, wiet
voor dag e
neven paar
van *Laffing*
Doch de G
tigheid van
genoodzaakt
wijken. D
van MAURIT
zogen. D
mag; de s
een algem
vangeven, e
decht zijne
'e niet verdt
Gelukkig
lang opgeho
deeligste po
e beraamen
va Graave z

den; de Ruitery stondt onder Graaf LODEWYB VAN NASSAU. MAURITS liet het oog gaan over alles. Op het naderen van het Staatfche Leger, verliet de vijand vertcheiden Schanzen, waar door men den weg open kreeg na *Oostende*; daar heenen geleide de Graaf van SOLMS de Staatfche Gemagtigden, opdat zij 'er te veiliger zouden weezen. De Prins volgde hem straks met het geheele Leger na *Nieuwpoort*, en maakte alles tot het beleg dier Stad gereed.

De Aardshertog, de tijding gekreegen hebbende van den inval van 't Staatfche Leger, met den Veldheer aan 't hoofd, verzamelde met allen spoed een Leger bij *Antwerpen*, sterk tienduizend Knegten en zestienhonderd paarden. Met deeze magt trok hij, met verhaasten togt, na *Nieuwpoort*, en veroorzaakte, door zijne onverwagte komst, eene algemeene ontsteltenis in 't Staatfche Leger. Zommigen meenen dat de zaaken der vereenigde Gewesten in lang zo hachelijk niet gestaan hadden, alzo het Leger nog onverschanst lag, midden in het vijandlijk land, daar alle toevoer was afgefneeden. Doch de Prins, wien het nooit aan moed ontbrak, zondt Graaf ERNST, voor dag en daauw, met tweeduizend knegten en vier Kornetten paarden, nevens twee stukken geschut, om de brug van *Leffinghem* te bemagtigen, daar ALBERTUS over moest. Doch de Graaf kwam te laat. Toen hadt hij de onvoorzigtigheid van den vijand af te wagten, met dit gevolg dat hij genoodzaakt wierdt, met verlies van achthonderd man, te wijken. De vijand vatte terstond post tusschen het Leger van MAURITS en de vlugtelingen, die hun heil te *Oostende* zогten. Deeze schikking was het behoud der Staatfche Krijgsmagt; de aankomst der vlugtende benden in het Leger zou eene algemeene verslagenheid veroorzaakt hebben. Eén' gevangenigen, die de tijding der nederlaage in 't Leger bragt, deedt zijne Doortluchtigheid terstond doorschieten, opdat hij 't niet verder voort vertellen zoude.

Gelukkig voor Prins MAURITS hadt dit gevegt den vijand zolang opgehouden, dat hij midlerwijl den tijd hadt om de voordeeligste posten uit te kiezen, en de heilzaamste schikkingen te beraamen. Het verlangen, om de schande der nederlaage van Graave ERNST af te waschen, vermeerderde zijnen moed.

De

De linker vleugel van het Leger wierdt door de Zee gedekt; de rechter vleugel breidde zich uit na den duinkant; het gantsche heir stondt met den rug na *Nieuwpoort* geschaard. Om zijne benden te noodzaaken tot overwinnen of sterven, hadt MAURITS zijne schepen van land doen steeken, om dezelve alzo de gelegenheid tot vlugten af te snijden. Op de hoogste duinen deedt hij zes Batterijen opwerpen. Hollandsehe en Zeeuwsche Matroozen sleepten het geschut na de hoogte, en stelden het op een vloer van planken. Aan deeze voorzorge was hij ten grooten deele het geluk diens dags verschuldigd; zijn geschut schoot zelden mis; terwijl dat des vijands, in het gulle zand geplaatst, door het schieten 'er steeds dieper inzakte, en alzo weinig nut deedt.

Midlerwijl hieldt het volk van den Aardshertog, de Staatsehe schepen ziende van land steeken, en zich hierom verbeeldende dat de vijand deinsde, ernstig om den slag aan. Het baatte niet dat men hun voorhieldt, dat de vijand sterker in getal was, en door honger zekerder zou verwonncit worden; het antwoord was een aloud Spaansch spreekwoord: „Hoe meer Mooren, hoe luisterrijker zegepraal”. Prins MAURITS bleef ook niet in gebreke om de zijnen tot dapperheid te vermaanen. Verzeld van zijnen broeder FREDRIK HENDRIK, die nimmer van zijne zijde week, reedt hij door de gelederen, om hun de grootheid van het tegenwoordige gevaar, en de eer der overwinninge onder 't oog te brengen. „Mijne kinderen”, deeze waren zijne woorden, „wij hebben maar ééne keuze; wij moeten overwinnen, of al het „water der Zee uitdrinken”. Op den tweeden van Julij, 's namiddags ten twee uren, gaf hij het zein tot den strijd, door het losbranden van twee stukken geschut, op eene hoogte geplaatst, op den vijand, die van het vlakke strand op de onzen vuurde. Doch de Staatsehe Oorlogschepen noodzaakten hem wel dra, dieper in de duinen te wijken. Toen wierdt het gevegt algemeen; bijkans vier uren lang wierdt 'er, met wisselenden kans, hevig gevochten. De Ridder VERE, onder de voorsten strijdende, naadat hij zijn paard verlooren en twee wonden bekoomen hadt, week niet uit den strijd; voordat hij deezen zijnen broeder HORATIO hadt aanbevoelen; die

de voorts
achtonder
vijand zo
gen; doch
Krijgsvolk
vegt aan
de Prins
geleeden
hertog,
zondt 'er
dat zij
volk wie
het de o
zgeren;
scheiden
wisselen;
hertog, z
zijne slage
gelegenheit
eelijk alle
nuren af,
overwinnit
men; men
schulonde
op driede
zinnmerk
RAGON.
MAURITS,
den den
veit door
Oranje, d
len verne
DRIK, die
ren, den
vreeze da
gezadeld,
kan de ti
XXII. DIZ

die voorts als wanhoopig vogt, en tusschen twee duinen wel achthonderd man van den vijand verfloeg. Daar na drong de vijand zo sterk op de onzen aan, dat zij aan het wijken sloegen; doch MAURITS herstelde weldra de wanorde door verscht Krijgsvolk. Laat in den naamiddag begon de hitte van 't gevegt aan weerkanten een weinig te verslaauwen. Toen besloot de Prins zich van de Ruitery te bedienen, welke 't minst geleeden hadt; hij plaatste dezelve bij 't geschut. De Aards-herzog, gaarne een einde van den strijd willende maaken, zondt 'er zijne Ruitery op af, die zo lievig wierdt begroet, dat zij eerlang de wijk moest neemen. Het vijandlijk voetvolk wierdt ook welhaast genoodzaakt te deinzen. Veel hielp het de onzen dat zij de ondergãande zon en den wind van agteren; en de vijand dezelve vlak in het gezigt hadt: verscheiden maalen hadt hij hierom getragt van standplaatze te wisselen; doch MAURITS hadt hem telkens dit belet. De Aards-herzog, midlerwijl, reedt met ongedekten aangezichte door zijne slagorden, om de zijnen aan te moedigen; bij deeze gelegenheid wierdt hij met een piek in 't oor gekwetst. Eindelijk alle hoop op geevende, trok hij 's avonds ten zeverenuren af, 't welk niet zonder merkelyke wanorde toeging. De overwinning, door Prins MAURITS hier behaald, was volkomen; men rekende zijn verlies op duizend man, behalven de achthonderd des morgens gesneuveld; dat des vijands wierdt op drieduizend geschat. Het getal der gevangenen was ook aanmerkelyk; onder deeze bevondt zich de Admirant van ARAGON. Ook maakten de onzen een aanzienlijken buit. Prins MAURITS, het ongeraaden vindende, met zijne vermoede benden, den vijand na te zetten, bragt den nacht op het Slagveld door. Men verhaalt dat PHILIPS WILLEM, Prins van Oranje, de Spanjaarden hebbende hooren zweeren, alles te zullen vermoorden, behalven Prins MAURITS en FREDERIK HENDRIK, die zij zich vleiden gevanklijk na Spanje te zullen voeren, den tijd des gevegts in de uiterste angsten doorbragt. Uit vreesze dat hij in hun lot zou deelen, hielt hij zijne paarden gezadeld, en veele bedienden op de toegãngen gereed, om hem de tijding van den uitslag des gevegts te brengen. Zie

lang de strijd duurde, smeekte hij onophoudelijk om de overwinning voor zijne twee broeders.

's Daags naa den slag begaf Prins MAURITS zich na *Oostende*. De tijding der nederlaage van Graave ERNST hadt de Stad met schrik vervuld. De Afgevaardigden der Algemeene Staaten bragten den tijd in de uiterste verlegenheid door: zij beklagden zich dat zij het Leger van het Gemeenebest aan een zo dreigend gevaar hadden blootgesteld. De hand des Hemels verbeeldde zij zich thans hunne eenige toevlugt te weezen; deeze liepen zij met vuurige smeekingen aan, terwijl zij in de onzekerheid van den uitslag, het geschut der beide Legers van verre hoorden bulderen. Maar hoe groot was hunne blijdschap, toen zij Prins MAURITS met eene groote meenigte gevangenen, met veroverde Vaandels, Standaarten en andere zegetekens ter stede zagen intreedden! De overwinning wierdt gevierd door het houden van een plegtigen dankdag; de Predikant JOHANNES UITENBOGAART, op 's Prinsfen verzoek uit den *Haage* na het Leger gezonden, deedt bij die gelegenheid eene gepaste Leerrede. Onder den Maaltijd, op welchen de gevangen Admirant van ARRAGON mede genodigd was, kon MAURITS zich niet weerhouden om met hem te spotten: „Zints vier jaaren, dus sprak hij, hebt gij verlangd Holland te zien; thans zult gij daartoe een bekwaame gelegenheid hebben.” Hij wierdt eerst op 't Huis te *Woerden* en vervolgens in den *Hage* gevangen gezet.

In stede van regelrecht op *Nieuwpoort* aan te trekken, spilde men vier dagen met raadpleegen, of men deeze Stad of *Duinkerken* zou belegeren. Ten laatste besloot men om de eerstgenoemde Stad het beleg te slaan. Doch zij hadt nieuwe versterking ontvangen; ook was het weder, schoon midden in den Zomer, zo regenagtig, dat MAURITS zich genoodzaakt vondt van het beleg af te zien. Vergeefs ondernam hij ook in zijnen aftogt eene aanslag op de *Isabelle-Schans*. Geen kans ziende om dieper in Vlaanderen door te dringen, ging hij te *Oostende* sloop, en begaf zich na Holland.

Hoewel de behaalde overwinning den Krijgsroem van Prins MAURITS wijd en zijd deedt klinken, was zij, egter, van wei-

ning wu-
fimmen hi-
leide tot he-
voorzamste
der zommi-
den om e-
gemeene v-
per in h-
ten geva-
dier wakt
geleid had
moed; op
ten de las
KAREL RO-
zijne boe-
het Huis
OLDENMAR-
de bevondt
ze heeft op-
tende, na
Naa der
gewicht vo-
zich tegen
uit Engela
steun voor
ger, onder
te zenden.
LOEWYK
van daar is
Leger ned-
De verove-
van *Mew-*
op 's *Her*
voor deez
hij geweld
gloeiende b-
rich met z
van *patne*

weinig nut voor het Gemeenebest. Alle Geschiedschrijvers stemmen hierin overeen, dat deeze veldtogt den eersten grond leide tot het misverstand tuschen zijne Doorluchtigheid en de voornaamste leden van den Staat. HUGO DE GROOT verzekert dat zommigen van 's Prinsfen Hovelingen thans zich bevljigtigden om eenige voornaame Staatsleden bij den Prins en het gemeene volk gehaat te maaken; zij beschreeven hen als dapper in het smeeden van ontwerpen, wanneer zij zelven buiten gevaar bleeven, terwijl ze zijne Doorluchtigheid en andere wakkere Voorstanders van het Vaderland op de slagbank geleid hadden. De naam van MAURITS vloog van mond tof mond; op hem daalde de eer der overwinninge, op de Staaten de last des Oorlogs neder. Al voor eenige jaaren hadt KAREL ROORDA, een Friesch Edelman, gezegd, dat men op zijne hoede zijn moest tegen de eerzuchtige ontwerpen van het Huis van Nasfau. Niet vreemd is het, derhalven, dat OLDENARNEVELD, die zich onder de Afgevaardigden te *Oostende* bevondt, bij 's Prinsfen zegepraalende intrede, eenige vreeze heeft opgevat, dat dezelve, zich op 's volks gunst verlaattende, na de hoogte; althans na meerder, magt stondd.

Naa den slag bij *Nieuwpoort* viel dit jaar niets van eenig gewigt voor; men seheen voornaamlijk bedagt te zijn om zich tegen het volgende jaar te wapenen. Eenige manschap uit Engeland en penningen uit Frankrijk waren een stevige steun voor 's Lands Staaten, en moedigden hen om hun Leger, onder beleid van den dapperen Prins, na den Rhijnkant te zenden. Onder voorwendzel van den Bruiloft van Graave LODEWYK te zullen bijwoonen, vertrok hij na *Arnhem*, en van daar in allerijl na *Rhijnberk*. In drie oorden floeg hij zijn Leger neder rondom de Stad. Zes weeken duurde het beleg. De verovering van *Rhijnberk* wierdt spoedig gevolgd van die van *Meurs*. Min gelukkig slaagde hij in zijne onderneeming op 's *Hertogenbosch*. Op den eersten November kwam hij voor deeze Stad. Dewijl zijne magt thans klein was, moest hij geweldaadige middelen gebruiken, doende de Stad met gloeiende kogels beschieten; doch de inwooners beschermden zich met zand op de zolders te leggen, en de kogels in koperen pannen of ketels te vangen. Een schielijk opkoomende

vorst Prins MAURITS voor Holland døende vreezen, brak hij het beleg op.

In de Lente des Jaars 1602 bevondt MAURITS het Staatſche Leger ſterk achtien duizend Knechten en vijf duizend Ruiters. Zich aan het hoofd van hetzelfde geſteld hebbende, trok hij bij *Nieuwmegen* over de Maaze, en voorts het Land van Luik in tot aan *St. Truijen*, daar hij zich nederfloeg, met oogmerk om vervolgens door Braband na *Vlaanderen* te trekken. Doch het Spaanſche Leger, welk bij *Tienen* lag, betwistte hem den doortogt. MAURITS zich dus opgehouden ziende, naadat hij den vijand vrugtloos ten ſrijde hadt uigedaagd, nam het beſluit om te rug te keeren na de Maaze. Opdat egter deeze Veldtogt niet geheel vrugtloos mogt afloopen, wendde hij zich na de Stad *Graave*, en floeg 'er hez beleg om, in 't gezig van 't vijandlijk Leger; dit kon niet beletten dat MAURITS, naa twee Maanden, van de Stad meester wierdt. Naa zich aldaar, als eene Heerlijkheid van Prinſe WILLEM DEN I, zijnen Vader, plegtig te hebben doen inhuldigen, deedt hij het Leger de Winterkwartieren betrekken.

Het volgende jaar liep ten einde met een herhaalden vrugtloozen aanſlag op 's *Hertogenboſch*, bij welke gelegenheid het den Prinſe nogthans, gelukte, eene bende van tweeduizend man onder den Markgraaf DELLA BELLA volkomen te verſlaan; doch het Jaar 1604 was vrugtbaarder in krijgsverrigtingen. De Algemeene Staaten, ziende de onmogelijkheid om *Oostende*, dat door den Spanjaard wierdt belegerd, en welks verdediging honderd duizend guldens ter maand koſtte, door eene afwenning te ontzetten, namen het beſluit om eene nieuwe landing in *Vlaanderen* te waagen. MAURITS verzamelde zijne troepen te *Willemſtad*, van waar zij met klein vaartuijg na *Kadzand* zeilden. Terwijl hij *Yzendijke*, *Aardenburg* en eenige Schanſen bemagtigde, wierp de vijand verſterkingen in *Sluis*; dit belette hem niet, dat hij zich eerlang voor de Stad op drie plaatzen nederfloeg. Niet lang duurde het of hij ontving berigt, dat de leeftogt van binnen zeer ſchaars omkwam; dit deedt hem beſluiten de plaats door uithongering te dwingen. Dit niettegenſtaande maakte hij allerlei toebereidzels tot een geweldigen aanval; zelf hielt hij een Bededag door

ymtiſche
en gevaar
n SPINOZA.
De Stad,
en geene
nigten Au
Gewigt
Veldtogt
's Lands
eene Stad
hadt verli
getal inwo
's Prinſen
onder wat
van de St
ſluiten en
het groot
in gaf se
werpen; o
mits zich
zien, naad
NASSAU geg
deezen ko
Aeel Wouw
Midlerw
zienlijke L
Vereenigde
omweg tre
vohaar Jo
gen des v
gewartſchu
niet geſch
Stad; had
den weg
rijding van
ſpoedde zi
la, hem n
en Rhijnka

't gantsche Leger, 't welk zijne gewoonte was, wanneer hij een gevaarlijke onderneeming in den zin hadt. Vergeefs tragtte SPINOLA, op last van den Aardshertog, *Sluis* te ontzetten. De Stad, door honger en gebrek tot het uiterste gebragt, en geene hoop op ontzet hebbende, gaf zich op den twintigsten Augustus over.

Gewigtig was de onderneeming, met welke de volgende Veldtogt geopend wierdt. Prins MAURITS kreeg last van 's Lands Staaten tot het doen van een aanflag op *Antwerpen*, eene Stad, die wel veel van haaren ouden luister en rijkdom hadt verlooren, doch nog binnen haare muuren een groot getal inwooners telde, die gretig na de vrijheid haakten. 's Prinsfen oogmerk was, de omliggende Landen der Stad onder water te zetten, door het doorsteeken van den dijk van de *Schelde*; vervolgens de Stad met een Vloot in te sluiten en zijn Leger op het drooge te verschansten. Doch het groot getal schepen deedt zijn voorneemen uittekkén; dit gaf SPINOLA gelegenheid om versterking in de Stad te werpen; ook wierden de Dijken zo wel bewaard, dat MAURITS zich genoodzaakt vondt van zijne onderneeming af te zien, naadat hij, in eenen aanflag, door Graaf ERNST VAN NASSAU gedaan, veel volks verlooren hadt. Al de vrugt van deezen kostbaaren Veldtogt was de bemagtiging van het Kasteel *Wouw*, dat zich naa een beleg van vijf dagen overgaf.

Midlerwijl hadt de Spaansche Veldheer SPINOLA een aanzienlijk Leger op de been gebragt, om met hetzelfde de Vereenigde Provinciën op het lijf te vallen. Langs eenen omweg trok hij met een gedeelte in Ove ijsfel. 's Lands Advokaat JOAN VAN OLDENBARNEVELD hadt, uit de beweegingen des vijands, deezen inval voorspeld, en zelf den Printe gewaarschuwd om voor *Lingen* te zorgen, 't welk, eger, niet geschiedde. SPINOLA bemagtigde, in de daad, deeze Stad; hadde hij zich hier niet te lang opgehouden, hij zou den weg na Friesland en Groningen open gehad hebben. De tijding van deezen inval hadt MAURITS niet vernomen, of hij spoedde zich na de gedreigde Provinciën. Dit bewoog SPINOLA, hem niet op zijn eigen grond durvende aantasten, om na den Rijnkant te wijken, en zich bij *Roerord* neer te slaan.

MAURITS volgde hem, en verschanste zich beneden *Wezel*, het oogenblik afwagende om hem aan te tasten en voor zijn bestaan te straffen. In de daad, de legging der vijanden was niet zeer voordeelig; zij waren verdeeld in drie hoopen, die elkander niet ligt konden te hulpe komen. MAURITS verbeeldde zich, hunne Ruitertij, die in het dorp *Mulheim* lag, te kunnen verrassen, en vervolgens het geheele Leger aan te tasten; hij twijfelde niet aan de overwinning. Zijnen broeder *FREDERIK HENDRIK* gaf hij last om aan het hoofd der Ruitertij den aanval te beginnen; doch ongelukkig sleet hij den tijd met de Voetknechten aan te tasten, in stede van regelrecht tegen de Ruitertij te *Mulheim* op te trekken. Hierdoor hadt de vijand gelegenheid om zich in slagorder te schaaren; en de Prins wierdt zelve verrast. Het gezigt der geschaarde vijandlijke benden deedt de Staatsche Ruitertij schandelijk de vlugt neemen, en liet zich door den Prins, die haar van verre volgde, niet dan met moeite tot staan brengen. Ondertuschen was Kapitein *BAX* met *SPINOLA*'s paardevolk handgemeen geworden; hij stondt op 't punt van te deinken, wanneer *FREDERIK HENDRIK* hem te hulpe kwam; dit deedt den strijd hervatten. Doch eene versterking der vijandlijke Ruitertij was oorzaak dat de schrik onder de onze, en zij andermaal met losfen teugel aan 't vlugten sloeg, zonder dat MAURITS door bidden, dreigen en schelden haar tot staan kon beweegen. *FREDERIK HENDRIK*, die zijner vrijheid of zijns levens groot gevaar hadt geloopen, kwam op dit oogenblik gelukkig aantrekken met eenige weinigen, die stand hadden gehouden; deeze deedt MAURITS met de spietzen vooruit over den stroom trekken. Nu begon de kans te keeren; de vijand begon reeds te wijken, en zijne nederlaag scheen gewis, indien *SPINOLA* zich niet van een aloude krijgslust hadde bediend. Om MAURITS in den waan te brengen, dat hij eene aanzienlijke versterking hadt ontvangen, deedt hij aan verscheiden oorden tevens de trom roeren. Deeze list hadt de bedoelde uitwerking; de Prins, vreezende dat de schrik van nieuws onder zijne Ruitertij zou slaan, deedt den aftogt blaazen, die in goede orde geschiedde. Het verlies was aan weerkanten bijkans even groot; doch de schande aan de Staatsche zijde,

Prins

In den 2
 Leger aan
 en *Diesdau*
 die de ga
 einde der
 seltrooms
 pen werk
 gers legt
 rende, le
 zelve hie
Oral
 door *SPIN*
 wierdt ge
 hadt de
 deeze ha
 ren, indie
 in antwo
 hij voor h
 merk was
 an geen
 verwaging
 Prins het
 dinge niet
 zich daer
 willende
 een Lega
 verzameld
 hadt hij t
 de op die
 gerillende
 den, en
 drongen,
 stede: hij
 zou verlic
 ken, en o
 de her on

Prins MAURITS leedt nog, daarenboven, in deezen tijd, het naadeel, dat zijn aanslag op *Gelder* mislukte.

In den aanvang des volgenden jaars sloeg hij zich met zijn Leger aan den Yssel neder, en versterkte *Deventer*, *Zuifen* en *Doesburg* met bezetting en werken. Ook droeg hij zorgē dat de gantsche Waalkant, van *Schenkschans* af tot aan het einde der *Bommelerwaard* toe, en de geheele oever des Ysselstrooms, van *Arnhem* tot aan *Hattem*, met ligt opgeworpen werken verchanst wierdt. Daarenboven deedt hij Uitleggers leggen op de stroomen, die, slaag heen en weder varende, kennis namen van des vijands onderneemingen, en dezelve hielpen verijdelen.

Grol en *Rhijnberk*, van welke de eerstgenoemde Stad door SPINOLA bemagtigd was, de andere nog ingeslooten wierdt gehouden, gaven den Prinse nog ander werk. Hij hadt de Staaten geraadpleegd wat hem te doen stondt; doch deeze hadden alles aan hem gelaaten, zelf om slag te leveren, indien hij zulks geraaden vondt. Op 't ontvangen van dit antwoord deedt hij wakkere toerustingē maaken, als of hij voor hadde *Rhijnberk* te ontzetten; doch zijn ware oogmerk was, den vijand het gantsche jaar hier op te houden, en geen Veldslag noch belegering te zoeken. Tegen zijne verwagting gaf *Rhijnberk* zich eerlang over. Toen sloeg de Prins het beleg om *Grol*; door zwaare regens en menigvuldige ziekten wierdt de arbeid merkelyk vertraagd. SPINOLA, zich deeze vrugt van den tegenwoordigen Veldtogt node willende laten ontnemen, trok op tot ontzet der Stad, met een Leger, welk hij door gebeden en beloften hadt bijeen verzameld. Schoon het Leger van MAURITS veel sterker was, hadt hij beslooten, eenen Veldslag te waagen, zich verlatende op de dapperheid van zijn volk. Doch de Prins, niettegenstaande de Staaten hem tot slaan vrijheid gegeven hadden, en zijn volk, bijzonderlyk de *Franschen*, daarop sterk drongen, hieldt zijne troepen in veiligheid binnen de Legerstede: hij gaf voor reden dat zijn volk ziektlyk was, en ligt zou verschrikken. Kort hierna deedt hij zijn Leger opbreken, en de Winterkwartieren betrekken. SPINOLA beschouwde het ontzet van *Grol* als eene luisterrijke zegepraal voor hem

hem zelve, en als een vlek in den roem van Prins MAURITS. In de daad, hij verrigtte hier eene zaak, welke de Hollandsche Veldheer ten aanzien van *Rhinberg* niet hadt durven onderneemen. HENDRIK DE IV, Koning van Frankrijk, kon niet naakaten te betuigen, dat het gedrag van den Prins, in deeze beide gelegenheden, niet hadt beantwoord aan het denkbeeld, welk hij van zijne Oorlogsbekwaamheden hadt doen opvatten.

In den Jaare 1607 wierden van den kant der Spanjaarden eenige voorlagen van Vrede gedaan. Met een verschillend oog wierden deeze Voorlagen beschouwd. Zommigen twijfelden niet, of men zou, onder de bemiddeling van Frankrijk en Engeland, voordeelige voorwaarden kunnen bedingen; doch zij merkten tevens den Oorlog aan als eene onuitputbare bron van rijkdommen door de uitbreiding van den Koophandel; zij vreesde dat in Vredestijd de moed zou verslappen, dat het Land door inwendige onlusten zou beroerd worden. Onder de geenen, welke aldus redeneerden, behoorde ook Prins MAURITS, die van den Oorlog zijnen roem, een gedeelte zijner inkomsten en zijns gezags ontleende; de Krijgsoversten en het volk van Oorlog vielen hem gereedlijk toe. Doch men vondt 'er ook, die van een ander verstand waren; zij meenden dat men de gelegenheid tot het verkrijgen van een heilzaamen Vrede niet moest laten voorbijgaan. Zints negen jaaren hadt de Oorlog zesentwintig millioenen guldens gekost; van dien drukkenden last kon thans het Land ontheven worden. De wijze OLDENBARNEVELD was voor dit gevoelen; hij nam op zich om het op eene behendige wijze ook den Prins smaaklijk te maaken. Ten dien einde bragt hij hem onder 't oog, dat de Vereenigde Gewesten aan den Koning van Engeland slegts een nutteloozen vriend hadden; dat men niet kon twijfelen, of de Koning van Frankrijk hadt met het zenden van hulpe eene wijdstrekken- der bedoeling, dan eene bloote verbintenis met het Gemeenebest; dat deeze beide Mogendheden haare veiligheid vonden, in eenen Oorlog, welke de geduchte magt van Spanje uitpute; dat 'er derhalven geen kragtdaadiger middel voorhanden was, om den Engelsman uit zijnen slaap te doen ontwaaken, en den Fransman tot het zenden van meerder hulpe te noopen, dan

door

lor van o
hijnen. I
hoewel hij
hadt, doe
slegs een
en Frankr
des Gem
hij zijne
dat 'er o
in den w
De Vr
schen ge
Oorerle
Staatliche
Doch nu
hij bewe
moest w
zen, en
ningen z
handeling
in de Pr
de zulken
den als o
begonnen
volkaat v
verwijde
dat een
mer hem
voelens
dwars ze
welke te
gers ver
dag den
om hem
overtuige
plan. He
deedte hij.

door van onze zijde eenige geneigdheid tot den Vrede te laten blijken. Door deeze redenen liet MAURITS zich overhaalen, hoewel hij zich naderhand beklaagd heeft dat men hem misleid hadt, door hem te doen gelooven dat deeze onderhandeling slegts een geveinsd werk was, om de Koningen van Engeland en Frankrijk tot het kragtdaadiger handhaaven van de belangen des Gemeenebests te beweegen. Anderen, eger, meenen dat hij zijne toestemming niet gaf, dan omdat hij wel voorzag, dat 'er onoverkoomelijke hinderpaalen tegen den Vrede zouden in den weg koomen.

De Vredehandeling wierdt met 'er daad begonnen; de Spaanschen gebruikten daartoe van hunne zijde Paer JAN NEYEN, Overste der Minderbroederen te *Brusel*. Het herroepen der Staatfche Vloot was eene der voorwaarden, welke hij eischte. Doch MAURITS wilde hieraan zijne toestemming niet geeven; hij beweerde dat dezelve liever verferkt dan opontbooden moest worden. Ook werkte hij zedert om aanhangers te winnen, en dus den Vrede te dwarsboomen; *Friesland* en *Groningen* zocht hij te beweegen om nevens *Zeeland* tegen de handeling te stemmen. Een veel vermogender steun vondt hij in de Predikanten, die meestal van zijne hand vloogen, en de zulken, welke voor den vrede waren, bij het volk afmaalden als of zij heimelijk met den vijand heulden. Van roen af begonnen de gemoederen van Prinse MAURITS en 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD meer en meer van elkander te verwijderen. De Prins, driftig van aart, kon niet dulden, dat een man, in geboorte en waardigheid niet op eenen dag met hem te noemen, veele Steden kunstiglijk tot zijne gevoelens wist over te haalen, en hem dus den voet geladig dwars zette. Zomtjids liet hij zich uitdrukkingen ontvallen, welke te kennen gaven dat hij de trouwe diens eerlijken burgers verdagt hielt. Men verhaalt zelf, dat hij op zekeren dag den Advokaat openlijk heete liegen en de hand opligte om hem te slaan. Doch BARNEVELD, van zijne eerlijkheid overtuigd en van de meeste Steden verzekerd, vervolgde zijn plan. Hoewel hij altoos van den Prins met eerbied sprak, deedt hij, nogthans, van tijd tot tijd uitflagen, dat de Stad-

honder den Oorlog zocht te rekken, mogelijk met oogmerk om zich ten eenigen tijde van de oppermagt te verzekeren.

Dit niettegenstaande ging het werk van den Vredehandel zijnen gang, welke eerlang in een Ontwerp van een Veeltjaartig bestand veranderde. De Spaansche Gemagtigden kwamen daar toe in den *Haye*, met SPINOLA aan het hoofd des Gezantichaps. Prins MAURITS ontving hen omtrent een half uur gaans buiten het Vlek, werwaarts hij hun was te gemoe- te gereeden. Ongelooflijk was de toevloed van aanschouwe- ren, om de twee grootste Veldheeren dier eeuwe, welke voorheen geschaarde Legers in slagorde tegen elkander hadden aangevoerd, nu met beleefdheden onderling te zien strijden. Te gader plaatsten zij zich in één Koets, en smaakten den freelendsten lof, naamelijk dien van door een vijand naar waarheid gepreezen te worden. Ons bestek laat niet toe, den geheelen handel over het Bestand breedvoerig te ontvouwen; wij vergenoegen ons met eene schets van het gedrag, welk Prins MAURITS ten deezen opzichte heeft gehouden.

Voor dat met eenige vrugt aan Vrede of Bestand kon ge- werkt worden, moest men eene Wapenschorsing treffen; in deeze hadt MAURITS bewilligd; doch toen dezelve ten einde liep, liet hij zich niet dan met moeite tot de verlenging be- weegen. 't Bleek weldra dat geen Vrede op redelijke voor- waarden te sluiten was, en men begon nu te denken aan een veeljaartig Bestand. Naadat men over hetzelfde in onderhande- ling was getreden, verklaarde 'er zich MAURITS ijverig tegen. Hij vertoonde dat de Algemeene Staaten, naa het afloopen van het Bestand, veelligt niet meer den zelfden ijver bij de Bondgenooten zouden vinden. Koning PHILIPS zou zich van dien tuschentijd bedienen om zijne Koffers te vullen, en zich in staat stellen om de vereenigde Provincien met nieuw en grooter geweld op 't lijf te vallen. Zelf zou hij haar, ge- duurende den tijd der ruste, onverhoeds kunnen aanvallen. De Ingezeetenen, eenmaal aan de rust gewoon, zouden ver- slappen, en liever het juk van Spanje, dan van nieuws den last des Oorlogs draagen. Veelligt zouden de Roomsch-Ka- tholijken, inzonderheid op de grenzen, zich van de afdanking
der

der Troep
mogelijken
zouden in
's Lands S
eene allei
Zeker
bijzonder
de te ij
den Krij
lijk voo
was rees
het opho
wijze ge
eerlang o
ken, we
zich bew
de Steder
ren, bew
rende het
alle de las
voorgaans
, (dus sel
, zullen)
, ten zul
, vluggen
, eerlijke
, gen on
, loflijke
, staat n
, Leenm
, onzer
, gaeerb
, erkend
, voor e
, Voorn
, raad ve
, gezindt
, te pron

der Troepen bedienen, om onlusten te beginnen. De oneenigheden tuschen de Provincien, welke nu reeds smeulden, zouden in ligter laaije vlammen ten dake uitflaan, wanneer 's Lands Staaten, door het werk van den Oorlog, niet aan eene afleidende bezigheid geholpen wierden.

Zeker is het, dat Prins MAURITS redenen hadt, van zijn bijzonder belang ontleend, om zo wel tegen Bestand als Vrede te ijveren. Zijne voornaamste inkomsten ontstonden uit den Krijg; ook zou hij in tijd van vrede minder noodzaaklijk voor den Staat, en zijn gezag kleiner zijn. Doch men was reeds bedagt geweest om hem de schade, welke hij door het ophouden van den Oorlog zou lijden, op eene redelijke wijze te vergoeden. Hoe 't zij, de Prins verklaarde zich eerlang openlijk tegen een Bestand met Spanje. Door de zulken, welke nevens hem tegen den Vrede ijverden, liet hij zich bewegen om een rondgaanden brief te zenden aan alle de Steden van Holland. Behalven de reeds aangevoerde redenen, beweerde hij in denzelfden dat het Gemeenebest, gedurende het Bestand genoodzaakt om de grenzen te beveiligen, alle de lasten des Krijgs zou draagen, zonder eenig genot der voorgaande voordeelen. „ Het derde gedeelte der Landzaaten, „ (dus schreef hij), die van den Oorlog hun bestaan hebben, „ zullen tot den bedelzak gebragt worden; onze dappere kneg- „ ten zullen elders dienst zoeken. De spitsvindigheden en uit- „ vlugten der Spanjaarden toonen genoegzaam dat zij geene „ eerlijke oogmerken hebben. Waren zij in oprechtheid gene- „ gen om van hunne eischen af te zien, zij zouden aan een „ loflijken en bestendigen Vrede werken. Kunnen wij eenigen „ staat maaken op de erkentenis der Aardshertogen, die slegts „ Leenmannen van den Koning van Spanje zijn. De zegetekens „ onzer vrijheid worden, in de daad, van de geheele Waereld „ geërbiedigd. Maar moet zij niet op eene aftoender wijze „ erkend worden, en wij van alle buitenlandfche Mogendheden „ voor een vrij en onafhankelijk volk kunnen verklaard worden? „ Voormaals namen 's Lands Staaten geen besluit zonder den „ raad van mijnen Doorluchtigen Vader: deezee gelukkige eens- „ gezindheid baarde de kloekmoedigste besluiten. Ik zoek niet „ te pronken met mijne gedaane diensten; maar ik ben nogthans

„ van gevoelen dat ik door dezelve een gelijk vertrouwen heb
 „ verdiend; ik verwacht dat gij hiervan de blijken zult ver-
 „ toonen in uwe volgende bevelen aan de Afgevaardigden ter
 „ dagvaart. Ik heb geen belang bij het dwarsboomen der aan-
 „ gevangene onderhandelinge; voor niemand in het gansche
 „ Land is de Vrede noodzaakelijker, dan voor mijn Huis.
 „ Hoe dikmaals hebben mijn Vader en ik de gunstigste gele-
 „ genheid gehad om onze bijzondere belangen te bevorderen,
 „ indien wij van ons zelve hadden kunnen verkrijgen om
 „ onzen plicht en ons geweten te verraaden.”

Verschillende was de uitwerking, welke dit schrijven hadt; aan sommigen mishaagde het geweldig, doch anderen vielen daar door 's Prinsfen inzigten toe. Sommigen meenen dat MAURITS van gedagten was, dat Spanje de Opperheerschappij nimmer zou afstaan bij het Beland, en dat hij daarom meende zich genoegzaam tegen hetzelfde te zullen kanten, indien hij te wege bragt dat men op het erkennen der vrijheid bleef dringen. En, in de daad, de onderhandeling wierdt dit maal afgebroken, en de Spaansche Gemagtigden maakten zich gereed tot hun vertrek. Vooraf, egter, stelden zij nog een ontwerp in handen der buitenlandsche Gezanten, die het vervolgens aan Prinse MAURITS mededeelden, eer zij van hetzelfde verslag deden aan de Staaten. Deze onderhandeling verdient onze opmerking en verspreidt een nieuw licht over het karakter van MAURITS. Hij hoorde de Gezanten met gramstoorigheid, en gaf hun driftig tot antwoord, dat een Bestand voor te slaan zo veel was als het Gemeenebest op zijne grondslagen te doen waggelen. Holland en Zeeland, zeide hij, zullen 'er nooit in bewilligen, en de andere Provincien zal ik wel noodzaaken om met of tegen hunnen wil derzelver gevoelen te volgen. Indien ik slechts drie of vier Steden op mijne zijde heb, ben ik voorneemens met dezelve de vrijheid van 't Vaderland te verdedigen, en mij onder haare puinhoopen te laten begraven, liever dan een Bestand aan te neemen, 't welk ons binnen weinige maanden onder het vernederende Spaansche juk zal doen wederkeeren: want dit is het oogmerk van hun, die dit werk eerst hebben aangevangen. Deze laatste woorden zagen op OLDENBARNEVELD, dien

de Prins
 JAANNIN,
 dene doch
 welfreede
 loos. Van
 Karakter
 me uitwe
 Zedert
 ter Alger
 aangepre
 ve wederl
 dezelve na
 Provincien
 hun Gods
 den, en v
 en Frankr
 op zijnen
 niet kunne
 om zijn g
 had merki
 „ Koning
 „ verschil
 „ volgde
 „ Perfoot
 „ het, ol
 „ gezin
 „ menzw
 „ bij die
 „ hij de
 „ men,
 „ bij wi
 bijbbaar
 rugte. De
 wood o
 de Prins,
 ren te zw
 de toegebr
 vallen,

de Prins van Spaanschgezindheid zocht verdagt te maaken. JEANNIN, de Fransche Afgezant, zocht den Prins met bescheidenen doch kloekmoedigen taal neer te zetten; doch alle zijne welspreekendheid, waarin hij zo zeer uitmuntte, was vruchteloos. Van toen af openbaarde zich meer en meer dat driftig Karakter van den Prins, 't welk naderhand zulke onaangename uitwerkzels hadt.

Zedert deedt de Gezant JEANNIN eene treffelijke redevoering ter Algemeene Staatsvergaderinge, waarin het Bestand ernstig aangepreezen, en de redenen van Prins JEANNIN tegen het zelve wederlegd wierden. De Engelsche Gezant WINWOOD drong dezelve nader aan, onder anderen zeggende, dat de Vereenigde Provinciën een verdrag niet behoorden af te wijzen, bij 't welk hun Godsdienst, Vrijheid en Koophandel geenerlei nadeel leden, en waarvoor twee magtige Koningen, die van Engeland en Frankrijk, als borgen instonden. MAURITS eenige trekken op zijnen rondgaanden brief in de Redevoering van JEANNIN niet kunnende verkroppen, bediende zich van deeze gelegenheid om zijn gemoed te ontlasten. Met meer vuur dan voorzigtigheid merkte hij op het zeggen van WINWOOD aan „ dat groote
 „ Koningen de nadeelen hunner vrienden dikmaals met een onverschillig oog aanschouwen. Redenen van staat, dus volgde hij, noodzaaken hen dikmaals, de beleedigingen, hun Persoonlijk aangedaan, te ontveinzen. Weinig verschilde het, of wij hadden een magtig Koning nevens zijn Koninklijk gezin en alle de Rijksgrooten door eene doemwaardige zamenzweering zien sneuvelen. Hoe heeft de Monarch zich bij die gelegenheid gedraagen? Met des te grooter ijver heeft hij de Roomsche-Katholijken onder zijne bescherming genomen, en zelf de vriendschap gezocht van de zulken, welke hij wist leden der zamenzweeringe geweest te zijn.” 't Is blijkbaar dat Prins MAURITS hier mede zinspeelde op het berugte Buspoeder verraad. Zeer misnoegd toonde zich WINWOOD over deeze aanspraak, welke waarheden behelsde, die de Prins, uit eerbied voor het gekroonde hoofd, hadt behooren te zwijgen. Doch, in stede van een pleister te leggen op de toegebragte wonde, liet hij zich nog sterker uitdrukkingen ontvallen, aangaande eenen Koning, dien hij geloofde heimelijk

verftand te houden met Spanje, en van welken hij ter bevordering van zijne inzigten niets hadt te hoopen. De Engelſche Gezant ſchreef alles over aan zijnen Meester, die daar over klaagde in eenen brief aan de Staaten, en te gelijk verderde dat de Prins hem in den Raad van Staate herſtelling van eere deedt. Doch nimmer wilde MAURITS zich tot zulk eene onderwerping vernederen; hij vergenoegde zich met zijne verontſchuldiging bij den Koning in te brengen.

Midlerwijl hadt Prins MAURITS, bemerkte hebbende den indruk, welken het gefchrift van JEANNIN op de voorſtanders van den Vrede maakte, een tweeden brief gezonden aan de Steden van Holland, waarin hij zijn voorgaand ſchrijven nader aandrong. Breedvoerig ſtont hij ſtil op het groot gevaaf van verdeeldheid en omkoopingen door den vijand, die, gelijk hij ſchreef, hier dagelijks meer aanhangers kreeg. Te grooter hielt hij dit gevaar, „ omdat 'er geene magt of ge- „ zag in 't Land was, welk 'er in voorzien kon”; welke woorden, zo als zommigen dezelve begreepen, eene heimelijke leuze van een gevaarlijk uitzigt aankondigden. Voorts beweerde hij dat de zaak van 't Beftand, volgens de voorwaarden der Unie, niet bij meerderheid, maar alleen door eene volkomene eenpaarigheid van ſtemmen, kon worden afgedaan. De Prins liet het hier bij niet beruſten; hij zelve volgde eerlang in perfoon zijnen rondgaanden brief, en doorreisde de meeste Steden, om de Regenten tot zijn gevoelen over te haalen, en hen te overtuigen dat men geen Beftand moest maaken, dan waarbij 's Lands vrijheid en onafhankelijkheid duidelĳk erkend wierdt. Zedert ontving hij eenen Brief van Koning HENDRIK DEN IV, waarbij deeze hem het Beftand met Spanje ernstig aanraade. Dit ſchrijven deedt hem eenigzins van gedagten veranderen, hoewel hij, gelijk zommigen willen, dus lang zo ſterk ingenomen geweest was tegen het Beftand, dat hij eer door het graauw en de Soldaaten beroerten in de Steden verwekt, en den Staat het onderst boven gekeerd, dan in hetzelfde bewilligd zou hebben. JEANNIN bevestigde zijne Doorluchtigheid verder in zijne vreedzaamefgingen, en bragt te wege dat hij met OLDENBARNEVELD verzoend wierdt. Niet weinig hielp tot deeze verzoening, en

en
den
Prin
's Lands
Ad
hetzelve,
de
Nog voor
te
keed. 't
moest duw
des Jaars
ve te tijd
en brandt
grooter zij
miraal Get
Jen het re
kwam. De
uit naam v
BARNEVELD
Staatsverga
belooppende
den, en he
duizend gr
wen, wierd
beloofd. In
de tufſchen
na af aan
genegen to
zou hij ve
hebben.
Het gro
dit alles,
gen van
ſtede hij
meerder ge
BARNEVELD
verklaard d
ſcheiden hi
hij het Ge
geeven; ja,
vereenigden
hadden aange

om den Prins het oor te doen neigen tot het Bestand, dat 's Lands Advokaat hem hadt toegestaan, dat men, gedurende hetzelfde, dertigduizend man behoorde op de been te houden. Nog voor het einde des Jaars 1608 was hij geheellijk omgekeerd. 't Is bekend dat het Bestand, 't welk twaalf jaaren moest duuren, zedert getekend wierdt op den negenden April des Jaars 1609. Merkelijk nadeel stond MAURITS bij hetzelfde te lijden, dewijl hij zijn aandeel aan den gemaekten buit en brandschattingen zekerlijk miste; en het nadeel zou nog grooter zijn, indien hem zijne wedden als Kapitein- en Admiraal Generaal ontnoomen wierden. Hierom oordeelden veelien het redelijk dat men hem hierin eenigzins te gemoete kwam. De Fransche Gezant JEANNIN drong 'er sterk op aan, uit naam van zijnen Meester; en de Advokaat van OLDENBARNEVELD was 'er niet tegen. Zedert wierdt ter Algemeene Staatsvergaderinge beslooten, den Prinse alle zijne wedden, beloopende jaarlijks tachtigduizend guldens, te laten behouden, en hem, bij wijze van schaêvergoedinge, nog tachtigduizend guldens toe te leggen. In gevalle hij kwam te trouwen, wierden hem nog vijftentwintigduizend guldens in 't jaar beloofd. In 't vervolg wierdt bewerkt, inzonderheid door de tusschenspraak van JEANNIN, dat hem deeze somme van nu af aan wierdt toegelegd. De Prins toonde zich nimmer genegen tot het huwelijk; en op de gestelde voorwaarde zou hij van deeze toezegginge nimmer enig genot gehad hebben.

Het groot doelwit van den Franschen Gezant JEANNIN met dit alles, was om Prins MAURITS meer en meer aan de belangen van Frankrijk te verbinden. Met dit zelfde oogmerk stelde hij zedert zijne poogingen te werk om den Prinse meerder gezag in de Regeering te bezorgen, mids OLDENBARNEVELD tevens in het bewind bleef. De Prins zelve hadt verklaard dat de Spanjaards hem een millioen gouds en verscheiden heerlijkheden in Duitschland hadden beloofd, indien hij het Gemeenebest verlaaten en zich derwaarts wilde begeeven; ja, dat de Aardshertogen hem grooter gezag in den vereenigden Staat, en niet donkertlijk de Opperheerschappij, hadden aangeboden, indien hij met hun wilde zamenspannen.

Hoe-

Hoewel zommigen deeze verklaring aanmerkten als eene stit-zwijgende afbeedeling van meerder aanzien, oordeelden, egerter, anderen het niet onredelijk dat de Prins een weinig meer zeggens kreeg, dan hij dus lang gehad hadt. JEANNIN was de voornaamste aanvoerder van dit werk. Men zou eenen Raad van Regeeringe oprechten, welke de magt zou hebben om uitspraak te doen in alle geschillen, welke tusschen de Provinciën ontstaan mogten. Prins MAURITS zou het hoofd van deezen Raad, en OLDENBARNEVELD voor zijn geheele leven Voorzitter zijn. Dusdanig een ontwerp moest noodwendig den Prinsfe smaaken; hij vleide zich, het Gemeenebest eerlang de gedaante van een Prinsdom te zullen zien aannemen, waarin hij zelve met het hoogste gezag bekleed was. Doch OLDENBARNEVELD moest nog gewonnen worden; en dit was ondoenlijk. Deeze voorzag op eenmaal alle de zwaarigheden van het ontwerp. Hij oordeelde het onveilig, aan uitheemsche Vorsten zo veel zeggens in 's Lands Regeering te geeven; ook vreesde hij voor madeelige gevolgen van zulk een uitsteekend gezag, als men den Prinsfe wilde opdraagen. Behendig wist hij derhalven te bewerken, dat de volvoering van dit ontwerp tot een anderen tijd wierdt uitgesteld; waardoor het allengs uit de gedagten raakte.

Kort naa deeze mislukte onderneeming, vertrok de Gezant JEANNIN na Frankrijk. Eer hij deeze Gewesten verliet, deedt hij eene pooging ten voordeele der Roomsche-Katholijke ingezetenen. Wij maaken hier van gewag, om dat het ons gelegenheid geeft om de denkwijze van Prinsfe MAURITS ten hunnen opzigte te doen opmerken. De Katholijken wierden, omtrent deezen tijd, hier te Lande, zeer streng behandeld. MAURITS zelve moedigde zulks niet weinig aan. Onder LEECESTER hadt hij gezien, waartoe de Dienaars des Euangeliums bekwaam zijn, wanneer zij den geest van partijzucht met den Godsdienstijver paaren. Hij hadt gezien hoe kragtig het zo veel vermogend beginzel van den Godsdienst, wanneer het door eene bekwaame hand wordt geleid, op de gemoederen der menschen werke. Hij gebruikte tot voorwendzel, dit talrijk gedeelte van 's Lands ingezetenen te willen beletten, het oog na Spanje en na zijnen oudsten broeder te wenden.

Deeze

Deze Prins
indt zich
gevalen hi
fe WILLIAM
wa het v
de Leeraar
ver vertt
te maake
de onreg
drag te
Staten o
rholijven,
beginzels
vowwd en

Ondanks
duurende
de langdur
bieden de
him gevee
Leger te
plantte. H
deedt hij
In 't begi
Straks daat
genoegzaam
behalven e
eenige and
Mark bem
zin deel
welke de
en die on
De ops
Remontre
buiten on
den dezet
ter loops
leevenloop

XIII. DEE

Deeze Prins, thans in het bezit van het Prinsdom *Oranje*, hadt zich met der woon neergezet te *Breda*, hem ten deele gevallen bij de verdeeling der naalaatenschap van wijlen Prinsfè WILLEM DEN I. Doch, volgens het berigt van JEANNIN, was het waare oogmerk van MAURITS, zich met de Hervormde Leeraars ten naauwften te verbinden, en zich van derzelver vertrouwen te verzekeren, om zich alzo eenen aanhang te maaken. De Fransche Gezant verzuimde niets om MAURITS de onregvaardigheid en zelf het gevaar van dusdanig een gedrag te doen opmerken. Zelf leverde hij aan de Algemeene Staaten over, eene Memorie ten voordeele der Roomsche Katholijken, een meesterstuk van welspreekendheid, waarin de beginzels van Godsdienstige verdraagzaamheid duidelijk ontvouwd en nadrukkelijk wierden aangedrongen.

Ondanks het bestand met Spanje, was Prins MAURITS, gedurende hetzelfde, niet geheel ledig van Krijgsbedrijven. In de langduurige geschillen tusfchen die van *Gulik* en *Kleeve*, hadden de Staaten de zijde der laatstgemelden gekoozen. Om hun gevoelen te kragtiger door te zetten, zonden zij een Leger te velde, aan welks hoofd zich eerlang Prins MAURITS plaatste. Het beleg, welk reeds voor *Gulik* was geslagen, deed hij ijverig voortzetten, en eerlang de Stad berennen. In 't begin van September, gaf zij zich bij verdrag over. Straks daar naa brak MAURITS op met het Leger: en dit was genoegzaam zijn eenige Krijgsbedrijf gedurende het Bestand, behalven dat hij nog, in den Jaare 1614, *Emmerik*, *Rees* en eenige andere plaatzen in het Kleeffche en in het Graaffchap Mark bemagtigde. Gedurende eenige jaaren zullen wij hem zien deel neemen aan de binnenlandsche verdeeldheden, van welke de Godsdienst de aanleiding en het voorwendzel was, en die onzen Staat op den oever des verderfs bragten.

De opkomst en den voortgang der geschillen tusfchen de Remonstranten en Contra-Remonstranten te verhaalen, is buiten ons bestek; bij onze Kerkelijke Historiefchrijvers worden dezelve breedvoerig ontvouwd. Zo veel zullen wij 'er ter loops van melden, als tot ons plan, het fcherzen van den leevensloop van Prinsfè MAURITS, volftrekt noodig is.

Al eenigen tijd hadden deeze Kerktwisten gewoed', eer men wist tot welken kant de Prins overhede. De Contra-Remonstranten begonnen eerlang het hoofd op te steeken, dewijl zij zich verbeeldden dat zijne Doorluchtigheid hun voornaamelijk, hoewel altoos met de naauwlettendste omzigtigheid, gunstig was. Dewijl zijn gezag groot aanzien moest geeven aan de zijde, welke hij toeviel, bespiedde men zorgvuldig alle zijne stappen, en gaf naauw agt op zijne woorden. Dankbaarheid verbondt hem aan de Gomaristen of Contra-Remonstranten, omdat deeze wel inzonderheit tegen het Bestand hadden geijverd. Toen hij bemerkte dat ze door Koning JAKOBUS DEN I van Engeland gedraagen wierden, verklaarde hij zich openlijker ten hunnen voordeele.

Niet weinig hielp dit om hem met dien Koning te doen bevredigd worden. De Vorst zelve begreep de noodzaakelijkheid dat hij met MAURITS goed verstand hieldt; en hij zocht hem ten naauwsten aan zich te verbinden. In December des Jaars 1612 hieldt hij een Kapittel van de Ridderorde van den Kouzeband, en benoemde hem, nevens den Keurvorst van de Paltz, tot Ridder. Door den Engelschen Gezant wierdt hem in den *Hage* het Orde-teken omhangen. Met veel luister geschiedde deeze plegtigheid. De Fransche Gezant, hier uit niet veel goeds voor zijn Hof voorspellende, schreef bij die gelegenheid „Dat de Staaten zich met den „Kouzeband, den hals en de voeten zouden laten binden.” En, in de daad, de gemeenschap en verstandhouding tusschen Koning JAKOBUS en Prins MAURITS, begon, zedert dien tijd, meer en meer aan te groeien.

Tot nog toe hadt zijne Doorluchtigheid zich niet openlijk verklaard; hij ontzag de Staaten, en vooral den Heer van OLDENBARNEVELD, dewijl hij overtuigd was, zonder deezen binner te zullen slaagen in het ontwerp, welk hem steeds door het hoofd speelde, naamelijk zijn gezag te vermeerderen. Hij hadt hem doen polzen door den Amsterdamschen Burgemeester PAAUW en door den Raadsheer FRANKEN; ook bediende hij zich van zijne stiefmoeder LOUISA DE COLIGNY, voor welke hij zijn hart hadt opengelegd. Hij deedt haar opmerken dat zij een onmiddelijk belang hadt in deeze zaak; dat hij

bij het tr
gevolgrij
kwam,
broeder
lande wo
om met
sprak zi
dienaar
toonde
perste n
Milde
men. A
onzijdig
de Contu
de afgez
dere van
Ook bet
onzijdig
„ en h
En, in d
blijkt wie
kent te l
van Print
's *Hage* g
ken voort
wierdt v
„ zijt gi
„ kind t
„ ren?
„ deed, ar
„ weete
„ met e
„ len vs
„ Wel,
voorts
der van
„ Wie h
Graf wii

hij het trouwen voor altoos hadt uit den zin gesteld, en dat gevolglich de opperheerschappij, indien hij eens aan dezelve kwam, naa zijn overlijden moest afdaalen op zijnen halven broeder FREDERIK HENDRIK, haaren eenigen Zoon. Te streepende waren deeze vooruitzigten voor het hart eener Vrouwe, om met dezelve niet te zijn ingenomen. Op 's Prinzen verzoek sprak zij met OLDENBARNEVELD; doch deeze bekwaame Staatsdienaer bragt de Prinses wel haast in een ander verstand, en toonde haar dat zijne Doorluchtigheid, door te staan na de opperste magt, zijn eigen verderf zocht.

Midlerwijl begon de scheuring hand over hand toe te nemen. MAURITS hadt dus lang den schijn vertoond dat hij zich onzijdig wilde houden; verklaarende op zekeren tijd, dat men de Contra-Remonstranten vrijelijk moest laten prediken, en de afgezette Leeraars bij verdrag wederom aanneemen, of andere van de zelfde gezintheid in derzelve plaats beroepen. Ook betuigde hij, bij eene andere gelegenheid, dat hij zich onzijdig wilde houden. „Ik ben een Soldaat, (dus sprak hij), „en heb geene kennis van de Godgeleerde weetenschappen.” En, in de daad, dat hij in deezen de zuivere waarheid sprak, blijkt uit het volgende voorval. ALBERTUS HUTTENUS, Predikant te *Buren*, door de Graavin VAN HOHENLO, eene Zuster van Prins MAURITS, die het Graafschap *Buren* regeerde, na 's *Haze* gezonden om van haaren broeder vergiffenis te verzoeken voor zekeren Franschman, die op den hals gevangen zat, wierdt van MAURITS aldus aangesproken, „Wel, Predikant, „zijt gij mede van die Arminiaanen, die gelooven dat het eene „kind ter zaligheid, en het ander ter verdoemenisfe is gebooren?” HUTTENUS, ten hoogsten over deeze vraag verwonderd, antwoordde hierop: „Uwe Excellentie zal gelieven te „weeten, dat dit niet is het gevoelen der geenen, die men „met een haatlijken naam Arminiaanen noemt, maar het gevoelen van hunne tegenpartijen.” Waarop de Prins wederom: „Wel, Predikant, meent gij dat ik niet beter weet?” Zich voorts wendende tot Graave WILLEM LODEWYK, Stadhouder van Friesland, die bij hem stondt, vraagde hij hem: „Wie heef 'er gelijk, Neef, de Predikant of ik?” Waarop Graaf WILLEM antwoordde: „Neen, Neef, gij hebt ongelijk.”

Ondanks deeze onkunde en de bovengemelde gewaande onzijdigheid, verzuimde MAURITS niet den Contra-Remonstranten de hand boven het hoofd te houden, welke hij verklaarde te beschouwen als de waare Hervormden, aan welke zijn Vader zijne bevordering hadt dank te weeten. Zij verzuimden niet om zich deeze denkwijze ten nutte te maaken. Onder voorwendzel van den Prinse een Boek te willen opdraagen, kwam de vermaarde TRIGLAND bij hem op zekeren tijd zijne opwagting maaken. Naa dat hij behendiglijk het gesprek geleid hadt na de zweevende geschillen, beklagde hij zich dat de Regenten zich met het gift der Arminiaansche ketterije hadden laaten besmetten, en de voorstanders van den eenen waaren Godsdienst onderdrukten. „Indien wij nog maar de vrijheid hadden,” voegde hij ’er nevens, „om onzen Godsdienst in Burgerhuizen of in Schuuren te oeffenen!” „Hoe,” hernam hierop de Prins, „de waare Hervormden zouden God in Schuuren moeten dienen!” „Het is eene groote onregvaardigheid,” hernam toen de looze Leeraar, „welke ons wordt aangedaan; „maar wij moeten dezelve verdraagen. Indien wij openlijk „mogten prediken, wij zouden onze vijanden ter aarde werpen.” „De Kerken behooren aan ons,” sprak toen de Prins met groote drift, „wij zullen ze ook hebben.” Toen, in gevolge van dit gesprek, de Contra-Remonstranten in den *Hage*, kort hier naa, eene afgezonderde Kerk verzogten, en hun dezelve wierdt afgeslagen, vervoegden zij zich bij MAURITS om hulpe; hij boodt hun dezelve openlijk. Wanneer over dit zijn gedrag in de Vergadering van Holland gesproken wierdt, en zommigen hem hetzelfde kwalijk namen, beriep hij zich op zijnen Eed, weleer gedaan, bij welken hij beloofd hadt, den Hervormden Godsdienst tot aan zijnen laaften droppel bloed te zullen verdeedigen. „Deezen Eed, zeide hij, zal ik volbrengen.” Dit alles voorspelde duideljk waar de zaaken heen wilden.

En, in de daad, het leedt niet lang dat MAURITS zich openlijk verklaarde. Hij hadt zich naauwkeurige lijsten der leden van beide aanhangen door gantsch Holland doen bezorgen; uit deeze bleek het dat die der Contra-Remonstranten verre de talrijkste was. Toen stelde hij dezelve in het bezit van de

Kloos-

Zooster-
UTRECHT
en dat hij
begaf hij 2
200EVRK
door 'sP
Arminian
tijd bij t
klaarde l
goed gen
Prins)
scheuring
zag men
pers, die
gels schre
„ dan la
hielden n
volk zegt
ken. Eer
te verklaa
verdiend i
Regenten
verminder
In deez
VELD ver
gezag te
den Staa
hier aan l
de Troep
der Stede
Waren l
waarom
gelders a
ken. Zi
zijne mac
wierdt on
den twee
overwage,

Klooster-Kerk in den *Hage*. Naa dat hij aan den Predikant **UITENBOGAARD** hadt verklaard, dat hij een vijand Gods was, en dat hij hem niet meer met een goed geweeten kon hooren, begaf hij zich na de gemelde Kerk, verzeld van Graave **WILLEM LODEWYK**, en een groot gevolg van lieden van aanzien, welke door 'sPrinsfen voorbeeld eenslags overtuigd wierden van de Arminiaansche dwaalingen. Tot nog toe was hij van tijd tot tijd bij **UITENBOGAARD** ter preeke verscheenen; doch nu verklaarde hij hem voor eenen vijand Gods, dien hij met een goed geweeten niet meer konde hooren.

Prins **MAURITS** hadt zich dus niet zo dra verklaard, of de scheuring begon openlijk los te breeken. Waar 't heen wilde, zag men niet onduidelijk aan het gedrag van zommige Schippers, die in hunne Vlaggen onder 'sPrinsfen Wapen deeze regels schreeven. „Liever met Oranje te leggen in het Veld, dan langer met Arminiaanen te zijn gekweld.” Zommigen hielden **MAURITS** verdagt, dat hij eenen opstand onder het volk zocht, om lange dien weg tot de hoogste magt te geraaken. Eenige Predikanten hadden de stoutheid van openlijk te verklaaren, dat hij door zijne gedaane diensten die magt verdiend hadt, en dat **OLDENBARNEVELD** en de tegenwoordige Regenten kwalijk handelden, omdat zij zijn gezag zогten te verminderen.

In deezen toestand van zaaken vervoegde zich **OLDENBARNEVELD** verscheiden maalen bij den Prins, hem biddende zijn gezag te willen gebruiken tot het weeren der onlusten, welke den Staat met den ondergang dreigden. Doch, in stede van hier aan het oor te leenen, verboodt hij wel uitdrukkelijk aan de Troepen, gehoorzaamheid te bewijzen aan de Wethouders der Steden tegen de zulken, welke hij beschermers van den Waaren Hervormden Godsdienst noemde. Dit was de reden, waarom men in zommige Steden te raade wierdt om Waardgelders aan te neemen, om voor derzelver veiligheid te waaken. Zulk een stoute stap verbaasde Prins **MAURITS**; alle zijne maatregels wierden daardoor verijdeld: des hij te raade wierdt om een nog stoutere stap te waagen. In den nacht van den twee en twintigsten September des Jaars 1617 vertrok hij onverwagt, zonder iemand daarvan verwittigd te hebben, ver-
zeld

zeld van zijnen Broeder FREDERIK HENDRIK, uit den *Hage* na den *Briel*. Hij deedt aldaar binnen koomen twee Vaandelen voetvolk, een van welke den Wethouderen zeer onaangenaam was. Men verzogt eenigen uitsfel van deeze vermeerdering van bezettinge, of althans dat de nieuwe Krijgsmagt aan de Regeering der Stad trouwe zou belooven. Doch geen van beiden wierdt ingewilligd. De reden van dit bezetten der Stad, was het aanneemen van Waardgelders te voorkomen.

Groote bekommering veroorzaakte deeze stoute daad bij de zulken, wien 's Lands vrijheid ter harte ging. MAURITS verontschuldigde zich met het voorwenden der noodzaakelijkheid om tot 's Lands behoudenisfe, in deeze gevaarlijke tijden, geweldige maatregels te moeten gebruiken. Om aan zijn doen een glimp te geeven, deedt hij het gerugt loopen, dat OLDENBARNEVELD de Stad aan de Spanjaarden hadt verkogt, en dezelve reeds zou geleverd hebben, indien hij niet in de voorbaat was geweest. De verstandigsten zagen door deeze gerugten heen; doch het gemeen liet 'er zich door in slaap wiegen.

Het werk eener Nationaale Sijnode verschafte thans merkelyke bezigheid en stoffe tot ontusten. Zommigen, en onder deeze Prins MAURITS, zогten het houden van zulk eene Kerkvergaderinge door te drijven; doch anderen verklaarden zich daar tegen. Ook waren het de Steden hier omtrent niet eens. Gelyk de Prins nimmer geweldige en butengewoone maatregels schroomde, wanneer hij dezelve, ter bereikinge van zijne oogmerken, dienstig oordeelde, dus besloot hij ook thans wederom een stouten stap te doen. In den nacht naa den zesentwintigsten November vertrok hij heimelyk uit den *Hage*, met oogmerk om eenige Zuidhollandsehe Steden te bezoeken, en dezelve tot het bewilligen in de Sijnode te beweegen. *Leiden*, van 's Prinzen reize verwittigd, en voor geweldige aanslagen beducht, verzogt ditmaal van dit bezoek verschoond te worden. Doch hij nam zijnen weg op *Delft*, en van daar op *Schiedam*, *Rotterdam*, *Dordrecht* en *Gorinchem*. Ten zelsden dage deedt hij eenen brief afgaan aan verscheiden andere Steden, waarbij hij klaagde dat men zijn gezag over het krijgsvolk zogt te verkleinen, door de bezettingen nieuwe beloften af te vragen.

De

De nade
BARNEVELD
te welker
zogt ander
hem af te
vertrouw
roolen va
burg van
hem inge
de aanha
neer de
wijzen va
nog niet r
verraders
hij den A
vermaalen
Goed r
heid hier
overlijden
het Prinsd
in her bez
selstein en
was hierdo
evenredigh
In Gelderl
stranten n
zich verk
maatregels
nen tijd v
na dat G
De Krijgs
deezee tot
deezee gel
chans, te
van Geld
bedenkt v
orde, te l

De nadeelige gerugten, welke van tijd tot tijd tegen OLDENBARNEVELD verspreid waren, begonnen thans meer en meer op te wakkeren. MAURITS slookte dezelve onder de hand, en zocht anderen, welke den Advokaat niet ongenegen waren, van hem af te trekken. Aan zijne Stiefmoeder verklaarde hij als in vertrouwen, dat OLDENBARNEVELD koffers met Spaansche pistoolen van *Brusfel* hadt ontvangen. Om den Graaf van *Kuilenburg* van de zijde der Remonstranten af te trekken, gaf hij hem ingewikkeld te verstaan dat hij in groot gevaar was, alzo de aanhang, dien hij volgde, verstand met Spanje hielt. Wanneer de Graaf, verwonderd over deeze beschuldiging, na bewijzen vraagde, kreeg hij tot antwoord, dat de tijd daartoe nog niet rijp was, en 'er eerst nog een voorbeeld aan eenige verraders moest gesteld worden. Hij voegde 'er nevens dat hij den Advocaat met zijnen aanhang wel haast tot stof zou vermaalen.

Goed maakt moed is een waaragtig spreekwoord; de waarheid hiervan bleek thans ook in Prins MAURITS. Door het overlijden van zijnen oudsten Broeder, PHILIP WILLEM, was het Prinsdom *Oranje* op hem gekoomen; daarenboven was hij in het bezit geraakt van de Heerlijkheid *Breda*, *Buren* en *Zs-felsein* en eenige andere plaatzen; binnen het Gemeenebest was hierdoor zijn rijkdom merkelyk aangegroeid; doch, naar evenredigheid, strekten zich nu ook zijne begeerten verder uit. In Gelderland was, zedert eenigen tijd, het getal der Remonstranten merkelyk toegenomen; van hier dat de meerderheid zich verklaarde tegen het houden van eene Synode. Geweldige maatregels wierden dan ook hier vereischt. Tegen den gewoonen tijd van de verkiezinge der Wethouderschap begaf hij zich na dat Gewest, en veranderde dezelve naar zijn goeddunken. De Krijgsmagt, welke hij op zijne zijde hadt, diende hem in deezem tot een steunzel. Schoon de voorregten der Steden bij deeze gelegenheid openlijk geschonden wierden, wist hij, nogthans, te wege te brengen dat hij vervolgens door de Staaten van Gelderland, op den Landdag vergaderd, plegtig wierdt bedankt voor 't geen hij, tot herstellinge der rust en goede orde, te *Nieuwmegen* hadt verrigt.

In Mai des volgenden Jaars 1618 vertrok MAURITS na den Landdag in *Overijsfel*, welke toen te *Deventer* gehouden wierdt. Hier verzogt hij de Staaten om hunne bewilliging tot het houden eener Nationaale Sijnode, alzo dezelve, zeide hij, alleen zou strekken tot het bijleggen van Kerkelijke geschilden, zonder dat de Gewesten daar door verkort, of iemand ter zaake van den Godsdienst zou bezwaard worden. Hij voegde 'er nevens dat de besluiten der Sijnode niet van kragt zijn zouden, dan in zo verre zij door de bijzondere Gewesten bekrachtigd wierden. Op deeze toezegginge zich verlaatende, bewilligden de Staaten in zijn verzoek.

Geweldige onrust ontstondt, over deeze gebeurtenissen, binnen de Stad *Utrecht*, welke toenmaals voor het bolwerk der Remonstranten wierdt gehouden. Vernomen hebbende dat de Prins zich gereed maakte tot zijne reize na Gelderland, hadden de Wethouders hem verzogt, voor ditmaal niet binnen de Stad te willen koomen. Dit verzoek wierdt bij hem als een verbod opgevat. Schoon hij voorneemens was geweest de Stad mis te reizen, veranderde hij thans van besluit. Van binnen leide men in beraad, of men voor hem niet de poorten behoorde te sluiten; doch men vondt het niet raadzaam zo verre te gaan. Onder schijn van hem eere te willen bewijzen, doch, in de daad, om op zijne gangen een oplettend oog te houden, deedt men het huis, alwaar hij zijnen intrek hadt genomen, den geheelen nacht door eenige Vaandelen Burgers bewaaken. Hij vervolgde daarom zijne reize, zonder dat hier thans iet gewigtigs voorviel. Doch, gelijk in onrustige tijden de gemoederen ligtelijk wankelen, niet lang daar naa wierdt in beraad genomen, of men, om de kosten te spaaren, de Waardgelders, het aanneemen van welke zijne Doorluchtigheid eene *Rebellie* hadt genoemd, niet behoorde af te danken, en van den Prins eenige Vaandelen te verzoeken, welke ten laste van het Sticht zouden staan. Zelf kreegen de Afgevaardigden ter Algemeene Vergaderinge last, om zijne Doorluchtigheid daar over mondeling te onderhouden; doch dit geschiedde niet, alzo de Prins eerlang zich in eigen persoon na *Utrecht* begaf. Eenige Afgevaardigden van Holland, onder welke zich HUGO DE GROOT bevondt, waren ook derwaarts gereisd. De Afgevaardigden, zijne Doorluchtigheid zijnde

de koomen
koomen
eenparige
veiligheid
„ Doorlu
„ dient
„ heeft
„ te voe
„ Prins
„ en voo
„ ik weet
„ zijde, e
„ landfche
Hollandfch
vrymoedig
van eenig
dat zij ber
de argwaan
indien men
wilde bren
van eene S
gevaarlijker
zich onder
den Advok
woord gav
verplicht ze
staan. Uit
zijne Door
In eene
karden h
zien van e
rand hadt
reloos en g
roefstemin
deeze kloot
Prins in d
bij veelen
niet lang o

de koomen begroeten, zeiden hem dat zij aldaar waren gekoomen om met die van *Utrecht* te raadpleegen over eene eenpaarige orde op het stuk der Waardgelderden, en op de veiligheid der Steden. „De Wethouders, sprak hier op zijne „Doorluchtigheid, zullen wel beschermd worden; doch men „dient eerst te weeten, hoe zij zullen regeeren. Reeds „heeft men vijf dwaaleeringen in den Godsdienst zoeken in „te voeren. Zelf heeft men een ontwerp beraamd om mij, „Prins van Oranje, van het Stadhouderschap te berooven, „en voorts ten lande uit te jaagen. Ik zal hierin voorzien: „ik weet wel wat ik doe. Vijf Provinciën heb ik op mijne „zijde, en ik verwacht hier de Afgevaardigden van zes Hol- „landsche Steden, die mij ondersteunen.” Hoe vreemd den Hollandsche Gemagtigden deeze taal ook in de ooren klonk, vrymoedig gaven zij nogthans tot antwoord, niet te weeten van eenig voorneemen ten nadeele van zijne Doorluchtigheid; dat zij bereid waren zijne verdiensten te erkennen; doch dat de argwaan, zedert eenigen tijd ontstaan, zou verdwijnen, indien men de zaaken niet tot beslissing, maar tot bijlegging, wilde brengen. MAURITS drong vervolgens op het houden van eene Sijnode, en beweerde dat de Waardgelders erger en gevaarlijker waren dan de Spaansche Kasteelen. Zelf liet hij zich onder 't spreken ontvallen dat alles de schuld was van den Advokaat. Waarop de Gemagtigden kloekmoedig tot antwoord gaven, dat zij allen, zo de Advokaat dood was, zich verplicht zouden rekenen om 's Lands gerechtigheid voor te slaan. Uit dit merkwaardig gesprek bleek genoegzaam, waar zijne Doorluchtigheid heen wilde.

In eene volgende zamenkomst met Prinse MAURITS, verklaarden hem de Staaten van *Utrecht* dat zij niet konden afzien van de maatregels, welke zij tot hunne veiligheid beraamd hadden; dat zij het houden van eene Sijnode voor nutteloos en gevaarlijk hielden, indien dezelve niet met algemeene toestemming der Provinciën wierdt bij een geroepen. Doch deeze kloekmoedigheid bezweek, zo ras zij vernamen dat de Prins in deezen niet blootlijk op eigen gezag handelde, maar bij veelen een magtigen arm hadt. En, in de daad, het leedt niet lang of men zag een voorval gebeuren, 't welk alle Pa-

triotten deedt verbaasd staan. Op den dertigsten Julij, met het aanbreeken van den dag, hoorde men door de Stad de trom roeren; dit was het zein van Prinse MAURITS, waar op de bezetting moest onder de wapens koomen. Toen oordeelden de Hollandsche Gemagtigden het tijd om de Stad te verlaaten. Indien zij nog een half uur gebleeven waren, zou men hen, als gevangenen van Staat, in verzekering genomen hebben. Op het oogenblik als zij zouden afrijden, zagen zij de Gemagtigden van zes Steden, die van de hand zijner Doorluchtigheid vloogen, van den wagen stappen. Midlerwijl hadt de Prins de voornaamste toegangen, door de gewoone Bezetting en eenige Kompagnien, den voorigen dag in de Stad gebragt, doen bezetten; hij zelve begaf zich na het Marktveld, genaamd *de Neude*. Om te meer gezags en aanzien te geeven aan zijn gedrag, wierdt hij verzeld van eenige Gemagtigden, der Algemeene Staaten en een talrijken stoet van Heeren. Hierop deedt hij de Waardgelders, die thans de wagt hadden, voor zich verschijnen, en beval hun met een gezagvoerenden toon de wapens neder te leggen; tevens ontfloeg hij hen van hunnen eed. De overige Waardgelders, bij trommelflag na *de Neude* ontbooden, wierden op de zelfde wijze afgedankt. Hierop kwamen eenige afgevaardigden der Staaten van het Gewest den Prinse bedanken voor 't geen hij zo gelukkig en met zo veele orde hadt volbragt; hem tevens verzoekende de noodige veranderingen in de Regeering te willen maaken. 's Anderen daags verscheen de Prins in den Stadsraad, alwaar eenige burgers, welke men hadt opgemaakt om den rol te speelen van Gemagtigden der Gemeente, hem verzogten om de noodige veranderingen. Doch MAURITS vergenoegde zich niet met het aanstellen van nieuwe Regenten, en het bevestigen van de zulke, welke hem gunstig waren; hij gaf zelf eene nieuwe gedaante aan den Regeeringsvorm: de Vroedschap, uit veertig Raaden bestaande, wierdt voor haar geheele leeven aangesteld, daar zij voormaals jaarlijks plagt vernieuwd te worden. Te midden van alle deeze veranderingen, verzuimde MAURITS niet zich te beklagen over de zulken, welke, zeide hij, hem verdagt en gehaat zogten te maaken, door onder 't volk te verspreiden dat hij na de Souverei-

reintete
 niktig gell
 twaar hij
 gadering d
 pligtig be
 Waardgeld
 den afged
 Uit het
 vensbeschr
 de inzigen
 MANVELD
 is het denit
 eenen toele
 Ruin een j
 woorden ge
 „Monsieur
 „uwe.” Toe
 in overleg wi
 wi men dat
 dat de raadpl
 hg OLBENBA
 met MAURITS
 den I was ge
 caschen hen
 voorgevallen.
 seu list wier
 zeits, in v
 over dit get
 Holland bet
 door deeze
 ind gekwets
 der daarin g
 gebeurde op
 ze de zaak n
 vinden. Te
 Schoonzoon
 zijn oudste
 ter, om zij

vereiniteit stondt. Naa dus in het oogmerk zijner reis gelukkig geslaagd te hebben, keerde hij te rug na den *Hage*, alwaar hij het streelend genoegen smaakte, dat hij in de Vergadering der Algemeene Staaten voor zijne moeite en zorg plegtig bedankt wierdt. 't Was door zijnen invloed, dat de Waardgelders in de Hollandsehe Steden insgelijks eerlang werden afgedankt.

Uit het geen wij, in het voorgaande gedeelte dezer Levensbeschrijvinge, verhaald hebben, blijkt duidelijk genoeg dat de inzigten van Prinsfe MAURITS en van den Advokaat van OLDENBARNEVELD merklijk verschilden. Al voor lang was de Prins in het denkbeeld geweest, dat de Advokaat en zijne aanhangers eenen toeleg maakten op het verminderen van zijn gezag. Ruim een jaar geleeden hadt men zijne Doorluchtigheid, in woorden geraakt zijnde met den Advokaat, hooren zeggen: „ Monsieur BARNEVELD, ik heb mijne eer zo lief, als gij de „ uwe.” Toen, omtrent den tijd van 't sluiten van het Besland, in overleg wierdt gebragt om 's Prinsfen gezag te vermeerderen, wil men dat onder anderen 's Lands Advokaat hadt bewerkt, dat de raadpleeging op dit gewigtig stuk wierdt uitgesteld. Ook lag OLDENBARNEVELD onder verdenking, dat hij de handeling met MAURITS, op gelijken voet als weleer met Prins WILLEM DEN I was geschied, hadt tegengehouden. Daarenboven waren tuschen hen dikmaals oneenigheden van deezen of geenen aard voorgevallen. Men weet het gevolg van dit alles. Op 's Prinsfen last wierdt de oude man, nevens DE GROOT en HOGERBEETS, in verzekering genoomen. Groot was de ontsteking over dit geweldig bedrijf. De Edelen en de meeste Steden van Holland betuigden openlijk aan den Prinsfe, dat zij oordeelden, door deeze handelwijze, de vrijheid en geregtigheid van Holland gekwetst te zijn, en verzogten hem, dat hij als Stadhouder daarin geliefde te voorzien. Zijn antwoord was, dat het gebeurde op last der algemeene Staaten was geschied; dat deeze de zaak met de Staaten van Holland wel zouden weeten te vinden. Toen de Heeren VAN DER MYLE en VEENHUIZEN, Schoonzoonen van den Advokaat, en de Heer van GROENEVELD, zijn oudste Zoon, den Prinsfe verzogten, dat men hunnen Vader, om zijnen hoogen ouderdom, zijn huis tot eene gevangenis

genis

genis geliefde te geeven, gaf hij hun tot antwoord: „Dat is „de zaak der Algemeene Staaten; uwen Vader zal geen leed „geschieden, niet meer dan mij zelve.” Als VEENHUIZEN zijnen Schoonvader wilde verontschuldigen, omdat hij tegen de Kloosterkerk geweest was, alwaar de Contra-Remonstranten 't eerst den standaard der scheuringe hadden opgericht, hoorde hij nauwlijks het woord Kloosterkerk noemen, of hij borst in een heiligen ijver uit: „Die zich tegen de Kloos- „terkerk wil stellen, zijne voeten zullen hem niet van hier „draagen.”

Prins MAURITS, dus den Advokaat in zijne magt gekreegen hebbende, kon het werk hierbij niet laten steeken. Doch in het voortzetten van hetzelfde, ontmoette hij merkelijken tegenstand. De meeste Steden van Holland hadt hij tegen zich, zo wegens het gevangen neemen der drie Heeren, als ten opzichte van het houden van eene Nationaale Synode. Niet meer dan zes Steden, *Dordrecht, Amsterdam, Schiedam, Enkhui- zen, Edam* en *Purmerende*, hadt hij op zijne zijde. Om derhalven de laatste hand aan 't werk te leggen, besloot hij buiten tijds verandering te maaken in de Regeering der meeste Steden. Te wel was hij te *Nieuwmegen* en *Utrecht* gellaagd, om zich hiervan niet alles goeds te belooven. Om te zekerder te gaan, versterkte hij zijn gevolg met eene goede bende Krijgsknegten. Op den zevenden September vertrok hij na *Schoonhoven*, en bezogt vervolgens de Steden *den Briel, Delft, Schiedam, Gorinchem, Oudewater, Woerden* en *Monnikendam*. In alle deezen Steden verfelde hij de Regeering, zonder eenigen tegenstand te ontmoeten. Aan de sterke Bezetting en 's Prinses Lijfwagt moet deeze gemakkelijkheid voornaamelijk worden toegeschreeven.

Niet zo gelukkig, egter, slaagde zijne Doorluchtigheid te *Hoorn*. Hier lag geene Bezetting; de Burgerij was op de zijde der Regeeringe: van hier dat deeze eene mannelijker taal durfde voeren, dan de Wethouderschap van andere Steden. De Prins bevondt zich te *Edam*; hier kreeg hij kennis dat de Vroedschap van *Hoorn* hadt beslooten hem te ontvangen, indien hij zich derwaarts begaf. Hij vertrok dan, en was reeds de Stad genaderd, toen hij uit naam der Wethou-
der-

dechap ver-
hinen' koom
van zijn get
Paasje. Mit
ten gesloote
De Schutte
mschen tw
verzekerde
toegangen.
's Prinses M
daags vraagt
Schutterij,
reken tot wa
hollands antw
de, verzogt
Wethoudersc
Vroedschap ge
ziner keuze.
houderschap e
wel voldaan o
hij hadt, be
hult hij heime
fonde met ve
doet hij de R
zeld van een t
en plaats eenig
Markt. Thant
ganfche Vroe
leden, welke
hij ook eenige
beast over al
't daar mede
„ Daar is al g
gelaten hebb
Friesch' Edel
ten en kleine
na *Medenblik*
stide.

derfchap verzogt wierdt, dat hij met geen groot gevolg wilde binnen koomen. Doch hij gaf tot antwoord dat hij niemand van zijn gevolg wilde buiten laten, zelf niet een eenigen Paadje. Midlerwijl kwam hij aan de Stad, daar hij de poorten geflooten vondt, doch, eerlang wierdt binnen gelaaten. De Schutterij was in de wapens; de Prins wierdt begeleid tufchen twee rijen van dezelve tot aan zijnen Herberg. Zij verzekerde zich van het Stadhuis, en bezette de aangelegenfte toegangen. Veelen van dezelve toonden zich genegen om met 's Prinfs Muskettiers aan den gang te koomen. 's Anderendaags vraagde zijne Doorluchtigheid aan de Hopluiden der Schutterije, waarom zij zo sterk waakten, daar hij hun geene reden tot wantrouwen hadt gegeven? Doch hij kreeg geen beflifsend antwoord. De Vroedschap, bij een geroepen zijnde, verzogt dat hij geene verandering wilde maaken in de Wethouderfchap; of, zo dit moest gebeuren, dat hij dan de Vroedschap geliefde te vermeerderen met eenige perfonen ter zijner keuze. Dus fcheen alles tot tamelijk genoegen der Wethouderfchap en Burgerije te zullen afloopen. Maar de Prins, wel voldaan over zich zelven dat hij haar dus in den ftrik gelokt hadt, bedoelde nog verdere oogmerken. Uit Friesland hadt hij heimelijk Troepen ontbouden, welke nu ten rechten ftonde met verfcheiden fchepen in de haven kwamen. Straks doet hij de Regeering op het Stadhuis bij een koomen. Verzeld van een talrijken floet Edelen, begeeft hij zich derwaarts, en plaatst eenige honderden foldaaten in eene halve maan op de Markt. Thans met gezag kunnende fpreeken, bedankt hij de gantfche Vroedschap, en ontflaat ze van den eed, behalven agt leden, welke hij terftond herftelde. Ten zelfden dage zette hij ook eenige Hopluiden der Schutterije af. De Schout, verbaasd over alle deeze veranderingen, vraagde den Prinfe, hoe 't daar mede verder gaan zoude? Hij kreeg tot antwoord: „ Daar is al genoeg veranderd, ja, al te veel.” De Bezetting gelaaten hebbende onder den Luitenant-Kolonel EYSINGA, een Friefsch' Edelman, die om zijne goede hoedanigheden bij grooten en kleinen wel gezien was, vertrok zijne Doorluchtigheid na *Medenblik* en *Alkmaar*, alwaar hij ingelijks de Wet verftelde.

Door

Door middel van alle deeze veranderingen, en ondersteund door de Afgevaardigden, welke aan hem hunne waardigheid hadden dank te weeten, kreeg MAURITS ligt de overhand in de Vergadering der Staaten van Holland. Geen wonder derhalven, dat hij, naa zijne wederkomst in den *Hage*, in dezelve verscheen met het vertrouwen van iemand, welke aan den Staat de gewigtigste diensten heeft gedaan. Hij deedt aldaar verflag van zijne verrigtingen, en verzuimde niet breed op te geeven van de gevaaren, welke hij, ter volvoeringe van dit werk, hadt doorgestaan. Het meerendeel der Vergaderinge was van verstand, dat men zijne Doorluchtigheid plegtig behoorde te bedanken, en hem verzekeren, dat, vermits hij, ten beste van het Vaderland, geenerleie moeite hadt ontzien, men voorts aan zijn goetvinden overliet, om nog verdere veranderingen te maaken, daar hij dezelve zou noodig oordeelen. MAURITS gaf hierop tot antwoord, nimmer iets anders bedoelt te hebben noch te zullen bedoelen, dan het welzijn van het Vaderland, en de handhaaving van de vrijheden en voorregten der ingezeetenen. Voorts begeerde hij dat van deeze zijne verklaring in de Registers van den Staat aantekening zou gehouden worden. Doch de Afgevaardigden van *Haarlem*, *Leiden* en *Rotterdam* verklaarden zich ongelast om in deezen handel te stemmen.

Naar 's Prinsef welgevallen moesten dan ook deeze Steden worden omgezet. Hij vertrok dus eerst na *Leiden*, en veranderde aldaar de Wet. Het zelfde deedt hij ook te *Haarlem*, werwaarts hij zich hadt begeeven met een gevolg van tachtig wagens. Vervolgens een keer na den *Hage* gedaan hebbende, vertrok hij na *Rotterdam* om daar de Regeering insgelijks te veranderen. Eene gewigtige ontdekking deedt hier de Prins, welke DE GROOT nog meer bij hem in haat bragt. In het Eedboek der Stad, was de gewoone Eed der Amptenaaren gesteld, ten tijde ais aan Prinse WILLEM DEN I de hooge Overheid deezer landen was opgedraagen; hierom maakte deeze Eed gewag van getrouw te zijn aan den *Prinse van Oranje*. Naderhand hadt OLDENBARNEVELD, toenmaals Pensionaris der Stad, volgens besluit der Vroedschap, gesteld, aan de hooge Overheid. Zedert hadt men agter de

WOOF-

worden Ho
 Staaten van
 re groot o
 hadt doorge
 en rondt d
 Naa dat
 Stad verslet
 derden Nov
 zich beklag
 land beroerde
 best van 's La
 voorzien, en
 kunnen dienst
 hierop stil; do
 moort, deeze
 op, en deedr
 an zijne Doo
 led en deeze
 prins gaf hiero
 „voor deezen
 „zucht het.”
 In alle deer
 van den raad
 de Conats-Rem
 van ene lijst
 Regeering. V
 deringen hemel
 gewigtigsten di
 en. Maar de
 overdrangelij
 bers van 't V
 wierdt zijne
 vertigt hadt, e
 Terwijl nu
 de handen vol
 meer in weeze
 Prins hem ge
 vel hebben

woorden *Hooge Overheid* tot verklaring gesteld, *dat is, de Staaten van Holland*. Men hadt Prins MAURITS gezegd dat DE GROOT den naam van Prins WILLEM met eigen handen hadt doorgehaald. Hij begeerde dan het Eedboek te zien, en vondt daar met 'er daad de gemelde verandering.

Naa dat de Prins vervolgens te *Gouda* de Regeering der Stad versfeld hadt, begaf hij zich na *Amsterdam*. Op den derden November verscheen hij hier in de Raadkamer. Naa zich beklagd te hebben over de geschillen, welke thans het land beroerden, verklaarde hij aldaar gekoomen te zijn, uit last van 's Lands Overheid, om ook in deeze Stad daarin te voorzien, en bedankte vervolgens de zesendertig Raaden voor hunnen dienst, hen ontslaande van hunnen eed. Elk zweeg hierop stil; doch de Oud-Burgemeester KORNELIS PIETERSZOOM HOOFT, deeze handelwijze niet kunnende verdraagen, stondt op, en deedt eene Rede, welke hij besloot met een verzoek aan zijne Doorluchtigheid, dat het hem beliefte deeze goede Stad en deeze eerlijke vergadering te verschoonen. Doch de Prins gaf hierop alleen tot antwoord: „Bestevaer, 't moet nu „voor deezen tijd zo zijn; de nood en dienst van 't land ver- „eischt het.”

In alle deeze veranderingen bediende zich de Prins meest van den raad der zulken, in elke Stad, die inzonderheid voor de Contra-Remonstranten geijverd hadden; deeze voorzagen hem van eene lijst der geenen, die zij bekwaam oordeelden tot de Regeering. Van hier dat de Contra-Remonstranten deeze veranderingen hemelhoog preezen, en dezelve aanmerkten als den gewigtigsten dienst, welchen de Prins aan het Land kon bewijzen. Maar de Remonstranten beschouwden dit werk als een onverdraagelijken hoon voor de eerlijkste en trouwste liefhebbers van 't Vaderland. In den *Hage* wedergekeerd zijnde, wierdt zijne Doorluchtigheid plegtig bedankt voor 't geen hij verrigt hadt, en hetzelfde goedgekeurd en bekrachtigd.

Terwijl nu de Steden van 's Prinzen hand vloogen, zou hij de handen volkomen ruim hebben, indien de Advokaat niet meer in weezen ware. Deeze zat reeds in hegtenis; en zo de Prins hem genegen geweest ware, zou hij ter zijner slaakinge veel hebben kunnen toebrengen. Doch hiertoe toonde hij
geene

geene genegenheid; zelf hadt Graaf WILLEM LODEWYK, Stadhouder van Friesland, aan hem geschreeven, om hem ter gunste van den Grijzaart te beweegen. Een merkwaardig gesprek hieldt MAURITS met den Predikant WALEUS. In den jongsten nacht verzelde deeze den Advokaat OLDENBARNEVELD, die op hem begeerde, uit zijnen naame, twee dingen aan den Prins te verzoeken: vooreerst, vergiffenis, zo hij iets tegert hem mogt misdaan hebben; vervolgens, dat hij zijnen kinderen wilde gunstig zijn. Met deeze boodschap vervolgde zich de Leeraar bij zijne Doorluchtigheid; die daarop, met traanen in de oogen, het volgende antwoord gaf: „Het ongeluk
 „ van den Advokaat is mij leed. Ik heb hem altoos lief ge-
 „ had, en dikwijls vermaand anders te doen. Dewijl hij ze-
 „ dert eenigen tijd een anderen vorm van Regeeringe heeft
 „ zoeken in te voeren, die Kerk en Staat zou hebben om-
 „ gekeerd, heb ik mij tegen hem moeten stellen. Maar, 't
 „ geen hij tegen mij misdaan heeft, vergeef ik hem gaarne:
 „ hoewel hij zulks wel zonder voorwaarden zou hebben
 „ kunnen verzoeken: want hij heeft het Krijgsvolk van den
 „ eed, dien zij mij, als hunnen Veldoverste schuldig waren,
 „ zoeken af te ttekken. Twee dingen hebben mij wat ge-
 „ speeten: het eene dat hij gezegd heeft dat ik stond na de
 „ Souvereiniteit; het ander, dat hij mij te *Utrecht* in zulk
 „ een gevaar gebragt heeft. Dan, ik beveel 't aan uwe voor-
 „ zigtigheid, of gij hem deeze dingen bekend wilt maaken
 „ of niet: want ik zoek niets anders dan 's Mans zaligheid.
 „ Ook heb ik op de Regters begeerd, dat het geen hij te-
 „ gen mij heeft misdaan, hem tot geene misdaad zou gere-
 „ kend worden. Wat zijne kinderen aangaat, die zal ik gun-
 „ stig zijn, zo lang zij wel doen.” Voorts vraagde hij aan
 WALEUS, of de Advokaat van geen pardon sprak? Waarop
 deeze antwoordde, daarvan met waarheid niets vernomen te
 hebben. Algemeen wordt verzekerd, dat MAURITS de wreede
 nieuwsgierigheid hadt van het treurig einde des getrouwen
 Staatsmans met eigen oogen te aanschouwen; men voegt 'er
 nevens dat als OLDENBARNEVELD, nu reeds nedergeknield,
 eenigzins beefde, de Prins zou gezegd hebben: „ Ziet dien
 „ ouden Hondsvot eens! hij is bang; hij vreest voor den
 „ slag!”

„slag!” A
 gantchen
 in de groo
 zijne diena
 berigt dat
 zaam van
 hij, kort t
 der soheren
 men hem z
 zijne gunst
 zijner verro
 en lande uit
 't heeven had
 weldaadige
 zekeren dag
 „, dat de
 „ jaerigen G
 Maurits leidt
 „, ons,” herns
 sprak daarop z
 „ gij evenwel
 „, „ hun de
 „ wist gellag
 bekend dat Pri
 begunstigd we
 Als eene zeke
 „, op zeh
 rich verbeeld
 zich te hebb
 hem bediende
 „ weg: ziet
 De haat van
 autig ten ge
 den, van het
 was UTEND
 van dien G
 ten voorbee
 'tinsen Kara
 XXI. DEEL.

„slag!” Anderen, daarentegen, verzekeren, dat hij den gantschen morgen, op welken de Advokaat onthalsd wierdt, in de grootste ongerustheid doorbragt, en van tijd tot tijd zijne dienaars deedt binnen koomen, en wanneer hem wierdt berigt dat het stuk volbragt was, hij bleek wierdt en genoegzaam van zich zelven viel. Daarenboven wordt verhaald dat hij, kort naa deeze treurige gebeurtenis, een prooi wierdt der folterendste gemoedsangsten. Verscheiden maalen hoorde men hem zeggen, dat hij geene anderen dan schelmen met zijne gunst hadt verwaardigd. Zelf erkende hij aan eenen zijner vertrouwelingen dat men de bloem der Ingezeeten ten lande uit gejaagd, en OLDENBARNEVELD onregtvaardig van 't leeven hadt beroofd; maar dat redenen van staat deeze gewelddadige handelwijze noodzaaklijk gemaakt hadden. Op zekeren dag voerde hem de Landgraaf van *Hessen* te gemoete, „dat de ter dood bringing van een meer dan zeventig- „jaarigen Grijsaart geene zeer doorluchtige daad was.” MAURITS leide de schuld op de Regters. „Maar de Reg- „ters,” hernam de Landgraaf, „zijn door U benoemd.” Neen, sprak daarop zijne Doorluchtigheid, door de Staaten. „Hebt „gij evenwel,” voegde hem daarop de Landgraaf te gemoete, „hun de zulken niet aan de hand gegeven, welke gij „wist geslagen vijanden van den Advokaat te zijn”? 't Is bekend dat Prins MAURITS, zedert, door den gelukskans minder begunstigd wordende, klaagde dat God hem hadt verlaaten. Als eene zekere waarheid wordt wijders verhaald, dat MAURITS, op zekeren dag, met visch zijnen maaltijd doende, zich verbeeldde, het grijze hoofd van OLDENBARNEVELD voor zich te hebben, en verscheiden maalen, tot de geenen, die hem bedienden, zeide: „In Gods naam, neemt dat hoofd „weg: ziet gij dat hoofd niet? neemt het weg, zeg ik u.”

De haat van Prinse MAURITS tegen den Advokaat hadt eigenaartig ten gevolge, dat anderen, welke deszelfs zijde volgden, van hem min gunstig bejegend wierden. Onder deeze was UITENBOGAARD; gelijk, in onze Leevensbeschrijving van dien Godvrugtigen Leeraar, zal worden opgemerkt. Een voorbeeld hiervan wordt nog verhaald, bekwaam om 's Prinse Karakter te doen kennen, en te merkwaardig om

met stilzwijgen te worden voorbijgegaan. UITENBOGAARD hadt in zijn uiterste verzeld zekeren JAN VAN PARYS, ter dood veroordeeld om dieverij en moord, aan een Amsterdamschen Juwelier gepleegd. Deeze' boosdoener was weleer eerste Kamerdienaar geweest van Prinsse MAURITS, en hadt hem verscheiden diensten bewezen, die meer geheimhouding dan kiesheid vorderen. In één woord, die eerlooze vertrouweling van 's Prinsfen vermaaken, door heimelijke knaagingen gefolterd, oordeelde zich verplicht zijn Geweeten te moeten ontlasten in den boezem des eerwaardigen Leeraars. Langs deezzen weg kwam UITENBOGAARD agter het geheim van 's Prinsfen minnaarijen. De Leeraar zidderde, wanneer hij ontdekte, welke Vrouwen bij nacht wierden toegelaaten in 't Vorstlijk Slaapvertrek. Hem wierden verborgenheden geopenbaard, zodanig dat men, gelijk hij zelve, eenige jaaren laater, zeide, dezelve bezwaarlijk zou hebben kunnen gelooven, al waren zij met letteren aan den hemel geschreeven geweest. Nimmer, egter, heeft hij bijzonderheden gemeld van deezze geheimenissen der wellustigheid. Dit alleen is zeker, dat UITENBOGAARD, in de hoedanigheid van Leeraar, zich verplicht geoordeeld hebbende, MAURITS daarover te onderhouden, weldra gewaar wierdt dat zijn Godvrugtige ijver niet aangenaam was. MAURITS kon zijn misnoegen niet verbergen; in de eerste vervoeringen zijner gramschap wierp hij zijnen hoed ter aarde, trapte dien met voeten, en wilde niemand dien dag te woord slaan, noch eenige spijze gebruiken.

Een ander veld, naa den dood van OLDENBARNEVELD en de gevangenis van HUGO DE GROOT en HOGERBEETS, opende zich eerlang voor de eierzucht van Prinsse MAURITS. Het Stadhouderschap van *Friesland, Groningen en Drente*, wierd thans bekleed door Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU, volle Neef van MAURITS en gehuwd met zijne Zuster, doch kinderloos. De gemelde Gewesten smaakten nog het zoet der oude Vaderlandsche vrijheid. WILLEM LODEWYK, egter, vernomen hebbende met hoe geringe moeite, in de andere Provincien, veranderingen gemaakt waren, overleide om in de landen, aan zijn beflaur vertrouwd, mede eenige verandering in te voeren. Maar terwijl hij bezig was met het opstellen van

in een b
 rit hem
 menschlijks
 roerte, die
 heidinnen
 Prinsse ma
 het Stadho
 wil ook d
 manvarden
 gen. Nogh
 Drente hem
 out de Stad
 field op hum
 ars over te
 zinn, Broed
 Van weinig
 MAURITS naa
 ene soort van
 had deede h
 n zullen ver
 Spanische Be
 Pasgenmits
 siben Bon en
 dien stroom
 Wand, en ve
 Jaare 1622 ma
 Bergen op Zoo
 nderstand in
 derwaarts schil
 buken. Toe
 on met MAUR
 deezze zou te
 „ meik was,
 „ Het winnen
 nige weeken
 pen; die, egt
 Niets was
 Lands Advre

van een brief aan Prinse MAURITS, in welchen hij overleide, wat hem te doen stondt, ingevalle hem (MAURITS) ichts menschlijks overkwam, wierdt hij overvallen van eene be-roerte, die hem eenslags uit het leeven rukte. Bij de vrijheidminnende Friezen en Groningers, de heerschzucht van Prinse MAURITS vreezende, wierdt toen in overleg gebragt om het Stadhouderschap in hunne Provinciën te vernietigen. Men wil ook dat MAURITS zelve eenige zwaarigheid zag in het aanvaarden van het bewind, indien het hem wierdt opgedraagen. Nogthans wierdt het Stadhouderschap van *Groningen* en *Drente* hem eerlang aangeboden, onder voorwaarde, egter, dat de Stad vrije Raadsbestelling zou genieten. Te zeer gefield op hunne vrijheid waren de Friezen, om zich aan MAURITS over te geeven; hunne keuze viel op Graave ERNST KAZIMIR, Broeder van WILLEM LODEWYK.

Van weinig belang waren de Krijgsverrigtingen van Prinse MAURITS naa het eindigen van het Bestand. Hij verviel, in eene soort van werkeloosheid, welke hem na een nieuw Bestand deedt haaken; hij vreesde zijnen behaalden Krijgsroent te zullen verliezen tegen eenen Veldoverste, hoedanig de Spaansche Bevelhebber SPINOLA was. Naadat hij de sterkte *Paapenmuts* gestigt hadt, op een Eiland in den Rhijn, tus-schen *Bon* en *Keulen*, om den Spanjaarden de scheepvaart op dien stroom af te snijden, beschanste hij de *Doesburgsche Waard*, en versterkte de linker zijde van den *Yssel*. In den Jaare 1622 maakte de Markgraaf van SPINOLA een toeleg op *Bergen op Zoom*, en sloeg het beleg om de Stad. Doch de onderstand in levensmiddelen en troepen, welke MAURITS derwaarts schikte, noodzaakte hem eerlang het beleg op te breeken. Toen zou hij zich nog in staat hebben bevonden om met MAURITS een kans in 't open veld te waagen. Doch deeze zou te dier gelegenheid gezegd hebben: „Mijn oog-„ mek was, *Bergen op Zoom* te ontzerten; ik ben voldaan. „ Het winnen van een veldslag valt niet in mijn plan.” Wei-nige weeken daarna maakte de Prins een aanslag op *Antwerpen*; die, egter, vrugtloos afliep.

Niets was natuurlijker te verwagten, naa het gepleegde aan 's Laads Advokaat, dan dat den een' of anderen tijd op

's Prinzen leeven een vijandlijke toeleg wierdt gemaakt. De Heer VAN OLDENBARNEVELD hadt twee Zoonen nagelaaten, REINIER en WILLEM; de eerste en oudste, Heer van *Groeneveld*, was Luitenant Houtvester van Holland en Heemraad van *Delfland*; de andere, Heer van *Stoutenburg*, was Beveelhebber van *Bergen op Zoom*. Na het ontijdig einde van hunnen Vader, waren zij beide van hunne Ampten verlaaten. De Heeren CORNELIS VAN DER MYLE en REINIER VAN BREDERODE, Heer van *Veenhuizen*, elk met eene Dochter van den Advokaat gehuwd, wierden niet meer onder de Edelen van Holland beschreeven. Dit alles, gevoegd bij den spijt wegens het onthalzen van hunnen grijzen Vader, hadt ten gevolge eene zamenzweering tegen het leeven van Prinse MAURITS. Het be- loop en den uitflag deezer zamenzweeringe, elders in deeze verzameling beschreeven zijnde, zullen wij dezelve daarom hier niet herhaalen.

De laatste Krijgsverrigting van Prinse MAURITS was, zijne pooging om *Breda* te ontzetten. Om deeze Stad hadt SPINOLA het beleg geslagen, en voerde daar tegen alle zijne benden aan. Ernstig hieldt de Prins bij de Staaten aan om den noodigen onderstand ter ontzettinge van zijn Vaderlijk erfgoed. Hij hadt gebrek aan alles, en de Staaten waren onbekwaam om aan zijne eischen te voldoen. Deeze wederspoed trof hem tot in de ziel; hij herdagt de tijden, in welke OLDENBARNEVELD aan het roer van Staat hadt gezeten: „ Bij het leeven van den ouden „ Hondsvot, dus sprak hij, was men nooit verlegen om geld „ noch goeden raad. Tegenwoordig heeft men gebrek aan „ beiden.” Na dat hij dan de Steden *Gennep* en *Kleve* hadt bemagtigd, trok hij na *Breda* om de Stad te ontzetten. Doch hij kwam te laat, om een voordeeligen post in te neemen. Mid- lerwijl hadt hij heimelijk het oog op *Antwerpen*, en zondt der- waarts duizend Knegten en tweehonderd Ruiters, als Spaan- schen gekleed, om de boeren te misleiden. Reeds waren zij bezig om bij nacht de Stad te beklimmen, wanneer zij ondekt en verjaagd wierden. Geweldig speet den Prinse deeze mis- lukking. Al zints eenigen tijd hadt hij gezukkeld: zijne zwak- heid nam toe, terwijl hij met het ontzet van *Breda* onledig was. Hierom wierdt hij te raade om weder te keeren na den

Hage,

Hage, dan
m kwam.
shoping in
den arvang
niet om zi
Oorlog. O
zijnen broe
Ma, doctra
vindt 'er die
hebben, inlic
here Adellijke
had, zou tre
FRIDR. K. HENN
zu. Prins M
weik, op det
schertijgste
van zijn bewin
de Voorziter
poves BOGER
inbedde, et
nls getrag in
siet met aande
een voorneem
hoop op zondt
de vertienfen
begeerte, wiere
Delft; dit g
Uerften Wille
zijnen Broeder
of zijne westige
Stadhouder van
besprak hij aan
een jaertijksch i
Nimmer was
wekte bij Jonk
ten flamme in
van dezelve, v
sunderheid be

Hage, daar hij den achttienden November des Jaars 1624 aankwam. Hij zukkelde den gantschen Winter aan eene verstopping in de Lever. Zijne verzwakking vermeerderde tegen den aanvang der volgende Lente. Midlerwijl verzuimde hij niet om zich bezig te houden met de zaaken van Staat en Oorlog. Ook riedt, of gelijk zommigen schrijven, drong hij zijnen broeder **FREDERIK HENDRIK** tot het huwelijk met **AMELIA**, dochter van **JOHAN ALBERT**, Graave van *Solms*. Men vindt 'er die willen, dat hij zijnen Broeder zou gedreigd hebben, indien hij in dit huwelijk niet bewilligde, dat hij zekere Adellijke Juffer, bij welke hij verscheidene kinderen hadt, zou trouwen; waardoor deeze kinderen gewettigd en **FREDERIK HENDRIK** van zijns broeders erffenisse versteeken zijn zou. Prins **MAURITS** stierf kort na de voltrekking van dit huwelijk, op den drieëntwintigsten April des Jaars 1625, in het achtenvijftigste jaar zijns ouderdoms, het een en veertigste van zijn bewind over de Vereenigde Gewesten. De vermaarde Voorzitter van het Dordrechtsche Sijnode, de Predikant **JOANNES BOGERMAN**, bezogt den Prins meermaalen op zijn krankbedde, en gaf een gedrukt verhaal in 't licht van deszelfs gedrag in zijn uiterste; hij verzekert daarin dat de Prins stierf met aandoeningen van berouw over zijne zonden, met een voorneemen ter verbeteringe zijns leevens, en met de hoop op zondvergiftenisse en Zaligheid, alleen gevestigd op de verdiensten des Verlosfers. Volgens zijne uitdrukkelijke begeerte, wierdt zijn Lijk bijgezet in het Graf zijns Vaders te *Delft*; dit geschiedde op den zestienden September. Bij Uitersten Wille stelde hij tot zijnen eenigen erfgenaam aan, zijnen Broeder **FREDERIK HENDRIK**, en bij mangel van hem of zijne wettige nakomelingen, zijnen Neef **ERNST KASIMIR**, Stadhouder van Friesland, of deszelfs kinderen. Daarenboven besprak hij aan verscheiden zijner natuurlijke kinderen ieder een jaarlijksch inkoomen.

Nimmer was Prins **MAURITS** gehuwd geweest, doch verwekte bij Jonkvrouwe van **MECHELEN**, gesprooten uit adellijken stamme in Brabant, verscheiden kinderen; twee Zoonen van dezelve, **WILLEM** en **LODEWYK VAN NASSAU** hebben zich aanzonderheid bekend gemaakt, en waren bij Uitersten Wille

inzonderheid bedagt. MAURITS bezat alle de vereischten van een groot Veldheer. De kunst om Steden te versterken, te belegeren en te verdeedigen bragt hij tot den hoogsten trap van volkomenheid. Voorzigtig vermijdde hij de gefchaarde Veldslagen; doch, wanneer hij zich in dezelve vondt ingewikkeld, was zijne ziel verheven boven alle zwaarigheden. Altoos beklaagde hij zich dat hij den slag bij *Nieuwpoort* gewaagd, en het lot van den Staat aan eenen onzekeren kans hadt gehangen. Voor 't overige was hij groot van gestalte en zwaarlijvig. Een zijner geliefdste uitspanningen was het Schaakspel; dikmaals vermaakte hij zich daar mede met zekeren Franschen Kapitein DE LA CAZE. Wanneer hem hier het geluk tegen liep, was hij gemelijk; doch wel voldaan en vrolijk, zo dikmaals hij goed spel hadt. Schrandere Wiskunstenaars waren bij hem in hooge agting. Gunstiger zou de nakomelingchap over hem gedagt en hem wele gebreken vergeeven hebben, indien het slijken van zo streng een vonnis over 's Lands Advokaat, den Heere VAN OLDENBARNEVELD, zijnen roem niet bezoedeld hadde,

MAURITS, (*Graaf*) Gouverneur van *Brasil*, maakte, naa zijne wederkomst van daar, kleinen haast, om na het Leger te rug te keeren, en 'er zijnen voorgaanden post te hervatten. 't Viel zeker hard, van den rang van Kapitein Generaal, welken hij nu eenige jaaren hadt bekleed, zich tot dien van Kolonel van een Regiment Voetvolk te vernederen. Spoedig onthefte men hem van deeze zwaarigheid. Eerst verkreeg hij een Kornet paerden, en wierdt kort daar op tot Luitenant-Generaal der Ruiterte verheven. Ter gelegenheid van de herhaalde nadeelen, welke de Portugeezen, in *Brasil*, den Nederlanderen toebragten, en om den verderen loop daar van te stuiten, zouden de Bestuurders der Westindische Maatschappij Graaf MAURITS gaarne derwaarts gezonden hebben. Zij deden ten dien einde bij hem daadelijk aanzoek, doch bekwamen een afwijzend antwoord. Meer genegenheids betoonde hij, zedert, voor de waardigheid van Veldmaarschalk over de Troepen van den Staat, welke, door het overlijden van den Heere VAN BREDERODE, in den Jaare 1655, openviel. Doch hier

hier in bet
zij, eer
In mei
den jaare
en Gronin
en hadt z
geeven te
na Hollan
Stad Fran
aan de een
vijf Heere
doch de Gr
wierdt hij
merkelijk g
Gewel van
den boven g
wen, en de
Maurits
Was Gra
in zijn ding
hij, den ja
's Lands Krij
len Veldtoeg
ving hij, van
naar de meer
zo lottik te
Sausverge
hebbers wiet
op hem, ne
maarschalke
deelte derze
den Jaare
kant op de
val te bolet
den smaak v
vol hadden
daarom alle
tijdig ooz a

hier in bereikte hij zijn oogmerk niet; het leedt nog geruimen tijd, eer deze aanzienlijke post vervuld wierdt.

In merkelijk gevaar zijns leevens kwam Graaf MAURITS, in den Jaare 1664. WILLEM FREDRIK, Stadhouder van *Friesland* en *Groningen*, was in dat jaar ontijdig aan zijn einde gekomen, en hadt zich Graaf MAURITS, uit 's *Hage*, na *Leeuwarden* be-geeven ter bijwooning van de Lijkstaafte. In 't wederkeeren na *Holland*, met een merkelijken stoet, te paerd door de Stad *Franeker* rijdende over eenen Brug, bezweek dezelve aan de eene zijde. Met paerden en al viel MAURITS en nog vijf Heeren in het water. Deze wierden spoedig gered, doch de Graaf niet dan naa verloop van tijd. Bij de beenen wierdt hij van onder zijn eigen paerd gehaald, welk hem merkelijk gekwetst hadt. In eenen steen, geplaatst in den Gevel van het zo genaamde *Blaauw-Weeshuis*, staande aan den boven gemelden Brug, heeft men het voorval uitgehouwen, en den Brug zelven, zedert, tot heden toe den *Prins Mauritsbrug* genaamd.

Was Graaf MAURITS, in den Jaare 1655, kwalijk geslaagd in zijn dingen na het Veldmaarschalksamt, gelukkiger was hij, tien jaaren daar naa, wanneer het algemeen bevel over 's Lands Krijgsmagt te Lande, hoewel slegts voor een enkele Veldtogt, hem wierdt opgedragen. Het zelfde bewind ontving hij, van nieuws, in 't volgende jaar; en schijnt hij zich, naar de meening van 's Lands Staaten, in de beide Veldtogten zo lofslijk te hebben gekweeten, dat wanneer vervolgens ter Staatsvergaderinge, over het aanstellen van hooge Krijgsbevelhebbers wierdt gehandeld, thans, met algemeene goedkeuring, op hem, nevens den Heere WARTZ, de keuze viel als Veldmaarschalken over de Troepen van den Staat. Met het gedeelte derzelven, welk onder zijn bevel stondt, lag hij, in den Jaare 1672, bij *Doesburg* aan den Ysel, om van dien kant op de bewegingen des vijands te pasfen, en eenen inval te beletten. Intusschen scheen hij geenzins te vallen in den smaak van veelen onder 't gemeen, die thans het hoofd vol hadden van de verheffing van Prinse WILLEM DEN III, en daarom allen, die te velde hoog bewind voerden, met een nijdig oog aanzagen. Althans in de maand Junij des gemelden

jaars reizende door *Amsterdam*, wierdt hij aldaar openlijk aangerand, en voor Verraader gefcholden. Om deezen blaam af te waschen, ontfaan uit een vermoeden van heimelijke Franschgezindheid, verdreef de Veldmaarschalk, tot driemaal toe, de Franschen uit 's *Graavenlande*, derwaarts toegeschooten uit *Muiden*, alwaar hij thans bezetting hieldt.

Niet lang vertoefde, zedert, MAURITS in den dienst der Algemeene Staaten. Al zints geruimen tijd de belangen van den Keurvorst van *Brandenburg* toegedaan geweest zijnde, benoemde deeze hem tot Stadhouders van het Land van *Kleeve*. Van toen af nam hij zijn verblijf te *Bergendaal*, bij de Stad *Kleeve*. Aldaar overleedt hij, op den twintigsten December des Jaars 1679, in den ouderdom van vijfenzeventig jaaren. Met kleine staatse wierdt zijn Lijk ter aarde besteld in eene deestige Grafftede, welke hij, bij zijn leeven, hadt doen vervaardigen.

MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIE, *Heer van Beveren en Veere*, Zoon van ADOLF VAN BOURGONDIE, Admiraal, gestorven in den Jaare 1540, erfde niet slegts zijns Vaders Heerlijkheden, maar volgde hem ook op in het Zeebewind. Om den titel niet nutteloos te voeren, liep hij, in de maand Mai des Jaars 1543, met negen schepen in Zee, en zeilde met dezelve de *Garonne* of de Rivier van *Bordeaux* binnen, alwaar eene Vloot Fransche Koopvaardijfchepen ten anker lag. Een goed deel van dezelve nam hij weg: de overigen, welke hij niet kon magtig worden, wierden in brand gestoken en vernield. Voorts eenigen van zijn Volk aan land gezet hebbende, rigtten dezelve veele verwoestingen aan, haalden eenige Kloeken uit de Kerktorens, en bragten dezelve in Zeeland, als een bewijs dat zij op vijandelijken bodem den voet gehad hadden.

De gunst, in welke de Admiraal ten Hove stondt, was oorzaak, dat wanneer de Heer VAN PRAAT, uit hoofde van zijnen ouderdom, van zijnen post als Stadhouders van Holland en Zeeland zijn ontslag verzogt, in den Jaare 1547, deeze waardigheid terstond aan hem wierdt opgedraagen. Dus twee aanzienlijke Ampten in zijnen persoon vereenigende, was het gezag van Heere MAXIMILIAAN tot een zeer hoogen trap geklommen.

Het

Het gebied
den, voerde
vreemd was
foon, dus
en vriendlich
hem een get
tot erkent
en in de v
zer en bij
en, zo dik
na 's Hoge
Van tijd t
Fransche Oor
Fransche kust
boomen, ver
Ook voorzag
zende, ond
of ander Gef
schoppen, te
Omtrent de
der MAXIMILIA
re, ook die
Keizer KAREL
op zijnen Z
en *Vijfingen*
MAXIMILIAAN
dienstten, zo
de Opene l
wierden, m
vroeger, w
het Gulden
vaard hebbe
Holland en
dat van *Utr*
gunstbetoon
de Bede d
penning te
vdrustlijk a
hij hier mee

Het gebied voerende over de gantsche Zeemagt der Nederlanden, voerde hij nu ook het bewind over de Landmagt. Niet vreemd was het dan ook, dat 's Lands Staaten van een persoon, dus hoog in eere en gezag gestoegen, de genegenheid en vriendschap zогten. Van hier dat zij, in den Jaare 1550, hem een geschenk van dertigduizend Karelsgulden toeleiden, „ tot erkenensise van getrouwe diensten, den Lande gedaan, „ en in de verwagtinge dat de Stadhouder hun, bij den Keizer en bij de Landvoogdesse, altoos gunstig zijn zoude, „ en, zo dikmaals zijne zaaken zulks mogten gedoogen, zich „ na 's *Hage* begeeven, om het Land te helpen regeeren.”

Van tijd tot tijd vertoonden zich, in den Jaare 1552, Franfche Oorlogfchepen op de Zeeuwfche, Hollandfche en Friefche kusten, en dreigden eene landing. Om dit te voorkoomen, verdeelde de Stadhouder vier Regimenten Knechten. Ook voorzag hij de Hollandfche Zeedorpen van Gefchut; belastende, onder andere, die van *Alkmaar*, acht Valkonnetten of ander Gefchut op raderen, met Kogels en verdere gereedschappen, te *Egmond op Zee* te leveren.

Omtrent deezen tijd, of wat vroeger, fchijnt de Stadhouder MAXIMILIAAN, behalven de Heerlijkheden *Beveren en Veere*, ook die van *Vlissingen* te hebben bekoomen. Althans Keizer KAREL, kort voor zijnen overdragt der Nederlanden op zijnen Zoon PHILIPS, verhief de Heerlijkheid van *Veere en Vlissingen* tot een *Markgraafffchap*, ten behoeve van MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIE, van wiens vijfentwintigjarige diensten, zo te water als te lande, aan den Keizer gedaan, de Opene Brieven, welke van deeze verheffinge verleend wierden, met grooten lof gewaagden. Reeds eenige jaaren vroeger, was hij, door den Keizer, met de Ridderorde van het Gulden Vlies begiftigd. Koning PHILIPS, het bewind aanvaard hebbende, bevestigde hem in het Stadhouderschap over Holland en Zeeland, waar bij, zints de eerste aanftelling, ook dat van *Utrecht* was gevoegd. In erkenensise van zo veele gunstbetooningen, bleef de Stadhouder niet in gebreken, om de Bede des Konings van een honderften en een vijfzigften penning te ondersteunen, en bij de Staaten om bewilliging, nadrukkelijk aan te houden. Geenen ondank, intuschen, fchijnt hij hier mede behaald te hebben, vermids hem, omtrent dien

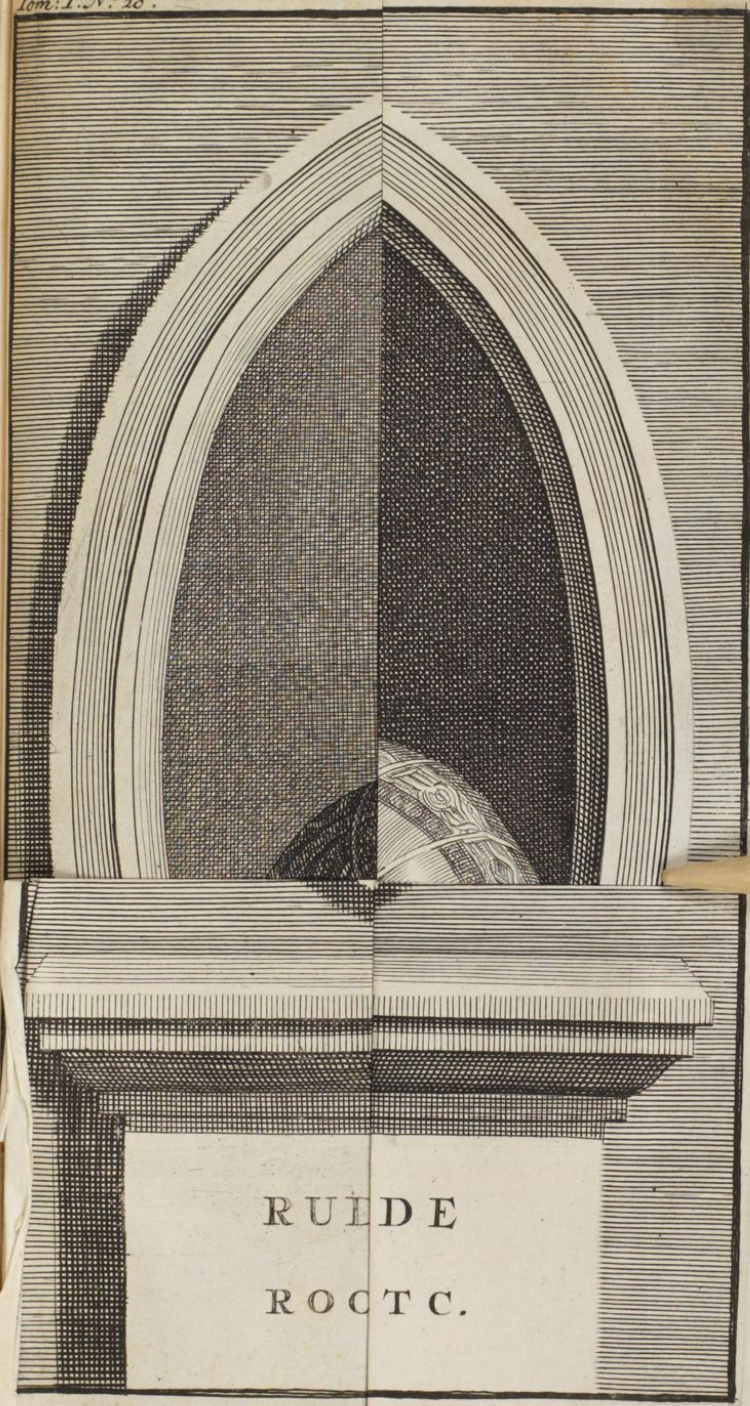
zelfden tijd, een geschenk van tienduizend Guldens, door de Staaten wierdt toegeleid. Hoognoedig hadt de Stadhouder, bij wijlen, dusdanig een geschenk. Want bij zijn overlijden, 't welk in den Jaare 1559 voorviel, liet hij zo zwaare schulden naa, dat zijne Weduw, naar Lands gebruik, den Boedel met den voet stootte en den Schuldeifcheren ten beste gaf. MAXIMILIAAN overleedt kinderloos.

Zie J. WAGENAAR, *Vad. Hist.*

MAXIMILIAAN VAN OOSTENRYK, was de Zoon van Keizer FREDERIK DEN III en van ELEONORA *van Portugal*, en wierdt gebooren op den tweeëntwintigsten Maart des Jaars 1459. Vrouwe MARIA, Erfdogter van KAREL DEN STOUTEN, was onlangs, zints haars Vaders overlijden, in het bewind getreeden als Graavin van Holland en Zeeland. Na haare hand stondt meenig Prins van dien tijd, zo als ter zijner plaatze boven reeds verhaald is. MAXIMILIAAN, begunstigd door de Gentenaars, welke thans de jonge Graavin in hunne magt hadden, wierdt hun allen voorgetrokken. Doch toen hij nu de reize na de Nederlanden zoude aaneemen, moesten vooraf de Vlamingen penningen tot de reiskosten overmaaken. Zijn Vader Keizer FREDERIK, die voor den gierigsten Vorst van zijnen tijd gehouden wierdt, hadt hem zeer geringe inkomsten toegeleid. Op den achttienden Augustus des jaars 1477 wierdt het huwelijk te *Gené* voltrokken.

MAXIMILIAAN, in 't volgende jaar, zijne Gemaalin, om gehuldigd te worden in de Hollandsehe en Zeeuwsche Steden, op de reize verzellende, deedt, te gelijk, den Eed als *Kerkelijke Voogd en Momboir van Vrouwe Maria*, en ontving, in die hoedanigheid, den Eed van getrouwheid van 's Lands Staaten. Zedert las men, in 't hoofd der Opene Brieven, den naam van MAXIMILIAAN zo wel als dien van Vrouwe MARIA. Kort daar op slooten ze te gader een Verbond van Vrijen Koophandel en Visfcherij met EDUARD DEN IV, Koning van Engeland. Een geschil met Gelderland, omtrent deezen tijd ontslaan, was van korten duur, dewijl de Hertog en Hertogin, nog in het zelfde Jaar 1478, aldaar wierden ingehuldigd.

Veel

RUIDE
ROCTC.

Veel wer
ngen de Fr
bende, gele
Nederlinden
nlandfche
Hoetfchen e
Bede, ar vo
bejarwiche
de hem nac
Vans, jar r
ete jaeren, e
jaeren gele
nd en Frie
en goudewij
fris genoem
dijf nie fage
behoef, de W
bij ook te Sel
n, mer de I
in het dits-ge
n die Sand. I
ien voerde, a
dus de woorn
geland, die he
te luiden om g
an de meesen
en, mifchlen e
noesen, kurt d
Liden verrok
te maaten van
nadijk derwa
kmer geveid,
Welne, 1182
Dri Linze 1218
van Parme
die lize van
In de jare
oor de onrijd

Veel w
egen de
bende, ge
Nederland
anlandse
Hoekster
Bede, ter
besaawwet
der hem ta
Vants, ja
reht jaeren,
beeren geld
ind en Frie
ten gunstbe
fraks genoe
dijf niet de
behoere, de
bij ook te
ne, met de
en het dus,
te die Stad.
hem voerde,
dat de voo
gatted, die
te kineen om
an de moeste
nen, mischie
moesen, kor
Leiden verre
te maken van
vrijdijk derw
binnen geveid
Wedwe. M
Des Huize v
beel van Par
den Here va
In ten jaer
voor het ouij

Veel werks verschafte vervolgens den Hertoge een Oorlog tegen de Franschen, die van hem de nederlaage bekoomen hebbende, gelegenheid gaven tot het doen van eenen keer na de Nederlanden, in den Jaare 1480, deels ter herstellinge der binnenlandsche ruste, deerlijk gehavend door de oneenigheden der Hoekschen en Kabbeljaauwschen, deels tot het heffen van eene Bede, ter voortzettinge van den Franschen Krijg. Eenige Kabbeljaauwsche Edelen, 's Hertogen gunst zoekende, bewerkten, dat hem tachtigduizend Philips-schilden, van dertig Grooten Vlaams, jaarlijksch, wierden toegeestaan, voor den tijd van acht jaaren, en honderd eenenzestigduizend Schilden eens, in baaren gelde: alles te betaalen door de Landen Holland, Zeeland en Friesland. Niet onbeloond liet MAXIMILIAAN zo groot een gunstbewijs. *Dordrecht*, in den Jaare 1481, door den straks genoemden Aanhang, bemagtigd zijnde, wierdt dit bedrijf niet slegs van hem goedgekeurd, maar ook, ten diens behoeve, de Wet veranderd. Diergelijke veranderingen maakte hij ook te *Schoonhoven* en *Gouda*. *Leiden* hadt het, tot nog toe, met de Hoekschen gehouden, doch wierdt ook eerlang van het dus-gezinde Krijgsvolk verlaaten. Toen begaf hij zich na die Stad. In het nabuurig *Leiderdorp*, uit een Jagt, welk hem voerde, aan land getreeden zijnde, ontmoetten hem aldaar de voornaamste Leidsche Burgers, allen in rouwgewaat gekleed, die hem de Sleutels der Stad aanboden, en op hunne knieën om genade smeekten. MAXIMILIAAN schonk dezelve aan de meesten, doch zonderde daar van uit achttien perfoonen, mischien de ijverigste Vrijheidszoonen; zes van dezelve moesten, kort daar naa, hun bedrijf met den hals betaalen. Van *Leiden* vertrok MAXIMILIAAN na 's *Hage*, om de vonnissen op te maaken van Hoekgezinde Heeren, uit verscheiden Steden gevankelijk derwaarts gevoerd. Het doodvonnis over de meesten hunner geveid, wierdt, op voorspraake van de Hertoginne-Weduwe, MARGARETA VAN YORK, in ballingschap veranderd. Den Huize VAN MONTFOORT ontlaam MAXIMILIAAN de Heerlijkheid van *Purmerende*, en schonk dezelve aan zijnen Neeve, den Heere van *Valkenstein*.

In den Jaare 1482 wierdt Hertog MAXIMILIAAN Weduwenaar, door het ontijdig einde zijner Gemaalinne MARIA. Deze hadt, onder

onder andere hem eenen Zoon gebaarde, PHILIPS genaamd, volgens het huwelijksverdrag, Opvolger van zijne Moeder, bij welker overlijden hij den ouderdom van slegts vier jaaren hadt bereikt. Begunftigd als zij waren van Hertoge MAXIMILIAAN, bewerkten gereedelijk de Kabbeljaauwſchen dat hij voor Voogd zijns minderjaarigen Zoons en Ruwaard van den Lande erkend, en als zodanig in Holland en Zeeland gehuldigd wierdt. Hier toe, egter, waren de Vlamingen geenzins te beweegen, als zeer misnoegd op den Hertog; welken zij, daarenboven, tot het fluiten van den Vrede met Frankrijk noodzaakten, op voorwaarden, geenzins tot zijn genoegen, doch in welke hij, zijns ondanks, moest berusten.

Geen hooger rang en titel dan dien van Hertog, hadt MAXIMILIAAN tot nog toe gevoerd. Om zijn thans hoog geklommen gezag en aanzien vereerde hem zijn Vader, Keizer FREDRIK DE III, in den Jaare 1481, met dien van *Aardshertog*. Lang waren de Hollanders met de Stichtenaars in Oorlog geweest. Bij zijne Inhuldiging hadt MAXIMILIAAN beloofd, daar aan een einde te zullen maaken. In 't gemelde jaar daar toe den kans schoon ziende, stelde hij zich, in Holland, aan 't hoofd van twaalfduizend Knegten en tweeduizend Ruiters, en sloeg daar mede het beleg om *Utrecht*. Bij de Witte Vrouwenpoort schoot hij eene groote bresſe in den muur. Dit bewoog de belegerden om in onderhandeling te treden. De Heer VAN MONTFOORT, onder andere, hadt zich na 't Leger begeeven. Deeze, het sluiten der voorwaarden niet op zich durvende neemen, deedt eenen keer na de Stad, om verſlag te doen. Hij was naauwlijks binnen, of een deel van het volk van MAXIMILIAAN trok door de bresſe. Doch alzo hij daar toe geen en last hadt gegeeven, deedt hij het ſpoedig te rug keeren, doorſteekende, verhaalt men, twee der ſtoutſte aanvoerders met eigen handen, en twee anderen doende ophangen. De bresſe door de belegerden geſloopt zijnde, begon men, van nieuws, van buiten de aanvalen, met zulk een woede, dat de Stad, naa een beleg van twee Maanden, op den zevenden September, zich overgaf. Eene ſtaatelijke intrede deedt de Aardshertog binnen de Stad, en vertoefde 'er eenigen tijd, om de noodige orde te ſtellen.

Geenen

Geenen
 MILIAAN
 zijnen Zo
 en, diens
 Voogdijcht
 Stichtſche
 naars, zijn
 in den Jaare
 meester van
 rive; waar
 ſien hij voor
 Omtrent de
 en hadden de
 ſel, om diens
 is Aardshertog
 begin des Jaars
 ve om hem op
 ſtaeljk gekroo
 e verkiezing en
 lidders; gelijk
 hij, op zijnen to
 te wierdt outvan
 Op geen en vas
 maas. Bijzonde
 Lay uit, en vere
 den. Om deeze
 t welk te Lande
 dit te breiden, m
 Maandmaet, waar
 en zijnen Raade
 mer en meer inkr
 kan, bij deeze g
 verſtaten. Het wi
 te, in de ooren der
 die ſtaats hee ons
 ſtaaten gingen
 zag. In Holland h
 v. In twee wedert

Geenen wederstand tegen zijn gezag ontmoette nu MAXIMILIAAN in de Nederlanden, dan alleen bij de Vlamingen, die zijnen Zoon PHILIPS in hunne magt hadt weeten te krijgen, en, diensvolgens, in de voor 't overige algemeen erkende Voogdijfchap weigerden te berusten. Zo dra hij derhalven de Stichtfche zaaken hadt bezord, begaf hij zich, om de Gentenaars, zijne voornaamfte vijanden, te straffen, na *Mechelen*, in den Jaare 1484, verzamelde aldaar een Leger, maakte zich meester van verscheiden plaatzen, onder andere de Stad *Gend* zelve; waar door hij zijnen Zoon PHILIPS te rug bekwam, dien hij voorts na *Brusfel* geleidde.

Omtrent deezen tijd was de Roomsch-Koning overleeden, en hadden de Rijksvorsten eene Vergadering te *Frankfort* beleid, om diens plaats te vervullen. Derwaarts begaf zich ook de Aardshertog, om na deeze waardigheid te dingen. In 't begin des Jaars 1486 wierdt, met algemeene stemmen, dezelve aan hem opgedraagen, en hij, in de Maand April, te *Aken* staatelijk gekroond. Verscheiden Hollandfche Edelen, welke de verkiezing en krooning hadden bijgewoond, sloeg hij tot Ridders; gelijk ook nog eenige anderen te *Dordrecht*, alwaar hij, op zijnen togt na Brabant, met veele rekenen van vreugde wierdt ontvangen, en eenigen tijd vertoefde.

Op geenen vasten voet stonden, ter deezer tijde, de Zeezaaken. Bijzondere Steden en Perfoonen rustten Schepen ter Kaap uit, en veroorzaakten dikmaals merkelijke ongeregeligheden. Om deeze te voorkomen, als mede om zijn gezag, 't welk te Lande reeds zeer aanmerkelijk was, ook ter Zee uit te breiden, maakte de Aardshertog eene bestelling op de Admiraliteit, waar door het bewind der Zeezaaken aan hem en zijnen Raade geheelijk onderworpen wierdt. Van het meer en meer inkruipend gezag der Graaven droeg het Plakaat, bij deeze gelegenheid afgekondigd, een aanstoetelijk merkteken. Het wierdt beslooten met de hoog gezag voerende, in de ooren der Landzaaten ongewoone uitdrukking: *Want alzo belijft het ons dat geschiede.*

Intusfchen gingen de onlusten met de Vlamingen haaren gang. Uit Holland hadt MAXIMILIAAN zich na *Brugge* begeeven. In haare wederstreevinge van den Aardshertog was deeze

Stad

Stad het volkomen eens met de Gentenaars, die gezamenlijk geen ander gezag, dan dat van den jongen PHILIPS, erkenden. Wanneer derhalven de Aardshertog, door zijne Ruiters, zich van de Stad zocht te verzekeren, wierden de Bruggenaars daar over dermaate verbitterd, dat ze, in Februarij 1488, hem in hegtensise namen; waar uit hij, door bewerking der Staaten, vooral die van Holland en Zeeland, verlost wierdt. Bij het Verbond, ten dien einde geslooten, deedt hij afstand van 't bewind over Vlaanderen, gedurende zijns Zoons minderjarige, en beloofde, wijders, de vreemde Knegten binnen vier dagen uit *Vlaanderen*, en binnen acht dagen uit alle de Nederlanden te zullen doen vertrekken. Intusfchen hadt Keizer FREDRIK de tijding ontvangen van zijns Zoons hegtensise, en met een Leger zich herwaarts gespoed, om hem te verlossen. Hier door gemoedigd, kreunde zich MAXIMILIAAN niet langer aan het geslootene Verdrag. De Stad *Sluis*, onder andere, maakte hij zich hier door tot vijand. De Keizer, daarenboven, ziende dat zijne tegenwoordigheid de Landzaaten meer verbitterde, dan zijnen Zoone dienst deedt, verliet deeze Landen.

Gedurende de Vlaamsche onlusten, hadden de Hoekschen in Holland het hoofd eenigzins boven gestoken, en Heer FRANS VAN BREDERODE, hun aanvoerder, *Rotterdam* bemagtigd. De Aardshertog besloot thans, eenen keer derwaarts te doen, en alle de Kabbeljaauwsche Steden de wapens te doen opvatten. Op den achttienden Januarij des Jaars 1489 deedt hij zijne intrede te *Leiden*, alwaar de Steden ter Dagvaart beschreeven waren. Met zo veel welspreekendheid en ernst vermaande hij hier de Leden tot het onderbrengen van de Hoekschen, welke bij eenen *ongebonden hoop plonderaars* noemde, dat een Heirvaart, tegen *Rotterdam*, te water en te lande, beslooten wierdt. Die van *Amsterdam* toonden, in 't bijzonder, zich zeer overboodig, in het toebrengen van hulpe. Niet onbeloond liet MAXIMILIAAN deeze hulpbetooning. Te *Delft*, gaf hij een Voorregt uit, ten behoeve van *Amsterdam*, bij 't welk het banregt der Stad, 't welk tot nog toe binnen eenen afstand van honderd Roeden buiten de Veste, was bepaald geweest, nog duizend Roeden verder, en dus tot elf-

hon-

honderd Roeden
ontrent dien
ning van A
Koninkrijke-
ren.

Hoe zeer
der Amsterd
klein misnoeg
het doen van
Nederlandsche
jen. Door
uiteensche
Men begreep
der Munie; d
den. MAXIM
van een ander
eene zeer laag
verzongte hij,
Rand, van v
noemlijke sch
reel geid zag
nide in buit
namen.

Een gemine
lig met Frankr
Dezelve nam e
vóór het overl
us III, welke
vóórde. Hier
Duitschland op
zich van de R
nive op te
ouderdom van
voerde deeze l
den dood ontz
de vermaarde
zeven jaren o
in daar was de

honderd Roeden, wierdt uitgebreid. Het ander Privilegie, omtrent dien zelfden tijd uitgegeeven, behelsde eene vergunning aan *Amsterdam*, om van nu voortaan, de Roomsche-Koninklijke Kroon boven het Wapen der Stad te mogen voeren.

Hoe zeer dit alles den Roomsch' Koning de genegenheid der Amsterdammers, meer en meer, gewonnen hadt, geen klein misnoegen vatteden, egter, veelen tegen hem op, door het doen van eenen stap, van welken men, bij geenen der Nederlandfche Vorften, tot nog toe een voorbeeld hadt gezien. Door de zwaare Beden, verfrekt tot het voeren van uitheemsche Oorlogen, was het Geld schaarsch geworden. Men begreep hier uit de noodzaaklijkheid van het afzetten der Munte; doch met een, dat dit allengskens moest geschieden. MAXIMILIAAN, nogthans, ondanks de Handvesten, was van een ander verstand. Op eenmaal zette hij de Munten op eene zeer laage waarde. Een Goudgulden, onder andere, verlaagde hij, van drieënzestig, op zeventien Stuivers, een Reaal, van veertien, op vier Stuivers en een halven. Onnoemelijke schade deedt deeze zetting aan den Lande. Gereed geld zag men, eerlang, bijkans niet, als wordende hetzelfde na buiten gevoerd, daar men het tot hooger prijzen annam.

Een geruimen tijd voerde vervolgens MAXIMILIAAN den Oorlog met Frankrijk, waar van het verhaal niet in ons plan valt. Dezelve nam een einde in den Jaare 1493, weinige maanden vóór het overlijden van 's Aardshertogs Vader, Keizer FREDRIK DEN III, welken hij vervolgens in die hooge waardigheid opvolgde. Hier door genoodzaakt, zich dikwijls en meest in Duitschland op te houden, besloot hij, in 't volgende jaar, zich van de Regeeringe der Nederlanden te ontdoen, en dezelve op te draagen aan zijnen Zoone PHILIPS, die nu den ouderdom van volle zestien jaaren hadt bereikt. Dertien jaaren voerde deeze het Graaflijk bewind, wanneer hij hetzelfde door den dood ontruimde. KAREL, zijn oudste Zoon, naderhand de vermaarde Keizer KAREL DE V, volgde hem op, nog geene zeven jaaren oud: waarom zijn Grootvader Keizer MAXIMILIAAN, als daar toe de naast gerechtigde, als zijn wettige Voogd erkend wierdt.

wierdt. Doch vermits zijne omftandigheden niet gedoogden, om de Regeering deezer Landen in eigen perfoon te kunnen waarneemen, benoemde hij tot Landvoogdesfe zijne Dogter MARGARETA, die, op den ouderdom van zevenentwintig jaaren, blijken van meer dan gemeene bekwaamheden hadt gegeven.

Ter gelegenheid van den Gelderfche Krijg, welke, in den Jaare 1508, fterk wierdt doorgezet, bevondt zich de Keizer in Holland. Uit het Leger, welk thans bij *Weesp* lag, deedt hij, in de Maand Augustus, eenen keer na *Amftterdam*, om 'er zich als Voogd van zijnen Kleinzoon te doen inhuldigen. Te paerd deedt hij eene wandeling door de Stad, en bezogt twee Nonnen-Kloosters, daar hij geld en wijn ten beste gaf, op dat men voor den voorpoed des Keizerrijks zoude bidden. Niet lang daar naa verliet Keizer MAXIMILIAAN de Nederlanden, om 'er nimmer wederom te verschijnen. In den Jaare 1515 ontdeedt hij zich van zijne Voogdijfchap over zijnen Kleinzoon KAREL, dien men nu als tot de Regeeringe bekwaam aanmerkte, en overleedt op den twaalfden Januarij des 1519, het zestigfte zijns ouderdoms.

Zie de *Historiefchrijvers van dien tijd.*

elen niet ginder,
eigen persoon te
draagende zyne
om van zevenswang
e betwambelen fait

Krijg, welke, in her
evonit zich de Krijg
bij Werg ing, de
r na Anbrun, van
roon te doen inder
ing door de Stad, en
hij ged en win een
rijpood des Krijgs
terbit Krijg waer
wederom te verrij
zich van zyne Krijg
dien men te de
en overleed op des
te zyns adriana.

ijfchrijver van den

